RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS

E REGIONE AGRIPPINAE COLONIAE IN *RHENI RIPA SITI, ORDINIS SANCTI* Benedicti, viri, & vitæ sanctimonia, & sacrarum literarum peritia præclari, Commentariorum, in Apocalypsim Ioannis, Libri duodecim.

Cum Indice copiosissimo.

Coll. Rom. Societ. Jesu.

LOVANII,
Excudebat Seruatius Sassenus, impensis hæredum Arnoldi Byrckmanni. Anno. M. D. LXIII.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO R. M.
Signat. I. De Perre.

Christus

Finis indicis.

PROLOGVS RVPERTI Abbatis Tuitiensis, in Apocalypsim Ioannis Apostoli, ad Fridericum archiepiscopum Coloniensem.

VT TV QVOQVE ô venerabilis Coloniensium Archipræsul Friderice, præsentis & expressum in scripturis veritatis exemplum perdocet, cunctis ad veram repromissionis terrã tendentibus, quo sint mites, spiritu pietatis opus est. Beati *Matth.5.* namq; mites (ait ipse dominus) quoniã ipsi possidebunt terrã: *Mites possidebunt terram.* immites à beatitudine excludens, quoniam ipsi non possidebunt terram. Vtrorumque scilicet & eorum qui sunt mites, & idcirco possidebunt terrã, & eorum qui sunt immites, & idcirco non possidebunt terram, notum celebre exemplum in illis exploratoribus expressum est, quos iubente domino misit Moses ad considerandam terrã Chanaan. Nam qui ex illis mites fuerũt, *Numeri.13.* id est, qui veritatẽ scientes, ei nõ repugnauerunt, videlicet Iosue filius Nun, & Caleph filius Iephonæ, dicentes: Terra quam circumiuimus valde bona est, si propitius fuerit dominus, inducet nos in eam, & tradet humũ lacte & melle manantem: nolite rebelles esse contra dominum, ipsi possederunt terram: cæteri autẽ, qui immites & rebelles fuerunt aduersus veritatem, & contra conscientiam propriam loquentes & dicentes: Terra quã lustrauimus deuorat habitatores suos: ipsi non possederunt eandem terrã. Quid autẽ sacra nobis scriptura, nisi vera repromissionis est terra? Deniq; quod fuit illis corporaliter de Aegypto exire, & in illam repromissionis terram introire, hoc nobis est de tenebris ignorantiæ exisse, & ad notitiam Dei per scripturarum veritatẽ introire. Imò abundantius nobis hoc est, videlicet quantum vmbrã aut figuram præcellit corpus aut res. Nondum quidem dum scripturas legimus aut intelligimus, facie ad faciem dominũ videmus: veruntamen ipsa Dei visio, quæ quandoque perficienda est, hic iam per scripturas inchoatur. Et quæ nam terræ huius, id est, sanctæ scripturæ pars vberior est, quàm hic liber *Quæ fuerit authori occasio scribendi.* Apocalypsis Ioannis apostoli? Ad quã videlicet partẽ studiosa meditatione explorandam, me tuarũ maximè collocutionum iucunditas excitauit. Instabat enim vir religione illustris, & in sacris studiosus literis, dominus Cuno *Cuno abbas Sigebergensis.* abbas cœnobij Sigebergensis, quædam libri huius capitula prius seorsum, deinde te quoque audiente proponens: ea videlicet intentione, vt & tibi cõpertum esset, quod ego (vt putabat ipse) vltra id, quod antiquiores patres librum hunc exponendo senserunt vel dixerunt, aliquid vtiliter supererogare possem. Agebat hic per nimiam suæ mentis beneuolentiam, qua iamdudum de paruitate mea sentire cœperat altius, quàm se habet ingenij mei possibilitas. Nimirum & ante & post easdem collationes, vt hoc opus aggrederer, institit: nec persuadendo destitit, donec tandem, vt volebat, euicit. Quæ (inquam) sacræ scripturæ series, hac Apocalypsi, aut in superficie pulchrior, aut in sensu est locupletior? Etenim (sicut ante nos dictum est) tot habet sa- *Laus libri Apocalypseos.* cramenta, quot verba, parum dictum est, & pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Vt igi- *Hieronymus in argumento libri.* tur terram istam possideamus, fidelium exploratorum, qui mites fuerunt, exemplum sequamur. Dicendo contra immites hæreticos, huic terræ detrahentes,

hentes,

hentes, quoniam terra quam circumiuimus valde bona est. Ipsi dicunt, terra quam lustrauimus deuorat habitatores suos, sed mentiuntur. Non enim terra ista, terra Dei, deuorat habitatores suos: sed suæ ipsorum adinuentiones deuorant superbos, sicut murmuratorum illorum quosdam, non illa repromissionis terra quam non attigerunt, sed ipsa quam calcabant terra deuorauit & deglutiuit, disrupta sub pedibus eorũ. Proinde expedit, vt (sicut iam dictum est) mites animo simus, quicunque hanc terram, id est, hanc scripturam ingredimur, & ibi altiorem diuinorum sensuum maiestatẽ latere arbitramur, vbi adhuc minus intelligimus. Si enim propitius fuerit dominus, introducet nos in eam, & tradet humũ lacte & melle manantem, vt inueniamus latentes in ea diuitias salutis, thesauros sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris domini. Sed dicet aliquis: Iam satis est, quod alij meliores & sanctiores, nihilominus & doctiores inuenerunt atque scripserunt. Illicitum est, temerarium est, adijcere quippiam ad ea, quæ à nominatis catholicisque patribus dicta sunt, atque ita fastidium legentibus facere, augendo multitudines commentariorum. Ad hæc inquam: Nimirum sanctarum spaciosus ager scripturarum, omnibus Christi confessoribus communis est, & tractandi illas nulli iure negari potest licentia, dummodo salua fide, quod sentit, dicat, aut scribat. Quis namque rectè indignetur, eo quòd in eadem possessione post vnum aut duos puteos, quos foderunt patres præcedentes, plures proprio fodiant labore filij succedentes? Denique Isaac & alios puteos fodit, præter illos quos foderant serui patris sui Abraham, quos illo mortuo olim obstruxerant Philistijm. Nam postquam & illos rursum fodit, appellauitque eos eisdem nominibus quibus ante pater vocauerat, sequitur scriptura, & dicit: Foderunt in torrente, & repererunt aquam viuam. Item foderunt & alium. Ac deinceps: Profectus inde fodit alium puteum. Itaque iuxta hanc regulam, nobis quoque concedant, post illos puteos quos foderunt, id est, post illos tractatus quos tractauerunt patres & priores nostri, & alios fodere puteos proprij vomere ingenij, dummodo viuam, & nos aquam reperire possimus, quæ nulli noceat bibenti, nulli scandalum vel errorem faciat legẽti. Sed iam gratiæ Dei, tuæq; authoritatis patrocinio fretus, propositũ ingrediar opus, solummodo in domino Deo spem meam ponere bonum iudicans, vt videlicet non hic, sed in futuro recipiam mercedem.

Obiectio de superfluo scribendi labore.

Responsio elegans.

Genesis.26.

Psalmo.72.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIB. I.

APOCALYPSIS IESV CHRISTI.] Cum tota libri series Ἀποκάλυψις.
Græcè conscripta fuerit, & de Græco fonte in Latinæ linguę amnem cucur græcus
rerit, sola eiusdem appellatio intacta permansit, vt apud Latinos diceretur titulus
Apocalypsis: quod nomen poterat in reuelationẽ transferri, videlicet ob ex libri,
cellentiam rerum, siue mysteriorum, quæ hæc scriptura comprehendit. Sic propter
Alleluia, sic Amen, Hebræa vocabula, ob dignitatem sensuum in Græcis & dignita-
Latinis literis permanserunt. Sic Euangelium in Latinis codicibus de Græ- tem my-
co reseruatum est: quo sermone omnes, præter Matthæum, Euangelistæ conscripserunt. steriorũ ac sensuum.
Itaq; Apocalypsis, id est, reuelatio præcellens, & in sensibus adorandæ plena maiestatis Iesu
Christi, inquit, id est, saluatoris vncti. Quemadmodum in Psalmo scriptum est: Vnxit te Deus Psal. 44
Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Et quidem multi nomine Iesu æquiuocati sunt,
sed hic propriam nominis huius habet rationem. Quam subiungens angelus, cum dixisset, pari
es autẽ filium & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim, inquit, saluum faciet populũ suum à pec-
catis eorum. Item multi Christi.i. vncti fuerunt, sed hic præ omnibus illis vnctus est, vtpote Mat. 1.
in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. illi autem huius fuerunt vel sunt con-
sortes, siue participes. De hoc itaque sentiendum est, quia sicut omnium, ita & reuelandæ hu- Colo. 2.
ius Apocalypseos potestatem, quam natura non habebat, eiusdem Iesu Christi humanitas do-
no accepit. Vnde sequitur & dicit: [Quam dedit illi Deus, palam facere seruis suis quæ opor-
tet fieri cito.] Quid enim habet quod non acceperit in vnigenito etiam filio nostra natura? 1. Co. 4.
Quid porrò non accepit, aut quid non datum est ei pro eo quod obediuit vsque ad mortẽ, mor- Rom. 8.
tem aũt crucis? Nihil illi nõ subiectum reliquit Deus, cũ Psalmista dicat: Omnia subiecisti sub pe- Psal. 8.
dibus eius. Sed & ipse de seipso dicit, obedientia iam consummata: Data est mihi omnis potestas Mat. 28.
in cælo & in terra. In isto quoque libro dicit: Et fui mortuus, & ecce sum * viuus in secula Infra. 1.
seculorum: & habeo claues mortis & inferni. Verùm hæc de rerum omnium potestate dicta Viuens.
sint. Illam, de qua nunc sermo est, scilicet reuelandi cælestia sacramenta seruis suis, pote-
statem, humanitas dono accepit: quemadmodum & in hoc libro significatum est, vbi agnus
signatum de dextera sedentis in throno librum accepit & aperuit. De qua potestate itidem
spiritus dicit ecclesiis: Hæc dicit sanctus & verus qui habet clauem Dauid: qui aperit & nemo Infra. 5.
claudit: claudit & nemo aperit. Itaque humanitati quidem Iesu Christi nihil est quod datum Infra. 3.
non sit, aut quod non acceperit: diuinitati verò nihil datum est in potestatem, quod ante non Tropus
habuerit. Dicat ergo: Quam dedit illi Deus palam facere seruis suis. Apertius quidem esset, scriptu-
si dixisset, qua. Sed hic modus locutionis sæpe fit in scripturis. Vnde est: Bonum certamẽ cer- ræ, quã
taui, pro eo quod est, bono certamine certaui. Quibus palam facere seruis suis? Illis vtique pro qua
quos pro ipsa manifestatione iam amicos dicit, ita loquẽs sub ipsa apertione libri signati, id est 2. Ti. 4.
sub articulo suæ passionis qua scripturas implendo intelligibiles fecit. Iam non dicam vos ser-
uos, sed amicos meos: quia omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. Quod au- Ioan. 15.
tem ait, quæ oportet fieri cito: non ita intelligendum est, tanquam ea sola contineantur in hac
Apocalypsi quæ futura erant: & non ea quæ iam tunc erant, vel ea quæ ante facta fuerant.
Nam postmodum Ioanni dicitur: Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post
hæc. Verùm quia circa illa quæ cito futura erant summa intentionis est, & propter illa ma-
ximè texuntur, præterita siue præsentia, iccirco rectè in exordio contentus fuit dicere: quæ
oportet fieri cito. Sic & Iacob patriarcha in benedictionibus suis non omnino taciturus erat de
præsentibus siue * futuris, & tamen in exordio solummodo futurorum mentionem fecit ita di- Præte-
cens: Congregamini filij Iacob vt annunciem quæ futura sunt diebus nouissimis. Sequitur: ritis.
[Et significauit mittens per angelum suum seruo suo Iohanni.] Significauit hoc loco, Gen. 49.
idem est ac si diceret signauit, id est, quibusdam imaginum sigillis clausit atque obfirmauit, vt
non cunctis, sed tantum diligentibus paterent atque studiosis. Nec verò illud præcedenti re-
pugnat dictioni qua dixit: Palam facere seruis suis. Nam alij sunt quibus palam fecit quæli-
bet, & dixit, vobis datum est nosse mysteria regni Dei: alij verò quibus significauit, de qui- Mat. 13.
bus item continuo subiungit: cæteris autem in parabolis. Deniq; sancti apostoli, quibus datum Act. 2.
est in tempore suo nosse mysterium regni Dei, tunc scilicet quãdo spiritus sanctus super eos ve-
nit eosq; inuisibiliter docuit, ipsi sunt illi eatenus quidem serui, sed ex tunc amici quibus ista
palam fecit. Hi autem qui pro qualitate sensus nesciunt reuereri aut amare cœlestia, nisi sub-

nominibus aut imaginibus rerum, quæ formidabiles aut venerabiles esse solent sensibus carnis,
ipsi sunt quibus eadem significauit. Mittens, inquit, per angelũ suum seruo suo Ioanni. Iste an
gelus in figura Christi apparuit B. Ioanni. Quia enim cum patre & spiritu sancto filius vnus est
deus, omnia reuelans, vtiq; illum angelum repleuit, atq; in illius corde habitãs, per eum locutus
est Ioanni: [Qui testimonium perhibuit verbo dei, & testimonium Iesu Christi quęcunq; vidit.]
Hæc pars exordij huius, magnã totius libri autoritatem perficit, vt non debeat contemni vel mi
noris haberi celsitudinis, q̃ cæteræ scripturæ, quas in canonico apice recipit, ac veneratur eccle-
sia Christi. Si enim hanc Apocalypsim non recipit quis, consequens est, vt nec illud recipiat testi
monium verbi dei, testimonium Iesu Christi, id est, euangelium eiusdem Ioannis, in cuius initio
dicit: In principio erat verbum, &c. De illo nanq; testimonio dicit adiungens, quæcunq; vidit,
videlicet ad confirmationem eiusdem testimonij: quia nimirum cum in testimoniorum con-
stantia diuersitas sit, ille constantissimus iudicatur testis, qui quæ testificatur ipse vidit. Eandem
ob causam cum dixisset, quia vnus militum lancea latus domini, cum iam obijsset, aperuit, &
Ioan. 19 continuo exiuit sanguis & aqua: statim subiunxit: Et qui vidit testimonium perhibuit, & ve-
Io. vlt. rum est testimonium eius, & ille scit quia verè dicit, vt & vos credatis. Et alibi: Hic est discipu-
lus qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus quia verum est testimonium eius.
Nec verò singula scribendo testimoniũ perhibuit de omnibus quæcunq; vidit. Ipse enim dicit:
Ioan. 20 Multa quidẽ & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ nõ sunt scripta in li
bro hoc. Verùm etiam hæc dicens, testimonium perhibuit de omnibus quæcunq; vidit, non qui-
dem omnia scribendo, sed multa fuisse dicẽdo: ita vt quemadmodum in fine dicit: si omnia scri
Io. vlt. bãtur, nec ipsum arbitretur mundũ capere posse eos, qui scribendi essent, libros. Hoc autẽ cum
dicit, nõ ad multitudinem codicum, sed ad magnitudinẽ spectat sensuum, quos etiam nunc cum
pauci sint libri, vniuersos capere non possunt, qui in mundo sunt. Et illa quidem quæ fuerant
Iesu Christi, i. secundum formã serui, siue habitum hominis, visibiliter effecta, iste videre potuit:
sed verbum ipsum, cui nihilominus testimonium perhibuit, videre oculis non potuit. Idcirco ita
non dixit, Qui testimonium perhibuit verbo Dei, quæcunque vidit: sed clausulam protelans
præmisit, & testimonium Iesu Christi: & tunc demum clausit dicens, quæcunque vidit. [Beatus
qui legit & qui audit verba prophetiæ huius, & seruat ea quæ in ea scripta sunt. Tempus enim
prope est.] Conscius sibimet quæ vel qualia viderit, quas pœnas maiorum, quæ præmia bono-
rum, hæc Apocalypsis Iesu Christi palam sibi fecerit, competenter exclamat, ore grandi atque
intentione vehementi, beatum illum esse veraciter dicens, qui ea quæ hic scripta sunt, verbi gra
alit. tia, septem tubas admirabiles in hac prophetia contonantes audiens, aut si in eras nouit * ille le-
gens obseruauerit, seq; vigilanter ad illam quæ canet in die iudicij archangeli, tubam Dei, tu-
bam nouissimam præparauerit. Sic legislator Moyses, cum de longinquo, videlicet, multò an-
tiquior quàm iste, beatitudinem sanctorum prospiceret, partimq; per ænigma prædiceret, re-
Deut. 33 pente exclamauit: Beatus es tu Israel, quis similis tui popule qui saluaris? Tanta quippe tamq;
horrenda prauorum damnatio, tanta tamq; optanda iustorum glorificatio est, vt meritò specta
tor exclamet, & exclamando spiritus significet, quod loquendo explicare lingua nõ potest. tunc
quia. maximè, quia tempus prope est, & *quando assit, quando nouissima tuba canat, incertum est,
præuideri non potest. Sanè verba prophetiæ huius cum dicit, omnimodam prophetiam, hic
intelligere vel expectare debemus i. trium temporum, præteriti, pręsentis, & futuri. Sic enim &
ante nos dictũ, & verum est, quia prophetiæ tempora tria sunt. i. pręteritum, præsens, & futurum.
Esaiæ. 7 Prophetia de futuro est: Ecce virgo concipiet & pariet filium. Prophetia de pręterito est: In prin
Gene. 1 cipio creauit Deus cœlum & terram. De illo enim tempore dixit homo, quando non erat ho-
1. Cor. mo. Prophetia de præsenti est, quam apostolus Paulus dicit: Si autem omnes prophetent, in-
14. trer autem quis infidelis vel idiota, conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta
cordis eius manifesta sunt. & ita cadens in faciem adorabit dominum, pronuntians, quòd verè
in nobis sit Deus. Cum ergo dicitur, occulta cordis eius manifesta fiunt: profectò monstratur,
quia per hunc modum prophetiæ spiritus non prædicit quod futurum est, sed ostendit quod
est. Sed sciendum est quod in duobus temporibus prophetia ethymologiam perdit, quia
cum ideo prophetia dicta sit, quod futura prædicat, quando de præterito vel præsenti
loquitur, rationem sui nominis amittit, quoniam non prophetatur quod futurum est, sed
vel ea memorat quæ transacta sunt, vel ea quæ sunt. Horum omnium temporum, siue
de omnibus his temporibus, scilicet, de præterito, de præsenti, & de futuro, hæc prophetia con-
texitur: quia videlicet qualis fuisset, qualis tunc esset, qualis futurus esset Ecclesiæ status, hac
Apocalypsi reuelauit huic dilecto suo Iesus Christus, sicut ex ipsa serie mirabili, eodem Iesu
Christo dante, cognoscere potest lector, siue auditor beatus. Promissæ ergo beatitudinis
spe, ad legendam hanc prophetiam duce Iesu Christo ingrediamur: & legentes pariter au-
Mat. 11 diamus, foris legendo literam, intus audiendo mysteria, quæ sapientibus & prudentibus ab-
Infra. 2 scondita, pater reuelat paruulis, illam apponentibus aurem, quam hæc ipsa prophetia sæpius
requirit

requirit cum dicit: Qui habet aurem audiendi audiat, quid spiritus dicat ecclesijs. Quæ enim
hactenus dicta sunt, idcirco dicta sunt, vt eiusmodi autem nos habere vel quærere persuadeant,
scilicet attentam, docilem ac beneuolam, quod doctorum ingenia secularium in exordijs suis
competenter facere non parua intentione laborant. Nam dicendo Apocalypsis Iesu Christi,
quam dedit illi deus palam facere seruis suis, quæ oportet fieri cito, attentionem audientis exi-
git, vtpote qui de rebus magnis & cito futuris sese locuturum promittit. Docilem verò red-
dere intendit dicendo, & significauit. Per hoc enim innuit, sub nominum siue imaginum figu-
ris cœlestia debere mysteria requiri. Beneuolum esse cupit, cum dicit de sua persona, qui testi-
monium perhibuit verbo Dei, & testimonium Iesu Christi quæcunque vidit. Multam quippe
ex nobis meretur beneuolentiam personalis, quæ testimonium perhibuit verbo dei, & testi-
monium Iesu Christi quæcunque vidit. Multam res ipsa cuius fructus legentibus, audientibus,
atque obseruantibus beatitudo est. [Ioannes septem ecclesijs quæ sunt in Asia: Gratia vo-
bis & pax.] Hanc salutationem gratiæ & pacis, libenter omnes vbique gentium fideles, tan-
quam vere ad nos missam de ore Ioannis, accipimus, libere & veraciter profitentes, quia de
septem ecclesijs sumus, & in Asia sumus. Asia quippe elatio interpretatur, & seculum istud
significat elatum seseque efferens, tanquam marinis fluctibus, sicut in Psalmo canitur: Mirabi-
les elationes maris, mirabilis in altis dominus. Quod est dicere: Mirabiles persecutiones seculi, Psal. 92.
sed multo magis mirabilis dominus in eisdem persecutionibus compescendis. In huiusmodi
Asia septem ecclesiæ sunt, id est vna & vnica ecclesia catholica, sancto septiformi spiritu or-
dinata & ornata. Quicquid ergo gratiæ & pacis septem ecclesijs quæ sunt in Asia hic præopta-
tur, nobis omnibus gentibus Christum colentibus iure vendicamus, etiam si hic humilis spiri-
tu apostolus & euangelista, suam orbi terrarum autoritatem ingerere dissimulans, eã tantum-
modo orbis particulam .i. minorem Asiam nominet, in qua laborauerat: Istæ sunt septem mu-
lieres quæ in Asia, iam decaluato vertice filiarum Sion, vnum virum apprehendentes dicunt:
Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris cooperiemur, tantummodo inuocetur no- Esa. 4.
men tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. Ac si dicant adorantes eum vniuersæ fami- Psal. 21.
liæ gentium: Ecce gens illa, quam cum nullam haberet terram, eduxisti de Aegypto, & de-
struens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuisti ei terram eorum: ecce qualem retri-
buit tibi retributionem, eijciens te extra portam ciuitatis & crucifigens. Saltem nunc diuerte Iosue. 14
ad nos. Non quærimus vt des nobis regiones alienas pro mercede euangelij tui, sicut illis pro
mercede acceptæ legis, regiones septem gentium dedisti, scilicet Chananæorum, Amorræo- Deut. 7.
rum, Gergezæorum, Iebusæorum, Ethæorum, Pherezæorum & Euæorum. Sicut tunc pro-
pter eam septem gentes illas destruxisti, ita nimirum hactenus eiusdem quasi mulieris vnius
amore contentus, nos septem mulieres, id est vniuersitatem gentium contempsisti. Meritò
quondam in propheta super illa fornicatrice conquerebaris, dicens: Et hæc nesciuit quia ego
dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui, & aurum quæ fecerunt Baal. Osee. 2.
Plus est quod nunc fecit, quia videlicet fauens adulteris, te crucifixit. Nos nihil terrenum à te
quærimus, præter quod ante euangelium tuum habuimus, tantummodo inuocetur nomen tuũ
super nos, aufer obprobrium nostrum, vt vltra non vocetur super nos nomen dæmoniorum.

Igitur Ioannes septem ecclesijs quæ sunt in Asia, idem nobis sit ac si dixisset: Ioannes omni-
bus ecclesijs quæ sunt in mundo. Sic inchoans, patenter scripturam illam sapientis veridicam
sibi efficit, quæ de homine timente dominum præclara promissione sic loquitur: In medio ec-
clesiæ aperiet os eius, & implebit eum dominus spiritu sapientiæ & intellectus. Nam ecce in me- Eccle. 15
dio septem ecclesiarum, quæ omnes, vt iam dictum est, vna ecclesia sunt, aperuit os eius Do-
minus, & sic loquitur, vt sermo eius omnium ecclesiarum dignus sit auditu. Habet enim caput
narratio eius. Fidem quippe catholicã quæ vel cuius confessio omnis sanæ doctrinæ caput est.

Hic in capite confitetur ab hoc loco vsque ad id quod postmodũ dicit. Ego sum α & ω, prin-
cipium & finis, dicit dominus Deus, qui erat & qui est, & qui venturus est omnipotẽs. Primò cõ- Infra. 1.
fitetur eum qui erat, & qui est, & qui venturus est, deinde septem spiritus eius, deinde testem fide-
lem Christum Iesum, offerens illi aurum, thus & myrrham. Offert myrrham vt homini quondã
mortali, dicendo, qui est primogenitus mortuorum. Offert aurum vt regi dicendo, qui est prin-
ceps regum, & ipsi gloria & imperium. Offert & thus, dicendo tandem in persona vel de perso-
na eius: Ego sum α & ω, principium & finis, dicit dominus Deus, & cætera. Quanti autem sit
pretii confessio taliter effusa, nullus apprehendere sufficit. Non enim sic dixit, vt vulgo siue in
publica ecclesia dici consueuit, credo in eum qui est, & qui erat, & qui venturus est, & in septem
spiritus eius, & in Iesum Christum testẽ fidelẽ, quomodo in symbolo quotidiano cõfitemur non
quidem verbis eisdem, siue syllabis, sed eodem sensu & modo enunciationis. Simul vna eademq;
ratione & fidem confitetur, & fidẽ fideiq; fructum suis auditoribus imprecatur. Cumq; vtrumq;
agat, vnum tamen s. solam gratiæ & pacis imprecationem agere videtur, nisi vigilanter at-
tendas. Quomodo aurum in igne liquefactum, quomodo thus vel myrrha carbonibus inie-

cta, formam priorem deserit: sic ista confessio fidei, magno fraternæ charitatis incendio con-
flagrata, vix potest agnosci quod fidei confessio sit, eo quod illam pene totam orationis impre-
catoriæ visui se conuerterit. Sed iã verba ipsa seriatim perscrutemur. [Gratia, inquit, vobis &
pax ab eo qui erat, & qui est, & qui venturus est.] Vsitata valde more apostolorũ Christi saluta-
tio est, gratia & pax, & præcipue more Pauli, quẽ vas electionis suæ ipsa gratia diffusa in labijs
eiusdẽ Christi nominauit, in nulla quippe epistolarũ suarũ salutationẽ huiusmodi omittit. Digna
ergo dictio est vt quasi statera ponderetur, & pondus eius quantum sit, & si omnino diffiniri
non potest, saltem vtcunque æstimetur. Quid rogo apostoli, quorũ hic vnus dilectus Iesu Chri-
1. Cor. 15. sti est, per eundem Iesum Christum, nisi gratiam & pacem acceperunt? Gratia nãq; & nõ ex ope-
ribus, vocati sunt, vt essent id quod sunt scilicet apostoli, & ista tantum gratia honorati fuerunt,
Colo. 2. quã diu ipse qui vocauit eos dominus Iesus cum illis ambulauit. At vbi moriens ille pro nobis
Luc. vlt. æterno patri Adæ debitum soluit: & veteris piaculi cautionem, pio cruore detersit, die tertia re-
Ephe. 2. surgens, pacẽ illis attulit stans in medio eorum, & dicens eis, pax vobis. Reconciliauerat enim
eos Deo, soluto pariete inimicitiarum per mortem crucis. Quod ergo acceperant. i. prius voca-
tionem gratiæ, & deinde pacem reconciliationis necessariæ, vtrunque nobis optare debebant &
offerre, non à semetipsis, sed ab illo à quo acceperant & ipsi, scilicet ab eo qui erat, & qui est, & qui
venturus est. Hoc, inq̃, illis instanter cõmemorare debebant, vt scirent se à Deo vocatos esse per
gratiam: pacemq; seruarent & reconciliationem, qua erãt Deo recõciliati per Christum. Hoc
interim silentio non præterire liber, quod cum iam dictus Paulus apostolus in omnibus episto-
lis suis salutando ecclesias hæc duo. s. gratiam & pacem coniungat, dicendo gratia vobis & pax,
2. Tim. 1 in his duntaxat, quas ad discipulum Timotheũ scribit, misericordiã interponit, Timotheo in-
quiẽs, dilecto filio in fide, gratia, misericordia & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Chri-
sto. Nam quia in illo episcopos oẽs informabat, cuius officij summũ & necessariũ decus est, mise-
ricordia, & ille, vt sentiur, zeli feruentioris erat, iccirco recte & opportune viscera misericordiæ
1. Tim. 5 illi haberet præoptabat, & hæc inter cætera dicẽs: Seniorẽ ne increpaueris, sed obsecra vt patrẽ.
2. Cor. 4 Etenim nos oẽs memores esse debemus, quia gratia Dei est, & non ex nobis, quicquid boni su-
2. Cor. 3. mus aut habemus, & hoc respectu compatthis, qui needum esse videntur quod sumus, vel ha-
Exod. 23 bere quod habemus, iuxta mysticum sanctæ legis exemplum, quo ait Dominus: Peregrino
non molestus eris. Scitis enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegy-
pti. Sed hoc vt episcopi obseruent, qui constituti sunt animarum præsides: multo maximè tam
Qui specialiter dicturus erat. illis quàm subditis necessarium est. Quapropter satis vtiliter nobis actum est, vt is * cui specia-
liter dictura erat misericordia, pasce agnos meos, in suo lapsu prius disceret quantum deberet
esse misericors. Sed iam ad cœptam literæ semitam redeamus: Ab eo, inquit, qui erat, & qui
est, & qui venturus est. Nonnullis visum est dicta hæc de persona filij debere intelligi, pro eo
Ioan. vl. maximè, quia dixit postremo, & qui venturus est. Quoniam vẽturus est iudicare viuos & mor-
tuos ipse filius, & nullã huc personæ patris mẽtionẽ fieri, sed tantũmodo filij & spiritussancti, bis
filij, scilicet & in eo quod prius ait, ab eo qui erat, & qui est, & qui venturus est, atque in eõ quod
posterius, & Iesu Christo qui est testis fidelis, &c. Semel verò spiritus sancti, in eo quod ait, &
septem spiritibus qui in conspectu throni eius sunt. Sed occurrit iam dictus apostolus Pau-
lus, toties dicens, & toties distinguens, à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo, gratia
vobis & pax. Vtique pater Christi pater noster est: quemadmodum dicit: Ascendo ad pa-
Ioã. 20. trem meum & patrem vestrum, isque & erat, & est, & venturus est. Hoc solum quod po-
stremo dicitur, & qui venturus est, compellere videtur, vt hæc de persona filij dicta intelligan-
tur, quia de hac persona angeli dixerunt: Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in
Act. 1. cœlum. At verò & pater sine dubio venturus, id est, seipsum fidelibus manifestaturus est,
1. Cor. 13 qui nunc vident eum per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Hoc tantum
differt, quia filius in forma serui sic veniet, vt tandem formam non tantùm boni videant,
verùm etiam mali, sicut infra scriptum est: Et videbit eum omnis oculus, & qui eum pupu-
Infra eodem. gerunt. Pater autem sic veniet, id est, apparebit, vt gloriam Dei patris & filij & spiritus sancti
non nisi videant boni. Quod si testimonio scripturarum indiget, vt recte illo modo venire
Dani. 7. Ibidem. venturus esse credatur pater, ecce in Daniele ita scriptum est: Et aspiciebam donec throni po-
siti sunt: & antiquus dierum sedit. Item: Et ecce cornu illud faciebat bellum aduersum san-
ctos, & præualebat eis, donec veniret antiquus dierum & iudicium dedit sanctis excelsi: & tem-
Ibidem. pus aduenit, & regnum obtinuerunt sancti. Cui dubium est in antiquo dierum veniente, perso-
nam patris exprimi? Nam de filij persona ibidem scriptum est: Aspiciebam ergo in visu noctis,
& ecce filius hominis in nubibus cœli veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit. Igitur
eum qui erat, & qui est, & qui venturus est, Deum patrem intelligi nihil prohibet, imo & per
pulchrum dignumque ac venerabile est, vt dum sequitur, & à septem spiritibus qui in conspe-
ctu throni eius sunt, & à Iesu Christo qui est testis fidelis, totius trinitatis gloriosa confessio
prædicari credatur. Erat, inquam, pater, id est, immutabilis in se manebat, antequã hæc mu-

tabilia

tabilia conderet. Et est quoq;.i. immutabilis permanet, dum hæc eadem regit currentia mutabi-
liter. Venturus est nihilominus.i. immutabilis apparebit, cum præterierit hæc mutabilium re-
rum corruptibilis species. Porrò de bestia maligna, quæ proposito huius aduersari molitur, lon-
ge inferius scriptum est: Et bestia quam * vidi fuit, & non est. Consolationem ergo recipiant in vidisti.
gratia ista tam ipse Ioannes exilio relegatus, qui im & omnes qui piè volentes viuere in Christo, 2.Tim.3
persecutionem patiuntur, quia futurum est, vt de omni persecutione, siue persequente dicatur,
fuit & non est. De isto autem propter quem patiuntur semper dicatur: Qui erat, & qui est, & nun-
quam esse desinet. [Et à septem spiritibus, qui in conspectu throni eius sunt:] A septem spiriti-
bus, id est, à septiformi spiritu. Ita verò dicens, prioris scripturę vultum respicit, vbi sic scriptum
est: Et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij &
fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Et hic nimirum
oportunè ad illius scripturæ faciem respexit, præsertim quia is, de quo propheta loquebatur,
flos qui ascendit de radice Iesse, agnus Dei, idemq; leo fortis, eorundem septem spirituum super
se requiescentium, fortitudinem simul & claritatem significabat. Illi in septem suis cornibus, se-
ptemq; oculis, & in septem lampadibus ante thronum Dei ardentibus, & in tot mysteriorum
signis septemplicibus, septem libri signati sigillis, septem angelorum tubis, septemq; phyalis, &
ante omnia in septem stellis, septemq; candelabris, id est, septem ecclesijs. Igitur à septem spiriti-
bus, id est, ab vno sancto septiformi spiritu, subauditur, eadem gratia vobis & pax. Hi videli-
cet septem spiritus, in conspectu eiusdem throni patris sunt, id est, in conspectu sanctorum an-
gelorum, qui adeò thronus Dei sunt, & adeò in ipsis sedet Deus, vt quidam ex eis etiam pro-
priè throni vocentur. Hoc nimirum exinde habent, quia spiritus isti in conspectu illorum sunt,
id est, quia spiritus istos conspiciunt. Nam nisi isto septiformi spiritu confirmati essent, nulla-
tenus sedentis pondus Dei ferre præualerent. Ipse enim spiritus amor est, quo solo idonea sic
creatura rationalis, vt in ea maiestas Dei sedeat, quam ferre non potest quisquis illam non amat.
Nam econtrario de illis, quorum in conspectu siue diligenti memoria non sunt spiritus isti,
Psalmista dicit Sicut cera fluit à facie ignis, sic peccatores pereant à facie Dei, vt videlicet in- Psal.67
telligas, nullum posse subsistere à facie Dei, nedum sedem esse Dei, qui non habet hunc spiritũ
amoris. Ab isto ergo spiritu septiformi, gratia, inquit, & pax septem ecclesijs: cuius videlicet
gratiæ & pacis hic fructus est, vt & ipsi cum sanctis spiritibus angelicis, thronus Dei sint. [Et
ab Iesu Christo qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ.] Et
ab Iesu Christo, inquit subauditur, gratia & pax, vtpote per quem facta est ipsa gratia, & qui Ioan.1
est nostra pax. Nam gratia & pax per Iesum Christum facta est, & ipse est, inquit Apostolus, Ephe.2
pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Hæc nanq; persona, in acquirenda nobis hac pace & gratia, Rom.8
plus egit, & semetipsum impendit, nostram assumendo naturam, & obediendo vsq; ad mor- Ephe.2
tem, mortem autem crucis, eandemq; nostram in se resuscitando à mortuis, & consedere facien-
do ad dexteram patris, vbi nunc est, autoritatem nobis firmam retinens huius gratiæ & pacis.

Rectè verò hanc personam nunc nouissimo, id est, tertio loco posuit, quia & hic de ea plura
dicturus est, & in sequentibus ipsa in diuersis figuris conspicitur, ipsa plus & penè totum loqui-
tur. Nam & septem quidem spiritus, singuli per ordinem singulis ecclesijs loquuntur, sicut lo-
co suo diligentius considerabimus, diciturq; per singulos siue de singulis, qui habet aurem au-
diat quid spiritus dicat ecclesijs: sed hoc ipsum quod spiritus loquitur, in hac persona loquitur,
dicente hoc illi & illi ecclesiæ, siue angelo ecclesiæ scribe. Ergo & pro * re competentibus ea- rebus,
dem persona laudibus exornatur atque commendatur, vt in omnibus quæ loquitur in hac
quoque scriptura, sicut & in cæteris, fides illi sine dubitatione adhibeatur. Qui est, inquit, te-
stis fidelis. Et continuo adiunxit, primogenitus mortuorum. Addit adhuc, & princeps regum
terræ. Et locupletius adhuc: [Qui dilexit nos, inquit, & lauit nos à peccatis nostris in sangui-
ne suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo. Ipsi gloria & imperium in secula
seculorum, Amen. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupuge-
runt, & plangent se super eum omnes tribus terræ, etiam amen. Ego sum α & ω. principium
& finis, dicit dominus Deus, qui erat, & qui est, & qui venturus est omnipotens.] Hoc modo,
& supra iam dictum est, vt fidem catholicam Christi Iesu dilectus Apostolus ore gratioso con-
fitetur, & eiusdem fidei gratiam simul ecclesijs imprecatur, & cum vtrunque pulcherrimè
faciat, miro modo vnum, id est, solam gratiæ & pacis imprecationem facere videtur. Singu-
læ dictiones summa cum dignitate procedunt, singulæ paucis in syllabis maiestatem conti-
nent sensuum latissimorum. [Qui est, inquit, testis fidelis.] Verè testis, quod Græcè dicitur
martyr, quia & natus ob testificandam veritatem, & mortuus est pro testimonio veritatis, Ioan.18
quemadmodum ipse Pilato dicit: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt te- Ioan.8
stimonium perhibeam veritati. Nam & pater quidem testis, de quo ipse Iesus Christus, & testi- Ioan.15
monium, inquit, perhibet de me, qui misit me, pater. Et spiritus sanctus testis, de quo idem:
Cum, inquit, venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui à pa-

tre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Sed hæc sola est persona, quæ pro testimonio
veritatis mortem sustinuit, vnde & dignè solus hic idem filius dicitur testis. Et multi qui-
dem testes veritatis mortem perpessi sunt, propter verbum testimonij sui, vnde & Græco no-
mine martyres eos sancta ecclesia nominare consueuit. Sed non parua distantia est, ob quam
& iste etiam cum additamēto splendidè dicitur testis fidelis. Nam quod testis iste testificatus est,
prius vidit & audiuit, quàm in hunc mundum veniret, prius, inquam, vidit & audiuit, & post
in hoc natus est, & ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati, quemad-
Ioan.3 modum & coram præside iam dicto ipse dixit. Hinc & baptista Ioannes: Qui de cælo venit,
super omnes est, & quod vidit & audiuit, hoc testatur. Omnes alij de terra venerunt, & prius
nati sunt quàm aliquid scirent, & post acceperunt aliunde, ab alio indice, quod testificando dice
rent, & hoc ipsum non perfectè, sed ex parte, vno ex ipsis Paulo apostolo dicente: Ex parte enim
1.Cor.13 cognoscimus, & ex parte prophetamus. Solus ergo testis ille fidelis, id est, talis qui antequam
huc veniret ad testificandum, rem viderit & audierit, tam certus, vt non ex parte, sed totum per
fectè cognouerit & prophetauerit. Adde quod mortuus pro eodem testimonio veritatis, mor-
tem ipsam vicit, & resurrexit à mortuis, quod ante eum testes alij non fecerunt. Nam hoc
est quod mox dicitur: [Primogenitus mortuorum.] id est, primus ex mortuis resurgentium. Re
surrectio namque nobis regeneratio erit, quia videlicet nunc nascendo generati ad corruptio-
nem, tunc resurgendo regenerabimur ad incorruptionem. Vnde dominus, in regeneratione,
Matt.19 inquit, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. In regeneratione, inquit, pro eo vt di-
ceret, in vniuersali resurrectione. In illa regeneratione mortuorum, testis iste proculdubio pri-
mogenitus est, quia prior illis omnibus resurrexit, videlicet, non iam moriturus. Nemo quip-
Rom.6 pe ante illum ita resurrexit, vt vltra non moreretur. Sed & testibus alijs, quorum primus fuit
Abel iustus, hoc dedit, hoc efficit, vt resurgant & vltra non moriantur. Pulchra valde & splen
dida dictio, vt pro primo resurgente diceretur primogenitus mortuorum. Hoc nimirum
splendore delectati dicimus, quia in illa tali genitura, beatæ apostolorum animæ, quasi ma-
tres extiterunt, quippe quæ morienti domino Iesu Christo, donec resurgeret, materno adfectu
Ioan.16 condoluerunt. Idcirco namque tali ad eos vel pro illis similitudine vsus est: Mulier cum pa-
rit tristitiam habet, quia venit hora eius, cum autem pepererit puerum, iam non meminit
pressuræ, propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Tandem testis iste, sic ad im-
Acto.2 mortalitatem atque incorruptionem regeneratus, quid fecit? Ascendit in cælum, & sedet à
1.Pet.3 dextris Dei. Hunc Deus, ait Petrus, suscitauit, ac principem & saluatorem exaltauit. Addit
itaque: [Et princeps regum terræ.] Quorum vel qualium regum terræ? Nunquid illorum vel
talium, quales astiterunt aduersus dominum, & aduersus Christum eius? Non vtique talium hic
est princeps, imo iudex. Tales enim se dicunt reges terræ esse & non sunt, sed sunt serui ter-
ræ, cum sint serui peccati, subditi cupiditatibus terræ. Illorum est princeps iste, qui & si non
Rom.6 vulgo dicantur reges, sunt tamen reges terræ, quia terrenitatem suam norunt regere, liberi à
peccato, serui autem iustitiæ. Ergo non nisi regum iste princeps est. Omnes enim qui eius esse
volunt, oportet tales esse. O verè pulchrum & gloriosum principis huius principatum, qui
omnes subditos sibi, reges siue regnum, & regale facit sacerdotium. Nam hoc est quod post-
Infra.1 modum dicitur: Et fecit nos regnum & sacerdotes. Multum iste principatus à tyrannide
differt seculi huius. Reges, inquit, gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent su-
Luc.22 per eos, benefici vocantur. Hæc & cætera ministris suis dicens iste princeps regum, etiam la-
Ioan.13 uit pedes eorum. Hoc iam facto quasi seruili, confirmans quod dicebat: Ego autem in medio
Luc.22 vestrum sum sicut qui ministrat. Nam quo vlterius ad ministrandum regibus gentium sese de-
poneret sedulus minister? Sic tamen ministrans, adhuc erat dominus & magister. Magisterio
namque illi indigebant. At verò illic, quo post resurrectionem suam ascendit, sicut ipse serui-
tio, sic illi non indigebant magisterio. Ergo multò magis, illic non erit ipse rex militantium,
Infra.1 aut dominus seruientium, sed sicut scriptum est, rex regum & dominus dominantium. Sequitur:
[Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.] Quod maximum erat in opere,
testis fidelis paululum distulerat, ita dicendo, qui est testis fidelis, statimque subiungendo, primo-
genitus mortuorum: quia nimirum anticipando resurrectionis gloriam transilierat salutiferum
passionis eius sacramentum: sed nunc pulchrius atque splendidius, sermone gratifico repetit di-
cendo, qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Commoremur aliquātisper
Psal.18. in isto gratiarum actionis fauo dulcissimo, sugamusque eloquium dulce faucibus nostris, super mel
118. & fauum ori nostro. Qui dilexit nos, inquit. Vtique ante tempora secularia, & iste filius in
patre, & pater in isto filio dilexit nos. Hinc etenim ad Ephesios Paulus apostolus ait: Sicut ele-
Ephe.1 git nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius
in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum, per Iesum Christū in ipsum, se-
cundum propositum voluntatis suæ, in laudem gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto
filio suo. Huius dilectionis actum ecclesia suspirans, prima voce in Cant. canticorum dicit:

Osculetur

Osculetur me osculo oris sui. Factum est quod optauit. Venit diligens atque dilectus, & totus Cant.1
desiderabilis, atque omnibus omnium gratiarū delibutus vnguentis, in secreto virginalis vteri cu-
biculo, diu desideratum osculum dilectæ porrexit, quippe vbi natura Dei naturæ hominis, ve-
rus Deus veræ carni & veræ rationali aīæ sese coniunxit. Inde tanq̃ sponsus suo procedēs de tha-
lamo, totum diligentissimus ad conscribendam in testamento sponsæ suæ, & vniuerso generi
eius, dotem cælestem animum intendit. Generi, inquam eius. i. vniuersis animabus quæ cum illa
carne sua per vnicam fidem vnum sunt genus, vna ecclesia, vnum corpus. Ventum est ad iudi-
cium, de quo & dicebat: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras.
Ostendit in æquitate iudicii liberam se habere à culpa præuaricationis Adæ naturam hominis.
Venit enim, inquit, princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Ostēdit, inquam, etiam
in hoc obediens quod Hierosolymam, vbi quærebatur, occidendus aduenit. Mandauerat enim Exo.34
Deus in lege sic. Tribus vicibus per singulos annos festa mihi celebrabitis. Solennitatē azymo- Deut.16
rum custodies, & solennitatem messis primitiuorū, solennitatem quoque in exitu anni, quādo con-
gregaueris vniuersas fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit omne masculinū tuum coram
Dno Deo tuo. Cùm itaque secundum legis mandatum venisset Hierosolymam, irruit in eum
temerarius iam dictus princeps mundi huius, & in eum qui mortis causam. i. peccatum non ha-
bebat, pœnam mortis exegit, oblitus præ fatuitate iuris illius tenorem, quo sibi arrogabat pro-
pter peccatum vnius hominis, omnes homines possidere. Si enim propter vnius delictum pecca-
tores cōstituti sunt multi, cur nō propter vnius iustitiam iusti constituentur multi? Diligens
itaque nos, mortuus est propter nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Quomodo? V-
nus ex militibus lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua. Illo sanguine nos
redemit, illa aqua nos à peccatis nostris lauit. Nos, inquit, semetipsum eis qui peccauerunt con- Ioan.19
numerans dilectus Apostolus Iesu Christi. Ne putes eum facere distinctionem vllam Iudæi &
Græci. Sed & alius quidam ex illis hominibus Israelitici generis ait: Eramus enim & nos aliquan Eph.2
do natura filii iræ, sicut & cæteri. Itemque alius notæ sanctitatis ex illo genere: Sicut pannus, in- Esa.64
quit, menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Lauit ergo nos, id est, omnē ecclesiam, à peccatis nostris.
Eo vsque dilexit nos. Non quales eramus, dilexit nos, sed diligēdo vt alii essemus, illo sanguine, Eph.5
& illa aqua lauando, regenerauit nos. Ita concorporalem carnis suæ, quam assumpserat, diligēdo
effecit ecclesiam, ita tradidit semetipsum pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro,
atque in verbo vitæ, vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut ru-
gam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Non solùm lauit eos qui iam erant
credentes, vel fuerant, sed omnes qui futuri erant. Non quidem actu iam tunc, sed potestate la-
uit eos qui futuri erant. Neque enim iam lauari poterant, qui nondum nati erant, vel qui non-
dum crediderant. Potestatem dedit eis lauari, potestatem dedit eis filios Dei fieri per lauacrum
regenerationis. Dixit enim discipulis suis, postquam resurrexit à mortuis: Euntes docete omnes Mat.vlt.
gentes, baptizantes eos in noie patris, & filii, & spiritus sancti. Illa via, illa babtizandi regula, a-
qua illa quæ de templo illo à latere dextro, de templo corporis eius lanceato exierat, & primi-
tiuā, quæ à seculo collecta fuerat, lauerat ecclesiam, in mare gentium descēderunt, iuxta illud E- Eze.47
zechielis vaticiniū, Aquæ istæ quæ egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, & descendunt ad
plana deserti, intrabunt mare, & exibunt, & sanabuntur aquæ, & omnis anima viuens quæ ser-
pit, quocunque venerit torrens, viuet. Hic tātus fructus est dilectionis illius qua nos dilexit, & in
vtero virginali naturam nostrā verbū Deus sibi copulauit. Illa dilectionis copula tali exitu om-
nes filios Dei, qui dispersi erant, in vnum congregauit. [Et fecit nos, inquit, regnum & sacer-
dotes, Deo & patri suo.] O mira bonitatis dignatio, maior corde & ore nostro, non ad seruitu
tem nos emit tam caro pretio, tam pretioso sanguine suo, sed vt faceret nos regnum & sacerdo-
tes Deo & patri suo, regnum vtique patri suo, sacerdotes Deo suo. Rex & sacerdos solus erat, re-
ges & sacerdotes facere de seruis peccati, de filiis mortis proposuerat, & idcirco sanguinem fun-
debat. Quantorum hic testis fidelis meritorum, quantarum caput est coronatum? Sumes, ait Zach.6
Dominus in propheta, argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu filii
Iosedeh sacerdotis magni. Super hoc vir illustris Hieronymus, ait: Imponuntur autem coro-
næ Iesu filio Iosedeh sacerdoti magno, quia per singulas virtutes nostras Dominus coronatur,
imò nobis per virtutem pœnitentiæ coronatis, saluator in singulis coronam accipit. Verè
ergo Domine Dominus noster, admirabile est nomen tuum, quia gloria & honore admi- Psal.8
rabili coronasti hunc principem regum, tot coronis, quot vel quantis ex regibus constat hoc
regnum, in quo omnes, qui sanguine eius sacrati sunt, splendidi reges sunt. Et sacerdotes,
inquit, nos fecit, eius videlicet sacrificii quo spiritualem Pharaonem, scilicet diabolum, vicit,
regnumque peccati destruxit. Nam sicut filii Aaron idcirco typici illius sacrificii sacerdotes fue-
runt, quia pater eorum cum Moyse minister fuit, liberationis illius, quæ per illud commemora-
batur paschale agni anniculi conuiuium, ita filii sacerdotis huius, quos spiritualiter genuit per
lauacrū regenerationis, iure sacerdotes sunt sacrificii illius, quo commemoratur non temporalis,

vt illa, sed æterna salus omnium. Rectè ergo non est distinctio, qua ex gente, vel tribu sit quis,
dũmodo scientia & moribus sit idoneus, quia videlicet omnes cælestis sacerdotis, qui neminem
secundum carnem genuit, secundum spiritum filii sumus. Et si non omnes hic ordine illo sa-
cerdotii fungimur, vt corpus & sanguinem eiusdem Domini nostri ore sacro conficiamus, atta-
men in eo sacerdotes nos omnes esse oportet, vt nosmetipsos Deo offeramus, quemadmodum
Ro. 12 dicit Apostolus: Obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo pla-
centem, rationabile obsequium vestrum. Aliter enim non conceditur nobis introire in illa cæ-
lestia sancta sanctorũ, in ipsum cælũ, vbi species istæ nostri sacrificii, species panis & vini nõ erũt.
Sacrificium autem quod semper offerat, nulli deerit in æternum. s. hostia gratiarum, & vox
laudis, vox exultationis & confessionis. Eiusmodi est idipsum quod hic continuò subiungit:
[Ipsi gloria & imperium in secula seculorum, amen.] Hoc nimirum ratio iustitiæ postulat, vt
accepto beneficio, creatura laudem & gratiarum actionem creatori retribuat. Exempli gratia:
Exo. 15. Sic Moyses & filij Israel ab Aegyptia seruitute liberati per sanguinem agni, merso Pharaone
Phil. 2 & exercitu eius in mari rubro, canticum gloriæ Domino decantauerunt. Ingratitudinis quip-
pe initium est, beneficium non agnoscere, & à referendis gratiis os mutum & linguam contine-
re. Hoc ergo laudis & gratiarum actionis breue canticum, eo dicente, ipsi gloria & imperiũ,
in secula seculorum, dicamus omnes, amen: & omnis, vt ait Apostolus, lingua cõfiteatur, quia
Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Hactenus hic fidei nostræ præcentor de
clarissimis præcentoribus vnus, quæ ad confessionis perfectionem necessaria sunt, ipse con-
fessus est, & confitendi nobis exemplum dedit. Et si verbis aliis, eodem tamen sensu quo in
symbolo communi omnes confitentur Apostoli, quod ipsi tradiderunt nobis. Vnum super-
est, quod & maximum est, quia inde videlicet, vbi nunc sedet, princeps regum terræ, vbi est illi
gloria & imperium in secula seculorum. Inde, inquam, de illa gloria sua, de illa dextera patris,
cum imperio & maiestate sua magna venturus est iudicare viuos & mortuos. Sequitur ergo:
Phil. 4 [Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.] Ecce, in-
Esa. 66. quit, videlicet quia prope est. Inde & alius Apostolus, Dominus, inquit, prope est, nihil solliciti
Ezec. 7. sitis. Familiare est more prophetarum & omnium sanctorum vigilum, qui aduentum illum
Iohel. 1. vigilanter præuiderunt, dicere: Ecce veniet, ecce apparebit, velociter veniet, cito apparebit
Luc. 12 vobis. At verò seruus malus putat in tempora longa fieri istud, dicensq; in corde suo: Mo-
ram facit Dominus meus venire, incipit percutere conseruos suos, ac mãducare, ac bibere cum
ebriis. Sed quid? Veniet Dñs serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet
eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, ibi erit fletus & stridor dentium. Eis igitur qui dor-
miunt, & præ ebrietate sensum non habent coangustatum, tempora longa videntur. Nam
his qui vigilant, quorum prudentes animas fides enutriuit, spes prouexit, charitas dilatauit, &
magnas fecit, breue existimatur omne tempus præsentis seculi, pro consideratione æternitatis
& seculi venturi. Itaque ecce venit, citò venit, citò apparebit. Quomodo? Qualibus vehiculis?
Luc. 21 Quasi sedens tribunali? Cum nubibus, inquit. Hoc ipsum & ipse prædixit: Ex tunc, inquiens,
Mat. 24 videbunt filium hominis, venientem in nube, siue in nubibus cæli, vt in alio Euangelio scri-
Act. 1 ptum est, cum potestate magna & maiestate. Sed & angeli ascendente illo, dixerunt: Sic veniet,
quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Susceperat autem eum nubes ab oculis eorũ.
igitur sic veniet. i. quẽ nubes suscepit, veniet iterũ cũ nube, siue cũ nubibus cęli. De quibus & Apo
1. thes. 4 stolus: Simul, inquit, rapiemur in nubibus obuiã Dño in aera, & sic semper cum Dño erimus.
Hic iam quæritur, quare sic veniet, quam ob rem cum nubibus veniet: Nunquid vt nubibus
occultetur siue abscondatur? Nõ vtique. Tunc enim manifestus veniet, quia dudũ venit occul-
tus, & sicut hic scriptũ est, videbit eũ oĩs oculus. Quare ergo veniet cũ nubibus? Aliã scripturam
Esa. 26 interrogemus: Propheta Esaias cùm præmisisset de impio sub interrogatione dicens: Et non vi-
debit gloriam Dñi, continuò per quandam concessionem subiunxit: Domine, exaltetur manus
tua, & non videant. Et protinus adiecit: Videant & confundantur zelantes populi, & ignis ho-
stes tuos deuoret. Ac si inutiliter concessisset, exaltetur manus tua, & non videant, correxit, di-
cens: videant & confundantur. Ergo quodãmodo nõ videbũt, & quodã alio modo impii quoq;
venientẽ videbunt. Vt nõ impii videant gloriã Dñi, veniet cũ nubibus, vt confundantur vidẽtes
impii, videbit eũ omnis oculus. Nubes quippe cũ quibus veniet, gloriam eius, ne impii videant,
abscondent: sed potentiam maiestatis eius, quin oĩs oculus videat, non abscondent. Quales
enim illæ tunc erunt nubes: Non vtique quales nunc sæpè videmus, pluuiis rotantes, terramq;
refrigerantes, sed nubes tempestuosæ, ignem spirantes, fulmina iacientes. Nam ignis in conspe-
Psal. 49. ctu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Nubium eiusmodi, nubium ardentium
2. thes. 1. vehementiam Paulus exprimere laborans, Thessalonicensibus scribens ait: Si tamen iustum
est apud Deum, retribuere tribulationem his qui nos tribulant, & vobis, qui tribulamini, re-
quiẽ nobiscũ, in reuelationem Dñi Iesu de cælo cum angelis virtutis eius, in flamma ignis, dan-
tis vindictam his qui non nouerunt Deum, &c. Hoc omnis videbit oculus, videbunt impii, vt
confun-

confundantur, sed gloriam Domini non videbunt, quā vt nō videant, exaltabitur manus eius.
Claritatē corporis eius, siue corpus claritatis eius, cui nostræ, vt Apostolus ait, humilitatis cor- Phil. 3.
pus reformatum cōfigurabit, illæ nubes obductæ impiis abscondent, sed ipsum filium hominis
non abscondent. Ipsum videbit omnis oculus, & videntes impij confundentur, gloriam autem
eius videbunt pij, qui vt semper cum Domino sint, vt Apostolus ait, obuiā domino in nubibus 1. Thes. 4.
rapientur. Igneas nubes, nubilos ignes, raptim sursum incolumes transibunt, & sic semper cum
domino erunt. Deorsum impij stupebunt & videbūt, vt videntes cōfundantur, hi maximè, qui
eū pupugerunt, hi scilicet qui manus eius & pedes foderunt clauis, & latus eius lancea perforaue-
runt. Illi nimirum videntes cōfundentur, & confusionis eorum participes erunt, quicūque nō obe-
diunt euangelio eius. [Et plangent se super eum omnes tribus terræ.] Hoc cum antiquioris pro-
phetæ testimonio dixit hic Apostolus & Euangelista, qui de pectore Domini hausit sapientiam.
Hebræus ex Hebræis, quem saluator amabat plurimum. Nam in Zacharia sic persona huius Ioan. vlt.
principis regum loquitur: Et aspicient ad me quē confixerunt, & plangent eum planctu quasi su- Zach. 12
per vnigenitum, & dolebunt super eum, sicut doleri solet in morte primogeniti. Huius testimo-
nij prophetici solam partem hanc, & aspicient ad me quem confixerunt, hic idem Ioannes in Ioā. 19.
euangelio suo recitauit, præmisso, quia non fregerunt crura eius, sed vnus militum, lancea la-
tus Domini aperuit, ita subiungendo: Facta sunt enim hæc, vt scriptura impleretur, os non
comminuetis ex eo. Et iterum alia scriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt. Hic au- Exo. 12.
tem quod illic omisit, scilicet hanc sequentem partem, & plangent eum planctu quasi super vni- Zach. 12
genitum, hoc modo addidit, & plangent se super eum omnes tribus terræ. Quod hic ait, om-
nes tribus terræ, nihilominus apud eundem prophetam habes, vbi protinus ita scriptum est: Et
planget terra, familiæ & familiæ seorsum. Familiæ domus Dauid seorsum, & mulieres siue vxo- Ibidem
res eorum seorsum. Familiæ domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum. Familiæ do-
mus Leui seorsum, & mulieres eorum seorsum. Familiæ Semei seorsum, & mulieres eorum se-
orsum. Omnes familiæ reliquæ, familiæ & familiæ seorsum, & mulieres eorum seorsum. Pro fa-
milijs LXX. interpretes tribus posuerunt, quos iste in cæteris secutus est, vtpote Græco ser-
mone conscribens, quo videlicet sermone, ab ijsdem LXX. interpretibus scripturæ translatæ
fuerunt. Igitur & quod nunc ait, omnes tribus terræ, cum testimonio loquitur eiusdē prophetæ:
Tunc etenim & tribus domus Dauid, & tribus domus Nathan, & tribus domus Leui, & tribus
domus Semei à suis vxoribus separabuntur, i. cunctis voluptatibus suis fraudabuntur, vt plan- Mat. 27.
gant vnigenitum & primogenitum dominum Iesum Christū, de quo dixerant, sanguis eius su-
per nos, & super filios nostros. In Dauid, regia tribus accipitur, hoc est, Iuda: in Nathan, pro-
phetalis ordo describitur: Leui refertur ad sacerdotes, ex quo ortum est sacerdotium: in Semei
doctores accipiuntur, ex hac enim tribu magistrorum agmina pullularunt. Reliquas tribus ta-
cuit, quæ non habent aliquod priuilegium dignitatis. In eo autem quod ait, omnis tribus reli-
qua, tribus & tribus seorsum, & vxores eorum seorsum, vniuersas absque nomine comprehēdit.

Sanè planctus huiusmodi tunc * typus extitit, quādo Iosias rex iustus à Pharaone cognomēto Typicus
Nechao vulneratus est, super quo lamentationes scripsit Hieremias, quæ leguntur in ecclesia,
& scripsisse eum Paralipomenon liber testatur. Nam quod illic scilicet in lamentationibus 2. Par. 35
scriptum est: Spiritus oris nostri Christus Dominus, captus est in peccatis nostris, cui dixi-
mus, in vmbra tua viuemus in gentibus, longe personam Iosiæ superexcellit: nisi quod iam
dictum est, ille vulneratus crucifigendi saluatoris typus fuit. Nam sicut eo tempore post re- Thre. 4
ges peccatores spes omnis populi erat in Iosia. & occiso illo magnus planctus in vrbe com-
motus est, ita propter crucifixum saluatorem, tunc renouabitur planctus vniuersis tribubus
terræ, id est amatoribus terræ, qui illum occiderunt, loquentes & dolos cogitantes, vt ait Psal- Psal. 34.
mista, in iracundia terræ, id est, irati propter terram, quam simulabant sibi propter eum tollen-
dam esse. Si inquiunt, dimittimus eum sic, oēs credent in eum, & venient Romani, & tollēt & no- Ioan. 11.
strum locū & gentē. Et notandum, imo mirabile, quod ita dixit, & plangent eum quasi super
vnigenitum, & dolebunt super eum, vt doleri solet in morte primogeniti. De hoc in quodā opere
ita me dixisse memini: O Iudæi, Christus Dei filius vobis non complacuit, quia talis erat, quia
taliter venit, quia sic & sic operatus est, quia sic & sic locutus est, nullo modo vobis complacuit,
animo vestro non conuenit, alium vultis, alium expectatis. At ille scilicet Deus pater, qui istū
misit filium, alterum non habet. Iste filius primogenitus atque vnigenitus est illi. Alterum,
inquam, non habet. Primus illi & nouissimus est iste, alium non mittet. Quid ergo facietis deso-
lati? Nimirum, vt ait nunc ille, aspicietis ad eum quem confixistis, vt ait, inquam, nunc spiri-
tus eius, graui veritate, vera grauitate, plangetis super eum quasi super vnigenitum, & dolebi-
tis super eum sicut doleri solet in morte primogeniti, quia vobis mortuus est hic primogenitus,
quia vobis vos occidistis vnigenitum, post hac saluatorem, neque hunc habituri neque ali-
um, quia hic solus est, hic primogenitus, hic vnigenitus est. Hæc omnia vehementi affirma-
tione roborare intendens, quia sine dubio ventura sunt, dicit: [etiam amen,] quod idem est

ac si

Ac si diceret, quod in Euangelio suo scribere solet, Domino dicente, amē amen. Cùm enim apud
cæteros Euangelistas semel tantum in singulis locis scriptum sit amen, exempli gratia, vt illic
Luc. 21 secundum Lucam: Amen amen dico vobis, cælum & terra transibunt, verba autem mea non
transibunt, apud istum Euangelistam semper duplicatur hoc ipsum amen, videlicet, quia Euan-
gelistæ huic os diuinius est, & maiora loquitur apud eũ Dñs Iesus, & idcirco, vt rerum pōdera sen
tiantur, dictionis quoq; modus vel pōdus geminatur, pro vehemētia confirmationis. Amen a-
men dico tibi: amen amen dico vobis. Quid autem maius aut terribilius potest dici, quàm nunc
in præsenti loco dixit. Rectè igitur in præsenti loco affirmationē duplicauit, dicēdo, etiam amen,
vt ad credendum euigilet omnis qui audit. Sequitur: [Ego sum α & ω, principium & finis, dicit
Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens.] Totum quod hactenus
dixit de persona filii, parum erat, nec sufficiens ad salutem credenti vel confitenti. Quid enim
illic offenderet Cherintum, Hebionem siue Arrium, aut alium quemlibet diuinitatis Christi ini-
micum hæreticum: testem fidelem, primogenitum mortuorum, id est, primum resurrexisse à
mortuis Dominum Iesum, & principem esse regum terræ, eumque nos dilexisse, & lauisse nos à
peccatis nostris in sanguine suo, & venturum esse cum nubibus, scilicet ad iudicandum viuos
& mortuos? Hæreticus quoque quilibet eiusmodi concederet, & confiteretur, sed eundem esse
Deum, Deo patri coæqualem, sine initio cum patre, vel in patre manentem, non confiteretur.
Rectè igitur illa dixisse non contentus, addit illud quod summum est, in quo fides Christiana
consistat, velut supremo gradu, de Christi diuinitate sublimiter æquè vt de patre sentiens,
sicut dignum est, & dicens in persona eius, vt videlicet maiori tonitru, quæ contradicunt illi
eanæ loquaces, conterantur. Ego sum α & ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui
est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens. Hæc enim dicens, siue dicentem illum inse-
rens, patri coæquat, de quo idem supra dixerat, qui est, & qui erat, & qui venturus est. Quid
dixerit, quid intelligi velit per α & ω, confestim exponit dicendo. principium & finis. Duæ
nanque literæ Græcorum, quibus & cuius linguæ ecclesiis hunc librum scripsit, duæ, inquam,
literæ illius linguæ summa & vltima istæ sunt, α & ω. Vt ergo dubium non sit, quale, vel
cuius rei principium sit vel finis, per α commoniti, quæ litera, vt iam dictum est, Græci alpha-
Gen. 1. beti prima est, ad sacræ scripturæ exordium respiciamus, vbi scriptum est: In principio crea-
Mat. 28. uit Deus cælum & terram: & per ω, quæ vltima est, item commoniti, ad finem eiusdem scri-
pturæ in euangelico volumine respiciamus, vbi scriptum est: Et ecce ego vobiscum sum om-
nibus diebus, vsq; ad consummationem seculi, vt veraciter credamus, & confiteamur, hunc
esse & principium, in quo omnia facta sunt, & finem siue consummationem, qua omnia re-
staurata & perfecta sunt. Præterea & illud sciendum, quia α vnum, ω autem apud Græ-
cos octingentos significant. Omnes enim literæ apud Græcos verba componunt, & nume-
ros faciunt, & sicut quæque sunt ordine posteriores, ita suis characteribus numeros titulant
ampliores. Prima, vt iam dictum est, litera α vnum, ω significat octingentos. Et in hoc nimirū
pulchritudo mysterii magna & delectabilis est, quia videlicet qui in principio vnus erat filius
vnicus, siue vnigenitus, in fine seculorum filios Dei secum, nō quidē genitos, sed adoptatos ha-
bebit, quasi octingentos, i. innumerabiles, octo beatitudinibus, per diuersas mansiões dispertien
Ioan. 8. do remuneratos, remunerādo dispertitos. Vbi præter hunc locū hoc dicit Dñs Deus: Non so-
Esa. 43 lum in Euangelio suo vbi dicit Iudæis: Ego principium qui & loquor vobis: verùm & in Esaia
ipsa loquitur persona Saluatoris: Ante me non est formatus Deus, & post me non erit: Ego
sum Dñs, & nō est absq; me saluator. Amplius aũt, quādo, vt præmissum est, veniet cum nu-
bibus, quādo videbit eũ oĩs oculus, & qui eum pupugerunt, qui mala dixerunt ei: quando mo-
rietur, & peribit nomen eius, qui pungētes, siue trāsfigentes, hoc efficere voluerũt, vt omninò nō
Psal. 40. esset, vt omninò auferretur de terra memoria illius: tunc opportunè dicet hic Dñs Deus: tūc
Mat. 3 inquam, vociferabitur & clamabit: & super illos inimicos suos confortabitur, & istud dicet eis:
Luc. 4. Ego sum α & ω, principium & finis. Ac si dicat: Non sicut vos mihi improperastis, ego sum fi-
lius fabri, aut ex illo fabro Ioseph esse cœpi, non sicut vos voluistis vt perirem, ego perij, aut
esse desii, sed sum & ante Ioseph, & ante omnes, & post me nullus erit. Nam & in propheta di-
Esa. 40. cebam vobis, quia ante me non est formatus Deus, & post me non erit. Quod sequitur dicens:
[Qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens.] Dictionem confirmat eandem dicentis:
Ego sum alpha & omega, ego sum principium & finis. Credentium quippe vox est, Ioannis &
omnium nostrum credentium, atque confitentium, quod veritatem de seipso testetur hic Dñs
Deus, quòd non sit recens Deus aut Dominus, sed sit ille, à quo, vel cum quo venientes & missi
Gen. 17. prophetę dicebant olim: Hæc dicit Dominus Deus. Ille idem omnipotens qui erat ante Abra-
ham, quique loquebatur ad eum, dicens: Ego sum Dominus omnipotens, ambula coram me, &
esto perfectus, quodq; ipse venturus, & in gloriosa essentia sua sit permansurus, cùm ad nihilum
psal. 107 redacti fuerint inimici eius, qui pungentes eum, dicebant: quando morietur, siue: ecce morietur,
psal. 40. & peribit nomen eius.

Præmissis

PRæmiſſo iam hoc tam ſplendido tantæ tamq́ catholicæ & apoſtolicæ confeſsionis appara-
tu,tandem narrationem ſuam ingreditur ſanctę fidei doctor, & confeſſor reuerendus, ac
cęleſtis reuerentiæ orator magnus:in medio ſeptem Eccleſiarum,ſiue in medio vnius v-
niuerſalis eccleſiæ,ore aperto dignè audiendus. [Ego Ioannes frater veſter,& particeps in
tribulatione & regno & patientia Ieſu:fui in inſula quæ appellatur Pathmos, propter ver-
bum Dei,& teſtimonium Ieſu Chriſti,fui in ſpiritu In dominica die, & audiui poſt me vocem
magnam tanquam tubæ dicentis: Quod vides ſcribe in libro, & mitte ſeptem eccleſiis quæ
ſunt in Aſia, Epheſum, & Smyrnam, & Pergamum, & Thiatyram, & Sardis, & Philadel-
phiam, & Laodiceam.] Ecce iam tertio nominis ſui titulum operi huic diligens ac ſolicitus
autor præfixit.Primo,cùm dixit:ſignificauit mittens per angelum ſuum ſeruo ſuo Ioanni.
Secundo,cùm dixit:Ioannes ſeptem eccleſiis quæ ſunt in Aſia. Et nunc tertiò, Ego, inquiens,
Ioannes frater veſter. Quam ob cauſam iſte dicturus ſiue narraturus hoc modo ſui nomi-
nis poſitionem triplicat.Nunquid caſu, aut nomen ſuum dilatare ſtudens, inculcat & repli-
cat?Non vtique:ſed vtilitati noſtrę intendens,reuelationes difficillimas,quas conſcribere ingre
ditur,præmunit ac defendit,ne contemnantur:ne quod futurum erat,ob ſui difficultatem,liber
vituperetur,& ſenſibus dignis carere iudicetur:aut eius,cuius eſt.ſ.Ioannis Apoſtoli & Euan-
geliſtæ dilecti Ieſu Chriſti,eſſe denegetur.Hoc etenim longè accidit poſt illud tempus.Nõnulli
etiam Iudaico intellectu de futuris promiſsionibus ſentientes, eaſq́ corporaliter exhibendas
docentes,& mille annis in delicijs corporalibus in hac terra ſanctos cum Chriſto eſſe regnatu-
ros:huius ſui dogmatis probamenta, ſumptis ex hac reuelatione teſtimonijs,conabantur aſſe-
rere.E contra & alij librum hunc(vt eccleſiaſtica teſtatur hiſtoria)penitus refutandum à Ca-
none ſcripturarũ,atque abijciendum putarunt, ſingula quęque eius capitula arguentes:& dixe-
runt,prætitulationẽ libri non eſſe veram,ſed alienæ ſcripturæ Ioannis tantũ nomen impoſitũ:
vnde neque Ioannis hunc eſſe librum,nec reuelationem videri poſſe,quæ craſſo quodã velamĩ
ne ignorantiæ contegatur.Inter hos Dionyſius epiſcopus eccleſiæ Corinthiorum, vir magnæ
in verbo Dei eruditionis & gratiæ: Ego,inquit,ſcripturam libri huius ſpernere atq́ abijcere nul
latenus audeo.Hoc magis de eo iudico,quòd excedant atque emineant quæ in eo ſcripta ſunt,
humanæ auditionis modum,& ſit in eo arcanus quidam & recõditus,atq́ admirãdus omnibus
ſenſus,quem & ego admiror ac veneror,etiam ſi non intelligo,& ita ſentio, quod diuina aliqua
ſacramenta ſermonibus contegantur humanis,non tam iudicio meo diſcernens, q̃ fide credens.
Et ideo non reprobo quæ nõ intelligo,ſed tãto magis admiror,quãto minus aſſequor. Poſt hæc
verò totius libelli diſſerens corpus,& ſingula quæque diſcutiens atq́ euidenter oſtendẽs, nullo
modo fieri poſſe,vt ſecundũ literã dignus in eo intellectus appareat. Addit etiam hæc dicens:
Conſummata igitur omni prophetia,beatos dicit eos qui hæc cuſtodiunt. Sed & ſemetipſum
beatum dicit.Ait enim:Beatus qui ſeruat verbũ prophetiæ libri huius. His & huiuſcemodi
obiectis & reſponſis,liber iſte reuelationum cęleſtium,diiectus atque contrectatus fuit:& niſi ſpi
ritus ſanctus,qui hæc omnia reuelauit,rationabilis reuerentiæ viros præparaſſet ad defenden-
dũ,tãtas tamq́ pretioſas margaritas porci conculcaſſent,hæretici cõtaminaſſent. Quid futurum
erat,ſi non ſtetiſſet in ingreſſu orationis tãta,tantiq́ nõis autoritas? Rectè igitur,quia ſecundum Deut.17
legẽ,in ore duorum aut trium teſtiũ ſtat omne verbum,tertiò repetitum ſui nominis titulum po- Ioan.8
ſuit Ioannes,qui teſtimonium perhibuit verbo Dei,& teſtimonium Ieſu Chriſti quæcũq́ vidit.

Et nota,quanta hæc ipſa nominis autoritas ſanctæ humilitatis gratia reſplendeat: frater,
inquit,veſter,& particeps in tribulatione,& regno,& patientia Ieſu. Poterat enim dicere: Ego
Ioannes doctor & apoſtolus,veſter prædicator,& Euangeliſta veſter, diſcipulus ille quem dili-
gebat Ieſus,cuius participes,cuius vos meruiſtis eſſe fratres.Et rectè quidem dixiſſet: ſed hic
locutionis modus non adeo paruuli eſſet, paruuli talis,qualẽ vnumquenq́ apoſtolorũ fieri vel
eſſe voluit bonus magiſter,cum diceret:Amen dico vobis,niſi conuerſi fueritis, & efficiamini
ſicut paruuli,non intrabitis in regnũ cælorũ.Quicunq́ ergo humiliauerit ſe, ſicut paruulus iſte, Mat.18.
hic magnus vocabitur in regno cælorum.Quænam eſt moderatio ſiue modeſtia paruuli?Quan
to tẽpore,inquit Apoſtolus,hæres paruulus eſt,nihil differt à ſeruo,cùm ſit dñs oim. Et nos qui- Gala.4.
dẽ oẽs noſtro iudicio ſerui ſumus:hic aũt Ioannes dilectus Dñi Ieſu de filijs eſt, quibus bona ſer-
monis Dei hæreditas teſtamẽto legata eſt.At ipſe ab illo bono magiſtro didicerat, ſe hic humi-
liare per virtutẽ,quomodo inter ſeruulos, ſiue inter ſeruulorũ filios humiliat ſe paruulus,qui par Mat.23.
uulus eſt per ætatem,ſedens in puluere cum illis,non amans primos recubitus in cœnis, nõ ſalu-
tationes in foro,non primas cathedras in ſynagogis.Rectè igitur,& vt talis magiſtri diſcipulum
decet,noſtro videlicet humilium ſeruulorum cõſortio contentus eſt,dicens: Ego Ioannes frater
veſter,ego Ioannes particeps veſter. Quod ſi cauſa popoſciſſet,nimirum non dubitamus eum di
cere potuiſſe,quod maius,imò quod humilius eſt:ego Ioannes, ſeruus veſter.Nam & hoc dicere
non dubitauit alius,videlicet vas electionis Paulus,eiuſdẽ Ieſu Chriſti apoſtolus: Non,inquit, 2.cor.4.
prædicamus noſmetipſos,ſed Dominum Ieſum Chriſtum,nos autem ſeruos veſtros per Ieſum.

Veſter,

Vester, inquit, particeps in tribulatione. Magna cordis mansueti & humilis cõgratulatio. Ex-
orrem tribulationis, siue tribulationum iustorum, quoniam multæ sunt, aliquis illum existima-
ret, pro eo quod de illo in Euangelio sic scriptum est: Cõuersus Petrus vidit illum discipulũ quem
diligebat Iesus sequentem, & dicit de eo: Dñe, hic autem quid? Dicit ei Iesus: Sic eum volo ma-
nere, donec veniam, quid ad te? Tu me sequere. Ac si diceret: Non eum per passionem martyrii
volo consummari, sed absque violentia persecutionis diẽ expectare nouissimum, quando ipse ve
niens, eum in æternæ beatitudinis mansione recipiam. Et quid hoc ad te? Tu tantum crucis pati-
bulum subeundo, mea vestigia te sequi debere memento. Pro hoc, vt iam dictum est, exortem
illum putaret aliquis sanctorum martyrum tribulatione. At ille calicẽ Domini bibit, calicem
tribulationis, iuxta veritatem eiusdem Domini dicentis duobus filiis Zebedæi, quorũ hic vnus
Mat. 20 fuit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Quibus respondẽtibus, Possumus: calicem,
Luc. 2. inquit, meum bibetis, &c. Vbinam bibit iste illum calicem Dñi? Nimirum illic, vbi iuxta prophe
Ioan. 19 ticũ dictum Simeonis iusti, beatæ genitricis eius aĩam gladius pertransiuit. Nã cùm omnes di-
scipuli, relicto eo, fugissent, iste dilectus discipulus, cum Maria matre eius, iuxta crucem stetit,
& clauos manuum ac pedum eius, lanceam quoque perforantem latus eius ipse inspexit. Illic
enim gladius idem, qui Mariæ matris animam pertransiuit, nunquid dilecti ac diligentis disci-
puli animam non tetigit? Tetigit planè, & illic calicem Domini bibens, sicut Mariæ, sic &
omnium martyrum Christi particeps factus est in tribulatione. Particeps autem quicunq; est
in tribulatione, ipse quoque in regno particeps iure est. Illud quod sequitur, & hoc apud cæ-
Luc. 22. lestem regem ius legale est, ait enim: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis,
& ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, vt edatis & bibatis super men-
sam meam in regno meo. Quod si omnibus communiter dixit, quamuis tunc in illo articulo
fugituri essent, & Petrus quoque negaturus esset, quanto magis huic dictum conuenit, qui & tũc
iuxta crucem stetit, & deinceps semper præsto fuit. Cum autem dixisset in tribulatione & re-
gno, addidit & patientia Iesu. Nam & postquam particeps fuit in illa tribulatione morientis, &
regno resurgentis, Iesu patientiam habuit, imitando passum opprobria, irrisiones, colaphos &
verbera: vt verbi gratia, quando & ipse cum aliis flagellatus est, sicut in Actis Apostolorum
Act. 5 legitur, & à Domitiano in feruentis olei dolium missus, ad vltimũ, ab hominibus separatus est.
In eo quoque particeps sanctorum fuit in patientia Iesu, quia sicut Christus Iesus patienter su-
Luc. 23. stinuit, & orabat, dicens: pater ignosce illis: ita & iste diligebat illos qui ei mala inferebant, &
pro eis orabat. Ego ille talis fui in insula, inquit, propter verbum Dei, & testimonium Iesu
Christi. Historia nota est, scilicet, hunc B. Ioannem in Pathmos insula relegatũ, propter verbum
Dei, cui testimonium perhibebat, vel quod prædicabat ante omnia secula de corde patris natũ,
& propter testimonium Iesu Christi, quo testificabatur eum esse verbum incarnatum. Interpre-
tatur autem Pathmos fretum: seruet enim illic mare amplius, eò quòd sit angustum. Illic exu-
lanti, cui negabatur terra, cælum apertum est. Exemplum ergo est omnibus sanctis, quod quan-
to magis in freto præsentis seculi affliguntur, tanto amplius illis secreta cælestia manifestantur.

Designata iam persona sua, loco quoque exilii simul & causa, tempus quoque curauit indi-
care: fui, inquiens, in spiritu dominica die. Solet enim qualitas rerum ostendi, pro qualitate tem-
porum. Hinc est quod Abraham in feruore fidei suæ, angelos meridie vidit. Et Loth in perdi-
Gen. 18. tione Sodomorum vesperi: Adam post meridiem: Salomon quoque sapientiam non seruatu-
19. rus, in nocte percepit. Ita ergo in hoc loco per diem dominicam apertè fides intelligitur, quæ
Gen. 3 iã manifesta erat in toto mundo, quãdo ista videbat. Quomodo aũt, vel quo in spiritu arbitra-
3. reg. 3 mur eũ fuisse? Si enim in suo tantum fuit spiritu, indignitas visionis consequitur, multumq; vidẽ-
ti derogatur: vt neq; ipse propheta, neq; verba eius prophetia, neque visiones eius reuelationes
rectè dicantur: quippe quas non intelligebat, si eas tantum in suo spiritu videbat. Exempli gra
Gen. 41 tia: Pharao qui videns septem spicas, & septem boues, non vtique corpore, sed spiritu, dormie-
bat enim clausis corporis luminibus, quia videns, inquam, non intelligebat, propheta non erat.
Ioseph autem quia non in suo, sed in Dei spiritu vidit. i. intellexit, propheta fuit. Pharaonis nam-
que tantùm spiritus informatus est, vt videret: Ioseph autem mens, Dei spiritu illuminata est, vt
intelligeret. Hos visionum modos Apostolus breuiter distinguit, cum præmisso, si orem lingua,
1. cor. 14 & spiritus meus non orat, mens mea sine fructu est, continuò subiungit: Quid ergo? Orabo spi-
ritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Quod ait ille de oratione, siue psal-
lendo, hoc idem de visione sentiendum est. Conspectis quippe per visum imaginibus: non,
nisi intellectus accesserit, qui mentis est proprius, reuelatio sit, vel agnitio, vel prophetia,
vel doctrina. Sed nunquid apud hunc Ioannem in visione talis erat cæcitas, vt signa qui-
dem rerum formarentur in spiritu, & in mente eius earundem rerum non refulgeret intelle-
ctus? Absit hoc ab illo discipulo quem diligebat Iesus. Alioqui, quomodo hic liber Apoca-
lypsis, id est, reuelatio diceretur? Vnde prophetia vocari mereretur, ipso dicente: Beatus qui le-
git, & audit verba prophetiæ libri huius? Igitur cùm dicit, fui in spiritu, sancto subintel-
ligamus

gamus ſpiritu, quemadmodum & illic: Ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu: ſanctum vtique ſpi
ritum rectè ſubintelligimus. Nec dubitamus dicere, id quod ait, fui in ſpiritu, idem eſſe ac ſi Mat. 4
dixiſſet, fui vſque ad tertium cœlum raptus. Non enim, quia ſolus apoſtolus Paulus hoc de ſe-
metipſo ſcripſit, idcirco putandum eſt, quòd nullus ſanctorum præter eum illuc raptus fuerit.
Quemadmodum & illud quod alibi dicit: Euangelium quod euangelizatum eſt à me, non eſt ſe Gala. 1
cundum hominem, neq; enim ego ab homine accepi illud aut didici, ſed per reuelationem Ieſu
Chriſti, non ita ſentiendum eſt, quòd præter eum nullus ſanctorum per reuelationem Dei veri-
tatem Chriſti didicerit, vel quòd omnes præter eum ab homine acceperint. Nullatenus exiſti-
mandum eſt, quòd hæc vel illa dicendo, huic beato Ioanni, vel cæteris ſeſe præferat apoſtolis,
imo & prophetis: qui vtique omnes, nō ab homine vel per hominem, ſed per reuelationem Dei,
ſiue Ieſu Chriſti didicerunt, quod erat omnibus illis rapi vſque ad tertium cœlum, id eſt, cœle-
ſtia per intellectualem videre oculum. Tres nanque cœli, tres modi viſionum ſunt. Eſt enim Tres
viſio corporalis, qua corpora ſiue corporalia, cum vi mentis luminibus corporis conſpicimus. modi viſionū.
Eſt ſpiritalis viſio, qua imagines aliquas dormiendo, aut etiam cogitando videmus quidem, ſed
nondum intelligimus, quomodo vidit Pharao ſeptem ſpicas, ſeptemq; boues, vt ſupra iam dixi Gen. 41
mus. Eſt & intellectualis, qua mens à ſpiritu ſancto illuminatur, vt intelligat, quomodo intel-
lexit Ioſeph, quid per eaſdem imagines ſignificaretur. An non & iſta quæ hoc libro continen-
tur, verba ſunt eiuſmodi, verba arcana, quæ non liceat homini loqui, id eſt, humano ſenſui com 2. Cor. 12.
mitti? Si enim homo iſta loquatur, id eſt, ſi humano velit quiſquam exponere vel ſuſcipere ſen-
ſu, pernicioſa inde hæreſis generatur, vt fecit quidam Nepos nomine, in partibus Aegypti epiſco Vide hiſt. eccl.
pus, qui ex hac reuelatione ſumptis teſtimonijs Iudaico intellectu, conabatur aſſerere repromiſ lib. 7. ca.
ſiones Dei corporaliter exhibendas, & mille annis in delicijs corporalibus, ſanctos cum Chriſto 21.
regnaturos eſſe in hac terra. Sed dicet aliquis: Si omnium apoſtolorum iſta erat gratia, quòd
per reuelationem didicerunt cæleſtia ſacramenta Chriſti, quippe qui fuerunt homines idiotæ, &
ſine literis, quid opus erat vt tam vehementer Apoſtolus de ſemetipſo aſſereret, quòd vſque ad
tertium cælum raptus fuiſſet, quod non ab homine, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti didiciſſet?
Ad hæc, inquā. Nimirum opus erat pro eo quòd periclitabatur apud Corinthios & apud Gala- 2. Cor. 12.
tas fides euangelica, quaſi pro Pauli apoſtoli perſona, pſeudoapoſtolis prædicantibus, vt in cir-
circunciſionem ritumq; Iudaicum fideles inducerentur, & pro hoc Paulo apoſtolo derogātibus Galat. 1
quaſi in tanto negocio non eſſet audiendus, quippe qui neſciret veritatem euangelij, quique non
eſſet de magnis apoſtolis. Idcirco talia quæ prædicta ſunt, de ſemetipſo aſſeruit, exteris ſe non
præferens, ſed coæquans apoſtolis, videlicet vt permaneret veritas euangelij. Sed iam reuela-
tionis eiuſdem ſemitas ingrediamur. Ait. [Et audiui poſt me vocem magnam tanquam tubæ
dicentis: Quod vides ſcribe.] Quid erat poſt Ioannē, cum eſſet in ſpiritu? Nimirum totus mun
dus, quicquid corporeis oculis cernitur, imo & totus præſentis eccleſiæ ſtatus. Retro hæc erant,
quia videlicet ipſe in anteriora extendebatur, cum ad illa videnda ſurſum raperetur: futurum
autem erat quod nunc dicimus. Dum ipſe poſt occiſionem Domitiani, permittente pio prin
cipe Nerua, rediret Epheſum, compulſus eſt ab omnibus penè tunc Aſiæ epiſcopis, & multa- Nerua
rum eccleſiarum legationibus, de coæterna patri diuinitate Chriſti, altius facere ſermonem,
eo quòd in trium Euangeliſtarum ſcriptis, Matthæi videlicet, Marci, & Lucæ, de humanita-
te eius, ac de his quæ per hominem geſſit, ſufficiens ſibi viderentur habere teſtimonium. Cur
hoc? Videlicet dum eſſet in exilio, irrumpentes in eccleſiam hæretici, quaſi in deſtituta paſto-
re ouilia, lupi, Marchion, Cherintus, & Hebion, cæterique Antichriſti, qui Chriſtum fuiſſe an
te Mariam negabant, ſimplicitatem fidei euangelicæ, peruerſa maculauerant doctrina. Igitur
poſt ſe vocem magnam tanquam tubæ audiuit, quia futurum erat, vt magnoperè compellere-
tur à iam dictis Aſiæ penè omnibus epiſcopis: quatenus velut in bellum conſurgens, perfidis
obuiaret hæreticis, & gladio correpto verbi Dei, defenderet terminos eccleſiaſticæ fidei. Ve-
hementem illam, qua compellendus erat, omnium intentionem, per magnam vocem intelligi-
mus. Simul quia veritas fidei non angulos amat, non in occulto, ſed palam omni mundo lo-
qui deſiderat, rectè, non per qualemcunque vocem, ſed per vocem tubæ magnam, id quod iam
dictum eſt, ſignificari decebat. Quod vides, inquit, ſcribe. Hoc eſt dicere, omnes epiſcopos Aſię.
O Ioannes dilecte Ieſu Chriſti, qui ſupra pectus eius recumbens, euangelicæ veritatis fluenta Ioan. 13
de ipſo ſacro dominici pectoris fonte potaſti, quoniam Marcion, Cherintus, & Hebion, cæ-
teriq; Antichriſti, te abſente, te exulante, irruperunt in eccleſiam, & ſimplicitatem fidei euan
gelicæ peruerſa maculauerunt doctrina, Chriſtum fuiſſe negantes ante Mariam: cæteri autem
Euangeliſtæ, videlicet Matthæus, Marcus, & Lucas, de humanitate eius, ſufficiens ſcriptis fir-
mauerunt teſtimonium, tu de antiquitate diuinitatis eius, quod vides, quod noſti, quod tenes,
euangelico ſtilo ſcribe, & ſcripto tuo cunctas hæreticorum tenebras, patefacta veritatis lu-
ce, diſpelle. Et mitte ſeptem eccleſijs, quæ ſunt in Aſia, Epheſum, & Smirnam, & Per-
gamum, & Thiathyram, & Sardis, & Philadelphiam, & Laodiceam. Mitte ſeptem eccleſijs,

id est, trade vniuersæ ecclesiæ, quæ per totum mundum diffusa est, ordinata & confirmata san-
cto spiritu septiformi. Nam Asiæ quidem minoris septem sunt ciuitates metropolitanæ, qua-
rum caput Ephesus est. Veruntamen quod loquitur septem ecclesijs Asiæ, vtique omni eccle-
siæ dicit, quæ cum vna sit, septenario numero comprehenditur, quo sæpè solet vniuersitas de-
signari. Specialiter quidem septem illis Asiæ ecclesijs suam prophetiam dirigit, quibus eum
prædicatorem diuina gratia præposuit, sed nihilominus vniuersali ecclesiæ tradere ista cupit,
quæ sibi reuelata nouit esse, pro communi omnium profectu, cum sine exceptione dicat: Bea-
tus qui legit & audit verba prophetiæ huius. Sequitur. [Et conuersus sum vt viderem vocem
Et conuersus est ad preces & ieiunia. quæ loquebatur mecum.] Rogantibus Ioannem, vt supra dictum, episcopis Asiæ, de coæter-
na patri diuinitate Christi, altius sermonem facere, ipse quid fecit? Nimirum ad orationem ie-
iuniumq; conuersus est, non aliter se facturum respondens, nisi in dicto ieiunio omnes in com-
mune dominum precarentur, vt ipse digna scribere posset. Hoc fecit, imo cum hæc videret ipse
facturus erat. Rectè igitur, & conuersus sum, inquit, vt viderem vocem quæ loquebatur me-
cum. Qui enim quodammodo in cælum ascendere, & latentem illic diuinitatem hominibus de
monstrare rogatus, ad orationem & ieiunia confugit, solicitus, suamque fragilitatem suspe-
ctus, rectè conuerti vel conuersus esse dicitur, vt videat vocem quæ secum loquitur, id est, vt
dono gratiæ supernæ obtineat, quod effari postulatur, & quod ostendere siue conscribere ipse
prior videre vel scire mereatur. [Et conuersus vidi septem candelabra aurea, & in medio se-
ptem candelabrorum aureorum, similem filio hominis, vestitum podére, & præcinctum ad
mamillas zona aurea.] Et hoc ita deinceps factum est. Conuersus enim, vt iam dictum est, ad
orationes & ieiunia, simulq; indictum ieiunium celebrante Ecclesia, vidit reuelante sancto spi-
ritu, qualia de Christi diuinitate scribere dignum erat, quæ & præsens pulcherrimè designat li-
tera, sensu aureo, superficie tota argentea. Et vidi, inquit, septem candelabra aurea. Septem
candelabra, septem ecclesiæ sunt. Ergo sicut septem ecclesiæ sunt, & tamen vna est ecclesia,
sic septem candelabra vnum candelabrum sunt. De quo videlicet candelabro, ipse dominus
Matt.6 loquitur in euangelio: Nemo accendit lucernam, & in abscondito ponit, neque sub modio,
Luc.11 sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant. Hoc nimirum contra inuidiam
loquebatur Iudaicam, quibus ante hæc dicta significauerat per similitudinem Niniuitarum,
suam gentibus gloriam fore declarandam, ipsisq; videlicet Iudæis, oculum nequam habenti-
bus, id est, inuidentibus, & inuidendo pereuntibus, gentes acturas esse pœnitentiam. Dixerat
Mat.12 enim: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt illam, quia
Luc.11 pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ: Et ecce plus quàm Ionas hic. Et est subintel-
ligendum, sicut viri Niniuitæ pœnitentiam egerunt ad prædicationem siue signum Ionæ, qui
fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic gentes pœnitentiam agent ad præ-
dicationem meam, siue signum meum, postquam fuero in corde terræ tribus diebus & tri-
bus noctibus, & perinde surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt eam. Quæ-
sitis cur ita fiat? Videlicet quia ego lucerna sum: Et sicut lucerna idcirco accenditur, non vt in
abscondito, sed super candelabrum ponatur, sic ego idcirco veni in hunc mundum, vt lumi-
Ioan.1.3 ne meo gentes illuminentur. Igitur quod est secundum euangelicæ veritatis rationem, lucer-
nam poni debere, vel positam esse super candelabrum vnum, hoc est, secundum hanc reuela-
tionem, filium hominis conspici in medio septem candelabrorum aureorum, scilicet Christum,
Luc. 2 de quo dixit Simeon: Lumen ad reuelationem gentium: iam tunc, cum hoc mysterium vide-
ret Ioannes, prolatum fuisse ad gloriam omnium ecclesiarum. Septem nanque candelabra, vt
iam dictum est, septem, id est, omnes ecclesiæ sunt. Quæ videlicet candelabra rectè aurea vi
dentur, quia sacra fides, ob quam vel ex qua hoc habemus gentes, vt candelabra, id est, eccle-
1.Pet.1 siæ simus, auro, quod per ignem transit, assimilatur, quemadmodum & Petrus apostolus lo-
quitur: Vt probatio vestræ fidei multo preciosior sit auro, quod per ignem probatur.

Qualem illum vidit in medio candelabrorum talium, candelabrorum aureorum? Vt au-
dirent Marcion, Cherintus, & Hebion, cæteriq; Antichristi, qui antiquæ Christi Gloriæ dero
gabant, imo sciret ipse certius Ioannes, quale de diuinitate Christi testimonium postmodum
rogandus perhiberet, similem vidit filio hominis, vestitum podére, & præcinctum ad mamil-
las zona aurea. In similitudine filij hominis, veritatem accipimus hominis, quemadmodum
Philip.2 & illic: In similitudinem hominum factus est, & habitu inuentus vt homo. In vestitu podé-
ris, quæ vestis est sacerdotalis, dignitatem vel officium sacerdotij, quia sacerdos vel ponti-
Heb.4 fex noster ipse est, de quo Apostolus: Habentes ergo, inquit, pontificem magnum, qui pene-
1.Pet.2 trauit cælos, Iesum filium Dei, teneamus confessionem. Et Petrus apostolus: Eratis enim, in-
quit, sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum vestra-
rum. In eo quòd præcinctus erat ad mamillas zona aurea, intelligimus autoritatem regiam,
de qua Psalmista: Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est dominus fortitudinem,
& præcinxit se virtute. Decorem & fortitudinem quam indutus est, vel qua præcinxit se do-
minus

minus regnans, regno peccati destructo, & superara morte, per zonam auream intelligimus, qua
nunc videbatur ad mamillas præcinctus. Cur enim ad mamillas, quarum in medio locus est Psal.92
cordis, nisi vt talis præcinctura significet, mamillarum scilicet & cordis, statum naturæ vita-
lis, vel vitam continentis, quia Christus iam rex est immortalis. Resurgens quippe à mortuis iam Rom.6
non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Ecce iam hæc tria demonstrata sunt, scilicet,
eum esse filium hominis, id est, hominem, esse sacerdotem, esse & regem: verùm hæc cæteri euan
gelistæ, Matthæus, Marcus, & Lucas, iam sufficientibus scriptis testificati fuerant, & horum te-
stimonia supradicti hæretici audire non tepugnabanr. Quamliber enim Antichristi essent,
Christum hominem, sacerdotem quoque esse fatebantur & regem. Vnum est vnde contro-
uersia suborta fuerat, scilicet eiusdem hominis, sacerdotis & regis Iesu Christi, altissima & an-
tiquissima diuinitas. Sequitur ergo. [Caput autem eius & capilli erant candidi, tanquam lana
alba, & tanquam nix.] Quidnam est filij hominis caput, nisi diuinitas eius? Hoc sciens & spon
sa in Canticis canticorum, Caput, inquit, eius aurum optimum. Caput illud & capilli capi- Cant.5
tis illius candidi, tanquam lana alba, & tanquam nix. Dictum hoc de filio hominis, filio Dei.
Porro de antiquo dierum patre eius, Daniel dicit: Vestimentum eius quasi nix candidum, & Dan.7
capilli capitis eius quasi lana munda. Ergo & ille antiquus dierum, & hic filius eius filius ho-
minis, qui apud eundem Danielem, cum nubibus cæli veniebat, & vsque ad illum antiquum
dierum peruenit: secundum caput, id est, secundum diuinitatem vnius eiusdemque antiquitatis
sunt. Nam huius atque illius capilli capitis æquè candidi sunt. Vterque per candorem capitis
senex ostenditur, nulla distantia, quia videlicet nec anno, nec mense, nec die, nec hora, nec pun-
cto, nec momento, sed neque atomo filius iste iunior est, illo tam sene patre suo. Talem vidit
in spiritu, qui in corpore quoque fuit corporaliter pulsatus, causa iam dicta talem erat scriptu
rus. Quomodo vel quali scripto? In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus Ioan.1
erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Igitur filius hominis, vestitus podêre, præ- Qualis est Christus.
cinctus ad mamillas zona aurea, caput habens candidum, Christus Dei filius est, homo ve-
rus, pontifex summus, rex magnus, Deus antiquus & verus. Conflabāt suas interim blasphe
mias sæpedicti Antichristi, vt negarent illum extitisse ante Mariam. At ille sibi prouidens, imò
ecclesiæ suæ, in fide periclitanti consulens, iam Ioanni huic suum demonstrabat caput præ an-
tiquitate candidum, quod non solum ante Mariam, siue ante Abraham, sed & ante Luciferum
erat sine tempore genitum, ante tempora de patre natum. Quid porro sunt capilli præ an-
tiquitate sic candidi, tanquam lana alba & tanquam nix? Capilli, quia de capite procedunt, &
multi sunt, multa sunt verba Dei, quæ de vno vel per vnum verbū, quod erat in principio, pro-
cesserunt. Nam verbum, Deus, in sua substantia, verbum vnum & vnum caput est, verba autē
multa, quæ ad sanctos homines siue prophetas Deus locutus est, quasi multi capilli vnius capi-
tis sunt. Quare autē lanæ isti capilli assimilantur? Videlicet, quomodo ex lana infusum trans-
missa, texendo fit vestis aliqua, sic de capillis istis, id est, multiplicibus Dei verbis, in linguam vo
cemque prophetarum transfusis, scribendo contexta est sancta scriptura. Et quare non tanquam
qualiscunque lana, sed tanquam (inquit) alba, siue (vt in Daniele scriptum est) lana munda? Vi-
delicet, quia verba illa sancta sunt & munda, recta sunt & irreprehensibilia. Vnde & illud: Elo- Psal.11
quia domini, eloquia casta. Item: Lex domini immaculata, siue irreprehensibilis, cōuertens ani- Psal.18
mas. Conuertens, inquam, animas, & lauans illas ab omnibus peccatis. Idcirco addidit, & tanq̄
nix. Nix nanque aliquādo emundationem significat. Vnde propheta in psalmo: Lauabis me, & Psal.50
super niuem dealbabor. Item in propheta: Et si fuerint peccata vestra vt coccinū, quasi nix deal Esaiæ.1
babuntur. Illud tandem sciendum, quia quisquis corā isto cano capite assurgit, & candidis eius
capillis reuerentiam facit, id est, verba eius dignè suscipit, propter hoc ipsum, quòd verba eius
suscipit & meditatur, ipse quoque canescit, & senex meretur appellari, monstrāte sapientia cum di-
cit: Senectus venerabilis est, nō diuturna, neque annorum numero computata. Cani autē sunt sen Sap.4
sus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata. Sequitur. [Et oculi eius velut flamma ignis, &
pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti.] Nimirum quod scripturus erat dicens:
In principio erat verbum, & verbum erar apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erar in princi- Ioan.1
pio apud Deum: & subiungens, quod factum est in ipso vita erat, & vita erat lux hominum, &
lux in tenebris lucet, & tenebræ eum non comprehenderunt: erat lux vera, quæ illuminat om-
nem hominem venientē in hunc mundum. Quod, inquam, scripturus erat taliter, hoc illi in ista
imagine præfulgida demonstranī est. Nam sicut illud principium, siue quod erat in principio
verbū, per istud significatur caput candidum: sic per istos oculos significatur illa vita lux homi
num, quæ illuminat omnē hominem venientē in hunc mundum. Ergo oculi eius velut flamma
ignis. i. aspiratio eius, illuminans omnem hominem, & lucens in tenebris. Proinde rectè dictum
est, vt flamma ignis, quia videlicet Deus noster ignis est, & respectus eius nobis flamma est, flam- Deut.4
ma illuminans, vt non simus in tenebris, vt non simus noctis & tenebrarum, sed simus filij lucis, 1. Thessal.5
& filij Dei. Propter huiusmodi oculos, & in euangelio lucernā se (vt supra meminimus) insinuat Matt.5

esse ponendam super candelabrum, & hic in medio conspicitur candelabrorũ aureorum. Profecto quia luce ista siue oculis istis si qui fuerint illuminati, vt alij quoq; verbo & exemplo ipsi lucere possint, quodammodo dicuntur lux & oculi, iuxta illud: Vos estis lux mundi. Et sponsæ dicitur in Canticis canticorum: Oculi tui columbarum, id est, prouisores tui simplices sunt. Differt tamen, quia videlicet oculi illi non, vt isti, illuminantes sunt, sed illuminati, non lux illuminans, sed illuminata lux. Proinde de vno ex clarissimis illorum dictum est loco memorato: Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Item quod scripturus erat, dicens: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Hoc ipsum ista significari videt imagine, cum dicit: Et pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ardenti. Sicut enim per caput candidum vel canum, rectè intelligimus antiquũ, quod in principio erat verbum, sic per pedes quæ pars finis est corporis, rectè intelligimus nihilominus illud, quod idem verbum caro factum, quod Deus homo factus, in fine seculorum, & homo permanet vltra omnes fines seculorum. Isti pedes, ista eius humanitas similis aurichalco rectè dicitur, quia videlicet, sicut aurichalcum multis ignium impendijs ex ære perducitur ad colorem auri, ita & illa humanitas, per multas tribulationes passionis & mortis, perducta est ad gloriam diuinitatis, quæ per aurum solet intelligi, vt sit iam & ipsa immortalis, incorruptibilis, impassibilis. Vnde & signanter dictum est, sicut in camino ardenti, per quod rectè intelligitur molestia passionis, qua oportuerat eandem humanitatem conflagrari, quemadmodum dicit: Nonne sic oportuit pati Christum, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam suam?

Luc. 11 · Matt. 5 · Cant. 1 · Ioan. 1 · Luc. vlt.

[Et vox eius tanquam vox aquarum multarum] Aquarum nomine, diuinæ scripturæ solent intelligi: quod nimirum scripturis approbare ex abundanti est. Constat autem, quia ille filius hominis caput tam candidum, pedes habens huiusmodi similes aurichalco, quicquid in passionibus siue tentationibus suis loquebatur, vel nunc vsque loquitur, sanctarũ consonat scripturarũ, & consentit vocibus ac sensibus, imo & vita & mors eius, resurrectio quoq; & ascensio eius, sic & sic idcirco processit, vt scripturæ implerentur. Igitur vox eius tanquam vox aquarum multarũ, id est, doctrina vel omne opus eius, veritas & adimpletio est scripturarum, quæ multæ sunt, scilicet, legis, prophetarum, atq; Psalmorum. Quoniam necesse est, inquit, impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Aliter, Vox eius tanquam vox aquarum multarum, id est, tanquam vox populorum multorum, iuxta illud quod in persona eius dicit Psalmista: Confitebor tibi in populis, & psalmum dicam tibi in gentibus. Deniq; vocem eius verba scripturarũ, quæ proferũtur in persona eius, hodie multi populi concinunt, qui videlicet populi, significari solent nomine aquarum. [Et habebat in dextera sua stellas septem.] Septem stellæ, vt infra scriptum est, angeli sunt septem ecclesiarum, id est, omnes præsules omnium ecclesiarum. Angeli autem, id est, nuncij, nimirum idcirco dicuntur, quia subditis annunciant ea quæ loquitur Deus, iuxta illud: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirũt ex ore eius, quia angelus domini exercituum est. Quia taliter angeli sunt, id est, quia legem domini annunciant, idcirco & veraciter stellę dicuntur & sunt, iuxta illud in Daniele: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Omnes ergo qui eiusmodi sunt, hoc numero, scilicet septenario, rectè consignari illud quoq; pulcherrimè astruit, quod cum esset in dextera sua, id est, in magna felicitate sua, quippe qui resurrexerit à mortuis, non plures neq; pauciores ex discipulis quàm septem sui participes habuit cõuiuij, sicut scriptum est: Erant simul Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Chana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Isti septem missum in dexteram nauigij rete, plenum magnis piscibus ad terram perduxerunt, & cum domino epulati sunt: & taliter omnes eos designant, qui in vniuersali resurrectione præsentabunt electos vniuersos, quos suis adquisierunt studijs siue laboribus, & cum Christo sedebunt ad dexteram eius in cælestibus. Tunc fiet id quod continuo in præsenti loco significatur, dicendo: [Et de ore eius gladius vtraque parte acutus exibat.] Gladius quippe hoc loco vltimum significat iudicium, quemadmodum & in cantico Deuteronomij Deus dicit: Si acuero vt fulgur gladium meum. Nam exponens quod diceret gladium meum, continuo subiunxit, & arripuerit iudicium manus mea. Iste iudicij gladius vtraque parte acutus tunc de ore eius exibit, & vtranque partem, dexteram scilicet & sinistram, pro meritis efficaciter discernet & diiudicabit. Exitus gladij ad dexteram hic erit: Venite benedicti patris mei. Hoc namque dicto, gladius eius ita carnes deuorabit, vt iam non sit caro & sanguis, sed sint omnes omnimoda carnis & sanguinis corruptione expoliati, miroq; modo permanente natura, in alteram gloriam permutati. Exitus eiusdem gladij ad sinistram hic erit: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Vtrinque sic erit efficax ille gladius iudicij, vt eant hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam: & sic diuisi ab alterutris, nõ possunt vltra coniungi aut permisceri, sicut in præsenti ecclesia permixti nunc sunt boni & mali. Extunc in claritate sua videbitur ab illis beatis quos in dextera sua deinceps habebit, videbitur facie ad

Luc. 24 · Itē vox aquarũ multarũ .i. pphetarũ multorum. · Psal. 107 · Mala. 2 · Dan. 12 · Mysterium numeri septenarij · Ioan. 21 · Deut. 32 · Matt. 25 · 1. Cor. 15 · Mat. 25

faciem

faciem Deus deorum illa visione, quam pollicebatur diligentibus se dilectionis suæ fore pre-
mium. Qui autem, inquit, diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifesta- Ioan.14.
bo ei meipsum. Sequitur ergo. [Et facies eius sicut sol lucet in virtute sua.] Facies eius præsen-
tia eius, lucebit sicut sol, quia verè est sol, & lucebit in virtute sua, id est in maiestate & di-
uinitate sua, complebiturque illud Esaiæ vaticinium: Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux so- Esai.30.
lis erit septempliciter sicut lux septem dierum, in die qua alligauerit Dominus vulnus populi
sui, & percussuram plagæ eius sanauerit. Quænam est luna quæ tunc lucebit sicut sol absq; va-
rietatibus crementi & * decrementi, quibus nunc variatur in isto seculo, nisi ecclesia tunc erit si- decremen-
milis soli suo, deo suo? Scimus inquit idem Ioannes, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quo- ti.
niam videbimus eum sicuti est. Ipsa autem lux solis quanta erit? Sicut lux septem dierum, in- 1.Ioan.3
quit. Quod est dicere: Quantæ claritatis erat Deus verbum, cum sex diebus fierent omnia, &
septimo die complerentur omnia per ipsum, tantæ claritatis in carne sua, tunc erit apud Deum
patrē suum. Hoc etenim & ipse orans dicebat: Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum,
claritate quam habui priusquam mundus esset apud te. Quid enim est dies illa de qua dicebat Ioan.17.
ille propheta: In die qua alligauerit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sa- Esai.30.
nauerit, nisi illa visio faciei solis huius, quæ sanitas erit generis humani, & perfecta sanitas pla-
gæ eius, qua omnes in Adam fuimus plagati, & vulneris quo in illo fuimus vulnerati, videli-
cet mortis duplicis animæ & corporis? Sequitur. [Et cum vidissem eum, cecidi ad pedes eius
tanquam mortuus, & posuit super me dexteram suam dicens: Noli timere.] Quia ille quē vide-
bat, sicut sol lucet in virtute sua, idcirco mortalis homo stare vel subsistere non potuit in in-
firmitate sua. Sic & quondam cum in monte transfiguratus fuisset ante eos, videlicet Petrum Matt.17
& Iacobum, & hunc ipsum fratrem eius Ioannem, ceciderunt in faciem suam & timuerunt val-
de. Et quemadmodum * istic dictum est, & posuit dexteram suam super me dicens, noli timere, hic.
ita & illic: Et accessit Iesus & tetigit eos, dixitque illis: Surgite & nolite timere. Nisi dextera
sua hic & illic tetigisset hunc vel illos, sustinere non poterant lucem vel virtutem, in qua luce-
bat ille talis sol, Ergo & vniuersos, qui illum visuri sunt in illo cælesti regno suo, vt videre &
videndo subsistere valeant, constitui oportebit ad dexteram, iuxta veritatem euangelicam qua
dicit, & statuet oues à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Quod enim est ad dexteram super Matt.25
istum timentem & præ timore cadentem poni, vt surgere & non timere possit, hoc erit tunc om-
nes oues à dextris constitui, vt claritatem illam videre, & non cum sinistris hœdis defluere Psal.67.
possit, sicut fluit cæra à facie ignis. [Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus,
& ecce sum viuus in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.] Priorum sequentes Prolixa
autoritatem diximus supra, quia angelus visus est huic Ioanni in figura Christi, propter il- quæstio
lud quod in exordio dictum est, & significauit mittens per angelum suum seruo suo Ioanni. de ange
Sed quæri nunc potest, cur is qui apparuit, Christum se tanta tantamque manifesta professus lo Ioan-
est descriptione: Ego sum, inquit, primus & nouissimus, & viuus, &c. Huc accedit, quod ante nis.
pedes huius cadens, tanquam mortuus, non est prohibitus cadere, vel correptus quod ceciderit
ante pedes eius. Circa finem vero libri hic ipse dicit: Ego Ioannes qui audiui & vidi hæc, post- Infra.22
quam audissem & vidissem, cecidi vt adorarem ante pedes angeli, qui hæc mihi ostendebat,
& dicit mihi: Vide ne feceris, conseruus tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, & eorum
qui seruant verba libri huius, Deum adora. Palàm ergo datur intelligi, quia alius fuit qui Io-
annis ductor extitit, & hæc illi ostendit, atque alius qui ostensus siue visus est ei tanta clari-
tate, vt subsistere non posset ad videndam claritatem eius qui apparuit. Et ille quidem qui
ostendebat manifeste angelus, hic autem qui ostensus est, filius hominis dicitur. Proinde illum
quidem, cuius audiuit vocem, in hoc loco tanquam tubæ dicentis, quod vides scribe, concedere
oportet fuisse angelum qui hæc ostendebat, de quo & illud dictum sit, & significauit mittens
per angelum suum, eum autem qui visus est, intelligi licet illum fuisse, quem se esse profes-
sus est, scilicet primum & nouissimum, id est, Christum Dei filium. Nec verò nouum, vel
credi indignum est, quod Iesum Christum post ascensionem suam homo viderit, cum Paulus
apostolus dicat: qui illum antequam ascenderet in cœlum non cognorat. Non sum liber?
Non sum apostolus? Nonne dominum Iesum Christum vidi? Viderat enim illum in via cum 1.Cor.9
iret Damascum, & quia tunc visione illa indignus, vtpote inimicus & persecutor erat, non so- Acto.4.
lum cecidit in terram, sed & cum surrexisset, apertis oculis nihil videbat, Iesum nanque illum
vidisse confirmat is, qui ad eum missus est, Ananias. Saule frater, inquit, dominus misit me Ie-
sus, qui apparuit tibi in via qua veniebas. Alias autem & iste filius hominis angelus dicitur, &
est angelus magni consilij, angelus in quo est nomen Dei. Nam in exodo ad Moysen siue ad Exo.23.
populum suum Deus dicit: Ecce ego mittam angelum qui præcedat te, & custodiat in via, &
introducat in locum quem paraui. Obserua eum & audi vocem eius, nec contemnendum pu-
tes, qui non dimittet cum peccaueris, & est nomen meum in illo. Angeli huius hæc propria
est differentia, quæ illic posita est, dicente Deo, & est nomen meum in illo. Non dixit, & est no-

men meum super illum, quod rectè dici queat de quolibet infimo electorum, quorum omnium
Hier. 14. illa est prophetica vox: Tu autem in nobis es Domine, & nomen sanctum tuum inuocatum est
super nos, sed est, inquit, nomen meum in illo, id est, pro naturali diuinitate eodem quo ego cen-
setur nomine. Dicitur enim, & est, æque vt ego, Deus, dominus omnipotens, inuisibilis, increa-
tus, immensus, æternus, & quicquid de Deo substantialiter prædicatur, vt hoc solum de nomi-
ne intersit, quod ego ad illum relatiuè pater, ille ad me relatiuè dicitur filius, cum eiusdem di-
Mala. 3. gnitatis significatione. Et propheta Malachias dicit: Et statim veniet ad templum suum do-
minator quem vos quæritis, & angelus testamenti, quem vos vultis. Stephanus quoque pro-
Acto. 7. tomartyr in Actibus apostolorum dicit: Hic est qui fuit in ecclesia, in solitudine, cum angelo qui
loquebatur ei. Amplius autem: Et expletis, inquit, annis quadraginta, apparuit ei in deserto
montis Sina angelus in igne flammæ rubi. Igitur si hunc filium hominis, qui Ioanni visus est,
placet angelum dici vel esse, dictum supra vbi scriptum est, & significauit mittens per ange-
Exod. 3. lum suum, profecto sicut illi vbi loquitur Stephanus, oportet non quemlibet angelum intel-
ligi, sed eum qui veraciter dicere potuerit: Ego sum qui sum: Ego sum Deus Abraham, Deus
Isaac & Iacob. Hoc nomen mihi est in æternum. Sed & in isto loco non quemlibet angelum,
sed eum intelligi necesse est, qui veraciter dicat: Ego sum primus & nouissimus, & viuus &
fui mortuus, & ecce sum viuus in secula seculorum. Primus videlicet, quia eram in principio
verbum, Deus apud Deum, per quem omnia facta sunt, quod indicat hoc meum caput præ an-
tiquitate tam candidum: & nouissimus, per quem omnia restaurata sunt, sicut indicat vel signi-
ficant isti pedes mei aurichalco similes, vtpote nuper educti de camino ardenti, de camino tri-
bulationis vel passionis, in qua ita nouissimus, & hominibus visus fui contemptibilis, quomo-
Psal. 21. do contemnitur vermis & non homo, dicente quoque propheta alio: Et nos desiderauimus eum
Esa. 53. despectum & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem. Et fui mortuus,
videlicet etiam in sepulchro repositus, tribus diebus & tribus noctibus, & ecce sum viuus in se-
cula seculorum. Resurrexi enim & adhuc cum Deo patre meo sum, verumque est quod de me
Rom. 6. dicit Apostolus, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. [Et habeo claues mortis
& inferni,] id est, potestatem dimittendi peccata. Peccata namque dimittendo, mortem in me
credentibus claudo, infernum obstruo. Siue mortis & inferni, id est, duplicis mortis, videlicet
animæ & corporis. Mortis namque nomine, quod vsitatum est, dissolutio corporis, inferni
autem, mors animæ, quæ æterna est, rectè significatur. Vtriusque mortis claues, id est, potestatem
1. Reg. 2. ipse habet, quemadmodum & Anna prophetissa in cantico suo dicit: Dominus mortificat &
viuificat, deducit ad inferos & reducit. [Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet
fieri post hæc.] Dictio vel verbum modi imperatiui, quo dicit, scribe, largitio est muneris &
Prærogatiua Ioannis supra aliorum apostolorum dona. gratiæ, tanquam si diceret: Scribendi facultatem atque autoritatem accipe. Vnde vere bea-
tus & honorandus iste beatus Ioannes, qui sic inter duodecim apostolos creuit & auctus est,
quomodo inter duodecim patriarchas, ille verè secundum nomen suum filius accrescens beatus
Ioseph, quomodo enim ille duplicia accepit, dicente patre, dabo tibi partem vnam extra
fratres tuos, Sichimam significans, siue Sichem, quæ in euangelio dicitur Sichar, sic iste dilectus
discipulus extra fratres suos apostolos cæteros, dono diligentis Domini Iesu partem vnam
egregiam accepit, non solum vt qui erat apostolus, Euangelista quoque fieret, tamque diuinũ
euangelium scriberet, verumetiam tantam tamque mirabilem reuelationem scripturæ trade-
ret. Scribe ergo, inquit, quæ vidisti, cum cæteris videlicet apostolis me secutus, vel etiã quæ
nunc vidisti solus, vt tale sit euangelium tuum, quale scribi oportere significat istud meum
quod nunc vidisti schema vel habitus, & quæ sunt nunc in septem ecclesijs Asiæ corrigenda si-
ue laudanda, & quæ oportet fieri post hæc, scilicet varios ecclesiæ labores. [Sacramentum
septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea, septem stellæ, ange-
li sunt septem ecclesiarum.] Cùm trinam scribendorum distinctionem fecerit dicendo, quæ
vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc, mediam tantùm nunc aperit, id est, ea quæ
sunt, & quasi ingressuro intelligentiæ ianuam pandit, vt tangendi conscientias eorum, qui tunc
erant vel præerant ecclesiis, autoritas homini non desit. Nam poterat quidem eodem modo di-
cere filius hominis, siue sacramentum filii hominis sic vestiti, sic præcincti, tale caput talesque
oculos habentis, hoc vel tale est, sed non adeo res exigebat, non tanta negocij necessitas vrge-
bat. Qui enim tantummodo docet quid teneat, vel quid tenere debeat catholica fides, non
Autoritas præsulum. tanto præsidio diuinæ autoritatis seu voluntatis opus habet, quanto is qui corripit & percutit
mores, qui de occultis hominum conscientijs, seu vita maximè priuata tractat vel disputat, &
legendas conscribit rationes. Illic namque suffragantibus scripturarum testimonijs etiam igna-
uus vitæ suæ moderator ad fidem sponte consentit, hic deficientibus occultæ conscientiæ ar-
bitris, etiam strenuus fidei decertator indignatur de propriæ vitæ statu reprehendi, cum defo-
ris facere videatur totum quod facere debet ecclesiasticus vir, vt exempli gratia, videbatur
ille angelus ecclesiæ Sardis, cui scribere iubetur sic: Scio opera tua, quia nomen habes quod vi-

uas, &

tuas, & mortuus es. Oportune ergo eorum quæ tunc erant vel fiebant in ecclesijs intellectum Infra 2.
signanter aperit, & per singula videntem deducens, hæc(inquit)angelo illi, & hæc scribe angelo illi. Et vide quàm sapienter iuxta morem prudentis, & bene compositi oratoris, beneuolentiam eorum captet, quibus loquitur vel scribit, vt patientes sint ad audienda scripta, quamuis possint molesta videri. Sacramentum(inquit) subauditur scribe, septem stellarum, id est, quid significent septem stellæ, quas vidisti in dextera mea. Ac deinceps: [Septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum, & candelabra septem, septem ecclesiæ sunt.] Ecclesiarum præsules quamuis aliqui pro vita propria reprehensibiles sint, & angelos & stellas appellare maluit, & ecclesias omnes, quamuis in aliquibus multa sint obscura, candelabrorum aureorum pulchris nominibus, siue significatiuis imaginibus honestauit. Et recte, quia videlicet sacerdotes siue præsules, quamuis interdum pro suis actibus sint obscuri, pro officio tamen lucent, recitando verbum Dei, & celebrando cælestia sacramenta Christi, atque ita quasi quædam stel- Gene. 1.
læ in signa sunt & tempora. Verbi gratia, cum dicunt illud Apostoli: Nox præcessit, dies au- Rom. 13
tem appropinquabit. Idcirco de huiusmodi stellis mystica scriptura dicit: Quis fecit Arcturum & Hyadas & Oriona? Item: Nunquid contingere valebis micantes stellas Pleiades, aut gyrũ
Arcturi dissipare poteris? Et his similia. Itidem ecclesias ipsas candelabra esse aurea rectè dixit, Iob. 9.
videlicet pro parte illorum qui Christum lumen suum glorificant, tam cõfessione vocis, quàm Ibi. 38.
obsequio boni operis, secundum præceptum ipsius dicentis: Luceat lux vestra coram homini- Matt. 5.
bus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

Primi Libri Finis.

PROLOGVS IN LIBRVM Secundum.

ANIMA, CVI DESIDERANTI LATENTEM IN SCRI- Anima
pturis dulcedinem haurire concessum est, gratulatur in Canticis Canticorũ, introducta in
cum dicit, introduxit me rex in cellaria sua. Item: Introduxit me rex in cel- cellã vi-
lam vinariam. Nostra autem adolescentula fides, ecce foris stans, & intus nariam.
quasi per exiguas clausi cellarij rimulas prospiciens, suam crescente desiderio anhelat inopiam, auscultando quid vel quomodo illi, quæ eiusmodi est,
quæ iam introducta est, gratuletur, & dicat, sicut in præsenti scriptura habe- Infra. 3.
mus, ille idem rex sanctus & verus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Ecce (inquit) dedi coram te ostium apertũ quod nemo potest claudere. Quod est dicere: Ecce in cellaria mea, siue in cellam meam vinariam introduxi, te in aperto ostio intelligentiæ, & diuitias deintus haurias sapientiæ & scientiæ, quas me tibi tribuente nullus possit auferre. Quam ob causam? Quale propter meritum? Quia modicam (inquit) habes virtutem, id est, egregiam tenes humilitatem, non in tua, sed in mea virtute habẽs fiduciam. Is autem cui hæc loquitur, angelus est Philadelphiæ, quod interpretatur dilectionis fraternæ. Igitur donec foris stantibus rex ille aperiat sua claui, modica virtus habenda, id est, humilitas tenenda est, vt per fraternam dilectionem illud parum, quod iam de illa dulcedine gustauimus, si quid est quod gustare vel inuenire meruimus, libenter expendamus, spem ha-
bentes in ipso qui & alibi loquitur: Qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Hanc Matt. 7.
animæ meæ spem tu archipræsul Friderice vir illustrissime maximè roboras, qui opusculis Luc. 11.
meis non vtcunque beneuolus esse, verumetiam præ magnitudine beneuolentiæ arridere Gene. 21
potuisti, velut qui interesses, meque tecum interesse putares illo magno atque festiuo con- 1. Co. 14
uiuio, quod Abraham pater sui risus, pater (inquam) pueri sui Isaac, quod interpretatur Heb. 5.
risus, fecit in die ablactationis eius. Illud nanque conuiuium eorum est, qui scripturas legen- Gene. 21
tes non efficiuntur pueri sensibus, sed malitia quidem paruuli, sensibus autem perfecti sunt, vt non opus eis sit lacte, sed solido cibo, qui perfectorum est. Ibi iam initium est risus & iucunditatis, risus æterni, quem in mysterio præsagiens mater Sara, risum (inquit) mihi fecit Deus, quicunque audierit corridebit mihi. Talibus nimirum maximè hic liber Apocalypsis apponendus est, quia videlicet non lac paruulorum, sed solidus perfectorum cibus est. Omnia quæ continentur in eo mysteria, sunt fortia vt vinum, & vinum vtiquè (vt ait sponsa in Canticis,
de huiusmodi) suauissimum & optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labijsque ac Cant. 7.
dentibus eius ad ruminandum. Quæramus ergo, sicut cœpimus, vt inueniamus, pulsemus Luc. 12.
perseueranter, vt aperiatur nobis.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANnis Apostoli, commentariorum Liber. II.

Eulgelist Ioānis contra Cherinthū & alios antichristos.

PRæcedenti clarissimæ visionis capitulo, Ioannes euangelij sui quod scripturus erat, mirabile vidit præsagium, videlicet filii hominis podère vestiti, & zona aurea præcincti, caput candidum, quo significabatur verbum antiquum quod erat in principio apud Deum, videlicet contra Cherinthum aliosque antichristos, qui negare incipiebant ante Mariam fuisse Christum, dictumque est illi postquam hæc & cætera vidit: Scribe ergo quæ vidisti. Deinde expressum est illi sacramentum septem stellarum, septemque candelabrorum, quod videlicet septem stellæ, angeli septem ecclesiarum, & candelabra septem, septem ecclesiæ sint. Et continuo sequitur: [Et angelo Ephesi ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum.] Hic iam septem spiritus Dei loqui incipiunt, qui in conspectu throni Dei sunt. Nam qui dicit ipse quidem est filius hominis, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum, qui fuit mortuus & viuit, qui habet rompheam ex vtraque parte acutam, qui habet oculos tanquam flammam ignis, qui habet septem spiritus Dei, qui habet clauem Dauid, qui est principium creaturæ Dei. Sed perpende quia per singula septem locutionum suarum capitula clamat sic: Qui habet aures audiat, quid spiritus dicat ecclesijs. Septem ergo loquitur spiritus Dei, loquente hic vno filio hominis, siue filio Dei, loquuntur (inquam) de illo habitaculo suo, in quo tota plenitudine corporaliter habitantes, sunt in conspectu throni Dei, id est in exemplum ecclesiæ Dei, quia videlicet iste filius hominis præpositus est ad imitandum, ecclesiæ Dei, habens in se septē spiritus Dei. Loquitur hic ecclesiis primo loco spiritus timoris, secundo spiritus pietatis, tertio spiritus scientiæ, quarto spiritus fortitudinis, quinto spiritus cōsilij, sexto spiritus intellectus, septimo spiritus sapientiæ. Ecclesia nanque dum Christum imitatur, à timore incipit, & ascendēdo ad sapientiam peruenit, sicut scriptū est: Initium sapientiæ timor Domini. Porrò, vbi ad eandem ecclesiam instruendam filius Dei descendit, primus est spiritus sapientiæ, vltimus est spiritus timoris, cum propheta dicit: Et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cōsilij & fortitudinis, spiritus sciētiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Igitur eodem spiritu præeunte, qui habet aurem audiendi audiat, quid istorum spirituum quisque dicat ecclesiis, iuxta proprietatem suæ dignitatis, & primo quid dicat spiritus timoris Domini. Angelo (inquit) Ephesi ecclesiæ scribe, &c. Quod qui hæc dicit ecclesijs, spiritus sit timoris, ex eo manifestius claret, quod ait: Memor esto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. Eorum statum, quibus hæc dici conueniat, innuit nomen Ephesi, siue interpretatio nominis. Ephesus nanque lapsus magnus, siue voluntas mea in ea, interpretatur. Magnus quippe lapsus est, charitatem primam reliquisse, & ab ea excidisse, voluntas autem Dei est, vt qui sic excidit vel lapsus est, pœnitentiam agat. Eiusmodi & angelus, id est, sacerdos ecclesiæ Ephesi tunc erat, & multi hodieque sunt sacerdotes, siue sub sacerdotibus viuentes in ecclesia, quos omnes in hoc vno angelo spiritus timoris partim exterrendo increpat, partim resouendo laudat. Incipit autem sic: [Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua.] Septem stellæ angeli sunt septem ecclesiarum, vt prædictum est. Iam isto dicto stellas eiusmodi salubris timor constringit, quia videlicet sic stellæ istæ in cælo sunt, vt eas teneri oporteat ne cadant in terram. Nam de cælo stellæ plurimæ ceciderunt, & de stellis facti sunt principes tenebrarum. Dicendo itaque, qui tenet septem stellas in dextera sua, simul terribiliter innuit, vt qui se existimat stare, videat ne cadat. Non enim stat sua virtute, sed dextera Domini continente. Hoc idcirco maximè cauendum est, quia is ipse qui tenet stellas easdem, vigilanter attendit, ne forte pro ipsa claritate veniat alicui pes superbiæ. Vnde & subditur: [Qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum.] Nam idem est ac si dicat: Qui in medio vestri digrediens, corda singulorum, & renes inuestigat. Etenim (vt prædictum est) candelabra septem, septem ecclesiæ sunt. Cùm ergo in medio candelabrorum huiusmodi ambulat, lumen singulorum intuetur quantum luceat, ne fortè sine oleo charitatis, sine operibus dilectionis, fumiget fides mortuorum. Nam vbi tale quid inuenerit, dicit: [Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos, tentasti eos qui se dicunt apostolos esse & non sunt, & inuenisti eos mendaces, & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.] Pla-

Marginal notes: Cap. 2. — Colos. 2. — Psal. 110. Prou. 1. Esa. 11. — Infra. 6. — Esa. 14. Rom. 11. Psal. 35. — Hier. 17.

ne hæc opera quidē sunt, laborare in regula fidei catholicæ, & laboris huius patientiam habere, Fides sine charitate, nihil prodest.
etiam disputando contra dogmata peruersa, quorum fabricatores mali, tam multi, tamq; lo-
quaces sunt, vt non possis eos sustinere: qualis tunc erat Marcion & Cherintus, multiq; alij hæ-
retici. Bona, inquam, opera sunt quidem, tentare illos doctores mendaces, falsosq; apostolos
conuincere, sed non in hoc est perfectio, quantumcunq; patientiam habeas sustinendo istos &
non deficiendo, absq; primo charitatis ornamento. Nam & Apostolus dicit: Et si habuero om 1.Cor. 13.
nem fidem, ita vt montes transferam, & si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem
autem non habeam, nihil mihi prodest. Et apostolus Iacobus ait: Vis autem scire ô homo ina- Iaco.2
nis, quoniam fides sine operibus otiosa est? Otiosa nanque est fides, quantumcunq; operari vi-
deatur, nisi per dilectionem operetur. Ait ergo: [Sed habeo aduersus te, quod charitatem tuam
primam reliquisti.] Ac si dicat: Illud quidem pro te est, & pro te agit quod sic operaris, sed hoc
aduersum te est, quod in hoc opere tuo charitatem primam reliquisti. Prima nanq;, id est, prin-
cipale bonum, charitas est, quæ & excellentior via est iuxta Apostolum: Hoc solum penè & 1.Cor. 13.
vnicum signum est perfectionis, & testimonium veræ virtutis, quemadmodum alibi dixit: In Ioan. 3
hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Hoc signo
cognitus est Stephanus prothomartyr, quando in labore & patientia sua, cum non posset susti- Acto.7
nere malos, quos inuenerat & conuicerat mendaces, ita patientiam habuit, ita sustinuit propter
nomen domini, vt moriens etiam pro ipsis oraret, & diceret: Domine ne statuas illis hoc pecca-
tum, quia nesciunt quid faciunt. [Memor esto itaq; vnde excideris, & age pœnitentiam, & pri-
ma opera fac: Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœniten-
tiam egeris.] Sicut multa sacræ scripturæ testimonia, sic & locus iste docet nos non debere præ-
cipitare sententiam super ecclesiarum angelos, id est episcopos, & super quoscunq; gradus eccle-
siasticos. Non enim dixit, quia charitatem tuam primam reliquisti, idcirco venio tibi, & moue-
bo candelabrum tuum de loco suo, sed grande interuallum voci suæ, magnumq; frenum po-
suit currenti sententiæ, dicendo, Memor esto igitur vnde excideris, & age pœnitentiam, & pri-
ma opera fac. Tunc demum ita subiungit: Sin autem. i. si super illud quod habeo iam aduersus
te, super illud quod charitatem tuam primam reliquisti, contemptum quoque apposueris, ve-
nio tibi, &c. Ordo iste iudicij Dei latè splendet in scripturis, sed exempli gratia, duo tantum
præponantur homines, Saul videlicet & Dauid. Filius vnius anni erat Saul cum regnare cœ- 1.Reg.13
pisset, duobus autem annis regnauit super Israel. Quod est dicere: Humilis sicut puer vnius an
ni, & paruulus in oculis suis erat quando rex factus est, & duobus annis eadem humilitate regna
uit super illud. Vnde loquente domino in se, ait Samuel: Nonne cum paruulus esses in oculis
tuis, caput in tribubus Israel factus es? Ab hac humilitate excidit, quando contra legem ho-
locaustum obtulit, cum non esset sacerdos de stirpe Aaron, sed homo de tribu Beniamin. item, 1.Re.13
quia ab humilitate exciderat, pepercit Agag regi Amalech, & optimis gregibus ouium contra
præceptū domini. Iterumq; inquit scriptura: Offerebat holocaustum domino de initijs prædarū
quæ attulerat ex Amalech. Redargutus super eo quòd humilitatē primā reliquisset, non fuit me
mor vnde excidisset, neq; pœnitētiam egit, quippe qui holocaustum rursus offerendo peccatum
auxit, præsumptionem iterauit. Dixit quidem, peccaui, tanquam memor esset vnde exciderit,
sed non humiliter dixit aut sensit. Addidit enim: Sed nunc honora me corā senibus populi mei,
& coram Israel, & reuertere mecum. Honorē ergo vel gloriam nō Dei, sed suam, ista confessione
mercari voluit, dicendo peccaui. Iustè ergo solium eius de loco suo moueri debuit, quia pœni-
tentiam non egit. Dauid autē & ipse paruulus erat, de quo & pater Isai dixit ad Samuel: Ad-
huc reliquus est paruulus, & pascit oues. Cumq; iam regnaret, nihilominus & humilis erat. Nam
de humilitate eius scriptum est: Cumq; intrasset arca domini in ciuitatē Dauid, Michol filia Saul 1.Reg.16
prospiciens per fenestram, vidit regem Dauid subsilientē atq; saltantē corā domino, & despexit 2.Reg.6
eum in corde suo. At ille: Viuit dominus, inquit, quia ludam & vilior fiam plus q̃ factus sum, &
ero humilis in oculis meis. Ab hac humilitate tunc excidit, quando verbū domini cōtempsit, pec
cando in vxorē Vriæ quā tulit. Vnde & per prophetā dixit ei: Quare ergo cōtempsisti verbū do
mini, vt faceres malum in conspectu meo? Et subinde: Quāobrem non recedet gladius de domo 2.Re.12
tua vsq; in sempiternū, eo q despexeris me. At ille statim memor fuit vnde excidisset, & q chari
tatem primā reliquisset, & dixit, Peccaui domino. Itē in Psal. Quoniam iniquitatē meam ego co- Psal. 50
gnosco, & peccatū meum cōtra me est semper. Tibi soli peccaui & malū corā te feci. Ergo nō huic
venit dñs sicut venerat Sauli, vt moueret solium siue candelabrū eius de loco suo. Nam & regnū
eius stetit, & prophetica gratia cū docēdi authoritate permansit. Ea nāq; recuperata, docebo (in-
quit) iniquos vias tuas. Igitur vbi cuiuslibet ecclesiæ angelus. i. sacerdos, charitatē suam primam
relinquit, rectè nō statim iuris est ecclesiastici, mouere candelabrum eius de loco suo, id est, auser
re sacerdotium vel ecclesiam eius. Sed dicitur ei: Memor esto vnde excideris, & age pœnitētiam,
& prima opera fac. Si audierit corripientem, ille qui corripuit lucratus est fratrem suum. Quòd Matt.18
si neque adhibito alio, neque publico conuentus ecclesiæ testimonio correxerit, imo audire
contem-

contempſerit, tunc demum rectè mouetur candelabrum eius, & alteri datur. Sequitur: [Sed hoc habes, quia odiſti facta Nicolaitarum quæ & ego odi.] Illud, inquit, habeo aduerſus te, quod iam dixi, hoc autem habes mecum, & in hoc mihi conſentis, quòd facta Nicolaitarum odiſti. Nam illa & ego odi. Nicolaitæ dicti ſunt à Nicolao diacono Eccleſiæ Hieroſolymorũ, qui cum Stephano & cæteris conſtitutus eſt à Petro, qui propter pulchritudinem relinquens vxorem, dixit, vt qui vellet ea vteretur, & verſa eſt in ſtuprum talis conſuetudo, vt inuicem coniugia commutarentur. Iſtos hoc loco improbat. Et notanda diſpoſitio ſermonis, quàm artificioſa ſit.

Optim⁹ modus corripiẽdi peccãtes.

Et priuſquam emitteret auſteritatem reprehenſionis, quæ laudanda erãt collaudauit, ſcio (inquiens) opera tua, & laborem, & patientiam tuam, &c. Et poſt vbi corripuit, atque minas intentauit, rurſus quod laudandum erat, laudauit: quia (inquit) facta Nicolaitarum odiſti, quæ & ego odi. Ita reprehenſionis amaritudinem, ne nimis offenderet atque exterreret, collaudationis dulcedine circumliniuit. Hoc modo & cum muliere Samaritana loquens, & antequam diceret, quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt vir tuus, præmiſit collaudans, Bene dixiſti, non habeo virum, & poſtquam illi quod tot viros habuiſſet, expreſsit, iterum collaudans, hoc, inquit, verum dixiſti. Magnum hoc, & dignè imitandum eſt magiſterium ſpiritus Dei, corripere quidem ea, quæ emendatione indigent, ſed inter corripiendum, & prius & poſterius collaudare, ſi qua bene dicta ſunt vel acta ab eodem, qui in aliis corripitur, quatenus, quoad fieri poteſt, teneatur beneuolus, & non refugiat confuſus aut exterritus, audire non ſuſtinens peccatoris animus. Item notandum eſt, vlla corripientis inuectione nihil minus apud intelligibilem animum valere, quod ſequitur: [Qui habet aurẽ, audiat quid ſpiritus dicat Eccleſiis.] Hæc enim talis dictio quaſi clamor eſt vehementiſsimus, pertingens vſque ad aurem cordis intrinſecus. Hinc Euangeliſta: Ieſus (inquit) hæc dicens, clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat. Tali nanque enunciatione negligentem animam vehementer confutat, ſurdum nimis hominem eſſe deſignans, etiam ſi patentes corporis aures habeat, qui tantæ comminationis vim intus non audiat, qui tanti iudicii neceſsitatem intrinſecus non ſentiat. Sanè cùm non dicit, quid ſpiritus dicat eccleſiæ Epheſi, ſed quid ſpiritus dicat eccleſiis, ſciendum eſt, quia quæ ſingulis ſcribit, vniuerſis dicit eccleſiis. In omnibus quippe eccleſiis ſunt, & qui dignè audiant, vel quibus dici debeant ea quæ ſunt timoris, & quibus ea quæ ſunt pietatis, & quibus ea quæ ſunt ſcientię, & quibus ea quæ ſunt fortitudinis, & quibus ea quæ ſunt conſilii, & quibus ea quæ ſunt intellectus, & quibus ea quæ ſunt ſapientiæ. Nam & idcirco ſeptem eccleſiæ ſcribuntur, vel ſeptiformis eccleſia dicitur, quia quicunq; in eccleſia ſunt, in quolibet gratiarũ iſtarum cõſiſtunt gradu.

Ioan. 4

Matt. 13

Proinde verſus iſte quaſi intercalaris ad ſingulas eccleſias, de ſingulis pronunciatur ſpiritibus Dei, qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat eccleſiis. Additur huic alius, qui & in ſingulis iſtorum ſpirituum elocutionibus, pro qualitate condignarum retributionum variatur.

[Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradyſo Dei mei.] In iſto gradu, id eſt, in ſpiritu timoris, vincere, eſt corripienti acquieſcere, pœnitentiam agere, & prima opera facere. Porrò, primis hominibus, quia corripienti Deo non acquieuerunt, imò peccatum ſuum ſuperba defenſione tuentes auxerunt, lignum vitæ quod plantauerat Deus in medio paradyſi, intercluſum eſt. ait enim Dñs Deus: Ecce, Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum. Nunc ergo ne fortè mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum, emiſit eum Dominus Deus de paradyſo voluptatis, & collocauit ante paradyſum Cherubin, & flammeum gladium atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Quod ergo primo homini intercluſum eſt pœnitentiam non agenti, pulchrè huic repromittitur, qui pœnitentiam egerit: quatenus edat de ligno vitæ, quod eſt (inquit) in paradyſo Dei mei, & viuat in æternum, cùm ex illo comederit. Dei mei dixit, pro natura carnis noſtræ, quam aſſumpſit. Nam pro natura ſuæ diuinitatis dici potuit, quod eſt in paradyſo patris mei. Vtrunque in Euangelio * diffinit, dicendo iam fratribus ſuis, apoſtolis ſuis: Aſcendo ad patrem meum, & patrem veſtrum, Deum meum, & Deum veſtrum. Sed nunquid vt reſurgamus & viuamus in æternum, de illo materiali ligno eſt edendũ? Non vtiq; ſed qui manducat, inquit, carnẽ meam, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Chriſtus nanque lignum vitæ eſt, cuius & in cœleſti paradyſo viſione, & in præſenti eccleſia corpore, ſanctæ reficiuntur animæ. Illud materiale lignum vitæ, hominem morte aiæ.ſ. peccato iam mortuum, non viuificaſſet, ſed carnem viuere faceret in æternum, quod infœliciſsimum eſſet. Mortuus quippe in anima, ſi corpore viueret homo in æternum, non recuperaretur in æternum, & eſſet æternaliter miſer, vt dæmones ſunt. Hoc autem lignum vitæ, quod eſt Chriſtus, dum nos corpore & ſanguine ſuo reficit, iam nunc reſuſcitat animam à morte peccati, & carnem noſtram in nouiſsimo die reſuſcitabit. Sæpè autem is qui necdum vicit, id eſt, qui pœnitentiam non egit, edit de hoc ligno vitæ, quod eſt in paradyſo Dei, manducat corpus, & bibit ſanguinem Domini. Non illi dat Chriſtus, ſed ipſe rapit, & ideò iudicium ſibi manducat, & bibit. [Et angelo Smyrnæ eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit primus & nouiſsimus, qui fuit mortuus

Gen. 3

* Præfinuit.

Ioan. 20

Lignũ vitę xp̃s eſt.

Ioan. 6

1. Cor. 11

tuus & viuit: Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed diues es, & blasphemaris ab Spiritu
his qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satanæ.] Post spiritum timoris suc- pietatis
sum est spiritus pietatis, & ille spiritus sine dubio loquitur hic, de toleranda persecutione sugge- opus est
rens, cui causæ vel intentioni nimirum & ecclesię nomen congruit. Smyrna enim, myrra dicitur, in tribu-
quæ mortificationem carnis designat. Verissimè his qui persecutionem patiuntur propter iusti- lationi-
tiam, maximè opus est spiritu pietatis, vt sint in passionibus pii, in opprobriis vel exprobratio- bus.
nibus mâlueti, nō reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, sed contrario be- Smyrna
nedicentes, imò & interea suis reficiantur lachrymis. vitam suspirantes æternam, cuius spe pa- Rom. 12
tiuntur, ob cuius dilationem lachrymantur, iuxta quod quisque illorū in psalmo loquitur: Fue- Psal. 41
runt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Et à quo
magis principio sua dicta debuit exordiri, tribulatos consolari intendens, spiritus pietatis? Ait
enim: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus & viuit. Et qui tribulatur ante o-
culos ponit primum & nouissimum, qui fuit mortuus, & viuit, vt non miretur in feruore, qui ad
tentationem fit, quasi noui aliquid contingat. Ac si dicat hic spiritus eidem quē cōsolari vult:
Tu à quolibet culmine temporali deiectus, propter iustitiam quasi homo ignobilis opprobriis,
& insuper plagis vteris seruilibus. Sed quantum hoc est, si ad illum respicias, qui pro te 1. Pet. 2
passus est, tibi relinquens exemplum, vt sequaris vestigia eius? Ille nanque cum apud Deum Consolatio in
esset primus & pretiosissimus, secundum alteram naturam filius Dei, secundum alteram natu- tribula-
ram filius intemeratæ virginis. cum (inquā) sic esset primus & optimus, & præ filiis hominum spe tionibus
ciosissimus, apud hoies nouissimus fuit. i. vilissimus, quemadmodū & propheta dicit gemebun- passio
dus. Nos vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum despectum, & nouissimum Christi.
virorum, & nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ita ille pri- Esa. 53
mus Deus stans in synagoga Deorū, & nouissimus, id est, vilissimus verè sub iudicio hominum. Psal. 81
Quid ergo magnum, si tu homo, & non Deus, de tuo quantulocunque honore propter illum
es deiectus, si quod pateris, homo non sine peccato, passioni eius comparetur, quam pro te pas-
sus est, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Itaque bene ac decenter sic Esa. 53
exorsus est: Hæc dicit primus & nouissimus. Quo aūt pertinuit & hoc addere: qui fuit mortuus, 1. Petr. 2
& viuit? Nimirum ad magnum cumulum consolationis, vt sciat, quia qui mortificatur sequēdo
vestigia Christi, viuet quemadmodū ille, cùm fuerit mortuus, nunc viuit. Et quid dicit: Scio tri-
bulationem tuam, & paupertatē tuam. Quod nunc dicit, scio, vehementer, & eodem pondere di Esa. 53
ctum debes intelligi, quo iam dictus propheta dixerat de illo: Et vidimus eum virum dolorum,
& scientem infirmitatem. Sciētem dixit infirmitatē, pro eo vt diceret, experimentum infirmita-
tis habentem. Itaque & hic scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, id est, tribulationis
quam pateris experimentum habeo, & paupertatem quā sustines in memetipso expertus sum.
Quis enim maiorē quàm ego tribulationem sustinuit? Et cùm diues essem, quis ad tantam vt ego
paupertatem descēdit? Etenim de me Psalmista dicit: Et persecutus est hoiem inopem & mendi-
cū, & cōpunctum corde mortificare. Huius experimenti memor Apostolus dicit: Non enim ha- psal. 108
bemus pontificem, qui nō possit compati infirmitatibus nostris. Tentatum aūt per oia pro similitu Hebr. 5
dine absq; peccato. Tentatus nanq; est, fame, siti, persecutione, & morte, & inde scio (inquit) tribu-
lationem tuā, & paupertatē tuā. Idcirco nō minus doleas, quia scis vel expertus es: nam ego talis
idem scio, idem expertus sum. Sequitur, & dicit: [Sed diues es, & blasphemaris ab his, qui se di-
cunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satanæ.] Quod dixi paupertatem tuam, dixi
secundum falsam æstimationem hominū, nam secundū rei veritatem, diues es. Illi te pauperem
putant, sed tu diues es. Ego enim ascēdens in altū, ego in quo sunt omnes thesauri sapiētiæ & scien
tiæ abscōditi, sedēs ad dexterā patris, dedi dona hoibus, & inde tu diues factus es, habens sermo- Psal. 67
nem sapientiæ, siue sermonē sciētiæ, siue aliud quodlibet talentum ex multarū diuisionibus gra- Esa. 4
tiarum. Et cùm ita diues sis, blasphemaris tanquā pauper, tanquā nihil sis, tanquam nihil accepe- Colos. 2
ris, nihil noueris, nulla ex parte Deum cognoscas, aut à Deo cognitus sis. A quibus ita blasphe- 1. cor. 12
maris? Ab his qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satanæ. Magnus labor,
magna tibi est afflictio cordis, taliter & à talibus blasphemari. Sed & ego istud scio, istud exper-
tus sum. Diues eram, totos habens thesauros diuinitatis in me corporaliter habitantis, habens re- Colos. 2
quiescentem super me spiritū Dñi, spiritū sapiētię & intellectus, spiritum consilij & fortitudinis, Esa. 11
spiritū sciētiæ & pietatis, & spiritū timoris Dñi. Inde est quod opera feci, quæ nemo alius facit, Luc. 4
& sic locutus sum, vt dicerēt aduersarii, nunquā sic locutus est homo, sicut hic homo. Et cùm tam Ioan. 15
diues essem, blasphemabar tanquam pauper qui nihil boni haberem, aut qui à Deo nō essem. Ioan. 7
Dicebāt enim: Nō est hic homo à Deo, qui sabbatū nō custodit. Item: In Beelzebub principe dæ- Ioan. 9
moniorum eiicit dæmonia. Amplius autem: Dæmonium habet (aiebant) & insanit. Quid eum Mat. 12
auditis? Et multa his similia. Ita blasphemabar ab his qui se Iudæos esse dicebant, dicentes: Luc. 11
Semen Abrahę sumus, pater noster Abraham est, vnum patrem habemus Deum, & non
erant Iudæi siue filii Abraham, sed erant synagoga Satanæ. Vnde & dicebam illis: Vos ex Ioan. 8
patre

patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. A talibus quidem & tu blasphemaris,
videlicet à falsis fratribus, quicunque confitentur se nosse Deum, factis autem negant. [Nihil
horum timeas quæ passurus es.] Non (inquit) timeas, vt loco cedas, & malorum timore fidem
Tit.1 perdas. Cæterum timere vel pauere conceditur infirmitati naturæ, vt non tamen cedat spiritus
timori, recedendo à Dei voluntate. Nam & de ipso qui hæc loquitur, & in quo spiritus pietatis
Mat. 14 hæc loquitur, scriptum est: Et assumit Petrum & Iacobum, & Ioannem secum, & cœpit pauere &
Mat. 26. tædere. Item ipse de semetipso: Spiritus, inquit, promptus est, caro autem infirma. Quæ sunt illa
quæ passurus es? [Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem, vt tentemini, & habebitis
tribulationem diebus decem.] Ecce, inquit, neque enim istud in tempora longa fiet, præsens
quippe tēpus vestræ tribulationi, futurum aūt vestræ iucunditati deputatū est. Econtra, præsens
tempus impiorum risui, futurum autem illorum luctui & angustiæ statutum est. Cur au-
tem non dixit, missuri sunt homines mali, sed ait, missurus est diabolus ex vobis in carcerem?
Videlicet, quia sic dicere, & sic docere debuit spiritus pietatis, ad hoc instruens pium marty-
rem, vt intrinsecus agitatori diabolo totum imputet, quod extrinsecus facit homo persequēs,
& condoleat homini persequenti, quod eum diabolus obsedit, optetque illum à diabolo li-
Matt.5 berari, memor eius qui dixit: Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Etenim ipse
Luc.23. qui hoc dixit, pro persequentibus & crucifigentibus se exorauit, dicens: Pater, ignosce illis,
non enim sciunt quid faciunt. Aliquibus indultum est sicut petiuit, qui & sanguinem eius,
quem persequendo fuderunt, postea credendo biberunt. Itaque & pius martyr dum in car-
cerem mittitur, sciat & dicat, quia hoc facit diabolus, à quo captiuus homo persecutor te-
netur, & sic inter vincula & carceres responsa sua contemperet, suppliceq; animum pro per-
sequentibus ad Deum subleuet, quatenus aliquos ex his liberet, quod sæpe factum est.

Matt. 4 Missurus est (inquit) in carcerem. Quare? Qua intentione? Vt tentemini. Ille enim tentator
Iob.2 est, & eò totus intendit, vt aliquos ex vobis decipere possit. Tali intentione Iob sanctum ex-
petiuit, idcirco illum extrinsecus vlcere pessimo percussit, ita vt à planta pedis vsq; ad verticē
non esset in eo sanitas, quatenus simplicitatem & rectitudinem eius intrinsecus euerteret, vt
Iob.2. peccaret Iob in labiis suis, & stultum quid contra Deum loqueretur, atque ita Deo qui pro-
posuerat, dicens. nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra, ho-
mo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo: quasi victor diabolus insultaret. Hoc
intendens, missurus est, ait, diabolus ex vobis in carcerem, vt nō omnes citò moriamini repenti-
no ictu gladii, sed protelatione pœnarum, & mora mortis pertęsi, conturbemini in cordibus
vestris, & inter procellas iniuriarum fluctuantes concidatis, & perdita (si fieri potest) fide, ab-
sorbeamini. Ecce hoc futurum est, hoc diabolus per suos ministros facit. Et habebitis tribula-
tionem diebus decem, id est, vsque ad mortem, videlicet quàm diu militatis in lege Dei, sicut o-
portet, vt adimpleatis præcepta decem. Sequitur enim: [Esto fidelis vsque ad mortem.] Nimi-
rum tandiu fidelitatis constantia bono hortatu indiget roborari, quandiu tribulationum vis,
eādem fidelitatem extorquere contendit. Dum ergo dicit, esto fidelis vsque ad mortem, satis o-
stēdit decē tribulationis dies pertingere vsq; ad mortem. Esto fidelis (inquit) vsque ad mortem, &
dabo tibi coronam vitæ. Hęc cum dicit, manifestat ipse, cur præmiserit de semetipso, dicēs:
Qui fuit mortuus, & viuit. Eiusdem namque perseuerantiæ quam persuadet, dicens: esto fide-
lis vsq; ad mortē, in semetipso exēplum præbuit, factus obediens vsq; ad mortē, mortē autē cru-
Phili.2 cis. Itē, remunerationis quam promittit, dicens: Et dabo tibi coronam vitæ, certitudinem atque
fiduciam in suo præsentat capite, Apostolo ibidem prosequente: Propter quod & Deus illum ex
altauit, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu fle-
Hebr.2. ctatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Et alibi: Videmus Dominum Iesum propter pas-
sionem mortis gloria & honore coronatum. Igitur vsque ad mortem esto fidelis, inquit, quia iam
post mortem non seruanda exigitur, sed seruata fidelitas coronatur. [Qui habet aures, audiat
quid spiritus dicat ecclesiis.] Dictum spiritus huius, spiritus pietatis, auribus cordis audire vel au
disse est, coronam vitæ quam hic promittit concupiscere, & eius spe tribulationem siue persecu-
Gal.5 tionem pro Christo non solùm non refugere, verum etiam libenter amplecti, eiusque exemplo
dare percutienti maxillam, saturari opprobriis, & si extrinsecus persecutor desit, semetip-
sum intrinsecus persequi, carnem suam crucifigere cum vitiis & concupiscentiis, & indefi-
nenter flere, quod differatur à regno Dei, à visione eius qui pro nobis fuit mortuus, & viuit.
Porrò auditum siue auditorem huiusmodi non ab vna tantum ecclesia ciuitatis illius Smyr-
næ, sed ab omnibus idem spiritus exigit Ecclesiis, & idcirco non singulariter ait, audiat quid
spiritus dicat ecclesiæ, pluraliter, audiat quid spiritus dicat ecclesiis. Tandemque competen-
ter pro causa siue intentione conclusionem ita subiungit: [Qui vicerit, non lædetur à morte
secunda.] Et est sensus: Qui fidelis permanserit vsque ad mortem carnis, mortem animæ
Obie- non timebit æternam. Mortem secundam, mortem animæ dixit. At verò mors animæ
ctio. quæ mors peccati est, vel quæ peccando accidit, adeò prior est morte carnis, vt etiam resur-
rectio

rectio animæ, qua per fidem Christi in baptismo resurgit, morte carnis prior sit, priusq; opor-
teat illam consequi, quàm per mortē carnis transeat ex hoc mundo, quicunq; cupit videre regnū
Dei. Quomodo ergo vel cur nunc secunda mors dicitur, nisi quia posterius experimento sen-
titur? Nam mortuus quidem est Adam morte animæ, priusquam morte carnis, videlicet eadem Solutio
die, qua vetitum lignum temerauit, iuxta veritatem dicentis: In quacunque die comederis ex eo, Gen. 2
morte morieris. Sed eandem animæ mortem tunc demum experimento sensit, quando puluis
in puluerem reuersus est, quæ carnis mors est, & anima ad inferos descendit. Itaq; mors animæ,
quæ per peccatum animam à Deo separat, causa quidem vel origine prima est, sensu autem vel
experimento mors secunda. [Et angelo Pergami ecclesiæ scribe.] Post spiritum pietatis sur-
sum spiritus scientiæ sequitur, qui & in hac ecclesia Pergami doctrinam malam, tenentes doctri-
nam Balaam, doctrinam Nicolaitarum, redarguit dicens: proinde angelo huius ecclesiæ simi-
liter, pœnitentiam age: Nimirum ad destructionem omnis doctrinæ nequam, virtute vel gratia
spiritus scientiæ opus est, & sermone veritatis, de quo & hic in exordio dicit. [Hæc dicit qui ha
bet rhomphæam ex vtraq; parte acutā.] Et postmodum si quo minus, inquit, id est, nisi pœni-
tentiam egeris, veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei. Ergo rhomphæa
ex vtraq; parte acuta, vel gladius iste oris domini, sermo Dei est, de quo & Apostolus dicit: Vi-
uus enim sermo Dei est & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad di Hebr. 4
uisionem animæ ac spiritus, compagum quoque & medullarum, discretor cogitationum & in-
tentionum cordis. Discernit enim inter animam & spiritum, quia videlicet ipse nouit quid homo
animalis cogitet, aut faciat propter terrena commoda, & quid spiritalis propter cælestia. Et vt
secundum præsentem locum vel causam loquamur, ipse discernit inter benedictiones Balaam,
& inter benedictiones Mosi, quorum vterq; quidem filijs Israel benedixit, sed in cæteris doctrina
longè discrepauit. Balaam quippe eodem ore quo benedixit, docebat Balach mittere scanda-
lum coram filijs Israel, edere & fornicari: Hoc Moses non fecit. Causæ huic vel intentioni ip-
sum Pergami nomen congruit. Pergamus enim interpretatur, diuidens cornua eorum. Mone- Pergamus.
turq; angelus iste, vt secundum nomen ecclesiæ suæ, quod est Pergamus, diuidat atq; discernat
à sana doctrina doctrinam Balaam, siue doctrinam Nicolaitarum, per sanctum scientiæ spiritū.
Ait ergo: Hæc dicit qui habet rhomphæam ex vtraq; parte acutā. Ad quid habet illam rhom-
phæam? Ad faciendam vindictā in omnes tenentes doctrinā Balaam, & in ipsum, quicunq; ille
est, qui docet doctrinā Balaam. Meminisse nanq; debemus historicæ veritatis, in qua dominus
dicit Mosi: Vlciscere filios Israel de Madianitis. Et subinde: Cumq; pugnassent cōtra Madiani Num. 31
tas atque vicissent, omnes mares occiderunt, & reges eorum, Eui & Recen, & Sur, & Vr, & Rebe,
quinque principes gentis, Balaam quoque filium Beor, interfecerunt gladio. Et post pauca: Ira-
tus Moses principibus exercitus, tribunis & centurionibus qui venerant de bello, ait: Quare re
seruastis mulieres? Nonne istæ sunt quæ deceperūt filios Israel ad suggestionem Balaam, & præ
uaricari fecerunt vos in domino, super peccato Phogor? Vnde & percussus est populus. Ergo
cunctos interficite, quicquid est generis masculini, etiā paruulos, & mulieres quæ nouerunt viros
in coitu, iugulate. Huius, inq̃, historiæ veridicæ hic meminisse debemus, quia quod illic realiter
factum est, hic spiritualiter se facturum protestatur, qui rhomphæam ex vtraq; parte acutam se
habere profitetur. Ait. [Scio vbi habitas, vbi sedes est sathanæ.] Magna & vehemens reprehen Reprehēsio negligētiæ
sio est, angeli illius ecclesiæ, quòd illic habitet vbi sedes est sathanæ, vel quòd illic vbi ille ange-
lus, sit sedes sathanæ. Qualis eius negligētia sit, vel quomodo illic sathanæ sedem habere licue
rit, sequens sermo declarabit. Interim dicit. [Et tenes nomen meum, & nō negasti fidem meam.]
Magnum hoc videri posset, si non confessionem nominis sequens negligentia vel opus obscu-
raret. [Et in diebus illis, Antiphas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos vbi habitat sátha-
nas] Iuxta nomen Pergami, quod interpretatur diuidens cornua eorum: huc vsq; quæ laudāda
erant laudauit, martyrem (vt quidam perhibent) huius nominis quod est Antiphas, Pergami pas
sum cōmemorans, cū testimonio laudandæ fidei, & deinceps quæ reprehendenda sunt reprehen
dit, atq; ita cornu iustitiæ, à cornibus iniustitiæ diuidit, secundum illum psalmi versiculum: Et
omnia cornua peccatorū confringā, & exaltabūtur cornua iusti. Sequitur enim. [Sed habeo ad- Psal. 74
uersus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinā Balaam, qui docebat Balach mittere scanda-
lum corā filijs Israel, edere & fornicari. Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.] Qua-
lis secundum historiam doctrina Balaam fuerit, & qualiter hodieq; teneant vel imitentur illam
multi, qui ex ecclesia esse videntur, diligentius considerare præsens locus admonet. Fuit ille Ba- Balaā in lib. Iob dicitur Elhu.
laam idē, qui in libro Iob dicitur Elihu, primū propheta & vir sanctus, postea propter auaritiam
diuini vel arioli vocabulo nuncupatus. Hic benedicendi & maledicendi potestatē habens, siue
efficaciam sacerdotum, qui cum sint mali, pro officio tamen communicandi vel excōmunicandi Num. 18
potestatem habent, gessit figuram. Vnde & Balach loquitur ad eum: Veni & maledic populo
huic, noui enim quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesse-
sis, habēs quoq; scientiam Dei, & sciens quod frustra sacerdos in eum maledicta congerit, quem

Auaritia Balaam. causa vel culpa propria maledictionibus non subiicit. Et tamen propter auaritiam vadens, & toties perquirens, si forte Deo placeret vt malediceret populo huic, manifeste formam illorum exprimit, qui benedictiones & maledictiones in ecclesia vendunt, & omnia quaestus causa faciunt. Summum doctrinae eius nequam illud extitit, quod ait: Veruntamen pergens ad populum meū dabo consilium, quod populus tuus populo isti faciat. Deditq; consilium, quod & factum est, vt fornicaretur populus cum filiabus Moab, quae vocauerunt eos ad sacrificia sua, comederunt & biberunt, & initiatus est Beelphegor, & iratus est dominus. Denique hoc est quod ille dedit
Num. 31 consilium. Nonne, inquit Moses, istae sunt quae deceperunt filios Israel ad suggestionē Balaam? In huiusmodi doctrinam ille cecidit per auaritiam, non per ignorantiam. Ait enim ipse suam
Num. 22 scientiam profitens: Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obscuratus est oculus, dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam altissimi, & visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos. Nimirum haec dicens, in profundam auaritiae foueam cadebat, & suum ipse casum videbat. Sic diuisus, sic duplex ille Balaam, in publico benedictiones Dei,
Balaam typū gerit venalium sacerdotū tinnulis vocibus concinens, in secreto dolum cōcinnans, & consilium impio regi praebens, ad populi Dei perniciem, Non ne sacerdotum venalium hipocrysim, in semetipso praepingit intolerabilem? An non hodieq; talium sacrilegorum intestina peste, omnia plena sunt? Mittit violenta manus secularium, & hoc seculum diligentium, & in hoc seculo potentium, secundum nomen Balach, interpretatur enim fingens siue elidens, lingens scilicet, seculi delicias, & elidens pudicas, quo ad potest, non sibi consentientes animas. Mittit, inquam, trans Iordanem, & euocat quempiam sacri baptismi transgressorem, & statuit sibi pontificem pronum in auaritiam, vanitates obseruantem secundum nomen Balaam, Balaam quippe populus vanus interpretatur. Reges quoque & imperatores, qui se Christianos dicunt, vanitatem huiusmodi sectati sunt, & contra Aaron pontificem, Balaam ariolum: contra Petrum, Simonem magum: contra quempiam legitimum Romanae sedis antistitem, adulterum quemlibet nonnunquam intruserunt ad maledicendum. Veruntamen de vniuerso loquamur Balaam, id est, de omnibus qui vbiuis terrarum sub nomine vel officio sacerdotij sectantur auaritiam, & mercedes iniquitatis
Romana sedes amant. Quisquis ergo ille est, qui taliter accedit ad sacerdotium, adductus quidem est ad maledicendum, & animo detestatur Israel, quia diligit vitia, & odit virtutes, sed in publico detestari non audet, palam voce maledicere non audet, ita vt aliter doceat in ecclesia, quàm regula fidei sese habeat. Sic nimirum ille Balaam cum propter promissa sibi munera maledicere cuperet Israel, domino prohibente non audebat, sed econtrario benedicebat, eadem ad felicitatem populi illius de Christo veraciter pronuncians, quae & Moses & alij prophetae sancti, piè fideliterq; annunciant: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurget virga ex Israel, & percutiet duces Moab, &c. De quorum mysticis sensibus non vacat dicere nunc per singula. Ita isti non audent, cum velint, transire regulam fidei, & cum in animo cupiant populis eximere futuri metum iudicij, vt multos suae fautores iniquitatis, multosq; suae socios habeant perditionis, lectiones tamen recitant, & testimonia cantant dominicae passionis, resurrectionis, & ascensionis, & nouissimi diei iudicij. In hac fide benedicunt, baptizant, consecrant. Porro cum haec publicè fecerint, in occulto vertuntur ad consilium, ad colloquia mala, quae bonos mores corrumpunt. Procedunt
Nu. 24 subornatae filiae Madian, ludentes & composito gradu incedentes ad decipiendum Israel. Hoc nimirum toties fit, quoties teneri & molles vitijs profluentes, nullumq; ad vitae constantiam vi-
1. Cor. 15 rile robur habentes, acceptis honoribus, cum sint moribus obscuri, fiunt in ecclesia sub nomine Christiano spectabiles. Hoc est consilium vel suggestio Balaam, id est, omnium qui sequentes viam eius, mercedes iniquitatis amant. Neq; enim filios ecclesiae pro virtutibus eorum, sed filias, id est, molles & vitiosas animas, pro muneribus ad ecclesiasticos honores prouehunt. An
Contra Simoniacos. non isti sic prouecti, doctrinam tenent Nicolaitarum? Nicolaum quippe refert Clemens, de zelo pulcherrimae coniugis increpatum respondisse, vt quicunq; eam vellet acciperet vxorem, & hoc infideles docuisse, quòd apostoli cunctis promiscua, cōmuniaq; foeminarum consortia permitterent. An non illi doctrinae vicinum hoc est, quod isti legitimum non volentes habere coniugium, vtpote legibus ecclesiasticis interdictum, vt sint sancti, & mundentur, quia portāt vasa domini, nihilominus incontinentes sunt, imo deterius eo proruunt, imitantes connubia quoties volunt, & qui nullum habent thorum licitum, dum sic euagantur, nullum confidunt rupisse coniugij vinculum? Fornicantur autem cum illis & initiantur Beelphegor, quicunq; exemplo talium, ad incestia vel adulteria audaciores fiunt. Et tunc quidē miraculum fuit, quod aperuit dominus os
Leui. 20 subiugalis muti, & animal hominis voce loquēs, redarguit prophetae insipientiam, qui huiusmo-
1 Par. 15 di consilium dedit: sed & nunc penè illi simile fit, quando turba plebeia rectores ecclesiae clamo-
Eze. 44 Num. 22 ribus suis coarguit atq; obiurgat, eo quod talis pestilentia, tāta in sacros ordines macula, ex ipsorum accidere auaritia. Ait ergo: Sed habeo aduersus te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balach mittere scandalum corā filijs Israel, edere & fornicari. Et exponens quae sit illa doctrina Balaam, continuo subiungit: Ita habes & tu tenens doctrinam Nicolaitarum

colaitarum. Ergo fornicationes quas Nicolaus induxisse fertur, vt iam dictum est, contra puritatē ecclesiasticam, appellat doctrinā Balaam, & hoc esse confirmat scādalum ecclesiæ Dei, edere & fornicari. Et rectè. Nam vbicunq; sacerdos siue pontifex cōductitius, exemplo Balaam mercedes amat iniquitatis, continuo tanq; de mala radice vitiorum omnium pullulant fructus mali, primumq; ecclesiæ castitas & omne decus religionis perit, scientiæ nulla cura, nullus honor, nullus ferè sacri feruor studij, sed auaritiæ, quæ idolorum seruitus, vorago bona cuncta submergit. Sequitur: [Similiter & tu pœnitentiam age. Sin autē, venio tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.] Congrua satis & opportuna pro re comminatio eius, qui se rhomphæam ex vtraq; parte acutā habere dixit. Nam & vbi Balaam ille mercede conductus ibat, fiet it angelus domini in via, euaginatū in manu gladium tenens, dixitq; ad Balaam: Ego veni vt aduersarer tibi. Et nisi asina declinasset à via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viueret. Et quia pœnitentiam ille nō egit, docens Balach scandalum mittere corā filijs Israel, edere & fornicari, completa est in eum vltio: propter quam significandam, angelus domini tali schemate, videlicet, euaginatum in manu gladium tenens, apparuit. In illa quippe vltione quæ facta est de Madianitis, Balaam quoq; filium Beor, ait scriptura, interfecerūt gladio. Bene ergo veniam, inquit, & pugnabo cum illis in gladio oris mei, videlicet, iuxta similitudinem illius angelicæ visionis, illius in Madianitas & in ipsum Balaam vltionis. Nam ille gladius in manu angeli, illa vltio in Madianitas, iudiciū illud significat, de quo Apostolus. Fornicatores aūt, inquit, & adulteros iudicabit Deus. Iudicabit enim non solum fornicatores, quales Madianitæ, cum quibus Israel fornicatus est, fuerunt: verumetiā & adulteros illos, qui adulterant verbū Dei, qualis fuit ille Balaam, qui verba benedictionis adulterauit, malum submittēdo consilium, & docendo Balach mittere scandalum illud corā filijs Israel. [Qui habet aures, audiat quid spiritus dicat ecclesijs.] Hoc loco audire quid spiritus dicat, est non cessare à sana doctrina, ad destruendam illam doctrinā Balaam, sanctāmq; exercere scientiam, illamq; semper euangelicā dominī memoriter tenere sententiam: Væ vobis legisperitis, quia tulistis clauē scientiæ, ipsi nō introistis, & eos qui introibant prohibuistis. Qui enim sub nomine Christiano peccata nutriunt vel nutriri permittunt, sufficere ad salutē arbitrantes solum nomen diuinū, quemadmodum illi qui confidentes in verbis mendacij dicebāt: Templum domini, tēplum domini, templū domini est: & fecerant illud speluncā latronum, profecto ad verā scientiam nequaq; introierunt. Si enim in illam introissent, si sanctarū scripturarum voces vigilanter aduertissent vel aduertere voluissent, scirent quia nihil valet professio diuini nominis, quā vt in illo Balaam supplantat doctrina nequam, edendi & fornicandi. Hoc autē scientes atq; obseruantes, nō fuissent eiecti de templo flagello iracundiæ Dei, prosequente prophetico atq; dicente spiritu de illis: Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Hoc ergo audiat qui habet aures, quia tāquam bruta victima gladio cædetur pectus illud, in quo propter voluntariam cæcitatem scientia non est. [Qui vicerit, dabo ei manna absconditum.] In isto gradu vincere, est doctrinā Balaam, id est, fornicationes, primum in semetipso per virtutem continentiæ, deinde in alijs per virtutem scientiæ destruere. Porro qui hoc modo vincit, ille sacramentum corporis & sanguinis domini dignē percipit: sicut econtrario ille qui vincere negligit, accedens ad hoc sacramentum, iudicium sibi manducat & bibit. Rectè ergo inquit, vincenti dabo manna absconditum, id est, munditiam cordis & corporis custodienti, dabo panē verum, panem viuum, cuius lignum vel figura fuit manna quod filij Israel manducauerunt. Dicitur autem hoc manna absconditum, quia videlicet in hoc sacramento, aliud oculis cernitur, aliud fide intelligitur. Et quæ vtilitas consequetur accipientem hoc manna absconditum? Ait: [Et dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit.] Qui enim dignē percipit hoc sacramentum, sic resurget in nouissimo die, vt corpore non modo candorem habeat solidum, candorē sempiternum, fitq; corpus eius quasi calculus, id est, splendida immutatione solidatum. De qua Apostolus: Mortui, inquit, resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Immutari nanq; sanctorum est tantùm, idemq; est ac si diceret, vltra non moriemur, impassibiles erimus. In eiusmodi calculo nomen nouum scriptum habere, est filios Dei nominari & esse. Hoc vtiq; nomen nouum, id est, ex nouo homine Christo, per sanguinem eius redemptis datum est. Nam nomen vetus ex veteri homine nobis hæreditarium erat, scilicet, vt diceremur & essemus natura filij iræ. Quare autem hoc nomen nemo scit, nisi qui accipit? Videlicet quia nominis huius scientiam, non alienum extrinsecus documentum, sed proprium intrinsecus efficit experimentum. Inflati & tumidi sciant vt sibi scire videntur, quantum volunt, siue quantum possunt, huius tamen nominis scientiam consequi nō possunt. Scriptum est enim: Hæc cogitarunt & errauerunt, excæcauit enim illos malitia illorum, & nescierunt sacramenta Dei. Nemo ergo scit dignitatem siue ingenuitatē nominis huius, quo nominamur vel sumus filij Dei, quantumcunq; sciat, siue buccis crepantibus perstrepat, vt ille Aristoteles siue omnes Aristotelici, relationem patris ad filium, siue filij ad patrem, nisi quem spiritus adoptionis regenerādo, filium Dei patris effecerit, & ipsa regeneratione scientē huius rei, doctumq; suo tactu perfecerit.

Num. 22
Num. 31
Hebr. 13
Contra adulterātes verbū Dei.
Lucæ. 11
Hier. 7
Matt. 21
Contra indoctos prælatos.
Ioan. 2
Esa. 5
1. Cor. 11
1. Cor. 15
Ephe. 2
Sap. 2

[Et angelo Thyatiræ ecclesiæ scribe: Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes eius similes aurichalco.] Hic in filio Dei spiritus fortitudinis, qui post spiritũ sciẽtiæ sursum sequitur, loquitur quod suũ est. Ait enim: Habeo aduersus te, quia permittis mulierẽ Iezabel quæ se dicit propheten, docere & seducere seruos meos. Hæc etenim cũ dicit, illum Thyatiræ angelum, & omnẽ hominem sanctum, qui secundum nomen Thyatiræ, quod transfertur in

Rom. 12 hostiam, exhibuit Deo corpus suum hostiam viuentem, mittit ad veridicã historiam. Vbi Helias Thesbytes contra Iezabel & prophetas eius ita fortis fuit, & ita fortiter egit, vt vsq; hodie dicat in medio ecclesiæ, cum illius zeli fortitudinis suæ memoria laudabili, memorabili laude: Zelo zelatus sum pro domino Deo exercituum, quia prophetas tuos occiderunt, & altaria tua subfoderunt. Ita quippe fortiter zelatus fuerat, vt prophetas Baal viros quadringẽtos occiderit gla-

3. Reg. 19 dio. Eadem zeli fortitudine Phinees quoq; (quem ipsum Heliam fuisse Hebræi autumant) in su-

Ibid. 18 pradicto scandalo quod Balaam docuit, Balach mittere coram filijs Israel, arrepto pugione in-

Num. 25 gressus est post virum Israeliten in lupanar, qui ingressus fuerat ad scortum, & confodit ambos, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus: atque ita auersus est furor domini ab Israel.

Magna res & sancto viro necessaria zelus iste vel ista fortitudo, quia nimirum si careat ea, periclitatur in iudicio domini, quantacunq; sit in ipso propriæ vitę sanctitas. Exemplum nobis huius

1. Reg. 2 rei est periculũ sacerdotis Heli de Sylo. Nam quia nouerat indignè agere filios suos, & non dignè zelando secundum legem corripuit eos, sed cum blanditijs nimium paternis, imo penè fœmineis,

Exẽplũ fortitudinis à Christo nolite, inquit, filij mei, non est enim bona fama quam ego audio, vt transgredi faciatis populum domini: idcirco venit super eum iudicium, domino ita cõcludente sententiam: Idcirco iuraui domui Heli, q; non expietur iniquitas eius victimis & muneribus, vsq; in æternum. Nunc ipsa verba per ordinem disseramus. [Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis.] Hoc ad intentionem pertinuit, quia videlicet qui angelo vel sacerdoti suo persuadet, habere fortitudinem, zeli fortitudinis eiusdem exemplum in semetipso præostendens, maiori cum autoritate dominus & magister discipulum instruit. Nam vt oculis flammeis hic interim differam, quid est, [& pedes eius similes aurichalco,] nisi ac si diceret, & in itineribus siue actibus eius probata est fortitudo? Aurichalcum quippe in camino ignis longa decoctione, & diuturna tunsione hoc habet, vt auri similitudinem teneat. Sic denique ipse qui hæc dicit filius Dei, quasi pedes

Iaco. 5 suos, id est, finem suum. De quo Iacobus apostolus dicit: Patientiam Iob audistis, & finẽ domini vidistis, fortiter in camino suæ passionis ardenti consummauit, & resurgens carnẽ suã in immortalitatis aureæ gloriam transmutauit: ac deinde gentem suam, terrã, & ciuitatem suam Hierusalem, in magno zelo non parcens igni hostili conflagrauit. Ergo pedes eius similes aurichalco, & hoc exemplo ab eo, cui hæc dicit, iure exigit, vt post omne opus bonum, sit ei etiam erga delinquentes alios districta iusti zeli fortitudo. Ad hoc intendens de seipso præmittit, qui habet oculos tanquam flammã ignis. Oculi nanq; eius qui numero septem sunt, iuxta prophetã Zacha-

Zach. 4 riam, & iuxta posteriorem scripturæ huius locũ, septem spiritus sunt. Et quidem ante illum pas-

Infra. 5 sionis eius caminũ, spiritus sanctus non tanquam flamma ignis, sed tanquam columba super eũ

Ioan. 1

Acto. 2 descendisse, & in eo manere visus est. Verùm vbi in cælum ascendit, quasi flammeis oculis in terram aspexit, mittens eundem septiformem spiritum, qui super apostolos in linguis igneis apparuit, eosq; qui erant infirmi, fortes & bono zelo feruentes effecit. Quid dicit iste filius Dei? [Noui opera tua, & fidem, & charitatem, & opera tua nouissima plura prioribus.] More suo prius quod laude dignum est collaudat, & posterius quod vituperabile est, cum paterna correptione commemorat. Noui, inquit, opera tua, & hoc noui & approbo, quia de bonis profecisti ad meliora. Hoc est enim quod repetens ait, & opera tua nouissima plura prioribus. Verbi gratia: Opera illius nouissima, plura vel meliora sunt prioribus: qui cum à timore opus bonum inchoauerit, per-

1. Ioã. 4 uenit ad charitatem, quæ perfecta, foris mittit timorem. Hoc nanque innuere videtur, vbi cum

Iezabel typũ gerit hæreticorũ. præmisisset, noui opera tua, statim addit, & fidem & charitatem. Inchoatio nanq; operum bonorum, timor est qui concipitur per fidem, perfectio vero, charitas quę seruilem excludit timorem. Et quantacunque sint opera timoris, quæ tempore vel ordine priora sunt, sine dubio charitatis opera tempore nouissima, dignitate plura & meriti maioris sunt. Ergo in persona propria iste angelus Thyatiræ magno testimonio superni iudicis honoratur, quia secundum ipsum nomen Thyatyræ, quod transfertur in hostiam, semetipsum exhibuit Deo hostiam viuentem, per fidem & charitatem. [Sed habeo, inquit, aduersus te, quia permittis mulierem Iezabel, quæ se dicit propheten, docere & seducere seruos meos, fornicari & manducare de idolothytis.] Ac si dicat: In tuo quippe opere & fide es laudabilis, sed in hoc vituperabilis, quod propria salute contentus, hæreticam perfidiam, quæ alios perdit, non digna inuectione redarguis. Nomen quippe Iezabel, quod fluxum sanguinis sonat, conuenit hæreticis. Et specialiter conijcitur fuisse mulier in supradicta ecclesia, docens memorata facinora, quæ figura esset totius Iezabel per orbem. Vna quippe Iezabel vxor Achab regis Israel, vniuersam hæreticam perfidiam, & nomine & opere præsignauit, quia & nomen eius interpretatur, vt iam di-

ctum

ctum est, fluxus sanguinis, & ipsa prior prophetas Domini persecuta est, & occidit. Ante illam
quippe nullus prophetas occidisse legitur. Ipsa iustum Naboth lapidauit, ipsa Heliam, nisi fu-
gæ consuluisset, gladio interfecisset. Posteri quoque eius exemplum impiæ parentis imitati, sci-
licet Ochozias rex Iuda, filius Ioram ex Athalia filia eiusdem Iezabel, & Ioas, & Amasias, pro-
phetas Domini persecuti sunt & occiderunt, & verbum Dei loqui prohibuerunt, & idcirco de
sancta & mystica generatione Iesu Christi, Matthæo scribente, sublati sunt, & locum in ea vel
memoriam non meruerunt. Iamdudũ quidem fabricati fuerant vituli aurei, & scissæ fuerãt de-
cem tribus de domo Dauid, & à templo Domini, quod signum & initium fuit omnis hæreticæ &
schismaticæ iniquitatis, sed ista videlicet Iezabel cultũ Baal superaddidit, & perfidiæ gladium,
vt iam dictũ est, adiecit, & iustũ sanguinẽ fudit, & verbi Dei ministrũ in fugã cõpulit. Rectè er-
go & mulier ista, quæ supra sexus sui dignitatem in ecclesia loquens & docẽs seducebat, & om-
nis hæretica perfidia, Iezabel vocatur, & est: atq; nomẽ illius Iezabel, cuius posteritas, vt iam di-
ctum est, de generatione sancta periit, in opprobrium reseruatur. Quia permittis, inquit, mu- 1.Co.14
lierem Iezabel quæ se propheten dicit, &c. Quid illum volebat agere, cui dicebat, quia permit- 1.Tim.2
tis? Nimirum induere spiritum fortitudinis, & zelo Domini illud spiritaliter facere, quod cor-
poraliter Helias fecit. Ille cum redarguisset populum dicens, vsquequo claudicatis in duas par-
tes, atque signis euidentibus effecisset, vt adorantes dicerent, Dominus ipse est Deus, Dominus
ipse Deus, apprehendite, inquit, prophetas Baal, & ne vnus quidẽ effugiat ex eis. Quos cum ap-
prehẽdissent, duxit eos Helias ad torrentẽ Cyson, & interfecit eos ibi. Hoc vir sanctus, qualis erat
ille angelus Thyatiræ, sic debet imitari & facere, vt non sola sui salute contentus sit, quoniã an- 3.Re.18.
gelus est, & secundum hoc nomen aliis qualiter saluentur nunciare debet. Sed gladium verbi
Dei arripiens redarguat populũ, eo quod claudicet in duas partes. Hinc communicans corpori
Christi, & inde iuxta doctrinã huius mulieris fornicãs, vel manducãs idolothyta, cũ dicat Apo- 1.Co.10
stolus: Non potestis participari mensæ Domini & mensæ dæmoniorũ. Nõ potestis bibere cali-
cẽ Domini & calicẽ dæmoniorũ. Qui ergo illud docẽt, & cũ docere videantur, seducũt populum,
teneat eos is, cui hæc scribuntur, tanq; prophetas Baal & propharas Iezabel, & gladio vindice,
gladio verbi Dei, quod est in ore eius, separet ab ecclesia, dãnatos proprio iudicio, ne quis eis
cõmunicet, aut cibũ sumat, pariter ne quis dicat cuipiam illorum, aue, aut in domũ illũ recipiat. Ephe.6.
Sic enim spiritaliter agit, quod Helias gladio materiali egit, dum prophetas Baal occidit. De Tit.3.
ipsa Iezabel, id est, de vniuersa, quæ se magistram facit, hæretica synagoga nũc dicit. [Et dedi illi 1.Cor.5
tempus, vt pœnitentiã ageret, & non vult pœnitere à fornicatione sua. Et ecce mittam eam in 2.Ioã.1.
lectum, & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam egerint ab
operibus suis, & filios eius interficiam in mortem, & scient omnes ecclesiæ quia ego sum scrutans
renes & corda, & dabo vnicuique vestrum secundum opera sua.] Omnis hæc pœnæ commina- Quomodo dat
tio ad similitudinem respicit illius Iezabel, cuius hæc mulier vel omnis hæretica lues, pro suis Deus tẽpus agẽ-
meritis nomen sortita est. Sic enim illa Iezabel regina, siue filia regis punita est, vt historica nar- di pœnitentiam
ratio docet. Primùm dedit illi Deus tempus vt pœnitentiam ageret, & Achab quidem vtcunq;
pœnitentiam egit, ipsa autem pœnitere noluit. Dare nanque tempus pœnitentiæ, hoc est, ante
pœnas comminationes præmittere. Hoc autem fecit Dominus loquens in Helia ad Achab: Ec- 3.Re.21.
ce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentẽ
ad parietem, & dabo domum tuã sicut domũ Hieroboã filii Nabath. Sed & de Iezabel locutus
est Dominus dicens: Canes comedent Iezabel in agro Israel. Rursumque de Achab: Si, inquit,
mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes, si autem mortuus fuerit in agro, come-
dent eum volucres cœli. Vtrique ergo dedit Deus tempus pœnitentiæ, vt pœnitentiã agerent,
quia pœnam vtriq; comminatus est antequam inferret. Et Achab quidem, vt iam dictũ est, qua-
lemcunque pœnitentiã egit, & idcirco Dominus sententiam pœnæ, quam comminatus fuerat,
iuxta modũ pœnitentiæ temperauit. Sequitur enim: Itaq; cum audisset Achab sermones istos,
scidit vestẽ suã, & operuit cilicio carnẽ suam, ieiunauitq; & dormiuit in sacco, & ambulauit de-
misso capite. Idcirco pœnam, vt iam dictũ est, dominus temperauit, & de sententia nõnihil de-
cidit. Nam quod in initio sermonis vel sententiæ dixerat, in loco hoc, in quo linxerunt canes
sanguinem Naboth, lambent tuum quoque sanguinem, illud quidem impletum est, veruntamẽ
neque in ciuitate canes, neque in agro volucres cœli illum comederunt. Sic enim postmodum
scriptum est: Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam, sepelieruntq; regem in Sama-
ria, & lauerunt currum in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lã- 3.Re.22.
uerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat. Item quod dixit, demetam posteriora
tua, & dabo domum tuam sicut domum Hieroboam, ita moderatus est, vt diceret: Quia ergo 3.Re.21.
humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filii sui inferam ma-
lum domui eius. Porrò de sententia quæ in Iezabel deprompta est, nihil decidit, videlicet quia Exitus
nullo modo pœnitentiam egit. Et ecce ego mitto eam, inquit, in lectum. Hoc dictũ pulcherrimè & pœna
spectat ad culpæ eius modum, scilicet quia de lecto surgere fecit virum suum scelere suo con- Iezabel reginæ.

 fortatum.

fortatum. Cũ enim ille indignans & frendens super verbo, quod locutus fuerat Naboth dicẽs:
Ibidem non dabo tibi hæreditatem patrum meorum, proiecisset se in lectum suum, & non comederet
panem: illa ingressa, vbi causam didicit, irrisit velut inertem dicens: Grandis autoritatis es, &
bene regis regnum Israel. Surge & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam
Naboth Israelitæ. Rectè ergo mitti debuit in lectum. Quomodo tandem missa est in lectum? Ie-
4. Reg. 9 zabel (inquit scriptura) introitu Iehu audito, depinxit oculos suos stybio, & ornauit caput suũ,
& prospexit per fenestram ingrediente Iehu per portam. At ille dixit eunuchis: Præcipitate eã
deorsum. Et præcipitauerunt eam. Illo itaque locutionis modo, qui Sarcasmos, id est, hostilis ir-
risio dicitur, rectè dicatur missa esse in lectum, vbi præcipitata est deorsum. Nam præcipitata
est in infernum, vbi sic habet lectum, vt quiescat, non ipsa, sed eius illa, qua terram turbauit, in-
Psal. 75. sania. Iuxta quem sensum in psalmo canitur: Terra tremuit & quieuit: dum resurgeret in iudi-
cio Deus. Cùm enim apparuerit in iudicio is qui resurrexit Deus, tremet terra, id est, omnis qui
amat terram. Tremet, inquam, & quiescet, id est, cessabit, vt vltra turbam aut inquietudinẽ nõ
faciat. Singulariter nunc quisque peccator quiescit & cessat, vt cessauit illa dum præcipitata est:
tunc autem in iudicio simul omnes cessabunt. Sequitur. [Et qui mœchantur cum illa, in tribu-
latione maxima erunt.] Et hoc vtique in illam Iezabel abunde factum est. Primum ipse vir eius,
qui cum illa fornicabatur fornicatione, qua Deus relinquitur & idola coluntur: & deinde omnis
domus eius, sed & omnis populus in tribulatione maxima fuit, in tribulatione belli & famis. Pri-
3. Re. 22. mus quippe ipse Achab in bello cõtra regem Syriæ vulneratus, & in tribulatione mortuus est,
4. Re. 6. & canes linxerunt sanguinem eius. Post hunc & filius eius Ioram, & omnis populus qui cũ illa
fornicabatur, in tribulatione maxima fuit, pugnante Benadab rege Syriæ & obsidente Samariã.
Facta est enim fames magna in Samaria, & tamdiu obsessa est, donec venundaretur caput asini
octoginta argenteis: & quarta pars * cadi ster coris columbarum, quinque argenteis. Cumque
Cabi transiret rex Israel per murum, mulier quædam exclamauit ad eum dicẽs: Salua me domine mi
rex. Ac deinceps, Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum vt comedamus eum hodie, & filium
4. Re. 9. meum comedemus cras. Coximus ergo filium meũ & comedimus, &c. In illa tribulatione ma-
xima idcirco fuerunt, quia pœnitentiam non egerant: imo & Iezabel viuebat adhuc, & adhuc cũ
illa fornicabantur. Vnde & posterius filio eius Ioram interroganti pax est Iehu? ille respondit:
Quæ pax? Adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ & veneficia eius multa vigent. Ait ergo: Et
qui mœchantur cum ea, in tribulatione magna erunt, nisi pœnitentiam egerint, & subaudien-
dum est, sicut illis qui cum Iezabel fornicati sunt, accidit. Et continuo subiungit. [Et filios eius
interficiam in mortem.] Filij huius hæreticæ mulieris, imitatores eius sunt. Horum interfectio-
nis æternæ damnationis similitudo, nihilominus in interfectione filiorũ illius Iezabel notissima
est. Prius Ochozias filius eius qui regnauit pro patre suo, cecidit per cancellos cœnaculi sui
quod habebat in Samaria, & ægrotauit ac mortuus est. Ioram fratrem eius, cum regnaret pro
eo, Interfecit Iehu. Tetendit arcum manu & percussit eum inter scapulas, & egressa est sagitta
4. Re. 1. per cor eius, statimque corruit in curru suo. Sed & septuaginta viros omnes filios regis, siue
ex ipsa Iezabel, siue ex alijs coniugibus, mandante Iehu occiderũt optimates ciuitatis, apud quos
nutriebantur. Ochoziam quoque filium filiæ Iezabel regem Iuda qui venerat ad visitandum
4. Re. 10 Ioram, occidit Iehu & fratres eius quadragintaduos viros. Interroganti namque Iehu cum inue-
Ibidem. nisset eos & dicenti, qui nam estis vos? responderunt: Fratres Ochoziæ sumus, & descendimus
ad salutandos filios regis & filios reginæ. Qui ait: Comprehendite eos viuos. Quos cum cõpre-
hendissent viuos, iugulauerunt eos, & non reliquit ex eis quenquam. Sed & Athalia mater
4. Re. 11. Ochoziæ videns mortuum filium suum, surrexit & interfecit omne semen regium, qui vtique fi-
lij, id est, abnepotes Iezabel erant. Vnum Ioas filium Ochoziæ furata est soror eiusdẽ Ochoziæ
de medio filiorum regis, cum interficiebantur. Perspicuũ est ergo pœnam vniuersam quæ in
hanc mulierem imo in omnem hæreticã doctrinã decernitur, in illius Iezabel exemplũ decerni,
vt iusta sit illi pœna similis, cui sese in culpa similem fecit. Longum nimis est singulis iuxta si-
militudinẽ præscriptã, partibus immorari, qualiter omnis anima hæreticæ doctrinæ magistra
mittatur in lectũ ad virum suũ, imo adulterũ diabolũ, & quali in tribulatione sint futuri, qui cũ
illa mœchantur, id est illã imitari delectantur, qualiter filij eius interficiãtur in mortem, id est, ita
interficiantur, vt semper in morte versentur, simulq; corpore & anima crucientur. Cætera pro-
sequamur. [Et scient inquit, oẽs ecclesiæ, quia ego sum scrutãs corda & renes, & dabo vnicuique
vestrum secundũ opera sua.] Ne lõgius abeamus quærẽdo cur hic dicat, quia ego sum scrutans
renes & corda, memoriter teneamus conditionẽ quã cõminationibus hic interposuit, dicẽdo, nisi
Diuersimodè agũt homines pœnitẽtiam. pœnitentiã egerint ab operibus suis. Nã quia sunt alij qui propter cõsequendã æternã Dei gratiã,
alij qui propter tenendã felicitatẽ, terrenã pœnitentiam agunt, atq; alij qui omnino impœnitẽtes
sunt, pertinuit ad iudicẽ, qui se redditurũ profitetur vnicuiq; secundũ opera eius, ostendere vnde
scire possit quale vel cuius meriti sit cuiuslibet pœnitentis vel impœnitẽtis opus. Et hoc, inquit,
scient omnes ecclesiæ, scilicet in futuro, quando reddetur vnicuique secundũ opera sua. Nã nũc
pauci

pauci sciunt & discernunt quomodo singulis condigna reddantur, In his quæ nonnunquam in
præsenti, Deo iudice, patiuntur. Verbi gratia: Achab quippe sæpe dictus pœnitentiã egit, sed tota 3.Re.1. 2.Reg.1.
pœnitentia eius non in corde, sed circa renes fuit. Neq; enim pœnitẽdo curauit, aut timuit, ne à
regno Dei foret alienus, sed hoc solum, ne regno suo priuaretur. Econtra Dauid, qui Vriam
interfecit, pœnitens nõ hoc timebat, ne regno priuaretur, sed ne à gratia Dei relinqueretur. Vn-
de & dicebat: Ne proiicias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Porrò, Io- Psal.50.
ram æquè vt mater eius, habens cor impœnitens, in ipsis malis suis, in obsidione Samariæ, cum 4.Re.6
diceret, quare tantum malum est à domino, quod in ipsum dominum facere non poterat, in
prophetam Domini vindicare voluit, dicẽs: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si steterit caput
Helisæi filij Saphan super eum hodie. Præmisitq; virũ qui præcideret caput eius. Hic ergo scrutãs
corda & renes. i. veraciter discernẽs, quis carnali, & quis spiritali intẽtione pœnitẽtiã agat. Achab
quidem pœnam distulit. Dauid autem in gratiam restituit: Ioram verò & cæteros filiolos Ie-
zabel absque dilatione interfecit. Ita reddidit vnicuique secundum opera eius, contestans vt
omnes circa nos ita futurum sciamus, dum concludit sic: Et dabo vnicuique vestrum secun-
dum opera sua. Sequitur: [Vobis autem dico, cæteris qui Thyatiræ estis * qui non cognoue- *Quicũque nõ habent doctrinã hanc &c.
runt altitudinem Satanæ, quemadmodum dicunt: Non mittam super vos aliud pondus, tamẽ
quod habetis, tenete, donec veniam]. Qui Thyatiræ estis (inquit) quos reliqui mihi, sicut illos
de quibus dixi in Helia, vbi sæpe dictam Iezabel timens fugerat. Reliqui mihi septem milia
virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Hoc ipsum nanque nunc de istis cæteris, qui 3.Re.19.
Thyatiræ sunt, de secunda ad tertiam transiens personam, dicit verbis aliis: Qui non cognoue-
runt altitudinem Satanæ. Denique fornicari & idolothyta manducare, sicut genua curuare, al-
titudinem Satanæ cognoscere est. Cognoscere verò approbare est. Altitudo autem Satanæ
quam nunc percutit, illa est superbia eius, qua similis esse altissimo contendit, exigendo sibi
in idolis sacrificari, cum soli altissimo debeatur vt sacrificetur illi. Hanc eius altitudinẽ cogno-
uerunt, id est, approbauerunt & illi, qui tunc sub illa Iezabel curauerunt genua ante Baal, & isti
qui nunc Thyatiræ, docente ista muliere, fornicati sunt, & manducauerunt idolothyta, non
cognouerunt, qui manducare noluerunt, quemadmodum illa septẽ milia virorũ, qui genua nõ
curuauerunt. Non vera est altitudo illa, sed esse eis videtur, qui amant & mirantur aurum &
argentum in simulachris gentium, & idcirco mirantur simulachra gentium, quia sunt aurum &
argentum, quia exquisita & artificiosa opera manuum hominum, & ipsi curiosi sunt, inde acci-
pientes responsa dæmonum. Idcirco cum dixisset altitudinem Satanæ, rectè addidit, quemad-
modum dicunt. Ac si diceret: Non dico altitudinem Satanæ, quẽadmodũ est, sed quemadmo-
dum stulti admiratores dicunt: Vobis dico (inquit) vobis cæteris, qui Thyatiræ estis, quos mu-
lier illa non docuit aut seduxit. Non mittam super vos aliud pondus, tantum quod habetis, te-
nete, donec veniam. Iam quidem (inquit) pondus habetis, iam pœnam vestram sustinetis, dum
Iezabel docet & seducit, dum serui mei seducti fornicantur, & manducant de idolothytis, &
vos prohibere non auderis, timore pressi, imbelles & infirmi. Ipse timor quem sapientes quoque
huius seculi passionem reputant, pondus vobis est, pondus seruitutis, pondus infirmitatis. Non
estis fortes, nõ estis liberi, vt ille Helias fuit, qui nihil in seculo habuit, neq; habere cupiuit, nihil
perdere timuit. Pro nullo gauisus est commodo seculari, pro nullo doluit incõmodo tẽporali, 3.Re.18.
& idcirco fortis, & expeditus regẽ redarguit, prophetas Baal occidit. Semel tantũ timuit minas
Iezabel, & fugit, sed non sic timuit, aut fugit, quin rediret, & palam nunciaret in verbo Domini, 3.Re.19
quòd canes comederent Iezabel. Vos pondus quod habetis, sub quo laboratis, & onerati estis, te- 3.Re.21.
nete donec veniã. Aut cum euangelica perfectione venire vos faciam, vt sequamini me, & om-
nibus relictis verbũ Dei annuntietis, vendita tunica, gladiũ ematis, vt neminẽ præter Dominũ
timeatis. Interim põdus istud teneatis vobis portantibus, & sub pondere gemẽtibus, vestrumq; Mat.19.
dolorẽ, quẽ habetis pro his qui seducuntur, silentio cõsumentibus, aliud põdus nõ imponã vobis, Luc.22.
nõ aggrauabo sententiã, quia tacetis per metũ, nõ per cõsensum, per infirmitatẽ, nõ per malitiã.
[Qui vicerit, & custodierit vsque in finẽ opera mea, dabo illi potestatẽ super gentes, & reget illas
in virga ferrea, & tanquã vas figuli confringentur.] In isto gradu vincere est, omnes quæ infirmũ Victor passionum humanarũ
faciunt hominem, passiones superare, gaudium, timorem, spem, atq; dolorem, de animo propel-
lere, atq; fugare, id est, seculo nõ gaudere, seculũ nõ timere, secularia nõ sperare, pro secularibus
nõ dolere. Nimirum qui talis est, qui omnes carnis affectus, & istas vincit passiones, & ita custodit
opera domini vsque in finem, id est, vsque in perfectionem, iste dignus & idoneus est qui præsit,
quia aliorum ductor & rector sit, & imperet, atque cogat tyrones ad militiam Domini. Ait
ergo: Dabo illi potestatem super gentes, id est, mea ordinatione fiet magister eorum, qui si absq;
magisterio sint, gentes sunt, id est, gentiliter viuunt, quia quamuis cõuersi ad fidem, pro mala ta-
men consuetudine ad iterandam gentilium vitam proni sunt. Et reget illas in virga ferrea,
id est, recta & seuera iustitiæ disciplina, quæ non cito flectatur in gratiam vel odium, quia vi-
cit hæc, quia prædictarum est victor passionum, bonumq; habet zelum, nunquã odiendo hominẽ,

& amando vitium, sed semper amando hominem, & odiendo vitium. Hæc enim in rectore ec-
clesiæ animi rectitudo, virga ferrea, id est, fortis & recta disciplina est. Proinde sequitur: Et tanq̃
vas figuli confringentur. Rectè nanq; qui eiusmodi est corripientem subditi pro culpis suis veren-
rur, & cadunt in facies suas, atq; sedenti subiiciuntur, non habentes quid contra loquantur, au-
toritate constricti boni spiritus qui illo loquitur, & sicut vas figuli confractũ non potest cõtinere
aquam, sic illi conterriti, & excusare non valẽtes, vel abscõdere, culpã propriã cõfitentur. Alio-
quin maiorem vim experirentur, sicq; iudiciali anathematis lapide omnino confringuntur, vt
Sicut & ego accepi à patre meo. non remaneat ex eis saltem testa, in qua portetur igniculus. [Hanc potestatem illi dabo sicut
accepi à patre meo.] Nam propter passionem mortis, gloria & honore coronatus sum, & secun-
dum hominem assumptum, data est mihi omnis potestas in cælo & in terra, potestas iudiciũ fa-
cere, vt qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus sit, qui vero non crediderit, condemnetur. Si-
Psal. 8. Mat. vl. cut accepi (inquit) dabo illi, vt quorũ remiserit peccata, remittantur eis: & quorũ retinuerit, re-
Mar. vl. tenta sint. [Et dabo illi stellam matutinam] id est post laborẽ quo in præsenti vita quasi in no-
Ioã. 20. cte laborat, solicitus ac præuigil in animarum sibi commissarum custodia, manifestabo ei me-
ipsum, qui sum stella splendida ac matutina. [Qui habet aures audiat, quid spiritus dicat eccle-
siis.] Audiat, id est intelligat, potestatis & dignitatis spe, quæ promittit Deus, delectetur, zelo iu-
stitiæ cõtra oẽs hæreses accẽdatur. In isto & in sequentibus capitibus præmia vincẽtibus pro-
Ioan. 14 mittuntur, sic in ordine literaturæ pronunciãtur, vt ipsa persona filij Dei loqui intelligatur, sci-
licet dũ dicit, sicut accepi à patre meo, & cõfitebor nomen eius corã patre meo, & scribã super eũ
nomen meum nouum, & dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum pa-
tre meo in throno eius. Non ergo ab re ordo in istis commutatur, vt prius dicat, vincenti aut
qui vicerit, dabo illi hoc vel illud, vt personæ eius qui loqui cœperat dictis alia persona non in-
terseratur, & tunc demum ita concludat. Qui habet aurem audiat. Nam quod superioribus ca-
pitulis pro victoria promittitur sic, vincenti dabo manna absconditum, qui vicerit non læde-
tur à morte secunda, vincenti dabo edere de ligno vitæ, nihil interest vtrum filij an spiritus
Cap. 3. sancti persona loquatur. [Et angelo ecclesiæ Sardis, scribe: Hæc dicit qui habet septem spiritus
Dei & septem stellas. Noui opera tua, quia nomen habes quod viuas, & mortuus es.] Qui post
spiritum fortitudinis sursum sequitur spiritus cõsilij, secundum ordinem suum loquitur hic in fi-
lio Dei. Et ad quem magis loqui huic spiritui congruit, q̃ ad illum qui nomen habet, quod viuat
& mortuus est? In secretis nanq; causis consilio solemus vti. Secretum aũt & occultũ est opus
eius qui nomen habet quod viuat & mortuus est. Nam cuius peccatum publicũ vel notũ est, non
hic habet nomẽ quod viuat, imo si vitæ vel sanctitatis opinionẽ prius habuit, clarescẽtibus ope-
ribus mortuis, opinionem illam vel nomẽ iam perdidit, & diffamatur quod mortuus sit. Ergo ad
istum qui cum mortuus esset, nomen habebat quod viueret, id est, cuius peccatũ vel opus non sic
erat, vt malo exemplo publicũ faceret ecclesiæ scandalum, sed intus male agens, foris vbi illum
pro officio prædicare oportebat, bonam retinebat opinionem, rectè vel debuit filius Dei spiritu
cõsilij, id est, non publica descriptione qualitatem vel nomẽ declamare operis eius mortiferi, se-
Mat. 18. cundũ regulã euangelicã quã ipse præscripsit, Si (inquit) peccauerit in te frater tuus, vade & cor-
ripe eum inter te & ipsum solum, &c. Datur tamen conijci quòd mortui huius quem dicit, mors
fuerit peccatum carnis. Nam postmodũ dicit: Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inqui-
nauerunt vestimenta sua, ambulabunt mecum in albis. Et reuera nonnunquam contingit, vt
angelus, id est sacerdos siue episcopus, bonæ opinionis vir, secreto admittat peccatum carnis, &
hoc faciendo mortuus sit sub nomine viuentis. Nunc ordinẽ prosequamur: Angelo (inquit) ec-
clesiæ Sardis, scribe: Nomen Sardis lapidis vtiq; pretiosi angelo illi congruit, res aũt quæ intel-
ligitur sub nomine lapidum in ornamentis ecclesiæ pro causa iam dicta, nõ illi cõgruit. Hæc di-
cit, qui habet septẽ spiritus Dei. In cæteris sic initium facit, vt iuxta proprietatem causæ quã di-
cturus est, incipiat, fiatq; auditor attentus siue docilis aut beneuolus ex his quæ primitus audit. In
isto sic incipit, vt nihil contingat, de propria causa huius angeli. Causa enim eius obscura est, quã
oportet cum consilio tegi. Noui (inquit) opera tua quia nomen habes quid viuas, & mortuus es.
1. Re. 16. Ac si dicat: Homines qui in facie vident, putant quod viuas, ego autẽ qui in corde video, & oc-
cultorũ cognitor sum, scio quia mortuus es. Sic scribendo & taliter loquendo, vtique sicut ipse
aliis præceperat vt facerent, facit decenter. Corripit enim illum inter se & ipsum solum. Nemo
enim præter se & conscientiam illius nouit, quid dicat, vel in quo ille mortuus sit, nisi forte con-
ijciat, aut suspicetur quisquis hæc legit. Verùm suspicio in legibus locum non habet accusandi,
nec debet quisquam propter alterius supicionem de statu suo periclitari. Non ergo diutius im-
morari vult in commemoratione mortiferi operis eius, sed protinus consilium dat quo salue-
tur. [Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erant.] Quoniam peccatum eius non
exprimitur, non quidem supicionem nostram firmare debemus, veruntamen eius qui carnis cõ-
tinentiam nõ habuit aut perdidit, quicunque ille est aut erit, consilium istud oportunum esse
non dubitamus, vt vigilet, & cætera quæ supersunt, ne irrecuperabiliter moriantur. Lum-
bos su-

bos suos præcingẽdo cõfirmet, iuxta quod hic ipse Dñs in euangelio suo dicit: Sint lumbi vestri Luc.12
præcincti, & lucernæ ardentes, & vos similes hominibus expectantibus Dominum suũ, quan-
do reuertatur à nuptiis. Beati serui illi, quos cùm venerit, inuenerit vigilantes. Denique cura
hæc, cura recuperandæ salutis, vel conseruandæ continentiæ, vigiliis & solicitudine magna in-
diget. Confirma (inquit) cætera, quæ moritura erant. Aliqua ergo viuunt adhuc, & needum
omninò mortua sunt, etiam in eo qui sic mortuus est. Viuit enim officium, viuit ipsum, quod
baptizando, consecrando celebrat sacrum. Verùm hæc etiam sine dubio moritura sunt. i. illi
deperire & auferri debent, si eo tam secretam spiritus Dei non recipiente correptionem publi-
cauerit eũ Deus, & dixerit ecclesię peccatum eius. Tunc enim legali seueritate ab officio depo-
netur, eritque sicut Ethnicus & publicanus. [Non enim inuenio opera tua plena coram Deo
meo.] Idcirco moritura erant, & idcirco confirmari oportet cętera opera tua, quia nõ inuenio ea
plena coram Deo meo. Ibi nanque plena sunt opera ministerii sancti, vbi salutarem habent effe-
ctum, vbi nõ fiunt ad iudicium, sed prosunt ad remissionem peccatorum. Cum hac itaque ple-
nitudine non fiunt ei, siue ab eo, qui malè operando mortuus est. [In mente ergo habe, qualiter
acceperis & audieris, & serua, & pœnitentiam age.] Qualiter, inquit, acceperis & audieris. Ac-
ceperis exẽplo, audieris præcepto. Accepisti enim pudicorum exemplum Apostolorum, audisti
tale pręceptum eorum: Oportet Episcopum esse irreprehensibilem, sobriũ, prudentẽ, ornatum, 1.Tim.3
pudicum, hospitalem, doctorem: non vinolentum, non percussorem, sed modestum: non litigio- Leui.21
sum, non cupidum, suę domui bene prępositum: Oportet illum & testimonium bonum habere
ab his qui foris sunt, vt non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Sed & in lege hoc ac-
cepisti: Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedat hostias offer-
re Deo. Si cęcus fuerit, si claudus, si paruo vel grandi & torto naso, si fracto pede, si manu, si
gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore,
vel herniosus. Item: Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad sancta, in quo est immundi- Leui.22
tia, peribit coram Domino. Hæc vt accepisti & audisti, in mente habe, memoria tene, & dein-
ceps serua, & de eo quod non seruasti, pœnitentiam age. [Si ergo non vigilaueris, veniam ad te
tanquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.] Quod debui facere, feci tibi, corripui te, monui Mat.24
te vt vigiles: euangelica quoque tuba personante ad omnes: Vigilate itaque, quia nescitis qua ho Luc.12
ra Dominus vester venturus sit. Si ergo non vigilaueris, veniam ad te sicut fur. Non veniam ad 1.thes.5
te sicut ad homines illos qui vigilant, & expectant: venit ipsorũ dñs cùm reuertitur à nuptiis, gra
tias agens illis, & beatificãs eos quod in occursu suo vigilauerint. Non veniam ad te sicut spon-
sus iucundus atque festiuus, sed tanquam fur, qui nesciente patrefamilias, domum perfodit, &
dñm domus necat, quem dormientẽ inuenerit. Cõsequitur enim, vt qui non vigilat, eum mors su
perueniens, tanquã fur cõprehendat. [Sed habes pauca noĩa in Sardis, qui non inquinauerunt ve
stimenta sua.] In tua quidem persona es reprehensibilis, sed hoc pro te facit, quod nõ etiam alios
exẽplo tuo perdidisti, quia, sicut dixi supra, quamuis mortuus sis, nomen habes quod viuas. Noĩa
(inquit) pauca: i. nominatos paucos penes te habes ex nomine mihi cognitos, & pro meritis suis
in libro vitæ descriptos, quia non inquinauerunt vestimenta sua. i. incorrupta seruauerunt cor-
pora sua. [Ambulabunt mecum in albis, quoniam digni sunt.] Mecum (inquit) scilicet cum fi-
lio virginis, mecum, cuius caro virginea, continentiæ dedicauit exemplum, qui sum virgi-
neus flos, virginitatis liliũ, & corona virginum. Mecum ambulabunt in albis. i. in corporibus im Infra.14
maculatis, cũ quibus resurgent nitidi velut agni nouelli, & quocunque iero, me sequentur agnũ
Dei, quia comitatu meo digni sunt. [Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non dele-
bo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis e-
ius.] In isto gradu vincere, est incentiua carnis igni spiritus sancti superare, & ope eius tunicam
corporis immaculatã custodire. Quisquis in hoc vicerit, ille sic vestietur (inquit) vestimentis al-
bis, quemadmodum dixi, vt ambulet mecum in albis. Et non delebo nomen eius de libro vi Nõ de-
tæ. Minus dixisse videtur, quã sese habet dignitas meriti, eo videlicet locutiõis modo, qui Græcè lebo no
dicitur Tapinosis, id est, humilitas magnæ rei. Hoc etenim de illo veraciter potest dici, qui post mẽ eius
fornicationes & adulteria cõuersus, pœnitentiã egit. Verùm quod hic minus dixerat, suppleuit
magnificentius, addendo: & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius.
Ibi ergo per negationẽ, cũ dicit, nõ delebo nomẽ eius qui vicerit, simul illũ percutit qui nõ vice-
rit, consequitur enim, quòd deleat nomen eius. Hic autem per affirmationem, & confite-
bor nomẽ eius, gloriã & honorẽ repositũ illi, qui vicerit, designat abundantius. Hoc enim ita ma-
gnificum est, quemadmodum & illud quod Apostolus de patribus, cum fidem & obedientiam Heb.4
atq; expectationẽ illorũ peregrinantiũ latius cõmemorasset, propter quam causam (inquit) non
cõfunditur Deus vocari eorũ Deus. Deniq; & hic cũ dicit, confitebor nomen eius, eodem sensu
accipiendum est, ac si dixisset, non confundar confiteri nomen eius, quod hic talis meus sit di-
scipulus, cumq; in vestimentis albis incedat, non confundar coram patre meo, & angelis eius,
quod in ambulatione mea sit mihi conscius. [Qui habet aures audiat, quid spiritus dicat
ecele-

ecclesijs.] Quid iste spiritus dicat audire, est cuncta cum consilio facere. Omnia fac cum consilio
Exo.18 (inquit scriptura) & post factum non pœnitebis. Non enim de qualicunque consilio dixit, sed isto
consilio quod sancta scriptura nobis prædicat, spiritum sanctum nominando spiritum consilij,
quem & hic intelligimus loqui. Nam Pharao stultum habuit consilium, sicut scriptum est: Sa-
Esa.19 pientes consiliarij Pharaonis, dederunt consilium insipiens. Hoc ergo consilium est, quod verũ,
quod sanum, quod ex Deo & ex spiritu sancto est, & qui omnia cum isto fecerit, sine dubio post
factum non pœnitebit. Prima gratia est, sic omnia cum isto spiritu consilij facere, vt non inqui-
net vestimenta sua, id est, vt virginitatem carnis custodiat. Hoc enim non præceptum, sed con-
1.Cor.7 silium est. Vnde Apostolus: De virginibus, inquit, præceptum domini non habeo, consilium au
tem do, tanquam misericordiam consecutus à Deo, vt sim fidelis. Qui hoc consilium audit, vel
cum isto consilio facit, vtique post factum non pœnitebit, quia tribulationem carnis non habebit,
solicitus non erit quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus non erit. Secunda gratia
est, post lapsum ita cum consilio facere omnia, vt fratrem corripientem audiat. Si enim hoc fece
rit, post factum non pœnitebit, quia non dicetur ecclesiæ peccatum eius, nec reputabitur sicut
Ioan.18 Ethnicus & publicanus. Qui ergo habet aures audiat, quia iste spiritus consilij & ad secundam
sui gratiam angelum ecclesiæ Sardis inuitat, & de prima, paucos qui non inquinauerunt vesti-
menta sua collaudat. [Et angelo ecclesiæ Philadelphiæ, scribe: Hæc dicit sanctus & verus, qui
habet clauẽ Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: Scio opera tua. Ecce de-
di ostium apertum coram te, quod nemo potest claudere] Huic angelo filius Dei, suos affectus
largius effundit, & spiritus qui hoc loco audiendus est ecclesijs, spiritus intellectus est, qui lursum
in ordine scribitur post spiritum consilij. Huius spiritus proprium opus est, sanctarum scriptura-
Matt. 11 Acto.2 rum mysteria, prout vult, aperire: & ea quæ sapientibus & prudentibus abscondita sunt, paruu-
lis reuelare, plerunque sine hominis magisterio, quomodo prophetas omnes & sanctos apostolos,
qui homines fuerant sine literis, & idiotæ priusquam datus hic spiritus, glorificato Iesu, illustras-
set eos. Hoc vsque hodie prout vult, agere non desinit, reuelans abscondita paruulis, vt iam di-
ctum est, id est, humilibus & beneuolis pro merito eius, quam habent fraternæ dilectionis: quia
minores fratres diligunt, & quantulum sapientiæ vel scientiæ perceperint, libenter student illis
impertiri. Talem hunc angelum nomen ipsum ecclesiæ eius, scilicet, Philadelphiæ fuisse osten-
Phila- delphia. dit. Philadelphia nanque fraterna dilectio interpretatur. Huic ergo scribens dicit: [Hæc dicit
sanctus & verus.] Sanctus & verus, filius Dei est, qui semetipsum sanctificauit, diligens nos quẽ-
Ioan.17 admodum dicit: Et pro eis ego sanctifico meipsum. Iam quidem spiritus sanctorum erat, sed
in passione pro nobis erat, quod seipsum sanctificabat, id est, sanctum sacrificium se offerebat.
Hoc fecit Deus in dilectione fraterna, quemadmodum & supra, vt nos angelos Philadelphiæ,
Ioan. 15 id est, nuncios siue imitatores dilectionis fraternæ faceret, ipse dixerat: Hoc est præceptum
meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt a-
nimam suam ponat quis pro amicis suis. Ait ergo: Hæc dicit sanctus. Quód autem ait, &
verus, nihilominus ad præsentem causam attinet, vbi dilectio fraterna, dono amplioris in-
telligentiæ remuneratur. In hoc enim verum, & vera se locutum fuisse comprobat, exem-
pli gratia, dicendo in illa euangelica parabola de seruis, quibus homo paterfamilias pecu-
Luc.19 niam suam ad lucrandum commiserat: Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, ab
eo qui non habet, & quod habet auferetur. Igitur & sanctus & verus est, & de semetipso
protinus dicit: [Qui habet clauem Dauid.] Poterat sic dicere: Qui habet clauem omnium
prophetarum, & ad eorum intelligentiam, quos vult intromittit: sed voluit vnum pro om-
nibus ponere, qui primo in ordine prophetarum filij sui, filij Dei mysteria gestis præsigna-
uit, calamo scripsit, psalterio cecinit. Tanta quippe sunt in factis & dictis eius sacramenta
prophetica, vt cuicunque hæc reserata fuerint, à cæterorum sensibus prophetarum exclusus
esse non possit. Sufficiens ergo ad causam siue intentionem dictio hæc est, qui habet clauem
Matt. 1 Dauid, in qua & splendida nominis authoritas est, secundum generationem Iesu Christi filij
Dauid, quia post legem primus propheticam scripturam edidit, omnis propheticus sermo
Psal. 118 potest & debet subintelligi. Quæ autem est illa clauis, nisi gratia spiritus sancti? Ipse nanque
illuminatio cordis, ipse est declaratio sermonum Dei, quæ illuminat & intellectum dat par-
1. Cor.2 uulis. Vnde Apostolus: Nobis autem, inquit, reuelauit Deus per spiritum suum, quia spiri-
tus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Potentiam siue efficaciam clauis huius commen-
dans, continuo subiungit. [Qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.] Hoc &
indubitanter scire oportet, & hoc sciendo humiliter timendum est. Nam verè cui clauiger iste
per spiritum intelligentiæ veritatem Dei, quæ sacris scripturis continetur, aperit: nemo il-
lum claudit, siue concludit mendacijs, & falsarum argumentationum artificijs. Semper enim
habens ostium apertum intus recurrit, & parata scripturæ testimonia corripiens, velut sagie-
tarius bonus, certa in hostem tela dirigit. Econtra cuicunque clauserit, vt verba veritatis intelli-
gere non possit, quod cum facit, vtique iusto iudicio facit. Verbi gratia, ne margaritas proiectas

ante

ante se conculcent porci, nemo est qui intelligere possit, quantumlibet clamando & docendo
strepitum facit de foris. Quid iste sanctus, iste verus dicit angelo huic Philadelphiæ, id est, dile-
ctionem fraternam habenti: [Scio opera tua.] Quæ vel qualia eius opera sciat mox dicturus est,
& nondum dicit, properanti alacritate prius ostendens de præmio aliquid. Ait enim: [Ecce de-
di ostium apertum coram te.] Hoc enim est præmium dilectionis fraternæ, ostium corā te aper-
tum habere, claui Dauid reserante, spiritu sancto reuelante. Mox opera illa subiungit cum dicit:
[Quia modicam habes virtutem, & seruasti verbum meum, & non negasti nomen meum.]
Modicam, inquit, habes virtutem, & ipsam libenter expendis ad aliorum vtilitatem. Nam hoc
est veraciter habere, sicut econtrario non expendere, est non habere. Iuxta quam proprietatem
dominus, id quod iam supra posuimus, in euangelio dicit: Dico autem vobis, quia omni habēti Matt. 25
dabitur, ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur. Habes ergo, id est, habitā virtutem Luc. 19
non abscondis, imo erogas, & talentum à me tibi creditum ad vsuram effundis, sed & adhuc mo
dica virtus est, debet augeri vt sim verus, quia dixi omni habenti dabitur. Verè enim habes &
seruasti verbum meum, id est, præceptum meum. Nam hoc est præceptū meum, vt diligatis in- Ioan. 15
uicem. Et hoc faciens non negasti verbum meum, quod negasses vtiq;, si dilectioni contraria fe
cisses, quemadmodum & illi de quibus scriptum est: Confitentur se nosse Deum, factis autem ne Tit. 1
gant. Idcirco dedi ostium apertum corā te, & secretis meis velut amicum admisi te, vt scias & in
telligas mysteria, quæ hi non merentur scire, qui non præparati sunt vt tu in ista dilectione.
[Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Iudæos esse, & non sunt, sed mentiuntur. Ecce
faciam illos vt veniant, & adorent ante pedes tuos, & scient quia ego dilexi te, quia seruasti ver-
bum patientiæ meæ] Ne, inquit, cōtristeris, aut perturberis pro multitudine aduersantium tibi.
Gloriam tuam quam habes in apertione ostij quod aperui tibi, sequitur inuidia, sed ne timeas.
Et mihi maximè ita contigit. Cum intelligerem iuxta quod per prophetam dictum est: Ecce in Esa. 52
telliget puer meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde, dicebant inter se: Vnde Matt. 13
iste literas scit, cum non didicerit? Nonne hic est filius fabri? Vnde huic hæc omnia? De synago Ioan. 7
ga satanæ hi erant, qui dicebant se Iudæos esse, & non erant: qui dicebant se esse semen Abra- Ioan. 8
hæ, vel vnum patrem Deum habere, & ex patre diabolo erant. Qui illos imitantur, qui se dicunt
Iudæos, id est, confessores Dei esse, & non sunt, sed mentiuntur, suntq; potius de satanæ synago- Hier. 3
ga te intelligentem per ostium apertum audientes, aut scripta tua legentes dicent, quis est hic, &
inuidentes detrahent tibi. Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum. Conuertentur aliqui
ex eis cum fatigati fuerint, cessabunt detrahere, & fauebunt tibi, ita vt venient & adorent ante
pedes tuos: si non interim dum viuis, attamen certe cum mortuus fueris, & placebunt tua cum
tu disputaueris. Saltem tunc non considerabit qui lecturus est, cuius vel quale sit quod lecturus
est. Tunc scient quia ego te dilexi, & quia per multam dilectionem dedi hoc ostium apertum co
ram te. Et hoc idcirco, quoniam seruasti verbum patientiæ meæ, id est, verbum propter quod
passus sum. Quod est illud nisi dilectio? Quoniam ergo seruasti dilectionem, scient quia ego di-
lexi te. [Et ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tentare
habitantes in terra] Tentatio hæc hæresium est, quas oportet esse (inquit Apostolus) vt qui pro 1. Cor. 11
bati sunt, manifesti fiant. Ab illa tentatione quis illæsus seruatur, nisi cui scripturarum veri-
tas nota suffragatur? Hoc autem angelo nunc Philadelphiæ, pro merito dilectionis promitti,
vel dari intelligimus in ostio aperto siue claui Dauid, quam habet sanctus & verus. Ergo quia 1. Pet. 3
dilectionem seruasti, ego seruabo te, inquit, ab hora tentationis, vt non incidas in tentationem,
vt non seducaris, vt non decipiaris, imo paratus sis omni poscenti rationem reddere de ea quæ
in te est fide nominis mei. [Ecce venio cito.] Non longum abest tempus tentationis à quo
te oporteat seruari, imo quasi hora est, quia cito transit. Ecce enim venio cito, venio disrum-
pens vincula tua, vt solutus & peregrinus à corpore, præsens Deo sis, & illa re perfruaris, cuius
hic pro consolatione intelligentiam habere meruisti. Hactenus dulcedo gratiæ de labijs sancti
& veri profluens, dilectum & dilectionis angelum beatificauit, iucunditatem & exultationem
magnificando, quam super illum thesaurizauit, superest vt eundem vigilantiæ ac solicitudi-
nis admoneat, ne iam se comprehendisse arbitretur, néve ante finem cursusq; sui consummatio
nem nimium confidat incautus. Ait ergo: [Tenē quod habes, vt nemo accipiat coronam
tuam.] Ac si dicat: In humilitate certo pede consiste, ne moto pede corruas, & corruendo co
ronam tibi præparatam amittas, & alius in locum tuum succedens illam accipiat. Et qui-
dem hoc fieri non potest, vt eorum quisquā perdat coronam suam, quos Deus præsciuit & ad
coronam prædestinauit, veruntamen & fieri potest, & factum est, vt ille coronam perderet, quem
Deus ad coronam vocauit, vocatione visibili, siue quæ ab hominibus potuit audiri. Nam exem
pli gratia: Iudam dominus ad coronam vocauit apostolicam, quem tamen ad coronam non
prædestinauit, quia corona indignum fore præsciuit, vnde & coronam eius. i. apostolatus hono-
rem alius accepit, sicut scriptum est: Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Psal. 108
Nemo ergo quamdiu certat, multū de corona confidat, quia videlicet si omnium pretium Deus, Act. 1

caput tuum in fine dignum corona fore scit, tu tamen nescis. [Qui vicerit, faciam illum colum-
nam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius, & scribam super eum nomen Dei mei,
& nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomẽ meum
nouum.] In isto gradu vincere, est præeunte fraternæ dilectionis inextinguibili lampade, ostium
apertum semper habere, nunquam concludi, aut hæreticorum cassibus irretiri posse, & quicquid
per istud ostium inuenerit, ad aliorum ædificationem proferre, atque ab hoc dilectionis studio
pro nullis aduersitatibus aut obtrectationibus inuidentium desistere. Qui sic vicerit, faciam
(inquit) illum columnam in templo Dei mei. Digna & congrua remuneratio victoris hu-
iusmodi, vt qui gratiam hanc habens, scripsit aut docuit, vnde fides ecclesiæ roboraretur, colum-
na sit in templo Dei. Et foras, inquit, non egredietur amplius. Ac si dicat: Quamdiu quidem in
ostio est quod dedi apertum coram eo, solicitus sit ne labatur: at vbi per remunerationem in-
tus tanquam columna fuerit stabilitus, non erit cur timeat, quia foras non egredietur amplius,
nec tentatione titubabit pes eius. Quale autem est nomen Dei & nomen ciuitatis eius, quod
super eum se scripturum fore pollicetur? Profecto quia filius loquitur dicens, Scribam nomen
Dei mei, videlicet secundum habitum hominis, iuxta quem Deus noster, Deus illius est: nomen
hoc Dei rectè pater intelligitur, quod fideliter in confessione diuinitatis, illa persona à nobis in-
Galat. 4 uocatur. Porro, nomen ciuitatis eius Hierusalem, est mater, Apostolo quoque attestante, cum
dicit: Illa autem quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum. Vn-
de probare possumus, quod super istum scribat hoc nomen, quod est pater, & illud, quod est
Matt. 12 mater? In Euangelio cum dixisset ei quidam loquenti ad turbas, ecce mater tua, & fratres tui
foris stant, quærentes te: quæ est, inquit, mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manũ
in discipulos, dixit. Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei
qui in cælis est, ipse meus & frater, & soror, & mater est. Quod si & hoc illi dictum fuisset, aut ve
raciter dici potuisset, præsente Ioseph qui pater eius dictus est, Ecce pater tuus & mater tua fo-
ris stant: eodem veritatis sensu respondere potuisset, ille meus & pater & mater est, qui facit vo
luntatem patris mei qui in cælis est. In interiori nanque homine, vbi generatio Christi spiritali-
Colos. 2 ter computatur, neque masculus, neque fœmina est. Denique euangelica Christi generatio
tota spiritalis est, & secundum spiritum, Dauid quoque pater Christi est, videlicet, quia verbũ
Dei, quod est Christus, corde credens & ore deprompsit, & scriptis ædidit, primus prophetarum,
clarissimus patriarcharum. Alioquin nisi per fidem Christi pater fuisset, frustra secundum car-
nem antecessor eiusdem extitisset. Vnde Ochozias, Ioas, atque Amasias, qui eiusdem Christi, eius-
dem verbi Dei præcones prophetas persecuti sunt, & occiderunt in illa generatione computati
non sunt. Igitur cum de isto qui in hoc vincit, vt intellectum habens, adiuuet atque cooperetur,
quatenus crescat & proficiat verbum Dei, ita dicitur: Et scribam super eum nomen Dei mei, &
nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hierusalem, idem est ac si diceret: Ille pater meus ac mater mea
dicetur & erit, & hoc nomen æternum hæreditabit. Nouæ Hierusalem, propter nouam vitam
Ephe. 4 dixit, quia veterem hominem exuit, & nouum induit. Descendisse quoque illam de cælo lau-
dabiliter asserit, quia videlicet conuersatio eius in cælis est propter fraternã dilectionem, ex qua
iste angelus Philadelphiæ collaudatur, descendit, id est, paruulis condescendit. Exempli gratia:
Philip. 3 Paulus vsque ad tertium cælum raptus est, & ibi audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui,
2. Cor. 12 sed propter infirmos descendit, cum idem dicit: Vir vxori debitum reddat, & vxor viro. Sunt
1. Cor. 7 huiusmodi descensus innumeri, sed hoc vnum satis pro exemplo est, ad rem attinens vel cau-
sam huius angeli, cuius laus vel meritum est opus dilectionis. Postremo addit, & nomen
meum nouum. Nomen personæ quæ hæc dicit, filius Dei est. Hoc nomen sine dubio super istũ
qui vincit ipse scribit, omnes enim dilecti, dicuntur & sunt filij Dei. Porro, quod ait, scribam,
id est, apparere faciam. Nam nunc quidem filij Dei sumus (ait is ipse qui hæc iubẽte filio Dei scri
1. Ioan. 3 bit Ioannes apostolus) sed nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, si-
miles ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Ergo scribere quo possit legi nomen cu-
iusque filiorum Dei, manifestare est, vt merita singulorum sciantur & videantur ab vniuer-
sis. Et hoc nomen, scilicet filij Dei, cunctis superscribetur electis, quamuis vbi vel in quo
plus nunc est fraternæ dilectionis, maior etiam in eo debeat apparere splendor huius nomi-
nis. Illud autem nomen Dei, quod est pater, siue illud nomen ciuitatis eius nouæ Hierusalem,
quod est mater, super illos scribendum est, qui quasi in plenam profecti ætatem fidei, value
runt & studuerunt per dilectionem propagare verbum Dei. [Qui habet aures audiat, quid
spiritus dicat ecclesijs.] Hoc loco, audire, excitari est ad studium verbi Dei, appropinquare
Luc. 10 pedibus eius, vt bibat de doctrina illius, sedere cum Maria ad pedes domini, subiectamque
Matt. 13 animam applicare ad audienda verba oris eius, & omnia sua dare, vt possit comparare v-
nam pretiosam margaritam gratiæ illius, quatenus intellectuali oculo veritatem perspi-
ciens, & bene instructus, ad alios quoque instruendos efficiatur idoneus, scripturam tan-
ti nominis, quam hic sanctus & verus pollicetur, æterna hæreditate habiturus. Et angelo
Laodi-

Laodiciæ ecclesiæ scribe. Hæc dicit, amen testis fidelis & verus: qui est principium creaturę Dei.
Scio opera tua, quia neque frigidus es neque calidus.] Hic iam vltimo, id est, septimo loco, loquitur in teste fideli & vero, is qui sursum vltimus, id est, septimus est sapientiæ spiritus, operarium suum ad verum vocans sabbathismum: vt scilicet in humilitate requiescat, nec saltem vno verbo aut cogitatione superflua fatigetur, magnificando vel sibi tribuendo opera sua. Quid enim à seipso habet, nisi mala omnia: & à quo nisi à Deo habet omnia quæcunque habet bona? Ad hoc peruidendum hortatur angelum istum dicendo: Et nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus: & deinde subiiciendo: & collyrio inunge oculos tuos vt videas. Nonnulla quippe bona in illo vel per illum Deus operatus fuerat, vnde diceret: quia diues sum, & locupletatus, & nullius egeo. Huic tale nomen Laodiciæ congruit, interpretatur enim, tribus amabilis domino: videlicet propter opera bona quæ fecerat Deus cum illo. Interpretatur etiam, qui fuerunt in vomitu. Hæc quoque interpretatio congruit illi pro eo, quòd gloriabatur sibi in eorundem operum bonorum diuitijs: vt merito diceretur illi, incipiam te euomere ex ore meo. Itaque & nos quid hic spiritus septimus loquatur audiamus: & audientes ad humilitatis & sapientiæ requiem proficiamus. Ait enim: Hæc dicit, amen testis fidelis & verus, qui est principium creaturę Dei. Amen, id est, verax, siue ipsa veritas. Hoc ipsum sequentibus verbis exponitur. Sequitur enim: Testis fidelis & verus. Quò pertinuit talis descriptio, hæc & sequētia dicentis? Eò videlicet, vt quisquis bonorum sibi est conscius operum, velut iste Laodiciæ angelus, sciat & recogitet quod non sibi opus sit testificari ante tempus de semetipso, quòd diues sit, & locupletatus: imo nec ad se pertineat huiusmodi testimonium, sed ad illum, qui & testis & iudex omnium est constitutus, & in tempore suo est reuelandus. Illi relinquendum esse sciat bonorum actuum omne testimonium & iudicium, & de malis tantum testificetur contra se, & accuset seipsum. Ideo dicit: Hæc dicit, amen testis fidelis & verus. Amen, id est, veritas, quia falli vel quippiam ignorare non potest. Testis fidelis, quia mentiri non nouit, vt dicat bonum malum, & malum bonum. Verus, quia reddet vnicuique secundum opera sua. Quò* inde pertinuit vt adderet, qui est principium creaturæ Dei? Quid enim hoc loco est creatura Dei? Vtique nouus homo, siue regeneratio & recreatio hominis, bene operādo in nouitate vitæ ambulantis. Nam hinc est quod Apostolus dicit: Donum enim Dei est, non ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Quod hic ait in Christo Iesu, id est, renouati per fidem Iesu Christi, ipsa est creatura de qua & alibi dicit: Nam expectatio creaturæ, reuelationem Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, sed propter eum qui subiecit in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Quò ergo pertinuit vt diceretur angelo huic, de isto teste fideli & vero, quòd ipse sit principium creaturæ Dei, nisi vt sciret totam recreationem sui, & quicquid sanctæ nouitatis habebat, vel habere sibi videbatur, nō sibi attribuere, sed illi? Ille nanque homo nouus, & sanctæ nouitatis est princeps, & ab ipso principium & finis, siue consummatio huius creationis est, qua nunc viuimus, qua de morte ad vitam transiuimus, qua de filijs iræ in filios gratiæ translati sumus, & ab operibus mortis emundati, Deo viuenti seruiuimus. Quid ergo dicit? [Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses aut calidus. Sed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quòd diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, & nescis quia tu es miser & miserabilis.] Talia ego opera tua scio, taliter ego de illis iudico. Neque frigidus es, in eo quòd à bono opere torpeas, neque calidus, in eo quòd gratiarum actionem Deo referas: quod facere debueras, veruntamen nō vt ille pharisæus, qui se iustificans publicano derogabat, sed vt Psalmista, qui operantem in se dominum humiliter laudans, Non nobis, inquit, domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Vtinam frigidus esses aut calidus. Hoc exempli gratia, superbæ virgini congruè dici potest. Vtinam frigida aut calida esses, id est, vtinam corrupta esses corpore, aut cum virginitate corporis oleum quoque haberes charitatis. Leuioris nanque culpæ esset corruptam este corpore, & perinde humiliari, quàm integram esse corpore, & pro conscientia integritatis inflari. Incipiam te ergo euomere ex ore meo propter teporem elationis, videlicet ad modum aquę tepidæ, quæ propter saporem incommodum, nauseante bibentis stomacho, non valet contineri. Hoc idcirco faciam, quia talis es: quia considerans opera tua, existimas te esse aliquid, arbitraris quòd diues sis, & locupletatus, & nullius egeas, quemadmodum illi de quibus Apostolus dicebat: Iam saturati estis, iam diuites facti estis. Sine nobis regnatis, & vtinam regnetis. Hoc dicēs nescis id quod verum est, quia tu es miser, & miserabilis, in multis egens misericordia Dei: & pauper, quia & nihil habes quod non acceperis, & adhuc plurima desunt tibi, quia cæcus es, quia, vt cætera taceam, necdum facie ad faciem Deum vides: nudus, quia fragili & lubrico corpore circūdatus es. [Suadeo tibi à me emere aurum probatū, ignitum, vt locuples fias, & vestimentis albis induaris,

Itidem.

Ephe. 2

Luc. 18

Psal. 113

1. Cor. 4

& non appareat nuditas confusionis tuæ.] Hoc tibi scire expedit, quia diues ego sum, in quo
sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, tu autem pauper es. Si istud scis, eme à me
aurum sapientiæ, aurum ignitum, aurum probatum: ignitum ex charitate, probatum ex fide
per charitatem operante. Istud eme pretio piæ confessionis, & iugi memoria propriæ fragilita-
tis, semper memorando quid ex te sis, quid ex Deo acceperis. Vt locuples fias, id est, addatur ti-
Colos. 2 Galat. 1 bi gratia, & vestimentis albis induaris, non ex operibus tuis, sed ex eadem gratia largitionis,
Psal. 31 quemadmodum Psalmista dicit: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt
peccata. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum. Ita fiet vt non appareat confusio nu-
ditatis tuæ, quod nonnullis euenit, dum propter elationem mentis inciderunt in tentationem, &
confusibilem corruptionē carnis. [Et collyrio inunge oculos tuos, vt videas.] Collyrium quo
oculorum vitia purgantur, humilitatis suauitatem significat, quæ paruulos adiuuat, vt ea quæ
Luc. 10 sapientibus & prudentibus abscondita sunt, illis reuelentur mysteria. Collyrio ergo inunge ocu-
los tuos vt videas, id est, cor tuum vera humilitate purifica, vt paupertatem tuam videas, & ve-
Ephe. 1 ras diuitias bonitatis Dei cognoscas. [Ego quos amo arguo & castigo.] Ac si dicat: Ea quæ tibi
loquor arguens & corripiens te, velut amantis gratiam atq; beneuolentiam suscipe. Non enim
est hic mos sapientiæ, vt eum quē diligit filium, permittat iuueniliter extolli & euanescere, sed &
amat & castigat, & lasciuientem reuerberat, & quem infantem lactauit, eundem nimis verbosum
& inconsultum verberat, virga percutit. Itaq; dum castigō, dum quasi clauis in altum defixis
compungo, profecto verius amo. [Aemulare ergo & pœnitētiam age.] Aemulare, id est, aman-
tem amando castigantem, tu amando bono feruore animi imitare, & qui tepidus eras, per hanc
æmulationem incalesce, & de eo quod amanti hactenus ingratus fuisti, non reddita amoris vicis-
situdine, pœnitentiam age. Hactenus supercilium decussit quasi diuitis & locupletis, qui sibi
vanè videtur abūdare operibus bonis, nunc ab eodem vel à quocunq; diuite eiusmodi satis ami-
cabiliter exposcit, vt operum suorum gloriam sibi Deo vel Dei filio cōmunicet omnia tribuen-
1. Cor. 1 ti, vt scilicet glorietur in Deo, vel Deum in se faciat gloriari, & sanctum glorificet in omnibus
operibus suis. [Ecce sto, inquit, ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit
ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo.] Et est sensus: Illud quod hactenus corripiens te
dixi, simile est stanti ad ostium cuiuspiam diuitis & pulsanti, quatenus admissus hospitio cœnet
cum illo de opibus intus repositis. Si admissus fuerit, celebratur conuiuium charitatis, quia mi-
nus quàm inter duos charitas haberi non potest. Ita enim tu qui dicis quòd diues es, in conscien-
tia bona gloriaris: sed ecce sto & pulso ad ostium pectoris tui, admitte me, & habeto participem
siue socium gloriæ tuæ: vt non solus, sed mecum glorieris: omnino non in te, sed in me diuitem
te factum glorieris. Si hoc modo vel tu vel quispiam, audiens vocem aperuerit mihi ianuam,
cuncta quæ gessit bona referendo ad Dei gloriam, introibo ad illum, & in pectore eius tanquam
in domo amici habebo fiduciam: & nunc quidem cœnabo, id est, delectabor cum illo de bonis
conscientiæ eius: ipse autem in futuro mecum bonis meis perfruetur. [Qui vicerit, dabo ei se-
dere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedeo cum patre meo in throno eius.] In isto gra-
du vincere, est per maturitatem sapientiæ, cunctam iactantiæ & inanis gloriæ leuitatem procul
abigere, & cum ipse magnus alijs videatur, paruulum in oculis suis esse. Iuxta quod eadem sa-
Eccle. 3 pientia dicit: Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram Deō inuenies gratiam. Humi-
litas enim, à cuius societate sapientia nunquam defuit, in cælum volare consueuit. Ait ergo:
Qui vicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo, non vt exæquetur diuinitati, sed vt consocietur
æternitati. Sicut & ego vici, inquit. Quomodo is qui hæc loquitur Christus, vicit, nisi per inæsti-
mabilē magnitudinē suę humilitatis & charitatis? Cùm enim in forma Dei esset, noluit solus in
illa forma gloriari, sed voluit homines, qui peccante primo homine, facti fuerant inglorij, glo-
Phil. 2 riæ suæ comparticipes fieri. Idcirco semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, idcirco hu-
miliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Summa hæc humi-
litatis & sapientiæ victoria est, quę primi hominis superbiam atq; stultitiam destruxit. Vici ego,
inquit, & propter hoc sedi cum patre meo in throno eius. Nam propter hoc Deus illum exalta-
psal. 109 uit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, dixitq; illi, sede à dextris meis. Hoc eius
exemplum velle imitari, audire est quid hic spiritus sapientiæ dicat ecclesijs. Reuera qui hæc au-
diuit auribus illis, quæ iam septies hic requisitæ sunt de homine interiori, non solum non glo-
riatur in factis suis, quantumlibet bonis & multis, verùm etiam cruciatur laudibus suis,
delectatur contumelijs. Sapit enim illi quod de iam dicto victore & omnium
Thre. 3 vincentium principe propheta dixit: Dabit percutienti maxil-
lam, saturabitur opprobrijs.

SECVNDI LIBRI FINIS.

PROLOGVS IN SVBSEQVENTES LIBROS.

QVI habet aures audiuit à septem spiritibus Dei, quid ipsorũ quisque dicat vel
dixerit ecclesijs. Deinceps audiendum est, quid & qualiter eorundem quisque
in Christo vel per Christum operatus, & adhuc operaturus sit. Cuius enim
dicta secũdum septem spiritus, à spiritu timoris ad spiritum sapientiæ profi-
ciscendo, per ordinem scrutati sumus, eiusdem filij Dei facta mirabilia figu-
ris vel imaginibus mysticis signata, septemq́ periochis distincta secũdum eos-
dem spiritus, sed ordine conuerso nunc aperire, ipso adiuuante conabimur.
Nam à spiritu sapientiæ incipientes per ordinem ad spiritum timoris perueniemus, qui videli-
cet ordo super eum Christum in propheta est præscriptus, vbi super florem requiescet spiri- Esa. 11
tus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ &
pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Denique vbi ecclesijs proponitur ascensus, vt
superius diximus, ordo iste conuertitur, qui descendenti ad nos domino est dispositus, quemad
modum Psalmista dicit: Initium sapientiæ timor domini. Nec verò coacta est expositio, vt se Psal. 110
cundum hunc ordinem spirituum, ista sacramentorum scriptura digesta dicatur: vltro enim in
plerisq́ per facta imaginaria ostendet sese proprietas cuiusque spiritus. Quod vt breui indicio
pateat, post ordinatissimam Dei sedem positam in cælo, cuius in dispositione, rectè spiritus sa-
pientiæ prædicabitur, librum septem sigillis signatum aperit agnus, soluens signacula eius, &
illud manifestè opus laudabile est spiritus intellectus, qui est in ordine secundus. Deinde magni
consilij angelus, stans iuxta aram templi conspicitur, & mysticis septem tubarum cantibus, my
sterium Dei consumatur, quod ad spiritum consilij pertinere non dubitamus. Quarto loco dra
co magnus & rufus habens capita septem, mulierem impugnat. Michaele præliante & angelis
eius, draco cum angelis suis in terram proijcitur, & illic sine dubio spiritus fortitudinis, qui quar
tus est, commendatur. Quinto loco spiritus scientiæ in septem angelorum phyalis. Sexto loco
in sanguine martyrum Iesu, quo mulier ebria ostenditur, laus est pietatis. Septimo autem in ad
ueniente hora iudicij Dei, quando à terra, à mari, & ab inferno omnes redduntur mortui, sine du
bio totum spectat ad timoris spiritum. Deinde finis vbi ornata ostẽditur Hierusalem, vxor agni,
ciuitas Dei. Quid pulchrius hoc spectaculo, mirabilium Dei, ò vos quicunque spectatores Dei
adestis? Aperiat iam nobis ipse qui habet clauem Dauid sanctus & verus, vt sanctitatem & ve-
ritatem istam claris oculis absq́ caligine intueamur.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER III.

POST hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo.] Vidi cum dicit, & hoc in CAP. IIII.
loco & in cæteris, rectè beatitudinis eius commemoramur, qua verè beatissi-
mus est inter eos quibus veritas ait: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Luc. 10
Gloria nanq́ quam viderat cum cæteris, gloria verbi incarnati, de qua dicit: Ioan. 1
Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre: cuius rem viderat
cum cæteris, gloriosa videlicet signa, & præ cæteris eo tempore quo clausa
erat terra, & exulabat propter verbum Dei, apertũ est ei cælum, & per latitudinẽ eius ad viden
da hæc libero spiritu incessit. Et ecce, inquit, ostium apertũ in cælo. Cælum hic cælestem vitam
significat, ad quã nuper resurgendo Christus à mortuis, vniuersam ecclesiam suscitauerat consur
gentem secum, resurrectione prima. Quid est aũt hoc ostium, nisi ipse qui dicit, ego sum ostium? Ioan. 10
Deniq́ tunc, vt cælum terrigenis introeuntibus pateret, hoc ostium apertum est, quando Chri-
stus passus, & latus eius lancea militis patefactum est. Extunc enim regnum Dei intra nos est, de-
structo videlicet regno peccati, quod catenus regnabat in mundo. Illa tali apertione huius ostij,
scripturarum quoq́ arcana patuerunt, quas nimirum spiritaliter intelligere, & secundum eas vi-
uere, regnare iam est in regno Dei, & conuersationem habere in cælis. Igitur vidi, inquit, ostium Luc. 17
apertum in cælo, id est, quod sciebam in re, vidi in imagine, scilicet regni cęlorum ianuam Chri- Rom. 6
stum esse: ianuam patefactam hominibus, ab ipsius passione. [Et vox prima quã audiui tan-

quam tubæ loquentis mecum, dicens: Aſcende huc, & oſtendam tibi quæ oporteat fieri cito
poſt hæc.] Vox hæc prima ipſius eſt, cuius & illa fuit quam ſuperius audiuit dicentis, quod
vides ſcribe. Idcirco non abſolutè dixit, & vox quam audiui, ſed vox prima quam audiui. Cæ-
Supra. 1 terùm verbis aut ſenſu non eadem quæ prima fuit. Tunc enim dictum eſt, quod vides ſcribe,
nunc autem dicitur ei, aſcende huc. Et hic & illic tanquam vox tubæ fuit, quia videlicet nihil
Rom. 1 in occulto, ſed palam loqui mundo intendit, hæc vel illa dicit aut oſtendit Græcis & Barba-
ris, ſapientibus atque inſipientibus, palam eſt euangelizandum. Non enim eſt cur quiſquam eru
beſcat euangelium. Virtus enim Dei eſt, & quicquid loquitur, forte, pulchrum, atque honeſtū,
rationabile & verum, atque ad ſalutem hominis omnino neceſſarium eſt. Quod dixit, aſcen-
de huc, ad quid dixerit, vel illuc aſcendere quid ſit, ex eo intelligitur quod ipſe Ioānes ait. [Sta
tim fui in ſpiritu.] Ergo aſcendere illuc, eſt in ſpiritu excedere omnes ſenſus carnis, atque ſpirita
lia videre oculis ſpiritalibus. Et ipſe qui aſcendo dixit, eundem aſcenſum dicendo effecit, quia
Supra. 1 ſtatim fui in ſpiritu, inquit. At idem ſuperius, Fui, inquit, in ſpiritu dominica die. Quomodo
ergo nunc iterum dicit, ſtatim fui in ſpiritu, quaſi non & ante iſtam vocem, vel antequam vide
ret oſtium apertum in cælo, non fuiſſet in ſpiritu, niſi quia non vna viſione cuncta hæc vidit
quæ in hoc libro continentur? Sed rurſum quæri poteſt, quomodo, poſtquam vidit oſtium aper
tum in cælo, tunc demum audita voce ſtatim fuit in ſpiritu, cum ipſum quod vidit oſtium vide-
ri non potuerit niſi in ſpiritu. Neq; enim ita cæium vt ſtructura manifeſta oſtijs compactum eſt,
& ſeris ac vectibus. Itaque ſic dictum rectè ſtatim intelligitur, fui in ſpiritu, ac ſi diceret, ſtatim
intellexi ſpiritali ſenſu ea, quæ mihi per imagines oſtendebantur, vt ad intellectum pertinere nō
dubitemus quod ait illa vox, & oſtendam tibi quæ oportet fieri cito poſt hæc. Neque enim, vt
quidam hæretici dixerunt, ſic fiebant huiuſmodi propheticæ viſiones, vt non intelligerent ipſi
prophetæ quid rerum aut ſenſuum continerent illæ ipſorum viſiones. Proinde non opus erat, vt
quemadmodum ſuperius dixerat, ſcribe ergo quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ oportet fieri
poſt hæc, ita & hic diceret ei, & oſtendam tibi quæ vidiſti, & quæ ſunt, & quæ oportet fieri poſt
hæc. Nam ea quæ viderat, & quæ tunc erant, ſciebat: quia & præterita cum domino vſque ad
finem eius ambulans, viderat: & præſentem eccleſiæ ſtatum tunc videbat, futura autem nec-
dum ſciebat. Rectè ergo de futuris tantum inſtruens, Oſtendam, inquit, tibi quæ oportet fieri
cito poſt hæc. Attamen eorum quæ viderat, vel quæ præterierant, non tam ſibi, quàm nobis
inſtruendis, multas & valde myſticas vidit imagines. [Et ecce ſedes poſita erat in cælo, & ſu-
pra ſedem ſedens.] Aperto oſtio ſedes poſita conſpicitur in cælo, quia paſſo Chriſto, regnum
Dei poſitum ſiue diſpoſitum eſt, vt ſedeat Deus in illo, principe huius mundi foras miſſo. Hæc
Ioan. 12 nanque ſedes eſt eccleſia, ſedes extunc parata, in qua Deus ſedet & regnat. Vnde Pſalmiſta cum
Pſal. 92 dixiſſet: Dominus regnauit decorem indutus eſt, indutus eſt dominus fortitudinem, & præcinxit
2. Tim. 1 Hebr. 2 ſe, continuo ſubiunxit: Parata ſedes tua extunc, à ſeculo tu es. Vbi enim indutus dominus de-
corem & fortitudinem, regnauit, id eſt, virgineam aſſumens carnem, & mortem reſurgendo vin-
cens vt regnaret ſuper nos, ipſe iuſtitia & vita noſtra regnum deſtruxit peccati & mortis, extunc
ſedes eius parata, extūc ſedes, id eſt, eccleſia, in cælo poſita eſt. Quomodo poſita in cælo? Tranſ-
lata videlicet de inferno patriarcharum & prophetarum eccleſia, electorumq; omnium quicun-
Ephe. 2 que fuerunt à iuſto Abel, vſque ad vltimum qui tunc migrauit à ſeculo, collocata erat in cælo,
fruebatur paradyſo, faciemq; Dei videbat pariete inimicitiarum diſſoluto. Sed & ipſa quæ ad-
huc exulabat, ſiue nunc exulat per corpus in mundo eccleſia, ſiue illius eccleſiæ pars, iam per con
uerſationem & per cæleſtium amorem poſita erat in cælo. Supra ſedem ſedens, Deus & pater
eſt: nam perſona filij agnus eſt, qui, vt in ſequentibus narratur, librum accepit de dextera ſeden
tis. Nec verò in habitu ſedentis, id eſt, regnantis Dei patris, deeſt honor & gloria filij, quippe qui
ſedem illam ſeſſuro per humanitatem ſuam parauit vni Deo, patri & filio & ſpiritui ſancto. Para
uit enim, & vſq; in finem parare ſiue acquirere nō deſinit regnum Deo & patri: cuius videlicet
acquiſitionis ſummū atq; extremum erit dies iudicij, in quo filius in forma hominis omnibus ap
1. Cor. 15 parebit ſedens in ſede maieſtatis. Vnde Apoſtolus dicit: Deinde finis, cum tradiderit regnū Deo
& patri. Cum, inquit, regnū Deo & patri tradiderit, id eſt, cum credentes ad contemplationē Dei
& patris perduxerit. [Et qui ſedebat ſimilis erat aſpectu lapidis Iaſpidis & Sardij.] Iaſpis aqua-
tici, Sardius ignei coloris eſt. Qui ergo ſedebat ſimilis erat aſpectu Iaſpidis & Sardij, quia vide-
licet Deus iudicij dominus, & olim mundum per aquam iudicauit, idemq; tandem per ignē iudi-
cabit. Proinde coloribus illis, videlicet aquatico & igneo dicitur eſſe ſimilis, quia nimirum & ex
iudicio quod factum eſt per aquam, & ex iudicio quod faciendum eſt per ignem, Deus qui no-
Exo. 20 bis in ſua ſubſtātia eſt inuiſibilis, cognoſcitur q̄ fortis atq; zelotes ſit. Inter vtrunq; iudiciū miſeri-
cordia proceſſit, dū is diluuium mundo induxit, & mundū per ignē iudicabit, pœnitentiā interim
& remiſſionē peccatorū euangelizare nō deſinit, & accedentes per fidem à ſua gratia non repellit.
Vnde cōtinuo ſubiungit: [Et iris erat in circuitu ſedis, ſimilis viſioni Smaragdinæ.] Iris quippe
Gene. 9 propitiationis eſt ſignū, dicente domino ad Noe: Ponā arcū meū in nubibus cæli, & recordabor

fœderis

fœderis mei quod pepigit tecum. Iris ergo in circuitu sedis, misericordia est cunctis eam quæren-
tibus præparata in aduentu redemptoris, quæ vsque per circuitum mundi cum magno euan-
gelicæ prædicationis præconio iudicium præcurrit. Veruntamē sicut nec illud iudiciū per aquā
sine misericordia fuit, quæ octo animas in arca saluauit, nec illud iudiciū per ignem sine miseri-
cordia erit illis, qui propter sex misericordiæ opera quæ fecerunt, statuerunt à dextris, dicente
rege: Esuriui enim & dedistis mihi manducare, &c. ita nec iste de quo nunc loquimur aduentus Mat.25.
misericordiæ sine iudicio processit. Cùm enim maximè ædificaretur misericordia per passionē Ioan.12.
Christi, nunc, inquit iudicium est mundi. Sed & ante eiusdē passionis articulū quodā loco dicit: Ioan.9.
In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Cū
ergo & illic misericordia cum iudicio concurrens, octo animas saluauerit, vnde reformaretur
orbis, & in futuro iudicio misericordia necessaria sit, vt quid nunc, quando in iudiciū se venisse
dicit, misericordia sic describitur vt dicatur, & iris erat in circuitu sedis, quod, vt iam dictum est,
signum est propitiationis? Videlicet propter magnitudinem siue multitudinē misericordiæ, in
qua nunc aduenit, quia sic iudicauit, sic fecit iudicium mundi, vt in ipsa iudicatione tota inten-
tione pœnitentiam & remissionem peccatorum per suum sanguinem conderet, misericors ipse
& fidelis pontifex, nostramque naturam propter peccatum marcentem & arefactam sicut fœ-
num, ad immarcescibilem gloriæ statum resurgendo reduceret. Vnde & cum dixisset, & iris
erat in circuitu sedis, addidit, similis visioni Smaragdinæ. Smaragdus quippe nimiæ vi-
riditatis est, adeo vt herbas virentes, frondesque ac gemmas, & omnem circa se inficiat ae-
rem sua viriditate repercussum. Iris ergo similis est visioni Smaragdinæ, quia misericordia hæc
senium nostrum in solidam reformabit pulchritudinem viriditatis æternæ. [Et in circuitu sedis
sedilia vigintiquatuor, & super thronos vigintiquatuor seniores sedentes circumamicti vesti-
mentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.] Sicut in sede regnum Dei, sic in sedilibus
iudiciariam sanctorum intelligimus potestatem, quia scriptum est: Iudicabunt sancti natio- Sapi.3.
nes. Quare autem numero vigintiquatuor ostenduntur seniores in sedilibus sedentes? Super 1.Co.6.
hoc diuersa patrum expositio est. Nam alij (quorum Beatus Hieronymus vnus & notissimus)
libros priscæ legis vigintiquatuor hic per totidem seniores figuratos intelligi volunt. Alij non-
nulli ecclesiam per geminum testamentum de patriarchis & apostolis generatam, in eisdem se-
nioribus intelligunt, aut certè illos qui perfectionem operis, quæ senario numero commenda-
tur, clara euangelij prædicatione consummant. Nam quater seni vigintiquatuor faciunt. Nos
autem & hunc & illum sensum non inutilem approbantes, nihilominus tamen de maiesta-
te scripturarum certum aliquid proferre conemur. Sedes illa in cœlo posita, quam vt iam
dictum est, intelligimus regnum Dei, cuius in circuitu erant hæc sedilia, extunc poni cœpta
est, ex quo regnum Israelitici populi Dauid, Christi secundum carnem pater obtinuit. Ille
enim in typum eiusdem Christi futuri filij sui regnauit in populo Dei. Et sicut futurum erat, vt
destructo peccati regno, regnaret ille iustitiæ rex, manu fortis & desiderabilis, sic factum est,
vt abiecto regno Saul, quem propter superbiam Deus proiecit, regnaret Dauid quasi tener- 1.Re.15.
rimus ligni vermiculus, humilis in oculis suis, quatenus recto ordine supernæ dignationis pri- 2.Re.23.
or filio suo sederet rex pater in populo Dei. Nam vt non dubitemus ita esse, quod scilicet il-
lius patris & huius filij vna sedes sit, occurrit autoritas euangelica, cum ad Mariam Gabriel ar-
changelus dicit: Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Ia- Luc.1.
cob in æternum, & regni eius non erit finis. Si ergo sedem illam in cælo positam dilatato sen-
su intueamur in qua sedit Dauid, & post eum hic filius eius, statim apparet quæ sint sedilia vi-
gintiquatuor in circuitu eius, vel qui seniores vigintiquatuor, & quomodo in circuitu eius. Nā
post filium, cui dominus Deus dedit sedem Dauid patris sui, successerunt duodecim iudices,
& ante patrem illum, qui primus in illa sede sedit, electione Dei, præfuerunt populo Dei Iudic.2.
duodecim iudices. Primus Othoniel, filius Cenez, frater Caleb: secundus Aioth, filius Gera fi-
lij Iemini: tertius Sangar, filius Anath: quartus Barac, filius Abinoē de Cedes Neptalim: quin-
tus Gedeon, filius Ioas: sextus Iair Galaadites: septimus Iephte Galaadites: octauus Abessan
de Bethleem, nonus Ahialon Zabulonites: decimus Abdom filius Hellel Pharaotonites: vn-
decimus Samson: duodecimus Samuel. Isti sedem illā, sedē vel regnum Dauid tempore præ-
cedentes, quasi ab anteriori parte sedem in cælo positam circunsedent. Alii verò iudices, duo- Matt.19
decim videlicet apostoli, quibus dictum est, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes
duodecim tribus Israel, filio Dauid temporaliter succedentes, circum sedem illam quasi à parte
posteriori, sedent. Sunt ergo in circuitu sedis sedilia XXIIII. & super thronos XXIIII. se-
niores. Et rectè seniores dicti sunt, quia videlicet per maturitatem fidei suæ populum Dei iu- Iudic.2.
ueniliter lasciuientem coercuerunt. Nam de illis anterioribus scriptū est: Suscitauitq; Dominus
iudices qui liberarent eos de vastantium manibus: sed nec illos audire voluerunt, fornicantes
cum dijs alienis, & adorantes eos. Et subinde: Cumque Dominus iudices suscitaret, in diebus
eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorū gemitus, & liberabat eos de cæde vastā-

 tium

tium. Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multa maiora faciebant quã fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, & seruientes eis, & adorantes eos. Verè ergo seniores fuerunt & sunt, quorum venerabilis senectus non diuturna, neque numero annorum, sed canis sensibus interioris hominis computata, iuuenilis populi fornicationes corrigebat, deumq; vt au-
Sapi. 4. diret afflictorum gemitus, sapienti interpellatione ad misericordiam flectebat. Iccirco vestimẽtis albis, id est iucunditate æterna circumamicti sunt. Et coronæ aureæ in capitibus eorũ, quia videlicet coronæ eius participes sunt, cuius & nomen hæreditauerunt, & officio functi sunt. Di-
Iudic. 3. cti sunt enim saluatores: quia populum Dei ne periret saluauerunt. Exempli gratia: Et clamauerunt filij Israel ad dominum, qui suscitauit eis saluatorem, Othoniel videlicet filium Cenez. Aureæ coronæ pretiosam significant retributionem gloriæ sempiternæ. Porrò de iudicibus posterioribus, id est de apostolis Christi, notum est quàm verè seniores, id est sapientes fuerint & sint: & quàm verè vestimentis albis circumamicti sunt, & coronas aureas in capitibus acceperunt: quia vicerunt mundum, superauerunt diabolum, liberauerunt captiuum mortis populum, & sempiternam vitam per Christi gratiam acquisierunt. Sequitur: [& de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua.] Postquam seniores nostri vel sedilia eorum disposita sunt circa thronum, fulgura, & voces, & tonitrua procedunt, quia postquam apostoli iudices orbis constituti, officium prædicandi acceperunt, fulgura miraculorum, voces prædicationum, & tonitrua comminationum de futuro iudicio atque gehennalibus malorũ pœnis dare non desierũt.
Mar. vl. Hoc est quod Marcus ait: Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; domino cooperante & sermonẽ confirmante, sequentibus signis. Hæc omnia, fulgura scilicet voces ac tonitrua, de throno procedunt ab eo qui sedet super thronum. Neque enim fulgurare, voces dare, & tonitrua fa-
Iaco. 1. cere à semetipsis habuerunt, sed desursum acceperunt. Etenim omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. [Et septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.] Ante thronũ septem spiritus Dei sunt. Ipsi enim illuminant sæpedictum regnum Dei, ecclesiam Dei. Illic quidem, id est, in illa gloria cœlesti sic
1. Co. 13. illuminant, vt facie ad faciem videant claritatẽ Dei, hic autem vbi ex parte peregrinatur adhuc in ecclesia, sic eam illuminant, vt nondum quidem perfectè, sed quasi per speculũ & in ænigmate videat, & quod satis sit ad declarandos errores, cognoscat veritatem Dei iuxta promis-
Ioã. 16. sum dicentis: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Ex quo enim is qui hæc in passione sua loquebatur resurrexit, & in cælum ascendit, ex eo lampadũ istarum splendor mundo latius emicuit. Lucent autem septem lampades istæ ex vno candelabro, septem spiritus isti ex vno eodemq; Christo, & lumen eorum quinquagesimo die post resurre-
Acto. 2. ctionem eius super discipulos eius in linguis igneis apparuit. Prima lampas spiritus sapiẽtiæ est. Secunda spiritus intellectus, & deinde per ordinem cæteri spiritus, sicut in propheta dispositi leguntur, super vnum florem requiescentes, hoc loco lampades dicuntur, iuxta prophetam aliũ, super vnum candelabrum lucentes. [Et in conspectu sedis tanq; mare vitreũ, simile crystallo.] Ad quid mare in conspectu sedis? Ad hoc videlicet, vt qui vult ascendere in illam sedẽ Dei, introire in illud regnum Dei, ingrediatur licet, transeat hic mare, & illuminetur splendido prædictarum lampadarum lumine. Christi nanque baptismus mare dicitur, videlicet pro similitudine
Exo. 12. 1. Co. 10 notissima maris rubri, per quod populus Dei ab Aegyptiaca seruitute liberatus, imolato agno transiuit, submerso Pharaone cũ curribus & equis vel equitibus suis. Mare ergo in cõspectu erat sedis, quia baptismi sacramentũ in ipsa conditũ est positione sedis, dum per mortẽ Christi pararetur regnũ Dei, quãdo lãceato latere eius, exiuit sanguis & aqua. Ex eo nãq; origo baptismi, mox ab eodẽ resurgente, data est regula baptizandi. Ait enim: Euntes docete omnes gentes, bapti-
Ioan. 19. Mar. vl. zantes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Ibi, scilicet in conspectu sedis, mare, & ibi lampades, quia nimirum vbi Christus passus est, vt foras misso mundi principe, Deus regnaret, ibi & extunc baptisma, & ibi peccatorum remissio atque gratiarum spiritus sancti diuisiones. Erat autem mare hoc vitreum, quia videlicet baptisma purum est ac lucidum, puram ac simplicem exigens confessionem peccatorum, & vt qui accedit, non aliud corde credat, & aliud confiteatur, sicut vitrum non aliud continet intus quàm quod foris perspicitur, non aliud foris simulat quàm quod continet intus. Et si homines latet, quemadmodum latuit Simon ille Magus, spi-
Acto. 8. Sapiẽ. 1. ritum sanctum, cuius lumine mare hoc vitreum translucet, latere non potest. Vnde scriptum est: Sanctus enim spiritus disciplinæ effugiet fictum, & non liberabit maledictum à labiis suis, quoniam renum illius testis est Deus, & cordis eius scrutator est verus, & linguæ illius auditor. Et ostendens quod nullus eum confessione duplici fallere possit, cum præmisisset, quoniam spiritus domini repleuit orbem terrarum, ita breuiter enuntiauit, & hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. Quomodo enim vocem profitentis nesciat, vel vocem diiudicare non possit, qui etiam cordis verus est testis? Igitur qui accedit, fictus accedere caueat, quia mare vitreum est, & totum quod illic agitur vel dicitur, spiritui sancto perspicuum est. Porrò vitrũ sicut lucidum, ita & fragile est. Nunquid hoc mare vt vitreum, ita & fragile semper erit? Non vtique.

Sequitur

Sequitur enim: Simile cryſtallo. Ergo mare hic prius quidem vt lucidum, ita eſt & fragile, ſed
poſt vt lucidum, ita & ſolidum. Deniq; confeſſores lucidi aqua & ſpiritu renati, nunc quidem
fragiles ſunt corpore mortali, ſed poſt in illa reſurrectionis gloria ſolidi erunt, anima beata &
corpore incorruptibili. Nam hoc eſt quod Apoſtolus ait: Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus Rom. 8.
quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem viuit propter iuſtificationem. Mortuũ
eſt dixit, pro eo vt diceret, certiſsimè moriturum eſt propter peccatum, licet in baptiſmo ſit
deletum. Nam in anima quidem per baptiſmum reuiuiſcimus à morte qua mortuus eſt Adam, Gene. 2.
eodem die quo vetitum comedit, vnde & dicit: Spiritus verò viuit propter iuſtificationem, ſed
corpore nihilominus morimur, morte quam Deus poſuit, dicendo homini, quia puluis es, & in
puluerem reuerteris: & emittendo illum ne ſumeret etiam de ligno vitæ, & ſic in anima mor-
tuus, corpore viueret in æternum, quod eſſet infeliciſsimum. Cùm ergo ſpiritus viuat propter
iuſtificationem, corpus tamen adhuc mortuum, id eſt certiſsimè moriturum eſt propter pecca-
tum. Ecce tanq̃ mare vitreum, quia baptizati & viuificatæ fidei lucidi ſumus vt vitrũ, & mor-
talitate corporum fragiles ſumus vt vitrum. Sequitur autẽ Apoſtolus: Quod ſi ſpiritus eius qui Rom. 8.
ſuſcitauit Ieſum à mortuis habitat in nobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, conuiui-
ficabit & mortalia corpora noſtra, propter inhabitantem ſpiritũ eius in nobis. Ecce quod dixit,
ſimile cryſtallo. Cryſtallus nanq; lapis eſt, ex aqua per glaciem in ſoliditatem lapideã transmu-
tata, & corpus Chriſti pro conditione fragili atque mortali erat aqua, nunc autem per gloriam
reſurrectionis ſolidatũ eſt ſoliditate æterna. Lucet nunc diuinitas in corpore illo, ſicut ſol in vi-
tro, perijt mortalitas in corpore illo, ſicut aquæ mobilitas vel fluxus à cryſtallo. Porrò ad eiuſdẽ
Chriſti ſimilitudinem, reſurrecturos atque immolandos, id eſt impaſsibiles nos fore ſperamus.
Erit ergo mare vitreum quidem, ſed ſimile cryſtallo. [Et in medio ſedis, & in circuitu ſedis,
quatuor animalia plena oculis ante & retro. Et animal primum, ſimile leoni: & ſecundũ ani-
mal, ſimile vitulo: & tertiũ animal, habẽs faciẽ quaſi hominis: & quartũ animal, ſimile aquilæ vo
lanti.] Hæc animalia facie & nomine iam dudum ſanctæ eccleſiæ percognita ſunt, quod ſint
figuræ quatuor euangeliſtarum. Verùm ſecundum ordinem literæ prius quærendum eſt, qua-
liter hæc animalia & in medio ſedis & in circuitu ſedis eſſe dicantur, cum vigintiquatuor ſenio-
res qui vtique numero plures ſunt, in circuitu & non etiam in medio ſedis eſſe ſupradicti ſint. Ezech. 1.
Quod vt certius inueniri poſsit, illud quoque primum ſcire oportet, quia iuxta Ezechielem hæc
animalia & quatuor ſunt, & vnum. Sic enim ille cum in prima viſione dixiſſet, ex medio eorũ Eze. 10.
ſimilitudo quatuor animalium, & cætera. Dicit in viſione altera: Ipſum eſt animal quod vide-
ram iuxta fluuium Chobar. Cumque ambularent Cherubin, ibant, pariter & rotæ iuxta ea.
Ac deinceps: Ipſum eſt animal quod vidi ſubter Deum Iſrael iuxta fluuium Chobar. Et in-
tellexi quia Cherubin eſſent quatuor per quatuor vultus vni, & quatuor alæ vni, & ſimilitu-
do manus hominis ſub alis eorum, & ſimilitudo vultuum eorum ipſi vultus quos videram
iuxta fluuium Chobar. Ipſe quoque paululum aperit quomodo quatuor animalia & vnũ ani-
mal ſit, cum dicit: Quatuor facies vni erant, & quatuor pennæ vni. Primò itaque dicimus,
quia animal vnum, vnus eſt Chriſtus, quatuor autem animalia, vel quatuor vnius facies, qua-
tuor ſunt principalia Chriſti ſacramenta, quæ Chriſtiano ignorare non liceat, quorum pri-
mum eſt incarnatio: ſecundum, paſsio: tertium, reſurrectio: quartum, aſcenſio. Has quippe fa-
cies non agnoſcere, hæc ſacramenta neſcire Chriſtiano non licet, imo & quotidiana confeſ-
ſiõe ad illa reſpicere oportet, ſicut in ſymbolo nobis apoſtolica traditio propoſuit. Præmiſſo
nanque Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ, & in Ieſum Chri-
ſtum filium eius vnicum dominum noſtrum, ſequuntur quatuor hæc diſtincta, ſic: Qui conce-
ptus eſt de ſpiritu ſancto, natus ex Maria virgine. Hoc eſt primum ſacramentũ vel facies pri-
ma. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus, deſcendit ad inferna: hæc eſt fa-
cies ſecunda: Tertia die reſurrexit à mortuis: hæc eſt facies tertia. Aſcendit in cœlum, ſedet ad
dexteram Dei patris omnipotentis, inde venturus iudicare viuos & mortuos: hæc eſt facies
quarta. Eſt autem incarnationis myſterium facies hominis, quia nimirum verus Deus verè
eſt incarnatus, & veram ex vtero virginis ſine peccato naturam hominis aſſumpſit. Paſsio-
nis verò ſacramentum, facies eſt vituli: quia videlicet vitulus qui pro peccato immolabatur ex
præcepto legis, paſsionem ſignificabat redemptoris, qui immolãdus erat pro peccatis noſtris.
Et alia quidem animalia offerebãtur, agnus, vel ouis, & hircus, columba & turtur: ſed eorũ præ-
cipuum animal erat vitulus: is maximè cuius, quia pro peccato erat ſacerdotis ſiue multitudinis, Leui. 4.
corpus extra caſtra cremabatur. De cuius rei myſterio ait Apoſtolus: Propter quod & Ieſus vt ſan Heb. 13.
ctificaret per ſemetipſum populũ, extra portã paſſus eſt. Exeamus ergo ad eum extra caſtra, im-
properium portantes. Porrò victorioſa reſurrectio eius, facies leonis eſt. Hinc enim præſcius Gen. 49
patriarcha Iacob dixerat: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti: requieſcens accu-
buiſti vt leo, & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum? Tandem aſcenſionis ſublimitas, facies eſt a- Iob. 28.
quilæ, quam proſpiciens beatus Iob, dicit de perfidia Iudaici populi: Semitam ignorauit auis.

Nunc iam dicẽdum est, quomodo hæc animalia siue vnius animalis quatuor facies, & in medio
sedis, & in circuitu sedis sint. Medium sedis, quã supra iam diximus esse regnum Dei, cœptum
Lucæ 1. in Dauid, completũ aũt in Christo, cui dominus Deus sedẽ dedit eiusdem Dauid patris sui, ple-
nitudinem temporis intelligimus, in qua Christus iã dicta incarnationis, passionis, resurrectio-
nis & ascensionis suæ mysteria celebrauit. Porrò circuitum eiusdem sedis hinc quatuor volu-
mina euangelij, inde quinque accepimus libros Mosi. Namq; & in illo medio, & in isto circuitu
sedis, mirabiliter cernimus apparere facies istas, faciem leonis, faciem vituli, faciem hominis, &
faciem aquilæ volantis. Deniq; in Pentateucho Mosi hoc ordine facies istæ dispositæ sunt. Cæ-
terùm in quatuor euangeliorum libris non idem obseruandus est, præsertim cũ in processu eius-
dem domini prima sit facies hominis, id est mysteriũ incarnationis. Notandum verò quod non
solũ quatuor, verumetiã quinq; facies in hac Apocalypsi cõspiciuntur, cũ post istas, leonis, homi-
nis, vituli, atq; aquilæ volãtis facies, agnus quoq; stat in medio, librũ aperiens, & soluens signa-
Gen. 49 cula eius. Singulæ de singulis libris Mosi hoc ordine susceptæ cõprobantur. Primũ in Genesi
faciẽ leonis habemus, cũ Iacob patriarcha benedicẽs loquitur: Catulus leonis Iuda, ad prædã filij
Exo. 12. mi ascendisti, &c. vt supra. Deinde in Exodo, agnus quartadecima die primi mensis ad vesperã
in cunctis domibus filiorũ Israel, in typũ eiusdẽ redẽptoris nostri, immolatus comeditur. Deinde
Leu. 1. in Leuitico vitulus pro peccato sacerdotis siue multitudinis immolari, & corpus eius extra ca-
stra cremari iubetur. Verũ quia vnius eiusdẽq; dominicæ passionis sacramentũ per agnũ & per
vitulũ figuratur, rectè pro duabus vna facies vituli, quæ maior est tã apud istũ q̃ apud prophetã
Ezechielem, in numero habetur. Tertia ergo facies hominis de libro Deuteronomij suscipitur, cũ
Deut. 18 Moses ex ore Domini loquitur ad populũ: Prophetã de gente tua, & ex fratribus tuis sicut me
suscitabit tibi dominus Deus tuus, vt petisti in monte Oreb, quando tõcio cõgregata est, atque
dixisti: Vltra nõ audiã vocẽ Domini Dei, & ignem hunc maximũ amplius non videbo, ne mo-
riar. Et ait Dominus mihi: Benè omnia sunt locuti: Prophetã suscitabo eis de medio fratrũ suorũ
similẽ tui, &c. His nanq; verbis cũ dicit, de gẽte tua, & de fratribus tuis, & addit, sicut me, verus
homo promittitur Christus, in veritate naturæ humanæ. Quartã deinde faciẽ aquilæ volantis,
Deu. 32. in cãtico Deuteronomij præscriptam inuenimus, vbi Moyses ita loquitur: Sicut aquila prouo-
cans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas & assumpsit eos, atque
portauit in humeris suis. Et hic quidẽ Ioannes secundum ordinem illius scripturæ veteris, pri-
mam ponit faciem leonis, propheta verò Ezechiel secundum ordinem rei gerendæ quam præ-
uidebat, primam posuit faciem hominis. Nam in Euangelio Christus prius homo est, per natu-
ram: deinde vitulus, per passionẽ: deinde leo, per resurrectionem: deinde aquila volans per as-
censionem. Euangelistarum verò, prout modus sermonis, qui ab vnoquoque conscriptus est,
conducere videtur, alius hominis, alius leonis, alius vituli, alius aquilæ volantis habere faci-
em dicitur, & tam in ista quàm in illa prophetica istorum animalium visione prædicari mere-
tur. Et de Luca quidem & Ioanne, omnium vna est sententia, quòd ille scilicet Lucas, vituli: hic
autem, scilicet Ioannes, aquilæ volantis facie merito figuretur. De Matthæo autem & Marco di-
uersa sententia est: Alijs, quorum beatus Hieronymus vnus & præcipuus est: Matthæum in
homine, & Marcum in leone: Alijs, quorum beatus Augustinus maximus vel notissimus est,
Matthæum in leone & Marcum suscipientibus in homine. Lucas nãque tam in principio
quàm in fine sermonis, circa templum vel sacerdotium versatur. Apud illum sanctus sancto-
rum qualiter vnctus, id est, de spiritu sancto fuerit conceptus, fideli narratione refertur, itemque
Lucæ. 1. ad Iordanem, vbi spiritus sanctus super eundem verum sacerdotem in columbæ specie descen-
Lucæ 3. dit. Hic Euangelista tanquam sacerdotem in expiandis peccatis assignans, non descen-
dendo, sed ascendendo generationes eius enarrat, ascendensque transit ad Abraham, & per-
uenit ad Deum cui mundati atque expiati reconciliamur per eiusdem Christi sacerdotium. Vn-
de & principium & finem eiusdem quam digessit genealogiæ adoptiuis patribus, siue filus præ-
scribit, dicendo in initio: Iesus, vt putabatur, erat filius Ioseph, qui fuit Heli, in fine autem de
Adopti- Adam, qui fuit Dei. Nam neque Ioseph Iesum, neque Heli Ioseph genuit, sed * optiuum ha-
uum. buit, neque Deus Adam genuit, sed plasmauit. Nimirũ quia sacerdotalem domini personã su-
sceperat texendam, rectè sic processit, quia sacerdotis genitura, qua nos Christus regenerat to-
ta adoptiua est, & non ex carne, sed ex spiritu ac pietate descendit. Apud hunc & pro
Luc. 15. reuertendo filio prodigo vitulus saginatus occiditur, & fere omnes parabolæ clementiam re-
Luc. 22. sonant: & pius sacerdos factus in agonia, prolixius cum sudore sanguineo orat, & in fine suo
Luc. 23. latronem pœnitentem suscipit, hodie, inquiens, mecum eris in paradyso. Itaque tota serie fa-
Luc. 24. ciem vituli possidet, sacerdotem & sacrificium nostrum attentius intuens, & post resurrectio-
nem eius scribens, ex ore ipsius oportet in nomine eius prædicari in omnes gentes remissio-
nem peccatorum. Ioannes sublimi intellectu vltra omnem creaturam euolans, & apertos
Ioan. 1. mentis oculos æterni solis insigens radio, dicere vel scribere meruit: In principio erat ver-
bum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum,
& ita

& ita per omnem sermonis sui textum altissimè procedēs, diuinitatis Christi tota intentione fir- Deut.32
mauit testimonium. Apud istum sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos
volitans expandit alas suas, & assumpsit eos, atque portauit in humeris suis: quādo, sicut hic ait,
verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & colloquens paruulis ad intelligendam suæ vel
paternæ maiestatis gloriam, sublimiter excitauit: quod nimirum est aquilæ pullos ad volādum
prouocari, monstrauitq; illis opus esse in humeris portari: exempli gratia, dicendo sic: Si ergo vi- Ioan.6
deritis filium hominis ascendentem supra vbi erat prius. Et alibi: Et nemo ascendit in cælū, nisi Ioan.3
qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Ergo si nemo ascendit, nisi qui descendit, ve
rū est, quia omnes qui illic sunt vel erunt, ipse tanquam aquila portauit in humeris suis. Itaque in
facie aquilæ Ioannis eminet, & de isto quoq; cōcorditer apud oēs vna sententia est. Porrò de Mat
thæo & Marco diuersa, vt iā dictū est, patrū est sententia. Nā B. Augustinus iuxta ordinem libri
istius, Matthæum dicit in leone intelligi, qui regiæ dignitatis in Christo prosapiam narrat: quia
vicit leo de tribu Iuda. Catulus enim leonis Iuda, & in quo vt rex à rege timetur, à Magis ado- Mat.2
ratur, vbi etiam rex seruis rationem ponit, rex nuptias filio facit, & ad vltimum rex segregat o- Sup.1 Gen.49
ues ab hœdis. Veruntamen plures in ea sententia concordant: qua huic ascribitur facies hominis. Mat.2
Nec frustra. Nam & si pro quadam similitudine regiæ maiestatis, de qua sæpius scribit, leonis re- Mat.8
gis bestiarum faciem rectè imitari videtur: considerandum tamen est, quia sæpius hominem
quam regem scribit, & ferè nusquam regem sine homine ponit. Ait enim: Simile est regnum cæ- Mat.22.
lorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Non ait tantum regi, sed homini regi. Sed & vbi se- Mat.25
gregat oues ab hœdis rex, & dicit stantibus à dextris: Venite benedicti patris mei, signanter ex-
primitur facies filii hominis. Ait enim: Cum venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes
angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ. Alias autem & in parabolis, vbi
de nomine regis tacetur, homo scribitur. Exempli gratia: Simile est regnum cælorum homi-
ni patrifamiliâs, qui exiit primo mane conducere operarios. Et: Homo quidam peregrè pro- Mat.20
ficiscens vocauit seruos suos. Præter hæc & in visione prophetica, vbi rex iste regnaturus Da- Dan.7
nieli præmonstratur, venerabiliter facies hominis præscribitur, hoc modo: Aspiciebam ergo
in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad anti-
quum dierum peruenit, & vsque in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, &
honorem, & regnum, & omnis populus, tribus ac linguæ ipsi seruient. Itaque in Matthæo
quanquam per similitudinem regiæ potestatis, facies leonis regis bestiarum rectè possit intelli-
gi, nihilominus pro ipso nomine hominis, quem & regi coniungit, & sine regis nomine fre-
quentius ponit, congruè satis intelligitur facies hominis, maximè quia sic incipit: Liber gene-
rationis Iesu Christi filii Dauid, filii Abraham, quia illorum Christus Iesus secundum carnem Marc.1
filius vel semen est. Marcus idcirco videtur habere faciem leonis, quia quasi cum rugitu
terribili. i. prædicatione pœnitentiæ, suum euangelium incipit, & in iudicii siue condemnatio-
nis comminatione finit. Incipit enim à prædicatione Ioannis, dicendo sic: Initium euange
lii Iesu Christi, filii Dei, sicut scriptum est in Esaia propheta: Ecce mitto angelum meum Malac.3
ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto, parate viam Esa.40
Domini, rectas facite semitas eius. Fuit Ioannes in deserto baptizans & prædicans baptis- Mar.vlt.
mum pœnitentiæ, &c. In fine quoque dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit:
qui verò non crediderit, condemnabitur. Ergo quia tam in principio quàm in fine terrorem
pectoribus incutit, rectè pro intentione sua terrificam habere faciē leonis intelligitur, cuius rugi-
tum. i. supremū iudicium nullus impœnitēs effugere poterit. Sed & erga discipulos suos ipse Dñs
plus aliquid de seueritate magistri apud hunc euangelistam ostendit. Exempli gratia: Quid,
inquit, cogitatis, quia panes non habetis? Nondum cognoscitis neq; intelligitis? Adhuc cæca- Marc.8.
tum habetis cor vestrum? Oculos habentes non videtis, & aures habentes non auditis? Item
cùm dixisset eis, quomodo filius hominis traderetur in manus hominum, & occident eum, &
occisus tertia die resurget: at illi, inquit, ignorabant verbum, & timebant eum interrogare. Marc.6
Qui cùm domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis? At illi tacebant. Et isti qui-
dem quia quatuor prædictas vnius animalis facies. i. quatuor vnius Christi sacramenta scriben
do quoque intuiti sunt, quandam exinde singuli similitudinem insignius ducere meruerunt.

Alii verò quicunque in ecclesia Christi bene præsunt, cuilibet earundem facierum, quan-
tulumcunq; similes sunt. Nam ille prudenter in exterioribus administrando, homo est, alius
cælestia sublimiter contemplando, aquila est: alius seueritatem magistri dignè exercendo, &
virga disciplinæ benè vtendo, leo est: alius per spiritum mansuetudinis inferioribus compatien
do, vitulus est. Qui autem omnium istarum virtutum particeps est, & secundum omnia hæc
pro tempore & re semetipsum conformare & aptare potest, ille verò vtilis est in domo
Dei, & illi cum Apostolo dicere licet: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. 1.cor.4.

Hæc animalia plena, inquit, oculis ante & retro. In Euangelio Christus lux mundi, quem Ioan.8
qui sequitur, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumē vitæ, loquitur Iudæis: Et si ego testimoniū
perhibeo

perhibeo de meipso, verum est testimonium meum, quia scio vnde venio, & quo vado. Vos autem nescitis, vnde venio, aut quo vado. Nimirum istud quoque rectè poterat dicere illis, & quibusq; similibus illorũ rectè potest dici, vos autẽ nescitis vnde venitis, aut quo itis. Hoc denique homines infideles animalia cæca atque immunda, differunt ab hominibus piis animalibus luminosis atq; mundis, quod illi nec attendere volunt, isti autem sciunt & diligenter attendunt, vnde veniant, aut quo vadant, ac perinde animalia ante & retro oculis plena sunt. Primum de Christo, quod animal & vnũ est, & quatuor, vt supra iã dictum est, habet facies .i. quatuor sacramenta principalia, scilicet incarnationem, passionem, resurrectionem, & ascensionem: de quibus vel per quæ nobis agnoscendus est. De Christo, inquam, certum tenet catholica fides, quia per singula horum ante & retro oculis plenus est, quia per singula horum scit vnde venit, & quo vadit. Dum de spiritu sancto concipitur ex vtero virginis, scit quia à Deo patre exit, & in mundum venit. Nobis nanque retro erat vel est, quod à patre exiuit, imò quod in principio e-
Ioan. 1. rat verbum, Deus apud Deum, & inde huc venit, ante autem, quòd in hunc mundum veniens visibilis apparuit, quòd verbum caro factum habitauit in nobis. Item dum sicut ouis ad oc-
Esa. 53. cisionem ducitur, nihilominus ante & retro oculis plenus est, sciens vnde venit, & quo vadit. Scit enim quia natus de vtero virginis, peccatum neque originale contraxit, neque actuale admisit, sicq; de spiritu sancto conceptus nouus homo venit & vadit, ad portandas iniquitates omnium nostrum, præuidens, quia iuxta prophetam, si posuerit pro peccato animam suã, videbit semen
Ibidem. longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Item dum resurgit à mortuis, similiter ante & retro oculis plenus est: sciens quia de extrema vilitate venit, vbi minoratus est ab
Psal. 22 angelis, imò tanquam vermis & homo conculcari potuit, & quia vadit & ascendit, vt gloria &
Psal. 8 honore coronatus constituatur super opera manuum patris, & oĩa pedibus eius subiecta sint.

Item dum ascendit in cælum fœliciter oculis ante & retro plenus est: sciens quia de iudicio iudicatus ab hominibus venit, & quia ad iudicium omnes homines iudicaturus vadit. In Christo igitur, quatuor animalia ante & retro oculis plena sunt, quia in singulis eorum dicere potest, scio vnde veni, & quo vado, ac perinde testimonium meum verum est. Porrò iam euangelistis iã dictis, quàm cunctis imitatoribus eiusdem Christi magno studio semper cautum est, vt & ipsi pro modulo suo similiter animalia sint ante & retro plena oculis .i. sciant vnde veniant & quo vadant. Scire nanque vnde veniant, multum valet illis ad profundæ humilitatis custodiam, scire aũt quo vadant, proficit illis ad fortitudinem suam legitimè custodiendam,
Psal. 58. iuxta illud psalmistæ: Fortitudinem meam ad te custodiam. Vnde enim veniunt, & quo vadũt? De nihilo veniunt, quia de nihilo creati sunt, & hoc oculis retro aspiciunt, vadũt aũt ad reuela-
Rom. 8. tionẽ gloriæ filiorũ Dei, & istud oculis ante se prospiciunt. Itẽ de peccatis & vitiis veniunt, &
1. Pet. 5 ad virtutum victorias vadunt. Exempli gratia: Matthæus de thelonio venit, vbi illum Iesus
Mat. 9 sedentem vidit, & scribendo Euangelium siue librum generationis Christi, vadit ad thronum ipsium dare gloriam & honorem, & benedictionem cum animalibus cæteris sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum. Retro plenus est oculis, humili conscientia recogitans, quis vel qualis fuerit: ante plenus est oculis, cum simplici gratiarum actione recognoscens quid acceperit, & qualis factus sit. Sic & cæteri sancti animalia Dei sunt, ante & retro plena oculis sunt, sciendo vnde venerint, vel vnde facti sint, & quo vadant, vel ad quid facti sint: sciendo etiam quales per meritum fuerint, & quales per gratiam facti sint: itemq; pœnitudinem gerendo de malis præteritis, cauendo de futuris. [Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas.] In vno Christo primum hoc ita considerandum est, quia singula horum quæ prædicta sunt, scilicet, siue incarnatio, siue passio, siue resurrectio, siue ascensio, singula, inquam, horum senas habent alas, quia singula hæc in nouo homine plena & vera operata est antiqua diuinitas, verbi æterni sempiterna deitas, quæ sex diebus condidit omnia. In eo nanque & dum incarnatur siue nascitur, & dum patitur, æquè & dum resurgit, in cælum ascendit, vera & per-
2. Cor. 10 fecta diuinitas inhabitat, & æquè hæc omnia siue singula ita senas habent alas, vt omnem sensum extollentem se aduersus scientiam Dei, perfectio scripturę illorum sublimiter euadat, nec teneri aut illaqueari captiosis vanæ philosophiæ sermunculis formidat. Neque enim per terram repit, sed perfecta veritate cęlum tenens, terram despicit. Perfectionem eius veritatis senarius alarum numerus sua nobis perfectione innuit. Hic nanque numerus perfectorum numerorum primus est, quia videlicet primus constat ex suis partibus. Habet enim mediam partem, id est, tria: secundam, id est, duo: tertiam, id est, vnum. Hæc autem .s. tria, duo, & vnum sex perficiunt. Sex ergo alas habent singula, id est, perfecta est in singulis salutaris doctrinæ veritas. Sed & cæteros quoque, etiam qui studium siue ministerium doctrinæ aut scripturæ non habent, vt auolare de angustia, & fugere possint à ventura ira, senas oportet habere alas, id est, sex misericordiæ opera, quę is qui sedet super thronum, stantibus à dextris ita enumerat:
Mat. 25 Esuriui, & dedistis mihi manducare: Sitiui, & dedistis mihi potum: Hospes eram, & collegistis me: Nudus, & cooperuistis me: Infirmus fui, & visitastis me: In carcere eram, &

venistis

venistis ad me. Sequitur: [Et in circuitu & intus plena sunt oculis.] Per circuitum actiua, per in-
tus, contemplatiua vita rectè intelligitur. Qui enim actiuæ vitæ operibus deseruit, per multa
circuit, testante Domino cum dicit: Martha, Martha solicita es, & turbaris erga plurima. Qui au Luc.10
tem contemplatiuam tenet, meditando in lege Dñi, intus est, intus quiescit, intus cum Maria se-
det ad pedes Domini. Igitur animalia hæc, & in circuitu, & intus plena sunt oculis, quia prædica-
tores euangelii siue quiq; prælati, si legitimè præsunt, tam in exteriori actione, quàm in interna
contemplatione cauti sunt & prouidi. [Et requiem non habebant die ac nocte, dicentes: San-
ctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est.] Ex
quo sedes in cælo posita est, & Dominus super illam sedet. i. ex quo destructo peccati regno, re-
gnum iustitiæ statutum est per passionem Christi, & in ecclesia sua Dominus regnauit, requie,
id est, otium non habent hæc animalia, ter sanctum Dominum conclamantia, qui sanctam tri-
nitatem toto mundo prædicat euangelica doctrina. Huius sanctæ trinitatis gloriam vel noti-
tiam principaliter in Christo, prædicant illa sæpè dicta quatuor sacramenta principalia, s. incar
natio, passio, resurrectio & ascensio. Hoc ante non fiebat. Nullus enim nomen hoc prædicatione
publica reuelabat. Primum animal, siue prima facies. s. incarnatio Christi, hanc beatam tri-
nitatem hoc modo personat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbra- Luc.1
bit tibi: ideoq; & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Altissimus siue Deus, pater
est: qui autem concipitur, filius Dei est & qui ad operandum vel creandum de virgine filio, siue
verbo Dei, corpus humanum superuenit atque obumbrat concipienti, spiritus sanctus est.
Hæc ergo prima facies, id est, incarnatio ter sanctum personat, sanctam trinitatem prædicat.

Secunda facies, id est, passio, nihilominus eandem trinitatem commendat, sic: Ego, inquit, fi- Ioan.14.
lius rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. Item: Paracletus autem spiritus sanctus,
quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Tertia deinde facies nihilomi-
nus hoc ipsum trinitatis nomen astruit, dicente filio, qua die resurgens apparuit discipulis: Si-
cut misit me pater, & ego mitto vos in mundum. Et cùm hoc dixisset, insufflauit, & dixit eis: Ac- Ioan. 20
cipite spiritum sanctum. Et alibi: Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomi- Mat.vl.
ne patris, & filii, & spiritus sancti. Quarta demum facies. s. ascensio, sonorius prædicat glo-
riam huius beatæ trinitatis, cum iuxta prophetiam dicentis: Dixit Dñs Dño meo, sede à dextris psal.109
meis, filius ascendit in cælum, & sedet ad dexteram Dei patris: hoc præmisso cum ascenderet,
ego mittam promissum patris mei in vos, & exinde decimo die promissum illud, videlicet spi Luc.vlt.
ritus sanctus aduenit, & apostolorum corda repleuit, simulq; & ora eorum ad prędicandum Act.2
latius aperuit. Ab istis quasi quatuor principalibus formis, quatuor Euangelistæ informati, &
illo sancti spiritus igne afflati, qui prædicto die super Apostolos venit, sic prędicauerunt, & sic
scripserunt, vt, sicut iam dictum est, alius hominis, alius vituli, alius leonis, alius imitaretur faciem
aquilæ volantis. Atq; ex tunc tam isti, quàm cęteri prędicatores euangelii requiem nō habue
runt die ac nocte. i. non cessauerunt in prosperitate, non siluerunt in aduersitate, prędicando san
ctę & indiuiduæ trinitatis fidem, quod est tertiò dicere: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus
Deus omnipotens. Quod autem addunt, in laudis tam speciosæ consummationem dicen-
tia hæc animalia, qui erat, & qui est, & qui venturus est, victoriosæ aduersus omnes persequen-
tęs gratulatio est. Non enim decrant, aut defuturi erant aduersarii, qui minis & terroribus, cun-
ctisq; mortiū siue pœnarum generibus cōpescere niterentur cōclamationem huius prædicatio-
nis. Sed confidant hi sancti prædicatores, quia is quem prædicant, & erat, & est, & venturus est.
Nolite, inquit, timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: siue, & Mat.10
post hęc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: Timete Luc.12
eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis hunc
timete. Non ergo vel hi qui occiduntur timeant, vel hi qui occidunt morientibus insultēt,
quia is quem prædicamus in trinitate Deus verus & vnus, & erat priusquam corpus istud fie-
ret, imò & priusquam mōtes fierent, aut formaretur terra, & nunc est, dando confessoribus suis Psal.89.
stantibus ante reges & præsides os & sapientiam, cui non possunt resistere & contradicere omnes Mat.10.
ipsorum aduersarii, & cum fatigati occidendo defierint occidere, venturus est vt iudicet cau-
sam occisionis, & tunc capillus de capite ipsorum non peribit. [Et cùm darent illa animalia
gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum,
procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secu
la seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus no-
ster accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem
tuam erant, & creata sunt.] Diuinę maiestatis omnipotentiæ atque bonitatis Dei admiratio-
nem magnificè hæc animalia auxerunt, dando gloriā & honorem, & benedictionem eidē sedenti
super thronum, viuēti in secula seculorū. Ecce hæc est admiratio illa qua lōgè ante attonitus in
spiritu psalmista dicebat: Dñe dñs noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Psal.8
Et cōtinuò quid admiraretur aperiens, quoniā, inquit, eleuata est magnificentia tua super cælos.

Quartam

Quarta istorum animalium faciem .s. ascensionem Domini, hoc versiculo per anticipationẽ declamauit. Nam postmodum quatuor facies per ordinem breuiter annotauit, dicendo: Quid est homo, quod memor es eius, aut filius hominis quoniã visitas eum? Hæc enim est facies prima, Luc. 22. facies hominis, scilicet incarnatio verbi Dei, qua caro factum est, & filius hominis. Minuisti eum paulo minus ab angelis. Hæc est secunda facies, facies vituli, scilicet, passio eiusdem Domini, in qua sic minoratus est ab angelis, vt pateretur & moreretur, cùm sancti angeli neque mortales, neque passibiles sint. Vnde cùm anxium duceret agonem, apparuit illi angelus de cælo confortans eum, quasi maior minorem .i. impassibilis patientem, non mortalis morientem. Gloria & honore coronasti eum. Hæc est facies tertia, facies leonis, scilicet resurrectio eiusdem Domini, in qua propter passionem mortis spoliato inferno victor coronatus est gloria immortalitatis, & honore incorruptionis. Et constituisti eum super opera manuum tuarum. Hæc est facies quarta, facies aquilæ volantis, scilicet ascensio eiusdem Domini, qua illuc caro ascendit, vnde carnẽ fusceptura diuinitas descendit, & sedet à dextris Dei. His dictis iterum pro magnitudine rerum repetit in fine admirans & exclamans idipsum quod in exordio dixerat: Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Quomodo hęc super omnia opera Domini admirationem fecerunt huic priusquam fierent in spiritu præuidenti, sic vniuersę terræ hęc præ cæteris operibus Domini Dei cum fierent, & ex quo facta sunt, maximè admiranda sunt prædicantibus Apostolis, prædicantibus & scribentibus quatuor earundem facierum animalibus, id est, Euangelistis. Cum, inquit, darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum. Ei qui sedet super thronum, gloriam dictis gratiosis, honorem verò damus factis officiosis. Glorificamus eum, dum bonitatem eius dignè & laudabiliter prędicamus: honorificamus eum, dum corda & corpora nostra sanctè viuendo vasa honoris & habitacula munda sancto eius spiritui præparamus. Verùm & sic glorificare, & sic honorificare Deum, non ex nobis habemus, sed ex dono

2. cor. 4 ipsius, quemadmodum dicit & apostolus: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt

2. cor. 3 sublimitas sit virtutis Dei in nobis, & non ex nobis. Item: Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Addimus ergo tertium, dare .s. benedictionem, id est, gratiarum actionem ei qui nos idoneos fecit, vt ipsum glo-

2. cor. 1 rificare possimus factis nostris, dicimusq; cum eodẽ Apostolo in eadem epistola sic: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius cõsolationis: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Sic fecerunt animalia hęc, primitias gloriæ & honoris habentia. Glorificauerunt Deum prædicando sapientiæ & scientię sermone, & ore facun-

Galat. 5. do: honorificauerunt Deum, non suam, sed Dei voluntatem faciendo, carnemq; suam pro honore Dei cum vitiis & concupiscentiis crucifigendo: Benedixerunt Deum, totum quod ad gloriam eius dicere, totum quod ad honorem eius facere poterant, non sibi, sed illi attribuendo, qui sancto spiritu misso de cælo sic docuit eos simplices & idiotas, vt scirent & possent ad gloriam eius loqui, sic animauit eatenus infirmos, vt possent ad honorem eius non solùm viuere, sed etiam mori. Hęc tria illi dederunt sedenti super thronum, viuenti in secula seculorũ, magnam suæ inopię refocillationem, magnam exinde haurientes sanctæ spei recreationem, quod dum glorificantes, honorificantes atque benedicentes Deum, persecutionem patiuntur & occiduntur, superstitem relinquunt illum sedentem super thronum, qui viuit in secula seculorum, quiq; eo ipso quod superstes est, & viuit in secula seculorum, curare potest post ipsos de mortibus eorum, & requirere sanguinem eorum. Hęc illis dantibus, procidebant, ait, viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum. Summa causa totius, pro qua sedens ille & viuens à nobis adorari dignatur, gratia & misericordia est,

Exod. 13 quam in Christo, vel per Christum nobis est operatus. Nam adorari pro bonis temporalibus

Deut. 6. non adeò gratum habet, quomodo adorabat illum carnalis ille Israel, qui in eo quod dicebatur illi: & dabo tibi terram fluentem lac & mel, & in cæteris huiusmodi dictis non nisi terrenas intelligebant vel attendebant promissiones. Cęterum sancti & perfecti patres, & Moyses, & quotquot erant tales spiritum Dei habentes, propter futuram istam Christi gratiam, Deum adorabant, & idcirco adorando, siue sacrificando animalia hęc, siue facies istas, de quibus loquimur, sicut iam supra dictum est, figurabant. Cùm ergo darent illa animalia gloriam & honorem, & benedictionem, procidebant viginti quatuor seniores, & adorabant, quia videlicet vbi sacramenta illa sæpè dicta in Christo celebrata, & per Euangelicos pręcones mundo prędica-

Phili. 2. ta sunt, ex eo in nomine eius flectitur omne genu, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & inter hęc omnia illi maximè qui pro regno eius laborauerunt, quorum, vt supra iam dictum

Iudic 3. est, & in veteri testamento ante regnum Dauid præcipui sunt duodecim iudices Israel, & in

Mat. 19. nouo testamento, iam regnante Christo, super sedem Dauid duodecim apostoli iudicaturi duodecim tribus Israel. Adorantes autem mittebant, inquit, coronas suas ante thronum. Qui in regno, vel pro regno Dei laborauerunt, dignè in conspectu regnantis, & se-

dentis

dentis coronati ſunt. Verùm iſti conſiderantes, quia non ſuis meritis, ſed gratia præuenientis & ſubſequentis miſericordiæ, coronas aſſecuti ſunt: & perpendentes quia is propter quẽ & per quẽ omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, autor ſalutis eorũ per paſſionem conſummatus eſt: nonne ipſi ſuam dignitatem paruifaciunt, & totum quod meruerunt cum humili reuerentia illi attribuunt? Mittunt ergo ante thronum coronas ſuas, id eſt, quicquid virtutis, quicquid habent dignitatis, Deo cum gratiarũ actione offerunt dicentes: Dignus es domine Deus noſter accipere gloriam & honorẽ & virtutem, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatẽ tuam erant & creata ſunt. Comparetur dignitas quorumlibet ſanctorum vel iuſtorũ, comparentur dignitates vel merita ſeniorũ, dignitati vel operi ſiue merito huius antiqui dierum, dignitates vel merita illorum quid ſunt? ille enim creauit omnia, & propter voluntatẽ eius erãt & creata ſunt, id eſt, nullius conſilio vel merito, ſed ſola voluntate eius erant & creata ſunt. Creaſti omnia, dixit: & iterum, erant, & creata ſunt. Non ſuperfluè creationis verbum repetiuit, ſed duas creaturæ rationalis creationes intelligi voluit, quarum poſterior quidem, ſed vtilior illa eſt, qua ſumus in Chriſto per ſpiritum ſanctũ recreati, de qua Pſalmiſta: Emittes, inquit, ſpiritũ tuum, & creabuntur. Prior autẽ eſt illa in Geneſi: Et creauit Deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginẽ Dei creauit illum, maſculum & fœminã creauit eos. De iſta creatione qua per ſpiritum ſanctũ recreati ſumus, de qua dicit & Apoſtolus: Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus: De iſta, inquam, creatione primum dixit: quia tu creaſti omnia, id eſt, oẽs homines, ſiue omnium creaturarũ genera, quemadmodum & in Apoſtolo habemus, quia in ipſo cõplacuit omnem plenitudinẽ habitare, & per eum reconciliari omnia. Porro de priore creatione addidit, & propter voluntatem tuam erant & creata ſunt. Parum erat dixiſſe erant, niſi addidiſſet, & creata ſunt, id eſt, initium exiſtendi acceperunt propter voluntatẽ tuam. Quis ergo ſeniorum iſtorũ ſapientum tantã dignitatem conſiderans iudicet ſeſe eſſe dignum? Sic ab oculis eorum reſpectu dignitatis illius, omnes ſuæ dignitates diſparent, quomodo in præſentia ſolis ſuper terrã omnes ſtellæ teguntur & non parent. Tu ergo, inquit, domine Deus noſter, tu ſolus dignus es accipere gloriam, honorem, & virtutem. Gloriam videlicet, quia de nihilo à te creata ſunt: honorem, quia propter voluntatẽ tuam per generationũ ſucceſſiones erant: virtutẽ, quia per ſpiritum tuum ſecunda creatione creata ſunt. Ergo non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.

Duplex creatio hois. — Pſal. 103 — Gene. 1 — Ephe. 2 — Coloſ. 1 — Pſal. 113

TERTII LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER IIII.

CAP. V.

ET vidi in dextera ſedentis ſuper thronum librum ſcriptum intus & foris, ſignatum ſigillis ſeptem.] Præcedenti viſione laudem vel opus ſpiritus ſapientiæ ſpectauimus in diſpoſitione throni eius, nunc in iſta quæ ſequitur, ſpiritum intellectus prædicamus, ſiue prædicati intelligimus in apertione libri & ſolutione ſeptem ſignaculorum eius. Et in illa quidem viſione vnus eſt thronus ſiue ſedes, & circa illa ſeptem inſignia, ſcilicet oſtium apertum in cælo, vox audita tanquam vox tubæ loquentis, iris in circuitu ſedis, & ſeniores ſedentes ſuper ſedilia vigintiquatuor, lampades ardentes ante thronum, quæ & ipſæ in numero ſeptem ſunt, & in conſpectu ſedis tanquam mare vitreũ, & in medio ſedis, & in circuitu eius quatuor animalia plena oculis ante & retro. In iſta viſione præter id quod agnus videtur habens cornua ſeptem & oculos ſeptem, vnus eſt liber & ſignacula eius ſeptem. Hoc dicimus vt in iſtis ſancti ſeptiformis ſpiritus reuelationibus, & in cæteris quæ ſequuntur ſeptenarij numeri ſacramentum valde commendari non ignoremus. Et vidi, inquit, in dextera ſedentis ſuper thronum librum. Vnus iſte liber, ſancta ſcriptura eſt: ſcriptura, inquam, omnis diuinitus inſpirata, quæ idcirco dicitur & eſt vnus liber, quia vno ſpiritu eſt conſcripta, & vnius verbi Dei theſaurus ſiue ſacrarium eſt. Liber iſte in Eſaia quoque & ſcienti literas & neſcienti irreſerabilis. Cuius tamen etiam illic ita prædicatur apertio: In die illa audient ſurdi verba libri. De quo & Ezechiel: Et vidi, inquit, & ecce manus miſſa ad me in qua erat liber inuolutus, & expandit illum coram me, qui erat ſcriptus intus & foris. Vbi & hoc quod Ioannes tacuit,

Liber iſte, ſacra ſcriptura eſt. — Eſa. 29 — Ezech. 2

quid videlicet in libro scriptum esset, adiunxit dicens: Et scriptæ erant in eo lamentationes, &
carmen, & væ. Cuncta enim series & veteris & noui testamenti, pœnitétiam pro peccatis agen
dam, regnum cæleste quærendum, & fletus infernales præmonet esse fugiendos. Librum er-
go, id est, omnem scripturam, librum magnum & sacrum vidi, inquit, in dextera sedentis su-
Deut. 33 pra thronum. Veraciter in dextera, iuxta illud in Deuteronomio: In dextera eius ignea lex.
Prou. 3 Sapientia vero dicit: In sinistra eius diuitiæ & gloria. Ignea lex idipsum quod hic liber scili-
cet & omnis scriptura sancta est, vt iam dictum est. Verbum quippe siue eloquium domini est,
Psal. 118 de quo & Psalmista: Ignitum, ait, eloquium tuum vehementer. Attendamus ergo quia sedens
iste super thronum, multum potens & valde diues est, & distantes atque diuersas à dextris atq;
à sinistris facultates possidet, à dextris hunc librum, legem igneam: à sinistris diuitias & glo-
riam. Quanto melior est dextera quàm sinistra, tanto felicius bonum est liber iste siue ignea lex,
Melior quàm diuitiæ & gloria. Quænam sunt diuitiæ hoc loco, & quæ gloria, nisi diuitiæ terrenæ &
liber, q̃ mundana gloria? Bene ergo in sinistra eius diuitiæ & gloria, quia bonum quod habet huius-
diuitiæ. modi bonum diuitiarum & gloriæ temporalis tale est, vt non solis detur electis, imo sæpius de
sit & tardius detur electis, quàm reprobis. Ignea verò lex, scilicet iste liber, tantummodo electo-
rum bonum & consolatio est: & ista est pars quæ semper permanet, testante domino cum dicit
in euangelio: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Et nonnulli quidem, vt
Cant. 2 Dauid & Salomon, multum de vtraque parte acceperunt, de dextera scilicet librum, de sinistra
diuitias & gloriam, quippe qui cum scientia legis Dei, diuitias quoque habuerunt & gloriam tem
poralis regni, & vtraque dona fuerunt huius sedentis in throno, sed expedit omni animæ, cui
hæc data sunt, vt quod à dextra datum est, habeat in iucunditate: quod autem à sinistra, teneat
Eccl. 10 sub se, & moderetur liberali dispensatione, dicatq;: Læua eius sub capite meo, & dextera illius
amplexabitur me. Quod est dicere: Temporalia bona sub mea sunt dispositione, pars autem
illa, quæ illis transeuntibus permanet, pars optima, quæ est verbum Dei, legere vel audire, &
intellecta commendare memoriæ, in summa mihi est delectatione. Scriptum, ait, intus & fo-
ris, signatum sigillis septem. Intus & foris scriptus est liber, quia nimirum sancta scriptura & hi-
storiali siue literali tenore legenda, & spiritali sensu intelligenda est. Signatus est quoque si-
gillis septem, ita videlicet, vt omnem in se contineat mysteriorum Christi plenitudinem, quæ ni
si ille veniens adimplesset, nemo intelligeret, & tãquam signacula firmissima soluere cupiens,
frustra laboraret, quia conuenientia non essent, quæcunque quasi exponendo dicere conten-
2. Cor. 3 deret. Denique hi quibus Christus non venit, vel qui Christum non receperunt, nunc vsque clau
sum & signatum versant librum, imo nec signatum esse vident, quia velamen positum est su-
pra cor eorum, & quæcunque quasi exponendò fari gestiunt, conuenientia non sunt. Bene au-
tem dictum est, signatum sigillis septem, quia videlicet septem sunt Christi mysteria, circa quæ
versatur sancta legalis & prophetica scriptura, scilicet incarnatio, passio, resurrectio, ascensio,
datum spiritus sancti paracleti, vocatio gentium, secundus aduentus Christi ad iudicandum:
de quibus suis in locis ipso donante dicemus per singula. Ita quippe istis mysterijs sancta scri-
ptura est signata, vt quicunque ista non recipit, nullatenus veritatem eius intelligere præua-
* vidi. leat. [Et * audiui angelum fortem prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum,
& soluere signacula eius?] Angelus iste fortis ita prædicans voce magna sanctorum antiquo-
rum anhelans expectationem, magnumq; desiderium significat, de quibus in euangelio domi-
nus: Multi, inquit, prophetæ & iusti voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Et A-
Hebr. 11 postolus ad Hebræos enumeratis patribus: Iuxta fidem, inquit, defuncti sunt omnes isti, non
acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes & salutantes, & confitentes quia pere-
grini & hospites sunt super terram. Et infra: Et hi omnes, inquit, testimonio fidei proba-
ti inuenti, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt ne
sine nobis consummarentur. Nimirum expectatio & illa à longè illorum salutatio atque con-
fessio, magnus erat magni desiderij clamor, qualem hic in ista visione significari decuit, ma-
gna voce angeli fortis fortiter prædicantis. Exempli gratia: Illi de quibus nouissimè dixit,
De in- omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissiones. Legebant quod in vno
carna- eorum scriptum est de filij Dei incarnatione: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & voca-
tione. Esa. 7. 9 bitur nomen eius Emanuel. Ac deinceps: Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis:
Et factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, consilia-
rius, fortis Deus, pater futuri seculi, princeps pacis. Et in alio de diuina eiusdem natiuitate:
Psal. 2 Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Item de eiusdem passione: Ve-
Esa. 53 re languores nostros & peccata nostra ipse portauit: Disciplina pacis nostræ super eum, &
liuore eius sanati sumus. Sicut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente
Psal. 21 se obmutescet, & non aperiet os suum. Et in alio: Foderunt, inquit, manus meas & pedes meos.
Item de eiusdem resurrectione: Venite & reuertamur ad dominum, quia ipse cœpit & sa-
Osee. 6 nabit nos: percutiet, & curabit nos. Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos
& viue-

& viuemus in conſpectu eius. Et in pſalmo: Ego dormiui & ſoporatus ſum & exurrexi. Et Pſal. 3
item: Exurrexi & adhuc ſum tecum. Item de eiuſdem aſcenſione: Quoniam eleuata eſt ma- Pſal. 138
gnificentia tua ſuper cælos. Et iterum: Aſcendit Deus in iubilatione, & dominus in voce tu- Pſal. 8 Pſal. 46
bæ. Et alibi: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Item de aduentu vel dato ſpi- pſal. 109
ritus ſancti: Et erit in nouiſſimis diebus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, dicit Iohel. 2
dominus, & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ. Et in alio: Effundam ſuper vos aquam mun Acto. 2 Ezec. 36
dam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris: & dabo vobis cor nouum, & ſpiri-
tum nouum ponam in medio veſtri, ſiue (vt ſubinde ait) & ſpiritum meum ponam in medio
veſtri. Item de vocatione gentium & abiectione Iudæorum: Vocabo non plebem meam, Oſee. 1
plebem meam: & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam. Et in alio: Po- Oſee. 2
pulus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi: Filij alieni mentiti ſunt Rom. 9
mihi, filij alieni inueterati ſunt. Item de iudicio eiuſdem: Dominus ad iudicium veniet cum Pſal. 17 Eſa. 3
ſenioribus populi ſui. Et alibi: Domine exaltetur manus tua, & non videant: videant, & con- Eſa. 36
fundantur zelantes populi, & ignis hoſtes tuos deuoret. Hæc, inquam, legebant & multa his ſi-
milia: quia omnis ferè ſcripturarum plenitudo circa ſeptem hæc verſatur myſteria, & deſideran
tes atque ſuſpirantes videre illorum adimpletionem, dicebant: Quis eſt dignus aperire librum
& ſoluere ſignacula eius? Circunſpiciebant animo omne ſemen Iſrael, videbant quotidie naſ-
centes & morientes, perpendebant viuos & commemorabant mortuos, & nullus omnino tan-
tus erat vel talis apparebat, qui ſolueret hæc ſeptem ſignacula, id eſt, in quo vel per quem im-
plerentur tot & tanta hæc myſteria. Hoc eſt quod ſequitur. [Et nemo poterat in cælo neque in
terra, neque ſubtus terram aperire librum, neque reſpicere illum.] Erant in cælo angeli, erant
in terra viuentes homines iuſti nonnulli, erant ſubtus terram, ſcilicet apud inferos in quadam
tamen requie, patriarchæ & prophetæ, reges quoque & iuſti plurimi mortui, & nemo illorum
poterat aut potuerat aperire librum, id eſt, iam dicta adimplere myſteria ſcripturarum: neque
reſpicere illum, id eſt, nec ſaltem ſperare de ſemetipſo, quod tantum támque diuinum poſſet
exequi ſalutis mundi negotium. Sequitur. [Et ego flebam multum, quia nemo inuentus eſt di-
gnus aperire librum, neque videre eum.] Parum erat huic beato Ioanni audiſſe vocem ma-
gnam fortis angeli fortiter prædicantis, quis eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula
eius: qua voce vel qua prædicatione, magnum ſanctorum antiquorum deſiderium ſignifica-
batur, niſi & vnctio (de qua ipſe Ioannes alibi loquitur, & vnctio eius docet vos de omnibus) 1. Ioan. 2
mentem eius inungeret, vt in ipſo exceſſu præ dulcedine rerum quas viderat fleret, ſuoque fle-
tu ſanctorum illorum deſiderium experiretur quàm flebile fuiſſet. [Flebam ergo, inquit, mul-
tum. Et vnus de ſenioribus dixit mihi: Ne fleueris. Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid,
aperire librum & ſoluere ſeptem ſignacula eius.] Hæc talis dictio vnius de ſenioribus, non ſo-
lum flentem conſolatur, verumetiam videntem atque viſurum docilem reddit, vt rerum ſiue
imaginum quas videt cognitor fieri melius poſſit, præmonitus atque ad memoriam rerum ge-
ſtarum adductus, in ipſo exceſſu verbis huiuſcemodi: Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Da-
uid. Leonem nominat ei qui protinus agnum viſurus erat. Sequitur enim: Et vidi, & ecce in
medio throni & quatuor animalium, & in medio ſeniorum agnum ſtantem tanquam occiſum.
Cur hoc? Videlicet quia is qui per manſuetudinem & patientiam in ſua paſſione dignus erat, Eſa. 53.
& ſicut agnus erat corā tondente ſe obmuteſcens, nō aperuit os ſuum. Ipſe conſummata eadem
paſſione, mox tanquam catulus leonis ad prædam aſcendens, infernum ſpoliauerat, atque in
ſepulchro requieſcens, & accubans vt leo & quaſi leæna, ipſam quoque mortem corporis, &
in ſemetipſo & in nobis tertio die magno rugitu, magno cum terræmotu contriuerat. Sanè
multò amplius iſte leo tunc rugiet, quando ad iudicandum veniens, tempeſtate valida circum
tonante, mortuos omnes ac ſi dormientes, euigilare faciet. Ait ergo: Ecce leo de tribu Iuda, id Gen. 49
eſt, homo talis, qualis iuxta propheticam veritatem, quam Iacob patriarcha prædixit, naſci
de tribu Iuda, vicit fortitudine ſua principem aduerſæ fortitudinis, tantus ac talis, vt dignus
fuerit ac ſit, aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius. Quare autem dixit de tribu Iu-
da radix Dauid, cum ſic dicere potuiſſet, de tribu Iuda, de ſtirpe Dauid? Chriſtus enim, vt de
tribu Iuda, ita & de ſemine Dauid eſt. Cur ergo vt de tribu Iuda non ita dixit, de ſtirpe vel
de ſemine Dauid? Videlicet quia tali dictione rem vel cauſam non tetigiſſet vnde leo ſit, &
vnde vincere potuerit. Chriſtus nanque vnde de tribu Iuda eſt & ex ſemine Dauid, non inde
Deus eſt, neque inde mortem vicit aut reſurgere potuit, ſed inde homo eſt, & inde tanquam
agnus mori vel occidi potuit. Magnificentius ergo dictum eſt, vt dici debuit, radix Dauid. Ma-
gnificum quippe & mirabile eſt eius eſſe radicem, de cuius ſtirpe deſcendit. Nam ſi ad carnem re
ſpicias Chriſti, ſic nō eſt ille radix Dauid * quomodo non radicem vitis portat, ſed vitem radix. quoniā
Itaque ſecundum diuinitatem dictum eſt radix Dauid: quia videlicet ſicut radix vitem aut pal-
mitem, ita patrem ſuæ carnis Dauid, portat Chriſtus ſecundum ſuam diuinitatem. Vnde
enim Dauid & tota gens illa in ſcripturis propheticis vinea domini dici conſueuit, niſi quia per

fidem venturo inhærebat Christo, qui dicit, ego sum vitis? Denique sicut apostoli palmites, sic
David vitis huius est palmes, nec aliquis veterum aut nouorum ad vineam domini pertinere
Esa. 5 potest aut potuit, nisi qui per fidem viti huic inhæret aut inhæsit. Sequitur. [Et vidi, & ecce in
Hier. 2 medio throni & quatuor animalium & seniorum agnum stantem tanquam occisum, habentem
Ioan. 15 cornua septem & oculos septem.] Vnus idemque Christus qui agnus est innocenter moriendo,
leo quoque factus est mortem fortiter euincendo. Vtrunque autem veteris scripturæ autori-
Gen. 49 tate fundatum est. Nam quem leonem siue catulum leonis Iacob Patriarcha prædixit, eundem
Exo. 12 per agnum Moses in Aegypto figurauit. Quomodo autem in medio throni stat agnus iste, &
Infra. 19 quatuor animalium & seniorum, nisi quia sicut alibi dicitur, rex regum est, & dominus domi-
nantium? Nam potestatem eius & sapientiam qua dominatur & imperat, exprimit dicendo,
habentem cornua septem, & oculos septem. Septiformis nanque spiritus in Christo vel super
Christum requiescens, qui supra septem lampadibus, hic propter eminentiam potestatis & for-
titudinis septem cornibus, & propter illuminationem gratiæ vel sapientiæ septem oculis com-
Iob. 12 paratur. Vnde loquitur Iob: Apud ipsum est fortitudo & sapientia. Item: Apud ipsum est sa-
pientia & fortitudo. Igitur agnum vidi, inquit, stantem in medio throni, & quatuor animalium
& seniorum: id est, Christum sanctum sanctorum regnantem & dominantem in medio omnium
sanctorum, cornibus septem & oculis septem, id est, spiritibus septem, quorũ omnem in se ha-
bet plenitudinem corroborantem & illuminantem omnesque qui per fidem in circuitu eius sunt.

Rom. 6 Additur quoque, tanquam occisum. Quid est tanquam occisum, nisi aliquando occisum,
nunc autem viuum? Nam ille quidem resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra
non dominabitur, veruntamen signa mortis eius, loca clauorum in manibus eius & pedibus,
locus lanceæ in latere eius, quæ suis discipulis post resurrectionem suam ostendit & palpanda
præbuit, in memoriam sempiternam eseruantur, sibi ad gloriam, nobis ad gratiam, inimicis
eius ad crudelem conscientiam: vt videant & confundantur, iuxta illud propheticum, Vide-
bunt in quem pupugerunt. [Et venit & accepit de dextera sedentis in throno librum.] Cum,
Zach. 12 vt supra iam dictum est, in dextera sedentis, ignea sit lex, quæ est iste liber, in sinistra verò il-
Deut. 13 lius diuitiæ & gloria, valde notandum, quia veniens Christus in hunc mundum per incarnatio
Prou. 3 nis mysterium, nihil diuitiarum aut gloriæ de sinistra, sed tantummodo librum siue igneam le-
gem accepit de dextera. Bonũ exemplum cunctis præbens discipulis & credentibus in se: nihil
diuitiarum aut gloriæ voluit aut quæsiuit in hoc mundo, pauper & egenus iste, imo & cũ offer-
Ioan. 6 retur ei, sicut legimus in euangelio, quia venturi erant hi quos saturauerat de quinque pani-
bus & duobus piscibus, vt raperent eum & facerent regem super se, sciens hoc ipse fugit. Tan-
tummodo meditari in lege domini die ac nocte, tantummodo librum de dextera dignatus est
Thre. 3 accipere, intendens aperire illum, & soluere septem signacula eius. Consequuntur quidem il-
lum, qui exemplo eius pro posse suo librum hunc accipiunt, labores & aduersitates seculi, sed
de isto etiam scriptum est: Saturabitur opprobrijs, id est, opprobria sustinere pro iustitia dulce
illi erit. [Et cum aperuisset librum, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderunt co-
ram agno, habentes singuli citharas & phyalas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes san
ctorum. Et cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es domine accipere librum & ape-
rire signacula eius.] Magna res, vehementer summumque agebatur negotium cum veniret agnus
ille, & accipiens aperiret librum, bonisque ac legitimis opus erat testibus ad defendendum at-
que testificandum, quòd ipse dignus esset accipere & aperire librum, id est, in quo deberent im-
Triplices testes χρi cõtra Iudæos. pleri scripturæ vel cuncta oracula prophetarum. Quis enim illi credidit cum diceret se à Deo
patre esse missum ad tale ministerium? Nam econtra perfidi Iudæi dixerunt: Tu de teipso te-
stimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Et multa in hunc modum. Hinc Ioan-
nes Baptista gemebundus clamat: Qui de cælo venit super omnes est, & quæ vidit & audiuit
Ioan. 8 hoc testatur, & testimonium eius non accepit. Nemo, inquit, accepit, imo omnes contra stete-
Ioan. 3 runt, omnes falsum testem clamauerunt, & tanquam magũ & seductorem interfecerunt. Exem
Mat. 26 pli gratia: Quia dicenti pontifici, Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus
filius Dei benedicti, veritatem respondit: Et ille videns quia testimonium eius nemo accepit,
tacuit: & sicut agnus coram tondente se obmutuit, & non aperuit os suum. Quid multa? Tan-
Esa. 53 quam falsum testem occiderunt illum, sicut iam dictum est, & sic maximè aperuit librum, imple
uit oracula scripturarum. Ergo vt vel occiso non deesset testimonium, ecce triplex dignitatis
eius testificatio sufficiens & abũdans secundum sacræ legis edictum, quia in ore duorũ vel trium
Deut. 19 testium stat omne verbum. Primus hoc loco testis, est vniuersa sanctorum veterum ac nouorũ
ecclesia, quæ hic intelligitur per quatuordecim seniores & quatuor animalia. Ecclesia nanque vna
omnium electorũ, prędicat scriptis, prędicat miraculis, in illo homine Iesu Christo qui crucifixus
est, cõpleta esse omnia, & dicit. [Dignus es domine accipere librũ, & aperire signacula eius, quoniã
occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione:
& fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabunt super terrã.] Secundus testis, omnis

sanctorum

sanctorum angelorũ chorus vel exercitus est, qui incarnandum annunciauerũt, natum cum glo- Matt. 1.
ria in altissimis decantauerunt, tentato in deserto ministrauerunt, agonizantem in passione, vt Lucæ 1.
Lucas testatur, confortauerunt, resurgentis gloriam beatis mulieribus apparentes prolocuti Lucæ 2.
sunt, ascendentis triumphum, & iudicaturi reditum sanctis apostolis intimauerunt. Ait ergo: Matt. 4.
[Et vidi & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni & animalium & seniorum, & Luc. 22.
erat numerus eorum milia milium voce magna dicentium: Dignus est agnus qui occisus est, ac- Mat. vl.
cipere virtutem & diuinitatẽ, & sapientiã, & fortitudinẽ, & honorem, & gloriam, & benedictio- Acto. 1.
nem.] Tertius testis, omnis creaturæ vniuersitas est, quia omnia per ipsum facta sunt, & hoc est Ioan. 1.
maximum atque constantissimum dignitatis eius testimonium, quia sine dubio nemo dignior il-
lo per quem omnia facta sunt, & sine quo factum est nihil. Pulchritudo cœli & omnium quæ in
eo sunt, pulchritudo terræ & omnium quæ in ea sunt, pulchritudo aquarum & omnium quæ in Psal 32.
eis sunt, naturali quodam concentu dignitati eius perhibent testimonium, quia, sicut iam dictum 148.
est, omnia per ipsum facta sunt, quia videlicet Deus pater ipse dixit & facta sunt, ipse manda-
uit & creata sunt. Hic autem est illius dicentis, verbum, illius mandantis mandatũ. Ait ergo: [Et
omnem creaturam quæ in cœlo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in
ea sunt, omnes audiui dicentes: Sedenti in throno & agno benedictio & honor, & gloria, & po-
testas in secula seculorum.] Nunc iam diligentius & testium dignitatem atque reuerentiam, &
testimoniorum attendamus fidem atque constantiam. [Cùm, inquit, aperuisset librum, quatuor
animalia & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas & phya-
las plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.] Antequam aperuisset agnus librũ,
antequam per passionem suam adimplesset veritatem scripturarum, præter paucissimos, præter Matt. 2.
tres Magos ab Oriente venientes, & præter illum illuminatum à natiuitate cæcum, ferè nullus Ioan. 9.
inuenitur procidendo adorasse agnum, Christum Dei filium, sed postquam aperuit, postquam
obedientiam consummauit, omne genu curuatur, cœlestium, terrestrium & infernorũ. Nec ve- Phili. 2.
rò solummodo genu flectitur, sed adoratio plena procidendo perficitur, sicut & in psalmo scri- Psal. 71.
ptum est: Coram illo procident Aethiopes, & adorabunt eum omnes reges. Apostoli quo-
que neque illum adorare, neque in nomine eius adhuc petere nouerant. Vnde & dicebat illis iã Ioan. 16
instante hora suæ passionis: Vsque modo non petistis quicquam in nomine meo. Ac deinceps: Phili. 2.
Illo die in nomine meo petetis. Ex quo propter quod humiliauit semetipsum, factus obediens
vsque ad mortem, mortem autem crucis, deus illum exaltauit, ex eo iam exigitur vt adoremus
& procidamus ante eum, & nomine eius petamus, dicentes Deo patri: da vel præsta hoc vel il-
lud, per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. Cùm ergo aperuisset librum, cum Quæ
adimplesset omnia quæ de ipso scripta sunt, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores coram sunt ci-
agno adorantes ceciderunt, quia sancti omnes noui pariter & veteres in cœlo & in terra, qui- tharæ
cunque adorant patrem, adorant & filium, adorant Deum & hominem Iesum Christum habẽ- sancto-
tes singuli citharas, instrumenta videlicet laudum incessabilium, instrumenta non manufacta, rum.
sed pectora fidelia, & corpora cum plectro linguæ Dei personantia laudem. Citharis nanque
vbi ligno chordæ tenduntur, corpora propter Christum mortificata rectè comparantur. Ha-
bent etiam phyalas, vascula videlicet ore lato patentia, id est, corda non angusta, sed per cha-
ritatem dilatata. Huiusmodi phyalæ plenæ sunt odoramentorum, quæ sunt, inquit orationes
sanctorum. Nimirum & hoc ipsum latitudo oris phyalarum, id est, ampla charitas efficit cordium
vt odoramentorum nomine honorentur orationes sanctorum. Vnde est illud in psalmo: Diri- Psal 140
gatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Et in cõsummatione virtutis & orationis suæ Ephe. 5.
pius magister dicit: Ego me obtuli sacrificium Deo in odorem suauitatis. [Et cantabant canti- Heb. 9.
cum nouum dicentes: Dignus es domine accipere librum, & aperire signacula eius, quoniã oc-
cisus es, & redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fe-
cisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabunt super terram.] Adorabant & cithari-
zabant, spirabant odoramenta orationum, & cantabant canticum nouum, atque hoc erat &
est magnum & ineffabile tripudium. Nouum, inquit, cantabant canticum, nam & cantores
omnes ipsi noui sunt, omnes veterem hominem deposuerunt, & noua in Christo creatura sunt. Ephe. 4.
Tota nimirum cantici materia noua erat, quia nouiter agnus occisus aperuerat librum, & re-
demerat eos in sanguine suo, quemadmodum & ipsi cantantes dicunt: Rectè ergo nouum dicũ-
tur cantare canticum. Quod est illud canticum? Dignus es domine accipere librum, & aperi-
re signacula eius. Dominum dicunt agnum, rex enim est regum, & dominus dominantium.

Cùm autem iam dictum sit quod aperuisset librum, quomodo nunc dicunt, dignus es acci-
pere & aperire librum? Semel enim passus & mortuus est, & hoc modo librum semel aperuit, id
est, scripturas impleuit. Ergo quod dicunt ei qui iam aperuerat, id est, adimpleuerat, dignus
es accipere, idem est ac si dicant, dignus es & potens sensum legentibus aperire & intelligen-
tiam scripturarum dare. Nam & hoc & illud vnus idemque pro sua dignitate effecit. Moriens
scripturas adimpleuit, resurgens spiritum sanctum dedit apostolis, qui ad intelligendas scri-

pturas sensum illis aperuit, & signacula libri soluit, id est, soluta & intelligibilia facta esse mysteria scripturarum ostendit. Vnde hæc domine dignitas tibi? Quoniam occisus es, inquiunt, & redemisti nos Deo in sanguine tuo. Nisi occisus fuisses, nequaquam liber aperiri potuisset.
Mat. 26. Propterea Petro euaginanti gladium, cum mallet homines occidere, quàm ab hominibus occidi te verum agnum Dei, dixisti: Conuerte gladium tuum in locum suum. Non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur scripturæ? Quia sic oportet fieri. Quoniam ergo occisus es, in eo ipso aperuisti librum, & implesti veritatẽ scripturarum. Occisus es & redemisti nos Deo in sanguine tuo. Notandum tale canticum in duobus quæ sequuntur multitudinis angelorum & omnis creaturæ testimoniis non esse, quia videlicet neque angeli, quippe qui non perierant, neque creatura alia quæcunque rationalis non est, sed sola hominum ecclesia, quæ hic intelligitur per vigintiquatuor seniores & quatuor animalia, in sanguine Christi redempta est. Propterea isti quidem dicunt, quoniam occisus es, & redemisti nos, angeli autem hoc tantũ, dignus est agnus qui occisus est, & non addunt, & redemisti nos. Porrò cæteræ omnes creaturæ quæ in cælo, & quæ super terram, & quæ sub terra, & quæ in mari sunt, nihil horum dicunt, sed tantummodo sedenti super thronum à quo factæ sunt, & agno per quem factæ sunt, suo modo benedicunt. Soli ergo homines sunt qui primi ante angelos & ante omnem creaturam primum in isto cantico perhibent testimonium, dicendo: quoniam occisus es, & redemisti nos. Cui redemisti nos? Deo, inquiunt. Vnde redemisti nos? Ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione. Ex magna vtique dispersione congregasti nos, ex magna dissensione adunasti nos. Ex hoc nanque homines multum à semetipsis dissentiunt, quod multarum tribuum, dissonantium linguarum, dissimilium populorum, & diuersarum sunt nationum. Porrò ex hoc adeo dissentiunt, quod à diabolo capti diuersorum tenentur irretiti laqueis errorum. Sed tu redemisti nos Deo vt faceres nos Dei filios, vt sicut in euangelio scriptum est, filios Dei, qui erant disper-
Ioan. 11. si, congregares in vnum. Agnus qui in Aegypto in figuram tui occisus est, ex vna tantũ gen-
Exod. 12 Agnus typicus. te populum illum in sanguine suo redemit, ita videlicet, vt sanguis eius de limine sumptus, & in superliminari, & super vtrunque postem positus domorum in quibus comedebatur, percussorem non fineret ingredi & percutere, & occisis Aegyptiorum primogenitis, hi qui prius tenebantur ab eis non solum dimitterentur, sed etiam compellerentur exire, & diuiso mari rubro, ipsi quidem salui pertransirent, persequentes autem eos Aegyptii cum curribus & equis suis in mediis fluctibus interirent. Taliter tunc agnus ille populum illum redemit, imo tunc Dominus dominator agne per illius agni immolationem figuratiua redemptione illos redemisti. Nunc autem tu per temetipsum ita redemisti nos Deo in sanguine tuo, vt sanguis tuus, qui pro nobis effusus est, de baptismi tui sacramento sumptus, signo crucis frontibus nostris imprimatur, itemque de sacro altari sumptus super vtrunque postem domorum nostrarum ponitur, dum & cordis & corporis ore percipitur. Hoc facto percussor diabolus ingredi non permittitur, sed primogenitum, id est, originale peccatum in nobis deletur, & omnia quæ contra nos erant actualia peccata, nosque persequebantur, in aquis baptismi absorbentur. Ita redemisti nos liberans à malignis spiritibus, & congregans de nationibus, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Illud quoque quod ad hoc redemisti nos, vt faceres deo nostro regnum & sacerdotes, qui eramus serui peccati & dæmonum sacrificatores, in illa vmbra præfiguratum est. Redactos in seruitutem Aegyptiorum, & seruientes diis eorum, filios Israel ad hoc redemisti, vt faceres Deo qualecunque regnum, & de tribu Leui sacerdotes qualiscunque sa-
Exod. 3. crificij, sic incipiens & sic mandans Pharaoni: Dimitte populum meum vt sacrificet mihi. Factum est tandem in manu forti, & populus ille regnum erat Deo, donec malo consilio dicerent ad Samuel: Nequaquam, sed regem constitue super nos. Item: constitue super nos re-
1. Reg. 8 gem vt iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes. Dominus autem ad Samuelem: Non, inquit, te abiecerunt, sed me, ne regnẽ super eos. Ergo & in illa figura sic illos de seruitute Aegyptiorum hominum pariter & deorum redemisti, vt faceres regnum Deo, & de illis sacerdotes Dei. Nos secundum illam figuram fecisti in veritate Deo nostro regnum & sacerdotes, vt iam
Rom. 6. non simus serui peccati, sed regnum iustitiæ, vt non regnet peccatum in nostro mortali corpore
1. Cor. 15 imo nec ipsum corpus iam mortale sit, cum mors per gloriã resurrectionis absorpta fuerit. Ecce iam & regnum hic incipit, & sacerdotes sumus Dei, nunc sacrificantes hostiam salutarem corporis & sanguinis tui, tunc autem & plene regnaturi, & incessabiles laudum hostias sacrificaturi. Verè magna largitas redimentis, qui ad hoc redemit seruos peccati, vt non seruos faciat vel habeat, sed regnum & sacerdotes Dei. Confitentur quidem omnes redempti, & verum
Quomodo serui sunt & amici. dicunt quia sunt serui eius qui eos redemit, sed ipse qui redemit, non seruos, sed amicos, non sub seruientes, sed conregnantes facit, & dicit: Quid multa? Conditione sui sunt serui emptitij, dignatione illius vocantur, & sunt amici, & filii vocantur, & sunt regnum, & sacerdotes Dei. Et regnabunt, inquit, super terram. Quomodo illi iam dicti de ergastulo Aegyptiorum liberati regna-

regnauerunt ſuper illam repromiſſionis terram, vnde Chananæi & Amorrhæi propter ſua
peccata eiecti ſunt, ita iſti regnabunt ſuper veram repromiſsionis terram, ſuper terram vi-
uentium, vnde propter ſuperbiam illi apoſtatæ ſpiritus eiecti ſunt. Notandum verò, quod
de prima perſona tranſierunt ad tertiam cum præmiſſo, & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſa-
cerdotes, adiungunt, & regnabunt ſuper terram. Religioſa valde tranſitio eſt hæc, declinans
etiam in ſono vocis vanè gloriantium ſimilitudinem. Etenim cum veraciter dicere poſſent,
& regnabimus ſuper terram, magis humiliter dicere placuit, & regnabunt ſuper terram. Itaq; &
feciſti nos Deo noſtro regnum, ſit laudatio omnium communiter confitentium, & regnabunt
ſuper terram, dictum ſit ſingulorum humili ſe reuerentia deprimentium. Sed nec illud præ-
tereundum eſt, quod non dictum eſt, & regnabunt in terra, ſed regnabunt ſuper terram. Sancti
quippe conditione in terra ſunt, quia ſpiritus eorum in terreno corpore ſunt, ſed vita & con-
uerſatione ſuper terram ſunt, & ſuper terrena atque corruptibilia membra ſua tenent principa-
tum. Et nunc quidem quàm diu corpora mortalia ſunt, cum labore & ſolicitudine regunt il-
la, in futuro autem in pace & ſecuritate ſuper illa regnabunt. [Et vidi & audiui vocem ange-
lorum multorum in circuitu troni, & animalium, & ſeniorum, & erat numerus eorum milia mi-
lium voce magna dicentium: Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere diuinitatem, virtutem,
& ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.] Primus teſtis ad
quem magis pertinet hoc negotium, ſcilicet omnis cœtus electorum hominum, prædicto mo-
do ſuum edixerat teſtimonium, & inde vidi (ait teſtis) alterius vocem, & hic erat omnis chorus
angelorum ſtantium in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum, videlicet ad magnū ſpecta-
culum redemptionis & ſaluationis hominū. Numerus eorum infinitus eſt. Hoc enim ſatis ad- Milia milium idē, numerus infinit⁹.
miratiuè prædicat dicendo, & erat numerus eorum milia milium. Denique numerus eorum mi-
lia milium, cum non dicatur quot milia, manifeſtè numerum ſonat infinitum. Ita in Daniele
cum dicitur, milia milium miniſtrabant ei, & decies milies centena milia aſſiſtebant ei, multus
quidem numerus eſt decies millies centena milia, ſed tamen finitus, numerus verò milia mi- Dani. 7.
lium, finitus non eſt. Ad iſtorum ſcilicet angelorum omnem multitudinem pertinet huic
agno perhibere teſtimonium, quia videlicet etſi non per ipſum redempti ſunt, quia non perie-
rant, attamen & per diuinitatem eius conditi ſunt, & per ſanguinem eius nobis conciliati ſunt,
iuxta illud Apoſtoli: Quia in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlo & in terra, viſibilia & inuiſi- Coloſ. 1
bilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum, & in
ipſo creata ſunt. Et ſubinde: Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per
eum reconciliari omnia in ipſo pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cælis, ſiue quæ
in terra ſunt. Et alibi: Vt notum nobis faceret ſacramentum voluntatis ſuæ ſecundum bene- Ephe. 1.
placitum eius quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum. Exponit ſtatim
quid ſit illud beneplacitū Dei, ita ſubiungendo: Inſtaurare omnia quæ in Chriſto, quæ in cælis
& quæ in terris ſunt in ipſo. Hoc enim erat beneplacitum Dei, videlicet impleto tempore ordi-
nationis ſuæ inſtaurare in fide Chriſti, quæ in cœlis ſunt ſemiplena, id eſt, numerus angelorū qui
diminutus erat, & quæ in terris ſunt euacuata, ſcilicet homines qui perierant. Igitur quia angeli &
in ipſo conditi, & per ſanguinē eius hominibus conciliati ſunt, & ex hominibus numerus eorum
ſuppletur per ipſum bene in circuitu throni, & animaliū, & ſeniorū, ecce adſunt ad teſtificandū,
& auditur teſtimoniū illorum voce magna, id eſt, magno affectu dicentiū: Dignus eſt agnus, qui
occiſus eſt accipere virtutem, &c. Quia angeli ſunt qui non perierunt, idcirco non dicunt, di-
gnus eſt agnus qui occiſus eſt, & redemit nos, quomodo paulo ante dixerunt homines, quoniam
occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo: ſed hoc tantùm dicunt, dignus eſt agnus qui
occiſus eſt. Septem numero inſignia teſtificantes agno aſſcribunt, virtutem, diuinitatem, Septem laudis angelicę inſignia
ſapientiam, fortitudinem, honorem, gloriam, benedictionem. Et in iſto numero laudum pa-
riter intelligimus vniuerſa, quæcunque ſacris continentur ſcripturis eiuſdem agni Chriſti præ-
conia. Sunt enim & alia multa huiuſmodi maieſtatis & ſublimitatis eius nomina, regnum, im-
perium, ſalus, vita, poteſtas, & his ſimilia. Legebantur hæc ſparſim in ſcripturis. Exempli gratia,
in Eſaia ſic: Paruulus enim natus eſt nobis, filius datus eſt nobis. Et factus eſt principatus ſuper Eſai. 9.
humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſecu-
li, princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, & regni eius non erit finis. Legebant hæc Iu-
dæi, ſed indignum iudicabant eum, quē ſicut agnum occiderant. Indignum omnino & ineptum Ioan. 3.
reputabant cunctis nominibus iſtis, quippe cum iſta ſint præconia Chriſti, ipſi autem nolebāt iſtū Matt. 13
filium, vt putabant Ioſeph filium, vt improperabant, fabri, Chriſtum vllatenus eſſe vel dici. Pſal. 21.
Decertant econtra teſtificantes angeli: Agnus iſte qui occiſus eſt, hic vermis & non homo, qui
conculcatus, & crucifixus eſt, hic filius hominis, filius quidem Mariæ, ſed non filius Ioſeph, di-
gnus eſt accipere omnia hæc, dignus eſt, de quo dicantur & prædicentur omnia iſta. Di- Pſal. 20.
gnus eſt accipere virtutem, dignus eſt eſſe vel dici rex ille, de quo pſalmiſta: Domine,
(inquit) in virtute tua lætabitur rex. Dignus eſt accipere diuinitatem, dignus eſt hoc nomine,

Phili. 2. quod est super omne nomen, quod nomen Deus est:& hoc accipe de propheta iam dicto, apud
Esaiæ.9. quem Deus est dictus hoc modo: Et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus. Di-
Hier.23. gnus est accipere sapientiam, dignus est vt is ipse esse credatur, de quo Hieremias. Ecce (inquit)
dies venient, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit rex, & sapiens erit.

Dignus est accipere fortitudinē, vt credatur esse is ipse, de quo ibidem Esaias vbi dixerat, &
Psal.23. vocabitur nomē eius admirabilis, consiliarius, Deus: addidit fortis. Et de quo Psalmista: Domi-
nus (inquit) fortis & potens, Dominus potens in prælio. Dignus est accipere honorem, vt is
Psal.44 ipse credatur esse, de quo idem Psalmista, ex quibus (inquit) delectauerunt te filiæ regum in ho-
Psal.98. nore tuo. Et alibi: Honor regis iudicium diligit. Dignus est accipere gloriam simul & ho-
Psal.8. norem (vt iam dictum est) vt is esse non dubitetur, de quo itidem Psalmista: Gloria & hono-
Psal.20 re coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Item: Magna est gloria eius
in salutari tuo, gloriam & magnum decorem imponens super eum. Dignus est accipere be-
Gen.22. nedictionem, vt is esse cognoscatur & credatur, de quo ibidem continuo Psalmista dicit: Quo-
Psal.71. niam dabis eum in benedictionem in seculum seculi. Item, vt credatur esse illud semen, de quo
ad Abraham Deus locutus est: Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Et in Dauid: Sit
nomen eius benedictum in secula, ante solem permanet nomen eius. Et benedicentur in ipso
Psal.44 omnes tribus terræ. Item ad ipsum: Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in
labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Accipiat ergo agnus qui occisus est, ac-
cipiat vt dignus est virtutem, ad eijciendos dæmones de templis vel delubris gentium, & de la-
Psal.58. tebris simulachrorum, vbi colebantur, & vbi dabant responsa fallaciæ suæ, mentiendo se deos
esse atque inde proturbet eos dominus virtutum, iuxta illud in psalmo: Et in virtute brachij tui
dispersisti inimicos tuos. Accipiat diuinitatem, vt dignus est, vt expulsis dijs falsis de cordi-
bus gentiū, ipse solus adoretur, qui verus Deus est, vt fiat item quod in psalmo scriptum est: Re-
Psal.46 gnabit Deus super gentes, & vt decantet iam totus orbis, quoniam omnes dij gentium dæmo-
Psal.95. nia, Dominus autem cœlos fecit. Accipiat sapientiam, vt dignus est, quatenus neminem suo-
rum quis seducere possit per philosophiam, & inanem fallaciam secundum traditionem homi-
Colos.2 nū, secundū elementa mundi, & non secundum ipsum. Accipiat (inquam) sapientiam & forti-
1.Cor.1. tudinem, vt quæ sunt stulta mundi eligens, cōfundat sapientes: & infirma mundi eligens, con-
Esaie.29 fundat fortia: iuxta illud quod scriptum est in Iob: Perdā sapientiā sapientū & prudentiā prudē-
1.Cor.1. Iob.5. tiū reprobabo, quod est accipere sapientiā. Fortitudinem aūt, iuxta illud in psalmo: Accingere
Psal.44 gladio tuo super fœmur tuum potentissime. Specie tua & pulchritudine tua, intende prospere
procede & regna. Propter veritatē, & mansuetudinē, & iustitiā, & deducet te mirabiliter dextera
tua. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in corda inimicorum regis. Ita fiet, vt neq; sapien-
tia philosophorum oculis agni, neque fortitudo regum aut imperatorū, cornibus agni, qui oc-
cisus est obuiare aut resistere possit, quin habeatur Deus sapiens & fortis, & audiant, & credant
in eum omnes populi. Accipiat & honorem, vt dignus est, quatenus corda & corpora quæ
malignorum spirituum, & vitiorum omniū fuerant receptacula, fiant ipsius habitacula munda,
& templa venerabilia, sintque vt continuo psalmus dicit, sedes tua Deus in seculū seculi, sintq;
Ibidem. filiæ regum delectantes te in honore tuo, id est ciuitates quas reges seculi construxerunt, siue
ecclesiæ quæ ab Apostolis propagatæ tanquam filiæ regum sint sanctè viuētes pro honore tuo.

Accipiat cum honore gloriam, vt dignus sit, vt gentes quæ benè viuendo honorant eum,
etiam bene loquendo glorificent eum, prædicando sanctum sanctorum meliorē angelis, excel-
siorem cœlis, sedentē ad dexterā maiestatis, atq; ita omnis lingua (vt Apostolus ait) cōfiteatur,
Phili.2. quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Accipiat & benedictionem, vt dignus
est, benedicant eum omnes sancti eius, non sibi, sed illi attribuendo id quod sunt, gratias agētes
Deo patri per ipsum. [Et omnem creaturam quæ in cælo est, & quæ super terram, & quæ sub
terra, & quæ sunt in mari, & quæ in ea sunt, omnes audiui, dicentes: Sedenti in throno & agno
1.Cor.15 benedictio, & honor, & gloria, & potestas in secula seculorum.] Creaturæ illæ, quibus Christi
passio pacis & gloriæ contulit commodum, scilicet cœtus vterque angelorum & hominū, eiusdē
mortis Christi in sua testificatione titulum posuerunt, isti, scilicet homines dicentes agno, dignus
es Domine, quoniam occisus es, & redemisti nos: illi videlicet angeli, qui redempti non sunt, quia
non perierant, dicentes hoc tantū, dignus est agnus, qui occisus est. Porrò, creaturæ cæteræ quæ
Psal.148 in cælo, & quæ super terram, & quæ sub terra, & quæ sub cœlo, & quæ in ea sunt, sol, luna, & stel-
læ, aquæ quæ super cælos sunt, & cæteræ omnes, quas in laudando dominum Psalmista exci-
tat, quarum omnium est tertium hoc loco testimonium, vt stet hoc propositum de dignitate
agni verbum, neque de redemptione sui, vt animalia, & vigintiquatuor seniores, neque saltem
de occisione agni, vt omnes angeli, vllam faciunt mentionem, sed tantummodo dicunt: Se-
denti in throno & agno benedictio, & cætera. Neque enim occisus est agnus ob talium
creaturarum redemptionem, aut ob vllam earum instaurationem. Tantummodo quia crea-
ta sunt creatori concinunt non quidem rationali aut vocali confessione, sed naturali sui
statu

ſtatus præſentatione. Et quia hominum redemptio, atq; angelicorum ordinum inſtauratio, per
ſolius agni occiſionem facta eſt, ſola enim filij perſona paſſa eſt, natura verò vel ſubſtantia crea-
turarum omnium, dicente patre per verbum .i. per eundem filium condita eſt, rectè & hoïes, & an-
geli ſola in illa iam dicta confeſsione ſua occiſionem agni prædicant, iſtæ autem creaturæ & ſe-
dentem in throno .ſ. patrem, & agnum .i. filium patris laudant. Prima in earum laude eſt be- Cur primo dãt benedi-ctionẽ
nedictio. Cur hoc? Videlicet quia ſunt etiam in his quædam creaturæ, quæ non ſolùm præce-
pto eius in natura ſunt, ſed etiam bñdictione eius in ſuæ ſucceſsionis poſteritate ſubſiſtũt, ſcilicet,
omnis creatura viuens atque motabilis, quam produxerant aquæ in ſpecies ſuas, & omne vo-
latile ſecundum genus ſuum. Scriptum eſt enim. Et vidit Deus, quòd eſſet bonum, benedixitq; Gen. 1
eis, dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete aquas maris, auesq; multiplicentur ſuper ter-
ram. Rectè ergo primam benedictionis vocem emittunt ei, per cuius ſubſiſtunt benedictio-
nem. Dant deinde & honorem, tanquã dño domus magnæ, quam condidit ipſe tanta & tam
ſpecioſa, tamq; diffuſa pulchritudine. Fabricatori quippe domus honor in eadem domo debe-
tur, quemadmodum dicit Apoſtolus: Ampliori enim gloria iſte præ Moyſe dignus habitus eſt, Heb. 3
quanto ampliorem honorem habet domo, qui fabricauit illam. Omnis nanque domus fabrica-
tur ab aliquo. Qui autem fabricauit omnia, Deus eſt. Et quidem domus Dei ſumus nos, ſicut ſub-
inde idem apoſtolus: Chriſtus verò, inquit, tanquam filius in domo ſua, quæ domus ſumus nos,
veruntamen & hæc mundi fabrica nihilominus quædam domus Dei eſt, quam tanta creaturarũ
diuerſitas tanquã familia eius inhabitat. Dãt illi & gloriã, videlicet vt eriã pro tali factura glorie-
tur, & dicat: Ego Dñs creans cęlos, & formans terram. Et in Eſaia: Quis menſus eſt pugillo a- Eſa. 40.
quas, & cælos palma ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terrę, & librauit in
pondere montes, & colles in ſtatera? Et his ſimilia. Dant ei & poteſtatem, cùm videlicet cun-
ctis euaneſcentibus mundi huius poteſtatibus, ſolus qui ſedet in throno, & agnus poteſtatem
creaturę ſuę obtineat, quemadmodum Danieli oſtenſum eſt viſione clariſsima. Et vidi (inquit) Dan. 7
quoniam interfecta eſt beſtia, periſſet corpus eius, & traditum eſſet igni ad comburendum, a-
liarum quoque beſtiarum ablata eſſet poteſtas, & tempora vitæ conſtituta eſſent, eis vſque ad
tempus & tempus. Aſpiciebam ergo in viſu noctis, & ecce cum nubibus cæli filius hominis ve
niebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerũt eum, & dedit ei po
teſtatem, & honorẽ, & regnũ: & omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruient. Poteſtas eius pote-
ſtas ęterna, quę non auferetur, & regnum eius quod non corrũpetur. Hanc poteſtatem dat illi Qualis cõfeſsio dæmo-num.
etiam creatura quæ eſt ſub terra .ſ. infernali carcere incluſa, veruntamẽ nõ voluntaria cõfeſsiõe,
ſed coacta conceſsione. Nam & ipſi maligni ſpiritus, volẽtes nolentes, ſedentis in throno & agni
poteſtatem confitebuntur. [Et quatuor animalia dicebant: Amen.] Amen verè, ſiue fideliter
interpretatur. Amen ergo dicere, eſt verum teſtimonium confirmare. Dicunt hic, & faciunt
quatuor animalia .i. quatuor Euangelia, cõfirmant, quòd agno æquè vt ſedenti in throno, quòd
filio Ieſu Chriſto æquè vt patri Deo, benedictionem, & honorem, & gloriam, & poteſtatem, ſuo
modo afferat vel teſtetur omnis creatura. Quartum tamen animal ſimile aquilę volanti, quod
eſt hic ipſe Ioannes, manifeſtius hic amen dicit, ſcribendo, quia omnia per ipſum facta ſunt, &
ſine ipſo factum eſt nihil. [Et viginti quatuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas, & adora-
uerunt viuentem in ſecula ſeculorum.] Finis vel conſummatio teſtimoniorum omnium,
adoratio eſt perſeuerans in ęternum, cuius videlicet adorationis viginti quatuor ſeniores, id
eſt, omnes eccleſiæ, ſiue eccleſiarum pręlati, & iudices, ſic dignè agunt principatum, ſicut te-
ſtificationes exercuerunt magiſterium. [Et vidi, cùm aperuiſſet agnus vnum de ſeptem ſi- CA. VI.
gillis, & audiui vnum de quatuor animalibus, dicens, tanquam vocem tonitrui: Veni & vi-
de.] Supra compendio dixerat, agnum aperuiſſe librum, nunc verò eiuſdem libri apertio-
nem ordine digerit per ſingulorum ſigillorum ſolutionem. Iam autem & nos ſupra dixi-
mus, ſeptem libri ſignacula, ſeptem eſſe (quæ clauſa in ſcripturis continebantur) eiuſdem
agni Ieſu Chriſti myſteria, ſcilicet eius incarnationem, paſsionem, reſurrectionem, aſcenſionem,
ſpiritus ſancti effuſionem, gentium, derelicta Iudęa, vocationem, iudicium vltimum, & ſeculi
conſummationẽ. Cùm ergo Chriſtus Ieſus qui in forma Dei erat, ſemetipſum exinaniuit, Phil. 2
formam ſerui accipiens, & in ſimilitudine hominum factus eſt: tunc vtique agnus vnum de ſe-
ptem ſigillis aperuit. Quandam enim partem ſcripturarum, quarum omnis intentio circa iam
dicta verſatur myſteria, tunc adimpleuit. Exempli gratia: In ſole poſuit tabernaculum ſuum,
& ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Item: Specioſus forma pre filiis hominum, Pſal. 44
diffuſa eſt gratia in labiis tuis. Ac deinceps: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea Pſal. 86.
vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitię pre conſortibus tuis. Et alibi. Homo natus eſt in ea, & ipſe
fundauit eam altiſsimus. Et in Eſaia: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur no- Eſa. 7
men eius Emanuel. Hæc & cætera huiuſmodi tunc adimpleuit Ieſus Chriſtus, quando
formam ſerui accepit, qui erat in forma Dei. Oportet autem eum, qui talium dictorum Phil. 2
ſibi ſignaculum ſolui, id eſt, intelligentiam cupit aperiri, prius habere meritum fidei.

Sequitur

Animal hoc facies hominis est.i.incarnatio.

Sequitur ergo: Et audiui vnum de quatuor animalibus, dicens, tanquam vocem tonitrui magni: Veni & vide. Nam veni & vide, hoc est, primum crede, & sic demum intellige. Porrò animal hoc vnum de quatuor ipsa est facies hominis.i.incarnatio eiusdē Christi filii Dei. Principaliter nanque, vt superius iam dictum est, quatuor animalia, quatuor maxima sunt Christi sacramenta, quę nullo Christiano nescire liceat.s.incarnatio, passio, resurrectio, & ascensio: secundariè verò ipsi qui quatuor scripserunt Euangelia. Vnum itaque vel primum ex quatuor animalibus, incarnatio Christi est, cuius videlicet incarnationis voces toties audimus, quoties eadem incarnatio nobis in ecclesia prædicatur. Auditur autem vox tanquam tonitrui, quia videlicet non sicut probrosa vanitas susurrat in angulis, sed palam omni mundo prędicari amat plenitudo partus virginalis, ita vt meritò comparetur tonantibus cælis, iuxta illud Dauidicum: Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. [Et vidi, & ecce equus albus, & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens, vt vinceret.] Et vidi.i.intellexi. Et reuera omnis qui venit.i. qui fideliter credit, ipse intelligit incarnationis Christi mysterium sic esse velut equum, & sedentem super illum, intelligit non hominem tantum, aut Deum tantum, sed hominem simul & habitantem in homine Deū, hominem Deo, vel Deum homini in vnitate personæ coniunctum. Nam quomodo equum & super eum sedentem hominem, vnum equitem dicimus, sic hominem hunc & inhabitantem Deum, vnum confitemur Christum. Attamen Deus huic homini multo coniunctior est, quàm equo homo qui illi insidet, quia homo ex equo descendit, ab homine isto Deus, qui illum assumpsit, nunquam discedit. Semel tantum caro mortua in sepulchro iacuit, sed ab anima diuinitas nunquam discessit. Resurrexit caro, anima resumpta cum virtute diuinitatis, & deinceps tam caro quàm anima cum verbo permanet vnus Christus indiuisibilis.

Equus iste & sessor eius est ipse Christ. Deus & homo.

Itaque equum album & eum qui sedebat super eum, vnum intelligimus Christum, & hūc equum illud esse iumentum, de quo in illa parabola, de homine qui inciderat in latrones sic di-
Luc. 10 ctum est: Et appropians, videlicet Samaritanus, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum, & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum. Samaritanum illum sedentem super iumentum suum, vnum intelligimus Deum, & hominem Christum. Qui profectò vulneratum hominem super iumentum suum imposuit, quia peccata generis humani ipse in cor-
Esa. 53. pore suo pertulit. Et rectè hic equus albus dicitur, quia quod certum tenet fides catholica, hic homo de spiritu sancto conceptus, sine peccato de virgine est natus. Solus iste est, qui non
Psal. 50 in iniquitatibus conceptus est, quem non in peccatis mater sua concepit, in peccatis videlicet
Rom. 5 præuaricationis Adæ, in quo omnes peccauerunt (vt Apostolus ait) sed non iste, quem (vt iam dictum est) de spiritu sancto virgo concepit. [Et qui sedebat super illum, habebat arcum.] Arcum habebat, ipse enim est vir sagittarius, de quo in Iob contra Behemoth dicitur: Non fugabit eum vir sagittarius.s. de perfidorum cordibus, qui nullis futuri iudicii comminationibus
Iob. 40. acquiescunt, vt conuertantur. Arcus quippe de longinquo feriens, iudicium significat, quod
Ioan. 5. nondum est, sed in extremum differtur diem. Hunc iudicii arcum ille habebat, quia iudicium omne, siue potestatem faciendi iudicium, pater illi dabat, & illud facturus, pœnitentiam prius prædicare, & peccatorum remissionem dare veniebat. [Et data est illi corona].i. sancta in
Psal. 20. duodecim apostolis Ecclesia primitiua. Vnde est illud in psal. Posuisti in capite eius coronam. Nam in capite eius coronam de lapide pretioso posuisti, hoc est, in initio prædicationis eius chorum apostolorum, qui vtique secundum fidem lapides viui, lapides sunt pretiosi, tu pater
Ioan. 17. illi dedisti. Vnde dicit: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Tui erant, & mihi eos dedisti. [Et exiuit vincens vt vinceret] Exiuit videlicet anno suo incipiente tricesi-
Mat. 4 mo baptizatus ad prædicandum, atque in ipso exitu suo vicit tentatorem diabolum. Statim quippe à spiritu sancto ductus in desertum, cùm ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & postea esuriret, in tribus tentationibus (vt legimus) tentatorem vicit, à quo primus homo tentatus & victus fuit. Itaque exiuit vincens, ob hoc vt vinceret.i. ob hoc tentationes suas vicit, vt nostras in quibus victi fueramus, tentationes superaret. Vnde & Apostolus: In
Heb. 2. eo enim in quo passus est ipse tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari. Itaq; sic exiuit, sic nascendo & viuendo peccato caruit, & omnia tentamina vicit, vt ad mala nostra vincenda tota properaret intentione charitatis. [Et cùm aperuisset sigillum secundum, audiui secun-
Phili. 2. dum animal, dicens: Veni & vide.] Quando Christus Iesus humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis, magnum vtique sigillum libri agnus aperuit. Plurimam quippe partem scripturarum eadem sua passione adimpleuit, & intelligibilem fecit. Exempli gratia: Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Itē: Oblatus
Esai. 53. est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Ac deinceps: Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est, & ipse multorum peccata tulit, & pro transgressoribus exora-
Psal. 21 uit. Et in psalmo: Foderunt manus meas, & pedes meos. Item: Diuiserunt sibi vestimēta mea, & super vestē meam miserunt sortem. Hæc & alia quàm plurima de propheris & de psalmis, plu-

rima

stima atque magnifica dicta vel decreta sanctæ ac mysticæ legis sub hoc secundo sigillo clausa tenebantur, quod tunc agnus iste soluit, quando Christus Iesus agonizans in patibulo crucis ascendit, & spiritu tradito, mortuus in sepulchro quieuit. Audiui, inquit, secundum animal, dicens: veni & vide. Secundum animal, id est, facies vituli, ipsa est passio Dñi, cuius vocem toties audimus, quoties ipsa nobis annunciatur, maximè autem quando baptizamur, & quando sacramentum corporis & sanguinis eius celebramus aut percipimus. Quicunque enim baptizati sumus in Christo Iesu (ait Apostolus) in morte ipsius baptizati sumus, & quotiescunque manducamus panem hunc, & calicem bibimus, mortem Domini annunciamus. Venimus & videmus, id est, credimus & intelligimus. [Et exiuit alius equus rufus, & qui sedebat super eum, datum est ei, vt sumeret pacem de terra.] Equus rufus ciuitatis diaboli, ciuitatis babyloniæ est populus sanguinolentus, & sessor atque agitator eius diabolus est. Apud Zachariam quidem legimus equum Dñi roseum, sed equus ille non alius est, quàm is qui supra visus est equus albus. Ille nanque & propria munditia albus est, & proprio sanguine est roseus, propter quod in Canticis dicitur: Dilectus meus candidus & rubicundus, hic autem sanguine alieno, sanguine sanctorum, quem effudit, rufus est. Hic equus exiuit, in iam dicta passione Domini, iam dudum rufus omni sanguine iusto, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ, & tunc exiuit, vt impleret mensuram homicidiorum suorum, iunctis sibi gentilibus, & Pontio Pilato, ad occidendum Dominum. Diabolus enim sedebat super eum. Et datum est ei, vt sumeret pacem de terra, vt auferret pacem de subdita sibi generatione terrena, ita vt inuicem interficiant. Hoc illi datum, id est, permissum est suadenti Iudæis, quorum vtrique sessor erat, & quos agitabat, quatenus seditiosum Barabam sibi dimitti, Iesum verò postularent crucifigi. Hoc nanque agendo, pacem de terra sumpsit, i. abstumpsit. Nunquam enim extunc pax fuit genti illi, iusto videlicet iudicio, vt qui peremerant principem pacis, seditiones hæreditarent Barabæ, quem sibi petierant dimitti. Et ideo pacem sumere de terra, datum est ei, [vt inuicem interficiant] quod quàm verum sit, plenius videt atque miratur, quisquis illud tam mirabile quàm miserabile Hierosolymorum excidiū sub Tito & Vespasiano factum legit, cuius videlicet excidii nos adhuc in solutione sexti sigilli meminisse oportebit. [Et datus est ei gladius magnus.] Gladius magnus, magna & longa persecutio intelligitur, quem videlicet persecutionis gladium eques ille malignus à Christo vsque ad nouissimos electos eius tanquam à capite magni corporis vsque ad pedes eius ducere permittitur. Verum de hoc plenius suo loco dicendum erit, vbi de sanguine sanctorum ebria demonstratur Babylon meretrix. [Et cùm aperuisset sigillum tertium, audiui tertium animal, dicens: Veni & vide.] Qua die resurrexit Christus Iesus à mortuis, & stans in medio discipulorum suorum, dixit eis, pax vobis, accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: nimirum agnus tertium libri sigillum aperuit, quia magna scripturarum præconia, quæ de ipso erant, adimpleuit. Exempli gratia: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi, ascendisti: Requiescens accubuisti vt leo, & quasi leæna. Quis suscitabit eum? Et illud in Osee: Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne. Et in Psalmo: Iter facite ei qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi. Item: Exurrexi, & adhuc sum tecum. Hæc & his similia dum adimpleuit, & intelligibilia fecit Christus resurgendo ex mortuis, tunc (vt iam dictum est) agnus tertium sigillum aperuit. Porrò, tertium animal, siue vnius animalis tertia facies, ipsa resurrectio est, cuius vocem toties audimus, dicentis: Veni, & vide, quoties eiusdem resurrectionis gloria prædicatur nobis ore gratulantis ecclesiæ. [Et ecce equus niger, & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua.] Equus niger, falsorum fratrum caterua est, quales prior Dominus contribules suos Iudæos perpessus est, vnum se patrem habere Deum gloriantes. Equus iste niger cum sessore suo diabolo tunc apparuit, stateram habens in manu sua, quando primum hæc ipsa resurrectio Iesu Christi falsis fratribus illis est nunciata. Sic enim Matthæus narrat: Ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt principibus sacerdotum, omnia quæ facta fuerant. Et congregati cum senioribus consilio accepto pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et diuulgatum est verbum istud apud Iudæos, vsque in hodiernum diem. Itaque qui supra nigrum sedebat equum, stateram habebat in manu sua, quia diabolus mendax, falsos & mendaces agitans, egit vti ad negandam, & dissimulandam Christi resurrectionem, mendacium compararent appensa pecunia. Non tunc data est illi statera, sed habebat (inquit) stateram in manu sua, iam enim similiter fecerat, quādo Iudas falsorū fratrū vnus vel notissimus, pecuniā ab eis ob traditionem sanguinis innocētis. s. triginta argenteos acceperat. Vnde & dicitur huic: [Bilibris tritici denario, & tres bilibres ordei denario, & vinum & oleum ne læseris.] Computemus libras, quantæ contingant triginta argenteis siue denariis, videlicet ita vt octo libræ binis semper supputētur denariis iuxta

Marginal notes: Rom. 6. 1. cor. 11 / Zach. 1 / Cant. 5 / Mat. 23. / Mat. 27 / Ioan. 20 / Gen. 49 / Osee. 13 / Psal. 67. / Psal. 138. / Mat. 28.

riis iuxta præsentem traditionem, qua dicitur, bilibris tritici denario, & tres bilibres ordei de-
nario,& fiunt insimul libræ centum viginti. Tot autem erant in initio credentes,quos ille ven-
Act.1. ditione sua redemptos,Christus in hoc mundo superstites reliquit, sicut in Actibus Apostolorũ
Lucas dicit: Erat aũt turba hominum simul ferè centum viginti. Dicatur ergo huic, stateram in
manu sua habenti: Bilibris tritici denario, & tres bilibres ordei denario, & vinum & oleum
ne læseris. Quod est dicere: Et si multitudinem Iudæorum infidelium lædis,diuulgato men-
dacio,quod pecunia copiosa coemisti, ne tamen vsquequaque glorieris,quia nequaquam eos qui
ad me pertinent lędere conceditur tibi,quos venditus ego redemi, quorum licèt nunc numerus
paruus sit,omnes tamen idem numerus significat,qui per verbum eorũ sunt crediturí,fidemque
habituri sanctę trinitatis. Nam iuxta pręfatum numerum triginta argenteorum, cum bili-
bris tritici denario,& tres bilibres ordei vęneunt denario,fiunt simul tritici librę triginta, ordei
verò librę ter triginta,id est,nonaginta,& in omnibus his numerus ternarius fidem sanctę tri-
nitatis exprimens,latè coruscat. Simul verò triginta & nonaginta centum viginti faciunt, qui
numerus(vt iam dictum est)initio credentium fuit. Et imparis quidem meriti fuerunt,quemad-
modum triticum & ordeum in cõmodis agricolæ non eiusdem momenti sunt, veruntamen
Ioan.12 omnes de vno grano frumenti,quod cecidit in terram,& mortuum fuit fructificando succre-
uerunt,& eandem(vt iam dictum est)trinitatis fidem tenuerunt, & prædicauerunt. Quicquid
fiat,quicquid facias de fratribus illis pro sua falsitate nigris, istos lędere, istos in errorem vel
Vinũ & mendacium abducere non conceditur tibi. Vinum quoque & oleum,vt lędere possis, non
oleum tibi conceditur. Quod vinũ & quod oleũ? Profectò geminum sancti spiritus datum. Primum
dona quippe sancti spiritus datũ rectè dicitur oleum,quia sic primum datus est,vt esset remissio pec-
spiritus catorum,dicente ipso qui dedit ipsa die qua resurrexit à mortuis. Accipite spiritum sanctũ, quo-
sancti.
Ioan. 20 rũ remiseritis peccata,remittuntur eis. Secundum verò datum rectè dicitur vinum, quia nimi-
rum secundo sic datus est spiritus sanctus, vt esset fortitudo credentium, vt credentes faceret
Acto.2 verbosos & constantes ad prędicandum,ita vt dicerent aliqui,quia musto pleni sunt isti. Igitur
Mat.28. ò niger agitator equi nigri, qui stateram in manu baiulas,negotiare quantum vis,& appensa pe
cunia copiosa effice,vt publicè dicatur,quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum
nobis dormientibus, dummodo efficere non possis, quin in veritate permaneant isti centum
viginti, geminum accipientes donum spiritus sancti, vnde fiat vt non euacuetur propositum
Dei,vt non obscuretur,vel abscondatur gloria resurgentis Christi. [Et cùm aperuisset sigillum
quartum, audiui vocem quarti animalis dicentis: Veni & vide.] Quando Christus astantibus
Mar.vl. Apostolis ascendit in cælum,& sedet à dextris Dei,vt Marcus ait,& sicut Lucas quoque testa-
Acto.1 tur,videntibus illis,eleuatus est,& nubes suscępit eum ab oculis eorum,tunc vtiq; quartum libri
Psal. 46 sigillum agnus aperuit,partem enim scripturarum,quibus istud sacramentum quartum conti-
nebatur,adimpleuit. Exempli gratia: Ascendit Deus in iubilatione,& Dñs in voce tubæ. In iu-
bilatione videlicet eorundem apostolorum,quibus videntibus eleuatus est, nam ipsi adoran-
Act.1 tes,inquit Lucas,regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno: in voce autem tubæ, id est,
cum testificatione pronunciationis angelicæ,qua dictum est,sic veniet, subauditur ad iudican-
Psal.109 dum,quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Item: Dixit Dñs dño meo, sede a dextris
Psal.67. meis,Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et alibi: Ascendisti in altum,ce-
pisti captiuitatem,siue vt alia editio habet,Ascendens in altum,captiuam duxit captiuitatem.
Ioan.3 Hæc & his similia dum adimpleuit,dum idem qui descenderat ipse super omnes cælos ascen-
dit,tunc(vt iam dictum est)quartum libri sigillum agnus aperuit. Sed aduersus hunc se-
dentem ad illam dexteram maiestatis in excelsis, sæuit inuidia diaboli, per hæreticorum bla-
sphemantium ora rabida, derogans in cælo regnanti, cui per linguas manusque Iudæorum
atque Gentilium, contumelias irrogauerat in terra patienti. Auditur vox quarti animalis
dicentis: Veni & vide. Illi autem nolunt venire & videre,sed econtra stare & inuidere. Toties
nanque hoc animal auditur,quoties eadem ascensio Christi,siue confessus eius ad dexteram pa-
tris ore confitentis Ecclesiæ prædicatur. Sed inuidet hæreticus Arrius, dicens quia minor est
patre filius. Sequitur ergo: [Ecce equus pallidus,& qui sedebat desuper, nomen illi Mors, &
infernus sequebatur eũ.] Denique pallidus equus hæreticorum est furor liuidus & inuidus,quo-
rum insania tanta est,vt eos audiens rectè pro Christo glorificato illud Sapientis dicas: Glo-
Psal.111. riam semper sequitur inuidia. Vident quidem,sed inuident,iuxta illud: Peccator videbit & ira-
scetur. Vident,quia qui sedet ad dexteram patris,filius Dei dicitur, & est Deus, eidem patri coæ-
qualis,& contempiternus. Legunt enim & audiunt scripturas,quibus hoc adstruitur, & dicere
nõ audent,quia metiuntur. Aequalitati tamen derogãt,quamuis Deum fateantur. Quare? Quia
quod Deus est,inquiunt,hoc ei pater donauit, quemadmodum Apostolus dicit: Propter quod
& Deus illum exaltauit,& donauit illi nomen,quod est super omne nomen,vt in nomine Ie-
Phil.2 su omne genu flectatur, &c. Non quærunt, cui donauit, verum homini, an Deo. Quando
enim donauerit, euidenter apparet: Humiliauit semetipsum (inquit) vsque ad mortem,

mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, quia factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Nunquid antequam hoc fieret, non erat altus Dei filius, Dei verbum, Deus apud Deum, ſed poſteaquam propter hoc exaltatus eſt, quia factus eſt obediens vſque ad mortem crucis, tunc cœpit altus eſſe Dei filius vnicus Dei Deus, tunc cœpit habere nomen quod eſt ſuper omne nomen? Quis hoc inſipientiſſimus diceret? Hoc ergo illi donatum eſt, vt homini, ſecundum quem filius factus eſt obediens vſque ad mortẽ crucis, quod iam habebat idem ipſe Dei filius Deus, Deo natus æqualis. Verùm de his à catholicis patribus contra illum pallidum diaboli equum ſufficienter diſputatum eſt. Rectè ergo de equo illo dicitur: [Et qui ſedebat deſuper, nomen illi mors & infernus ſequebatur eum.] Quia videlicet inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Ipſe quoque diabolus & miniſtri eius μετωνυμικῶς mors & infernus dicti ſunt, eo quòd multis mortis cauſa & infernorum ſint. Poteſt & ſimpliciter accipi, quòd hic ſpiritaliter mortuos, ibi pœna ſequatur æterna. [Et data eſt ei poteſtas ſuper quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & beſtijs terræ.] Ecce Arrij veſania de Alexandria naſcens, ad Gallicum vſque peruenit Oceanum, non fame tantum verbi Dei, ſed & gladio corporali beſtialiter pios inſequens. Amplius autem ad ſenſum & hoc proficit, vt quatuor partes terræ ipſas intelligamus, quas & hic præſens ſcriptura numerat, dicendo: Interficere gladio, fame, morte, & beſtijs terræ: & in propheta Ezechiele ſua quatuor iudicia peſſima dominus ipſe nuncupat. Quòd & ſi quatuor, inquit, iudicia mea peſſima, gladium & famem, & beſtias malas, & peſtilentiam, miſero in Hieruſalem, vt interficiam de ea hominem & pecus, tamen relinquetur in ea ſaluatio educentium filios & filias. Iſtæ ſunt nanque partes terræ, id eſt, portiones mentis terrenæ. Solet enim pars pro portione poni vſu ſacræ ſcripturæ, alias ſingulariter, alias pluraliter. Singulariter, vt illic: Ignis, ſulphur, ſpiritus procellarum, pars calicis eorũ. Pluraliter verò, vt illic: Tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt. Itaque ſuper quatuor partes terræ, id eſt, ſuper quatuor iudicia illa peſſima, quæ ſunt portiones ſiue retributiones mentis terrenæ, data eſt huic equo pallido, id eſt, furori hæretico poteſtas, vt gladio, fame, morte, & beſtijs terræ interficiat.

Sapié.2

Quatuor iudicia Dei peſſima. Ezec.14

Pars aliquando pro portione. Pſal.10 Pſal.62

Notandum verò, quòd de quatuor iudicijs iſtis peſſimis, vnum tantummodo hic nomine cõmutatum eſt, ſcilicet peſtilentia, pro quo nomine ſpeciali generale nomen quod eſt mors poſitũ eſt. Et rectè, quia videlicet furor humanus eò nunquam pertinget, vt ſuper peſtilentiam, id eſt, creandi peſtilentiam poteſtatẽ habeat, quomodo dominus Deus, cuius in perſona dicit propheta: Ego dominus faciens pacem & creans malum, id eſt, afflictionem, cuius quatuor partes ſunt iſta quatuor iudicia peſſima, gladius, fames, peſtilentia, & malæ beſtiæ. Sed nec famem creandi poteſtatem habet, niſi quòd panẽ auferendo fame quempiam necare poteſt. Quod cum facit, nihilominus tamen verum eſt quod ſcriptura dicit, Non interficiet dominus fame animã iuſti. Aliud nanque eſt, quòd perſecutor concluſo iuſto panẽ ſubtrahit, quod ſæpè factum eſt: aliud, quòd iuſto bene ſeruienti, verbi gratia, bene euangelizanti panis deeſt, eumque interficit fames, Deo nuſquam porrigente vndè reficiatur, quod nunquam accidiſſe ſcriptura vlla refert. Nihilominus malas beſtias creare furor hæreticus non poteſt, ſed tantùm beſtijs obiicere, atque ita interficere fidelis animæ corpus poteſt. Gladium materialem vel quodcunque inſtrumentum mortis ferreum formare, & in eo interficere poteſt, ipſam autem materiam creare non poteſt. Sola ex illis quatuor peſtilentia eſt, quam ſolus Deus & creare, & in ea interficere poteſt: atque idcirco rectè pro peſtilentia nomen, vt iam dictum eſt, generale, ſcilicet mors, hic poſitum eſt: multos continens vel ſignificans mortium modos, quicunque eſſe vel excogitari poſſunt, præter gladij, famis, & malarum beſtiarum mortes. [Et cum aperuiſſet ſigillum quintum, vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Vſquequo domine ſanctus & verus, non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra?] Quando is qui aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, mittendo apoſtolis ſpiritum ſanctum, ſpiritum veritatis, qui illos induceret in omnem veritatem, tunc profectò agnus quintum libri ſigillum aperuit. Quædam enim non parua ſcripturarum præconia quæ de ipſo erant, tunc adimpleuit. Exempli gratia: Et erit in die illa, dicit dominus, effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Hieruſalem, ſpiritum gratiæ & precum. Item: Et erit poſt hæc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ. Senes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt, &c. Horum nanque & ſimilium doctorum eatenus clauſum myſterium ita nunc apertum eſt, vt Petrus diceret: Viri Iudæi & qui habitatis Hieruſalem vniuerſi, hoc vobis notum ſit, & auribus percipite verba mea. Non enim, ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia. Sed hoc eſt quod dictum eſt per prophetam Iohel: Et erit in nouiſſimis diebus, dicit dominus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. & cætera vſque ad id quod ait: Et erit omnis qui inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Aperto autem ſigillo hoc, Vidi, inquit, ſubtus altare, animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſti-

Mors hic pro peſtilentia ponitur. Eſa.45

Prou.10

Zach.12 Iohel.1

Acto.2

Animæ interfectorum

martyri- monium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Vſquequo domine ſanctus &
clamantes pro vindicta. verus, non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in terra? Animæ iſtæ
ſiue interfecti iſti, iudicium & vindictam repoſcentes ſanguinis ſui, omnes illi ſunt quos occide-
runt homidæ ſectatores Cain, quos clamantes oportebat exaudiri, ſicut prædixerat dominus
Matt.23 peſſimæ generationi illi: Ecce, inquit, ego mittam ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas,
& ex illis occidetis & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini
de ciuitate in ciuitatem, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, à
ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum
& altare. Omnes iſtas animas, omnes iſtos interfectos vidi, inquit, clamantes, ſcilicet vt veni-
rent hæc omnia ſuper generationem iſtam. Quare? Quia videlicet implebant menſuram pa-
trum ſuorum, prophetas illos, ſapientes illos & ſcribas, quos illo die ſpiritus ſanctus impleue-
rat, occidendo, crucifigendo, flagellando in ſynagogis ſuis, & perſequendo de ciuitate in ciui-
ſubtus. tatem. Quare autem *ſub altare Dei clamare vel interfecti eſſe videntur? Videlicet quia pri-
mus eorum Abel propter ſacrificium Deo placitum ab inuidente fratre occiſus eſt, & omnes qui
à ſanguine illius iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occiderunt inter tem-
& altare, interfecti ſunt, propter eandem fidem ſiue verbum atque teſtimonium paſſi ſunt, &
ita ſub teſtamento Dei tanquam ſub ara reconditi clamant voce magna, ſicut de illo primo di-
Gene. 4 ctum eſt: Ecce vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Magna autem vox ſiue magnus
clamor, magnum eſt deſiderium eorum quę dominum facere velle norunt. Nec enim fas eſt cre
dere, animas illas contra Dei nutum quicquam cupere, cum eorum deſideria ex ipſius pendeant
voluntate. Clamantes ergo & iudicium & vindictam requirentes, rectè, vt fieri ſolet, in cunctis
ſolennibus orationibus ſiue poſtulationibus à laude incipiunt, appellando ſanctum & verum.
Et pulchrè nimis compellatur nominibus iſtis, vt per ipſa commoueatur, quia debitor eſt ſan-
Iudæi gẽs terrena. ctus in ſuis factis, de factis aliorum facere veritatem iudicij. Dicendo autem de his qui habitãt
in terra, grauiter Iudaici criminis exprimit ſummam. Iudæi nanque quia toti habitabant in terra,
quia terræ inhærebant, quia cæleſtia non quærentes, tantummodo terrena depreſſis animis in-
tuebantur & cupiebant: idcirco ſanctos interfecerunt propter verbum Dei, & propter teſtimo-
nium quod cæleſti regno Dei perhibebant, non probantes, imò redarguentes illorum cupidita-
tem terrenam. Ipſum quoque dominum propter eiuſdem terrenæ habitationis cauſam ſictam
Ioan.11 interfecerunt. Dixerunt enim: Si dimittimus eum ſic, venient Romani & tollent noſtrum & lo-
Pſal.34 cum & gentem. Vnde culpans eos ſpiritus ſanctus per Pſalmiſtam: Et in iracundia, inquit, terræ
Gene. 4 loquentes, dolos cogitabant. Talium pater atque exemplum fuit ille Cain, qui primus ſangui-
nem iuſtum fudit, primuſque ciuitatem ædificans atque dedicans ex nomine filij ſui, vagus à Deo &
profugus habitabat in terra. Quod enim iudicium vel qualis eſt vindicta, quam iſtæ animę ma-
gna voce clamantes expoſcere viſæ ſunt, niſi vt ſecundum exemplum illius Cain, Iudæi à facie
Dei eiecti atque abſconditi, vagi & profugi, ſicut patet hodie, eſſent ſuper terram? Dixerat enim
Pſal.58 ipſe Chriſtus in Pſalmo: Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, nequando obli
uiſcantur populi mei. Sed quid? Diſperge illos in virtute tua, inquit. Valet enim populis ad re-
commemoratio nem. tinendam *memoriam Chriſti: id quod Iudæi non omnino occiſi, ſed cũ libris ſuis eundem Chri-
ſtum teſtificantibus, per omnes gentes diſperſi ſunt. Hoc itaque voce magna clamabant ad il-
lum iudicem ſiue vindicem ſanctum & verum, vt eos de terra & ciuitate ſua iam eijceret, & cade
re in ore gladij atque captiuos duci faceret in omnes gentes. Sicut tunc illis ipſe terribili præ-
figurauit ſigno, quando fecit quaſi flagellum de funiculis, & omnes eiecit de templo, dicens illis
poſt hæc inter cætera: Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Longum quippe de funi-
Ioan.2 Matt. 23 culis flagellum, longum ſignificauit, quo conſtricti erant, funiculum peccatorũ, à ſanguine Abel
iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ, inquit, filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & al-
tare. De quo cum fuerit filius Ioiadæ, quæritur, quare Barachiæ dicatur filius & non Ioiadæ.
Barachias, in lingua noſtra benedictus domini dicitur, & ſacerdotis Ioiadę iuſtitia Hebræo nomi
ne demonſtratur. Sed iterum quæritur, cur vſque ad illum Zachariam vel illius Zacharię ſangui
nem dixerit aut dicere debuerit. Sanguis nanque illius Zachariæ non finis, ſed ferè principium fuit
ſanguinis iuſti, quẽ illa Hieruſalem fudit, vel qui in ea vel in circuitu eius fuſus eſt. Illum Zacha-
riam lapidauerunt ad imperium regis Ioas, cæteros aũt nõ paucos deinde reges & principes Iudę
4.Re.21 interfecerunt, pręcipuè Manaſſes, de quo ſcriptura refert, quia ſuũ quoque filium traduxit per ignẽ,
2.Par.23 & ſanguinem innoxium fudit multum nimis, donec impleret Hieruſalem vſque ad os. Verùm vt
de illis & ſequentibus taceam, & ad euangelica tempora, quando hæc dicebantur, perueniam,
ſanguis ſanctorum innocentum, ſanguis ſancti Ioannis Baptiſtæ, ſanguis ipſius domini, de quo
dixerunt, ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros: ſanguis iſtorum prophetarum, & ſapien-
Matt.27 rum, & ſcribarum, de quibus dicebat: Ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes, & ſcribas, &
Matt.23 ex illis occidetis & crucifigetis, & cætera: nonne maximè debuerat venire ſuper eos? Conſi-
deremus ergo quod ait vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter tem-
plum

plum & altare, ne forte euangelica prophetia ſit de Iacobo Iuſto fratre ipſius domini. Nam præ
ter nomen Zachariæ cætera cuncta conueniunt huic. Poteſt autem propter ſimilitudinem cauſæ
vel mortis ſuæ rectiſſimè Zacharias dici, quomodo item propter ſimilitudinem cauſæ idem do-
minus noſter Ioannem Baptiſtam Heliam nuncupauit. Hoc admiſſo nihil eſt quod repugnet, Matt. 11
nam & filius Barachiæ vicinius dicitur iſte quàm ille, qui fuit filius Ioiadæ. Barachias nanq; be-
nedictus domini interpretatur. Iſte autem & huius Iacobi & cęterorum apoſtolorũ pater Chriſtus
dominus, in hoc eodẽ euãgelij loco benedictũ domini ſeſe nuncupari voluit, dicens eis: Dico enim Matt. 23
vobis, non me videbitis amodo donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini. Hoc ſine
dubio non ſine autoritate ſcripturæ vult aut voluit, de qua & pauló ante pueri aſſumpſerant vt
dicerent: Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Verſus nanq; eſt pſalmi
centeſimi ſeptimi decimi. Et vide quanta ſecundum locum quoque ſimilitudo mortis, & illius
quem primum ex prophetis illa ciuitas occidit, & huius poſt quem nullum eidem ciuitati occide
re licuit, vt merito vterq;, vno Zachariæ nomine conſignificati, debeant intelligi. De illo ſic eſt
ſcriptum: Spiritus itaq; domini induit Zachariam filium Ioiadæ ſacerdotem, & ſtetit in conſpe 2. Para. 24.
ctu populi, & dixit eis: Hæc dicit dominus: Quare tranſgredimini præceptum domini, quod vo
bis non proderit, ſed dereliquiſtis dominum vt derelinquat vos? Qui congregati aduerſus eum
miſerunt lapides iuxta regis imperium in atrijs domus domini. De iſto autẽ ita refert Ioſephus: Ioſeph⁹
Ananus, inquit, pontifex adoleſcentiꝰ Anani filius de genere ſacerdotali, accepta occaſione cõci- de morte Iacobi li. 20. Antiq. cap. 7.
lium cõgregauit, & compellens publice Iacobũ vt Chriſtum Dei filium denegaret, contradicen
tem lapidari iuſſit. Qui cum præcipitatus de pinna templi cõfractis cruribus adhuc ſemianimis,
tollens manus ad cælum diceret: Domine ignoſce eis, quod enim faciunt neſciunt: fullonis fuſte
quo vda veſtimenta extorqueri ſolent, in cerebro percuſſus, interijt. Tradit idem Ioſephus, tan-
tæ eum ſanctitatis fuiſſe & celebritatis in populo, vt propter eius necem creditũ ſit ſubuerſam Iacobus
Hieroſolymam. Sufficiens ergo ſimilitudo eſt, vt rectè hic iſte dicatur Zacharias, quomodo Ioan dicitur
nes dicitur Helias. Vterq; etiam ſecundum nomen Zachariæ, quod interpretatur memor domi- Zacharias, ſi-
ni, in ipſo mortis articulo memor fuit domini, niſi quod ille ſecũdum auſteritatem legis cum mo- cut Ioan-
reretur ait, videat Deus & requirat: iſte autem ſecundum dulcedinẽ euangelij, domine, inquit, nes He-
ignoſce eis, quod enim faciunt neſciunt. Iuſtus quidem vterque etiam in his verbis extremis, ſed lias.
differenter, videlicet pro ratione vel qualitate vtriuſq; temporis legalis & euangelici. Quod ſi
cui fortè hæc diſplicent, dicat ipſe ſi poteſt, cum in diuerſis diuerſa legantur, vt beatus Hierony-
mus ait, quis Zacharias ille ſit, cuius & pater propriè Barachias dictus fuerit, & ipſe inter tẽplum
& altare occiſus ſit, & in eo ſanguis iuſtus, qui ſuper Iudæos venit, terminari debuerit. Nos iam
ſequentia videamus. [Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis vt requieſcerent,
tempus adhuc modicum, donec impleantur conſerui eorum, & fratres eorum qui interficiendi
ſunt ſicut & illi.] Stolæ interfectis illis ſiue animabus interfectorum, quia indigebant, datæ ſunt:
nudi quippe fuerant, nuditate quam omnibus poſteris ſuis primi parentes noſtri reliquerant, de
quibus ſcriptum eſt: Cumq; cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi pe- Gene. 3
rizomata. Sed nunquid verbum Dei & teſtimonium quod habebant, propter quod & inter-
fecti fuerant, ſtola illis ſiue amictus non erat? Si verbum, aut nomen ſiue cultus Dei, veſtis aut
ſtola animæ non eſſet, nequaquam ſcriptura diceret: Vidit ergo Moſes populum quod nu-
datus eſſet, ſpoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudum
conſtituerat. Cum ergo cultus Dei, verbum Dei, ſtola ſit animæ, iſtæ autem animæ propter
verbum Dei & propter teſtimonium quod habebant fuerint paſſæ, quid eſt, quòd quaſi adhuc
nudæ eſſent, datæ dicuntur eis ſingulæ ſtolæ albæ. Sed notandum, quòd non dictum ſit tan
tummodo, datæ ſunt illis ſtolæ, ſed ſtolæ albæ: Nam ſtolas quidem habebant, id eſt, illam
propter quam interfecti fuerant verbi Dei ſiue teſtimonij iuſtitiam, ſed illæ ſtolæ nondum al-
bæ erant. Niſi lauarentur in ſanguine Chriſti, candidæ eſſe non poterant. Teſtatur vnus
ex illis Eſaias, qui ſine dubio verbum Dei, & teſtimonium habuit propter quod & interfectus Eſa. 64
fuit: nam ſerrarum quoque illum à Manaſſe auiunt Iudæi. Facti ſumus vt immundi om-
nes nos, quaſi pannus menſtruatæ omnes iuſtitiæ noſtræ. Et Dauid: Aſperges me, inquit, Pſal. 50
hyſſopo & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Et Zacharias: In die illa erit fons Zach. 13
patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem, in ablutione peccatoris & menſtruatæ. Ni-
hil immundius menſtruata, quæ quicquid attigerit, ſecundum legem immundum facit. Et huic
comparandæ erant omnes, vt ipſi teſtantur, ipſorum iuſtitiæ videlicet, niſi eius, in quem cre-
debant & quem expectabant, ablueretur Chriſti ſanguine. Ergo ſtolas quidem iam habe-
bant, ſed ſtolæ ipſæ albæ nondum fuerant. Proinde quod dictum eſt, & datæ ſunt illis ſin-
gulæ ſtolæ albæ, ſic intelligendum eſt ac ſi diceretur, & datum eſt illis, vt ſtolæ eorum eſſent
albæ, quanquam & ipſæ ſtolæ, id eſt, qualeſcunque eorum iuſtitiæ non ab ipſis eſſent, ſed à
Deo iuſſent datæ. Et idcirco cum legimus hic, & datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, vt in-
telligamus id eſſe ac ſi diceretur, & ſtolæ illorum factæ ſunt albæ, ſimul meminiſſe debemus,

Infra.7 quod postmodum de his & conseruis eorum scriptum est: Hi sunt qui venerunt ex tribulatio-
ne magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Inter hæc animad-
uertere perpulchrum est, quia illis quidem iam mortuis, stolæ illorum dealbatæ sunt in sangui-
ne agni, qua hora idem agnus suum in cruce sanguinem fudit: istis autem conseruis & fratribus
eorum, qui post illam passionem Christi, vel post aduentum spiritus sancti, ad eandem fidem
ingrediuntur, adhuc viuentibus stolæ suæ candidantur, quando in eodem Christo Iesu, siue in
Rom. 6 morte Iesu Christi baptizantur. Si autem post hoc etiam proprium pro eodem Christo sangui-
nem fundunt: quod fecerunt, & adhuc plurimi sub nouissima persecutione Antichristi facturi
sunt, multò amplius candent dealbatæ stolæ ipsorum. Illud quoque sciendum, quia non id-
circo datæ sunt illis stolæ albæ, quia clamabant, sanguinis sui iudicium reposcentes & vindi-
ctam, sed quia interfecti fuerunt propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant.
Nam vbi Christus passus est, tunc, vt iam dictum est, dealbatæ sunt stolæ eorum in sanguine
eiusdem Christi. Clamor autem ille iamdudum audiri cœperat, ex quo occisus est primus ille
Gene.4 Abel, dicente Deo: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Item quod dictum est
eis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, non idcirco dictum est, vt cessauit clamare, non
enim clamare cessant aut cessabit vsque in finem seculi sanguis eorum, quippe cum de iam di-
Hebr. 11 cto Abel dicat Apostolus, quia per fidem suam defunctus adhuc loquitur, quamdiu in ecclesia
Psal. 78 clamans dicet: Vindica domine sanguinem seruorum tuorum qui effusus est, siue vltio sangui-
nis seruorum tuorum qui effusus est: introeant in conspectu tuo gemitus compeditorum, quàm
diu, inquam, terra, quæ est Ecclesia clamabit, & hæc vel his similia dicet: non sic requiescent vt
clamare cessent. Quod ergo dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, intel-
ligendum est vel subaudiendum, non ab illo clamore reposcente vindictam sanguinis sui, sed
Infra.14 à laboribus suis, sicut in hoc eodem libro legimus: Amodo iam dicit spiritus, vt requiescant
à laboribus suis. Quod cum ita sit, cur ita dictum est, vt requiescerent tempus adhuc modi-
cum? Nunquid requies eorum durabit ad tempus modicum? Non vtique, sed idcirco sic di-
ctum est, quia post tempus modicum, cum impleti fuerint conserui eorum, & fratres eorum,
qui occidendi sunt quemadmodum & ipsi, tunc fiet aliud quid magnum, vt copiosum suæ re-
quietionis capiant augmentum. Resurgent enim, & quibus nunc datæ sunt singulæ stolæ al-
bæ, tunc dabuntur geminæ, vt sint beati tam immortali beatitudine animæ, quàm beata cor-
poris immortalitate. Scimus enim quia peccante Adam, in quo omnes peccauerunt, omnes ni-
hilominus in eo duplici stola, scilicet, corporis & animæ felicitate spoliati sunt. De prima quæ
Gene.3 est animæ, sic scriptum est: Cumq; cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus & fecerunt
sibi perizomata. Talis amictus nimirum animæ nuditas erat, quia videlicet tota confusio car-
Ibidem. nis, deintus vbi perierat animæ pulchritudo, procedebat. Altera nuditas est corporis mortali-
tas, de qua cum dixit Deus: quia puluis es & in puluerem reuerteris. Fecit quoq; vt ait scriptu-
ra, dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas. Sic enim tunicati verè nudi erant, & natu-
rali, quã prius sine amictu non erubescebant, corporũ suorũ, quæ plasmauerat Deus, spoliati pul-
chritudine, sinumq; in ipsis tunicis gestantes nuditatis & miseriæ suæ, videlicet quòd corpora eorum
mortalia sic veterascere & deficere deberent, sicut veterascũt tunicæ pelliceæ. Igitur qui in pri-
mo parente duplicem stolam, id est, & animę & corporis felicitatẽ perdiderant, nunc interim sin
gulas habeant stolas, id est, felices tantummodo sint in anima, & sic requiescant donec accipiant,
quod futurum est post tempus modicum, stolam alteram, id est, immortalium quoq; corporum
gloriam. [Et vidi cum aperuisset sigillum sextũ, & ecce terræmotus factus est magnus, & sol fa-
Sextũ si- ctus est niger tanq; saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis, &c.] Terræmotum illum,
gillum, & solis nigredinem, atq; lunæ sanguineum ruborem, stellarum casum, & cętera malorum prodi-
vocano gia, quæ hic scripta sunt, plerįq; ad nouissimã persecutionem & ad Antichristi tempora referunt.
gentiũ. Nos autem proposito tenemur, & scripturarum lucernã librįq; reserati claritatem, qua possumus,
Acto.14 via sequi conamur. Cœptum ergo sequamur ordinem. Quando repellentibus Iudæis verbum
Dei & indignos se vitæ æternæ iudicantibus, apostoli ad gentes conuersi sunt, ac deinde circun-
data est ab exercitu Romano Hierusalem, & ceciderunt in ore gladij, & captiui ducti sunt in om-
nes gentes, tunc vtique sextum agnus libri sigillum aperuit, quia videlicet multa quæ de hoc
Lucę.21 scripta erant, tunc adimpleta sunt. Vnde & in euangelio ipse dominus, quia dies, inquit, vl-
tionis hi sunt, vt impleantur omnia quæ scripta sunt. Exempli gratia: Ecce, inquit Esaias,
respice, populus tuus omnes nos, ciuitas sancti tui facta est deserta Sion. Deserta facta est
Hierusalem, desolata domus sanctificationis nostræ & gloriæ nostræ, vbi laudauerunt te
patres nostri, facta est in exustione ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in rui-
nas. Nunquid super his continebis te domine, tacebis & affliges nos vehementer? Et respon-
Esa.65 dit dominus: Quæsierunt me qui ante non interrogabant, inuenerunt qui non quæsierunt
me. Et dixi: Ecce ego ad gentem quæ non inuocabat nomen tuum. Exponens causam cur
eisdem, scilicet Iudæis, derelicta domo sua deserta sese ad gentes conuertat, expãdi, inquit,
manus

manus meas tota die ad populum incredulum qui graditur in via non bona post cogitationes suas. Multa sunt valde q; ionora & ad intelligendum aperta quæ sub isto sigillo continebantur, id est, quæ Iudæorum desertionem atque gentium vocationem claris vocibus legis & prophetarum atque psalmorum futurā resultabantur. Nunc iam eiusdem sigilli sexti reseratū locum spaciosum perambulemus. Cúm, inquit, aperuisset sigillum sextum, ecce terræ motus factus est magnus. Et est sensus: Vt impleretur id quod de Iudæorum dispersione atque gentium conuocatione sacris literis continebatur, mota est terra, commotus est orbis Romanus, Vespasiano & Tito arma vndique contrahentibus, & Hierusalem exercitu suo circūdantibus. [Tunc sol, inquit, factus est niger tanquam saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis, & stellæ cœli ceciderunt super terram sicut ficus mittit grossos suos, cum à vento magno mouetur.] Hierusalem illa, terrena æstimatione sua, erat sicut sol & erat sicut luna, quippe cum fuisset sedes Dauid, in qua ille homo regnando temporaliter sederat. Legebant enim id quod ipse Dauid in psalmo canebat ex Dei persona: Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis. At ille non de sede manufacta, non de lapideo, aut, vt multum aureo throno, qualem sibi rex præpotens facere poterat, hoc dicebat, quod tanquam sol in conspectu [illegible] ei manere deberet, aut sicut luna perfecta, sed de hominibus sanctis, qui reuera sedes [illegible] sunt & ciuitas, qui in futuro quantum ad animam erunt sicut sol, & quantum ad corpus sicut luna perfecta, quæ v[illegible]q; tunc plus emittit luminis quando perfecta est & plena. Ergo verū qui [illegible] scriptura dicebat, [illegible] sedes Dauid, id est, manu forris Christi, sic foret sicut sol, & sicut luna perfecta. Sed illa ciuitas, illa satanæ synagoga fallebatur præsumptione sua, reputans quod esset sol mundi, & orbis terrarum luna pro generis Dauidici & templi augustissimi Salomonis longè peruulgata gloria. Talis sol tunc factus est niger tanquam saccus cilicinus, & talis luna tota facta est sicut sanguis, quando ciuitatis illius intolerabilis superbia dutaque rebellio gentium runctarum victores Romanos aduersus seipsam concitauit. Legamus Iosephum miserabilem excidij illius tragœdiam referentem, quæ pro sua magnitudine legentibus semper noua est. Quo abijt illa quasi solaris pulchritudo. Niger factus est ille sol, & purpurea splendoris eius superbia versa est in cilicium. Imo, vt Hieremias quoque prædixerat, denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis, adhæsit cutis eorum ossibus, aruit & facta est quasi lignum. Et erit, inquit Esaias, pro suaui odore, fœtor: & pro zona, funiculus: & pro crispante crine, caluitium: & pro fascia pectorali, cilicium. Non partim, sed, vt ait, tota facta est luna illa sicut sanguis: foris obsidione, intus seditione, foris & intus ferro & igne, amplius autem intus ferro vel sanguine, pauore & fame. Nam foris vastabat eos gladius, & intus pauor: iuuenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene, & consumebantur fame. Manus mulierum misericordium, inquit Hieremias, coxerunt filios suos: facti sunt cibus eorum in contritionem filiæ populi mei. Quare? Propter peccata, inquit, prophetarum eius, & iniquitates sacerdotum eius, qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum. Milia interfectorum vix quis[illegible]uam dinumerare potuit. Sol ergo factus est niger sicut saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis: ita rectè talis denigratio siue decoloratio præsignari debuerat tenebris illis, quæ factæ sunt super vniuersam terram, quando sol verus Christus scelere ipsorum extinguebatur in patibulo crucis. Neq; enim tantummodo foris ista denigrati, verumetiam, quod grauius est, intus in corde sunt excæcati. Persequebatur quippe lunam illam iusta sententia, vt fieret tota sicut sanguis, suomet iudicio, cum dicerent illi, sanguis eius super nos & super filios nostros. Et stellæ cæli, inquit, ceciderunt super terram. Stellis quoque sua æstimatione Iudæi populares comparabiles erant, præsertim cum audirent dicentem Mosen: Dixitque vobis illo tempore, non possum solus sustinere vos, quia dominus Deus noster multiplicauit vos, & estis hodie sicut stellæ cæli plurimi. Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerum multa milia. Ex hoc quoque Moses non humana lenitate, sed pro diuina dixit autoritate, quippe qui dominum nouerat & scripserat dixisse ad Abraham: Suspice cælum & numera stellas si potes. Et rursum: Sic, inquit, erit semen tuum. Et quidem secundum hanc autoritatem semen Abrahæ stellis cæli comparabile erat, veruntamen non omnino vel vtcunque, sed pro parte electorum, id est, eorum qui non tantum carnis, sed promissionis sunt filij. Etenim nō qui filij carnis, inquit Apostolus, hi filij Dei, sed qui [illegible] sunt promissionis, æstimantur in semine. At illi non promissionis, sed tantùm carnis filij erant. Quod etiam improperabat illis prophetica veritas, dicendo: qui existis de aquis Iuda. Ceciderunt ergo qui videbantur sibi esse stellæ cœli: ceciderunt, [illegible] quam, non vt veræ stellæ cæli, sed sicut grossi immaturi fructus fici, magno vento mouente agitati, id est, spiritu diabolico multum exagitati. Congrua sanè similitudo ab arbore fici & grossis eius caducis, quia videlicet illi quoque, qui tunc temporis in Christum crediderant ex Iudæis, & erāt quasi primi fructus crucis Christi, exciderunt magno vento mouente, vento inuidiæ, scilicet odientes gentium salutem, & contra fidem euangelij suam æmulantes plerique

De dispersione Iudæorū & vocatione gentium.

Thre.4
Esa.3.
Deut.32
Thre.4
Luc.23.
Mat.27.
Deut.1.
Gen.15.
Rom.9.
Esai.48.

Act.15.& 21. circuncisionem, sicut & Actus apostolici testantur. Itaque sponte excidentes à gratia Christi,
rectè ceciderunt etiam in ore gladij ferè omnes Iudæi: & qui superfuerunt, captiui in omnes
gentes ducti sunt, non stellis, vt iam dictum est, sed pulueri quem proijcit ventus à facie terræ
Cælum recessit, scientia legis. comparabiles. [Et cælum recessit sicut liber inuolutus.] Cælum in quo sibi quasi stellæ lucere
videbantur, scientia legis erat in qua cum despectu gentium omnium quasi alti & nitiduli Iu-
dæi gloriabantur. Sed auferetur à vobis, inquit Deus, regnum Dei, & dabitur genti facienti
fructus eius. Cælum ergo recessit, quia videlicet sensus illorum coangustati sunt, & disparuit
ab illis, imo non data est illis, propter inopiā cordis, spiritalis sacræ legis intelligentia. Quo-
modo recessit? Sicut liber inuolutus, inquit. Pulchre satis innuit quid per cælum recedens in-
telligi voluerit, qui recessum illum libro inuoluto similauit. Quid nanque est dicere, quia cœ-
lum sicut liber inuolutus recessit, nisi ac si diceretur, quia inuoluta & clausa illis est omnis scri-
ptura diuina & cælestis? Et illis quidem à quibus recessit hoc cælum, hic cælestis liber inuolu-
tus, imo & signatus est: nobis autem ad quos venit recedendo ab illis, reseratus & apertus est.
Nā hoc est quod nūc in manibus habemus tractantes, quia librum de dextera sedentis in throno
signatum accepit agnus, & soluit septem signacula eius, videlicet nobis aperiens qui fidem eius
habemus, confitentes quia dignus est eundem accipere librum, & soluere septem signacula
eius. [Et omnis mons & insulæ de locis suis motæ sunt. Et reges terræ, & principes, & tribu-
ni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber, absconderunt se in speluncis & petris mon-
Verba tium. Et dicunt montibus & petris, cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super
Christi thronum, & ab ira agni. Quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare?] Quid
huic re- aliud Dominus noster dicebat, conuersus ad mulieres quæ plangebant & lamentabantur eum,
xtui cō- quòd traditus esset à præside voluntati Iudæorum, & duceretur ad crucifigendum? Filiæ, inquit,
formia. Luc.23. Hierusalem nolite flere super me, sed super vosipsas flete, & super filios vestros, quoniam
Luc.21. ecce venient dies in quibus dicent: Beatæ steriles & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ
Luc.23. non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos.
Dies nanque venturæ à Romanis obsidionis & captiuitatis significat, de quibus superius inter
alia discipulis ait: Tunc qui in Iudæa sunt fugient in montes, &c. Tunc, inquit, incipient di-
cere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Denique & Iosephus refert, insisten-
tibus sibi Romanis Iudæos certatim cauernas montium, & collium petisse speluncas, ita vt se-
metipsum testetur munitiore quodam destructæ vrbis Iotopatæ in spelæo cum quadraginta
comitibus proditum inuentum, atque ab hostibus captum. Montes ergo qui sint, & insulæ
quæ de locis suis motæ sunt, manifestioribus exprimit vocabulis dicendo, & reges terræ & prin
cipes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus & liber absconderunt se in speluncis,
& petris montium. Reges nanque isti & principes ipsi sunt, de quibus & in psalmo scriptum
Psal.2. est: Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum & aduer-
sus Christum eius. Hoc denique versiculo præmisso in Actibus apostolorum, cōuenerunt enim,
Acto.4. inquiunt, verè in ciuitatem istam aduersus puerum sanctum tuum Iesum quem vnxisti, Hero-
des & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium de-
creuerunt fieri. Montes isti propter superbiam, insulæ autem rectè dicuntur propter profundam
auaritiam. Non quidem in propria persona illi Herodes & Pontius Pilatus ad illud obsidio-
nis malum peruenerunt, sed prius suum singuli receperunt iudicium, verùm quotquot tunc tē-
poris inuenti sunt potentes aut principes, pharisæi atque pontifices, eo modo quo iam dictum
est, de locis suis moti sunt, eijciente illos Domino Iesu de templo suo & de loco suo flagello ira-
cundiæ suæ, cadentes in ore gladij, ruente pariter illo suo templo & ciuitate super oculos ipso-
rum in combustione ignis, & ipsi qui supererant captiui in omnes gentes abducti. Interea fru-
stra dicebant montibus & petris, cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thro-
num, & ab ira agni. Frustra, inquam, abscondebantur in montibus & in cauernis petrarum,
frustra nihilominus spem habebant in Abraham, Isaac & Iacob. Mose quoque & cæteris pa-
tribus atque prophetis, montibus vtique magnis, & viuentibus petris. Nam illi non eos tunc
Ioan 5. protegebant, imo magis accusabant. Manifestè quippe illis dominus de Mose dicit: Est qui vos
accuset Moses, in quo speratis. Et hoc dixisse sine dubio illis competit, abscondite nos à
facie sedentis super thronum, & ab ira agni. Nescire enim non poterant in conscientia cruci
qum agnus quem occiderant iterum viueret, & potenter irasceretur eis. Quoniam, inquiunt,
venit dies magnus iræ ipsorū, & quis poterit stare? Dies iræ ipsorum, scilicet sedentis super thro-
Mat. 24 num, & agni, patris & filij, & Domini & Christi eius, aduersus quem astiterunt & cōuenerūt prin-
cipes isti, iā venit, & adhuc veniet: quia videlicet initia dolorū sunt omnia hæc: finis aūt eorun-
dem dolorū, finis incōsummabilis & consummatio infinita erit in gehenna. Sic enim de his in cā-
Deut.32 tico Deuteronomij Deus ipse proclamat: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque
ad inferni nouissima. Et quis poterit stare? Verè nullus poterit stare, nullus poterit resistere.
Benè autem illi erit quicunque pro eo quod non stetit aut restitit, tunc poterit irā fugere. Simile
quid

quid in eodem Hierosolymorum excidio iuxta literam factum est: Appropinquante namque bello Romano & exterminio Iudaicæ gentis, oraculo admoniti omnes, qui erant in prouincia, Christiani, longius discesserunt, vt ecclesiastica narrat historia, & trans Iordanem sedētes manebant ad tempus in ciuitate Pella, sub tutela Agrippæ regis Iudæorum, cuius in Actibus apostolorum mentio est, qui cum ea quæ sibi obtemperare volebat parte Iudæorum, semper Romanorum imperio subditus agebat. [Post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neq; super vllam arborem.] Quo ergo iret, quo recederet cælum, de quo supra dixit, & cælum recessit sicut liber inuolutus? Illud quippe cælum, id est, doctrina vel scientia cælestis, à Iudæis recessit, dicentibus apostolis, qui & ipsi iuxta Psalmistam, sunt cæli qui enarrant gloriā Dei, sicut firmamentum opera eius annuntians: Vobis quidem primum oportebat loqui verbum Dei, sed quoniam repulistis illud, & indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Quo iret cælum illud, & quomodo conuerteretur ad gentes? Quatuor nāque angeli stantes super quatuor angulos terræ, tenebant (inquit) quatuor ventos, id est, omnia regna mūdi prohibebant veritatis prædicatores. Venti quippe hoc loco in bonam partem accipiuntur, & apostolos Christi siue vniuersos significant prædicatores euangelij. Vnde & Psalmistā dicit in laudibus nominis Dei: Educens nubes ab extremis terræ, fulgura in pluuiam fecit, qui producit ventos de thesauris suis. Et est sensus: Illos qui nunc sunt cælum, de quo dixi, omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, id est, in perfectioribus & in minoribus sanctis, illos (inquam) apostolos siue apostolicos viros educens & eleuans ab extremis terræ, id est ab ea vilitate in qua erant inter terrenos, & secundum possessionem temporalium, & secundum scientiam, tantum secularia appetentes, fecit esse nubes, officium nubium eis iniunxit, vt pluerent abundantia prædicationis, & fulgurarent clarissima atque terribili comminatione iudicij Dei, atque eosdē sic sublimauit, sic extendit secundum agilitatem intellectus, quomodo sublimiter producti volant venti, & hoc totū de thesauris suis, de donis suis, de occultis iudicijs & cōsilijs suis. Ergo venti isti idem sunt qui & nubes, scilicet agiles & expediti, scientes & facundi prædicatores euangelij. Porrò, quatuor angeli stātes super quatuor angulos terræ, vniuersa regna sunt, quorū quatuor ista principalia hæc fuere, Babylonicū, Persicū, Macedonicum, atque Romanum. Quatuor ista, imò vniuersa terrarum regna, ventos prædictos tenebant, id est tenere volebant, ne flarent super terram, neque super mare, neque super vllam arborem, id est, ne prædicarent fidē Christi in vllis prouincijs, in aliquibus insulis, in vlla qualitate aut conditione hominū. Hoc prohibendo tenebant ventos istos. Nec vero leuiter aut parua intentione tenebant, sed legibus ac proscriptionibus publicis, & cunctis pœnarū generibus aduersus veritatis præcones propositis. Sed attende quid sequitur: [Et vidi alterum angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neq; arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum.] Alter iste angelus, ille est magni consilij angelus, qui iam dictis apostolis suis, dicit: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Iste ascendit ab ortu solis, videlicet illuminare his qui sedebant in tenebris & in vmbra mortis, ascendens ab inferis, resurgens ex mortuis, quæ resurrectio verè nobis ortus est solis, & ascendendo dicens illis: Euntes docete omnes gentes, baptizātes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Hunc talē (inquit) vidi habentē signū Dei viui, id est, palam facientem ex verbis & operibus suis, quod sit Deus viuus, filius Dei viui, quod & Petrus videns & agnoscens, dixerat illi: Tu es Christus filius Dei viui. Verè Deus viuus & filius Dei viui, qui mortuus quoq; secundum carnem detineri à morte non potuit, sed resurrexit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat illum detineri ab eo. Ab hoc signo debere illum cognosci, Apostolus quoque insinuat, cum dicit: Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundū spiritū sanctificationis, ex resurrectione mortuorū Iesu Christi Domini nostri. Nam quod verè filius sit Dei viui, ex eo maximè claruit, quod resurrexit à mortuis. Hoc signū habens voce magna clamauit quatuor angelis: Clamauit (inq;) & clamantibus apostolis suis cōclamauit, ita vt in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Clamorem quippe vel sermonem eorū coöperando firmauit, sequentibus signis. Audierunt illi angeli quibus datum est nocere terræ & mari, id est, senserunt virtutem insuperabilē euangelicæ prædicationis in vniuersa regna mundi, quæ potentatu suo præfocabant omnia, nec vllū sinebant respirare pro libitu sui iuris. Nolite (inquit) nocere terræ, neque mari, neque arboribus, quoadusq; signemus seruos Dei nostri in frōtibus eorum. Hoc dicere illis, est malam voluntatem eorū impedire, vt quantūcunq; insaniant vel noceant, atq; tyrannizent, persequendo, proscribēdo, occidēdo, Dei tamē propositū præpedire vel auertere nō valēt, quo minus eos, quos præsciuit, & prædestinauit cōformes fieri imaginis eiusdē filij, vocet, iustificet, & magnificet. Signū vocationis atq; iustificationis, meritumque & spes futuræ magnificationis est, signari seruos eiusdem Dei in fronti-

Cap. vij. Cæli Apostoli dicti. Psal. 18. Acto. 13. Vēti & nubes hic apostoli dicuntur. Psal. 134. Ibidem. Alter iste angelus, Christus est. Luc. 1. Mar. vlt. Mat. 16. Acto. 2. Rom. 1. Psal. 18. Mar. vlt. Rom. 8.

Nolite nocere terræ, & mari &c. frontibus eorum signo crucis, quod olim fuit opprobrium & pœna damnatorũ, nunc aũt decus & salus iustorũ. Nolite nocere, nolite impedire, ò angeli potentes, ò regna potentia, quatuor angulos siue partes terræ obtinentia, sed eousque inefficax potentatus vester, & vanus sit furor vester, eousque friuolæ vestræ leges & inanes sint sanctiones, vniuersa mortium genera dictitantes, vt nihilominus signemus seruos Dei nostri vexillo victoriosæ crucis, non tantùm in abscondito cordium, sed etiam in aperto, in frontibus eorum. Seruos Dei nostri, dixit angelus iste, cum sit Deus, & habeat signum, id est proprietatem Dei viui, Deũ omnium Deum suũ
Ioan. 20 esse profitens, quemadmodum dicit & in euangelio apostolis suis: Ascendo ad patrem meũ, & patrem vestrum, deum meum & Deum vestrum. Et hic Dei nostri, & illic Deum meum dicit, videlicet pro humilitate assumpti hominis. Et audiui numerum signatorum centum quadraginta quatuor milia signati ex omni tribu filiorum Israel.] Seruorũ Dei quicunq; signantur in frontibus suis, reuelata iustitia Dei in euangelio eius, per magnam vocem huius clamatis angeli, quãuis distinctio nõ sit, siue acceptio personarum, verum Iudæi sint an Græci, primũ tamen lo-
Colos. 3 cum obtinent Iudæi, dicente Apostolo: Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primũ, & Græco. E contra illorum, qui istud signum Dei viui, non recipiunt primi in dã-
Rom. 2. nationem Iudæi sunt, dicente ipso in eodem loco. Ira & indignatio, tribulatio & angustia in omnẽ animã hominis operantis malũ, Iudæi primum, & Græci. Rectè ergo & hic primo loco numerantur, qui signati sunt Iudæi ex omni tribu filiorum Israel, & deinde, post hæc vidi (inquit) turbam magnam quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, &
Ibidem. linguis: quas omnes Apostolus sub vno Græci vocabulo vult intelligi. Porro numeri huius centum quadragintaquatuor milium generationem siue compositionem, si rite perspicis, pulchrũ tibi atque præclarum ex eo mysterium elucescit. Dicamus ergo aliquid quod forte simplicioribus minus planum sit aut intelligibile, sed causa præsens ita postulat, arithmetici vero, qui maximè rationes nouerunt abaci, rationabile atq; iucundũ continuo apparebit. Duodenarius qui numerus erat primorum filiorum Israel, ita disponitur, vt in deceno vnitas, in singulari verò limite binarius constituatur. Vt autem illi duodecim primogeniti in totidem, id est duodecim milia succrescant, vnitas illa decena vnum & alterum limitem transit, & in tertio consistit, & decem milia sunt. Item binarius singularis, qui coniunctus eidem decenæ vnitati duodecim perficiebat, vnum & alterum limitem transit, & in tertio consistit, & duo milia sunt. Quæ videlicet duo milia decem milibus iam dictis in secundo ab eius limite constitutis connumerantur, & duodecim fiunt. Ita qui duodem tantum erant filij Israel, iam in duodecim milia multiplicati, rursus duodecies multiplicantur, & fiunt centum quadragintaquatuor milia. Qui videlicet numerus ita disponitur, vt tribus limitibus distinguatur. Nam in centeno milleno vnitas, in deceno milleno quaternarius, in milleno item quaternarius collocatur. Nota diligenter: Duodecim primi vel singulares, vt duodecim milia fiant, tres limites ascendunt, & eadem duodecim milia duodecies secundum eundem numerum filiorum Israel ducta, centum quadragin-
Mysterium trinitatis in hoc numero. taquatuor milia faciunt, numerũ videlicet tribus (vt iam dictũ est) limitibus distributum. Quid ergo sanctam huius reuelationis gratiam intendere arbitramur, nisi id quod omnis legalis, prophetica, euangelica, atque apostolica veritas testatur, nulli valere ad salutem quod sit Israel aut Abrahæ filius per carnem, nisi sit etiam filius eiusdem per eam, quæ non minus, quàm triũ nominum confessione perficitur, fidem? Fidei nanque confessio nunc reuelatæ gratiæ tẽpore ma-
Exod. 3. nifestas necessariò exprimit personas patris, & filij, & spiritus sancti. Dudum autẽ in illa vmbra Mosaicæ legis arcana professione significabatur, totidem nominũ paternorũ in illo populo Dei, Deum Abraham, Deum Isaac, Deum Iacob palam confitentibus atque inuocantibus vniuersis.

Et nunc quidem in frontibus suis signantur serui Dei signaculo crucis & sanguinis Christi, in confessione nominis vnius Dei patris, & filij, & spiritus sancti: tunc autem signabant postes domorum suarum sub iam dictis nominibus Abraham, Isaac, & Iacob: vnũ Deum cõlitentes eius-
Ibidem. dem Dei authoritate prædocti. Dixerat enim Mosi Hæc dices filiis Israel: Dominus Deus patrũ vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos. Hoc nomen mihi est in
Filij Israel, aut Abrahæ nõ carne, sed fide. æternum, & hoc memoriale meũ in generatione & generationẽ. Quid ergo (inquam) in his taliter multiplicatis, taliterq; dispositis intelligimus numeris, nisi ac si diceretur serui Dei nostri, signati nostri ex Iudæis sunt hi, qui non tantum secundum carnem, sed & secundum fidẽ filij sunt Israel aut Abrahæ fidelis patris sui? Non enim (inquit Apostolus) omnes, qui ex Israel hi Israe-
Rom. 6. litæ, neque quia semen sunt Abrahæ, omnes filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, nõ qui filij carnis, hi filii Dei: sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. Itaque hoc numero finito, innumerabilis significatur ecclesiæ totius multitudo, quæ de patriarchis, vel prosapia carnis, vel fidei imitatione progenita est. Porrò, & in ordine isto nominum duodecim filiorum Israel, ratio mystica non deest, quia videlicet non secundum ordinem suæ generationis, quo secundum carnem geniti vel nati sunt, hic dispositi inueniũtur, quod vtiq; nõ per ignorantiam accidit, sed certi causa mysterij. Hoc ergo eodem sensu & eisdem quibus ante nos ver-

bis tra-

bis tractatum est, hic perscribere non pigeat. [Ex tribu Iuda, duodecim milia signati, &c.]
Conuenienter & à Iuda inchoat, ex qua tribu ortus est Dñs noster, & Dan prætermisit, ex qua
dicitur Antichristus esse nascendus, sicut scriptum est: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semi- Gen.49
ta, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro, quia non ordinem terrenæ generationis,
sed iuxta interpretationem nominum virtutes ecclesiæ decreuit exponere. Quæ à confessione
& laude præsenti ad dexteram vitæ festinat æternæ. Hoc enim nomen Iuda, qui primus, &
Beniamin, qui vltimus ponitur, sonant. Primus ergo Iudas, qui confessio siue laudatio inter-
pretatur, ponitur: quia ante initia confessionis, culmen bonorum operum nullus apprehendit, &
nisi per confessionem renunciemus actibus malis, non informamur rectis. Secundus Ruben, qui
interpretatur videns filium. In filiis opera designari testatur Psalmista, qui in beati viri benedi- Psal.127
ctionibus inter cætera dicit: Filii tui sicut nouellæ oliuarum. Et infra: Et videas filios filiorũ tuo-
rum. Non enim qui timet Dominum, nisi genuerit filios, nepotesq; susceperit, non potest esse
beatus, cùm virgines fideles potior merces expectet, sed in filiis opera, in filiis verò filiorum fru-
ctus operum .i. mercedem designat æternam. Post Iudam verò Ruben .i. post exordia diuinæ cõ-
fessionis & laudis perfectio sequitur actionis. Sed quia per multas tribulationes oportet nos Act.14
intrare in regnum Dei, post Ruben sequitur Gad, qui tentatio vel accinctus interpretatur.
Post inchoationem enim boni operis, maioribus necesse est hominem tentationibus probari,
atque ad bella grauiora succingi, vt fidei illius fortitudo comprobetur, dicente Salomone:
Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Item Eccl.2
Psalmista: Præcinxisti me, inquit, virtute ad bellum. Et quoniam beatificamus eos qui su- Psal.17
stinuerunt sufferentiam, ideo post Gad Aser, id est, beatus ponitur, congruo satis ordine. Bea-
tus enim vir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Iaco.1.

Quia verò huius beatitudinis fida promissione securi non angustantur, sed spe gauden-
tes, in tribulatione patientes, cum Psalmographo decantant: In tribulatione dilatasti me. Psal.4
Et item: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatares cor meum. & cum matre beati Sa Psal.118.
muelis exultantes dicunt: dilatatum est os meum super inimicos meos, quia læta sum in salu- 1. Reg.2
tari tuo, propterea Nephthalim succedit, quod est latitudo. Sed & ipsum Manasses sequi-
tur, qui interpretatur oblitus siue necessitas. Cuius nominis mysterio monemur, vt tentatio- Phil.3
num præsentium angoribus edocti, ea quæ retro sunt obliuiscentes, sic in ea quæ ante sunt, se-
cundum Apostolum extendamur, vt carnis curam non in desideriis, sed sola necessitate huma- Rom.13
næ conditionis astricti faciamus. De qua psalmista meliora suspirans ait, orans: De necessitati- Psal.24.
bus meis eripe me. Huic supponitur Simeon .i. audiuit tristitiam, vel nomen habitaculi, vt
etiam qualitate huius vocabuli euidentius iudicaret, & quid hic habendum, & quid sit salubri-
ter expectandum. Illis enim habitaculi cælestis gaudium dabitur, quorum hic animus fructuosa
pœnitentia contristatur. Quibus & dicitur: Tristitia vestra vertetur in gaudium. Proinde Leui Ioan.16
subnectitur, id est, additus. In quo intelligimus siue eos qui in tẽporalibus æterna mercantur, si-
cut Salomon dicit: Redemptio animæ viri propriæ diuitiæ, siue illos qui Dei sequendo cõsilium Pro.13
percipiunt in hoc seculo centuplicia cum tribulationibus, in futuro autem seculo vitam æter- Mat.19.
nam. His & quod scriptum est, conuenit: qui addit scientiam, addit & laborem. Nam sancto Iob Eccl.1
ad hoc tribulationum acerbitas addebatur, vt probato præmiorum merces amplior redderetur.

Vnde non immeritò Isachar ei ordine rectè succedit, qui interpretatur merces (quia sicut do-
cet Apostolus) non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabi- Rom.8.
tur in nobis: fructuosius quippe pugnatur, vbi merces certa speratur. Hæc autem in habita-
culo fortitudinis Deus operatur & perficit, quod dicitur Zabulon, quando virtus in infirmita- 2.cor.12.
te perficitur, & corpus quod ab inimicis putatur infirmum, & per cuius materiam animo quoq;
inserre nituntur interitum (Deo confortante) experiantur inuictum. Augmento succedente
fœlici, quod vocabulum Ioseph indicat, gratiarum videlicet addenda dona designans, siue de
talentorum dupla redibitione vsuras commodi spiritalis intelligas, siue in his quæ votiua fi- Mat.25
delium religione redemptori Deo redduntur, accipias. Atque vt hos omnes, quos & ordo,
& interpretatio nominum hic significatiuè positos indicat, in futuro iuditio ad dexteram Chri-
sti regis æterni futuros intelligas. Beniamin (vt prædixi) postremo loco supponitur .i. filius 1.cor.15.
dexteræ, tanquam ipse finis sit ordinis, cum nouissima inimica destructa morte, fœlicitas hære-
ditatis æternæ donabitur electis, siue vnusquisque fidelium filius dexteræ iure dicatur, seu om-
nis ecclesiæ cætus, de qua canimus: Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata Psal.44.
varietate. Sciendum quia de tribu Dan nasciturus est Antichristus, iuxta illud Iacob: Fiat Gen.49
Dan coluber in via, & cætera vsque, cadat ascensor eius retro. Eiicitur itaque ex hoc loco Dan,
vt ostendatur Antichristus ex omni numero eiiciendus sanctorum. Imò sicut iste de hoc catalo-
go spiritali eiectus, sic omnes Israelitæ, qui non ex fide, sed tantum ex carne sunt Abrahæ, ab
omni numero & cætu filiorum, & hæreditate eiusdem patris Abrahæ siue Israel, extorres iudican
tur. [Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus,
& tri-

& tribubus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum, & in conſpectu agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo noſtro, qui
Sup. 6. ſedet ſuper thronum & agno.] Omnes iſti conſerui ſunt & fratres eorum, quibus ſupra datæ ſunt ſtolæ albæ, dictumque eſt, vt requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleantur conſerui & fratres eorum qui interficiendi ſunt, ſicut & illi: Sunt iſti amicti ſtolis albis. Dicit autem poſtmodum vnus de ſenioribus: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt, & vnde venerunt? Et ſubiungit: Hi ſunt qui venerunt ex tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerũt eas in ſanguine agni. Sunt ergo illi qui ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, filii Abrahæ, filii ſanctorum patriarcharum, cùm dicantur & ſint fratres illorum ſanctorum
Rom. 4 piorum. Et rectè. Nam & apoſtolus dicit de illo patre ſanctorum Abraham: Et ſignum accepit circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei quæ eſt in præputio, vt ſit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iuſtitiam, & ſit pater circunciſionis, non his tantum qui ſunt ex circunciſione, ſed & his qui ſequuntur veſtigia fidei, quę eſt in præputio patris noſtri Abrahæ. Sed iam dicta hic pauló diligentius percurramus. Vidi, inquit, turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. Numerus ſanctorum in ſcripturis bifariam intelligitur, aliàs quidem pro multitudine ipſorum, alias autem pro multiplici profectu virtutum.
Pſal. 38. Pro multitudine ipſorum, vt illic: Dinumerabo eos, & ſuper harenam multiplicabuntur. Non quòd plures ſint quàm harena, ſed idem eſt, ac ſi dicat: Non paucos, ſed multos aſſumam, & ad modum rei numeratæ, & bene cuſtoditę eos cuſtodiam. Pro multiplici incremento virtu-
Pſal. 90 tum ſiue beatitudine, vt illic: Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum quieſt, vt ſciam quid deſit mihi. Non quod ibi plures ſint dies, ſed vna tantum continentior quàm ſimul omnes dies, vbi eſt ſpacioſitas interminabilis, numerus nõ tráſitorius, ſed ſtatus vitæ permanentis & æternus. Secundum vtrunque modũ turbam illam dinumerare nemo poterat. Nam & pluralitate ſua iu qui iam ſunt, cum eis qui nouiſſima perſecutione Antichriſti martyres ſtolas atque victoriæ palmas accepturi ſunt, ſoli Deo numerati vel numerabiles ſunt, & quàm multorum dierum ſint, de quibus & alibi in conſolatione iuſti dicitur: longitudine dierum implebo eum, æſtimari non poteſt, quippe vbi numerus infinitus eſt. Ex omnibus, inquit, gentibus, & tribubus, & populis, & linguis. Gens & tribus hoc differunt, quòd vna gens multas tribus habet. Gens enim eſt multitudo ab vno principio orta, ſiue ab alia natione, ſecundum propriam collectionem diſtincta, ſicut ab vno Iacob vel Iſrael vna gens Iſraelitica, quæ duodecim tribus habebat. Romana autem gens in triginta & quinque curias, quæ nomine alio, quamuis non proprié, tribus appellantur, diſpertita erat. Porró populus aliquando pro gente, aliquando pro vnius tantùm ciuitatis habitatoribus poni ſolet. De linguis hoc ſciendum, quia quamuis prius gentes, & tribus atque populos, ac deinde linguas poſuit, non ex gentibus linguæ, ſed ex linguis gentes exortę ſunt. In initio quot gentes, tot linguæ fuerunt. Deinde plures gentes quàm linguæ, quia ex vna lingua multæ gentes ſunt exortę. Sunt autem tres
Tres linguæ ſacræ. linguę ſacræ, Hebræa, Græca, Latina, quæ in toto orbe maximé excellunt. His enim tribus linguis ſuper crucem Domini à Pilato fuit cauſa eius ſcripta. Vnde & propter obſcuritatem ſanctarum ſcripturarum, harum trium linguarum cognitio neceſſaria eſt: vt ad alteram recurratur, ſi
Ioan. 17. quam dubitationem nominis vel interpretationem ſermo vnius linguæ attulerit. Igitur iam non
Pſal. 75. gloriari licebit carnali Iudaiſmo, vel circunciſione carnis, in eo quod ſcriptum eſt primitus: notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius, quia ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis, ecce ſunt, in quibus notus ſit Deus, in quibus magnũ & victorioſum ſit nomen eius. [Stantes ante thronum, & in conſpectu agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum] Nimirum hæc ſtatio ante thronum vel ipſe thronus ille eſt, de quo Daniel cum præmiſiſſet: Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, ſubinde dixit: Thro-
Dan. 7 nus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accenſus. Item: Milia milium miniſtrabant ei, & decies milies centena milia aſſiſtebant ei. Non quidem iſtis talibus, & taliter ſtantibus thronus ille flamma eſt ignis vrentis, niſi tantum ignis illuminantis, ſed profectò illis qui occiderunt, flãma
Pſal. 67. erit ignis vrentis ſiue liquefacientis, quemadmodum Pſalmiſta dicit: Sicut cera fluit à facie ignis ſic pereant peccatores à facie Dei. Quid enim iſtis eſt ante thronũ ſtare, niſi hoc ipſum quod illis ſuperioribus ſub altare Dei clamare? Nempe & iſti ſtantes, & illi clamantes idem proſpiciunt, idem iudicium & vindictam ſui ſanguinis expoſcunt. Stantes autem ante thronum, ſtabant etiam in conſpectu agni. Nihil verius. Etenim cum Deo patre in eodem throno ſedet ſuę agnus à dextris eius. Nam hoc ipſum eſt quod ibidem Daniel loquitur: Aſpiciebam ergo in viſu no-
Dan. 7 ctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in cõſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, &c.
Ibidem. Bene quoque ita ſtantes amicti ſunt ſtolis albis, ſubauditur ſanguine agni dealbatis, vt videlicet illi cui aſtant, ſimiles ſint. Nam veſtimentum eius, ait idem qui ſupra, quaſi nix, candidum, & capilli capitis eius quaſi lana munda. [Et palmæ (inquit) in manibus eorum.]

Quia

Quia nimirum quatuor angelos supradictos, id est, quatuor principalia regna mundi, vicerunt: & ipsis volentibus nocere reluctantibus, & omni conatu resistentibus, nihilominus signati sunt, & signum Dei viui in frontibus suis acceperunt. Vnde per pugnam quatuor ventorum, post excursum quatuor bestiarum, ait idem qui supra, venit antiquus dierum, & iudicium dedit sanctis excelsi, & tempus aduenit, & regnum obtinuerunt sancti: Palmae ergo in manibus eorum, & ipsae palmae florentes, interim crescunt, donec penitus interficiatur bestia quarta, aliarum quoque bestiarum penitus omnis ablata sit potestas, tandemque vltimum sedeat iudicium, regnumque, & potestas, & magnitudo regni, quae est subter omne caelum, detur populo sanctorum altissimi, singulis stolis quas nunc habent in illa corporum gloriosa resurrectione duplicatis. [Et clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum & agno.] Perditio & mors quae per hominem in hunc mundum intrauerat, in omnes homines pertransierat, quia in eo omnes peccauerunt. Sed sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ita (inquit Apostolus) per vnum Christum damnatio & mors peccati, praestans vitam aeternam. Ibidem, Rom.5. Salus Deo nostro, & agno.

Rectè ergo memores sancti, quòd in primo homine peccauerint, & per peccatum eius mortui fuerint, gratia autem Dei per Iesum Christum salui facti sunt, confitentur & dicunt: Salus, subauditur, qua saluati sumus, Deo nostro, non nobis attribuatur, & agno, id est, filio Dei, per cuius sanguinem in salutem recuperati sumus. [Et omnes angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium, & ceciderunt in conspectu throni, in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes: Amen.] Sicut turbae magnae ex omnibus gentibus, tribubus, & populis, & linguis, numerus nemini comprehensibilis est, ita & hic, & superius, vbi primum agnus librum accepit, angelorum numerus diffinitus non est, de istis iam illic dictum est, quia etsi non per ipsum redempti sunt, quia non perierant, attamen per diuinitatem eius conditi sunt, & per sanguinem eius (vt Apostolus quoque testis est) nobis conciliati, siue pacificati sunt, & instauratus est hominibus numerus ipsorum, qui diminutus fuerat per ruinam angelorum apostatarum. Ergo qui ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes, amen: congratulatio est beatorum beatis & beatificatis, siue recuperatis illis, qui perierant congaudentium. [Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum, Amen.] Septem sunt voculae, benedictio, sapientia, claritas, gratiarum actio, honor, virtus, fortitudo. Solet autem septenario numero designari vniuersitas, tam apud seculares philosophos, quàm apud ecclesiasticos, ergo & hic quicquid laudis, quicquid glorificationis aut iubilationis concipere potest mens aut proferre, quaecunque illa est lingua angelorum, sub istis voculis non dubitamus ab illis beatis spiritibus Deo nostro declamari, pro sanctis omnibus, quia mortui fuerant, & reuixerunt: perierant, & inuenti sunt. [Et respondens vnus de senioribus, dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, & vnde venerunt? Et dixi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni, ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius.] Cùm haec huiusmodi dictio, qui sunt, & vnde venerunt, non responsio sit, sed interrogatio siue percontatio, rectè tamen respondisse dicitur, videlicet, eò quòd ad respondendum intendat, id est, vt idcirco interroget, vt cum attentum ipsa interrogatione fecerit, tunc demum respondeat. Hi sunt, inquit, qui venerunt de tribulatione magna. Verè ex magna tribulatione omnes sancti venerunt, cuius videlicet tribulationis causa vel initium fuit originale peccatum. Omnes enim qui ex tunc piè viuere voluerunt, tribulationem siue persecutionem passi sunt. Veruntamen in illa tribulatione insignius atque splendidius, veluti aurum in camino ignis, martyres fulserunt, de quibus continuò subiungit, dicens: & lauerunt stolas suas in sanguine agni. Nam & si vniuersa Ecclesia sanguine Christi mundata est ab omni delicto, multò magis isti mundati, atque candidati sunt, qui adeò communicauerunt sanguini Christi, vt suum quoque sanguinem funderent pro Christo. Colos.1 coetus. Luc.15 2.Tim.3

Ideo sunt ante thronum Dei, videlicet quia mundi sunt, quia candidi sunt, quia in stolis albis spectabiles & gratiosi incedunt, idcirco familiares assistunt, ideo igitur aspicientem aspiciunt, & dulcedine pleni atque ineffabiliter occupati, eius, quem vident, mutuos ab intuitu eius aspectus auertere non possunt. Nec verò dubium, quin praesentia sua clament idem ante thronum, quod subtus altare piorum animae interfectorum: vsquequo Domine non iudicas & vindicas sanguinem nostrum. Et seruiunt ei die ac nocte in templo eius. Die ac nocte, id est, in aeternitate seruiunt, siue ministrant (vt Daniel ait) millia milium ministrabant ei, non vtique laborioso siue seruili ministerio, sed iucundo atque liberali amoris aeterni tripudio. Hic enim dum viuitur, seruitus siue ministerium Dei labor & opus est, ibi autem seruitus Dei laboris praemium, & seruitutis merces est. In templo eius, inquit Christus: omnis illa patria templum Dei est, sanctuarium Dei est, sanctum sanctorũ est, quo nihil nisi mundum admitti potest. Supr.6. Dan.7

Hic quidem

Hic quidem dum viuitur, in templum Dei, vbi nomen eius inuocatur, nihil immundum admitti debet, in illud autem templum Dei non manu factum, vbi facies conspicitur, nihil immundum admitti potest. [Et qui sedet super thronum, habitat super illos.] Et in ipsis, & super ipsos habitat qui sedet super thronum: nam ipsi & domus, & thronus eius sunt. In ipsis habitat, tanquam vita ipsorum, super ipsos habitat, tanquam ornamentum & gloria ipsorum. [Non esurient, neque sitient amplius, neq; cadet super illos sol, neque vllus æstus, quoniam agnus, qui in medio throni est, reget eos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum. Et absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.] Penè eisdem verbis, & eodem sensu Esaias loquitur:
Esa. 49. Non esurient, neque sitient amplius, & non percutiet eos æstus & sol, quia miserator eorum
Ibidem. reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Nam & quod ille dixit: Ecce isti de longè venient, & isti ab aquilone & mari, & isti de terra australi, hoc est, quod hic dicit: turbam quam vidit ex omnibus esse gentibus, tribubus, & populis, & linguis. Item, quod cum dixisset Dominus. nolite timere eos qui corpus occidunt, statim adiunxit: & post hæc non ha-
Luc. 12 bent quid faciant, hoc magnificè hic amplificat, cùm dicit: non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus, fuit enim quondam in potestate persecutorum, siue homicidarum illorum, vt sancti esurirent atque sitirent, vt æstu afficerentur, & gelu, cir-
Hebr. 11. cumeuntes (vt Apostolus ait) in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & cauernis terræ. Verùm hoc iam in potestate illorum amplius non erit vt faciant. Sed & illa esurie laudabili, & bona siti, quam hic san-
Mat. 5 cti habebant, de qualibus & dominus: Beati, inquit, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, non esurient aut sitient amplius, nam ibi saturabuntur & inebriabuntur. Denique isti fontes aquarum, ad quos deducet eos agnus, qui regit eos, illi sunt fontes, siue ille fons atque torrens, quem prospiciebat
Psal. 35 Psalmista, cum diceret: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ. Quis hæc explanare sufficiet? Quis digne hæc tra-
Esa. 64 ctabit, aut exponet? imò quis ista sensu percipiet? Qualem aut quantum scriptura laborat in-
1. cor. 2 timare nobis diuinæ charitatis affectum, dicendo: & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum? Deficimus in hac admiratione, quia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor
CAP. VIII. hominis ascendit, quę præparauit Deus diligentibus se. [Et cùm aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo quasi media hora.] Quando is qui ascendit in cælum, & sedet à dextris Dei, veniet ad iudicandos viuos & mortuos, tunc sigillum septimum soluetur, quia scripturarum non paruum aut leue momentum adimplebitur. Exempli gratia: De illa
Soph. 1 die iudicii Sophonias propheta dicit: Iuxta est dies Dñi magnus, iuxta est, & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ, & clangoris, super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt cęci, quia Domino peccauerunt. Et effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die irę Domini. In igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus in terra. Hæc & huiusmodi quę passim leguntur in scripturis, tunc adimplebuntur, & tunc finis erit, quia tunc consummabuntur omnia. Ait ergo: Factum est silentium in cælo quasi media hora. Silentium quippe hoc loco rectè quietem
Psal. 75 illam significare intelligitur, de qua Psalmista loquitur: Terra tremuit & quieuit, cùm exurgeret in iudicio Deus, vt saluos faceret omnes mansuetos terræ. Præmisit enim: de cælo auditum fecisti iudicium, more prophetico pro futuro tempore ponens pręteritum. Et est sensus:
Mat. 25. Quando de cælo veniens, auditum facies iudicium, dicendo iustis: Venite benedicti patris mei, &c. Tunc terra tremuit, & quieuit, id est, impii timebunt, & desinent male operari. Sed & sancti
Sup. 6 qui nunc sub altari Dei clamant (vt supra scriptum est) dicentes: Vsquequo Dñe non iudicas & vindicas sanguinẽ nostrũ, tunc quiescent, finemq; ponent suo clamori, quia tunc factum erit, tũc iudicatum erit, interfectoribus eorum vndiq; eliminatis, vt vltra interficere non possint. Huiusmodi silentium, siue quietem in cælo, id est, in cælesti ecclesia sine fine futuram, silentium illud significabat. Quod autem ait, quasi media hora, & ad significationem satis est tam dictæ pacis & quietis, & ad disiunctionem valet eorum quę pręmissa sunt, & eorum quę sequuntur: quia videlicet iam nunc ab alio exordio mysteriorum siue reuelationis, ordo recapitulatur.

Quarti libri finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER V.

ET vidi septem angelos stantes in conspectu Dei, & datæ sunt illis septem tu-
bæ. Et ecce alius angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum au-
reum in manu sua.] Sicut verè dixit Christus, quia persecutores corpus occi- Matt.10
dunt, sed animam occidere non possunt, sic verè dixit Christi Apostolus, 2.Timo
quia laboro vsque ad vincula, sed verbum Dei non est alligatum. Ecce
enim laborante isto Christi discipulo vsque ad exilia, & in angusta secundum
corpus clauso insula, verbum Dei liberum atque expeditum, liberam eius
animam per ampla ducit seculorum spatia, tota amplitudine dilatatam, vt per annorum milia
per omnium ferè scripturarum quasi multa miliaria, digestas operum Dei rationes mysticas co
ram se conspiciat. Ducit ac reducit à primis vsque ad nouissima, à nouissimis vsque ad priora se
cula, videlicet ab vltimi sigilli apertione, quod in nouissimo die aperiendum erit, vsque ad pri-
mam tubam quæ post diluuium personuit ad destructionem peccati, ad astruendum quod cura
esset Deo de peccatis hominum, & quod omnes in nouissimo die iudicaturus sit. Operosum at-
que perpulchrum est ostendere de scripturis, vbi, quando, vel quomodo quisque angelorum isto-
rum tuba cecinerit, quæ tertia pars terræ ignea grandine combusta sit, qui mons magnus in ma
re missus, & quæ tertia pars maris siue creaturæ mortua sit, quæ tertia pars fluminum amara fa-
cta, vel in absinthium versa sit, quæ vel cuius solis aut stellarum tertia pars percussa & obscura-
ta fuerit, quis puteus abyssi, & quomodo illum stella de cælo cadens aperuerit, vnde fumus as-
cendit, & locustæ exierunt, qui quatuor angeli alligati in flumine magno Eufrate, sed ad vocem
iubentis Dei soluti, quod vltimum sit væ, & quæ voces dicentium: Factũ est regnum huius mun
di, domini nostri & Christi eius, & regnabit in secula seculorum. Operosum est, inquam, certis ex
locis scripturarum ostendere hæc omnia, nouissimum magni iudicij diem, claris testimonijs præ
currentia. Præterea iam hic sciendum, quia quando plagæ iam dictæ fieri cœperint, ad idem
siue confirmationem futuri iudicij Dei, simul quoque misericordiæ præparatio non defuit, quæ iu
dicium illud fugientibus semper presto est, & omnibus occurrit. Pulchrè ergo vbi dictum est, &
vidi septem angelos, & datę sunt illis septem tubę, antequam aliquis illorum tuba caneret: ecce,
inquit, alius angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum, &c. Iste nanque ange-
lus, siue angeli istius actus vel habitus, misericordis atque fidelis pontificis Christi sacerdotium de-
signat, quod ibi iam figurari cœptum est, vbi angeli tuba, & plagæ fieri cœperunt, quod sermo-
nis nostri sequentia pro posse declarabunt. Itaque sicut in præcedentibus septem libri sigillis ab
solutis, spiritum intellectus, sic in istis septem angelorum tubis, & in illo alio angelo thuribulum
habente, spiritum consilij operatum esse siue operari agnoscimus. Vnde post cantum tubę sexti
angeli, leuat manũ suã in cælum fortis angelus, iurans per viuentem in secula seculorum, quia in
diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei. Myste-
rium nanque hoc loco idem est quod secretum consilium. Et hoc verè magnum fuit consilium
magni Dei, quod vltimum iudicium per ignem futurum non ita repẽtè aut ex improuiso voluit
euenire, sicut illud anterius iudicium per aquam factum, sed multa præmisit ad idem iudicium
pertinentia, per quæ non dubitaretur esse futurum, socia vbique misericordia pro illis quos pœni
tentiam agere vel acturos esse præuidit ante ipsum iudicium. Habentes ergo in hac recapitu-
latione magnam misericordiæ atque iudicij materiam, vnde grandis sermo iure nobis sit, nisi
quia imbecilles sumus ad dicendum, primum de misericordiæ instrumento loquamur, secun-
dum talem huiusce angeli actum vel habitum. Res ipsa iam postulare videtur, vt primo inqui-
ramus, quis esse secundum suam personam æstimetur iste angelus: Deinde cuius figuram gestet,
siue quem significet, dicemus, iuxta sensum, quem publicus sanctæ ecclesiæ iam dudum com-
mendauit vsus. Omnium quidem angelorum pium atque benignum esse studium circa genus
humanum, multa commendant sanctarum testimonia scripturarum, vt exempli gratia illud
euangelicum: Dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam Luc.15
agente. Illi congaudentes redemptioni nostræ, nato domino magna multitudine solennizantes Luc.2.
atque persultantes gloriam in altissimis Deo, & in terra pacem hominibus bonæ voluntatis de- Mat.vlt.
cantando annuntiant, & annuntiando decantant: ipsi resurgente domino, eodemque ascendente Acto.1
in cælo, in albis vestibus apparentes, salutis nostræ festiuitatem concelebrant, & celebrandam si
dei nostræ intimare festinant. Veruntamen præ omnibus Michael atque Gabriel coram do-

mino

mino pro nobis sunt, propter nos satagunt, & in nostrum eunt atque veniunt adiutorium, sicut
testatur vtrunque, vetus scilicet, & nouum testamentum. Nam in veteri Daniel audiuit vocem di
centis sibi: Gabriel, fac intelligere istam visionem. Virum istum qui Gabrieli loqui præcepit, vt
Danielem faciat intelligere visionem, Iudæi Michael autumant. Consequenter autem, quia
Danie. 8 visio de prælijs erat regumque certaminibus, imo regnorum successionibus, Gabriel, qui præ-
positus est prælijs huic officio mancipatur. Gabriel enim in nostra lingua vertitur fortitudo vel
robustus Dei. Vnde & eo tempore, quo erat dominus nasciturus, & indicturus bellum dæmo-
Luc. 1 nibus, & triumphaturus de mundo, Gabriel venit ad Zachariam, & ad Mariam, & postea in
Psal. 23 psalmis de domino legimus triumphante: Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens,
Danie. 9 dominus fortis ipse est rex gloriæ. De hoc in alia visione idem propheta: Adhuc, inquit, me
loquente in oratione, ecce vir Gabriel quem videram in visione a principio, cito volans tetigit
me in tempore sacrificij vespertini & docuit me. Porrò vbi populo prospera promittuntur, &
propitiatio vel expiatio necessaria est, Michael dirigitur, qui interpretatur, quis sicut Deus. Hinc
Dani. 10 est illud: Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus, & ecce Michael
Ibidem. vnus de principibus primis venit in adiutorium meum. Itemque post pauca: Veruntamen an-
nunciabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis, & nemo est adiutor meus in omnibus
his nisi Michael princeps vester est. Denique cum dicit: Nisi Michael particeps vester est adiutor
meus, subaudiendum est, ad rogandum Deum pro vobis, ad offerendas Deo orationes vestras.
Luc. 1 In nouo autem testamento, & Gabriel annunciandæ dominicæ incarnationis fungitur offi-
cio, & Michael princeps in prælio contra diabolum secundum hanc ipsam Apocalypsin de-
Infra. 12 claratur. Nam factum est, inquit, prælium magnum in cælo, Michael & angeli eius prælia-
bantur cum dracone, &c. Cum igitur omnium, vt iam dictum est, angelorum circa nos homi-
nes pium sit beneuolentia peruigili studium, multò maximè de eis hoc sentiendum est, quos
vtriusque, veteris scilicet, & noui testamenti tam celebre per nomina sua tantis negotijs designat præ-
Dani. 10 conium. Sed & istorum tam excellentium maximus nobis est Michael, quippe qui & illius al-
terius testimonio princeps noster & dicitur & est, princeps in prælio, princeps in orationis suf-
fragio. Vsque ad finem seculi princeps iste principatur populo Dei, restante eodem angelo,
qui & supra cum diceret Danieli: In tempore illo consurget Michael princeps magnus, qui
stat pro filijs populi tui, & veniet tempus, quale non fuit ex eo, ex quo gentes esse cœperunt,
Dani. 12 vsque ad tempus illud. Pro filijs populi tui cum dicitur Danieli, nos ipsos rectè intelligimus, quia
Ro. 4. 9 nimirum & nos, quicunque ex fide Abrahæ sumus, cum Daniele & cum omnibus non tantum
carnis, sed & fide Abrahæ filij: vnus populus autoritate scripturarum & dicimur & sumus.
His itaque testimonijs astipulantibus, veraciter agnoscimus & dicimus, hunc angelum, qui ta
li scemate stetit iuxta aram templi, Michaelem esse archangelum principem nostrum, & istum
cunctis retro seculis antequam nasceretur nobis de virgine puer, qui dicitur & est magni consi-
Gene. 15 lij angelus, ante, inquam, scilicet ex quo gentes cœperunt, ex quo credidit Abraham Deo, &
reputatum est ei ad iustitiam, istum stetisse pro filijs populi illius, eorumque fuisse adiutorem non
dubitamus. Ex quo credidit Abraham Deo, vt iam dictum est, & reputatum est ei ad iustitiam,
iste angelus stetit iuxta arã templi habens thuribulum aureum in manu sua. Nondum significa-
tionẽ stantis attigimus, de qua postmodum dicturi sumus, sed adiutorij eius quo populum priorẽ
in propria persona adiuuit princeps, actus cõmemorare intendimus. Quã ergo iuxta aram
templi, vel cuius templi iuxta aram illum stetisse intelligimus? Nimirum templum Dei sanctũ,
sancta vniuersalis ecclesia est, & huius tẽpli ara siue altare Christus est. Quomodo in templo ma
nufacto visibile altare omnimoda dignitate religionis præeminet, sic in ecclesia sua Deus & ho-
mo Christus, diuina simul & regia maiestate præpollet. Quomodo iuxta arã huiusmodi iste ange
lus stetit? Vbi primũ ara ipsa in tẽplo suo fundata est: vbi Christus per fidem in cordibus patrũ
Gene. 22 repositus est, credentium huic verbo: Et in semine tuo benedicentur oẽs gentes, quod vtique semẽ
Christus est, extunc angelus iste gẽtis illius princeps factus est, & idcirco rectè iuxta aram stetisse
dicitur: quia propter huiusmodi fidem tutor & adiutor illi populo datus est. [Stetit ergo, inquit,
habens thuribulum aureum in manu sua.] Thuribulum aureum fides illorum erat sancta, fides
pura, fides aurea, videlicet multis tribulationibus eorundem super terrã peregrinantium, velut
aurũ in camino ignis probata. Hanc illorũ fidem tanq̃ thuribulum habebat in manu sua, s. ipsam
habẽs pro illis iustitiæ causam, ad impetranda Dei beneficia. Vnde & sequitur: [Et data sunt ei
incensa multa, vt daret de orationibus sanctorũ omnium super altare aureum quod est ante thro
num.] Quid per incensa velit intelligi, ipse exposuit dicẽdo, vt daret de orationibus sanctorum
omnium super altare aureũ. Ergo incensa quæ illi data sunt, sanctorũ orationes sunt. Quid autẽ
orabant sancti illi, quorum iste angelus in tali ministerio princeps erat, sicut prophetica veritas
astruit? Quid orabãt, vel pro qua re orationes maximè faciebant? Plenæ quidem sunt diuinæ pa
ginæ clamoribus magis q̃ orationibus illorum, qui nõ nisi in necessitate & temporali salute Deũ
Exo. 2 inuocare nouerunt. Exempli gratia: Mortuus est rex Aegypti, & ingemiscentes filij Israel pro-

pter

pter opera vociferati sunt ad dominum. Ascenditq; clamor eorum ad dominũ pro operibus,& Iudic. 3
audiuit gemitum eorum. Item: Iratus est dominus contra Israel, tradidit eos in manibus illius, seruieruntq; ei, & clamauerunt ad dominum, qui suscitauit eis saluatores & liberauit eos. Plenæ, inquam, sunt diuinæ paginæ huiusmodi clamoribus illorum. Sed nunquid hi soli clamores, vniuersæ illæ orationes sanctorum, & vniuersa incensa fuerunt quæ isti angelo data sunt? Si nihil aliud adorauerũt, ergo ne orationes illorum, incensa vocari,& ante altare siue ante thronum in conspectu Dei adoleri dignæ fuerunt? Igitur orationes sanctorum patrum siue patriarcharum, quæ hic incensa dignè vocari meruerunt, illæ fuerunt quas effundebant propter Christum, propter adipiscendum eius aduentum magno patri Abrahæ repromissum, vt in ipso benedicerentur cum omnibus gentibus siue cognationibus terræ, atq; absoluerẽtur ab illa primæ Gen. 22
præuaricationis maledictione. Hoc maxime Dauid sanctus in psalmis patenter intendit, quos ordo canit, quippe qui & pro ipsa intentione tantæ dignitatis iudicat eisdem orationes suas, vt in persona eius, cuius aduentũ suspirat, plerosq; psalmos proferat, quod ipse sensus eorum indubitanter attendentibus indicat. Exempli gratia: Deus laudem meam ne tacueris, &c. Pro eo vt Psal. 108
diceret: Deus laudem Christi filij tui ne tacueris, quia os peccatoris & os dolosi super eum apertum est. Locuti sunt aduersus illum lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt eum, & expugnauerunt eum gratis. Proinde hæc & huiusmodi incensa vera esse non ignorans quodam loco cum dixisset: Domine clamaui ad te exaudi me, intende voci meæ cum clamauero ad te, Psal. 140
subiunxit continuo: Dirigatur oratio mea, sicut incensum, in conspectu tuo. Et est sensus: Hoc fac, vt oratio mea sit directa, non in conspectu hominum, qui sospitatem corporis & diuitias orare & similia, directam putant esse orationem, sed in conspectu tuo, in beneplacito tuo, quod idem est ac si diceret: Hoc fac me orare quod orandum est. Sequitur ergo: [Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo.] Fumus incensorum suauissima est affectio sanctarum precum, quæ sic ex fide per dilectionem operante, dulcescit, & corã Deo consurgit, quomodo ab igne cremante dum liquescit incensum, fumũ creat odoriferum, sursum naribus patulis sensum inspirans infitæ suauitatis. Illuc vsq; pulchra gradatione huiuscemodi fumus ascendit. De orationibus sãctorũ ad manũ angeli, de manu angeli corã Deo ascẽdit. Quid Galat. 5
deinde? [Et accepit angelus thuribulum & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram. Et facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus.] Hoc thuribulum aureum sumus incensorum, hoc manus angeli mediantis impetrauit, vt de igne altaris pleno thuribulo mitteretur in terram, & fierent tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus. Hoc, inquam, vt manifestius dictum sit, aurea sanctorum patrum fides emeruit, vt tanta fierent in gente illa signa ac prodigia, quibus contrita est Aegyptus, Pharao submersus cum curribus suis & e- Exo. 14
quitibus suis, filijs Israel per medium mare transeuntibus, vsq; fieret in monte Synai quod scriptum est: Iam aduenerat dies tertius, & manè inclaruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua ac Exo. 19
micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorq; buccinæ vehementer perstrepebat, timuitq; populus qui erat in castris. Hoc respiciens Moyses homo Dei, saluo sacratiore intellectu, dum benediceret filijs Israel dixit: Dominus de Syna venit, & de Seyr ortus est nobis. Deut. 33
Apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera eius ignea lex. Igneam legem dixit, ne dubites per ignem quem angelus ille misit in terram, rectè legem debere intelligi. Et quid est lex ignea, nisi lex spiritus Dei, qui per ignem solet significari, conscripta: & contra peccata perseuerantia zelo fortissimo seruida? Quod autem iste ignis manu angelica in terram missus sit, quod ista lex ignea per angelos administrata sit, Stephanus prothomartyr in Actibus apostolorum patenter edicit: Et occiderunt, inquit, eos qui prænuntiabant de aduen- Acto. 7
tu iusti, cuius vos nunc proditores & homicidæ fuistis, qui accepistis legem in dispositione angelorum, & non custodistis. Quid hoc testimonio manifestius? Legem, inquit, in dispositione angelorum accepistis. Apostolus quoq; ad Galatas scribens, dicit: Quid igitur lex? Propter trans- Galat. 3
gressionem posita est donec veniret semen, cui repromiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Qua in manu, vel cuius mediatoris? In manu nimirum mediatoris angeli magni, qui nunc mediator Dei & hominum est, homo Christus Iesus. Hunc enim & iam dictus prothomartyr in Act. Apostolorũ patenter innuit dicendo: Hunc Moysen Deus principem & redemptorẽ Acto. 7
misit cũ manu angeli qui apparuit illi in rubo. Et Malachias propheta manifestius exprimit quis Exo. 3
vel quantus sit angelus iste, cum dicit: Et statim veniet ad templum suum dominator quẽ vos Malac. 3
quæritis, & angelus testamenti quem vos vultis. Itaq; quomodo angeli, quorum in dispositione siue ordinatione, promissio ad Abraham, & Isaac, & Iacob facta est & lex data est, plures fuerunt, iste qui autoritate prophetica princeps illius populi dicitur fuisse, archangelus Michael in tanto negotio nullatenus defuisse credendus est. Nam etsi illic de suę personæ indicijs tacet, alias nõ tacet. Deniq; cum esset Iosue in agro vrbis Hiericho, leuauit oculos & vidit virum stantẽ contra se, & euaginatũ gladium tenentem, perrexitq; ad eum, & ait: Noster es an aduersa Iosue. 5
riorũ? Qui respõdit: Nequaquam, sed sum princeps exercitus domini, & nunc venio. Sane quod

dixit, sed sum princeps exercitus domini, non sufficiens fuisset de scriptis personæ huius Michae-
lis archangeli, nisi suppleuisset ipsa quam supra diximus autoritas prophetalis, qua dixit: ille a-
Dani. 10 lius angelus, & nemo est adiutor meus in omnibus ijs, nisi Michael princeps vester. Itemq; alibi:
Dani. 12 In tempore, inquit, illo consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui. Multa
sunt nimis & plura, quàm vt præsenti loco commemorare patiatur tenor propositi nostri, quæ
per ministerium principis huius facta sunt, sicut scripturis sacris continentur, ex quibus omni-
bus magnus iste princeps, quia per ipsum disposita sunt, sortitus est nomen Michael, quod inter
pretatur, quis sicut Deus. Quid enim aliud hoc nomine innuitur, nisi quia qualia per ipsum facta
sunt, nemo facere possit nisi Deus? Hoc denique & Psalmista perspiciens: Quis Deus, inquit, ma-
Psal. 76 gnus sicut Deus noster? Tu es Deus qui facis mirabilia, &c. Sciendum tandem quia angelus iste
non in re, sed tantum in significatione mediator fuit. Nam idem Apostolus, vt supra meminī-
mus, dixit, quia lex propter transgressores posita est, donec veniret semen cui repromiserat or-
Galat. 3 dinata per angelos in manu mediatoris. Et alibi dicit: Vnus Deus & vnus mediator Dei & ho-
1. Tim. 2 minum homo Christus Iesus. Significatione ergo qualiter mediator fuerit, id est, qualiter media-
torem Dei & hominum secundum hanc visionem significauerit, iam dicendum est. Venit, in-
quit, angelus & stetit ante altare, habens thuribulum aureum in manu sua. Angelum esse Chri-
Esaiæ. 9 stum Dei filium, angelum, id est, nuntium magni consilij. Hunc esse vel dici non solum prophe
Exo. 23 tica, verùm etiam legalis autoritas astruit, cum ad Mosen Deus dicit: Ecce ego mittam ange-
lum qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paraui. Obserua eum &
audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueris, & est nomen meū
in illo. Nam angelus in quo debeat esse nomen Dei, id est, qui Deus aut dominus iure debeat di-
ci, vnus & solus est Deus, Christus Dei filius. Hic, inquit, venit, videlicet in hunc mundum, per in
carnationis mysterium. Nam & ex eo quod sic venit, & voluntatem patris nobis annuntiauit, an
gelus dicitur & est. Veniens autem stetit ante altare habens thuribulum aureum in manu sua.
Quomodo stetit ante altare, nisi præsto se exhibens ad subeundum opus obedientiæ spontaneæ?
Cùm enim tanquam Deus manu sua se tueri posset, tanquam homo infirmum se inueniri & te-
Mat. 26 neri passus est, dixitq; orans ad patrem: Mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste, verunta
Luc. 22 men non sicut ego volo, sed sicut tu. Itaq; non se defendens stetit ante altare, videlicet tanquam
Esaiæ. 53 ouis ductus ad immolandum, & non aperuit os suum. Taliter astitit, aureū in manu sua habens
thuribulum, scilicet, apparēs in conspectu ecclesiæ factus ipse thuribulum, vt super altare crucis
thuribulum suum aureum, id est, corpus immaculatum, & de spiritu sancto conceptū, offerret pa
tri pro nobis. Et data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super
altare, quod est ante thronum. De orationibus sanctorum obtulit incensa. Ipsi enim libauit eccle
Psal. 140 sia preces suas, dicens: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Accepisse autem
de orationibus sanctorū idem dicitur & obtulisse, quia per ipsum omnium possunt preces ad do-
minum suauiter peruenire. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de ma-
nu angeli coram Deo, Christo domino se hostiam suauitatis offerente, compunctio cordis san-
ctorum acceptabilis facta est, quæ ab igne nascens intimo, sicut fumus solet excitare lachrymas,
& accepit angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, bene thuribulum igne plenum
Ioan. 3 inducit. Non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Quod propriè de Christi humanitate no-
Colos. 2 uimus adimpletum, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et misit in ter-
Lucæ. 12 ram. Sic & dominus in euangelio: Ignem, inquit, veni mittere in terram. Et facta sunt toni-
trua, & voces, & fulgura, & terræmotus. Tonitrua, comminationes supernæ. Et voces, id est, ex
hortationes. Et fulgura, id est, splendores miraculorum. Terræ motus, vt quibusdam insequen
Ioan. 7 tibus, quibusdam verò sequentibus: ijs dicentibus bonus est, illis autem, non, sed seducit tur-
bas. Nunc ad ordinem recurramus: Diximus supra, quia sicut in præceptis præcedentibus, se-
ptem libri sigillis absolutis, spiritum intellectus, sic in istis septem angelorum tubis, & in illo a-
lio angelo thuribulum habente, spiritum consilij operatum esse siue operari agnoscimus, ip-
sum tamen Dei consilium in eo magnum & mirabile fuisse vel esse, quod vltimum iudicium
per ignem futurum, non repente aut ex improuiso voluit euenire, sicut illud alterius iudicium
per aquam factum: sed multa præmisit ad idem iudicium pertinentia, per quæ non dubita-
retur futurum esse, socia vbique misericordia, pro illis quos pœnitentiam agere vel acturos es-
se præuidit ante ipsum iudicium. Cum igitur angelus iste staret, vt supra iam dictum est, da-
tus in principem Abrahæ & semini eius, sumpto thuribulo paratus ad suscipienda orationum
incensa, ad impetranda pro illis misericordiæ suffragia. [Tunc & septem angelis septem tubæ
datæ sunt, & parauerunt se vt tuba canerent.] Videlicet ad intonandum iudicium aduersus
peccata gentium, quæ sub eodem tempore vias suas ingredi cœperunt. Tubæ, inquam, il-
lis datæ sunt, videlicet ad excitandum orbem terrarum vt pugnaret pro Deo aduersus insen-
satos, vt per quæ peccabant, per ipsa & punirentur. [Et primus angelus tuba cecinit, & fa-
Sapiē. 5 cta est grando & ignis, mixta in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta
est, &

est,& tertia pars arborum combusta est, & omne fœnum viride combustum est.] Primi an-
geli vel primæ tubæ cantus, clamor ille fuit de quo Dominus ad prædictum patrem Abraham Gen. 18.
taliter locutus est: Clamor Sodomorũ & Gomorrae multiplicatus est, & peccatum eorum ag-
grauatum est nimis. Descendam, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere comple-
uerint: an non est ita, vt sciam. Denique ab angelis nobis deputatis, quotidie die noctuq; Do-
mino factori nostro opera nostra nuntiantur. Si ergo magnum sit opus quod agimus, dũ annũ-
ciatur, ipsa annuntiatio quasi cantus tubæ est, quasi magnus clamor. Siue pergrande peccatum
siue oratio sit vehemens, ante Deum clamor est. Nam qui dixit: clamor Sodomorũ & Gomor-
ræ multiplicatus est, ipse alio loco dicit: Vidi afflictionem populi mei, & clamorẽ eius audiui. Exod.3.
Canente ergo turba primi angeli, facta est grando, &c. Quando vel quomodo hoc factũ sit, cui
incognitum est? Pluit enim Dominus super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem, & sub-
uertit ciuitates has, & omnem circa regionem, vniuersos habitatores vrbium, & cuncta terræ Gen.19.
virentia. Deniq; terræ, arborum, atq; fœni nomine, homines subintelligẽdi sunt, cũ bene nota
scripturarum autoritate. Terræ, vt exempli gratia, cum Deus dicit: Quia puluis es, & in pulue- Gene.3.
rẽ reuerteris: siue, terra es & in terram ibis. Et alibi: Quid superbit terra & cinis? Arborum, cum Eccle 10
idem Dominus dicit: Non est arbor bona quæ facit fructus malos, neq; arbor mala faciens fru- Matt.7.
ctũ bonum. Fœni, cum idem Dominus dicit per prophetã: Clama: Omnis caro fœnũ, & omnis Luc.6.
gloria eius quasi flos fœni. Exiccatũ est fœnũ, & cecidit flos, verbũ autẽ Domini manet in æternũ. Esa.40.
Ergo terra, arbores, fœnum viride, homines Sodomitæ, cupidi, elati, luxuriosi, imo libidinosi
fuerunt. Sed cur tertia pars terræ siue arborum, id est, hominum dicti sunt? videlicet ob du-
plicem causam: quia & de stirpe Cham, & impœnitentes fuerunt: genus quippe Cham rectè ter-
tia pars hominũ dicitur, & est: quia nimirum tres erant filij Noe, qui egressi sunt de arca, Sẽ, Chã,
& Iaphet. Porrò Cham ipse est pater Chanaan, de cuius posteris Sodomitæ disseminati sunt, sicut
scriptum est: Per hos disseminati sunt populi Chananæorum, facti sunt termini Chanaan ve- Gen.10.
nientibus à Sydone Geraram vsque Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Gomorram, & ad
Amam, & Seboym vsq; Lesa. Ergo natura, id est, genere siue natione, tertia pars, id est de ter-
tia parte hominum erant, cum essent de stirpe maledicti Chanaan vnius ex posteris Cham, di- Gen.9.
cente patre: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Hæc vna est causa ob
quam Sodomitæ tertia pars terræ, siue tertia pars arborũ rectè dicantur. Alia est causa, quia
sicut iam dictũ est, impœnitentes fuerunt, peccatum suũ prædicantes nec abscondentes. Vnde
hactenus ijs qui lætantur cũ malefecerint, & exultant in rebus pessimis, cur damnentur à Deo Prou.2.
iudice, causa redditur huiusmodi: Quia peccatum suum, inquit, sicut Sodoma prædicauerunt, Esa.3.
nec absconderunt. Impœnitentes namq; ita pars tertia hominum sunt, vt iusti qui digne prædi-
care debeãt, & peccatores qui audiunt, & ad prædicationẽ illorũ cõuertuntur, saluare non dubi-
tentur animas suas, & sola quæ superest impœnitentiũ pars, sine dubio mittenda sit in gehennã.
[Et secundus angelus tuba cecinit, & tanq̃ mons magnus igne ardens, missus est in mare. Et fa-
cta est tertia pars maris, sanguis: & mortua est tertia pars creaturæ, quæ habent animas, & ter-
tia pars nauium interiit.] Tunc secundus angelus tuba cecinit, quando mortuo rege Aegypti,
ingemiscentes filij Israel propter opera, vociferati sunt ad dominum, ascenditque clamor eorũ
ad Deum pro operibus, & audiuit gemitũm eorum: Canente autem hac tuba, tanquam mons,
inquit, magnus igne ardens missus est in mare. Recordatus est enim, inquit scriptura, fœderis, Exo.2.3.
quod pepigit Deus cum Abraham, Isaac & Iacob, & respexit super filios Israel, & liberauit eos. Exod.2.
Quomodo liberauit eos? Extende, inquit, manũ tuã super mare, & reuertantur aquæ ad Aegy- Exo.14.
ptios, super currus & equites eorum. Reuersæq; sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cũ-
cti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant in mare, ne vnus quidem superfuit ex eis.

Ergo tanquam mons magnus igne ardens missus est in mare, scilicet Pharao cũ curribus suis,
exemplar superbiæ diabolicæ. Montis nanque nomine superbia, ignis ardentis eorũdem, scilicet
Pharaonis & Aegyptiorum, designatur inuidia. Nam de superbia illorum Iethro quoque co- Exo. 18.
gnatus Mosi cum dixisset: Benedictus Dominus qui liberauit vos de manu Aegyptiorũ, & de
manu Pharaonis, qui eruit populũ suũ de manu Aegypti, cõtinuo subiũxit: Nunc cognoui, quia
magnus dominus super omnes deos, eo quod superbè egerint cõtra illos. Porro inuidiæ suæ ignẽ Exod.1.
vrentẽ ipse satis indicat Pharao, cum dicit in initio: Ecce populus filiorum Israel multus, & for-
tior nobis est, venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur. Maris nomine gẽtes Psal. 45.
hic significantur, quemadmodum & in Psalmo cum dicit: Et transferentur montes in cor ma-
ris. Idem est enim ac si diceretur, dum à Iudæis in medium gentiũ transibunt apostoli. Nauiũ
quoque nomine vita hominum transitoria designatur, quemadmodũ & in Iob: Dies mei, inquit, Iob.9.
transierunt, sicut naues poma portantes. Itaq; & hic per tertiam partem maris siue nauiũ, sicut
supra, per tertiam partem terræ atq; arborum, tertia pars hominũ intelligitur rectè, scilicet pro-
genies Cham: Aegyptij nanq; de Mesraim, vno ex posteris Cham, exorti sunt. Scriptum quip- Gen.10.
pe est: Filij autem Cham, Chus & Mesraim, & Phut, & Chanaan, ac deinceps. At verò Mes-

raim genuit Ludim,& Ananim,& Laabim,& Nephtuim,& Phetusim,& Chesluim,de quibus e-
gressi sunt Philistijm,& Capturim. Quod ex isto, scilicet, Mesraim, Aegyptij quoq;, vt iam dictũ
Psal.77. est,orti sunt,antiquiores tradunt. Psalmista quoque patrem eius Cham,patrem Aegyptiorum
&.104. fuisse astruit, cum dicit: Et percussit omne primogenitum in terra Aegypti, primitias omnis la-
boris eorum in tabernaculis Cham,id est, vbi filij Cham,filij Noe habitant. Aliam nihilomi-
nus ob causam Aegyptij tertia pars fuerunt, videlicet quia & ipsi impœnitentes fuerũt, adeo,vt
cum coram illis signa & prodigia multiplicarentur, ipsi amplius indurarentur. Oderant enim fi
lios Israel,& inuidebant eis,& idcirco,vt proprium est odientium atq; inuidentium, quãto plura
videbant pro eis signa fieri, quæ gloria illorum erat, tanto duriores efficiebantur, augmentum
per singula signa capiente magnitudine odij. Hoc præuidens ipse dominus dicebat ad Mosen:
Exo.7 Ego indurabo cor eius,& non dimittet populum. Quod idem est ac si diceret: Ego quidem signa
coram eo faciam, sed hæc illi ad nihil aliud valebunt, nisi vt odientis crescat inuidia, inuidentis
augescat odium. Impœnitentes ergo erant, & cum, vt supra dictum est,tres sunt partes homi-
num, alij quippe iusti,alij pœnitentes,alij impœnitentes sint: Isti, quia de impœnitentibus erãt,
de tertia parte erant. Quod autem hic dicitur,quia tertia pars maris facta est sanguis,quoniam
mare,vt supra iam dictũ est, gentes significat: quòd inquam tertia pars maris,& tertia pars quæ
habebat animas mortua est, patenter ad illud spectat,quòd percussit aquam fluminis corã Pha-
Exo.7 raone, & seruis eius, quæ versa est in sanguinem, & pisces qui erant in flumine, mortui sunt, &
Exo.9 iumenta quoq; igne & grandine combussit. Vnde & Psalmista: Conuertit aquas eorum in san
Psal.77 guinem,& occidit pisces eorum. Ac deinceps: Et tradidit grandini iumenta eorum. Item: Viam
&.104. fecit semitæ iræ suæ,& non pepercit à morte animabus eorum,& iumenta eorum in morte con-
clusit. Et rursus: Qui percussit primogenita Aegypti,ab homine vsq; ad pecus. Iam ergo secun-
dum literã tertia pars hominũ.i.genus Cham, vnius ex tribus filijs Noe,secundò percussa est: Hi
storicas nanq; percussiones ostendere magis intendimus. [Et tertius angelus tuba cecinit: Et ce
cidit de cœlo stella magna ardens tanq; facula,& cecidit in tertiam partem fluminum,& in fon-
tes aquarũ,& nomen stellæ dicitur absinthium. Et facta est tertia pars aquarũ absinthium,& mul
ti homines mortui sunt de aquis,quia amaræ factæ sunt.] Fluminum quoq; nomine gentes signi
Psal.92 ficantur, vt illic: Eleuauerunt flumina fluctus suos, à vocibus aquarum multarum, quod est di-
cere: Inimicæ gentes eleuabunt tanquam fluctus quasdam commotiones suas,scilicet minas,ver
bera,& cætera talia: & hoc facient à vocibus aquarum multarum,id est, propter voces prædi-
cantium euangelium Christi, siue propter clamosas accusationes multorum, cum populari tu-
multu dicentium,nouæ religionis cultores,suorumq; exterminatores aduenisse deorum. Por-
rò tertia pars gentium, sicut iam dictum est, genus erat Cham. Igitur tunc tertius angelus tu-
Acto.13 ba cecinit,quando post quadraginta annos ab exitu filiorum Israel de Aegypto,completæ sunt
iniquitates Amorræorum, & cæterarum gentium siue regnorum Chanaan. Quod & patientia
Gene.15 Dei expectans, cum dixisset ad Abraham: Scito prænoscens quod peregrinum futurum sit se-
men tuum in terra non sua, &c. ita subiunxit: Necdum cõpletæ sunt iniquitates Amorræorum
vsq; ad præsens tempus. Itaq; canente tuba tertia, id est, istorum quoque clamore ascendente ad
Deum,eo quòd perseueranter peccando iniquitates suas adimplessent, tempusq; esset vt iam ter
ra illos euomere deberet: [Cecidit,inquit, de cælo stella magna ardens tanquam facula.] Stel-
la ardens tanquam facula,id est,ira Dei magna de cælo cecidit super gẽtes illas: ira,inquam, Dei
nobis stella,illis tanquam facula. Nobis enim lucet ira Dei,& ad cognitionem proficit eiusdem
Dei, quæ illos tanquam facula consumpsit, ita vt furore suo arderent, & nullam misericordiam
quærerent, neque se victoribus traderent. Nam sic scriptum est: Non fuit ciuitas quin se trade-
Iosue.11 ret filijs Israel, præter Euæum qui habitat in Gabaon. Omnes bellando cœpit Iosue. Domini e-
nim sententia fuerat, vt indurarentur corda eorum,& pugnarent contra Israel,& caderent,& nõ
mererentur vllam clementiam,ac perirent,sicut prædixerat dominus Mosi. [Et cecidit in tertiã
partem fluminum,& in fontes aquarũ.] Id est,in illas gentes,quę sicut iam dictũ est,de tertia erãt
parte hominum, scilicet, de genere Cham. Item ob aliam causam de tertia erant parte hominũ,
videlicet quia impœnitentes erant: nam tres partes ibi maximè distinctæ apparuerunt,iustorum
scilicet, quod erant filij Israel propter Dei cultum. Pœnitentium,vt erat domus Raab meretri-
cis, quæ nuncios filiorum Israel suscepit, de qua & scriptum est: Raab verò meretricem & do-
mum patris eius atque omnia quæ habebat fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israel,
Iosue.2 vsq; in præsentem diem. Porrò impœnitentium pars ipsi erant, quippe & magnalia Dei quæ in
Iosue.6 Aegypto & deinceps facta fuerant,æquè ipsi audierant, & inde, illa,inquit,elanguerunt omnes
Iosue.2 habitatores terræ: sed non,vt ipsa & domus eius,ad pœnitentiam conuersi sunt. [Et nomen,in-
quit,stellæ dicitur absinthium.] Absinthium Græcũ nomen est herbæ,quæ gustu amarissima est,
suauis odore,temperamentum corpori præstans,cuius contusa folia succo suo vomitum extor-
quent,& auferendis doloribus vel contusionibus corporum vtilissima comprobatur. Huic re-
ctè comparatur, cuiusq; nomine nuncupatur ira illa vel sententia Dei, quæ super gentes illas ve-

nit,ira

nit, ita vt euomeret eos de terra, & quasi malis humoribus eiectis, reuelato pectore liberaretur.
Sic enim de illis ipse loquitur: Omnes execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante Leuit.18. & 20.
vos, & polluerunt eam. Cauete ergo & ne vos euomat cum paria feceritis, sic euomuit gentem
quæ fuit ante vos. Rectè ergo, vt dictum est, stella illa cadens, id est, sententia Dei super gentes il
las veniens, dicitur absinthium, quæ talem talemque necessarium terræ illi fecit vomitum. [Et fa
cta est tertia pars aquarum absinthium, & multi homines mortui sunt, quia amaræ factæ sunt.]
Facta est absinthium, id est, demonstrata est esse amarissima, nimiumque perniciosa filijs Israel eo-
rundem cohabitatio gentium, & multi ex eis mortui sunt de aquis, id est, de gentibus illis, quia
amaræ factæ sunt: videlicet sicut prædixerat Deus ipse Israeli denuntians per Mosen: Caue ne Exo.23
vnquam cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, qui tibi sint in ruinam. Non ineas pa- Deut.7
ctum cum hominibus illarum regionum, ne cum fornicatæ fuerint cum dijs suis, & adorauerint
simulacra eorum, vocet te quispiam, vt comedas de immolatis, &c. Non enim audierunt prohi
bentem dominum, sed biberunt aquas amaras multi, & mortui sunt, id est, commixti sunt inter
gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scanda-
lum. [Et quartus angelus tuba cecinit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & ter-
tia pars stellarum, vt obscuraretur tertia pars eorum, diei non luceret pars tertia & noctis simi
liter.] Eleuata est manus percutientis à tertia parte terræ, maris, atque fluminum, ad solem, lu-
nam & stellas, & percussa est tertia pars eorum, id est, à genere Cham tertia, vt iam sæpè dictum
est, parte hominum siue gentium, terram amantium, semetipsos amaricantium, & semper in vi-
tijs & peccatis defluentium, ad ipsum genus Sem, ad ipsum semen Abrahę, ad ipsam stirpē Iacob.

Nam sicut illi qui Deum non quærunt, qui cælum non suspiciunt, propter hoc ipsum terra
sunt, mare sunt, flumina sunt, sic econtra semen vel filij Abrahæ, sol sunt, luna sunt, stellæ sunt.
Sol videlicet propter Christum verum solem, semen vnum eidem Abrahæ repromissum. Luna
propterea, quia ecclesia sunt. Stellæ, propter diuisiuam quam habuerunt singuli superni lumi-
nis gratiam. Quod prospiciens Moses: Et estis, inquit, hodie sicut stellæ cæli plurimi. Nouerat Deut.1
quippe & scripserat Deum dixisse ad Abrahā: Suspice cælum, & numera stellas si potes: moxque Gene.15
subiunxit, sic erit semen tuum. Amplius autem ad comprobandum quod sub nominibus solis,
lunæ, ac stellarum, gens illa siue patres & matres, singulique filij gentis illius rectè debeant intel-
ligi, illud testimonium vel solum sufficit: Vidi, inquit Ioseph, quasi solem & lunam, & stellas vn Gen.37
decim adorare me. Quod cum patri suo retulisset: Quid, inquit ille, sibi vult hoc somnium quod
vidisti? num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te super terram? Igitur quartus ange-
lus tuba cecinit, id est, murmuratio filiorum Israel in deserto pręsente angelo qui pręcedebat eos
in columna nubis, nimium concitata, vsque ad aures domini peruenit. Vnde Moses: Accedite, in-
quit, corā domino: audiuit enim murmur vestrum. Diu tuba illa personuit, diu aures Dei cantus
ille horrisonus molestè tetigit. Quapropter permotus ipse dicebat Mosi: Vade descende, pecca Exo.19
uit populus tuus quem eduxisti de terra Aegypti. Recesserunt cito de via quam ostendisti eis. Exo.16
Deinde tunc aures eiusdem domini tuba illa molestissimè tetigit, quādo reuersis exploratoribus Exo.32
& detrahentibus terræ quā inspexerant apud filios Israel, vociferans omnis turba fleuit, & mur- Num.14
murati sunt contra Mosen & Aaron cuncti filij Israel, dicentes: Vtinā mortui essemus in Aegy-
pto, & nō in hac vasta solitudine. Vtinā pereamus, & non introducat nos dominus in terrā istam,
ne cadamus gladio, & vxores & liberi nostri ducantur captiui, &c. Tunc profectò percussa est
tertia pars solis illius, lunæ illius, stellarum illarū. Iurauit enim in ira sua, si introibunt in requiē Psal.94
meam. Viuo ego, inquit, omnes homines qui viderunt maiestatē meam, & signa quæ feci, nō vide num.14
bunt terrā pro qua iuraui patribus eorum. Ac deinceps: Viuo ego, ait dominus, sicut locuti estis
audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebūt corpora vestra, oēs qui murmurati estis à
viginti annis & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terrā super quam leuaui manum
meā vt inhabitare vos facerē, præter Caleph filium Iephone, & Iosue filium Nun. Notum est ex num.16
sacris historijs, quomodo dispertierint, quibus adhuc pro causis disperditi sint, ita vt alios terra vi
uos absorberet, alios ignis egressus à domino interficeret, alios gladius cōcideret. Vita & fine
suo palam fecerunt, quod & ipsi quoque de tertia parte essent. Non quidem secundum carnis pro-
geniem de tertia parte generis humani erant, id est, de genere Cham, sicut supra memorati Sodo
mitæ, sicut Aegyptij, sicut Chananæi, sed secundū imitationem de eadem parte erant, testan-
te Deo, cum tali Israeli per prophetam loquitur: Pater tuus Amorræus, & mater tua Cethæa.
Amorræus quippe & Cethæus fuēre de genere Cham, & filij Chanaan. Ergo tertia pars isti fue-
runt, vt putabatur, solis, lunæ, & stellarum, id est, populi sanctorum: reuera autem tertia pars, id
est, ad tertiam partem pertinentes hominum siue gentium, partem Cham, partem Chanaan.

Ita factum est, vt diei non luceret hæc pars tertia, & noctis similiter. Semen illud Abrahæ, si-
ue gens Israelitica, quo respectu sol & luna, eodem erat dies clara, & nox lucida. Dies clara, vide Ezec.16
licet, pro consanguineo sibi Christo patribus repromisso, sole æterno. Nox lucida, pro rerū tem-
poralium euentu bono, terræque Chanaan possessione promissa, & regno terreno multis mira-

bilium Dei signis illustrato. At illi infideles murmuratores, quicunq; in superbia Deo detraxerunt, & ob hoc ore Dei dicti sunt multitudo pessima. Exempli gratia, cum dixit: Vsquequo
Nu. 14. multitudo hæc pessima murmurat contra me? Neque in futura vita Christum solem, neque in præsenti vita temporalem videre meruerunt patrum hæreditatem. Itaque diei similiter & noctis pars ista, quæ putabatur diei esse & noctis lucidæ, cum potius ad illam, vt iam dictū est, tertiam partem pertineret, in qua Chanaan reputatus est, nō luxit, non clarificata est, sed tenebrosam post memoriam reliquit. [Et vidi, & audiui vocem vnius volantis aquilæ per medium cæli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ, habitantibus in terra: de cæteris vocibus angelorum
Cāturi. trium, qui erant tuba * canituri.] Aquila hæc volans & prænuncia, sacra scriptura est. Notandum quod præcedentes quatuor percussiones nulla aquila prænunciauit, quia videlicet Sodomitis, quod cælesti igne vel sulphurea pluuia perdendi: Pharaoni & Aegyptiis, quod in mari rubro perituri: Amorræis quod completis iniquitatibus suis puniendi, & à terra sua forent euomendi, nulla scriptura, nulla lex scripta, comminata est aut prædixit. Tantummodo per legem naturalem iudicati & damnati sunt. Similiter & murmuratores filii Israel, quorū corpora prostrata sunt in deserto, eandem murmurationis & rebellionis suæ pœnam quam passuri essent, scriptura prædicente, vel per iudicium scripturæ non audierant: quippe qui & ante murmurare cœperunt, quàm scriptura condita vel scripta esset lex, antequā saltem priores tabulæ decē præceptorū digito Dei scriptæ essent, quæ ipsæ factæ sunt ante scriptam legē, væ illi populo incumbebat. Verbi gratia, cū dixisset Dominus pro reatu vituli quem fecit Aarō: Cer-
Exo. 32. no quod populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos. Cumq; non dimitteretur stante Mose in confractione, id est, in nimia mentis humilitate in
Ibidem. conspectu eius, ait tandem: Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum: Lex, inquam, nondum scripta aut certè recitata fuerat, & idcirco nec istud væ prænuntiasse scribitur hic volans aquila. Tria væ quæ supersunt, sancta scriptura prænuntiauit. Primum videlicet quo filij Israel in eo passi sunt, quòd peccantes Domino traditi sunt in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos, & tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum. Secundum quod pertulerunt in eo quòd in captiuitatem ducti sunt, & quatuor regnorum, scilicet Babylonij, Persici, & Macedonici, atque Romani fortitudinem imperiosam
Dan. 7. propter peccata sua miserabiliter sustinuerunt, quorum quartum, scilicet Romanum imperium bestia terribilis atque mirabilis & fortis nimis, & dentes ferreos habens magnos, comedit eos atque comminuit, & reliqua pedibus suis conculcauit. Tertium erat væ, vltimum iudicium, quando tam ipsi quibus scripta est lex, quàm & omnes gentes condigna recipient, quia videlicet
Rom. 2. quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legē iudicabuntur. Hæc, inquam, tria priusquam fierent, Deus per suam scripturam enuntiare voluit, & iccirco rectè per volantē aquilam hic tertiò pronuntiatur væ, de cæteris vocibus trium angelorum qui erant tuba canituri. Et quibus vel qualibus væ? Habitantibus, inquit, in terra, i. eis quos omnino ne sursum aspiciant detrahit terra, detinet affectio terrena. Et rectè sancta scriptura volanti aquilæ assimilatur, aquilæ, inquam, volanti per medium cælum, quia videlicet tota eius intentio sursum tendit, & terrena despicit, soli iustitiæ qui est Christus, claros & apertos oculos infigens, & per publicum, vtpote irreprehensibilis & honesta tota cum liberta
Cap. 9. te procedens. [Et quintus angelus tuba cecinit, & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est illi clauis putei abyssi, & aperuit puteum abyssi.] & cætera vsque, væ vnum abijt. Hoc vnum væ magnum & prolixum, magna & multa breuiter & mirabiliter replicat, mala variæ seruitutis filiorum Abraham ludibria, quod scilicet post mortem Iosue peccauerūt Domino seruientes Balaim & Astaroth, & ob hoc tradidit eos in manus Chusanrathaim regis Mesopotamiæ, seruieruntq; ei octo annis: quòd iterum fecerunt malum in conspectu Domini, & ob hoc cōfortauit aduersus eos Eglon regem Moab, seruieruntq; ei decem & octo annis: quòd rursus ad-
Iudic. 3. diderunt facere malum, & tradidit illos Dominus in manus Iabin regis Chanaan, qui & vehe-
Iudic. 4 mēter oppressit eos per viginti annos: quòd deinde fecerunt malū, & iccirco tradidit eos in ma-
Iudic. 6. nus Madian septem annis: quòd iterum dimiserunt Dominū, & non colebāt eum, & iccirco ira-
Iudi. 10. tus tradidit eos in manus Philistijm & filiorum Amon. Postquam ab illis longo duello contusi tandem per virtutem victoriosi regis Dauid ita sunt liberati, vt humiliaret Philistæos, & cæte-
2. Re. 12. ras gētes in circuitu sicut scriptū est: Et tulit Dauid frenū tributi de manu Philistinorū, & percussit Moab, &c. eo processu iniquitas ipsorum, vt scinderentur decē tribus à domo Dauid, & tēplo
3. Re. 12. Domini, vitulos aureos sibi fabricātes, primi hæretici, & vniuersæ exemplū hæreticæ peruersitatis. Nūc iā literæ ordinē prosequamur. [Et quintus, inquit, angelus tuba cecinit, & vidi stellā de cælo cecidisse in terrā.] Tunc profectò ille quintus angelus tuba cecinit, quando impleta est veritas Dei quæ dixerat Mosi: Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iste consurgens fornicabitur post Deos alienos in terra ad quam ingreditur vt habitet in ea. Ibi derelinquet me, &
Deut. 31. irritum faciet fœdus quod pepigi cum eo. Item: Ego enim, inquit Moses, scio contentionē tuam,

&ceruicem

& ceruicem tuam durissimam. Adhuc viuente me, & ingrediente vobiscum semper contentiosè
egistis cōtra Dñm, quāto magis cùm mortuus fuero. Ac deinceps: Noui enim quod post mortem Ibidem.
meam iniquè agetis, & declinabitis citò à via quam præcepi vobis. Tunc, inquam, quintus ange
lus tuba cecinit, quādo nunciatū est oia sciēti Deo, quòd post deos alienos fornicaretur Israel.
[Et vidi, inquit, stellam de cælo cecidisse in terram.] Stella ista quæ de cælo cecidit, diabolus est, Esa. 14
cui propheta dicit: Quomodo de cælo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris. Et notandū quod hu Luc. 10.
iusmodi stellam non dixit: vidi cadere, sed vidi cecidisse. Iam dudum quippe ceciderat, & per ter-
ram repebat, quando hæc fieri cœperunt, quæ præsenti loco ista visio mystica replicat. Quando
ille cecidit, nullus hominum erat qui videret, præter illum qui in Euangelio suo loquitur, dicens:
Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Qui enim hæc dicit homo Christus, prius erat
Deus, quàm homo fieret, prius quàm angelus ille, stella illa, siue Lucifer ille caderet, imò prius-
quàm angelus aut creatura aliqua fieret. Bene ergo non ait vidi cadere, sed vidi cecidisse. [Et da
ta est ei clauis putei abyssi, & aperuit puteum abyssi. Et ascendit fumus putei, sicut fumus forna-
cis magnæ.] Summam breuiter mystica significatione tangit causæ vel originis quæ idolola-
triæ vel omnis hæreseos initium fuerit. Nam data est illi clauis putei abyssi, id est, permissa est
potestas siue facultas angelo illi, qui in veritate non stetit, omnis mendacii fundamentum nul-
lum habentis, nec enim alicui rei innititur existenti. Idcircò bene mendacium quod loqui- Ioan. 8
tur ex propriis, & cuius pater est, puteus dicitur abyssi; videlicet infinitæ profunditatis: quia,
sicut iam dictum est, rerum existentium fundamentum nō habet, nihilq; ei subest, loquitur enim
quod non est. Hunc talē puteum abyssi aperuit miseris loquens hominibus, & dicens, se Deū esse,
suadensq; sese in simulachris pro Deo colēdū. [Et ascendit fumus putei sicut fumus fornacis ma-
gnę.] Ascendit, inquā, videlicet etiā vsq; ad sapientes seculi, quos obscurauit. De quibus & Apo-
stolus dicit: Sed euanuerūt in cogitationibus suis, & obscuratū est insipiens cor eorum. Dicentes Rom. 1
enim se esse sapientes, stulti facti sunt, &c. Et tūc fumus eiusmodi sicut fumus dicitur fornacis ma-
gnæ, quia videlicet sicut fumus nō nisi ex subiacēte igne fit, sic nō nisi ex præcedente causa cupi-
ditatis siue cōcupiscentię nascitur cæcitas mentis, siue obscuratio cordis insipientis. [Et obscura-
tus est sol & aer de fumo putei.] Ad id peruentum est, propter quod & casum stellæ, & apertionē
præmiserat putei abyssi fumātis. Sol nanq; & aer ille, vt supra iā dictum est, erat Israel: sol propter
patres vel patrū fidē, ex quibus Christus sol iustitiæ secundū carnē: aer verò propter susceptam
exinde eiusdē fidei illuminationē. Hic post mortem Iosue ita obscuratus est, vt dimitteret Dñm Iudic. 2.
Deū patrum suorū, & sequeretur deos alienos, deosq; populorū qui in circuitu habitabant. Susci-
tauit illis iudices Dñs, qui liberarēt eos de vastantiū manibus. Sed nec illos audire voluerunt, for-
nicātes cū diis alienis, & adorātes eos. Sol ergo & aer de fumo putei obscuratus est. Quid deinde?
[Et de fumo exierunt locustę in terrā.] Locustę de fumo exierunt, quia videlicet propter fumum
erroris & stultitiæ qua obscurati sunt, hostes illis suscitati iudicio diuino emerserunt Mesopota-
mij, & Moabitæ, Chananęi, & Madianitę, simulq; Amalechitæ, Philistiim, & filij Amon. Dicit
enim de illis quodam loco scriptura sic: Ipsi enim & vniuersi greges eorum veniebant cū taber- Iudic. 6.
naculis suis, & instar locustarum vniuersa cōplebant, innumera multitudo hoim & camelorum,
quicquid tetigerant deuastantes. Non vtique vanè aut sine pondere instar locustarum dixit: sed
quia reuera multitudines eiusmodi ad malum exultātes, leuitate animi & corporis, tanquā totidē
locustas salientes intuetur & irridet is qui habitat in cælis, prouidens illis cito futurum quod per
quendā sapientia eius dicit: Florebit amygdalus, & impinguabitur locusta. Quod idem est, ac si Eccl. 12
dicat: Qui nunc viridis & rectus incedit, & tanquam locusta salit, canescet, & curuus vix incede-
re incipiet, habensq; crura tumentia, nequaquam vt nunc leuis & gesticulosus in saltum sese ex-
cutiet: locusta nanq; impinguatur, dū translacta leui iuuentute crura tumescunt, vt fieri solet se-
nibus. Locustę ergo exierunt. i. hostes Israeli propter peccata multiplicati sunt. [Et data est illis
potestas sicut habent potestatem scorpiones terræ.] Scorpio vermis potius quàm animal, aut
serpens armatus aculeo, & ex eo Græcè vocatur, quòd cauda figat, & arcuato vulnere venena
diffundat. Idcirco dixit, scorpiones terrę, quia scorpio vermis terrenus est, ore vel capite in-
noxio præblandiens, & tunc demum cauda conuersa incautum feriens. Huiusmodi potestas
locustis illis data est, vt videlicet cùm filios Israel ad illecebras lege Dei prohibitas per mu-
lierum lenocinia prouocassent, & transgressores factos auxilio Dei nudassent, tunc demum
aduersus eos armis consurgerent. Hoc primus Balach filius Sephor rex Moab facere didicit,
per Balaam ariolum dicentem sibi: Veruntamen pergens ad populum meum dabo cōsilium
quid populus tuus populo huic faciat. Illo nanque eius consilio factum est, vt fornicaretur po Num. 24
pulus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. Vnde postmodum facta vi- Num. 25
ctione, iratus Moyses principibus ait: Cur fœminas reseruastis? Nonne istæ sunt quę deceperunt Num. 31
filios Israel ad suggestionem Balaam, & præuaricari vos fecerunt in Domino, super peccato
Phegor, vnde & percussus est populus? Hoc ergo primum per Balaam facere didicerunt, scor-
piones Madianitæ siue Moabitæ, & post hæc etiam gentes aliæ. Sic enim scriptum est, post Iudic. 3.
mortem

mortem Iosue. Itaque filii Israel habitauerunt in medio Chananæi,& Ethæi,& Amorræi,& Phe
rezæi,& Iebusæi,& duxerunt vxores filias eorum,ipsiq; filias suas eorum filiis tradiderunt, & ser
uierunt diis eorum. In hoc facto, nimirum scorpiones quasi blandum caput, porrexerunt, sed cō-
tinuò cauda percusserunt. Consequenter enim victores illorum, quibus Deus iratus erat, effecti,
vehementer illos afflixerunt. [Et præceptū est illis, ne læderent fœnum terrę, neq; omne viride,
neq; omnē arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis.] Perspi-
cuè ostendit, quia non per proprietatem, sed per similitudinem locustas de fumo illo exisse dicit,
dum quod locustarum est facere, hoc illis interdictum esse scribit. Locustarum nanq; est lędere
fœnum terræ,& omne viride, omnemq; arborem, quemadmodum inter plagas Aegypti scrip-
Exo.10 tum est. Deuorata est igitur herba terræ,& quicquid pomorum in arboribus fuit, quæ grādo di-
miserat, nihilq; omninò virens relictum est in lignis & herbis terræ in cuncta Aegypto. Istis aūt
ne quid talium, sed tantùm hoies læderent, quia videlicet & ipsi homines erant, qui hic locustæ
dicti sunt. Attamen futurum erat, vt hostes eiusdem populi peccatis exigentibus, non solum
hoies, sed & fœnum,& omne viride,& omnem arborem, imò vniuersam terram eorum lęderent,
& ciuitates igni succenderent, sed nondum erat tempus. Postmodum vbi tuba cecinit se-
xtus angelus, hoc factum esse memorabimus. Nam vbi quintus iste angelus tuba cecinit, ita
plaga temperata est, vt læderentur & in seruitutem redigerentur tantum homines. Et quidem
Iud.6 tunc temporis cùm seuisset Israel, ait scriptura, ascendebat Madian & Amalech,& cæteri Orien
talium nationum, instar locustarum vniuersa complentes, sicut erant in herbis cuncta vasta-
bant, nihilq; omninò ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oues, non boues, non a-
sinos: sed illa læsio comparatione eius de qua post hęc dicendum est, vbi Babylonio igne cuncta
cremata sunt, nec læsio reputanda est. Quod tandem ait de hominibus qui lædendi essent,
distinctionem faciens, qui non habent signum Dei in frontibus suis, idē est ac si diceretur: qui de-
reliquerunt legem Dei sui, quia fide patris sui Abrahæ sunt alienati. Nā quod modo signū Dei,
signum crucis Iesu Christi pingimus Christiani in frontibus nostris, hoc suo more secundū tem-
Exo.12 pus facere fuerant iussi, vt videlicet in carne sua circuncisi, postes & superliminaria domorum
suarum signarent sanguine agni. At illi hoc facere contemnebant, seruientes diis alienis. Erant
igitur hoies non habentes signum Dei in frontibus suis, non habentes fidem in cordibus suis. [Et
datum est illis, ne occiderent eos, sed vt cruciarentur mensibus quinque.] Et hoc futurum e-
rat, vt occiderentur, siue caderent in ore gladii, sed nondum tempus erat, nondum hoc datū est
illis locustis. Sed quid? Vt cruciarētur, inquit, mensibus quinq;. Menses quinque quibus cruciati
sunt, mutationes seruitutis fuerunt quinque, quibus hostibus suis sunt traditi,& seruierunt illis,
quas hoc ordine scriptura digessit. Primò tradidit eos Dominus in manus Chusanrasathaim
Iudic.3 regis Mesopotamiæ, seruieruntq; octo annis. Secundò confortauit aduersum eos Eglon regem
Iudic.4 Iudic.6. Moab,& copulauit ei filios Amon,& Amalech, seruieruntq; decem & octo annis. Tertiò tra-
Iudi.10. didit eos in manu Iabin regis Chanaan, qui & oppressit eos viginti annis. Quartò tradidit eos
2.Reg.8 in manu Madian septem annis, & oppressi sunt valdè ab eis. Quintò tradidit eos in manu
Philistiim, à quibus & variis sunt afflictionibus contusi, donec ventum est ad Dauid, qui & tu-
lit, inquit scriptura, de manu Philistinorum frœnum tributi. Quæ deinde Israel mala propter
peccata sua pertulit, à tempore Babyloniæ captiuitatis, ad tantum pertinet tubæ sexti angeli.
Quinque ergo mensibus cruciati sunt, quia quinquies in seruitutem traditi sunt. Quare autem
mensium potius quàm annorum nomine vel numero illa seruitutis tempora designantur? vi-
delicet quia in mensibus secundum lunam, quos solos Hebręi, de quibus sermo est, nouerunt vel
computant, mutabilitas crementi vel decrementi est, quę & stultorum mutabilitatem signi-
Eccl.27 ficat, dicente scriptura: Stultus vt luna mutatur. An non illi vt luna mutabantur, vt meritò
Iudic.2. stultitię arguerentur. Sic enim de illis scriptum est: Cumq; Dominus iudices suscitaret, in die-
bus eorum flectebatur misericordia,& audiuit afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde
vastantium: postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur,& multa maiora faciebant, q̄
patres eorum, sequentes deos alienos,& seruientes eis,& adorantes eos. Quod ergo dictum est,
sed vt cruciarentur mensibus quinque, idem est ac si diceretur: sed vt quinquies in stultitiam mu
tati, in seruitutem redigerentur per vices quinque. [Et cruciatus eorum vt cruciatus scorpii,
cùm percutit hominem.] Hoc idem est quod supra dixit: & data est illis potestas, sicut habent
potestatem scorpiones terræ. Nam sicut scorpius prius capite blanditur, & post cauda feriens,
mortifera venena diffundit, sic illi prius ad illecebras sacrificiorum, & ad connubia prouo-
cabant eos filiarum suarum, vt Deus offenderetur,& tunc demum aduersus inermes, & quasi
nudos armati consurgebant, cùm auxilio deesset Deus, quo veluti armis & scuto protegeban
tur. Sed idcirco de scorpionum & locustarū similitudine nunc repetit, quia plura est inde dictu-
rus. [Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam. Et cupient mori,
& fugiet mors ab ipsis.] Hæc dicta rectè accipias, tanquam supradictæ aquilę volantis,
Supr.8. & dicentis: Væ, væ, væ, de tribus angelis qui erant tuba canituri, quorum istud væ primum est.

Tanquam

Tanquam dicat: Væ istud tantum erit, vt quærant homines mortem, & non inueniant eam: vt cu-
piant mori, & fugiat mors ab eis. i. vt mors illis vita charior sit, vt miseriã longam compendio fi-
nire velint. Quare? videlicet iram talem, iam tunc cœperunt thesaurizare sibi, quãdo frustra mor
tem optauerunt sibi, nulla existente causa, cùm nihil noceret eis. Dixerunt enim: Vtinam mor- num. 14
tui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine. Vtinam pereamus, & non introducat nos
Dñs in terram istam, & nõ cadamus gladio, & vxores ac liberi nostri ducantur captiui. Tunc
cupierunt mori, vt sonabat lingua præ nimio rancore & amaritudine impatientis animi fiet illis
succrescentibus peccatis, vt pro re optent mori, & fugiet mors ab eis, præceptum seruantibus lo
custis, vt non occidant, sed crucient eos mensibus quinq;. [Et similitudines locustarum similes
equis paratis in prælium.] Quid magis dissimile secundum rem vel naturam, quàm equi & lo-
custæ? Quid tam impar & inequale? Ergo aut locustæ in equorum magnitudinem creuerunt, aut
quod mirabilius est, isti homines ita minuti sunt, vt locustæ comparatione ipsorum, magnitudi-
nem habere viderentur equorum. Nimirum hoc quod posterius dixi factum esse constat iudicio
Dei, non decremento vel diminutione corporum, sed defectu animarum. Qui enim pro vita
contemptibili locustę erãt in oculis Domini, locustæ vt erant permanserunt, scilicet, lasciuientes
Chananæorum populi: qui aũt homines esse debuerant, imminuti sunt meritò, & quodammodo
locustæ locustarũ effecti, timentes eos, quibus debuerant esse timori. Reddebat enim illis vicem
iustus iudex, quia videlicet filii erant patrũ detractorũ & murmuratorũ, eorum peccata sequẽtes,
qui detraxerant eidem terræ dicentes: Populus quẽ aspeximus proceræ staturæ est. Ibi vidimus num. 13.
mõstra quædam filiorum Enach, de genere gygantũ, quibus cõparati, quasi locustæ videbamur. num. 14
Ergo quasi prosecutione, tunc illis dixit Deus: Sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis, in
solitudine hac iacebunt cadauera vestra, tali nihilominus posteris eorum hęc aquila volans, &
væ pronuncians pene loquitur & dicit: Sicut locuti estis, sic fiet vobis. Locustę illæ compara-
tione vestri similes erunt equis, vos comparati illis locustę videbimini. Item: Sicut locuti estis,
vtinam mortui essemus, vtinam pereamus, sic fiet vobis. Quæretis mortem, & non inuenie-
tis: cupietis mori, & mors fugiet à vobis. Sed nec illud vacat, quod cùm dixisset, similes equis:
addidit, paratis in prælium. Videlicet magnam exprimit illarũ confidentiã locustarum, magnã
vim animorũ hostilium, vt vltro veniant ad prælium, & eos armis quærant, quos prius fugerunt.
Quod euenisse patenter historiæ referunt. [Et super capita eorum tãquam coronę similes auro.]
Reges vel principes gentium illarum qui per capita rectè intelliguntur, tanquam coronati, &
non verè coronati victoriis fuerunt, quia videlicet non sua virtute illi vicerunt, sed pro peccatis
suis isti homines victi sunt. Ipsæ quoq; coronæ non veraciter aureæ, sed similes auro dicuntur,
quia nimirũ falsum erat quicquid de victoria tanquam sapientes & fortes gloriabantur. Nõ enim
virtutis eorum aurum erat quod prępualebant, sed diuinę dispensationis examen, quo Israel exer
cebatur ad suimet experientiam. Nam & hoc pręmonstrat scriptura: Hæ sunt gentes quas Domi
nus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & oẽs qui nouerant bella Chananæorum, & postea di- Iudic. 3
scerent filii eorum certare cum hostibus, & habere cõsuetudinem præliandi. [Et facies earum si-
cut facies hominũ. Et habebant capillos sicut capillos mulierum, & dẽtes eorũ sicut leonũ erant,
& habebant loricas, sicut loricas ferreas.] Cuncta hæc in diminutionem filiorum Israel accipi
possunt, quasdã quasi magnitudines illarum efferendo locustarum, vt, sicut iam dictum est, ipsi
potius comparati illis, quasi locustæ viderentur. Distinctè tamen in facie humana simulatio ra-
tionis: in capillis mulierum fluxi & effœminati mores: in dentibus leonum, qui & laniare, & na-
turalem solent afferre putorem, mentis ferocitas: in loricis ferreis, omnis armatura bellica rectè
intelligitur: quæ tãta illis erat, vt falcatis quoque curribus abundarent. Nam & hoc de rege Cha Iudic. 4
naan scriptum est, quia nongentos habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer op
pressit eos. [Et vox alarum earum, sicut vox equorum currentium in bellum.] Vox alarum,
exaltatio est superbię locustarum talium, quam & audiuimus vocem. Exempli gratia, in primo
lib. Regum sibimetipsis dicentium: Confortamini, & estote viri Philisthim, ne seruiatis Hebræis, 1. Reg. 4
sicut illi seruierunt vobis, confortamini, & bellate. Nempe hoc dicere, confortamini, & bellate,
vox erat quasi currentium equorum multorum currentium in bellum. [Et habebant caudas
similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum. Potestas eorum nocere hominibus mensi-
bus quinque.] Hoc iam tertiò locustæ illæ. s. hostis Israel scorpionibus similes demonstrati sunt,
. i. facie velut innocui, sed in posterioribus venena seruantes. Cur hoc? Videlicet quia tertio legun
tur filii Israel decepti fuisse per gentium illarũ mulieres, quatenus offenso Deo, in conspectu
hostium caderent, velut arma sua non habentes. Primò vbi scriptum est, quod supra memi-
nimus, quia vocauerunt eos filii Moab ad sacrificia sua. Et fornicatus est, inquit scriptura, po- Num. 25
pulus cum filiabus Moab, & adorauerunt deos earum, initiatusq; est Israel Beelphegor. Se-
cundò, vbi post mortem Iosue scriptum est: Itaque filii Israel habitauerunt in medio Chana-
næi, & Ethæi, & Amorræi, & Pherezæi, & Euæi, & Iebusæi, & duxerunt vxores filias eo- Iudic. 3
rum, &c. Tertiò vbi de Salomone scriptum est, quia amauit mulieres alienigenas multas, filiam 3. Reg. 11

quoq;

quoque Pharaonis,& Moabitidas, & Amonitidas,Idumæas, & Sydonias, & Cetheas, & depra-
uatum est per mulieres cor eius,& iratus est Dominus. Et primò quidem grauis fuit ira Domini
Num. 25 dicentis: Tolle cunctos principes populi,& suspende eos contra solem in patibulis,& occidat, in-
Psal. 105 quit, vnusquisque proximos suos qui initiati sunt Beelphegor. Secundò autem grauior,quia tra-
didit eos in manus gentium,& dominati sunt eorum qui oderunt eos. Tertiò verò grauissima,
3. reg. 12 quia scissa est gens vna,& vnum regnum in duo regna,& ipsa schismata irreparabilia sunt, ho-
stibus postmodum data. Venit enim rex Assyriorum,& transtulit Israel in Assyrios,collocauitq;
4. reg. 7 eos in Hala,& in Habor fluuios Gozam,in ciuitatibus Medorum. Verùm illa translatio Israel
in Assyrios,sicut & traductio Iudæ in Babylonem, ad tantum pertinet tubæ sexti angeli, de
quo postmodum dicendum est. Sequitur ergo repetens quod iam dixerat: [Potestas eorum no-
cere hominibus mensibus quinque.] .i. seruituti eos subiicere per vices quinque. [Et habebant su
per se regem angelum abyssi,cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollion,& Latinè
habet nomen Exterminans.] Angelus iste abyssi, manifestè contrarius est angelo magni consi-
lii, rex contrarius regi, rex filiorum superbiæ aduersus vel oppositus regi filiorum sapientiæ. Nam
& scriptura nominis huius,& scriptura nominis illius Hebraicè, Græcè,& Latinè deposita, illum
malum, istum bonum gentibus omnibus agnoscendum prædicat. Hebraicè nanque, Græcè, &
Ioan. 19. Latinè scimus scriptum, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Ille Hebraicè Iesus, Græcè Soter,
Latinè Saluator. Hic autem vt nunc in præsenti habemus, Hebraicè Abaddon, Græcè Apol-
lion, Latinè exterminator. Agnoscendus, inquam, erat iste Exterminator illis, quibus agni-
tus ille Saluator, vt dum scitur, quàm nouus sit iste Exterminator, melius sciatur, quàm verè,
quàm rectè is, qui ab isto saluat, vocetur Saluator. Porrò nomen Exterminatoris prius
autoritas diuina in veteri scriptura penè expressit, cùm dicit: Transibit enim Dominus per-
cutiens Aegyptios: cumq; viderit sanguinem in superliminari, & in vtroq; poste, transcendet
ostium, & non sinet percussorem ingredi domos vestras,& lædere. Vnus idemque angelus rex
Exo. 12 abyssi, Exterminator siue percussor,& illic non nisi in domibus quæ sanguinē nō habebant in su
perliminari & vtroque poste, permissus est quenquam lædere, & hic præceptum habet cum
suis locustis, non nisi tantum homines qui non habent signum Dei in frontibus suis, cruciare.
[Væ vnum abiit,& ecce veniunt adhuc duo væ. Et sextus angelus tuba cecinit,& audiui vo-
cem vnam ex cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, dicentem sexto angelo qui ha-
bebat tubam: Solue quatuor angelos qui alligati sunt in flumine magno Eufrate.] Sextus
2. para. angelus tuba diu cecinerat, quando super Hierusalem & Iudam Dominus hæc locutus est: Ecce
34. ego adduco mala super locum istum,& super habitatores eius, cunctaq; maledicta quæ scripta
sunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Iuda, quia dereliquerunt me, & sacrificauerunt diis
alienis, vt me ad iracundiam prouocarent in cunctis operibus manuum suarum. Idcirco stilla-
bit furor meus super locum istum,& non extinguetur. Quid enim iniquitatis, quid clamo-
ris, de gente illa, de regibus, principibus & sacerdotibus gentis illius, vnde iudicium & iustitiam
expectauerat Dominus, non audierat? Prophetas eius occiderant, altaria eius suffoderant,
& sanguine innocentium impleuerant Hierusalem, vsque ad os. Sculptile quoque & conflati-
le lignum posuerant in domo Domini. De qua loquutus est Dominus ad Dauid & ad Salomo-
3. reg. 9 2. Par. 33 nem filium eius, dicens: In domo hac & in Hierusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israel, po
2. par. 36 nam nomen meum in sempiternum. Nimirum propter peccata eiusmodi adduxit super eos Do-
minus regem Chaldæorum, & interfecit iuuenes eorum gladio in domo sanctuarii. Non est
misertus adolescentis, & virginis, & senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit mani-
bus eius, & incenderunt hostes domum Domini, destruxerunt murum Hierusalem, vniuer-
sas turres combusserunt,& quicquid pretiosum fuerat, demoliti sunt, Si quis euaserat gladiū,
ductus in Babylonem seruiuit regi, & filiis eius. Post hoc secundum sustinuerunt, licet mi-
tius sibi regnum Persarum, deinde iugum tertiū regni Græcorum, propter perseuerantium mul-
titudinem peccatorum. Sub quarto tandem regno Romanorum impleuerunt mensuram pa-
Mat. 23. trum suorum, occidendo Christum Dei filium, vt veniret super eos, vel super generationem il-
lam omnis sanguis iustus qui effusus est super terram. Ait ergo: [Et audiui vocem vnam
ex cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Domini, dicentem sexto angelo qui habebat tu-
bam: Solue quatuor angelos qui alligati sunt in flumine magno Eufrate.] Vox ista quam
audiuit, quatuor angelos soluere iubentis, permissio iudiciumq; fuit malum, id est, afflictionem
Esa. 45 hominibus propter peccata ipsorum iustè creantis & adducentis, quemadmodum in Esaia
dicit: Ego Dominus faciens pacem, & creans malum. Porrò altare hoc aureum, ipsum
Supr. 8 est de quo supra habemus, quia venit angelus,& stetit ante altare, habens thuribulum aureum
in manu sua,&c. Et hoc altare iam superius fidem Christi fuisse diximus, fundatam in sancto-
Gen. 22. rum patrum cordibus, ex quo primum ad Abraham Deus locutus est, in semine tuo, inquiens,
benedicentur omnes gentes. Quid igitur sunt cornua altaris, nisi patriarchæ & prophetæ,
regesq; & duces, siue iudices illius populi, principes eiusdem fidei, quam & cecinerunt scriptis,

prædi-

præsignauerũt factis mysticis? Et quidem vnũ est cornu maximum huius altaris, de quo Psalmi-
sta: Constituite, inquit, diem solennem in condensis vsq; ad cornu altaris, id est, vacate à seruili- Psal. 117
bus operibus peccati, in multiplicitate virtutum intenti, vsq; ad cognitionem diuinitatis Christi,
sed nihilominus sic multa sunt cornua altaris, sicut multi participes eiusdem Christi, de quibus
& alibi Psalmista dicit: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ pre consortibus tuis. Quomodo Psal. 44
ex huiusmodi cornibus altaris audita est vox dicentis, solue quatuor angelos? Prophetico modo,
concessiuo modo: Nam & præscientes prædixerunt, & consentientes diuinæ iustitiæ concesse-
runt, quatenus quatuor regna quæ consurgere haberent, de terra soluerentur, id est, nullis obsta
culis sanctorum angelorum, & præcipuè Michaelis principis, cohiberentur, quin populum Iu-
dæorum, cuius erat princeps, captiuarent, occiderent, in seruitutem redigerent, & in omnes gen-
tes dispergerent. Exempli gratia: Hieremias in semetipso considerans peccata populi prophetas
persequentis, & multos ex eis interficientis, ipsumq; Christum interfecturi: Et tu, inquit, domine Hiere. 11
exercituum probator iusti, qui vides renes eorum, videam quæso vltionem tuam ex eis, tibi enim
reuelaui causam meam. Daniel eadem quatuor regna sub imaginibus quatuor bestiarum præ-
uidens sic exprimit: Prima quasi leæna, hæc est regnum Babyloniorum. Sequẽs similis vrso, hæc Danie. 7
est regnum Persarum & Medorum. Tertia quasi pardus, hæc est regnum Græcorum. Quarta si-
ne nomine, terribilis atq; mirabilis, fortis nimis, hæc est regnum Romanorum. Pleriq; scripto-
res Persarum & Medorum regnum prætereuntes, siue cum regno Babyloniorum pro vno com Aliqui regnum Africa-
putantes, Africanum, cuius caput Carthago extitit, tertio loco ponunt. Principio, inquiunt, fuit nũ p ter
Babylonium, deinde Macedonicum, post etiam Africanum, atq; in fine Romanum, quod vsque tio po-
nunc manet. Ita fuerunt ineffabili ordinatione per quatuor mundi cardines, quatuor regnorum nunt.
principatus distinctis gradibus eminentes, vt Babylonium regnum ab oriente, Romanum ab oc
cidente, à meridie Carthaginense, à septentrione Macedonicum. Verùm huiusmodi cõputatio
ad sacram scripturam non pertinuit, in tali negotio, cum de regnis ageret vel agere deberet, tan
tum his quæ gentem Hebræorum propter peccata sibi permissam diuersis tẽporibus afflixerunt.

Nam quod in Daniele de bestia, quæ similis erat vrso, & in parte stetit, & sic dicebant ei, surge
comede carnes plurimas, notum est quod regnum Persarum & Medorũ significauerit. Quodq; Danie. 7
dicitur in parte vna stetisse, idem est ac si dicatur, regnũ illud aduersum Israel nihil crudele ges-
sisse. Item quod dicebant ei, surge comede carnes plurimas, illud tempus significat, quando sub Hester. 3
Assuero ad suggestionẽ Aman Agagitæ, vna die omnes Iudæi iussi sunt trucidari. Et pulchrè nõ
ait deuorabit eos, sed sic dicebant ei, vt conatus tantum fuerit, & nequaquam rei sit exitus conse
cutus. Vt autem pro regnis angeli scriberentur, dicendo, solue quatuor angelos, illa causa est,
quia angelis regna credita sunt, & in eodem propheta principes regnorum scribuntur. Ait enim
Danieli angelus, qui venerat propter sermones eius. Princeps autem regni Persarum restitit mihi
viginti & vno diebus. Et ecce Michael vnus de principibus primus venit in adiutorium meum, Dan. 10
& ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Restitit enim princeps, id est, angelus Persarum fa-
ciens pro credita sibi prouincia, ne captiuorum omnis populus dimitteretur. Resistente autem
Persarum angelo, venit mihi, inquit, in adiutorium is, qui præest populo Israel, videlicet prin-
ceps siue archangelus Michael. Postmodum dicit: Et nunc reuertar, vt prælier aduersum prin-
cipem Persarum. Cum ergo egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. Apparuit, id est,
ingressus est in conspectu Dei, scilicet vt accusaret Persarum principem atque Medorum, vt in
locum eorum regnum Macedonum succederet. Et reuera mira sacramenta Dei, laxato enim de
captiuitate populo Iudæorum. Persarum regnum atque Medorum interfecto Dario subuertit
Alexander rex Macedonum, & princeps Græcorum, vicit principem Persarum. Igitur quod
ait angelo, qui habebat thuribulum, solue quatuor angelos qui alligati sunt, idem est ac si dicat,
omnia cornua altaris, id est, sancti patres, sancti principes vel prophetæ illius gentis, quondam
Deum verum secundum fidem paternam colentes. Ne resistas quatuor regnis, ne offeras incen-
sa orationum contra illa pro Iudæis, ne impedias orando quin veniant & præualeant contra
eos, & adducant captiuos. Alligati fuisse dicuntur in flumine magno Eufrate, id est, hactenus
non permissi terminos Israel introire. Nam flumen Eufrates, rectè ponitur pro cunctis termi-
nis Israel, idcirco videlicet, quia secundum autoritatem scripturæ, hic fluuius vnus de terminis
illius est. Sic enim ad eos à domino dictum est: A deserto & Libano vsque ad flumen magnum Iosue. 1
Eufraten, erit terminus vester. Quando ergo primum transierunt Assyrij siue Chaldæi flumen
magnum Eufraten, & ab ipsis transductus est in captiuitatem populus Israel siue Iuda, tunc an-
geli isti soluebantur, ne alligati tenerentur in illo magno flumine Eufrate. Loquente tunc tem-
poris domino ad Hieremiam: Vade & posside tibi lumbare siue cinctorium lineum, & pones Hier. 13
illud super lumbos tuos. Ac deinceps: Tolle, inquit, lumbare siue cinctorium quod possedisti,
quod est circa lumbos tuos, & surgens vade ad Eufraten, & absconde illud in foramine petræ.
Et abijt Hieremias, & fecit sic. Et post dies plurimos dixit iterum dominus: Surge, vade ad Eu
fraten, & tolle inde lumbare quod præcepi tibi, vt absconderes ibi. Et abij, inquit, ad Eufraten

& fodi, & tuli lumbare de loco, vbi absconderam illud, & ecce computruerat, ita vt nullo vsui aptum esset. Et factum est verbum domini ad me dicens: Sic computrescere faciam superbiam Iuda, & superbiam Hierusalem multam, & populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic adglutinaui mihi omnem domum Israel,

Lumbare illud, erat filii Israel. & omnem domum Iuda, &c. Deniq; lumbare siue cinctorium, quod Dei renibus iungebatur, populus Israel erat, qui in lini similitudinem assumptus de terra, & illotus, nec mollitudinem habuit, nec candorem, & tamen per illius misericordiam adhæsit Deo. Cumq; peccasset (rationale quippe est huiuscemodi linum atque lumbare) ductus est trans Eufraten, & in Assyrios, & ibi absconditus est, hoc est in multitudine magnarum & innumerabilium gentium quodammodo absorptus & nihil reputatus. Post longum autem tempus ipse propheta in typum Dei populum liberat de captiuitate, qui nihilominus & post reditum præcepta Dei non fecit, sed secutus Deos alienos, ad extremum & manus in Dei filium misit, & sic æterna perditione cōtabuit, quomodo lumbare illud computruit & nulli erat aptum vsui. Hæc idcirco de propheta præsenti loco sumpta sint, vt non dubium vel ignotum sit quomodo vel in quo angeli illi in flumine magno Eufrate alligati fuerint. Videlicet quàm diu lumbare illud Dei renibus adhæsit, eodem lumbari siue cinctorio tenebantur astricti: quando autem iubente domino Hieremias illud in Eufrate abscondit, illi sunt soluti, quod est dicere: Quandiu populus Israel siue Iuda legem Dei sui

3. Re. 19 custodiuit, regna illa non lacerauerunt eos, neq; captiuauerunt eos Assyrii siue Chaldæi: quādo autem deos alienos coluerunt & seruierunt Baal, imo & prophetas occiderunt, illi permittente Deo transierunt Eufraten, & traduxerunt eos in captiuitatē. Quis enim sapiens, absq; Dei ordinatione putet illud accidisse, siue ab alio quàm à Deo angelos eiusmodi solutos fuisse? Denique omnē potestatem à Deo esse, omnemq; ordinationem, & qui nō legerunt sentiunt, & qui legerunt

Rom. 13 agnoscunt. Quòd si potestates à Deo sunt, testante quoq; Apostolo cum dicit: Non est enim potestas nisi à Deo: quanto magis regna à quibus reliquę potestates progrediuntur? Si autem regna diuersa, quanto magis regnum aliquod maximum, cui reliquorum regnorum potestas vniuersa subiicitur, qualia nimirum ista fuere, vnumquodq; suo tempore. Sequitur ergo. [Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati sunt in horam, & diem, & mensem, & annum, vt occiderent tertiā partem hominum.] Quis dinumerare posset occisiones siue strages hominum, quas regna illa per totum mundum surgendo & cadendo fecerunt. Quare autem hoc fieri est permissum, nisi propter

1. Ioan. 5 peccata hominum? Peccatores enim & impii erant, omnesq; in maligno positi, ad nil aliud nisi occidi vel occidere parati & intenti. Rectè ergo dicuntur tertia pars hominum, id est, omnes reprobi, qualis fuit Cham tertius post diluuium pater hominum. Sed ad ea magis respiciendum est quæ ad præsens pertinet negotium, videlicet quæ in gentem Iudæorum mala fecerunt, Deo iudice, propter peccata ipsorum. Qui parati sunt, inquit, in horam, & diem, & mensem, & annum. Cum hac distinctione quadripartita rememorādum est id, quod supra dixit in cantu tubæ quinti angeli. Et dictum est illis, inquit, ne occiderent eos, sed vt cruciarentur mensibus quinque. Cruciatus illos mensium quinque, monstrauimus fuisse seruitutes quinque quibus seruierunt. Primò videlicet regi Mesopotamiæ, secundò regi Moab, tertiò Chanaan, quartò Madian, quintò Philistiim. Hoc ergo rememorantes, sicut per menses seruitutes illas, sic per horam, & diem, & mensem, & annum, captiuitates siue seruitutes intelligimus quas perpessi sunt, sub istorum dominatione regnorum, ita distantes diuturnitate vel quantitate temporum, sicut palàm est diuersarum esse quantitatum horam, & diem, & mensem, & annum. Videlicet per horam illos intelligimus septuaginta annos, qui à transmigratione Babylonis vsque ad annum primum Darii filii Assueri de semine Medorum computātur, qui subuertit regnum Chaldæorum. Per diem ducentos & triginta annos regni Persarum, scilicet vsque ad initium regni Macedonum.

(Margin: Per horā, diē, mēsem, & annū, designātur quatuor captiuitates Iudæorū.)

Per mensem trecentos annos regni Macedonum, videlicet, vsq; ad imperium Romanorum.

Per annum Romani imperii diuturnitatem, sub quo Iudæi non vtcunque captiui, sicut prius, sed miserabiliter comminuti atque conculcati, & qui mortibus superfuerunt, venditi in omnes gentes dispersi sunt, & quasi toto anno, id est, vsque ad finem seculi sic dispersi permanebunt.

Quomodo vel ad quid tali hora, tali die, tali mense, & tali anno parati fuerunt? videlicet ad rapiendam permissionem siue oportunitatem malè agendi, sicut serui nequam parati steterunt, & sicut flagella Dei in malum suum pro huiusmodi apparatu seruorum malorum dominus Deus Assur virgā & furoris sui baculum, ipsumq; Nabuchodonosor, qui ad captiuandum Iudæos primus affuit, primusq; seruiuit, vocat seruum suum: Væ, inquit, Assur: Virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea. Item: Ecce ego mittam & assumam omnes cognationes Aquilonis ait dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum, & adducam eos super terram istam & super habitatores eius. Quid mercedis pro hoc seruitio

Esaiæ 10 acceperit, postmodum claret dicente ipso cui seruierat Deo: Cumq; impleti fuerint anni septua-

Hier. 25 ginta, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit dominus, iniquitatem eo-

Ibidem. rum, &c. De cæteris quoque regnis idem sentiendum, quia singula post concessa mali seruitii

tempo-

tempora, mala sibi præmia receperũt. Notãdum & hic, quia Iudæos reputat in genere Cham, qui vel cuius genus, vt sæpè dictum est, post diluuium legitur esse tertia pars hominum, quia nõ nisi tres filij Noe fuerunt, qui cum illo arcã egressi sunt. Quomodo Iudæos in illo reputat? videlicet dicendo, vt occiderent tertiam partem hominũ. Et rectè: Nam sub eodem tempore, quo sic occidi & captiuari merebantur, propheta quasi rationem reddens, cur ita futurum esset, hoc genti illi improperabat: Pater tuus Amorræus & mater tua Cethæa. Et cui dubium, quia Cethæus & Amorræus non de Sem, sed de semine Cham pullulauerunt? Sequitur. [Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia audiui numerum eorũ.] Non ab re numerus equestris exercitus scribitur, quia videlicet in equis & equitibus superbia regnorum illorum plurimum gloriabatur. Vnde contra Ezechiam clamante Rabsace, rex magnus rex Assyriorum dicit nimium gloriabundus: Sed nunc trade te domino meo regi Assyriorum, & dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum. Porrò quod dicit, vicies millies dena millia, idem est ac si diceret, econuerso decies millies viginti millia, quæ sunt ducenties mille millia. Idem, inquam, est in quantitate, sed non mysterij ratione. Omnino aliud intelligere licet, per hoc quod sic dixit, vicies millies dena millia, quàm si dixisset, decies millies viginti millia.

Quòd Iudæi dicã tur de genere Cham. Gene. 8 Ezec. 16 Esaie. 36 Mysterium numerorũ.

Vt clarius atque intelligibilius fiat quod nunc dicere cupimus, prius de natura multiplicationis numerorum pauca dicamus. Vnitas, id est, character, qui, sicut Abacistæ melius norunt, in primo limite, qui & singularis dicitur, vnum significat, transpositus vltra in quintum limitem decem millia designat. Item binarius, id est, character, qui in iam dicto singulari limite duos significat, translatus ad eundem, id est, quintum limitem, qui decenus millenus dicitur, viginti millia designat. Sunt itaque in vno eodemq; deceno limite, & vnitas multiplicanda, & binarius multiplicator, vnitas videlicet decies millena, & binarius nihilominus vicies millenus. Nonnihil mysterij in hoc subesse arbitramur, quod in ista quantitate equestris exercitus, in vno eodémq; limite cubant vnitas & binarius, & quod non vnitas binarium multiplicat secundũ hunc modum vt diceretur, & decies millies viginti millia audiui numerum eorum, sed econtra binarius vnitatem, dicendo: Et vicies millies dena millia audiui numerum eorum. Quid enim vnitas decena millena, nisi gentem Hebræam vnius Dei cultricem significat. Quid porrò binarius decenus millenus (qui interdum infamis est) in scriptura sacra, vt illic, de immundis verò bina & bina ingrediuntur in arcam? Igitur vnitas in eodem limite cum binario cubat, quia videlicet gens Israelitica, quæ vnius Dei populus esse debuerat, in terra gentium immũdarum & abominabilia facientiũ collocata est. Illic profectò non gens Israelitica gentes immundas & idololatras ad mundam vitam vniusq; Dei cultum conuertit, sed econtra gentes immundæ & idololatræ, gentem illam ad immunda & abominablia peruerterunt. Nam hoc est quod Esdras & Neemias, cæteriq; qui cum eis erant, timentes dominum, reuersi de Babylone deplorant, dicentes: Quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsque ad cœlum. Et post aliqua: Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro maximo, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutem sicut est hodie, vt non conuerteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia iungeremus cum populis abominationum istarum, &c. Amplius autem cum sub regno Græcorum essent, non ipsi Græcos ad veri & vnius Dei cultum conuerterunt, sed econtra Græci illos in leges Deo vero aduersas peruerterunt. Nam hoc est quod in libro Machabæorum Mathathias cum filijs suis scissis vestibus plangit, dicens: Væ mihi, vt quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis sanctæ, & sedere illic, cum datur in manibus inimicorum? Sancta in manus extraneorum facta sunt, templum eius sicut homo ignobilis, &c. Multi enim ex Israel consenserant relinquere legem Dei, & sacrificabant Idolis.

Gene. 7 1. Esdr. 9 Ibidem. Iudæi sub Græcis idololatræ. 1. Mac. 1

Itaque rectè non vnitas binarium, sed binarius vnitatem multiplicat, & quod inde excreicit, item binarius est, fiunt enim ducenties mille millia. Siquidem per binarium multiplicata vnitas binarius fit hoc modo, bis vnum, duo: & quia vnitas decies millena, & binarius decies millenus est, ipse binarius qui inde excrescit, in quinto ab eo qui multiplicatur limite ponitur, & sicut iam dictum est, ducenties mille millia sunt, ibiq; binarius tam multiplex immundam Israelis & gentium permixtionem significat. Sequitur. [Et vidi equos in visione, & qui sedebant super eos habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tanquam capita leonum, & de ore ipsorum procedit ignis, & fumus, & sulphur. Ab ijs tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, & fumo, & sulphure, qui procedebat ex ore ipsorum.] Numerum quidem non definiendo, sed mysterium eius significando præscripserat, dicens: Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia audiui numerum eorum. Nunc demum & equorum & equitum subscribit dicendo, & ita vidi equos, & qui sedebant super eos, Assyrij siue Chaldæi, Persæ, & Macedones atque Romani, cum fuerint vel sint natura homines, equos ascendentes, & in equis gloriantes, nihilominus tamen pro quadam similitudine dicuntur & fuerunt equi, imo & asini, iuxta illud propheticum: Carnes asinorum carnes eorum,

 & fluxus

Ezec. 23 & fluxus equorum fluxus eorum. Quorum vel qualium equitum fuerunt isti equi vel qui sede-
bant super eos, nisi agitatores superborum atque luxuriosorum spiritus maligni? Isti sedebant
Quid super eos, isti agitabant eos, & cum salirent in curribus & in equis, currus & equi erant diaboli.
deli- Habentes, inquit, loricas igneas, & hyacinthinas & sulphureas. Spiritus nanque maligni, quo-
gnarit rum cordibus præsident, eorum sunt pœnis amicti, imo & quales efficiant eos quibus insident,
triplı- tales in præsenti visione apparent. Quales autem efficiunt, nisi cupidos, superbos, libidinosos?
ces lo- Quid verò per ignem nisi cupiditas? Quid per hyacinthum, qui color cæli faciem imitari dici-
ricæ. tur, nisi superbiam? Quid per sulphur fœtidum, nisi libidinem, maximeque eam quæ est contra
naturam intelligimus? Tales nimirum regnorum illorum gentes fuerunt, cupiditate ardentes,
superbia tumentes, libidine foetentes. Bene ergo postquam de equitibus dixit, eadem ferè de
equis subiunxit: & de ore, inquiens, ipsorum procedit ignis, & fumus, & sulphur. Solummo-
do hyacinthinarum appositionem loricarum commutauit, pro illo colore superbiam significan
Psal. 36 te ponens fumum, per quod nihilominus superbia significari solet, iuxta illud Psalmistæ: Ini-
mici verò domini mox vt honorificati fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus de
ficient. Igitur equitibus de quibus dixerat, habentes loricas igneas, & hyacinthinas & sulphu-
reas, equos suppares fuisse restatur, cum dicit, & de ore ipsorum procedit ignis, & fumus & sul
phur. Similes enim sunt homines eiusmodi malignis spiritibus insessoribus atque habitatori-
bus suis, licet dæmones in hoc minus habeant, vt non actu, sed tantum voluntate libidinosi
sint, quippe qui sine carnibus sunt. Et quis hæc ignoret, quod illi inimici domini, cupidi, su-
Cupidi perbi fuerint & libidinosi. Nam de igne cupiditatis eorum quippiam prædicare ex abundan-
tas qua ti est. Palam quippe est quia ignis eorum eiusmodi, totum mundum conflagrauit, regnumque
tuor re- aduersus regnum concitando, nullam orbi terrarum requiem vel refrigerium concessit.
gnorũ. Porrò de fumigante illorum superbia, illud pro argumento satis est, quod reges eorum ho-
Iudith. 3 mines mortales deos se haberi voluerunt, vt exempli gratia: Nabuchodonosor, qui præcepe-
rat Holoferni quatenus omnes Deos terræ exterminaret, vt ipse solus diceretur Deus, ab ijs
nationibus quæ possent eius potentia subiugari. Item in regno Persarum Aman superbissimus
Hester 3 indignans, quòd à Mardochæo non adoraretur, pro causa hac omnem Iudæorum nationem
qui erant in regno Assueri perdere conatus est. In regno Græcorum Antiochus illustris ascen-
1. Mac. 1 dens Hierosolymam in multitudine graui, intrauit in sanctificationem cum superbia, & locu-
2. Mac. 5 tus est superbia magna, existimans præ superbia terram ad nauigandum, pelagus verò ad iter
agendum deducturum, propter mentis elationem. In regno Romanorum clari imperatores,
etiam dum ad viuerent pro dijs voluerunt. Vnde Octauiano Augusto Flaccus adulans, in-
Hora. in ter cætera dicit: Præsenti tibi maturos largimur honores, Iurandásque tuum per nomen po-
episto. 1. nimus aras. Itémque Vergilius de eodem: O Melibœe deus nobis hæc otia fecit, Nanque e-
lib. 2 rit ille mihi semper deus, illius aram Sæpè tener nostris ab ouilibus imbuet agnus. Quid
Verg. in tandem de libidinibus regnorum eorundem multis opus est? Nam vt de diuinarum testimonijs
Buco. taceam scripturarum, quale illud est Apostoli: Tradidit illos Deus in reprobum sensum. Quid
Rom. 1 turpe de illis non cantant satyræ Græcorum & Latinorum? Præter hæc vnumquid interpo-
suit, quod maximè ferocitatem siue crudelitatem designat huiusmodi equorum. [Et capita, in
quiens, equorum erant tanquam capita leonum.] Hoc ita perspicuum est, vt in Daniele pri-
Danie. 7 mum regnorum illorum, scilicet Babylonium, significatum sit per leænam. Prima, inquit, be-
stia quasi leæna, & alas habebat quasi aquilæ. Sic enim regnum illud propter sæuitiam &
crudelitatem figuratum est, siue propter luxuriam, & vitam libidini seruientem, non leo sed
leæna appellatur. Aiunt enim hi, qui de bestiarum scripsere naturis, leænas esse ferociores,
maximè si catulos nutriant, & semper gestire ad coitum. Quòd autem habeat alas aquilæ,
superbiam regni significat potentissime. Quæres, quare ab huiusmodi equis vel equitibus ho-
mines, id est, Israeliticum populum occidi permisit Deus? Sequitur & dicit. [Ab his tribus
plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & fumo & sulphure, quæ procedebant ex ore
Tres ipsorum.] Ab ijs tribus plagis, id est, propter istas tres plagas, quomodo & in psalmo: A
plagæ. voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ, id est, propter vocem diaboli dicentis: Co-
Psal. 101 medite, & eritis sicut dij, quæ materia principiumque fuit gemitus mei, contabui & factus
Gene. 3 sum mortalis. Et propter illam vocem creditam, quemadmodum in tabescente corpore
adhæret os carni, ita in me rationalitas consensit sensualitati. Item: Quia cinerem tanquam
Psal. 101 panem manducabam, & poculum meum cum fletu miscebam, à facie iræ & indignatio-
nis tuæ, id est, propter faciem siue præsentiam iræ indignationis tuæ. Itaque ab ijs tribus
plagis, id est, propter istas tres plagas occisa est tertia pars hominum de igne, & fumo,
& sulphure, id est propter ignem, & fumum, & sulphurem, quæ peccata fuisse iam dixi-
mus gentium siue regnorum illorum, videlicet, concupiscentiam, superbiam, libidinem-
que Sodomiticam. Eadem enim & ipsi fecerunt, & eorum similes in culpa fuerunt, qui-
bus ad pœnam traditi sunt. Hoc nobis scripturarum testimonijs comprobare ex abun-
danti

danti est, sicut fuit Apostolo, vbi commemoratis sceleribus gentilium, conuertitur ad Iudæum (Rom. 2.) reprehendentem & iudicantem eos qui ex gentibus crediderant, dicitque ad eum: Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas: Eadem enim agis quæ iudicas. Iuste igitur occisa est hæc pars hominum, scilicet gens Hebraica, quia tribus istis peccati plagis coram Deo consauciata fuerat. Inde & dicitur tertia pars hominum, id est, reputatur in parte Cham, qui vnus de tribus filijs Noe peccator fuit, & maledictus esse meruit. Processisse autem dicuntur hæ plagæ ex ore equorum, quia videlicet vt talia facerent Iudæi, ex collocutione & consortio gentium contraxerunt. Exempli gratia, Iason frater Oniæ (vt in libro Machabæorum legitur) (2. Ma. 4. Scelera Iasonis Iudæi.) Antiochi fauens scelestis imperijs, legitima ciuium iura destituens, praua instituta sancibat. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque Ephœborum in lupanaribus ponere. Erat autem hoc non initium, sed incrementum quoddam & profectus gentilis & alienigenæ conuersationis, propter impij & non sacerdotis Iasonis nefarium & inauditum scelus, ita vt sacerdotes iam non circa altaris officia diditi essent, sed contempto templo & sacrificijs neglectis, festinarent participes fieri palestræ & præbitionis eius iniustæ, & in exercitijs disci, & patrij quidem honoris nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur. Quarum gratia periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta æmulabantur, ac per omnia ijs consimiles esse cupiebant, quos hostes & peremptores habuerant. Ita & igne perusti, & fumo elati siue obscurati, & sulphure corrupti sunt, quæ de ore procedebant eiusmodi equorum, & idcirco ab illis occisi atque captiuati sunt Deo iudice, Deo potestatem illis equis iuste tradente, vt quorũ gloriolas & libidines sectabantur, eorum gladijs occiderentur. De qua potestate illis tradita protinus sequitur. [Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum.] Et est sensus, Idcirco nanque potestatem in eos Deo dante acceperunt, quia illi ad ora illorum accesserunt suscipiendo errores eorũ. Et caudis eorum adhæserunt, id est, prophetis siue ariolis & Magis eorum consenserunt. Nam propheta docens mendacium, ait Esaias, ipse cauda est, (Esaiæ 9.) videlicet, quia quodammodo protegit stercora, dum ipsum quod loquitur mendacium quanta potest veri similitudine pcornat. Et eiusmodi caudas equorum, id est, prophetas tales siue ariolos gentilium Israelem habuisse, per multa sunt exempla siue testimonia scripturarum, quippe cum vnus Helias de talibus quadringẽtos quinquaginta viros occiderit omnes prophetas Baal. (3. Re. 18.) Igitur potestas equorum in ore ipsorum, & in caudis eorum, id est, potestatem quam habuerunt in populum dei, regna illa, malæ collocutiones & pseudoprophetæ, incantatores, Magi, & arioli siue aruspices eundem populum seducendo illis adquisierunt, qualibus maximè Babylonij & Persæ abundauerunt. Et quasi quæreres vnde de caudis vt talem potestatem fecerint, continuo subiungit. [Nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita, & in illis nocent.] Similes sunt serpentibus, id est, imitantur malignos spiritus, suntq; pleni spiritu mendacij, qui per serpentem primũ hominẽ decepit, habẽt capita & in ijs nocent, id est, principibus & potentibus, regibus & imperatoribus adhærent, & eorũ patrocinio fulti, quos seducere non valent, præmere præualent, vt ipsorum vel inuiti sequantur errorem. Nam exempli gratia, in ipso Israel prophetarum Baal Iezabel caput erat, & pro tali capite sic fortes erant, vt contradicere illis nemo ausus fuerit, nisi solus Helias, licet præter eum (Ibidem. Ibid. 19.) reliqui essent septem milia virorum, qui nõ curuauerunt genu ante Baal. Eodẽ modo reges Babyloniorum & Persarum, cæterorumque regnorum, Magis & aruspicibus suis capita fuerunt, vt ipsorum vi siue gladio perficerẽt, quod ore suo loquendo siue suadẽdo de populo verum Deum colente facere non possent. [Et cæteri homines qui non sunt occisi plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, vt nõ adorarent dæmonia & simulacra aurea, & argẽtea & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt neque audire, neque ambulare, & nõ egerunt pœnitentiã ab homicidijs suis, neque à veneficijs suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.] Certum est quia non omnes homines illos, homines Israelitas siue Iudæos illorũ regnorum reges occiderunt. (Danie. 7.) Nã & nouissimo illorũ, scilicet Romano imperio, quod quasi bestia terribilis atque mirabilis cuncta comedit atque cõminuit, aliqui superfuerunt qui captiui ducerentur in omnes gentes. Itemque certum est, quia sic captiui & dispersi pœnitentiam non egerunt ab homicidijs & cæteris peccatis suis, nam vsque hodie Christo rebelles existunt, & Christum blasphemant, quem patres eorum occiderunt. Quid igitur erit illis? Quid subaudiendum est in dictione huiusmodi? Fecit enim eclipsin, id est, defectum sermonis, dicendo, & cæteri homines qui non sunt occisi his plagis, &c. Quid ergo erit? Nunquid erunt impuniti? Non vtique, sed subaudiendum est, quia ipsi bibent de phyalis plenis iracundia Dei viuentis. (Infr. 16.) De quibus suo loco plenius dicendum erit, vt non prosit eis quod corporaliter non fuerunt occisi, cum in æterna morte animæ sint detinendi tanto profundius, quanto in peccatis suis permanent pertinacius, qui tot plagis vel morbibus attriti, non sunt ad percutientem se reuersi.

QVINTI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER VI.

Septima tuba est nouissimi iudicij. 1. Cor. 15. 1. Thes. 4.

DE septem tubis, vna superest tuba nouissima, post quam tuba eiusmodi nulla canitura est. Sex enim tubæ cecinerunt, & cum tantùm septem datæ fuerint, totidem angelis, singulæ singulis, profectò septima quæ superest, nouissima est, quam & apostolus non ignorans Corinthiis dicit: Omnes quidem resurgemus, sed non immutabimur. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti. Item ad Thessalonicenses: Quoniam ipse dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo. Hoc idem, videlicet quod hæc tuba septima nouissima sit, iurans hic protinus fortis angelus astruit dicendo, quia tempus amplius non erit, sed in diebus vocis septimi angeli cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelisauit per seruos suos prophetas.

Tuba nouissima maximè horribilis. Sopho. 1.

Hic timor & tremor, & valde terribilis expectatio est. Non enim hæc tuba cæteris consimilis existimanda est, alius fragor, alia tempestas quàm in cæteris cantibus tubarum, in illius tubæ clangore comparebit. Nam & propheta circa eius descriptionem valde laborat cum dicit: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Sed quid multis nitimur argumentis? Etenim pro argumento magnitudinis tubæ illius vel solum illud sufficit, quod filius Dei suo illam aduentu præuenire curauit, & declamare nobis sua voce quòd illa talis tuba canitura sit, vt non simus imparati. Nam & hoc quod sequitur.

Cap. X. [Et vidi alium angelum fortem descendentem de cœlo amictum nube, & iris erat in capite eius.] Et subinde: Et angelus quem vidi leuauit manum suam in cœlum, & iurauit per viuentem in secula seculorum: qui creauit cælum & ea quæ in eo sunt, & terram & ea quæ in ea sunt, & mare & ea quæ in illo sunt, quia tempus amplius non erit, sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos prophetas.

Quis enim ille est angelus alius, nisi angelus magni consilij, angelus testamenti Dei sæpe dictus & sæpe dicendus, verè alius, & longè dissimilis angelis omnibus. Hunc angelum fortem dicit, nam verè est fortis, imo & princeps fortitudinis. Psal. 13. Hinc & Psalmista: Dominus, inquit, fortis & potens, Dominus potens in prælio. Proinde & angelus ille qui hunc venientem prænunciauit, Gabriel dicitur, id est, fortitudo Dei. De cælo, inquit, vidi illum descendentem. De cælo, inquam, videlicet vbi erat prius. Nam quo descendit de cælo, nisi in vterum virginis? Non enim de illo virginis vtero initium habuit existendi, sicut quidam dixerunt blasphemantes hæretici, quorum primus Cherintus fuit, sed in illum vterum de cælo descendit, de sinu patris aduenit. Et qui Deus erat, homo factus est: quodque erat verbum in principio, caro factum est, non mutata in carnem diuinitate, sed assumpta carne. Hoc est quod dicit, amictum nube. Nubes enim & hic in plerisque scripturarum locis mysticis carnem illam significat, pulchra nimirum & congrua considerata similitudine: quia videlicet sicut sol, cum nube tegitur & latet, & tamen scitur quia præsens est dum suum orbem non ostendit, & tamen orbi vniuerso diem facit: sic in illa carne Deus & latuit, & præsens dinosci potuit, dum diuinitatem suam, vt semper erat, inuisibilem continuit, & tamen per opera visibilia mundum vniuersum illuminauit.

Et iris, inquit, in capite eius. Iris, id est, arcus cælestis, misericordiam designat eiusdem fortissimi: est enim signum vel pro signo datus propiciationis, Gene. 9. dicente Domino ad Noe: Nequaquam interficietur omnis caro vltra aquis diluuij. Ac deinceps: Hoc signum fœderis inter me & vos: Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum inter me & inter terram. Igitur iris in capite eius, id est, misericordia in summa & principali intentione aduentus eius. Idcirco nanque sic nube carnis amictus aduenit, vt prepararet nos talesque efficeret, qui possimus stare in illa die iudicij, cum tuba illa nouissima cecinerit, quæ preparatio est peccatorum remissionem dare, quod fecit ille pœnitentiam prædicans, & lauans nos à peccatis nostris in sanguine suo. Vnde misericors & fidelis dicitur pōtifex, Hebr. 5. quia talis erat iris in capite eius. [Et facies eius erat vt sol, & pedes eius tanquam columna ignis.] Facies eius est notitia eius, quæ à tempore resurrectionis eius (qua clarificatus est claritate Ioan. 17. quam habuit priusquam mundus fieret) orbi vniuerso sereno lumine infulsit, impleto, quod Zacharias eodem mox nascituro præcinens: Visitauit nos, inquit, oriens ex alto, illuminare Luc. 1. iis qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. Huius solis resurgentis ortum respiciens Rom. 13. Paulus apostolus dicit: Nox præcessit, dies autem appropinquabit. Nox enim prius erat, ex Mar. vl. tunc autem sole surgente, dies appropinquantibus sibi appropinquat. Marcus quoque Euangelista

gelista in mysterio loquens, cum dixisset: Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monu-
mentum orto iam sole. Nam mystice dictum intelligatur, de isto sole iustitiæ, qui diem nouũ
mundo indidit sua resurrectione, repugnantia sunt, valde mane, & orto iam sole. [Et pedes
eius (inquit) tanquam columna ignis.] Hæc descriptio nonnihil à priore differt, vbi primùm
ipse, qui nunc describitur, huic Ioanni visus est. Illic nanque primũ filius hominis manifestè scri-
bitur, hoc autem in loco angelus fortis dicitur. Illic & caput eius & capilli tanquam lana alba
& tanquã nix candidi scribuntur. Hic aũt de huiusmodi canicie tacetur, & hoc solũ dicitur, quia Supra I.
iris erat in capite eius. Illic scriptum est: Et pedes eius similes aurichalco, sicut in camino ar-
denti. Hic autem nunc dicitur: Et pedes eius tanquam columna ignis. Has talium descriptio- Ratio diuersitatis
num diuersitates quærere, cur habitæ sint non otiosum est. Dicimus ergo, quia prio-
ris illius habitudinis alia fuit causa vel intentio, quam illic non tacuimus, & alia huius præsen-
tis, quam similiter præterire non conamur. Illic nanque contra Cherintum & Hebionem, cæ-
terosque antichristos, qui interim dum hic Ioannes in insula Pathmos exularet, Christum ante
Mariam fuisse negare cœperant, ostendebatur eidem illo tali schemate vel figura, quale scri-
pturus foret euangelium, vel quale oporteret eum de Christo perhibere testimonium: Hic au-
tem omnibus fidelibus pariter & infidelibus significabatur, quale vel quantum orbi vniuerso
impendeat negotium, propter quod venerit Christus in hunc mundum, vt prouidum siue in-
excusabilem faceret omnem hominem, nouissimæ tubæ terribilem sonum, id est, vltimum
prænuntiando iudicium. Idcirco & illic naturam vtranq; vnius eiusdemque Christi rectè signi-
ficatam accipimus: Hic autem officium eius. Inde est quod illic filius hominis, quod natura est:
Hic autem dicitur angelus, quod officij est. Item, illic caput eius scribitur præ canicie candi-
dum, significando diuinæ naturæ antiquitatem: Hic autem iris in capite eius, videlicet designan-
do suscepti officij misericordiam & pietatem. Illic pedes qui sunt infimæ partes cuiusq; cor-
poris, dicti sunt similes aurichalco, quo significatur inferior, id est, humana Christi natura, per-
manente substantia, in auream transmutata esse gloriam diuinitatis. Hic autem pedes eius di-
cuntur tanquã columna ignis, quo dicto significatur prædicatores eius, per quos venit ad nos, Esaiæ 52
spiritu sancto firmati atque illustrati sunt. Sunt enim pedes eius omnes euangelij eius portitores
atque ministri, de quibus & Propheta dicit. Quam speciosi pedes euangelizantis & annuntian- Acto. 2.
tis pacem, annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion regnabit Deus tuus. Isti
pedes ex eo facti sunt tanquam columna ignis, ex quo venit super eos spiritus sanctus tanquam
ignis. Extunc enim qui prius fuerant imbecilles & pauidi, idiotæ & sine literis, facti sunt fortes Lucæ 22
& securi, facundi & omnium scripturarum periti. Exempli gratia: Petrus ante frigidus, & ad
prunas sedens & calefaciens se, timuit & negauit propter vocem vnius ancillæ ostiariæ:
extunc autem columna ignis, siue columna ignea factus est, vt & firmiter stans ecclesiam
Dei tanquam columna sustineret, & zelo bono seruens tanquam ignis, principes & reges, sum-
mosque imperatores in verbo virtutis iustitiæque responsis adureret, & eidem ecclesiæ quam
velut columna sustinet, velut ignis lucem veritatis infunderet. [Et habebat in manu sua libel- Cur hic apertus,
lum apertum.] Libellus iste idem liber, quem vidit idem Ioannes signatum sigillis septem in supra signatus
dextera sedentis super thronum. Apertus autem nunc dicitur, videlicet quemadmodum & illic liber po
scriptum est, quia agnus illum aperuit, & soluit signacula eius. Siquidem agnus qui illic librum nitur.
aperuisse scribitur, ipse est angelus iste, qui hic in manu sua libellum apertum habere cernitur. Supra 5.
Habet enim in manu sua veraciter libellum hunc apertum, quia videlicet in potestate eius est Luc. vlt.
nota facere credentibus in se secreta scripturarum. Hæc potestas iam tunc in manu eius erat
quando resurgens, & apparens discipulis suis, sicut Euangelista refert, aperuit illis sensum vt
intelligerent scripturas. [Et posuit pedem suum dexterum super mare, sinistrum autem su-
per terram.] Omnes eiusmodi pedes huius angeli, ex quo facti sunt sicut columna ignis, id est,
ex quo spiritu sancto sunt firmati & illustrati, eo ipso quod sic firmati, sic sunt illustrati, omnes
dextri, id est, boni sunt & electi. At verò priusquam sic firmarentur, sic illustrarentur, videlicet
ante passionẽ dominicam, oẽs sinistri, quia multi reprobi, omnes autem infirmi erant. Nam, exẽ- Ioan. 9.
pli gratia, loquente illo, & dicente: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius
sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & his similia: multi discipulorum eius (Inquit Euan-
gelista) audientes, abierunt retro, & iam non cum illo ibant. De residuis quoque duodecim
vnus diabolus erat. Petrus quoque nunc pes fortis & dexter, pes bonus & electus, & iuxta
prophetam valde speciosus, tunc pene sinister fuit, quia lapsus est, & eum, quem portare, id est,
prædicare debuerat, Christum negando, cecidit. Itaque ante passionem dominicam omnes (vt
iam dictum est) pedes huiusmodi fuerunt sinistri, quia multi reprobi, omnes autem erant infirmi.

Scimus autem, quia pedes isti iam dictam passionem dominicam, tantummodo Iudæam per-
ambulauerunt, id est, in sola Iudæa prædicauerunt, ipso sic præcipiente illis: In viam gen-
tium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ite ad oues Matt. 10
quæ perierunt domus Israel. Post passionem verò suam cum resurrexisset à mortuis,

Mat.vl. dicit eis: Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ, euntes docete Mat.vl. omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Igitur pedem suum dexterum posuit super mare, sinistrum autem super terram, id est, prædicatores suos iam cōfirmatos in vniuersitatem gentiū misit, cum autem adhuc essent infirmi, tantum in Iudæa illos prædicare iussit. Nam plerunque nomine terræ, Iudæa: maris autem vocabulo, gentes significantur, vt exempli gratia, in psalmo cum dicit: Propterea non timebimus dū turbabitur terra, Psal.45. & transferentur montes in cor maris. Est enim hic sensus: Non timebimus futuras tribulationes, quæ erunt dum turbabitur terra, id est, Iudæi, qui debuerāt esse terra culta & fertilis, & modo sunt tantum terra, id est, solis terrenis dediti, & in medium gentium transferentur Apostoli. Sequitur: [Et clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit.] Ponendo pedes suos, angelus iste dexterum super mare, sinistrum autem super terram (sicut iam dictum est) voce magna clamauit, quia prædicatores suos constituendo, vocem euangelicam, quam totus orbis audiret, mirabiliter ædidit. Quomodo vel quàm magna voce clamauit? Ita (inquit) quemadmodum cum leo rugit. Verè quemadmodum cum leo rugit. Nam & hoc patriarcha Iacob præ-

Gen.49 dixerat iis verbis: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubuisti, Amos.1 vt leo, & quasi leæna. Et propheta Amos: Dominus de Sion rugiet, & de Hierusalem dabit vocem suam. Et multis aliis prophetarū dictis huiusmodi prædicatur hoc ipsum, quod nunc dicitur quemadmodum cum leo rugit. Aiunt qui de naturis scripserunt, quia ad vocem siue rugitum leonis omnia contremiscunt, & cuncta animantium natura terretur. Hinc est illud prophe-

Amos.3 tæ: Leo rugiet, quis non timebit? Et statim ostendens quid per hanc similitudinem velit intelligi: Dominus Deus (inquit) locutus est, & quis non prophetabit? Itaque & sic sciēdum & subintelligendum est, clamorem huius angeli sic magna voce clamantis, quemadmodum cum leo

Mat.27 rugit illum fuisse clamorem passionis vel mortis eius, quo infernus contremuit, & cœlum patefactum est, patuitq; ianua cœli, siue paradisi animabus prorumpētibus effractis claustris inferni tremuitque terra, & apertæ sunt monumenta, multaq; sanctorum qui dormierant surrexerunt corpora, cunctaq; bestiarum natura, id est, malignorum spirituum territa est potentia, & sicut il-

Amos.3 lic prophetice dictum est: Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Omnis prophetia, cunctorum prophetarum oracula consonuerunt, & quid vellent, aperuerunt, ad tantum tā magni clamorem angeli illius. Vnde & protinus sequitur: [Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.] Quid enim sunt septem tonitrua, quo numero plerunque, & maximè in hoc libro significatur vniuersitas, nisi omnium qui à seculo sunt sanctorū prophetarū oracula? Eorum profectò voces prius sic erant tanq̃ tonitrua, quia sicut tonitruum, & terribiliter sonat, & tamen articulatum siue intelligibilem sonum non dat: sic voces legis & prophetarum prius & terribiliter sonabant, & tamen quid eisdem vocibus significaretur, populares non intelli-

Deut.32. gebant. Exempli gratia: In cantico Deuteronomij scriptum est: Leuabo ad cœlum manum meam, & dicam, viuo ego in æternum: Si acuero vt fulgur gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea. Reddam vltionem hostibus meis, & iis qui oderunt me retribuam. Qui illic loquebatur, dicens: Leuabo ad cœlum manum meam, &c. ipse est angelus iste, de quo hic postmodum dicitur: Et angelus quem vidi stantem, leuauit manum suam in cælum, & re-

Osee. 6. liqua. Amplius autem hic pro exemplo resplendet illud dictum in Osee: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Hoc etenim pulchre in sensu contingit illud quod nūc dictū est, & clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit: Rugitus quippe leonis hanc vim naturalemque potentiam tradunt Physiologi. Cum genuerit leæna catulum, tribus diebus, & tribus noctibus catulus dormit, & tunc demum patris fremitu veluti tremefactus cubilis locus suscitare dicitur catulum dormientem. Quod si ita est, nimirum magna similitudinis causa est, cur merito nunc dici debuerit, quemadmodū cum leo rugit, quia videlicet sic nostra in Christo natura tribus diebus & tribus noctibus somno mortis obdormierat, & tunc demum diuinitatis potentia veluti fremitu leonis tremefactus est sepulchri locus, & surrexit qui fuerat mortuus homo in Deo assumptus, in quo & nos omnes surreximus. Hæc & iis similia profectò prius erant tonitrua, id est, soni siue voces quasi inarticulatæ, eo quod mysteria cōtinerent nondum intelligibilia, sed postquam angelus iste tali modo clamauit, facta sunt intelligi-

Luc.vlt. bilia, aperiente illo sensum discipulis suis, vt intelligerent scripturas. Ait ergo: Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. Sequitur: [Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram. Et audiui vocem de cælo, dicentem: Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, noli ea scribere.] Ego (inquit) scripturus eram. Quid est ea scribere, quæ locuta sunt septem tonitrua, nisi per calamum & atramentū tractando, cuncta explanare mysteria scripturarum? Hoc iste non fecit, neque cæteri apostoli. Quare? Nunquid nescierunt, neq; intellexerunt? Absit hoc. Imo ipsi erant amici, qualibus nihil deberet abscondi, quemad-

Ioan.15. modum ipse dicit: Iam non dico vos seruos, sed amicos meos, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo nota feci vobis. Nota feci vobis, dixit pro eo vt diceret, nota faciam, quia videlicet cū hæc diceret

diceret, id quod mox facturus erat, tam certum erat, ac si iam fecisset. Mox enim resurgendo a-
perire habebat illis sensum, ut intelligerent scripturas, dando spiritum veritatis qui eos omnem Luc. vlt.
veritatem doceret, cùm fuerint eatenus homines sine literis, & idiotæ. Quare ergo? Nunquid no- Ioan. 16.
luerunt, vel propter laboris impatientiam subterfugerunt? Non vtique. Nam ego, inquit iste, scri-
pturus eram, id est, scribere volebam. Quid igitur obstitit, nisi præceptum vel regula sanctæ di-
scretionis? Non enim cuncta simul vel eodem tempore poterant expleri, propter tarditatem ho-
minum, qui tunc rudes erant & imbecilles ad audiendā sapientiam eiusmodi. Vnde Paulus A- Hebr. 7.
postolus cùm dixisset: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis
æternæ, appellatus à Deo pontifex, iuxta ordinem Melchisedech: continuò subiunxit: De quo
nobis grandis sermo, & interpretabilis ad dicendū, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.
Etenim cùm debueritis magistri esse propter tempus, indigetis vt vos doceamini, quæ sunt ele-
menta exordii sermonum Dei, & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo, &c. Ergo vt
non scriberent tam iste quàm cæteri apostoli, ea quæ locuti sunt eiusmodi tonitrua, non illis fa-
cultas defuit aut voluntas, sed eorum qui audituri siue lecturi tunc essent, obsuit sensus imbecil-
litas. Alioquin nisi pro causa huiusmodi tempus importunum tunc fuisset. Sicur idem Apo- Galat. 4
stolus interdum pro tempore & re pauca prælibauit. Exempli gratia: Cùm dixit, scriptum est,
quoniam Abraham duos filios habuit, eorumq; mysterium allegoricum perstrinxit. Et sicut hic
idem Ioannes testimonio legis & prophetarum competenter vti sciuit vel potuit, exempli gra-
tia, dicendo: Facta sunt enim hæc, vt scriptura impleretur: Os non cōminuetis ex eo. Et iterum Ioan. 19.
alia scriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt. Sic & cæteras voces quas continebant cun- Exod. 12
cta illa legis & prophetarum tonitrua explicare scissent & potuissent. Fuerit ergo laudan- Zach. 12
dæ discretionis illorum necessarium duntaxat fidei ponere fundamentum, cùm non defuturos
in posterum scirent vel sperarent eos, qui vt cætera bona, sic & sacrarum expositiones scriptu
rarum superædificarent. Vnde idem Apostolus: Dei enim, inquit, sumus adiutores, Dei agricul- 1. Cor. 3
tura estis, Dei ædificatio estis, secundum gratiam Dei quæ data est mihi, vt sapiens architectus
fundamentum posui, alius autem superædificat. Vnusquisque autem videat, quomodo super-
ædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, qui est
Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum & argentum, lapi-
des pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusq; opus manifestum erit, &c. Hæc ille de super-
ædificantibus. Scimus autem, quia superædificantiū principales duæ distinctiones sunt, quia
videlicet alius in actiua, alius in contēplatiua superædificat vita. Quod si actiuæ vitæ opera,
quæ sunt, esurientem cibare, sitienti potum dare, nudum vestire, hospitem colligere, infirmum
& in carcere positum visitare, dignè quisquam existimat aurum, argentum, lapides pretiosos
reputari debere. Quanto dignius contemplatiuę vitæ insignia splendida, quæ sunt, verba
Dei audire, eademq; ruminare, sanctarumq; scripturarum mysteria, & voce proferre, & cala-
mo scribere, talibus nominibus, scilicet auri, argenti, lapidum pretiosorum debet subintel-
ligere. Hoc denique est aurum, hoc argentum, hoc lapides pretiosos superædificare, san-
ctam scripturam quæ extrinsecus in litera videtur subobscura, præclaris sensibus intrinsecus
ornatam ostendere. Et hoc nimirum spiritale opus apud illam sapientis animæ amicam ma-
gnum habet meritum, sicut & ipsa testificans: Et qui (inquit) elucidant me, vitam æternam Eccl. 24.
habebunt. Profectò & ipse Apostolus ibidem in supradicto, hoc maximè studium sese inten- 1. Cor. 4
dere innuit, cùm postmodum dicit: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensa-
tores mysteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, &c.
Dicit ergo: [Signa quę locuta sunt septem tonitrua, noli ea scribere.] Quod est dicere: My-
steria scripturarum quæ tibi datum nosse, promptumq; est exponere, signa, claude, id est, si-
gnata vt sunt & clausa posteris quęrenda relinque, vt non sint velut merces vltroneæ, de qui-
bus vulgo dicitur, quòd soleat putere. Pretiosa erunt, quando opus erit, vt quærantur. s. vrgen
tibus diuersis hæresibus, quas necesse erit esse, vt qui probati fuerint, manifesti fiant. Tunc &
præclara ingenia multorum multipliciter exercebuntur, & quę de scripturarum thesauris labo-
rioso fuerint studio conquisita, non vilia videbuntur. Hoc dictum huic, nihilominus vniuerso
dici arbitramur ordini illi primorum discipulorum Christi, quorum vnus, & præ cæteris di- 1. Cor. 11
lectus erat hic. Sequitur. [Et angelus quem vidi stantem supra mare, & supra terrā, leuauit ma-
num suam in cælum, & iurauit per viuentem in secula seculorum, qui creauit cęlum, & ea
quæ in illo sunt, & terram, & ea quę in ea sunt, & mare, & ea quæ in eo sunt, quia tempus
amplius non erit, sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consum-
mabitur mysterium Dei, sicut euangelizauit per seruos suos prophetas.] Quod paulò ante
dixerat, & clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit: Hoc ipsum nunc repetit,
latius & vehementius exprimens, quid clamauerit, vel clamando quid fecerit. Leuauit, in-
quit, manum suam in cælum. Manus angeli huius illa est magnificentia, & eleuatio manus
illa est eleuatio magnificentię, quam admirans Psalmista, loquitur: Domine dominus no- Psal. 8
ster, quàm

ſier, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. Quoniam eleuata eſt magnificentia
tua, ſuper cælos. Quę autem illa eſt magnificentia, niſi reſurrectio & aſcẽſio dominica? Sequitur
enim poſtmodum, & dicit ad patrẽ eiuſdẽ Dñi noſtri: Minuiſti eum paulominus ab angelis, glo-
ria & honore coronaſti eum, & cõſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarũ. Omnia ſubieciſti ſub
pedibus eius. Nimirum hæc ipſa manus eleuatio, id eſt, magnificentię, ſiue omnipotentię tan-
Ioan. 12. ti angeli ab illa cœpit exaltatione, de qua ipſe dixit: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia tra-
ham ad me ipſum. Eleuatus nanq; ſiue exaltatus in altitudinem crucis, iam ipſo cruciatu mor-
tis in eo leuabat manum ſuam, quod conſummabatur autor ſalutis omnium, primam fa-
ciens nobis reſurrectionem, quæ eſt animarum, quia videlicet peccata delebat omniũ per ſangui
Rom. 8. nem ſuum. Eleuatus deinde & reſurgens de ſepulchro, eadem ipſa reſurrectionis eleuatione fie-
bat primogenitus mortuorum. i. princeps ex mortuis reſurgentium, ſecundam in ſemetipſo de-
dicans reſurrectionem, quæ eſt corporum. Deinde cernentibus apoſtolis ſuis, eleuatus, & a-
1. Cor. 15 ſcendens in cælum, eadem ipſa aſcenſionis eleuatione conſtitutus eſt iudex viuorum omnium
Actor. 1. & mortuorum, ſedens ad dexteram patris, hoc modo conteſtantibus angelis: Viri Galilæi,
quid ſtatis aſpicientes in cælum. Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.
Hac omnimoda ſuæ manus eleuatione in cælum, iurauit angelus iſte per viuentem in ſecula
Quomodo iurauit Christ. ſeculorum. Iurauit, inquit, id eſt, immutabili veritate firmauit. Neq; enim verbis aut vulgari
iuramentorum effuſione iurauit, ſicut teſtis eſt totus euangelici textus ſermonis, in quo nuſquam
inuenitur, quod verbo vel voce iurauerit, imò & cõſtat, quòd iurare omninò diſſuaſerit, ait enim:
Leui. 19 Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Nõ periurabis, reddes autem Dño iuramenta tua. Ego autem
Matt. 5. dico vobis, non iurare omnino. Et ſubinde: Sit autem ſermo veſter, eſt eſt, non non. Quod au-
tem his abundantius eſt, à malo eſt. Iurauit ergo. i. immutabili (vt iam dictum eſt) veritate fir-
mauit. Hoc ſolum interponens dictis ſuis pro ſigno firmamenti: Amen amen dico vobis, id
eſt, verè ſiue fideliter dico vobis, dum quippiam tale proloquitur, quod huiuſce veritatis in-
Ioan. 5 terpoſitione dignum ſit. Exempli gratia: Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vo
cem filii Dei, & qui audierint, viuent. Venit hora quando omnes qui in monumentis ſunt, au-
dient vocem eius, & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui vero mala ege-
runt, in reſurrectionem iudicii. Ita iurauit per viuentem in ſecula ſeculorum. i. per ſemetipſum
qui fuit mortuus, & nunc viuit in ſecula ſeculorum. Reſurgens enim ex mortuis, iam non mo-
ritur, mors illi vltra non dominabitur. Ne longius quæramus, cùm dicit (ſicut iam diximus)
amen, amen, iurat, id eſt, affirmat per ſemetipſum, quem cõſtat eſſe veritatem, teſtem fidelem, ſi-
Supra. 1. Rom. 6. cut & longè ſupra teſtatur ſpiritus, dicens eccleſiis: Hæc dicit, amen, teſtis fidelis & verus. Ipſe
Supr. 3 eſt per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil. Seipſum ergo deſcribens, rectè dicit:
Ioan. 1 Qui creauit cęlum, & ea quæ in illo ſunt, & terram, & ea quæ in ea ſunt, & mare, & ea quæ
in eo ſunt. Quod ipſe eſſet ille viuens per quem iuraret, quod ita iurando per ſemetipſum iu-
raret, ipſo eiuſdem ſtantis habitu ſubintelligi promptum eſt. Sic nanque ſtabat, vt continge-
ret etia hæc, ipſum ſe eſſe ſignificans qui omnia contineret. Dextrum nanque pedem ſuper
mare, ſiniſtrum autem ſuper terram poſuerat, & in cælum, quod horum tertium vel primum
eſt, manum ſuam leuauerat. Qui ergo creauit hæc, qui manu ſua & pedibus ſuis. i. omnipoten-
tia ſua, continet hæc, certum eſt, quia quod iurauit in hæc verba, quæ dixit, adimplere po-
teſt. Quid enim iurat? Quia tempus amplius non erit, ſed in diebus vocis ſeptimi angeli,
Tẽpus amplius nõ erit. cùm ceperit tuba canere, conſummabitur myſterium Dei. Tempora quippe circa vel intra cæ-
lum, & terram, & mare, & ea quæ in eis ſunt, variantur, ſibiq; decedendo ſuccedunt, ac perin-
de qui illa creauit, ſine dubio tempora quoq; illorum præfixit, eademq; finire potens eſt cum
voluerit. Quia tempus, inquit, amplius non erit, ſubauditur pœnitentiæ, quemadmodũ fuit
hactenus, poſtquam anteriores tubis cecinerunt angeli. Nam & poſtquam primus angelus tuba
Gen. 19. cecinit, & deſcendente igne in pentapoli perierunt impii, euadente iuſto Loth, tempus pœni-
tentiæ ſuperfuit, & poſtquam ſecundus angelus tuba cecinit, & tranſeunte populo Dei per ma-
Exo. 14. re rubrum, inimici illorum ſunt demerſi, tempus pœnitentiæ ſuperfuit reſiduis, & poſtquam
tertius angelus tuba cecinit, & habitatores terræ per opera odibilia defluentes, in manu filiorum
Ioſue. 1. Iſrael perdere voluit, tempus pœnitentiæ reſeruatum fuit, & poſtquam quartus angelus tuba ce-
32. cinit, & quaſi in ſolem. i. in populum Dei ira facta eſt, vt corpora eorum in deſerto proſterne-
Num. 16 Iud. 2. 3. rentur, tempus pœnitentiæ datum eſt cæteris, & poſtquam quintus angelus tuba cecinit, &
illi qui introierant in terram repromiſſionis, traditi ſunt quinquies in manus gentium, pro
Pſal. 105 eo quòd non diſperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis, tempus pœnitentiæ ſuperfuit,
Sup. 9. & poſtquam ſextus angelus tuba cecinit, & ſoluti ſunt quatuor angeli, id eſt, quatuor principa
Rom. 8 lia regna mundi, Babylonium, Perſicum, Macedonicum, atque Romanum, vt occiderent, &
in captiuitatem Iudęorum ducerent genus propter peccata eiuſdem populi, adhuc pœnitentiæ
locus eſt, vt reliquiæ ſaluæ ſint. Sed eandem quid cùm ſeptimus angelus tuba cecinerit,
id eſt, cùm venerit extrema dies iudicii? Nihil omninò temporis amplius erit, nullus lo-

cus

eus, nullum spacium pœnitendi vltra iam erit. Nanque illa particularia siue localia iudicia fuerunt, illud iudicium vniuersale erit, neq; reseruabitur huic seculo quisquã vt pœnitentiam agere possit. Cùm ille tuba canere cœperit, quæ tuba nouissima erit, cuius & apostolus Paulus meminit, omnes (inquiens) resurgemus in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: [tunc consummabitur mysterium,] id est, secretũ cõsilium Dei, quo hactenus vsus est erga peccatores, flagellando, & inter flagella longa illis spacia præstando pœnitendi. In quo consummabitur illud mysterium Dei? In eo nimirum quod ibunt impii in supplicium æternum, iusti aũt in vitam æternam, [sicut euangelizauit per seruos suos prophetas.] i. per apostolos & euangelistas. Nã istos quoque Dominus prophetas appellat. Ecce, inquit, ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas. Prophetæ nanq; veraciter sunt dicti, qui de summis rebus, de iudicio, seculoq; futuro prophetauerunt. Tanta erit illa nouissima tuba, vt qui illam prospiciunt, qui de illa loquuntur, & magnitudinem eius prædicant, rectè Dominus ipse appellat prophetas. [Et *vox quam audiui de cælo iterũ loquentem mecum, & dicentem: Vade, accipe libellum apertum de manu angeli stantis supra mare, & super terram.]

[1. cor. 15] [Mat. 25] [Apostoli & euãgelistæ dicũtur etiam prophetæ.] [Mat. 23.] [Et audiui vocẽ]

Vox ista vox fuit alterius quàm illius angeli fortis, supra mare & supra terrã stantis, dixit enim: Vade, accipe libellum apertum de manu angeli stantis supra mare, & supra terram. Cuius ergo vox ista erat, nisi eius angeli qui hæc & cætera illi ostendebat, quiq; illi in primordio dixerat, quod vides, scribe in libro? Et fortè idcirco nunc dicit se iterũ audisse vocem eiusmodi, quia quod illic semel significatum est dicendo, quod vides, scribe: idipsum nunc iterum significatur, dicendo: Vade, & libellum accipe. Veruntamen quoniã postmodum sic dicitur: Et datus est mihi calamus similis virgæ, dicens: Surge, & metire templum Dei, sic distinguere licet, vt quod dictum est huic: Vade & accipe libellum apertum de manu angeli, cõmune sit ei cum cęteris apostolis, videlicet scripturas sensu aperto intelligere, & euangelicæ officium subisse prædicationis. Quod autem postmodum dicit: Et datus est mihi calamus similis virgæ, dicens: Surge & metire templum Dei, proprium ei datum significauerit, scilicet ius & facultatem scribendi euangelii, & ponendi terminos euangelicæ fidei, quos nulli transgredi licitum sit, vnde postmodum dicendum erit. [Et abii ad angelum dicens ei, vt daret mihi librum. Et dicit mihi: Accipe librum, & deuora illum, & faciet amaricare ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. Et accepi librum de manu angeli, & deuoraui illum, & erat in ore meo tanquam mel dulce, & cùm deuorassem eum, amaricatus est venter meus.]

[Infra. 11.]

Quid enim fuit huic Ioanni cæterisq; apostolis abire ad hunc angelum post clamorem eius tam magnum, & dicere illi, vt daret eis libellum, quem in manu tenebat apertum, nisi id quod omnes ex euangelica veritate notum habemus, quia post eius victoris ascensionem regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, vt sederent ibi quousq; induerentur virtute ex alto, fierentq; fortes & idonei ad prædicandum ea quæ scripta erant in illo libello, imò in magno sanctorum prophetarum, legis quoque, & psalmorum libro? Nempe quod (sicut Lucas testatur) omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius. Hoc erat dicere illi magno angelo, vt daret eis librum ad deuorandum, id est, appareret eis, & idoneos faceret ad prædicandum euangelium, dando spiritum sanctum, quo agente posset homo illorum interior deuorare talem librum, id est, & legendo in imis visceribus recondere, & prædicando ructuare sanctarum sacramenta scripturarum. Quod & factum est. Nam cùm complerentur dies pentecostes, factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditq; supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ait ergo. [Et accepi librum de manu angeli, & deuoraui illum.] Ac si dicat: Et accepi dono filii Dei, & patris eius facultatem intelligendi scripturas, ac prædicandi virtutem & ministerium, & legendo atq; intelligendo, nec nõ & loquendo siue prædicando delectatus, refectus & confortatus sum. [Et erat, inquit, in ore meo, tãquam mel dulce.] Nihil verius. Nam de huiusmodi gustu Psalmista loquitur: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & fauũ ori meo. Et ipsa sancta scriptura, verè Dei sapiẽtia de semetipsa dicit: Transite ad me oẽs qui cõcupiscitis me, & à gñationibus meis implemini. Spiritus enim meus super mel dulcis, & hęreditas mea super mel & fauũ. Memoria mea in generatione seculorũ. Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. Hæc & his similia quæ dicuntur in scripturis de dulcedine huiusce libelli, sola melius persentit fœlix anima quæcũq; meruit experiri quę gustauit, quæq; gustando dulcis ipsa effecta est tanquam fauus mellis, quo delectatus ipse sponsus, & dilectus eius dicit ei: Fauus distillans labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua. Sed vide quid sequitur: [Et cũ deuorassem (inquit) eum, amaricatus est venter meus.]

[Omnes apostoli acceperunt librum apertũ in die pentecostes.] [Luc. vii.] [Acto. 1.] [Psal. 118.] [Eccl. 24.] [Cant. 4]

Magna verè dulcedo libelli huius quotiescunq; deuoratur, sed ipsa dulcedo nunc interim, dũ in hoc seculo viuitur, multis amaritudinibus respergitur. Nõ enim aduersarii desunt, qui tribulationum & mortis interdum inferãt absinthiũ. Nam hoc est quod de illis, qui in illa sua dulcedine

simul

simul amaritudine eiusdem amaricati sunt, scimus & didicimus, quia calicem Dñi biberũt, iuxta promissum ipsius dicentis: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Et rursum: Calicem quidem meum bibetis, &c. Ipse Ioannes quamuis materiali gladio, siue aliqua hominum vi non fuerit peremptus, nõ tamen omninò expers fuit amaritudinis illius. Nam & in feruentis olei dolium fuerat missus, & nunc cùm hæc videret, in Pathmos insula exilio relegatus tenebatur. Igitur accipiat quidem librum, & deuoret illum cuicunq; hoc datum est, sed illud sciat qui cum deuorauerit illum, cum viuere & docere cœperit secundum illum, venter. i. anima eius amaricabitur à persequentibus, iuxta quod & veridicus pronunciat Paulus: Omnes qui piè volunt viuere, persecutionem patiuntur. Ad reliqua tendamus. [Et dicit mihi: Oportet te iterum prophetare populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis.] Quæ hactenus viderat vel audierat in descensu vel habitu illius angeli, communia sibi cum cæteris fuere apostolis, quia videlicet & ipsi libellum apertum de manu angeli acceperunt, & deuorauerunt, & fuit in ore eorum dulce tanquam mel: venter autem eorum amaricatus est. i. acceperunt aperto sibi sensu ad intelligendum scripturas per spiritum sanctum, prædicandi officium, & pro bona voluntate sua illis dulce hoc facere, pro infidelium autem & impiorum persequutione ventres, id est, animæ eorum amaricatæ sunt. Hoc autem quod nunc refert dictum sibi: Oportet te iterum prophetare, erga proprietatem dictum vel actum intelligendum est ipsius personæ, vt quod dictum est, oportet te iterum prophetare, hoc sit, oportet te ab hoc exilio absolui, & euangelicam veritatem calamo & attamento conscribere. Sequitur enim: Et datus est mihi calamus similis virgæ. Ergo oportet te, inquit, iterum prophetare, ac si dicat: Iam dudum quidem scio, quòd absolui velis à corpore, ex toto corde desiderans faciem meam videre, & odor meus concupiscentias æternitatis excitauit in te, & pro hoc multoties rogasti me, vt venires ad me. Dixi tibi quoties rogasti me, & nunc dico tibi, expecta, vt populum liberes crediturum mihi. Ob hanc causam oportet te expectare, oportet te iterum prophetare populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis, id est, quod summa cum reuerentia legant, & audiant populi, & linguæ, & reges multi. Nam ecce dum exulas tu, interim Cherintus insanit, Marcion furit, Hebion blasphemare incipit, cæteriq; bacchantur Antichristi contra verbum fidei, contra maiestatem & antiquam diuinitatem filij Dei, dicentes, quòd ante Mariam non fuerit, & quòd tam recens Deus sit, vt ex illa initium existendi acceperit. Præterea futurum est, vt veniat Arrius peruicax satelles diaboli, dicturus & persuasurus populis, & gentibus, & regibus multis, quòd idem filius Dei creatura sit, & in tempore esse cœperit, quódq; fuerit tempus, quando idem filius non fuerit. Propter istos oportet te iterum prophetare, & prouidere populis, & gentibus, & linguis, & regibus multis, vt ab his pestibus populum Christianum liberes crediturum mihi. Quomodo prophetare? Ait: [Et datus est mihi calamus similis virgæ, dicens: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo: Atrium autem, quod est foris templum, eiice foras, & ne metiaris eum, quoniam datum est gentibus.] Calamus similis virgæ facultatem scribendi significat cum magisterii autoritate. Calamus nanq; scriptorum, virga magistrorum est. Et sunt vel fuerunt aliqui quibus calamus datus est, sed non similis virgæ. i. similis facultas, sed non cum illa magisterii dignitate, vt de nulla illorũ sententia siue dictione liceat cuiquam ecclesiastico dubitare. Hoc nanq; magisterium tantummodo prophetarum & apostolorum est, & illis solis hæc virga data est. Vnde in psalmo sic determinatum est: Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea.

Et principum horum, inquit, qui fuerunt in ea. i. apostolorum & prophetarum, siue etiam euangelistarum. Vide quid dicat: Qui fuerunt, non, qui sunt, vt exceptis apostolis, quodcunque aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat postea autoritatem. Quamuis ergo sit aliquis sanctus post apostolos, quamuis disertus sit, non habeat autoritatem, quoniam Dominus narrat in scripturis populorum & principum horum qui fuerunt in ea. Igitur datus est mihi calamus similis virgæ, id est, data est mihi facultas scribendi cum principatu, & omnimoda magisterii autoritate, vt principatum cathedramq; magisterialem haberent in medio ecclesiæ, cuius ad pedes sederent, cuius ab ore penderent omnes filii ecclesiæ, non dubium habituri, non negligere ausuri quippiam eorum, quæcunque meo calamo exaratum haberet volumen meum, volumen euangelicæ veritatis & gratiæ. Talis calamus mihi datus est, & is qui dedit, præcepit ita dicens: [Surge, & metire templum Dei & altare, & adorantes in eo.] Ac si dicat: Ecce congregatio taurorum in vaccis populorum, id est, ecce tumultus hæreticorum in ecclesiis populorum, vt excludant eos qui probati sunt argento, vt eiiciant à templo Dei qui probitatẽ tenent, qui probi & probati sunt, sensumq; probatum habent in omni verbo vel sermone diuino. Insurge, increpemus feras istas, feras arundinis, tauros cornupetas & ceruicosos, vastatores scripturarum veritatis. Surge, inquam, & metire tẽplum Dei & altare. i. Christum Dei filiũ, qui & templum Dei est, & altare sanctæ ecclesiæ, templũ videlicet Dei, secundũ corpus quod assumpsit ex virgine: altare verò, secundum dignitatem vtriusq; naturæ, diuinę scilicet & humanæ.

Corpus

Marginal notes:

Mat. 20.

2. Tim. 3.

Cõio Iohãni cũ cæteris apostolis.

Propriũ Iohanni oportet te iterũ prophetare.

CA. XI

illud.

Psal. 86.

Post Apostolos & euangelistas nulli data est similis scribendi autoritas.

Corpus nanq; quod assumpsit, templum Dei est, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis cor Colos. 2
poraliter, propterea dixit: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud: hoc autē Ioan. 2
dicebat de templo corporis sui. Porrò altare sanctæ ecclesiæ est eadem substantia iam glorifi-
cati corporis, simul cum illa quæ habitat in eo plenitudine diuinitatis, iuxta veridicam autorita-
tem sanctæ ac mysticæ legis, in qua Deus dicit: Altare de terra facietis mihi, id est, Christum ve Exo. 20
rum Deum verumq; hominem, terreno corpore incarnatum siue incorporatum confitentes, ve
ras hostias offeretis mihi. Istud templum Dei, istud altare metire. Nam ecce mali mensores malè
& pessimè mensi sunt, & de terminis eius, quos hæretica infidelitate nimium mutilant, dicendo,
Christum nō fuisse ante Mariam, grandem tumultū facere incipiunt. Tu ergo metire, & mensu
ras eius extende, calamo isto perscribens quantæ longitudinis aut latitudinis sit aut debeat esse.
Longitudinem eius supra extende: supra, inquam, ante Mariam & ante Abraham, imo & ante
Adam, sed & ante cælum & terrā vsq; ad antiquum dierum, vsq; ad antiquitatem antiqui dierū,
& dic: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in Ioan. 1
principio apud Deum. Ita metire templum hoc, & altare, & tam longe mensuras eius extende.

Metire etiam adorantes in eo, id est, ostende cuius vel quantæ magnitudinis sint qui fideliter
credentes bene sentiunt de eo. Verbi gratia, sic dicendo: Quotquot autē receperunt, dedit eis po
testatem filios Dei fieri. Sic metire, & talis vel tantæ mensuræ fore illos ostende, vt filij Dei nomi
nentur & sint. [Atrium autem quod est foris, eijce foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est
gentibus.] Quod est illud atrium quod iam foris est, nisi quodcunq; conuenticulum hæreticorū,
qui & si sese intus esse contendunt, nihilominus tamen foris sunt, & in illud Dei templum, id est,
ad Christum nequaquam pertinent aut perueniunt? Illos ergo foras eijce, id est, foris esse, foras
exisse conuince. Exempli gratia, vt dicas: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Illud atriū, 1. Ioan. 2
illos hæreticos, qui sicut atrium templo quidem vicinum est, sed in templo vel templum non est,
ita sunt habentes quidē speciem pietatis, virtutē autem abnegātes, ne metiaris, id est, nihil ad illos
pertinere contestans mensuram illam, quæ data est his qui receperūt eum, qui credunt in nomine 2. Ti. 3
eius, scilicet potestatē filios Dei fieri. Quare? Quoniā, inquit, datū est gentibus, id est, quoniam in Ioan. 1
ter gentiles reputantur. Dicunt se Christianos esse & nō sunt, sed mentiuntur, quia Christiani nō
sunt, sed cum gentibus eodē malignitatis spiritu debacchantes, Christianos persequuntur. Nam
hoc est quod sequitur. [Et ciuitatem sanctā calcabunt mensibus quadragintaduobus. Et dabo
duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti *saeco.] Notum saccis;
est ex historijs ecclesiasticis, quia ciuitatem sanctā, id est, ecclesiam, hæretici cum gentibus simili
furore persecuti sunt, non tantum mensibus quadraginta duobus, sed mensibus & annis multo
plurimis. Cur ergo dixit mensibus quadraginta duobus, qui menses nō sunt amplius quàm triū
annorum & semissis? videlicet propter intimandam magnitudinem persecutionis Antichristi,
quæ tanta erit, vt penè sola debeat cognosci vel prænosci, & pro cunctis persecutionibus sola
computari, quasi cæteræ persecutiones illi comparatæ persecutiones non sint aut fuerint. Illam
nimirum persecutionem tanti futuram esse temporis. Daniel quoq; hoc modo dictum sibi au- Dan. 7
diuit. Et putabit quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius vsq; ad tempus
& tēpora, & dimidiū temporis. Item: Quia in tempus & tēpora, & dimidium tēporis, & cum com
pleta fuerit dispersio manus populi Dei, complebuntur vniuersa hæc. Tempus nanq; & tempo
ra & dimidium temporis, tres & semis annos intelligimus. Nam & supra in eodē propheta legi Dan. 12
mus, quod septē tempora transierūt super Nabuchodonosor, id est, septem anni efferationis eius. Dan. 4
Ipse quoq; quod per tempus, & tempora, & dimidium temporis, annum, & duos annos, & dimi-
dium anni velit intelligi, manifestius exprimit per numerum dierum postmodum dicendo sic: Et
à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies Dan. 12
mille ducenti nonaginta. Etenim si iuxta rationem mensium lunariū, quos solos cū embolismis
suis nouerūt Hebræi, dies istos diuidas, vix paucos supra inuenies q̄ attinet ad tempus & tempo-
ra, & dimidium temporis. i. ad annū & duos annos, & dimidium anni. Nunc illud quærere di- Mysterium numerorum.
gnum est, cur hic Ioannes cum dicere potuisset, & ciuitatē sanctam calcabunt tribus annis & di-
midio, dicere maluit mensibus quadragintaduobus. Itemq; & prophetabunt, inquit, diebus
mille ducentis sexaginta, qui sunt dies eorundem temporum siue annorū trium ac semissis, trice
nis diebus per menses singulos distributis. Nunquid enim casu vel absq; ratione numeros istos
mensium atq; dierum taxare maluit? Non vtiq;, sed sicut aliàs in scripturis per numeros multa
significatur sensuum vtilium dignitas pulchra & delectabilis, ita & hic sub numeris istis pulchrū
aliquid & delectabile vult intelligi. Quod vt manifestius fiat, de natura quorundam numero-
rum ratio postulat aliquid prælibare, quod ostium intelligentiæ citius aperiat. Numerorum Numerus par, triplex est.
parium, alij sunt superflui, alij diminuti, alij perfecti. Perfecti dicuntur, qui suis partibus æqui
sunt, nec crassantur abundantia, nec egent inopia: vt exempli gratia, senarius: Nanq; senarius
habet partem mediam, id est tres: & tertiam, id est, duos: & sextam, id est, vnum: quæ in vnā sum
mam si redactæ sint, per totum numeri corpus suis partibus inuenitur, id est integer ex ipsis sena-

Diminutus vt octonarius.

rius restituitur. Diminutus verò ille numerus dicitur, cuius eodem modo compositæ partes pauciores sunt, & eiusdem numeri cuius erant partes multitudine superãtur, vt exempli gratia, octonarius: Habet enim octonarius partem mediam, id est, quatuor: habet & quartã, id est, duos. habet & octauã, id est, vnam. Quæ cunctæ in vnũ redactæ septem colligunt, minorem scilicet summam q̃ erat octonarius concludentes. Porrò superflui nominãtur illi, quorũ partes vltra quàm satis est sese porrexerint, vt exẽpli gratia, duodenarius: Huius enim partes maiorem summã colligũt, quàm erat ipse duodenarius. Est em̃ duodenarij medietas sex, pars tertia quatuor, pars quarta tres, pars sexta duo, pars duodecima vnum. Omnisq; hic cumulus redundat in sedecim maiorem vtiq; summã quàm erãt duodecim. Est aũt (inquiunt philosophi tam seculares quàm ecclesiastici) magna in his similitudo virtutis & vitij. Perfectus nanq; virtutum, diminutus atq; superfluus similitudinem habent vitiorũ. Nimirum de superfluis isti sunt numeri, quos hac scriptura ista nobis obtulit, videlicet quadragintaduo & mille ducenti sexaginta. Habet nanq; hic numerus. s. quadragintaduo, partem mediam, id est, vigintiunum, tertiam. i. quatuordecim, sextã, id est septem, septimã, id est sex, quartamdecimã, id est tria, vicesimamprimã, id est duo, quadragesimã secundam, id est vnum. Quæ profecto partes in vnũ redactæ, maiorem summã quàm erant quadragintaduo simul colligũt. Quinquaginta enim & quatuor faciunt. Ita numerus iste mensium quadragintaduorũ superfluit, & vltra mensuram suæ originis partes excrescunt, tanquam si quis multis super naturã manibus natus sit, vt Centimanus gigas, vel triplici coniunctus corpore vt Geryon tergeminus, vel quicquid vnquam monstrosum naturæ in partium multiplicatione surripuit. Amplius autem numerus dierum mille ducentorum sexaginta in partibus suis excrescit & superfluit, habet nanq; hic numerus mediam partem, id est, sexcentos triginta, tertiam partem, id est, quadringentos viginti, quartam, id est, trecentos quindecim, quintam, id est, ducentos quadragintaduo, sextã, id est, ducentos decem, septimã, id est, centum octoginta, nonam, id est, centũ quadraginta, decimam, id est, centum vigintisex, duodecimam, id est, centum quinq;, quartamdecimam, id est, nonaginta, quindecimam, id est, octogintaquatuor, octauamdecimam, id est, septuaginta, vicesimam, id est, sexagintatres, vicesimamprimam, id est, sexaginta, vicesimamoctauam, id est, quadragintaquinq;, tricesimam, id est, quadragintaduo, tricesimamquintam, id est, triginta sex, tricesimamsextam, id est, trigintaquinque, quadragesimamsecundam, id est, triginta, quadragesimamquintam, id est, vigintiocto, sexagesimam, id est vigintiunum, sexagesimamtertiam, id est, viginti, septuagesimam, id est octodecim, octogesimamquartam, id est, quindecim, nonagesimam, id est, quatuordecim, centesimamquintam, id est, duodecim, centesimam vicesimamsextã, id est, decem, centesimam quadragesimam, id est, nouem, centesimam octogesimam, id est, septem, ducentesimam decimam, id est, sex, ducentesimam quinquagesimamsecundam, id est, quinque, trecentesimam quintamdecimam, id est, quatuor, quadringentesimã vicesimam, id est, tres, sexcentesimam tricesimam, id est, duo, millesimam ducentesimam sexagesimam, id est, vnũ, Omnes istæ partes numeri huius. i. mille ducentorum sexaginta in vnum redactæ tria millia centum & octo faciunt. In tantum numerus iste suis partibus excrescit & effluit. Cum igitur, vt supra iam dictũ est, philosophorum omnium tam secularium, quàm ecclesiasticorum eadem sententia sit, similitudinem in huiusmodi numeris, qui ita sunt vel dicuntur superflui, non virtutis esse, sed vitij: Quid scripturæ huius autorem intendere arbitramur, dum mauult dicere, menses quadragintaduos. Itemq; dies, mille ducentos sexaginta, quàm tempus & tempora, & dimidium temporis, siue annum & duos annos, & dimidium anni? Quid, inquam, nisi vt significet ex numeris

Mat. 24

Psal. 39

tam superfluis, illamque tunc temporis futura esse à domino prædicta abundantiam iniquitatis? Ipse enim dixit. Et quoniam abũdauit iniquitas refrigescet charitas multorum. Sed & alibi scriptum est: Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Vtrunq; scriptura veridica tradit, & quia annunciante Christo domino, hi qui credentes vel Christiani dicerentur multiplicandi essent super numerum, multis vacuam nominis huius professionem suscipientibus, qui ad electorum non pertinerent numerum, & quia tempore persecutionis abundante iniquitate refrigescere haberet charitas multorum. Bene ergo & numerus mensium quadragintaduorum satis superfluus, & numerus dierum mille ducẽtorum sexaginta, multo maximè superfluus, hic legentibus offertur, vt vtrunq; scilicet & multiplicitas credentium siue profitentium, de qua dictum est, annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum, & abundantia iniquitatis, de qua item scriptum est: Et quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum, pulchra & venerabili significatione mysterium regni Dei nosse merentibus significetur.

Qui sint illi duo testes q prophetabunt.

Qui porrò sunt, vel quid sibi volunt duo testes isti, de quibus dicit. [Et dabo duobus testibus meis & prophetabunt?] Nunquid non plures quàm duos homines testes ad prophetandum iste prophetarum dominus & autor habuit vel habiturus est? Nunquid non testes eius omnes (vt de cæteris nunc confessoribus taceam) apostoli sunt & martyres? Magna verè & grauissima, ponderisque immensi est hæc in ore potentis dictio, vt cum testes habeat tam multos tamq; innumerabiles, duos tantum se habere pronunciet, & hoc legitimo satis testium numero

mero contentus sit. Duorum nanq; ad minus hominum testimonium lex sacra recipit, & si plures non sint, tamen paucis contenta est. Sic enim dicit: Non stabit testis vnus contra aliquem, Deut.9 quicquid illud peccati & facinoris fuerit, sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. Igitur & dabo, inquit, duobus testibus meis, & prophetabunt. Sic intelligi dignè potest, ac si diceret: Cum tu mensus fueris templum Dei & altare, id est, cum tu terminos fidei dilataueris & prolongaueris, vt expedit calamo tuo, id est, autoritate scripturæ euangelicæ, non patiar deesse aliquos qui te testificentur pro me ita scripsisse, ita sensisse. Quid enim, si ita dixi, & verũ dixi, Mat. 20 quia multi vocati, pauci verò electi? Nunquam tam pauci erunt electi, nunquam per abundan- Matt.22 tiam iniquitatis ita refrigescet charitas, vt minus quàm duos testes inueniri queat euangelij veritas. Quid verò inquis, si saltem duo testes contra tot aduersarios extiterint? Nimirum iustum ac legitimum damnationis iudicium ad eijciendum foras illud quod supra dixi, atrium gentibus datum. Nonne & contra tantã multitudinem filiorũ Israel murmurantiũ, & terræ repromissio- Num. 13 nis detrahentium, duo testes, videlicet, Iosue filius Nun, & Caleph filius Iephone, suffecerunt ad ipsorum iudicium, vt merito prosternerentur in deserto corpora eorũ? Soli nanq; duo hi ad omnem multitudinem locuti sunt dicentes: Terra quã lustrauimus valde bona est, & omnis multitudo, quia testimonium illorũ non recepit, in deserto prostrata est. Igitur & nunc etiam si nõ plures q; duo testes mihi fuerint, qui testimonium perhibeant veritati, omnis multitudo contradicentiũ portabit iudicium quantacunq; sit. Si enim & in Passione duo falsi testes aduersarijs meis cõtra Mat. 26 me sufficere visi sunt, qui surgentes dixerunt: hic dixit, possum destruere templum Dei, & in triduo reædificare illud, cur non & mihi versa vice contra aduersarios meos duo veri testes sufficere debeant. Veruntamen quoniam, vt supra dicere vel quærere cœperam, innumerabiles nobis sunt multitudines martyrum, id est, testium, etiam si numerare velimus solos illos qui in testimonio sanguinem suum fuderunt, rectè iam dicendum quia testes huius qui hæc loquitur, & verè quàm multi sunt, & nihilominus iuxta quandam rationem tantummodo duo, id est, duobus ordinibus distincti sunt, videlicet, quomodo Enoch & Helias, ambo sancti & Deo dilecti à semetipsis Gene.5 differunt. Enoch nanq; nullas legitur persecutiones pertulisse, sed in pace cum Deo ambulauit, & non inueniebatur, quia tulit eum Deus. Helias verò notum est quãtas persecutiones impijssimæ 3. Re.c.18 Iezabelis pertulit. Secundum duos illos vsq; hodie & vsque in finem seculi testes Christi distincti sunt, ita videlicet vt alij sint testes, qui in pace sanctæ ecclesiæ fideliter viuentes, loquendo pariter & scribendo testimonium veritati perhibuerunt & perhibere non desinunt: alij qui in persecutione pro statu fidei pugnando, supradictas templi Dei & altaris, & adorantium in eo mensuras defenderunt, & in defensione sanguinem suum fuderunt vel fusuri sunt. Hi duo sanctorum Christ9 ordines rectè dicuntur duo testes. Ait ergo. [Et dabo duobus testibus meis.] Quid dabo eis? Ni- dat os & mirum os & sapientiam, sicut promisi dicens: Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari sapiẽtiã quemadmodum respondeatis: Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere testibus & contradicere omnes aduersarij vestri. Quo dicto non vtiq; testibus suis solicitudinem adimit, suis. Lucæ.21 sed hoc imperat, vt non prophetent de cordibus suis, illa tantummodo scire & dicere contenti, quæ sancta scriptura porrexerit, quæ sanctus sanctæ scripturæ conditor spiritus suggesserit. [Et prophetabunt, inquit diebus mille ducentis sexaginta.] Prophetabunt, id est, prædicabunt, non vtcunq;, sed ita vt intelligant & reuelent ea, quæ intus reposita sunt arcana scripturarum, & hoc diebus mille ducentis sexaginta, id est, etiam in illa non omnes refrigescentes iniquitatis abundantia, quam huius numeri supra scripta superfluitas significat. Diximus quidem pro posse de huius numeri natura superflua. Sed adhuc restat quod fortè quis quærat, videlicet, quòd cum Cur Ioãnes ait, Daniel dies scripserit mille ducentos nonaginta, isti magis placuerit dicere mille ducentos sexa- dies 1260. ginta. Ad hoc respondere licet, quia paulò quidem maior est numerus mille ducenti nonaginta, Daniel quàm mille ducenti sexaginta, veruntamen de partibus minoris huius quàm de partibus maio- verò dies. 1290. ris illius, excrescit multò numerosior quantitas. Huius nanq; minoris numeri, id est, mille ducentorum sexaginta partes coaceruatæ, vltra tria millia, sicut iam præmonstratum est, excrescunt, illius autem maioris partes (quamuis & ipse superfluus sit) ad duo millia non perueniunt.

Quod etiam hic demonstrare promptum est, habet nanq; ille Danielis numerus, scilicet mille ducenti nonaginta partẽ mediã, id est, sexcentos quadragintaquinq;: tertiam, id est, quadringẽtos triginta: quintã, id est, ducentos quinquagintaocto: sextam, id est, ducentos quindecim: decimã, id est, centum vigintiocto: quintamdecimam, id est, octogintasex: tricesimam, id est, quadragintatres: quadragesimamtertiam, id est, triginta: octogesimamsextam, id est, quindecim: centesimã vicesimamnonam, id est, decem: ducentesimam quintamdecimam, id est, sex: ducentesimã quinquagesimamoctauã, id est, quinq;: quadringentesimam tricesimam, id est, tres: sexcentesimã quadragesimamquintam, id est, duo: millesimã ducentesimam nonagesimam, id est, vnum. Plures vel alias huius numeri partes non facile quis reperiet, quæ videlicet partes simul coaceruatæ superfluunt quidem vltra quantitatem, cuius partes sunt: veruntamen nec ad duo millia, sicut iam dictũ est, excrescunt: faciunt enim mille octingentos septuagintaocto, cum numeri minoris, id

 est, mil-

est mille ducentorũ sexaginta, qui præsenti loco datus est, in vno redactæ partes, vltra tria mil-
lia, sicut iam dictum est, protendantur. Igitur & ille Daniel & iste Ioannes, siue is qui Ioanni lo-
quitur, vterq; numeris superfluis vsus, illam de qua iam sæpè dictum est, iniquitatis abundãtiam
[Matt. 24] significat. Sed iste qui ex ipsius domini ore audierat, quoniam abũdauit iniquitas, refrigescet cha
ritas multorũ, vt eandem iniquitatis abundantiam acrius innueret, & multò magis superfluum
numerum accepit vel dedit, & ab eadem temporis quãtitate quam Daniel præuiderat, nõ valde
in longum recessit. Notandũ tandem valde, ꝙ cum dixisset, & prophetabunt diebus mille du
centis sexaginta, addidit, [amicti sacco.] Quid est enim amicti sacco, nisi multum humiliati, om
nimodo pœnitentiæ studio. Saccus nanq; duram pœnitentiæ austeritatem significat, quo lugen
[Ionæ. 3] tes operiri solent, maximeq; pœnitẽtes. Sicut de rege Niniue scriptum est, quia ad prædicationẽ
Ionæ surrexit de solio suo, & abiecit pallium suum a se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Sed
quis non miretur testes istos tantæ dignitatis sacco debere amiciri? Attamen ita est. Eorum nan
que est in sacco & cinere peccata hominum lugere, & tanto magis corã domino humiliari, quan-
[Amict9 Heliæ.] to maior in suo tempore est abundantia iniquitatis. Sic Helias cum Iezabel & Achab prophe-
ras domini occiderent, & altaria eius suffoderent, non mollibus vestiebatur aut in domibus re-
[3. Re. 19] gum erat, sed in desertis, incultus & hispidus, asperam vitam ducebat. Nam de eiusmodi cultu
vel habitu eius sic scriptum est: Cuius figuræ & habitus, inquit Ochozias, est vir qui occurrit vo
[4. Reg. 1] bis, & locutus est verba hæc? At illi dixerunt: Vir pilosus & zona pellicea *accinctus renibus.
[accinct9] Qui ait: Helias Thesbytes est. Hoc respiciens & Apostolus cum dixisset: Sancti ludibria & ver
[Hebr. 11] bera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gla-
dij mortui sunt, etiam hæc intulit: Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustia
ti, afflicti. Itaq; testes isti fideles, eo ipso quòd fideles sunt vel erũt illa tribulatione, peccata luge-
bunt populorum, quomodo tunc Helias & Helisæus in desertis, in solitudinibus, in montibus, &
in speluncis peccata Israelis lugebunt, cæterique filij prophetarum. Nunquid enim absq; cau-
sa peccati, dies illi tribulationis tales erunt? Non vtique, sed sicut alibi scriptum est. De humo
[Iob. 5] non egreditur dolor, sic & tunc non pro nihilo, sed pro peccato consurget illa tribulatio. Cum
autem multa sint peccata in populo Christianitatis, non abs re est scire vel quærere scriptura-
rum exemplis, quo maximè vel quali pro peccato illa talis tribulatio contra ecclesiam consur-
gere permittenda sit. Illustris & notæ scientiæ vel fidei vir beatus Hieronymus locum illum in
[Mich. 3] Michæa pertractans: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede do-
cebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant, & super dominum requiescebant, dicentes: Nun
quid non dominus in medio nostrum? nõ venient super nos mala propter hæc, causa vestri, Sion
quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylua-
[Acto 3] rum. Hæc inter cætera dicit Petrus apostolus: Argentum, inquit, & aurum non habeo. Poterat
[Acto. 8] vtique Simoni mago vendere quod petebat, imo poterat simulare vẽdentem. Spiritus enim san-
ctus nec venundari nec emi potest, sed oblatam pecuniam cum offerente damnauit. Nunc vi-
deas prophetas Hierusalem non habere in ore prophetiam, & in domino requiescere, & dicere:
Non venient super nos mala. Quorum causa speculatorium Dei hostili aratro diuiditur, & locus
quondam pacis ruinis plenus sit, & templum domini in vepres spinásq; conuertitur, & est habita
[Peccata] culum bestiarum. Et post aliqua: Propter quod causa nostri qui tales sumus, qui Sion ædificamus
[sacerdo-] in sanguine, & Hierusalem in iniquitate, qui iudicamus in muneribus, qui in mercedibus respon-
[tum.] demus, qui in pecunia diuinamus, & super hoc fictam nobis sanctimoniam vendicantes dicimus:
Non venient super nos mala. Audiamus sentẽtiam domini quæ sequatur: Sion, & Hierusalem,
& mons templi, speculatorium & visio pacis, & templum Christi, in consummatione & in fine,
quando refrixerit charitas, & rara fides fuerit, quasi ager arabitur, & redigetur in tumulos, &
erit in ecclesia syluarum, vt vbi amplæ quondam domus erant, & absque numero aceruí frugũ,
[Contra] ibi vix parua sit casula seruans speciem ciborum, refectionẽ animæ non habentium. Cum hæc
[ambitio] dicit, profectò scire nobis & dicere licet, quia causa futuræ tribulationis tam magnæ, peccatum
[nẽ & a-] est maximè graduum ecclesiasticorum, peccatum venalitatis & auaritiæ, quod nunc aspicimus
[uaritiã] & vbique regnare videmus, ambitione nimia cuncta deuastante, auaritia penè vniuersa reposita
[ecclesia-] intus in ecclesijs deuorante, vbi quia licet viuere, libet etiam ambire: Vnde tunc merito fiet, vt
[sticorũ.] quia non licebit viuere, etiam non libeat ambire, multo amplius, multò miserabilius quam tem
pore persecutionis Neronianæ siue Diocletianæ, quibus vrgentibus nimirum gradus ecclesiasti
cos nec emere delectabat, nec vendere vacabat. Igitur amicti sacco prophetabunt, id est, pœ-
nitentiam agentes & alijs prædicantes, & populo testimonium veritatis annuntiabunt, & Deo
quatenus plagam cessare faciat, siue vt se ne in errorẽ inducantur liberet, tota intentione suppli-
cabunt. Sequitur. [Hi sunt duæ oliuæ & duo candelabra, in conspectu domini stantes.] Qua
si quæreres, quis ex eo, quòd amicti sacco prophetabunt, fructus sperari deberet: Hi sunt, in-
quit, duæ oliuæ, & duo candelabra. Ac si dicat. Quia sic prophetabunt, idcirco erunt in
suo tempore arbores bonæ, arbores oliuæ, pulchræ & fructiferæ, feraces misericordiæ de

cælo

cælo impetratæ, vt propter eos breuientur dies illi tam mali, tam calamitosi. Ipsi nanque sunt Mat.24.
electi illi, de quibus ipse in euangelio futura hæc prænuncians dicit: Et nisi breuiasset Dominus
dies, non *fuisset salua omnis caro. Sed propter electos quos elegit breuiauit dies. Itaque erunt fieret.
oliuæ, id est, causa misericordiæ tuoc accelerandæ. Oliua nanq; misericordiam Domini solet in
scripturis significare, non solummodo pro similitudine fructus, cuius suaui & leni vulnera cu-
rãtur vnctione, verumetiam pro ipso suo nomine quod tractũ est à Græco ἐλεὸς, quod Latine di-
citur misericordia. Candelabra verò in quo sunt? In eo videlicet quod in illis diebus tam ni-
gris, tam tenebrosis, clara prophetia siue prædicatione lucebunt, ita vt fieri non possit vt in er-
rorem inducatur quispiam electorum. Cuius videlicet erroris tantum erit periculum, vt dicere Mat.24.
curauerit ipse dominus custos electorum. Surgent enim pseudoprophetæ, & dabunt signa ma-
gna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Itaque & duæ oliuæ
& duo candelabra hi sunt. Sic in illo tempore, cum Iezabel, nox, & illius antiquæ ecclesiæ
magna obscuritas, cælum obtenebrasset, & per suos satellites prophetas Baal tenebras sparge-
ret, stetit Helias, qui & tanquam candelabrum lucem funderet opportunam, quatenus diceret
populus: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus, & tanquam oliua de cælo impetraret
populo misericordiam, vt cælum daret pluuiam, & terra daret fructum suum. Vnde dicitur in 3.Re.18.
laudibus patrum: Et surrexit Helias propheta quasi ignis, & verbum illius quasi facula arde-
bat. Et post pauca: Qui inscriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiã Domini, cõciliare Eccl.48.
cor patris ad filium & restituere *tribui Iacob: Beati sunt qui te viderunt, & in amicitia tua de- tribus
corati sunt. Helisæus tunc temporis oliua altera, & alterum fuit candelabrum, qui pro eius-
dem vtilitatis intentione, vt misero populo posset prodesse, hoc, optione sibi data, elegit orare Helisæ-
quatenus magistri spiritus duplex fieret in se. De quo ibidem scriptum est: Et in Helisæo com- us altera
pletus est spiritus eius. Et quidem in omnibus istis, inquit ille, non pœnituit populus, & non re- oliua.
cesserunt à peccatis suis vsque dum abiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terram.
Attamen sequitur: Et relicta est gens perpauca, & princeps in *domum Dauid. Et continuo domo.
subiungit: Quidam eorum fecerunt quod placeret Deo, alij autem multa commiserunt pecca-
ta. Ac si dicat: Etsi non omnes correxerunt, attamen multis ad correctionẽ profuerunt. Nimi-
rum ita erit & tecum. Istis nanq; oliuis & candelabris, de quibus nunc dicitur, in cõspectu Do-
mini stantibus, etsi multi scandalizabuntur, fieri tamen non poterit, vt etiam electi in errorẽ in-
ducantur. Sanè quod ait de istis in conspectu Domini stantibus, eiusdẽ Heliæ siue Helisæi quoq;
professioni cõsonat, quorum alter videlicet Helias dicit ad Achab: Viuit dominus Deus Israel, 3.Re.17.
in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia: alter verò, scilicet Helisæus ad Ioram regem
Israel: Viuit Dominus exercituum, inquit, in cuius conspectu sto, quod si non vultum Iosaphat 4.Reg.3
regis Iudæ erubescerem, ne attendissem quidem te, nec respexissem. Et hic & illic verbũ stãtis, ha-
bitũ significat virtutis, quod videlicet testes fideles testes Domini, non cũ errantibus & foris eij-
ciendis iacent in peccatis & vitijs, sed cum veritate recti atque expediti stant in exercitio pie-
tatis, in defensione iustitiæ, in obsequio Dei super thronum sedentis, & orbem terræ in æqui-
tate iudicantis. Sequitur. [Et si quis voluerit nocere, ignis exiet de ore ipsorum, & deuorabit
inimicos eorum. Et si quis eos voluerit lædere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem
claudendi cælum ne pluat diebus prophetiæ eorum, & potestatem habent super aquas con-
uertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescunque voluerint.] Tota
hæc testium dignitas cum scripturarum maiestate procedit, & pulchrius quàm verbis queat
explicari, dum futuris *vel præsentibus intendit, præteritorum quoque memores nos esse cõ- &
pellit, si verum volumus eorum quæ dicuntur sensum consequi. Cum enim dicere sic posset: Cur di-
Si quis eos voluerit in errorem inducere, & prædicationem siue regulã veritatis hæreticæ praui- cit, ignis
tatis turbinibus obtuere, iudicium damnationis exiet de ore eorum, vt anathematizent eos & exiet de
satanæ in æternum tradant interitum. Cur sic maluit intelligere, & si quis eos voluerit no- ore ipso
cere, ignis exiet de ore ipsorum, & deuorabit inimicos eorum? Cur, inquam, nisi quia potestatis rum.
eius in illo sæpedicto Helia mysticum præcessit exemplum? Sic enim scriptum est: Misitq; ad eũ, 4.Reg.1
videlicet Ochozias, quinquagenarium principem, & quinquaginta qui erant sub eo: Qui ascen-
dit ad eum, sedentique in vertice montis ait: Homo Dei, rex præcepit vt descendas. Respondẽsq;
Helias, dixit quinquagenario: Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & deuoret te & quin- Exiuit
quaginta tuos. Descenditque ignis de cælo & deuorauit eum, & quinquaginta qui cum eo erant. ignis de
Misit principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo, & similiter ignis exiuit de ore He-
ore eius, id est, descendit ad imperium oris eius, & deuorauit eos. Vnde constat quod intentione liæ.
nocendi dixerint: Homo Dei, rex præcepit vt descendas: Homo Dei, hæc dicit rex: Festina, des-
cende; & idcirco dixerit ille: Descendat ignis de cælo & deuoret vos, dictumque effectus con-
secutus sit. Nimirum quomodo tunc ignis de ore illius visibilis exiuit, & inimicos eius regia cum
tumore mandata perferentes deuorauit, sic de ore istorum ignis exiet inuisibilis, id est, iudi-
cium damnationis, deuorabit eos qui regibus impijs, regumque impiorum capiti Anti-

christo adulantes nocere illis siue lædere illos voluerint. Item cum dicere posset: Hi habent po-
testatem ligandi in cælo & in terra, vt non veniat super inimicos eorum propitiatio vel pec-
catorum remissio, cunctis diebus ministerij vel officij, id est, vsque in finem seculi, siue in sem-
piternum, cur sic dicere maluit: Hi habent potestatem claudendi cœlum ne pluat diebus pro-
Heliæ phetiæ eorum? Cur, inquam, nisi quia talis quoque pluuiæ siue potestatis ad pluuiam huiusmo-
potestas di cohibendam in eodem Helia claruit mysterium? Ille etenim oratione orauit vt non plueret
3.Re.17. super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam
Iaco.5. & terra dedit fructum suum. Quod cum facere domino iubente intenderet, magna cum po-
3.Re. 8. testate dixerat regi Achab: Viuit dominus Deus Israel in cuius conspectu sto, si erit annis his ros
& pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Sic profecto testes isti aduersarijs suis inimicis Christi &
hostibus veritatis claudunt cælum, clausa continent ora sua qui ipsi sunt cælum, ne pluant
Tit. 3. super eos verbum, nolentes effundere sermonem, vbi auditus non est, vtpote quos secundum
Apostolum post primam & secundam admonitionem deuitare debent, quia subuersi & pro-
prio iudicio condemnati sunt. Talem ob causam primum Iudæis subuersis, & proprio iudicio
condemnatis, clausum est huiusmodi cælum Deum sequentes autorem, qui de illis vel contra
illos in propheta culpam ipsorum præuidens, & nubibus meis, inquit, mandabo ne pluant
Esaiæ 5. super eos imbrem. Item cum dicere posset: Et potestatem habent super doctrinas nequam
condemnandi eas, & anathematis dare sententiam, vt quicunque receperit eas similem sortia-
tur damnationem, cur sic maluit dicere: Et potestatem habent super aquas conuertendi eas in
Exod.7. sanguinem, nisi vt ad mysticam nos mitteret historiam, vbi testes Moses & Aaron aquas Aegy-
pti verterunt in sanguinem. Denique quomodo illis potestatem habentibus, materiales Aegy-
ptiorum aquæ versæ sunt in sanguinem, sic istis iudicij diuini potestate vtentibus, hæreticorum
prauam doctrinam effundentium, & omnium illis consentientium conscientiæ, hic audiuns
horridam & sanguineam quam sunt bibituri mortis æternæ damnationem. Addidit hic, &
percutere terram omni plaga quotiescunque voluerint habent potestatem, subaudiendum est,
quomodo illi iam dicti Moses & Aaron terram Aegypti visibiliter tot plagis percusserunt. Sic
enim sententijs multiplicibus terram, id est, terrenos homines inuisibiliter percutiunt, donec
deficiant rebelles, & vltima damnatione inuoluantur, quomodo illi terram Aegypti visibili-
ter tam diu contriuerunt, donec vltima plaga percussi Aegyptij cum rege suo deuoluerentur in
maris profundum. Sequitur. [Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendet de abys-
so faciet aduersus illos bellum, & vincet illos & occidet eos. Et iacebunt corpora eorum in pla-
teis ciuitatis magnæ quæ vocatur spiritaliter Sodoma & Aegyptus, vbi & Dominus eorũ cru-
cifixus est.] Cũ, inquit, finierint testimoniũ suũ. Nimirum cuique testium fidelium suum præfinitũ
est tempus, suusq; numerus, videlicet quousque testificandi officio fungantur, vel quam vsq; ad
2.Co. 5. mensuram meritorũ illorũ cumulus sit perficiendus. Hoc ignorantes ipsi dum adhuc in corpore
Philip.1 viuentes à Domino peregrinantur festinanter nõnunq̃, cupiunt dissolui & esse cum Christo, nõ
attendentes præ festinatione desiderij sursum ad Deum anhelantes, vtrum præfecerit testimo-
nium suum an non. Ille autem sciens & præuidens quid vel quantum adhuc supersit, ad ipsorũ
profectum differt complere desiderium, quẽadmodum & iste Ioãnes, sicut in gestis eius legimus,
cum multoties rogaret, quatenus hinc exire & ad Christum sibi venire concederetur, refert re-
sponsum fuisse sibi, expecta vt populum liberes crediturũ mihi. Item persecutores impij, ver-
bi Dei profectum & gloriã testimonij eius odientes, testes sanctos auferre de terra festinant, Deus
autem seruat illos, & insidiantium conatus præuenit & cassat, donec illi testimoniũ suũ finiant,
sic & ipsum testem fidelem, testiumque fidelium principem Christũ festinabat Herodes occidere,
Lucæ 13 & permissus nõ est, donec ille testimoniũ suum finiret, quod ita Lucas refert: Accesserunt quidã
pharisæorum dicentes illi: Exi, vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis, ite & di-
cite vulpi: Ecce eijcio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor. Ve-
runtamen oportet me hodie & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit prophetã perire
extra Hierusalem. Igitur cum finierint testimonium suum, id est, non ante q̃ finiant testimo-
nium suũ, bestia scilicet Antichristus, qui iamdudũ, vt ait Apostolus, operatus est & operatur mi-
nisterium iniquitatis, faciet aduersus illos bellum. Quale bellum? Nimirum quale solet esse in-
ter veritatem & mendacium. Isti nanq; testes contra quos ille facit vel faciet bellũ, nõ ferro ma-
teriali, sed tantũ verbo veritatis pugnare consueuerunt. Bellũ ergo faciet aduersus illos, id est,
veritatẽ fortiter erecto impugnabit mendacio. [Et vincet illos,] id est, pene vsque ad victoriam
2.Thes.2 deprimet illos, sicut illud quod alibi dictum est: Et impleuerunt ambas nauiculas ita vt merge-
rentur, id esse oportet, ad submersionẽ pene venerentur. Exurgent enim, inquit Christus, pseudochri-
Lucæ 5. sti & pseudoprophetæ, & dabunt signa & portẽta ad seducendos, si fieri potest, etiã electos. Tunc
Mat.24 itaque pius martyr inter tormenta signa non faciet, bestia autẽ illa mẽdacia faciet signa per pro-
phetas suos, & in hoc videbitur superior. Quid tandem? [Ecce occidet illos,] inquit. Quis occi-
det nisi is qui occidere solet? Nam ipse quidem in persona sua nondũ venit, qui proprie Anti-

christus

christus dicitur, & constat quia venturus est, sed in spiritu eius iam venit Nero, & post eum cæteri, in quibus ille filius perditionis, qui in suo tempore reuelandus est ministerium iniquitatis iam diu multumque operatus. [Et iacebunt corpora eorũ in platea ciuitatis magnæ.] Bestia quæ ascendet de abysso, id est, de occulto nobisq; incognito malitiæ & tenebrarũ profundo, vbi nunc est diabolus Deo contrarius, anteq̃ perditum illũ hominẽ ingressus, proprie dicatur, & sit Antichristus, cum occiderit corpus, post hæc amplius non habebit quid faciat, sed hoc tantum faciet, vt corpora quæ occiderit insepulta iacere faciat in plateis. Hoc quàm sæpe iam factum sit, non ignorat, qui martyrum gesta vel passiones legit. Porrò, ciuitas magna cuius in plateis iacuerunt vel iacebunt testium istorum corpora, ciuitas est sanctæ ciuitati contraria, ciuitas diaboli contraria ciuitati vel ecclesiæ Dei, cuius primus ciuis & opifex fuit fratricida Cain, & exinde omnes filij superbiæ, cuius vel quorum rex ipse diabolus est. Ipse enim (inquit Dominus ad beatũ Iob) rex est super omnes filios superbiæ. Eiusmodi ciuitatis ædificia sunt vitia omnia, maximeq; libido & superbia. Ideo nunc dicit: [Quæ vocatur spiritaliter Sodoma & Aegyptus.] Sodoma videlicet propter libidinem, maxime illam quæ est contra naturam, cuius Sodoma illa localis in sua pœna horrendũ fuit exemplũ. Aegyptus propter superbiam, cuius q̃ damnabilis sit præsumptio, Aegyptij cum rege suo in mare mersi cum curribus & equis magnũ & famosum vniuerso mundo præbuere documentum. Rectè ergo talibus denotatur vocabulis illa ciuitas. [Vbi (inquit) & Dominus eorũ crucifixus est.] Dominus testiũ istorũ Iesus Christus est testis fidelis, & hic Hierosolymis extra portã ciuitatis crucifixus est. Ergo ne Hierusalem ciuitas illa, in qua reges olim iusti regnauerunt, in qua singulare fuit vnius Dei templum, Sodoma vocatur & Aegyptus? Ita planè si ad propheticam respicias veritatem, qua suggerente Esaias ita locutus est: Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legẽ Dei mei populus Gomorrhæ. Præmiserat autem in titulo, dicens: Visio Esaiæ filij Amos quam vidit super Iudã & Hierusalẽ. Igitur qui carnaliter erant Iuda & Hierusalẽ, spiritaliter illic Sodoma & Gomorrha dicti sunt. Alius quoque propheta cum dicit eidẽ populo, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa, nomini huic alteri locum & causam dat, vt Aegyptus dicatur, eadẽ ciuitas, quia videlicet sicut Amorrhæi & Cethæi, sic & Aegyptij de posteritate maledicti Cham fuere exorti. Ferat proinde opprobrium suum ciuitas illa, vbi Dominus istorum crucifixus est, vt vocetur spiritaliter Sodoma & Aegyptus, id est, pars cõpuretur magnæ ciuitatis diaboli, quæ istis nominibus denotatur. Et sicut super Sodomam pluit Dominus ignem & sulphur, & sicut in Agypto aquæ virga Mosi percussæ in sanguinem versæ sunt, sic illi qui Dominũ crucifixerunt, dignum cũ cæteris, imo pro cæteris vbiq; gentium homicidis atq; immundis subeant æternum ignis & sanguinis iudicium. [Et videbunt de populis, & tribubus, & linguis, & gentibus corpora eorum tribus diebus & dimidio, & non sinent ea poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & iocundabuntur, & munera mittent inuicem, quoniam hi duo prophetæ cruciauerunt eos qui inhabitant super terram.] Peccatum peccatorum, omnium deterrimum est, impios lætari cum malefecerint, & exultare in rebus pessimis, & meritò talibus multus & inexhaustus repositus est thesaurus iræ Dei viuentis. Hoc peccatum in illos occisores testium sanctorum grauissimè denotat enuntiatio hæc, qua nunc dicitur: Et videbunt & gaudebunt, & iocundabuntur, & munera mittent inuicem. Quid enim videbunt? Vtique magnum scelus suum, scilicet corpora sanctorũ quos occiderunt non posita in monumentis, & suæ potestatis esse, vt non ponantur in monumentis. Et quam ob rem super hoc tantopere gaudebunt, & iocundabuntur, & munera mittent inuicem? Quoniam (inquit) hi duo prophetæ cruciauerunt eos, & subaudiendum est, quia occidendo illos magno (vt ipsi putant) cruciatu liberauerunt semetipsos. In promptu esset de gestis vel prælijs sanctorum proferre exempla, & demonstrare vbi vel quando truces homicidæ prostratis legionibus martyrum gauisi & iocundati fuerint, imo & in medio funerum discumbentes, profusis conuiuijs epulati fuerint, tanq̃ de maximis hostibus ingentes triumphos cõsecuti. Sed vnũ de Domino ipsorũ qui crucifixus est exemplum sufficit. Cũ enim crucifixissent illum, ita gauisi sunt & iocundati, vt mouentes capita sua dicerẽt: Vah qui destruit templum Dei, & in triduo illud reædificat. Præterea, quasi munus sibi miserunt inuicem, ducentes illum ad Annã primũ, deinde ad Caipham, deinde ad Pilatum, deinde ad Herodem, deinde rursus ad Pilatum. Ita quasi spectaculi munus miserũt inuicẽ, & huic muneri suo gratiã impiã habuerunt. Deniq; Annas honorẽ sibi fieri arbitratus est quod ad se duceretur primũ, quia erat socer Caiphæ. Pilatus aũt & Herodes amici facti sunt in ipsa die, nam antea inimici erant ad inuicem. Adeo gaudebant & iocundabantur, tanquam immẽso liberati cruciatu, quia videlicet sicut nunc dictum est, quoniã hi duo prophetæ cruciauerunt eos, qui inhabitant super terrã sic & multo vehementius ipse Dominus prophetarum cruciauerat eos, adeo vt grauis esset illis etiã ad videndũ. Pro eo quod ipsi erant inhabitantes terram, id est, non minus corde q̃ corpore terræ siue terrenis cupiditatibus inhærebant, iste aũt cælestia loquebatur, & terrenam illorũ reprehendebat auaritiam. Veruntamen quod de testibus istis dicitur, & corpora eorum non

Marginal references: 2.Thes.2. — Luc.12. — Gen.4. — Iob.41. — Gen.19. — Exo.14. — Esaiæ 1. — Ezec.16. — Gen.9. — Exod.7. — Prou.2. — Mat.27. — Luc.23.

sinent poni in monumentis,hoc in illum dominum ipsorum, qui crucifixus est illi facere non sunt permissi. Prouiderat enim illi spiritus sanctus sacræ ac mysticæ legis per præceptū huiusmodi. Quando peccauerit homo quod morte plectendū est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur, quia maledictus à Deo est, qui pendet in ligno. In qua sententia notandum, quod maledictum non pœna facit, sed culpa, cum sic præmittit, & diligenter determinat, quando peccauerit homo quod morte plectendum est, demumque subiungit, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo. At illi eum qui non habebat culpam arbitratu quidem suo maledictū esse voluerunt propter pœnam.

Deut. 21.

Veruntamen sicut iam dictum est, authoritate legis suffragante, non licuit eis prohibere sepulturam, atque ita etiam in hoc nescientes saluti nostræ deseruierunt, vt cuius anima descenderat ad inferos, cunctas per potentiam insitæ sibi diuinitatis liberatura electorū animas, eius corpus non prohibita sibi sepultura poneretur in terra, daturū corporibus mortuorū vt de sepulchris suis exiliant in resurrectione futura. Notandum tandem, quod sic tempora circūscribit, vt dicat, tribus diebus & dimidio videbunt corpora eorum, rursumque: [Et post tres dies & dimidium spiritus vitæ à Deo intrauit in eos, & steterunt super pedes suos.] Quantū enim tēporis supra significauerat, dicendo: Et ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus. Itemque: Et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, tantundem significat, dicendo, nunc tribus diebus & dimidio. Itemque & post dies tres & dimidium. Tempus ergo & tempora, & dimidiū temporis, id est, annos tres & semissem, tres dies ac dimidium hic appellat.

Sepultura Christi.

Cur hoc? Cur dum prophetarent testes isti, tempus prophetiæ illorum diebus mille ducentis sexaginta, id est, tribus annis & dimidiu præfinitum est, postquā autem prophetauerunt, postquam bestia occidit corpora, post hæc non habitura quid faciat, pro tribus annis & dimidio, tres dies & dimidium dicere vel scribere complacitum est? Nimirum quia sanctis Dei testibus in agone permolesto pro veritate certantibus, dum instat, dum præsens est angustiæ tempus, dum quo nolunt, ducuntur sensui fragilissimæ carnis longum videtur, postquam autē abierit tempus illud, vt iam vltra non sit mors, neque luctus, neque clamor, neque dolor, quæ prima abierunt, tunc demum positis in æternitate beata, respicientibus post tergum, breue videbitur fuisse quod pertulerunt, & tunc perpēdent quàm verè Apostolus dixerit, quia nō sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Ait ergo: Et post dies tres & dimidium spiritus vitæ à Deo intrauit in eos, id est, post breue tempus, quamuis multum videatur, futurū est vt reduces spiritus in iussu omnipotentis reuertantur in artus proprios, & resurgant qui mortui in sepulchris iacuerant, vel etiam insepulti proiecti fuerant. Mutata sunt tēpora verborum, cum hactenus de futuro fieret enuntiatio, & ciuitatem sanctam calcabunt, & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt, & iacebunt in plateis corpora eorum, & videbunt de populis, & gaudebunt, nunc autem præterito tempore sic dicitur, spiritus vitæ à Deo intrauit in eos, & steterunt. Nimirum hoc indicio mutata esse persona significatur, quia videlicet ab eo quod supra dictum est, atrium autē quod est foris templū eiice foras, & ne metiaris, quoniam datum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt: hæc & cætera vsque ad hunc locum verba sunt eius personæ quæ calamum dedit, hic autem persona Ioannis rursum loqui incipit eodem tempore verborum, scilicet præterito, quo loquebatur superius, quod non inusitatum cōstat esse sermonibus propheticis. Sæpius nanque dum futura prænuntiant, verbis vtuntur præteriti temporis. Et steterunt (inquit) super pedes suos. Subauditur in magna constantia. Hoc enim innuit illud quod additum est, super pedes suos. Tunc etenim (vt Sapientia dicit) stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores illorum. Videntes turbabuntur timore horribili. De quo timore malorum, simulque de illo statu sanctorum hic protinus subditur: [Et timor magnus cecidit super eos qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cœlo dicentem illis: Ascendite huc: Et ascenderunt in cœlum in nube, & viderunt illos inimici illorum.] Hoc nimirum viderunt, imo visuri sunt inimici eorum, quia vocem audient magnam, dicentis: Ascendite huc, dicentis: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Tunc (inquit Apostolus) rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, & sic semper cū Domino erimus. Hoc est quod vidētes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, gementesque præ angustia spiritus, dicentes intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Hi sunt, quos habuimus aliquādo in derisum, & in similitudine improperiū. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finē illorum sine honore. Quomodo ergo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? [Et in illa hora factus est terræ motus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit, & occisi sunt in terræ motu nomina hominum septem milia. Et reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cœli.] Nihil verius quàm quod in illa hora quando resurgent mortui fiet terræmotus magnus, vt euigilent omnes, cum tali tamque profundo somno sopiantur.

Ioan. 11.

Infra 21.

Rom. 8.

Stabunt iusti, magna cōstantia &c. Sap. 5.

Gloria iustorū. Mat. 25. 1. Thes. 4 Sap. 5.

Porrò, quod supra ciuitatem magnam dixit, quam & spiritaliter Sodomam & Aegyptum

vocari

vocari asseruit, id nunc non ciuitatem, sed decimam appellat partem ciuitatis, quam & cecidisse, vel casuram esse dixit. Et reuera quæ dicitur ciuitas diaboli, non ciuitas est, sed ruinæ sunt, magnę & sanctæ ciuitatis Hierusalem cęlestis, cuius nouem sunt angelorum, & idcirco qui inde ceciderunt, & homines qui de illorum sorte sunt, rectè dicuntur decima pars, ruinosa pars eiusdem ciuitatis. Vtriq; ceciderunt. i. cadent, videlicet in infernum, cum diabolo & angelis eius, & homines sequaces eius. Idcirco non fuit contentus dixisse: & decima pars ciuitatis cecidit, sed addidit: [Et occisi sunt in terræ motu nomina hominum septem milia.] Nam septem
milia hominum idem est, ac si diceret: vniuersitas hominum impiorum. Maluit tamen dice- Septem milia hoim. i. omnes impii.
re: nomina hominũ, quàm simpliciter hoïes, per quod intelligimus nominatos in hoc seculo, &
inclytos homines, videlicet de qualibus in psalmo scriptum est: Tabernacula eorum in progenie
& progenie, vocauerunt nomina sua in terris suis. Et in Esaia: Propter hoc dilatauit infernus a-
nimam suam, & aperuit os suum absque vllo termino, & descendent fortes eius, & populus eius, Psal. 48. Esa. 5
& sublimes eius, gloriosiq; eius ad eum. Quomodo cecidit vel casura est illa decima pars
ciuitatis, & hominum nomina quomodo occidenda sunt in illa hora terræmotus tam magni?
Nimirum eodem, qui dicet testibus suis: ascendite huc, id est, venite benedicti patris mei, possi- Mat. 25.
dete regnum, eodem (inquam) Domino dicente: cadite illuc. i. discedite maledicti in ignem æternum, cadent & ibunt in supplicium æternum. [Et reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cęli.] Qui sunt vel erunt reliqui, nisi omnes electi qui stabunt à dextris? Nunquid autem isti timebunt vel in timore mittentur, quando diabolus, videntibus cunctis, præcipitabitur?
Timebunt planè, quia sic ad beatum Iob Domino loquente audiuimus vel legimus: Cùm Iob. 41
sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur. Tanto quippe pondere terroris excutietur, vt sanctorum etiam prædicatorum, quos angelos scriptura nominare consueuit, fortitudo turbetur. Erit autem in eis aliquo modo tremor lætus, & timor securus, quia & cælesti regno se remunerari certi erunt, & pro carnis infirmitate contremiscent per tanti turbinis metum. [Et dederunt (inquit) gloriam Deo cęli.] Videlicet admirantes virtutem fortissimi, qui tam fortem, tamq; superbum tam fortiter pręcipitabit. Tali modo decima pars supernæ ciuitatis, quæ dudum de cęlo cecidit, remanentibus nouem (vt iam dictum est) angelorum ordinibus, tunc de terra quoque & de aere isto (in quo hactenus nequiter vagantur illi magni spũs) cadet & præci-
pitabitur, quam videlicet partem Apostolus vocat spiritalia nequitię in cęlestibus, & homines Ephes. 6
impij simul mittentur. [Væ secundum abiit, ecce væ tertium veniet cito.] Hoc illi loco supe-
riori iungitur, vbi præmisso, væ vnum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ, continuò sequi- Supr. 6
tur, quia angelus sextus tuba cecinit. Et plaga magna subscribitur, solutis quatuor angelis, à quibus occisa est tertia pars hominum tribus plagis. s. plaga ignis, plaga fumi, & plaga sulphuris. Siquidem ea quæ hoc sequenti libello tractata sunt, ab eo loco quo sic cœpit: Et vidi alium angelum fortem descendentẽ de cęlo, vsq; ad præsentem locum quo nunc dicit, væ secundum
abiit, & ecce væ tertium veniet citò, neque ad illud secundum, neq; ad istud tertium væ, sed ad Supr. 10
laudem pertinet Christi, & magnificentiam gloriæ eius & misericordię, qui illud vltimũ væ, ne 1. Tim. 1
electis eius imparatis ex improuiso superueniret, per semetipsum venire, & illud prenuntiare dignatus est. Hoc animaduertentes quæcunque credimus, quia Christus Iesus in hunc mundum peccatores saluos facere venit, & quęcunque legimus, quia per semetipsum ore proprio in euangelio suo illud vltimum væ, id est, iudicium damnationis impiorum futurũ esse prædixit, dicamus cum isto qui hæc dicit vel scribit, quia secundum væ abiit, & ecce væ tertiũ veniet citò.
[Et septimus angelus tuba cecinit, & factæ sunt voces magnæ in cælo, dicentes: Factum est regnum huius mundi Domini nostri, & Christi eius, & regnabit in secula seculorum. Et viginti quatuor seniores qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adora-
uerũt Deũ, dicẽtes: Gratias agimus tibi dñe deus omnipotẽs, qui es, & qui eras, *qui accepisti vir- Et qui venturus es, quia
tutẽ tuã magnã, & regnasti, & iratæ sunt gẽtes. Et aduenit ira tua, & tẽpus mortuorũ iudicare, &
reddere mercedẽ seruis tuis, & prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuũ pusillis & magnis,
& exterminandi eos qui corruperunt terram.] Tuba hæc septima, illa (vt iam supra memora-
uimus) tuba nouissima est, cuius & Apostolus meminit, vbi ad Corinthios scribens, ita di- 1. cor. 15
cit: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, In momento, in ictu oculi, in 1. thes. 4
nouissima tuba: Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti. Itemq; ad Thessalonicenses: Quoniam ipse Dñs in iussu, & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo. Quis autem dubitet ad cantum tubæ illius septimę siue nouissimæ, resurrectionem mortuorum, pertinere vel futuram esse, de qua & illic Apostolus dicit: & mortui resurgent incorrupti, & hic iste iam præmisit: quia spiritus vitę à Deo intrauit in eos, & steterunt super pedes suos? Quare ergo sic iste anticipauit, vt prius diceret, spiritus vitę à Deo intrauit in eos, quod est mortuos resurgere, & deinde scriberet, væ secundum abiit, & ecce væ tertium veniet cito, addens continuò, & septimus angelus tuba cecinit? Quare (inquam) nisi quia resurgere à mortuis, & stare super pedes, non est vę, sed gaudium magnum testibus illis, de quibus vel pro quibus

bus illam prophetiam contexuit? Denique & quod dixit, quia facto terræ motu decima pars ci-
uitatis cecidit, quoniam pro gloria testiũ eorundẽ dixit, magis in gaudium sanctorum debuit e-
nunciari, & idcirco tandem ad illud væ respiciens septimæ tubæ cantum intulit, cuius canentis
hæc summa est vox, qua ipsum væ ita concludit: Et aduenit ira tua, & tempus mortuorum iu-
Supr. 10 dicare, & reddere mercedem seruis tuis, & exterminandi eos qui corruperunt terram. Hoc nimi-
rum est vltimum væ, & iste cantus tubæ septimæ, de quo veraciter iurauit iste angelus fortis,
quia tempus amplius non erit, sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere,
consummabitur mysterium Dei: Canente ergo septimo angelo, factæ sunt voces, inquit, magnæ
in cælo, dicentes: Factum est regnum huius mundi Dñi nostri, & Christi eius, & regnabit in secu-
la seculorum. Voces istæ magnæ beatorum angelorum & sanctorum omnium non conticе-
scent in æternum. Cùm autem dicunt, factum est regnũ huius mundi dñi nostri, & Christi eius,
subintelligendũ est nobis, ita vt impletum sit iam ex illa nouissima tuba, id quod dño filio dixit
Psal. 109 pater dominus: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
Psal. 2. Nam nunc quidem regnat Dominus, & iam Christus eius qui dicit in psalmo: Ego autem con-
stitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, in gloria regni sui est, ex quo resurrexit
à mortuis, & in cælum ascendit, iuxta propheticum eiusdem psalmistæ præconiũ: Gloria & ho-
Psal. 8 nore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Sed adhuc rebellis ex
In regno Christi. i. ecclesia, sunt adhuc multa scandala. magna parte recalcitrat mundus, & sanctos eius ministros persequitur. Proinde Apostolus
cùm huius testimonii meminisset, dicens. Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum
super opera manuum tuarum, omnia subiecisti sub pedibus eius: continuò subiunxit futurum
de quo loquimur: Nunc autem nondum videmus omnia illi esse subiecta. Itaq; sicut iam
dictum est, iam quidem regnat Dominus, & Christus eius, & præsens quoque ecclesia regnum e-
ius dicitur & est, sed sunt adhuc multa in regno eius scandala, quæ canente nouissima tuba col-
Hebr. 2 ligentur. Quod cum factum fuerit, tunc demum pleno ore ritè cantabitur: Factum est regnum
huius mundi, Domini nostri & Christi eius, quia vinctis in carcere inferni cunctis hostibus, pa-
câtum regnum, & in pace regnabunt in secula seculorum. Et viginti quatuor seniores qui in
conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adorauerunt Deum, dicen-
tes: Gratias agimus tibi Dñe Deus omnipotens, qui es, & qui eras, quia accepisti virtutem tuam
magnã, & regnasti, & iratæ sunt gentes: Et aduenit ira tua, & tempus mortuorum iudicare, & red
dere mercedem seruis tuis, & prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis & magnis,
& exterminandi eos qui corruperunt terram. Multis & bonis Dei operibus, magnis & æter
nis beneficiis eius, magnę & sempiternę gratiarum actiones debentur. Quid autem isto eius-
dem Domini Dei omnipotentis beneficio maius & pulchrius, quod commemorantes dicunt,
Rom. 5. quia accepisti virtutem tuam, & regnasti? Quid enim magnificentius, quàm quod virtutẽ suam
Ioan. 12. Dominus accepit, & regnauit? Regnabat quippe peccatũ, regnabat mors ab Adam, regnabat
Mat. 12 Luc. 11. diabolus mundi huius obtinens principatum, & hic erat fortis armatus qui in pace sua possіde-
bat, & custodiebat atrium suum. Super hoc generi humano condolens accepit virtutem suam,
& regnauit, superuenit fortior, vicit illum, & vasa eius diripuit. Hęc est illa acceptio virtu-
Psal. 92. tis & regni, de qua & psalmista prædixit: Dominus regnauit, decorem indutus est, indutus est
Dominus fortitudinem & pręcinxit se. Quomodo vel quando illam virtutem suam acce-
pit? Imò quæ est illa virtus Dei, nisi spiritus Dei, digitus Dei, dicente ipso qui regnauit: si in di-
Mat. 12 gito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos regnum Dei? Nam quod spiritus Dei virtus
Luc. 11. eius rectè dicatur, & sit, Gabriel quoque archangelus ad Mariam testatur, cùm dicit: Spiritus san-
ctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Vnde notandum quòd non dixerint
tantum, quia accepisti virtutem, sed accepisti, inquiunt, virtutem tuam. Etenim homo factus
Dei filius, siue cùm fieret homo, in ipsa quidem conceptione sui virtutem istam accepit, sed
antequam fieret homo, virtus eadem sua erat, quia suus & patris vnus spiritus erat. Itaque
non sine magno pondere dictum est, accepisti virtutem tuam, quia quod fideliter credimus
virtutem siue spiritum quem in natura humanitatis dono accepit, eandem virtutem, eundem
spiritum, priusquàm mundus fieret, vnus idemq; Dei filius in natura diuinitatis consubstantia-
lem sibi habuit. Rectè igitur vbi tale tantumq; regnantis Domini beneficium consumma-
bitur, cadentes in facies suas viginti quatuor seniores, id est, vniuersi ecclesiarum patres, magi-
stri siue rectores, adorant, & dicunt: Gratias agimus tibi Dñe Deus omnipotens, &c. Illa gratia-
rum actio cadentium in facies suas, id est, ordinata reuerentia subiicientium animas suas, finem
nullum habitura est. Quod dicunt, qui es, & qui eras, malam damnatorum aduersariorum vo
luntatem percutit, & fine sine diuerberat, qui hoc agere nitebantur, vt non esset, vt non
Psal. 40 subsisteret, sicut Psalmista ex persona ipsius aduersum illos contestatur: Inimici mei dixe-
runt mala mihi, Quando morietur, & peribit nomen eius? Præmisso nanque, quia ac-
cepisti virtutem tuam, & regnasti, id est, incarnatus de tuo spiritu sancto, & principem
mundi foras eiecisti, continuò subnectunt: [Et iratæ sunt gentes.] Ad quid enim iratæ
sunt

ſunt gentes, vel quid iraſcendo efficere voluerunt gentes, niſi hoc vt non eſſet? Sanè hic à nomi-
ne gentium Iudæi non excipiuntur, quia primi irati ſunt, & maximè inuiderunt, tradentes il- Mat. 20
lum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, dicentes (ſicut iam memini- Luc. 18
mus) quando morietur, & peribit nomen eius? Vnde item in pſalmo vehementer inſultabundus
illis improperat ſpiritus ſanctus: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? Verè Pſalm. 2
inania meditati ſunt, quia tu Domine, & antequam homo fieres, Deus eras, & nunc poſtquam
gentes iratæ ſunt, & fremuerunt te occidentes, reſurrexiſti, & es. Hinc eſt quod itidem in Dauid
dicis ad patrem: Exurrexi, & adhuc ſum tecum. Iratæ ſunt igitur gentes, id eſt, te occiderunt, & Pſal. 138
(ſicut iam dictum eſt) te occidendo fremuerunt. Sed quid deinde? [Et aduenit (inquiunt) ira
tua.] Rectè & ordinatè, quia gentes prius iratæ ſunt, poſt aduenit ira tua. Hic eſt ordo iuſtitiæ Irà Dei
legitimus, vt nulli Deus iraſcatur, niſi illi qui prior fuerit iratus intumeſcendo, reſiſtendo, ſuumq; poſt irā
reatum in ſimilitudinem præuaricatoris Adæ defendendo. Vbi quis iraſcitur, & reſiſtit, ibi de- pecca-
mum Deus iraſcitur & reſiſtit, & contra fortem vtitur ſua vi, quæ non poteſt portari. Hinc Pſal- toris.
miſta cùm dixiſſet: Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi, continuò ſubiunxit: ex tunc ira tua. Ac Pſal. 75.
ſi dicat: Non ex quo quis peccat, ſed ex quo peccatum ſuum defendendo turrœq; iuſtitiæ reſiſten-
do multiplicat, ex tunc ira tua, cui non eſt qui reſiſtere valeat, ſicut alibi ſcriptum eſt: Deus cuius Iob. 9.
iræ nemo reſiſtere poteſt. Hic & particulariter in ſingulis hominibus, & vniuerſaliter in omni
genere humano iudicii ordo ſeruatur. Dicunt ergo: Et iratæ ſunt gentes, & aduenit ira tua. Ac
ſi dicant: Quia gentes pœnitentiam, te prædicante, recipere noluerunt, ſed econtra magis iratæ
ſunt, & fremuerunt, & inania meditati ſunt, & aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt
in vnum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius, iuſiè nunc demum aduenit ira tua,
ſicut ibidem de te ſubſcriptum eſt: Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturba- Pſal. 2
bit eos. Nam exponentes quid dixerint, & aduenit ira tua, ſubſequuntur, & dicunt: [Et tem-
pus mortuorum iudicare, & reddere mercedem ſeruis tuis, & prophetis, & ſanctis, & timenti-
bus nomen tuum puſillis & magnis, & exterminandi eos, qui corruperunt terram.] Iræ eius
quæ aduenit, effectus eſt, exterminare eos, qui corruperunt terram. Nam reddere mercedem
ſanctis, non ira, ſed gratia pro gratia eſt, gratia beatitudinis pro gratia vocationis, vel fidei
beatitudinem promerentis. Et rectè ſic ſermo contextus vel ordinatus eſt (vt prius dictum ſit) Prius
reddere mercedem ſeruis ſuis, ac deinde: & exterminandi eos qui corruperunt terram. Nam & datur
ſecundum veridicum ordinem, ſiue ordinatam veritatem Euangelii, prius merces reddetur merces bonis,
dextris ſeruis Dei, deinde exterminabuntur ſiniſtri. Prius enim dicet rex ille his, qui à dextris deinde
erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Ac deinde his qui à ſiniſtris erunt: Ite ma- extermi
ledicti in ignem æternum. Tali nanque modo & ſeruis Dei merces reddetur, & corruptores nantur
terræ exterminabuntur. Qui autem ſunt corruptores terræ, niſi corruptores corporum & a- impii.
nimarum, ſeruientes omnimodæ cupiditati ſuæ? Neque enim in iudicio Dei cauſa exigitur Mat. 25
corruptionis, niſi eius qua corrumpitur creatura rationalis, quæ cum terra Dei eſſe deberet,
& afferre fructum fidei, ſanctimoniæ, & pacis, ſiue dilectionis, ita corrupta eſt in ſemetipſa, vt
amaras incredulitatis omniumq; libidinum ſpinas afferret, ac perinde maledictioni deputata
ſit. Ita in diebus vocis ſeptimi angeli, cùm cœperit tuba canere, conſummabitur myſterium Sup. 10
Dei, & ſicut iurauit angelus ille fortis, qui ſtetit ſupra mare, & ſupra terram, manumq; ſuam
in cælum leuauit, tempus amplius non erit, tempus pœnitentiæ non dabitur vltra pec-
catoribus, per tantos tubarum præcedentium (quas enumerauimus) cantus terri-
ficos ſufficienter præmonitis. Non partim, ſicut in cæterarum cantibus tu-
barum, ſed ſimul omnes corruptores terræ peribunt & extermina- 1. theſ. 4
buntur in iuſſu regnantis Domini, in voce archangeli, in
tuba Dei, vt nullum vltra regno Dei
faciant ſcandalum.

LIBRI SEXTI FINIS.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER VII.

CAP. XII. ET apertum est templum Domini in cælo, & visa est arca testamenti eius in
templo eius. Et facta sunt fulgura, & voces, & terræ motus, & grando magna.
Et signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, & luna sub pedi-
bus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, & in vtero habens, &
Supr. 8 clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat.] Meminisse hic oportet loci supe
rioris, vbi septem angelis stantibus in conspectu Dei, datæ sunt septem tubæ,
qui & parauerunt se, vt tuba canerent, quorũ per cantus singulos quid accide-
rit, quid actum sit, scriptura hæc per ordinem hactenus digessit. Nam illic antequam dicatur, &
septem angeli parauerunt se, vt tuba canerent, introductio fit alterius angeli, qui venit, & stetit
ante altare, habẽs thuribulũ aureũ, & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus san-
ctorum oĩm super altare aureũ quod est ante thronum. Ita dispositis hinc septem angelis quibus
tubę datę sunt, inde alio angelo qui habebat thuribulum aureũ, prius digestũ est quid actum sit
per singulos cantus tubarũ, & cõscriptæ sunt septem vindictæ peccatorum. Et nunc demũ re-
sumpto principio, scribitur quid actũ sit cum officio angeli habentis thuribulũ aureum, & narra-
tur grande bellũ certamenq; prolixum angeli, qui & nunc Michael dicitur, prælianis cum dra-
cone magno & rufo septem capitũ, & insignes declamantur victorię martyrum, cantãtium tan-
Spiritus fortitudinis hic prædicatur. dem post labores præliorum, quasi canticũ nouum. Hic manifestè spiritus fortitudinis opera
prædicantur, qui in ordine septem spirituũ quartus inuenitur, spiritui consilii coniunctus, cuius
in septem tubis canentibus prouidentiam supra memorauimus. Ait ergo: [Et apertum est tem-
plum Dñi in cælo.] Coniunctione ista qua dicit, & apertum est, nos ad superiora reducit, vbi di-
xerat. Et alius angelus venit, & stetit ante altare, &c. Simul nanque actum est, vt & templum
Domini aperiretur, & iuxta altare staret angelus. Tunc etenim templum Domini apertum est,
Dan. 10. quando fidem Dñi promissiones Christi in cordibus suis receperunt sancti homines, & tũc iuxta
Sup. li. 3 altare stetit angelus, quando propter eandem fidem genti iustorũ Michael est princeps deputa-
in principio. tus, sicut in suo loco plenius cum scripturarũ autoritate monstrauimus. Apertum est ergo tem-
plum Domini in cælo. i. crediderunt, & credendo in Christum venturum, templum Domini fa-
cti sunt sancti patres, Abraham, Isaac, & Iacob. [Et visa est arca testamenti eius in templo eius.]
i. prospecta, & à lõgè salutata est incarnatio Christi filii Dei, quę nũc in tẽplo suo. i. in ecclesia sua,
auro mundissimo, id est, diuinitatis suę magna claritate radians conspicitur. Idcirco autem per
arcam testamenti rectè incarnatio intelligitur filii Dei, quia videlicet in typum eius, Domino iu
Exo. 37. bente, fecit Moyses in eremo simul arcam fœderis simul & propitiatorium. Arca nanque eun-
dem Dei filium incarnandum, propitiatorium verò eundem significabat pro peccatis hominum
passurum. [Et facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.] Subauditur vbi
accepit angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terram. Sic etenim illic
continuò subiunctum est: Et facta sunt tonitrua, & voces, & terræmotus. Quod licet rectè intel-
ligatur de spiritu sancto, quẽ Dñs in apostolos suos misit, qui & sedit super eos tanquã ignis, ni-
Supr. 8 hilominus tamen, & de eo rectè intelligi diximus, quòd genti illi lex data est in monte Synai in
Act. 2. dispositione angelorum, vt ait Stephanus prothomartyr. Siquidẽ fulgura & voces quæ per A-
Exo. 19. postolos spiritualiter micuerunt, vel auditæ sunt, realiter in monte Synai, quando data est lex,
Act. 7. non defuerunt, vt rectè de vtraq; s. legis & euangelii cõmotione intelligere liceat illud Psalmi-
Psal. 67. stæ: Deus cùm egredereris in conspectu populi tui, cùm pertransires in deserto, terra mota est,
&c. Itaque ad illa reducta tempora, quibus beata sanctorum progenies Christi venturi fidem
in promissione concepit, & cæteræ gentes vias suas permissæ sunt ingredi, sicut in septem tubis,
totidem notas & insignes spectauimus vindictas peccatorum, sic nunc iam in his quę sequuntur,
vsque ad agnum stantem supra montem Sion bella spectemus victoriasq; sanctorum. Hoc ita
incipit: [Et signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius,
& in capite eius corona stellarum duodecim, & in vtero habens, & clamabat parturiens, & cru
ciatur vt pariat.] Verè magnum & magnæ rei fuit hoc signum. Significabat nanque mulier il-
la sanctam Ecclesiam, quam & in multis prophetarum locis scripturarũ inuenimus appellari mu
lierẽ viro suo. i. Deo coniunctã & dilectã, imò & nonnunquam pro parte præuaricatorum, vitiis,
& peccatis idolatriæ seruientium redargui velut adulteram. Hæc mulier ex tunc rectè dicitur
amicta sole, ex quo Christum verum iustitiæ solem accepit in repromissione. Luna sub pe-

dibus eius, id eſt, temporalium bonorum claritas ſub adminiſtratione eius. Luna nanq; pro ſui
mutabilitate rectè mundi huius bona mutabilia ſignificat, quibus ſtultus ſeruit, ſapiens imperat.
Hoc ergo laudi eſt ſanctis patribus, quod diuites quidem fuerunt, ſicut ſacræ hiſtoriæ tradunt,
ſed ipſas diuitias non paſſi ſunt ſuis affectibus dominari, ſed ipſi dominati ſunt diuitijs, diſpenſan
do vt poſcebat vſus priuatus aut publicus, atque ita laudabiliter eiuſmodi diuites excuſantur,
quia non eſt ſenſus in crimine, ſed affectus. At contra quiſquis credit quidem in Chriſtum, ſed
affectu inhæret & ſeruit lucris rerum temporalium, ſeruus eſt, non dominus illarum, neque di-
ci rectè poteſt de anima eius, quòd ſit mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, ſed iumis per
uerſè amiciri luna, ſolémque nititur habere ſub pedibus. Sequitur. [Et in capite eius corona
ſtellarum duodecim.] In capite huius mulieris corona ſtellarum duodecim conſpicitur, quia
in initio naſcentis eccleſiæ duodecim patriarchæ, itémque in initio renaſcentis eiuſdem, duo-
decim apoſtoli nouiſſimi ac ſplendidi dinumerantur. Nunc interim ordinem mirabilium cæ-
leſtium ſecuturi, coronam duodecim ſtellarum, numerum intelligimus duodecim filiorum ſiue
tribuum Iſrael. Nam & Ioſeph ſomnium narrans: Videbam, inquit, ſolem & lunam, & ſtellas
vndecim adorare me. Etenim pater ipſe propter Chriſtum quem in promiſſione habebat, quaſi Gen. 37
ſol erat: mater autem quæcunq; illi optiua erat (quoniam naturalis mater obierat) luna erat, pro
eiuſdem Chriſti fide lucida: vndecim autem fratres quibus ſomnium narrabat, vndecim ſtellæ
futuræ erant: Ioſeph ipſe ſtella erat duodecima. Igitur in capite mulieris corona ſtellarum duo
decim, in initio eccleſiæ chorus filiorũ vel tribuum Iſrael duodecim. [Et in vtero habens, & cla
mabat parturiens, & cruciatur vt pariat.] Quid erat habere in vtero, niſi promiſſionis fidem
ſeruare in cordis ſecreto? Etenim quando primum ad Abraham locutus eſt Deus, dicens: Et in
ſemine tuo benedicentur omnes gentes (quod profecto ſemen Chriſtus eſt) ille promittenti cre-
didit, in eandem fidem ſperantibus eius poſteris, extunc mulier in vtero habere cœpit. Erat au-
tem Deus qui promiſerat eiuſdem mulieris vir, paterq; & autor illius conceptionis, id eſt, fidei, per Gen. 12 Galat. 5
quam Chriſtus qui venturus erat, iam in patrum credentium cordibus habitabat. Proficiente au
tem per tempora credentium multitudine, ſucceſſerunt Moſes & prophetæ, qui fidem quam ſuſ-
ceperant, loquendo pariter & ſcribendo non ſine magna deſiderij intentione ſignificabant. Se-
quitur ergo: [Et clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat.] Quod dixit, & clamabat par-
turiens, hoc repetiuit imo compleuit addendo, & cruciatur vt pariat. Parũ quippe fuiſſet dixiſſe
hoc tantum, & clamabat parturiens: Videretur enim nihil amplius intelligi velle, quàm ac ſi di-
xiſſet, cum páreret cœpit clamare. At illa priuſquam páreret, priuſquam partum effunderet,
parturiuit & clamauit. Parturire nanq; eſt ante partum cruciari: quia videlicet parturire medi-
tatiuum, párere autem perfectum verbum eſt. Igitur quomodo mulier carnaliter grauida, in-
ſtante hora pariendi tota eſt in meditatione partus ſui, tandiu in illa expectatione occupata eſt,
tandiu cruciatum ſuſtinet donec pariat, ita & illa talis mulier ſpiritaliter prægnans: Clamabat,
inquit, parturiens, & cruciatur vt pariat, Clamores eius multos ad medium proferre poſſemus,
ſed exempli gratia vnus hic in Eſaia propheta ſufficit locus: Domine quis credidit auditui no-
ſtro, & brachium domini cui reuelatum eſt? Et aſcendit ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix Eſaiæ 53
de terra ſitienti. Non eſt ſpecies ei neque decor. Et vidimus eum, & non erat aſpectus: & deſi-
derauimus eum deſpectum & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem:
Et quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus, vnde nec reputauimus eum. Verè languores no-
ſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Hæc & his ſimilia dicentes ſancti prophetæ
cum clamarent & dolerent, nunquid eiuſdem clamoris vel doloris ſui cauſam euenire, certám-
ue eſſe nolebant? Imò maximè cupiebant, ipſo atteſtante domino cum dicit: Beati oculi qui vi Luc. 10
dent quæ vos videtis. Dico enim vobis, quòd multi prophetæ & reges voluerunt videre quæ
vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Nonne in hoc quoque
vera eſt ſimilitudo mulieris parturientis, & parturiendo clamantis? Illa nanque parturiendo qui
dem clamat, quia dolet: ſed nimirum ſic mauult dolere, quàm ſano vtero ſterilis permanere.
Sequitur: [Et viſum eſt aliud ſignum in cælo, & ecce draco magnus & ruſus, habens capita ſe-
ptem, & cornua decem, & in capitibus ſuis ſeptem diademata, & cauda eius trahebat tertiam
partem ſtellarum cæli, & miſit eas in terram. Et draco ſterit ante mulierem quæ erat paritura,
vt cum peperiſſet, filium eius deuoraret. Et peperit filium maſculum, qui recturus erat omnes
gentes in virga ferrea. Et raptus eſt filius eius ad Deum, & ad thronum eius. Verè aliud, id eſt, al
terius rei fuit hoc ſignum. Fuit enim ſignum diaboli, qui ſemper aduerſus mulierem illam inimi
citias exercuit, & exercere non deſinit, malas ſibi, bonas autẽ mulieri. Deus nanq; bonus, eaſdem
pro bono mulieris inimicitias poſuit, quemadmodum in initio loquens ad ſerpentem dicit: Ini- Gene. 3
micitias ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & ſemen illius. Ipſa conteret caput tuum, &
tu inſidiaberis calcaneo eius. Denique ſerpentis illius, id eſt, diaboli qui in ſerpente locutus eſt,
draco iſte ſignum fuit: ſicut econtra mulier illa ſole amicta, ſignum erat eccleſiæ totius, cuius
beata virgo Maria portio maxima, portio eſt optima pro felicitate vteri proprij. Viſum eſt er-

go, inquit, ſignum aliud: & ecce draco magnus & rufus. Vnde magnus & vnde rufus? Ma-
gnus, videlicet, quia habens capita ſeptem, & cornua decem: rufus autem ex eo maximè, quia
cauda eius trahebat tertiam partē ſtellarum cæli, & rufum ſanguinem ſitiens, ſtetit ante mulierē
quæ erat paritura, vt cum peperiſſet, filium eius deuoraret. Inde magnus, inde rufus. Quid por
rò ſignificabant illa ſeptem capita? Hoc nimirum vt compendioſius clareſcat, primo ſcien-
dum eſt, draconem talem ſic magnum, ſic rufum, ita ſignificaſſe diabolum, vt ſimul etiam ſigni
Pſal. 13 ficaret corpus eius vniuerſum. ſ. omnem generationem nequam, generationem Cain, aduerſan-
tem ab initio generationi ſanctæ, generationi Abel, generationi quærentium dominum, quæ-
rentium faciem Dei Iacob: cuius, vt iam dictum eſt, mulier talis ſignum fuit. His ita perſpectis,
iam intelligi promptum eſt, capita draconis illos rectè dici qui principales extiterunt in opere
ſiue intentione diaboli, videlicet in obſidione iam dictæ mulieris, in intentione occidendi puer-
perium eccleſiæ Dei, præfocandi verbum Dei, deſtruendi ſidem ſeminis Abrahæ, id eſt, Chriſti.
Huiuſmodi capita veraciter ſeptem ſunt: quia nimirum ex quo pater Abraham & poſteri eius
ſidem ſeminis (in quo benedicentur omnes gentes) ſuſceperunt, ſeptem ſunt mundi huius re-
gna ex traditione ſanctarum ſcripturarum, quæ aduerſus eandem ſidem dimicauerunt, ſed non-
Exo. 1. 5 dum venit regnum ſeptimum. Primum nanque ex quo credidit Abraham, regnum fuit Pha-
3. Re. 17 raonis & Aegyptiorum filios Iſrael odientium: ſecundum regnum fuit Iezabelis, & filiorum vel
poſterorum eius impiorum, regnum Iſrael & Iuda, qui prophetas occiderunt: tertium Babylo-
nium: quartum Perſicum ſiue Medicum: quintum Macedonicum: ſextum Romanum: ſeptimū
quod futurum eſt Antichriſti regnum. Præter hæc regna ſeptem nullum aliud memorat ſan-
cta ſcriptura ſteti ſſe vel ſtare ante illam mulierem ad deuorandum filium eius, contra ſan-
ctam eccleſiam, ex qua credidit Abraham, ad deſtruendam ſidem ſeminis eius. Singulorum
huiuſmodi capitum ſanguineos rictus paulisper exempli gratia contingamus. Primus Aegy-
Exo. 1. 5 ptiorum rex Pharao, populo ſuo dicit: Quicquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen pro-
iicite: quicquid fœminei, reſeruate. Item: Vacatis otio, & idcirco dicitis: Eamus & ſacrifice-
mus domino. Et multa his ſimilia. Poſt hunc Iezabel captiuato viro ſuo rege Achab, vt
abiret & ſeruiret Baal, & adoraret eum, prophetas domini occidit, quemadmodum & Helias
3. Re. 19 Thesbytes gemebundus dicit: Domine altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt
2. Para. gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt auferant eam. In Iuda
24. quoque ſemen eiuſdem Iezabelis, rex Ioas Zachariam prophetam occidit, atque extunc etiam
in Hieruſalem draco ille mulieris huius ſanguinem bibere cœpit, prophetas occidendo ne pro-
phetarent, vel quia prophetabant in nomine domini: nec ante deſtitit, donec partu editum fi-
lium eius crucifigendo deuorare ſe credit. Sed de hoc poſtmodum planius dicendum erit.
Danie. 3 Tertio loco Nabuchodonozor rex Babylonis, traductis in captiuitatem cum reliquis Iudæis
prophetis domini, ſtatuam erexit, & eo vſque abolere voluit nomen domini, vt diceret tribus
pueris: Si nō adorauerits, mittemini in fornacem ignis ardentis. Et quis eſt Deus qui eripiat vos
de manu mea? &c. Quarto deinde loco regnum Perſarum atque Medorum, genus vniuerſum
Iudæorum, in quo tantum eatenus notus erat Deus, delere voluit agente Aman hoſte Iudæo-
Heſter. 3 rum, qui erat de ſtirpe Agag quem occidit, & in fruſta concidit Samuel coram domino. Cum e-
1. Re. 15 nim illum exaltaſſet rex Aſſuerus, & poſuiſſet ſolium eius ſuper omnes principes quos habebat,
cunctiqui ſerui regis qui in foribus palacij morabantur, flecterent genu & adorarent Aman, ſo-
lus autem Mardocheus non flecteret genu, neque adoraret eum, iratus eſt valde, & pro nihilo
ducens in vnum Mardocheum mittere manus ſuas, magis voluit omnem Iudæorum qui erant
Heſter. 7 in regno Aſſueri perdere nationem. Vnde Heſter: Hoſtis, inquit, & inimicus noſter peſſimus
eſt iſte Aman. Item: Nunc autem hoſtis noſter eſt, cuius crudelitas redundat in regem. Quin-
tum caput draconis huius, regnum Macedonicum. Qualiter regnante Antiocho, qui appella-
tus eſt Epiphanes, id eſt, nobilis ſiue illuſtris, mulierem iſtam infeſtauerit, compellendo Iudæos
vt ſe transferrent à patrijs & Dei legibus. De quo etiam videlicet Antiocho ſcriptum eſt: quia
miſit contaminare quod in Hieroſolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympij, & in Ga
1. Mac. 1 rizim prout erant hi qui locum inhabitabant, Iouis hoſpitalis, Machabæorum paſſiones & præ-
2. Mac. 6 lia teſtantur. Nam illud quod maximè ad nequiſſimam draconis intentionem pertinet ſic inci-
Ibidem. pit: Duæ mulieres delatæ ſunt natos ſuos circuncidiſſe, quas infantibus ad vbera ſuſpenſis cum
publicè per ciuitatem circumduxiſſent, per muros præcipitauerunt. Quid enim intendebat per
hoc & per cætera quæ ſequuntur, niſi hoc vt conceptus mulieris, id eſt, ſeminis Abrahæ ſides, cu
ius teſtimonium illis erat ſignaculum circunciſionis, funditus extingueretur? De ſexto capite. i.
regno Romanorum, quis neſciat quantum ſæuierit ad deuorandum filium huius mulieris? Nem
pe iſtud eſt quod cum capite illo, ſecundo ſcilicet Iudaico regno cōcordi rictu ferociter nimis hia
Mat. 10 uit, in primis vt filium illum in perſona propria deuoraret, quādo traditus eſt filius hominis gen-
tibus, ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendū, capite illo ſcilicet Iudaico populo dicen-
Ioan. 19 te miniſtro huius alterius magni capitis: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Deinde, quod
paulò

paulò post dicemus, bellum maximum quod fecit draco repugnante Michaele & angelis eius.
Item quod adiecit, facere prælium cum reliquis de semine mulieris huius, quo capite factum est
nisi Romano imperio, quod per orbem vniuersum missis ædictis & legibus publicis tot millia
martyrum interfecit? De septimo tandem capite cum se erexerit, id est, de homine peccati filio
perditionis Antichristo cum reuelatus fuerit, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dici- 2. Thes
tur Deus aut quod colitur, quis nesciat quia mulierem istam siue reliquias seminis eius ita perse- sal. 2
quetur, vt quemadmodum dominus dicit, talis tunc tribulatio sit, qualis non fuit ab initio, nec Dan. 2
est, nec erit? Ipse nanque erit de quo Danieli angelus dicit: Et sermones contra excelsum loque-
tur, & sanctos altissimi conteret, &c. De istis septem capitibus alio postmodum loco cum di-
xisset huic Ioanni angelus, septem capita bestijs septem montes & reges septem sunt, continuo Infra. 17
subiunxit: Quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit. Et cum venerit oportet illum
breue tempus manere. Quod hic tacitum est, illic suppletur, videlicet, quòd super bestiam (quæ
non est alia nisi draco iste) mulier sederit, mulier alia, mulieri isti quam draco impugnat sem-
per opposita, id est, ciuitas diaboli, ciuitati Dei semper contraria. Quid autem est quod ait, quin-
que ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit? Videlicet quia cum hæc viderentur vel scri-
berentur, quinque regnorum iam dictorum reges, qui mulierem sæpè dictam persecuti sunt, iam
dudum transierant, regis autem regni Romani, Regis siue Imperatoris Neronis decreta con-
tra Christi ecclesiam sæuiebant, & à successoribus eius seruabantur. Alius autem, scilicet, An-
tichristus nondum venerat, sed necdum venit. Sed de his aliàs. Nunc præsentia persequamur.

Cum dixisset, habens capita septem, addidit: [Et cornua decem.] In Daniele quoque scriptū
est de bestia quarta, quæ significabat regnum Romanorum, quòd haberet cornua decem. Et
omnes ferè scriptores ecclesiastici tradiderunt in consummatione mundi, quando regnum de-
struendum est Romanorum, decem futuros reges qui orbem Romanum inter se diuidant, & vn-
decimum surrecturum esse paruulum regem, qui tres reges de decem regibus superaturus sit,
regem Aegyptiorum, regem Africæ, regem Aethiopiæ, atque hoc esse quod illic scriptum est:
Et ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis euulsa sunt Dan. 7
de facie eius, quod videlicet cornu erit Antichristus. Verùm hic vbi non quarta bestia, vt illic,
solum significans regnum Romanorum, sed draco, id est, diabolus conspicitur, & septem eius
capita describuntur, nullaque fit mentio de tribus euulsis cornibus, aliud dicere licet, quod cœpto
sensui cum scripturarum autoritate coniungatur. Septem quidem tantummodo draconis ca-
pita, sed decem videntur cornua. Quia videlicet vnum ex regnis supradictis regnum Mace-
donicum in reges quatuor diuisum fuit. Mortuo nanque Alexandro magno, surrexerunt pro
eo quatuor duces eius, qui sibi imperium diuiserunt. Aegyptum enim Ptolomeus Lagi filius te-
nuit, Macedonas Philippus, qui & Arideus, frater Alexandri, Syriam & Babylonem, & om-
nia regna Orientis Seleucus Nicanor, Asiæ regnauit Antigonus. Hoc est quod in Daniele le-
gimus: Hircus autem caprarum factus est magnus nimis. Cumque creuisset fractum est cornu Dan. 8
magnum, & orta sunt cornua quatuor subter illud per quatuor ventos cæli. Quod exponens
angelus dicit: Porrò hircus caprarum rex Græcorum est. Et cornu grande erat inter oculos
eius, ipse est rex primus. Quòd autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo, quatuor reges de
gente eius consurgent: Continuoque addit: Sed non in fortitudine eius. Nullus enim illorum
fortitudini siue magnitudini Alexandri potuit æquari. Itaque septem, vt iam dictum est, ca-
pita, sed decem cornua, id est, septem regna, sed decem fuerunt reges, quibus draco ille sese
armauerat. Sed sequitur adhuc: [Et in capitibus suis septem diademata.] Si decem cornua de-
cem reges sunt, quomodo non totidem sunt diademata quot cornua? Nonne omnes illi quo-
que reges quatuor, in quos regnum illud vnum diuisum est, habuerunt diademata? Scriptum
est enim in libro Machabeorum primo: Et obtinuerunt pueri eius videlicet Alexandri regnum 1. Mac. 1
vnusquisque in loco suo, & imposuerunt sibi omnes diademata post mortem eius. Quomodo
ergo non dictum est decem, sed septem diademata, cum fuerint decem cornua? Nimirum quia
quamuis vnius capitis quatuor cornua, id est, vnius regni Macedonici reges quatuor fuerint, vno
tantum ex illis aduersus mulierem draco vsus est, scilicet posteritate Seleuci, cuius in partem Sy-
ria, in qua continebatur Iudæa, obuenit. Ex illis nanque qui regnaueruerūt in Syria, exiuit radix
peccatrix Antiochus Epiphanes, id est, illustris. Hoc vnum diadema ex illis quatuor, draco rufus
in sua causa contra mulierem induit, & illud sanguine sanctorum sæuus homicida cruentauit.
Denique licet & cæteræ regni diuisi partes Iudæam interdum lacerauerint, tamen hoc verè con-
stat, quia partis vnius rex qui Syriam & cum illa Iudæam obtinebat, causam draconis contra
mulierem egit, intentionem diaboli contra Dei legem exercuit. Hic, vt iam dictum est, erat
Antiochus illustris, de quo Daniel præuidens dicit: De vno autem ex eis egressum est cornu Dan. 8
vnum modicum, & factum est grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra forti-
tudinem, & magnificatum est vsque ad fortitudinem cæli. Et deiecit de fortitudine, & de stel-
lis, & conculcauit eas, & vsque ad principem fortitudinis magnificatus est, & ab eo tulit iuge

sacrificium,& deiecit locum sanctificationis eius. Robur autem datum est contra iuge sacrifi-
cium propter peccata, & prosternetur veritas in terra, & faciet,& prosperabitur. Quod itidem
exponens angelus qui supra: Post regnum, inquit, eorum, cùm creuerint iniquitates, consurget
rex impudens facie, intelligens propositiones,& roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus
suis. Et supra quàm credi potest vniuersa vastabit,& prosperabitur, & faciet, & interficiet
robustos,& populum sanctorum secundum voluntatem suam,& dirigetur dolus in manu eius,
& cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos, & contra principem
principum consurget. Iste nanque rex ille iam dictus Antiochus extitit, qui vsque ad fortitu-
dinem cæli.i.filios Israel, qui angelorum vallabantur auxilio, erexit magnificentiam suam, ita
vt de sanctis plurimos idololatriæ subiiceret,& velut stellas cæli conculcaret pedibus suis. Atque
ita factum est, vt Meridiem & Orientem.i. Aegyptum & Persiden suo teneret imperio. Quodque
ait,& vsque ad principem fortitudinis magnificatus est. Hoc significat, quod erectus sit con-
tra Deum,& sanctos illius persecutus,& ab eo tulerit iuge sacrificium, quod mane & vespe-
re offerebatur, & polluerit atque deiecerit locum sanctificationis eius:& hoc non sua virtute,
sed propter peccata populi. Atque ita factum est, vt veritas prosterneretur in terram,& cul-
tu idolorum florente, Dei religio (quæ illius sæpe dictæ mulieris erat ornatus) conquiesceret.
Nunc cætera prosequamur. [Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit
eas in terram.] Stellas cæli filios Israel significare iam supra diximus, & duodecim stellarum
coronam quam in capite suo mulier habebat, duodecim fuisse patriarchas, per quos Ecclesia in
initio propagata est, iuxta illud somnium Ioseph dicentis: Videbam solem & lunam, & stellas
vndecim adorare me. Ipse nanque Ioseph stella erat duodecima. Ad omnē quoque multitudinem
Gen.37. filiorū Israel Moyses dicit: Dixique vobis in illo tempore, nō possum solus sustinere vos, quia Dñs
Deut.1 Deus vester multiplicabit vos,& estis hodie sicut stellæ cœli plurimi. Quis autem nesciat in illa
oppugnatione mulieris, vbicunque draco illam impugnauit, plerosque ex illa gente fouisse & adiu-
uisse dolosam nequitiam draconis? Nā exēpli gratia: Vbi in Antiocho iā dicto draco iste sæuire
cœpit, sic scriptum est: In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui,& suaserunt multis dicētes: Ea-
mus & disponamus testamentum cum gentibus quæ circa nos sunt, quia ex quo recessimus ab
eis, inuenerunt nos mala multa. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. Et destinauerunt ali-
qui de populo,& abierunt ad regem,& dedit illis potestatem vt facerent iustitiā gentium. Et æ-
dificauerunt gymnasium in Hierosolymis secundū leges nationū,& fecerunt sibi præputia,& re-
cesserunt à testamēto sancto,& iuncti sunt nationibus,& venūdati sunt vt facerent malum. Plura
omittimus quæ referri possent in exemplū stellarū eiusmodi cadētium de altitudine cæli, de di-
gnitate testamēti Dei, ita vt etiā adiuuarēt partes Diaboli, impugnādo illos qui perseuerare vo-
lebant in religione paternæ fidei. Cauda ergo draconis palā est, quia trahebant tertiam partem
stellarū cœli. [Et misit eas, inquit, in terrā] Vt videlicet terræ incūberent, qui cælo intēdere de-
buerant, terrena tantum cuperēt, qui beatā cælestium spem expectare iussi fuerant. Sequitur: [Et
draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, vt cùm peperisset, filiū eius deuoraret.] Hæc erat
intentio draconis tot capita subrigentis, tot cornua vibrantis. Hæc, inquam, erat nequissima cu-
piditas diaboli, tot regna commouētis, tot reges inflāmantis in odiū diuinæ religionis, vt cum
peperisset mulier quæ erat paritura, cùm Christum edidisset ecclesia, pariente virgine Ma-
ria, filium eius deuoraret, id est, nomen eius de hominum memoria tolleret, vt partus huiusmo-
di nulla vtilitas, nullus fructus existeret. Sed sequitur: [Et peperit filium masculum qui recturus
erat gentes in virga ferrea.] Ac si dicat: Ille quidem draco funestus mulieris parturientis exci-
tatus clamoribus, stabat ante illam attentus, vt deuoraret filium eius, maximeque in Herode in-
saniebat sanguineum caput, quando prophetico commotus ille oraculo quod audierat, & tu
Mat.2 Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux qui re-
Mich.5 gat populum meum Israel, quæsiuit puerum ad perdendum eum, misitque in Bethleem,& occidit
omnes pueros qui erant in ea,& in omnibus finibus eius, quasi impossibile foret non simul occi-
di & illum. Sed sic fatuus draco, qui in illo sæuiebat, quomodo consilium siue propositum Dei e-
uacuare se posse putabat? Ille nanque recturus erat gentes in virga ferrea, & hoc in scripturis
Psal.2 veritatis præfixum erat, exempli gratia, ipso dicente in Psalmista: Dominus dixit ad me, filius
meus es tu, ego hodie genui te: Postula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& possessio-
nem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea. Quomodo ergo illum tam citò malitiosa
draconis fatuitas, deuorare se posse sperabat, cùm scriptū fuisset de illo, quòd recturus esset gen-
tes in virga ferrea? Sanè virga ferrea, id est, inflexibili iustitia. Item quod ait filium masculum,
idem est ac si diceret fortissimum. Masculus enim, id est, fortis filius tunc natus est nobis, quem-
admodum propheta prædixerat: Et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus for-
Esa.9 tis. Egit tamen draco ille quantum potuit, non desistens filium illum persequi, vt deuoraret, id
est, vt memoriam eius deleret, dicens illud quod in psalmo audimus: Quando morietur, &
Psal.40 peribit nomen eius? Hæc dicendo impatienter effecit vt crucifigeretur & hoc agendo, deuo-
rari

rari illum, & perire putauit nomen eius. Sed vide quid sequitur: [Et raptus est filius eius ad
Deum & ad thronum eius.] Quàm verè hoc factum sit quis nescit? Quis non audiuit? Cum
enim deuoratus esse putaretur, vtpote in terra sepultus, & signato lapide in terra conclusus, Mat.27.
tunc solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo, resurrexit & in
cælum ascendit, & sedet à dextris Dei, triumphante veritate scripturæ dicentis in Dauid: Dixit Acto.2.
dominus domino meo, sede à dextris meis. Raptus est igitur filius mulieris, ecclesiæ filius, mulie- Psal.109
ris virginis Mariæ ad Deũ & ad thronũ eius, atque illinc despiciens vniuersa capita draconis ir-
ridet, sicut itidem in Psalmo spiritus sanctus locutus est: Qui habitat in cælis irridebit eos, & Do- Psal.2.
minus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo cõturbabit eos. Ego au-
tem constitutus sum rex ab eo, &c. Sequitur: [Et mulier fugit in solitudinem vbi habet locũ pa-
ratum à Deo, vt ibi pascant illam diebus mille ducentis sexaginta.] Rapto filio suo ad Deum &
ad thronum eius, mulier in solitudinem fugit, id est, sedente iam Christo domino ad dexteram
patris, & dato spiritu sancto ecclesia illius temporis vitam solitariam elegit. Sic enim in Actibus
apostolorum legimus: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Nec quisquam Acto.4.
aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Diuidebatur autem singulis prout
cuique opus erat. Nimirum hoc erat, mulierem fugisse in solitudinem, quia videlicet nihil pos-
sidere vel concupiscere in hoc mundo, fida & tranquilla mentis solitudo est. Contra, possíde-
re vel cupere vel ambire, non solitudo, sed magna solicitudo & inquietudo est. Itaque in solitu-
dinem mulier fugit, quando ecclesia nil in hoc mundo possidere proposuit, prouocans filios
suos ad imitandum se. Exempli gratia: Cum in Apostolo dicit: Præterit enim figura huius mũ-
di. Volo autem vos sine solicitudine esse: Qui sine vxore est, solicitus est quæ sunt Domini, quo- 1.Cor.7.
modo placeat Deo. Inter hæc & huiusmodi dicit: Vellem autem omnes homines esse sicut me-
ipsum. In huiusmodi solitudine habet, inquit, mulier locum paratum à Deo. Quis est locus
mulieris in hac solitudine, nisi Deus ipse. Denique & Psalmista orans dicit: Esto mihi in Deum Psal.30.
protectorem, & in locum refugij. Et in Iob de peccatore pereunte scriptum est: Sicut consu- Iob.7.
mitur nubes & pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet, nec reuertetur vltra in Do-
mum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius. Nam quod ait, neque cognoscet eum
amplius locus eius, idem est ac si diceret: Non requiet eum amplius Deus, qui omnium beatorũ
locus est, extra quem nullus est beatus, in quo etiam nunc dum ab ipso peregrinamur, pes ani-
mæ, id est, Christiana spes figitur. Hunc locum paratum habet à Deo, à nullo enim parari nobis
potest Deus nisi ab ipso Deo, & hoc in illa tali solitudine, vbi contemplationi vacando possit
hunc locum suum cognoscere, semperque casum suum cauere, dicendo: Non veniat mihi pes Psal.35.
superbiæ, & manus peccatoris non moueat me. Præterea & in hoc paratus est illi locus à Deo
in illa solitudine, vt ibi pascant illam. Hanc enim legem Dominus præscripsit filiis matris ec-
clesiæ filijs, qui nondum peruenerunt ad apicem perfectionis maternæ, vt nihil in hoc mundo
velint possidere & hoc illis iussit, vt pascant illam matrem suam, id est euangelizantẽ sibi cha-
ritatem maternam, perfectionem apostolicam. Dixit enim: Dignus est operarius cibo suo. Et Mat.10.
alibi: In eadem autem domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim Luc.10.
operarius mercede sua. Huius dignitatis siue debiti memor Apostolus ad Corinthios dicit: Ne- 1.Cor.9.
scitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt? Et qui altari deseruiunt
cum altari participantur. Ita & Dominus ordinauit ijs qui euangelium annuntiant, de euange-
lio viuere. Item: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra me-
tamus? Pascunt ergo illam diebus mille ducentis sexaginta, id est, quàm diu peregrinando in
hoc sęculo persecutiones tolerat. Nam quia tanto tempore agitanda est persecutio summa dra-
cone isto, in illo perditionis filio, scilicet Antichristo, totas effundente inimicitias, rectè tot die-
bus vniuersa persecutionum omnium tempora subintelligimus, de quo videlicet tempore siue
dierum numero iam loco alio plenius tractatum est. Sequitur: [Et factum est prælium magnum
in cælo, Michael & angeli eius præliabantur cum dracone. Et draco pugnabat & angeli
eius, & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo.] Magnum & mira-
bile in conspectu animæ Ioannis talium imaginum spectaculum, mirabilis sensus siue animi
eius habitus, quem concipere poterat spectando talia vel tanta tamque horrifica signa mira-
bilium secretorum. Vix summam admirationis somniare vel meditando nobismetipsis imagi-
nare possumus, videlicet admirabili cum horrore illud persensisse. Quàm inuitus draco ille dia-
bolus de templis & aris vel simulacris gentium pelleretur: quod fieri cœptum est, vbi raptus est
filius ille ad Deum & ad thronum eius. Dixit enim mox ascensurus: Euntes in mundum vniuer- Mar.vlt.
sum prædicate euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Matt.12. Luc.11.
Quod idem erat ac si diceret: Euntes fortem illum armatum à me iam victũ de atrio suo pro-
pellite, draconem illum diabolum à me fune ligatum, imo & quasi hamo captum, & in sudibus
nares perforatum, circulo in naribus, & armilla in maxilla perforata constrictum de templis
& aris extrahite, vt vasa eius traham ad me sicut prædixi: Quia si exaltatus fuero à terra, omnia Ioan.12.

traham ad meipsum. Inde terrifici sonitus persecutionum per orbem vniuersum, quarum erat
signum hoc prælium imaginarium, prælium magnum. Factum est, inquit, prælium magnum.
Vbi? In cælo. Per quod significabatur ecclesia, terra longè altior, terrenis hominibus & terra sa-
pientibus longe superior, cuius est in cælis conuersatio. Non enim iam ecclesia, postquam ra-
ptus est filius eius ad Deum & ad thronum eius, pugnare dignaretur in terra, quod tamen an-
tea licito facere solebat, quando propter terrã, propter terrena bona, sancti reges & prophetæ
armis materialibus multa gesserunt prælia. Nunc alius erat causæ status, & alius perfectæ in-
tentionis affectus, contemnere terram & appetere cælum, cohibere manus & librare linguam
eruditam, offerre gladijs carnem & verbo defendere fidem. Pugnabat itaque in cælo. Quo-
modo autem draco erat vel pugnabat in cælo? In cælo nimirum erat arbitratu suo, videba-
turque sibi similis altissimo, cum exhiberetur ei quasi diuina religio, & à miseris gentibus (quas
seduxerat) coleretur pro Deo. Itaque & ipse pugnabat quasi in cælo, dum contenderet haberi
Esaiæ 14 pro cælesti Deo. Propterea nemo ferè qui nesciat draconem istum in aere vagari, & permis-
sam vsque ad tempus iudicij exercere potestatem, ipsumque aerem vsitato in scripturis more
Psal. 8. cælum dici, vt illic: Volucres cæli & pisces maris. In isto cælo, id est, in aere nos quoque vsque
Ephe. 6. hodie contra illum pugnam habemus, sicut & apostolus ad Ephesios scribens loquitur: Non est
nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates & re-
ctores mundi tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cælestibus. Sunt ergo spiri-
talia nequitiæ, scilicet draco iste & angeli eius in cælestibus, non vbi sydera disposita effulgent
& sancti angeli commorantur, sed in huius aeris infimi caliginoso habitaculo, vbi & nebula cõ-
globatur. Et tamen scriptum est quod cooperit cælum nubibus vbi & aues non volitant, &
tamen dicuntur volatilia cæli. In his ergo cælestibus, non in illa superiore tranquillitate cæle-
stium habitant isti nequissimi spiritus, contra quos nobis colluctatio spiritalis indicitur, vt de-
uictis angelis malis, illo præmio perfruamur, quo angelis bonis incorrupta æternitate socie-
Ephe. 2. mur. Vnde alio loco idem Apostolus, cum significaret tenebrosum diaboli principatũ, secun-
dum spiritum, inquit, mundi huius, secundum principem potestatis aeris, qui nunc operatur in
filijs infidelitatis. Quod ait hic, principem potestatis aeris, hoc illic dixit, spiritalia nequitiæ in
cælestibus. Igitur & iuxta literam hic rectè intelligitur, quod prælium imaginariũ in isto cæ-
lo, id est, aere Ioannes fieri viderit, in significationem eius prælij, quod de templis & aris,
imo & de cordibus hominum diabolus iam cœperat ejci, cuius videlicet prælij finis erit, vt
mittatur in ignem æternum draco iste cum angelis suis, atque ita fiat quod subiunctum est: Et
non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo. In cælo, inquam, non tantum
Phili. 3. quod est spiritalis vel cælestis fidelium hic peregrinantium conuersatio, sed nec in aere isto in
quem detrusus est, detrudendus iterum in tartarum illo iudicij die magno & tremendo. Sed
iam ipsa verba ordine prosequamur. [Michael, inquit, & angeli eius præliabantur cum
dracone: Et draco pugnabat & angeli eius.] Nusquam in tota serie scripturarum ante illum
sæpedictæ mulieris partum Michael archangelus pugnasse cum dracone, eumque vicisse legi-
tur, quia videlicet nondum draconis eiusdem caput, vt vinci posset ab angelis, contriuerat
ille mulieris filius, quod nunc fecit, & faciendo raptus est ad Deum & ad thronum eius, vnde &
Psal. 73. illi in Psalmo cantatur: Tu contribulasti capita draconum in aquis: Tu confregisti capita dra-
conis. Et quidem plura leguntur in scripturis anteacta pro hominibus insignita angelicæ for-
4. Re. 19 titudinis. Exempli gratia, vt illic: Factum est igitur in nocte illa venit angelus Domini, & per-
Esaiæ 37. cussit castra Assyriorũ centũ octogintaquinque milia. Verùm hoc & cætera huic similia fieri nõ
erat pugnare angelos bonos aduersus angelos malos pro hominibus impijs ad pietatem cõuer-
Psal. 77. tendis, sed erat angelos bonos ad impiorum hominum perditionem malorũ angelorum seruitio
vti, testante Psalmo cum dicit: Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram &
tribulationem, immissiones per angelos malos. Hic non ita est. Mali angeli non immittuntur,
vt homines impij occidantur, sed contra malos angelos à bonis angelis præliũ cõmittitur, vt ho
mines ab impietatis errore liberentur. Quomodo prælium hoc gestũ est aut geritur? Quibus vel
qualibus armis acies illæ vtuntur? Et quidem in illa visione Ioannis huius armorum materialiũ
quasdam similitudines videri potuisse non dubitamus, sed angeli siue boni siue mali, cum sint
spiritus, corporali siue materiali armatura non induuntur. Attamen draco ille quod natura
non habuit arte maligna sibi assumpsit, scilicet omne genus armorum quibus bella geruntur in-
ter homines, & homicidia peraguntur, scilicet gladios regum & imperatorum, secures consu-
lum, vincula carceresque iudicum, & omnia omnino genera tormentorum. Primus quem
Romæ inuasit siue arripuit, Neronis gladius extitit, & in illo pugnauit. At verò Michael
& angeli eius econtra præliantes, nihil de huiusmodi genere armorum habuerunt aut quæ-
Hebr. 1. sierunt, sed vt sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem
capiunt salutis, commilitonibus suæ partis hominibus Christianis, qui sunt vel erãt de semine il-
lius magnæ mulieris, signa miraculorum ab Iesu Christo per spiritũ sanctũ data ministrauerunt,
præten-

præsenres illis & cooperantes ad curandos infirmos, ad suscitandos mortuos, assistentes pijs
martyribus in tormentis & aculeis colloquentes illis, & colloquio suo consolantes & resouen-
tes illos, in carceribus & vinculis, religantes etiam angelos draconis, & extrahentes de an-
tiquis templorum simulacris, quæ omnia sic esse facta non ignorat, quisquis sanctorum mar-
tyrum siue apostolorum gesta legit. Exempli gratia: Vbi agonizanti in aculeo martyri mi-
les adhuc gentilis dicit: Video ante te iuuenem pulcherrimum stantem cum linteo & extergen-
tem membra tua. De qua re adiuro te per Christum qui te misit angelum suum, ne me derelin-
quas. Nunquid illic tantũ, vbi visibiliter apparuerunt sancti angeli pijs martyribus, præsentes
fuisse credendi sunt? Imo & vbi visibiliter non apparuerunt præsentes, semper assuerunt, com-
patientes patientibus, adhærentes laborantibus, vulnera dinumerantes, sanguinem proflu-
entem metientes, responsa singulorũ conscribentes, & inter hæc omnia preces gemitusq; mo-
rientium, aureo thuribulo velut incensa multa concremans ante oculos Domini Dei, & illius
qui raptus fuerat ad thronum eius filij victoriosi, perferebat Michael. Hoc modo cum dracone
præliabatur Michael & angeli eius. Cæterùm armis materialibus ad defensionem sui pars ista
nihil agere moliebatur, cum totæ interdum legiones martyrum prosternerentur, arma tenentes
militaria, quibus ad defensionẽ reipublicæ fideliter sese ac fortiter accinxerũt, quæ tamẽ in causa
fidei Christianæ vllatenus attrectare despiciebant. Vnde verissime propheta cum dixisset: iugũ Esai.9.
enim oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrũ exactoris eius superasti, addidit: sicut in die
Madian, videlicet quando mirabili genere pugnandi Gedeon cum trecentis viris Madian su- Iudic.7.
perauit. Quomodo? Intra lagenas missæ sunt lampades, confractis verò lagenis ostensæ sunt
lampades, quarũ choruscante luce hostes territi in fugam versi sunt. Designatus est in tubis cla-
mor prædicationis, in lãpadibus claritas miraculorũ, in lagenis fragilitas corporũ, quorũ despe-
cta salute martyres hostes suos moriendo prosternerent, eorumq; gladios non armis & gladijs,
sed patientia superarent. Nimirũ huiusce prælii complices esse, imo duces & principes Micha-
elem & angelos eius iure delectabat. Draco & angeli eius materialibus quoq;, vt iam dictũ est,
armis pugnabant, & illius sexti capitis, scilicet Romani regni diadema cruentũ cæde Christia-
norum, & abundantia sanguinis imbutũ, quoties se in pugnã excutiebat, toties orbẽ terrarũ san-
guine cõpluebat. [Et non valuerunt, inquit, neque locus inuentus est eorum amplius in cœlo.]
Quid non valuerunt? Nimirũ contra fortioris Michaelis & angelorum eius fortitudinẽ diuti-
us stare, quin foris eijcerentur cum illo suo principe ruso dracone sicut ille filius mulieris præ-
dixerat: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Ita nanque foras eiectus est, vt in locis, Ioan.12.
in quibus sordes eius computruerant, religio Christiana floreret, in templis in quibus idolum
cuiusque turpitudinis steterat, crux Christi splendesceret, vt per ora, quæ Iouem adulte-
rum canticare solita fuerant, nomen Christi, & laus sanctæ trinitatis cũ gloria personaret: Hoc
est quod ait: Neque locus inuentus est eorum amplius in cælo. Quod idem est ac si diceretur:
Neq; relictus est illi locus in quo exhiberetur ei cælestis vel diuina religio. Futurum autem est,
vt, sicut iam supra dictum est, nec in isto illi vacet comparere cælo aerio. Eousque prælium
protenditur, donec in profundum inferni, videntibus cunctis præcipitetur, non vltra, saltem
ad hoc cœlum ascensurus. Vnde adhuc sequitur: [Et proiectus est draco ille magnus serpens
antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui seducit vniuersum orbem, proiectus est in ter-
ram, & angeli eius cum illo missi sunt.] Nam proiectus est in terram, id est, perdita grandi æsti-
matione qua cœlum sibi obtinere videbatur, dum coleretur vt Deus amisso electorum popu-
lo, in quo cœlo suo iam inhabitat Deus, eos tantum nunc possidet, qui pertinaciter terram di-
ligendo, ipsi terra sunt, tandemque cum illis & angelis suis mittetur in ignem æternum. Nimi-
rum quando sic proijcitur, tunc melius cognoscitur ab eis quorum de cordibus eijcitur, vel qui-
bus videntibus præcipitatur. Rectè ergo nunc tandem nominibus & proprietatibus suis idem
draco describitur cum dicitur: [Et proiectus est draco ille magnus, serpẽs antiquus, qui vocatur
diabolus & Satanas, qui seducit vniuersum orbem.] Nam quasi quæreres, quis est ille draco Gen.3.
magnus, addidit dicens: serpens antiquus, ac si diceret: Draco tam magnus ipse est ille ser-
pens, qui in tempore antiquo quando factus est primus homo, serpentem animantem ingres-
sus, per os eius locutus est, & inde serpens dici meretur, quia per serpentem, quem ingressus est,
opus iniquitatis & malitiæ operatus est, decipiendo plasma Dei, in eo quod ait: Comedite & eri-
ritis sicut dij. Item quasi quæreres, quod est nomen eius, addidit: qui vocatur diabolus & Sa-
tanas. Diabolus deorsum fluens, Satanas aduersarius interpræcatur, vtrorũq; vocabulorũ causæ
notæ sunt. Diabolus nanq;, id est, deorsum fluens idcirco dicitur, quia de cælo per superbiam ca- Esai.14.
dendo deorsum fluxit, perijtq; peccator à facie Dei, sicut fluit cera à facie ignis. Satanas, id est, ad Psal.67.
uersarius idcirco dicitur, quia sic quoque de cælo lapsus, Deo creatori aduersari non desinit. Esai.14.

Adhuc enim tanquam parum sit aut fuerit quod dixit: Similis ero altissimo, altius per tu-
morem extollitur, testante apostolo cum de illo perditionis filio, in quo iste diabolus erit, ita lo-
quitur: homo peccati, filius perditiõis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus, 2.The.2

quo redempti sunt, & propter verbum testimonii sui. i. propter fidem per quam testimonium
reddit illis spiritus, quod sint filii Dei. Adde quòd pro eodem verbo testimonii sui, propter con-
fessionem fidei suas animas expenderunt victores isti præliatores isti. Nam hoc est quod nunc
dicitur: Et non dilexerunt animam suam vsque ad mortem. Non dilexerunt. i. odio habuerunt
odio perfecto, de quo dominus ipsorum dicit in Euangelio: Et qui odit animam suam in hoc Ioan. 12
mundo, in vitam æternam custodit eam. Sic non diligendo, imò odiendo animam suam, ipsi vi-
cerunt illum: [Propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis.] Vos cæli, vos beatæ patriæ sinus
lucidi, propterea lætamini, & vos qui habitatis in eis ò fratres nostri, qui prius accusabamini
quòd terra essetis, & ab illo magno & antiquo serpente comedi iure deberetis, nunc autem in
cælis habitatis, imò & cæli estis, de quibus ille proiectus & foras missus est. Sequitur: [Væ terræ
& mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quòd modicum tem-
pus habet.] Lætantibus cælis, & his qui habitant in eis, quasi à dextris reducto oculo, sini-
stro respiciens, væ, inquit, terræ & mari. Meminisse nanque debemus quòd ante dictum est.
Et proiectus est draco ille magnus in terram: & scire, terram illam in quam de cælo proiectus
est, impiorum & non credentium esse molem durissimam atque grauissimam, sola terrena &
vana quærentium. Vnde & redarguuntur voce spiritus sancti in psalmo dicentis: Filii homi- Psal. 4
num vsquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Dicuntur etiam
mare, propter inquietas quas patiuntur & amant omnium vitiorum curarumque inutilium ama-
ritudines, imò & fluctus feri maris dicuntur in scripturis, iuxta illud Iudæ Apostoli: Hi sunt in Iudæ. 1
epulis suis maculæ conuiuantes, sine timore semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à
ventis circumferuntur, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones. Et vt altius cum diui-
na scripturæ antiquæ autoritate, hanc terram, & hoc mare à cælo illo distinguamus, de quo
proiectus est draco ille: terra & mare omnes illi sunt, qui vltra benedictionem quæ data fue-
rat antequam peccaret Adam, creuerunt & multiplicati sunt, dicente ad mulierem Domino
Deo: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos. Nam illi cæli sunt quos ante peccatum Gen. 3
nasci iussit benedicendo illis duobus primis, & dicendo: Crescite & multiplicamini. Et de isto
cœlo sic proiectus est, vt omnes secundũ propositum vocati sancti, imò præsciti & prædestinati, Gen. 1.
iustificati & magnificati constituantur à dextris, dicaturque eis secundũ propositũ, quo inprimis illis Rom. 8.
parentibus fuerant benedicti. Venite benedicti patris mei, possidete præparatum vobis re- Mat. 25
gnum, sintque ipsi pariter cælum, siue regnum cœlorum. Væ igitur, inquit, terræ & mari, videli-
cet omnibus qui cœlum non merentur esse vel dici. Quare? Quia descendit diabolus ad vos, ha
bens iram magnam. Apostropham fecit ad illam terram & illud mare, quasi requisissent di-
centes: Quare vel vnde nobis væ? Diabolus, inquit, descendit ad vos, subauditur de cœlo pro-
fectus. Sed nunquid antequam de illo cælo, de illis qui nunc dicuntur cælum, siue regnum cælo-
rum, proiceretur, terram illam & mare illud non possidebat? Imò & securior possidebat, &
multò magis hæc illi possidenti in pace erant, pace sua, pace maligna. Quomodo ergo ad hæc
descendit? Nimirum maiorem ebulliendo iram in illis. Nam hoc est quod addidit: habens iram
magnam. Profectò & antea cùm ira possidebat terram illam & mare illud, quia videlicet quasi
naturale semper habuit odium aduersum humanum genus. Cur ergo nunc dicit, habens iram,
addens etiam, magnam: nisi quia ex tunc nequiores fecit eos qui terra & mare dicuntur. Nam
exempli gratia de Iudæis vtique terrenis. i. terram diligentibus, ita Dñs mysticè loquitur: Cùm im
mundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida & inaquosa, quærens requiem, & non
inueniens dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui, & cũ venerit, inuenit scopis mundatam: Mat. 12
Et tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & sunt nouis-
sima hominis illius peiora prioribus. Hæc nanque dicendo, vehementi inuectione prologuitur,
quod postquam draco ille de cælo proiectus est in illam terrã, multiplicata iniquitate descendit
.i. postquã Christo passo princeps huius mũdi foras missus est, maiore cũ nequitia Iudæos possidet, Ioan. 12
quàm possederit olim in terra Aegypti, à quibus, tunc exiuit, dũ susciperent cultũ vnius veri Dei.
Porrò de gentibus, quæ per mare hic, vt alibi iam dictum est, rectè significantur de gentibus, in-
quam, quæcunque non receperunt euangelium Christi, similiter constat, quod nequius eos nunc
possidet, quàm antea possidebat, cùm Christus nondum illis annunciatus fuisset, quod nunc
factum est. Vnde Apostolus: Sed dico: Nunquid non audierunt. Et quidem in omnem
terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et de illis quicunque adhuc Rom. 10
gentes sunt, quicunque post illum auditum gentiliter viuunt, quid scriptura dicit, vnde collige- Psal. 8
re possumus, quod ad illos licet iam possessos diabolus de cœlo descenderit? Cùm dixisset Psal- Psal. 9
mista: Exurge Domine, non confortetur homo, continuò subiunxit: iudicentur gentes in conspe-
ctu tuo. Et addidit adhuc: Constitue Domine legislatorem super eos, sciant gentes quo-
niam homines sunt, subauditur & non dii, vt quidẽ ipsorum principes haberi volunt, aut vo-
luerunt. Quem legislatorem super eos constitui concedit nisi diabolum latorem legis suæ non
Dei, nõ legis iustitiæ, sed peccati? Descẽdit ergo ad vos ò terra, & mare, diabolus qui vos antea se-
gnius

nices, Arabes, Palæstini, Aegyptii, Thebæi, Libyes, Mesopotamii, Persæ, Scythæ, Pontici, Asia-
ni, Phryges, Thraces, Macedones, Achiui, & Epirotæ. Cunctarum omnino ecclesiarum quæ to-
tam Europam, Lybiamq;, & Asiam replebant, simul erant ministrorum Dei congesta cacu-
mina, vnaq; orationis domus, tanquam à Deo dilatata intrinsecus ferebat omnes in idem. Illic
terra, id est, conuentus congregatus de vniuersa terra, aperuit os suum, scilicet ad loquendū, ad
disputandum, & ad proferenda testimonia scripturarum, & absorbuit flumen quod misit draco
de ore suo. i. annihilauit atq; damnauit sectam doctrinæ nequam, quæ confecta fuerat spiritu
diabolico. Illic nanque Arrii dogma destructum est. Nihilominus & tunc quando Constanti-
nopolitanum, quo Eunomii & Macedonii error conuincitur. Et tunc quando Ephesinum in
quo Nestorii impietas iudicatur. Et tunc quando Chalcedonense, in quo Eutychis, Diosco-
riq; prauitas reprobatur, celebratum est concilium, terra aperuit os suum, & absorbuit eiusmo-
di flumen, euadente muliere, & duabus alis volante, sicut hic prædictum est. [Quia datę sunt
mulieri duæ alæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus
& tempora, & dimidium temporis à facie serpentis.] Magna nanque aquila, sicut alio iam lo-
co superius diximus, sancta est scriptura, & huius duæ alæ duo sunt testamenta, quæ huic mu-
lieri data, id est, intelligibilia sunt facta, vt habeat quo subleuet in cælum cor suum, & non in-
cidat flumen quod fluit per terram, flumen diabolicum, flumē hęreticæ loquacitatis laqueosum,
& sophisticis retibus plenum. Eiusmodi habens alas in desertum volat in locum suum. i. sanctū Eccl. 38.
sectatur otium, vt vacet illi meditationi inseruire scripturarum, iuxta illud Sapientis: Scribe sa- Gen. 25.
pientiam in tempore otii, & qui minoratur actu, percipiet eam. Qui minoratur actu, id est, qui
corporali exercitatione minus exercetur, quemadmodum Iacob, qui simplex domi habitabat,
non tantum agens quantum Esau, qui vtpote venator corporaliter exercebatur. Idcirco nanq;
Iacob sapientiam percepit, illi autem exercitatio qua exercebatur ad modicum profecit.
Proinde Apostolus strennuum instruens discipulum, exerce autem, inquit, teipsum ad pieta- 1. tim. 4.
tem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est,
promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. Illuc ergo mulier hæc euolans in illud de-
sertum, in illum talem locum suum, & sanctum otium, ad pietatis exercitium, aliter, inquit,
subauditur contemplatione veritatis, & lectionibus sacris, imò & corporalibus, vt iam alibi di-
ctum est, ex munificentia filiorum suorum stipendiis. Aliter, inquam, à facie serpentis. i. ita vt nō
timeat serpentem. [Per tempus, & tempora, & dimidium temporis.] i. tribus annis & dimidio,
quanto tempore Antichristus persequutione sua mundum vexabit, atq; idcircò rectè per hunc
terminū omne intelligitur tempus, quo persecutionem patitur ecclesia, pro eo quòd in Christo
piè viuit. Absorptū est itaq; flumen siue phantasma fluminis serpentini, quando concilium san-
ctum, concilium Nicænum, nepharium Arrii dogma damnauit. Sed vide quid sequitur: [Et ira-
tus est draco in mulierem, & * adiecit facere prælīū cū reliquis de semine eius qui custodiūt man- abiit.
datum Dei, & habent testimonium Iesu.] Iratus est draco in mulierē, quia videlicet iā extincto
Arrio, rursus per quendam presbyterū dogma illius pullulauit. Hinc rursus priuatim & publicè
disputationes, disceptationes, iniuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ de talibus sæpius solent eueni-
re. Nec longa mora interfuit, & de imperatoris Constantii leuitate præsumentes hæretici, bel-
lum commouerunt Christianis, nec minora fecerunt quàm fecerāt dudum persequētes tyranni
gentiles & sacrilegi. Ait ergo de dracone mulierem persequente: [Et adiecit facere prælīū cum
reliquis de semine eius.] videlicet quia parum proficiebat solo flumine, quod miserat de ore suo:
Quia trahere non poterat mulierem illo doctrinę suæ profluuio, bellum exterius adiecit, gladiū
linguæ suæ vis hæretica crudeliter addidit. Et primum quidem catholici suis expellebantur eccle
siis, deinde tormentis etiam communicare cogebantur hęreticis, ita vt plurimi plagarum imma
nitate deficerēt: alii substātiis, alii humana ciuilitate priuabātur, aliis in frontibus characteres po
nebantur, vt essent huiusmodi signo notati. Hæc agebantur per vniuersas vrbes orientis, pre-
cipuè tamen in regia vrbe Constantinopoli. Accesserat nanque tandem in auxilium diaboli
Valens imperator, alloquio seductus hæreticę coniugis, quæ primitus Arrianæ fallaciæ captio-
nibus irretita, virum quoque corruere secum in blasphemiæ foueam persuasit, autore sedu- Valens
ctionis Eudoxio, qui tunc temporis Constantinopolitanæ gubernacula tenens Ecclesiæ, na- imperator Ar-
uim suam mergebat, non regebat. Hac fiducia freti Arriani amplius effrenati, vexabant vehe- rianus.
menter orthodoxos, cædentes, contumeliis agentes, carceribus recludentes, damnificantes sæpè
pecuniis, & oīa contra eos facientes importabiliter. Sed cur parua de magnis loquor? Denique
quanta, quam crudelia hæretici in catholicos commiserint, cùm sparsim imò prolixè ecclesia-
sticis contineantur historiis. Pro documento breuiore vel solæ sufficiunt literæ mirabilis Pe-
tri Alexandrini, in quibus ille tragœdias illorum temporum deplorans, hæc inter cætera dicit:
Lucius quasi successor mihi expulso directus, lupi nequitiam & actus habere festinans, ma-
gnus impietatis diabolicæ socius Indutus, armiger amarissimus, & minister eius colle-
cta multitudine populorum, presbyteros atque diaconos decem & nouem numero compre-
hendens

hendens,quorum quidam octogesimum transcenderant annum,tanquã captos in quodam scelere,& Romanorum inimicos legibus coartabat. Hæc etiam principem Valentem grata habere pronuntians: flectimini,inquit,miserrimi, & Arrianorum concordate dogmatibus, flectimini, ignoscet enim vobis diuinitas. Et post aliqua: O multa inhumanitas iudicantis, magisq; præiudicantis. Qui enim propter pietatem decertati sunt,nec homicidis comparari possunt. Quorum vtiq; corpora insepulta relicta sunt, & piè laborantes escis bestiarum volatiliumq; proiecti sunt. Quiq; patribus natorum,naturali conscientia comparari voluerunt,velut iniqui capite secti sunt. Quæ lex Romanorum,quæ Barbarorum sententia,quoslibet patribus cõdolentes punit? Quando quispiam veterum huiusmodi gessit iniquitatem? His atq; huiuscemodi crudelibus gestis perspicuũ est,quando vel quomodo draco ille cum flumine loquacitatis male dogmatizantis quod emisit de ore suo,bellum quoque facere adiecit cum reliquis de semine mulieris, qui superfuerant funestis persecutorum gentilium gladiis. Sed isti reliqui quales erant,vel quo modo possent vinci. Ait enim: [Qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu.] Idem enim est ac si dicat: Qui vigilantes sunt in bonis operibus,& sancto confirmati spiritu. Ipse
Rom. 8 nanq; spiritus testimonium est Iesu, reddendo, vt Apostolus ait, testimonium spiritui nostro, quòd sumus filii Dei. Isti ergo tam flumine,quàm bello persecutionis circumuenti, dicebant fortes,dicebant insuperabiles cuicunq; Arrianæ impietatis defensori: Quiesce,iam quiesce his nos terrere sermonibus, cessa verba vana proferre. Nos neque nouum, neque recentem colimus Deum. Et licet inaniter furias, teq; concutias, sicut vehemens ventus,in dogmatibus pietatis vsq; ad mortem consistimus,non impotentem,non insipientem,non sine veritate aliquando facientes Deum,non aliquando quidem existentem, sicut impietas Arrii temporalem prædicas filium,& his similia.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER VIII.

CAP. XIII

ET steti super arenam maris,& vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem,& cornua decem,& super cornua eius decem diademata,& super capita eius nomina blasphemiæ.] Quæ huc vsque visa vel scripta tractauimus de dracone magno & ruso tot capitum,tam multorum cornuum, qui deuorare intenderat illius beatæ mulieris filium masculum, & illo rapto ad Deum & ad thronum eius, tam grande commisit prælium, cum his qui habent testimonium eius,hactenus & ante nostram ætatem rebus adimpleta esse luce clarius est. Adhuc vna tribulatio in nouissimo futura est, qua cæteræ complebuntur, dura,& omnium pessima tribulationum,quando,vt Apostolus ait, reuelatus
2. Thess. 2. fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus,aut quod colitur,ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus, cuius est aduentus secundum operationem Satanæ,in omni virtute,signis,& prodigiis, & mendaciis, & in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt, eò quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Ideo,inquit,mittet illis Deus operationem erroris,vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati,sed consenserunt iniquitati. Illa,inquam,vna tribulatio nunc superest,quæ quòd verè magna futura sit,Dominus ipse grauissimè testatus est,
Mat. 24 ita vt diceret: Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus vsque nunc,neq; fient. Item: Surgent,inquit,pseudochristi & pseudoprophetæ,& dabunt signa magna & prodigia,ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. De illo homine peccati, filio perditionis,de extollentia,& aduersatione eius, de virtute,& signis atque prodigiis eius mendacibus,de tribulatione magna, qua electos tribulabit, vt decipere possit,nunc visio hæc cælestis agere incipit, dum hic spectator mirabilium dicit: [Et steti super arenam maris.] Dignum spectaculo est quod dicit: Steti super arenam maris. Nam super arenam non fida statio,sed ruina,siue propinquitas ruinæ spectari solet. Exempli gratia,
Mat. 7 vt in Euangelio: Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis est viro stulto, qui ædificat domum suam super arenam: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti

venti & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina eius magna. Cum ergo super arenam
ruina contingere soleat, hic autem se super arenam stetisse dicat, quid per hoc innuitur nisi tem-
poris illius difficultas, & tribulationis nimietas, quæ tanta erit, vt quemadmodum dicit: Nisi bre- Mat. 24
uiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, quando & talia totq; fient prodigia mendacij,
vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi? Stetit igitur, inquit, super arenam maris: du-
bium & periculosum valde significans tunc temporis statum, quando electi & stantes vacillabūt,
& vacillantes stabunt, quia cum ipsa tribulatione signa videntes, etiam ipsi quidem mirabun-
tur, sed fieri non poterit vt in errorem inducantur. Itaq; stans super arenam maris: [Vidi, ait, de
mari bestiam ascendentem.] De quo mari? De illo nimirum cui væ, cui ira & sempiternus ar-
dor gehennæ, quia diabolus, videlicet bestia, quæ nunc ascendere dicitur, ad illud descendit, si-
cut supra dictum est, vbi draco ille de cælo proiectus fuerat: Væ terrę & mari, quia descendit dia- Sup. 12
bolus ad vos, habens iram magnam. Ille draco, ille diabolus nunc alio quidem sed vicino no- Antichristus
mine bestia dicitur, non ab re, sed pro nouæ rei magnitudine, quia videlicet, qui prius erat dia- cur bestia dici
bolus & draco dicebatur, in homine erit, & homine armabitur, qui & homo peccati, homo, vt tur.
paulò ante meminimus, erit filius perditionis. Idcirco pulchrè appellatio quoque mutata est, vt
bestia dicatur: erit enim homo ille secundum operationem eiusdem sathanæ Deo & omni crea-
turæ infestus, secundum proprietatem siue etymologiam appellationis: quia bestia quasi festia
dicitur, per antiphrasin, eo quód infesta sit. De mari, id est, de seculo præsenti nequam, de fluxu
generis humani nascendo bestia talis ascendit, de multitudine impiorum, de vndosa populosi-
tate malignantium. Tradunt nonnulli, quód ille locus maris, vnde nasci debeat, Babylonia sit.
Nam sicut, inquiunt, dominus & redemptor noster Bethleem sibi pręuidit vbi pro nobis humani- Matt. 2
tatem assumere dignaretur, sic diabolus illi homini perdito, qui Antichristus dicitur, locum no- Mich. 5
uit aptum, in quo radix omnium malorū oriri debeat, scilicet ciuitatē Babyloniæ. Verùm quo-
niam hoc certā autoritatem in scripturis nō habet, autēticis, vndecunq; ascendat, vbicunq; nasca- Conceptio Antichristi
tur sciendum, quoniam in ipso conceptionis eius initio, diabolus simul introibit in vterum matris
eius & ex virtute diaboli confouebitur, & cōtutabitur in ventre matris eius, & virtus diaboli sem-
per cum illo erit. Et sicut in matrem domini nostri spiritus sanctus venit, & eam sua virtute obum- Lucæ 1
brauit & diuinitate repleuit, vt de spiritu sancto cōciperet, & quod nasceretur diuinū esset, ita quo-
que diabolus in matrem Antichristi descendet, & totam eam replebit, totam circundabit, totam
tenebit totam interius & exterius possidebit, vt diabolo cooperante per hominem concipiat, &
quod natum fuerit totum sit iniquum, totum malum. Vnde & ille talis, taliter conceptus, ho-
mo peccati rectè dicitur, & est propria appellatio eius. Nullus enim vsquam in omnibus scriptu-
ris tali appellatione censetur. Serui quidem peccati dicuntur & dici possunt omnes qui faciunt
peccatum, quemadmodum dominus dicit: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: Sed hic Rom. 6
singularis peccator, vt aliquid plus quàm peccati seruitus in illo esse significetur, homo peccati Ioan. 8
rectè dici debuit: quia videlicet, quemadmodum Christus, qui vt ait Apostolus, factus est nobis 2. thes. 2
iustitia, homo iustus & Deus iustitiæ dicitur, sic econtra ille Christo contrarius, homo peccator,
& homo peccati rectè nuncupatur. Notandum deinde quód non dixit, vidi de mari bestiam il- 1. Cor. 1
lam progredientem, sed vidi, inquit, ascendentem. Quid enim est illam videri vel dici ascenden-
tem? Aut quo ascendere siue ascensuram esse putamus bestiam talem? Nunquid in cęlum vnde
cecidit, iuxta veritatē dicentem: Videbā sathanam sicut fulgur de cælo cadentem? Non vtique Luc. 10
qui cecidit ille ascendit, sed qui descendit ipse solus ascendit, de quo & Apost. dicit: Quòd autem Ioan. 3
ascendit, quid est, nisi quia descendit, primum in inferiores partes terræ? Qui descendit ipse est & Ephe. 4
qui ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia. Quò ergo ascendit iste, qui nō descendit,
sed cecidit? Nusquam ascendit, sed in semetipso magis ac magis tumuit. Omnino sic intelligi
oportet: Vidi bestiam ascendentem, ac si diceretur: Vidi bestiam in semetipsa se extollentē. To-
tus namq; ascensus eius, tanta extollentia est, quantā Apostolus per hæc verba intimare intendit:
Et extollitur super omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, osten- 2. thes. 2
dens se tanquam sit Deus. Melius igitur atq; vehementius dictū est, vt dici debuit: Vidi bestiam
ascendentem, q̄ si diceretur: Vidi bestiam de mari exeuntē: quia sic & per nomen bestiæ stultitiæ
ferocitatis eius, & per verbū ascendentis, nimio tumori eiusdem cōpetenter exprobratur. [Ha-
bentē, inquit, capita septem, & cornua decem.] Hoc & de dracone illo magno & rufo supra dixit,
quód haberet capita septē & cornua decem: Nimirū quia & bestia hæc & draco ille vnus idémq;
diabolus est, cum corpore suo, id est, cum vniuerso impiorum populo. Nam sicut illic iam dictū
est, capita septem, regna sunt septem, quorum persecutiones bene ex scripturis cognitæ eo tende-
bant, vt in mundo extingueretur sanctū veræ diuinitatis nomen. Et quidem hactenus sparsim
atq; successim capita illa frenduerunt, vnumquodq; vice sua cōtra Deū faciens bellum. Primò,
regnū Aegyptiorum filijs Israel illudentium Pharaone dicente: Vacatis otio, & idcirco dicitis,
eamus & sacrificemus domino. Secundò, regnū carnalis Israel, Iezabel & posteris eius prophetas
domini occidentibus. Tertiò, regnum Babyloniorum, Nabuchodonosor cōpellente captiuatū

Dei populum auream quã fecerat statuã adorare. Quartò, regnũ Persarum atq; Medorũ, volen-
Exodi.5 te Aman Iudæorũ genus vniuersum perimere. Quintò, regnum Græcorum Antiocho Epipha-
2.Re.19 ne crudelia nimis & impia gerente, vt in lib. Machabæorum legimus. Sextò, regnum Romano
Danie.3 rum, Nerone & posteris eius Christianos persequentibus. Septimum quod futurum est regnum
Hester.3 Antichristi, eodem filio perditionis tantã persecutionem agente, quanta ab initio creaturæ non
1.Mac.1 fuit nec erit. Ita, inquam, hactenus sparsim atq; successim singula debacchata sunt capita draco-
1.Mac.5 nis. Cum autẽ venerit quod nunc tractamus, quum bestia hæc de mari ascenderit, habẽs capita
Mat.24 septem, cuncta simul capita rictibus proprijs hiabunt atq; frendent super Christianos dentibus
suis, secundum intentionem septimi & maximi capitis quod Antichristus erit. Nam ille per vni
uersum orbẽ nuncios mittet, & prædicatores suos. Prædicatio autem eius & potestas pertinget
à mari vsq; ad mare, ab oriente vsq; ad occidentem, ab aquilone vsq; ad septentrionem. Reges
& principes primo ad se conuertet, ac deinde per illos persecutionem sub omni cælo excitabit su
per omnes populos Christum confitentes. Proinde notandum quòd cum dixisset, habentem
capita septem & cornua decem, addidit: Et super cornua eius decem diademata. Hoc loco quot
cornua, totidẽ scribuntur diademata. Non ita autẽ supra, sed decem quidem scripta sunt draco-
nis illius cornua, septem verò diademata. Meminisse ergo debemus regnorũ eorundem quæ
iam numerauimus, quia cum regna fuerint septem, reges illorum fuere decem, quoniam regnum
Supra 12 Græcorum, quod vnum erat mortuo Alexandro magno in quatuor eius successores diuisum est.
Ptolomæum Lagi filium, Philippum cognomẽto Arideum, Seleucum qui & Nicanor, & Anti-
gonum. In partem Seleuci (sicut illo iam loco diximus, vbi de dracone & capitibus atq; corni-
bus eius tractauimus) Syria cum Iudæis cessit, & huius tantum posteri, quorum deterrimus ille
Antiochus Epiphanes extitit, impugnauerunt nomen domini, sicut habemus ex memorabilibus
Machabæorum gestis. Quapropter quoniam septem regnorũ, decem quidem reges fuerunt, sed
tres diuisiones regni, Græcorũ reges cõtra Dei cultum nihil egerunt, bene illic decem quidẽ cor-
nua, septem capitũ draconis, sed septem tantũ diademata numerata sunt. At verò cum venerit
ille filius perditionis, nõ ita erit. Nullum quippe regnũ, nulla pars cuiusquam regni à persecutio-
ne in Christianos vacabit. Bene igitur quot cornua tot diademata, quia videlicet, quot erunt re
ges, tot erunt huiusce impietatis ministeria. [Et super capita eius nomina blasphemiæ.] Nomi-
na blasphemiæ, id est, nomina diuinitatis vsurpatæ vel affectatæ similitudinis diuinæ. Et quidem
de primo istorum capitum, id est, de regno Aegyptiorum certum est quia blasphemauit, nõ tan
tum in eo quod contra Deum stetit, filios Israel premendo vt nullã haberent recordationẽ nomi
nis domini, verùm etiam in eo quòd ipsam affectauit similitudinem Dei. Vnde & typũ tenet dia
Exo.5 boli, diciturq; prophetæ in exprobrationem illius ex ore domini: Fili hominis dic Pharaoni regi
Ezec.31 Aegypti & populo eius: Cui similis factus es in magnitudine tua? Et post aliqua: Cui assimila-
tus es o inclyte atq; sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad
terrã vltimam, in medio incircuncisorum dormies, cum his qui interfecti sunt gladio. Ipse est Pha
rao & omnis multitudo eius, dicit dominus Deus. De regno Israelitarum certũ est quia Iezabel
3.Re.18 blasphemauit, non tantummodo cogens Baal pro Deo coli, verumetiam peruertendo iurationẽ
nominis domini tunc tẽporis vsitatã, vt quia solitum erat sic iurari: Hæc mihi faciat Deus, & hæc
addat, ipsa sic iuraret, exempli gratia, contra Heliam: Hæc mihi faciant dij, & hæc addant, nisi
cras hac hora postero animã tuam, sicut animã vnius ex illis, subauditur prophetis Baal, quos oc
3.Re.19 cidisti. De regno Babyloniorũ notum est quia magnificè gloriatũ est, maximè quando statuam
Danie.3 erexit auream, compellens vt adorarent eam, blasphemauit & dixit: Et quis est Deus qui eripiat
Iudith.3 vos de manu mea? Itemq; in libro Iudith scriptum est: Præceperat enim Holoferni Nabuchodo
nosor rex, vt omnes deos terræ exterminaret, videlicet vt ipse solus diceretur Deus, ab ijs natio-
nibus, quæ potuissent eius potentiæ subiugari. De regno Persarum atq; Medorum item noui-
mus, quia superbiæ nomen illi Aman superbissimus inscripsit, quia cõperto quòd Mardochæus non
Hester.3 se adoraret, valde iratus est. Mardochæus autem orans hæc ad Deum inter cætera dicit: Liben-
Hest.13 ter pro salute Israel etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem, sed timui, ne honorem
Dei mei transferrem ad hominẽ, & ne quem adorarem excepto Deo meo. Quod cum dicit, sa-
tis exprimit, quia superbus ille nõ qualemcunq; adorationẽ, sed illam exigebat sibi, quæ soli Deo
debita est. Nam est adoratio qua saluo honore Dei liceat adorare & adorari, quam Mardochæus
nõ tantoperè refugisset, cum & propheta sanctus regem hominem adorauerit, sicut scriptum est:
3.Reg.1 Et nunciauerunt regi dicentes: Adest Nathan propheta. Cumq; introisset & stetisset in conspe-
ctu regis, & adorasset pronus in terram, &c. De regno Græcorum ferè nemo qui nesciat quia
blasphemauit, & blasphemiæ notam sibi inussit, videlicet quando Antiochus sæpè dictus
ascendens Hierosolymis multitudine graui, intrauit in sanctificationem cum superbia, &
1.Mac.1 locutus est superbiam magnam. De cuius superba blasphemia Daniel præuidens: Et ma-
Danie.8 gnificatus est, inquit, vsque ad fortitudinem cæli, & deiecit de fortitudine & de stellis, &
conculcauit eas, & vsque ad principem fortitudinis magnificatus est, & ab eo tulit iuge
sacrifi-

sacrificium, &c. De regno Romanorum quis nesciat quod blasphemiæ nomen sibi altius inscripserit, dando regibus suis, rapinā diuini nominis. Nam (vt de cæteris taceam, qui postquam mortui fuerunt inter deos relati sunt) Octauianus Augustus adhuc viuens & in corpore præsens, Deus dictus est, templum quoque atq; simulacrum, necnon & sacrificiorum ritus sibimet exhiberi a fatuis nimiumq; stultis adulantium populorum turbis nimius præsumptor admisit. De regno Antichristi quod caput septimum erit, nō longius exempla petantur siue testimonia blasphemiæ, qua caput illud impurum notandum siue coronandum sit. Nam hic postmodum de illo scriptura ista dicit: Et datum est ei os loquens magna & blasphemiam, & aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen eius, & tabernaculum eius. Igitur super capita bestiæ nomina blasphemiæ, quia singula regna regibus suis nomen, quod est Deus, ascripserunt, vel ipsi reges vltro præripuerunt, quod nimirum est blasphemare. [Et bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os eius sicut os leonis.] Pardus in visione Danielis, vbi quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersæ inter se, regnum significat Macedonum. Est autem bestia velocissima quæ præceps fertur ad sanguinem, & saltu in mortem ruit. Comparatur ergo illi regnum Macedonum, regnum Alexandri, cuius victorijs velocius nihil fuit, quippe qui ab Illyrico & Adriatico mari vsque ad Indicum Oceanum & Gangen fluuium, non tam prælijs quàm victorijs percurrit, & sex annis Europæ partem, & omnem sibi Asiam subiugauit. *Octauianus Augustus.*

Illi regno eiusmodi pardo similis erat, inquit, bestia quam vidi: videlicet secundum malignitatem supradicti Antiochi, qui, vt idem Daniel prædixit, magnificatus est vsq; ad fortitudinem cæli, siue vsq; ad principem fortitudinis, & ab eo iuge sacrificium tulit. Deniq; hoc plerique doctorum ita ad Antichristum referunt, vt quod sub illo Antiocho in typo factum est, sub Antichristo in veritate dicant esse complendum. Igitur similis erat pardo, id est, complebit Antichristus illud quod per Antiochum præfiguratum est de illo. [Et pedes, inquit, eius sicut vrsi.] Vrsus in eadem Danielis visione regnum Persarum atq; Medorum significat, videlicet propter eiusdem regni duritiam atq; ferocitatem. Illius vrsi pedibus, pedes huius bestiæ comparantur. Qui porrò erunt huius pedes, nisi nequitiæ eius satellites, pessimarum eius legationum per totum mundum ad effundendum sanguinem portitores? Et qui illius vrsi, scilicet illius regni Persarum atq; Medorum pedes fuerunt, nisi cōplices Aman Agagitæ, hostis Iudæorum, qui susceptas, imò impetratas à rege crudeles epistolas de occidendis Iudæis, sæua mandata continentes, portare festinauerunt? Quod ergo dicit, & pedes eius similes vrsi, id est ac si diceret: Et ministri eius sicut Aman ad effundendum sanguinem erunt festini. [Et os eius sicut os leonis.] In eadem visione Danielis non leo, sed quod saeuius est, leæna regnum Babylonium significat, videlicet propter sæuitiam eius & crudelitatem, siue propter luxuriam, & vitam libidini seruientem. Igitur os eius sicut os leonis, videlicet cum superba loquitur atque crudelia, velut ille rex Babylonis cum diceret: Et quis est Deus qui eripiat vos de manu mea? Et nota quòd illic in visione Danielis, prima ponitur leæna, deinde alia similis vrso, deinde alia quasi pardus, deinde bestia quarta sine nomine terribilis atque mirabilis, & fortis nimis, hic autem ordine reciprocato regnum Antichristi primum, bestia dicitur nomine generali absque nomine speciali. Deinde in ea similitudo pardi, deinde in pedibus eius similitudo vrsi, deinde in ore eius similitudo leonis. Per quod mysticè apostasia, diabolici spiritus, qui in homine illo totus redundabit, significatur, quàm pertinax sit, mala sua reciprocando, seq; in sua vestigia reuoluendo. Sequitur adhuc. [Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.] Mirabiliter & illuc reducti in eadem visione Danielis detinemur, vt cum dicit: Dedit illi draco virtutem suam, hoc esse videamus contrarium ei quod filio hominis dedit ille antiquus dierum, virtutem & potestatem suam magnam. Sicut illic post ascensum bestiarum illatum grandium, leænæ, vrsi, pardi, & quartæ, cuius nomen tacitum, continuo sequitur: Et aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Et subinde: Aspiciebam ego in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Hic econtra postquam feram illam communi siue generali vocabulo bestiam appellauit, eamque similem pardo, & pedes eius sicut vrsi, & os sicut leonis habere dixit: & hoc innuit, quia ille homo peccati vsque ad antiquum draconem peruenit, dicendo: Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam: ac postmodum repetendo: Et data est ei potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem. Porrò quod illic dictum est, potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Hic in isto contrario nullatenus saltem adulteratum, vt cætera sunt inuenimus. Nec enim potestas illa quam dedit iste huic filio perditionis, æterna siue incorruptibilis potest esse vel dici. Quid igitur sibi vult iste ruinosus peccati tyrannus, iste mortis præpositus? Quomodo altissimum hic imitatur? Num istud est illud quod olim promittebat sibi dicens in corde suo, similis ero altissimo? O veternosum patrem mendacij,

Danie. 8 — *Danie. 7* — *Hester. 3* — *Danie. 3* — *Danie. 7 Duplex ordo in quatuor bestiarū visione.* — *Danie. 7* — *Quid Antichristus* — *Esa. 14*

dacij, quomodo in eo quo maximè mendax est, veracem se esse vult gloriari? Quid enim hac si-
militudine dissimilius, quid hac imitatione separatius? huc oculos suos mirantes ad tale specta-
culum, conuertat omne cælum, cunctus orbis terrarum, vniuersę generationes seculorum. Al-
tissimus de corde suo veritatem, verum & bonum verbum genuit, ipsumq; incarnari voluit, atq;
illi homini propter perfectam humilitatis obedientiam, potestatem suam verè magnam in cælo
& in terra dedit: hic autem imitator eius, memor quod dixerat, ero similis altissimo, quasi simili-
ter volens facere, mendacium de corde suo genuit, ipsumq; in homine illo qui venturus est, totū
congregabit atq; fundabit. Illi quoq; omnem potestatem suam dabit, videlicet omnia regna
mundi. Veruntamen nec illud de suo, sed de rapina dabit. Nam quod in euāgelio Saluatori ten
tando ostendens omnia regna mundi & gloriam eorum, dicensq;: Hæc omnia dabo tibi, si ca-
Matt. 4 dens adoraueris me. addit etiam: Hęc omnia mihi tradita sunt, & cui volo do illa. Mentitur, quia
Lucæ. 4 non omnino aut verè tradita sunt illi, sed ipse rapuit, cuius videlicet rapinę principium deceptio
Psal. 23 fuit, qua primum hominem decepit. Deniq; iuxta veritatē, Domini est terra & plenitudo eius, ni
hilq; est omnino quod illius esse nō debeat, præter solum rationalis creaturæ vitium. Ergo q; di
cendo potestatem siue virtutem, addidit magnam: non pro vero, sed pro æstimatione eius dictū
intellige. Videamus adhuc quod sequitur. [Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mor
tem, & plaga mortis eius curata est.] Vnus idémque homo peccati Antichristus, & paulò an-
te bestia capitum septem, & hic vnum de capitibus bestiæ dicitur, videlicet bestia tot capitum,
pro corpore suo quod est omnis generatio impiorum, vnum autem caput pro sua persona, &
pro illius temporis sui quo reuelandus est, principatu, rex omnium superbiæ filiorum. Sanè
quod hic dicit, caput istud bestiæ quasi occisum in mortem, & plagam mortis eius curatam:
hoc idem post aliqua repetit, caput ipsum bestiæ appellans, cum dicit: Vt faciant imaginem be-
stiæ quæ habet plagam gladij, & vixit. Vbi quæso caput istud occisum fuit? vbi plagam gladij
accepit? Quomodo plaga mortis eius curata est? Quomodo vixit? Imo quomodo istud ad no
men spectat Antichristi, id est, Christo contrarij? Verè modo mirabili, modo execrabili. Ve-
rus nanq; Christus plagas clauorum, & plagam lanceæ accepit, & peccato mortuus fuit: nunc
Diabo- autem mors eius curata est, & ipse Deo viuit. Hic autem, o res mira, in cælo coram patre & fi-
lus Deo lio & spiritu sancto, iudicio subactus coram omni cælorum curia, beatorumq; angelorum san
mortu⁹, cto senatu, pro superbiæ crimine sententiam capitalem accepit, & gladio percussus est æternæ
viuit damnationis, atque ita Deo mortuus peccato vixit, & adhuc viuit. Viuit, certè viuit, quia se
pecca- metipsum nimis pertinaciter defendit, neque se pro mortuo, sed pro Deo vult haberi, imò su
to.
2. thes. 2 pra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, se extollit. Nunquid ergo verè plaga mortis
eius curata est? Non curata est, sed ipse rebellis gladij, rebellis sententiæ Dei, nihil sibi plagam
illam nocuisse contendit. Quid enim? Et antequam in illum ingrediatur diabolus, proprium
vas filius perditionis, quamuis in cælo percussus fuerit, templa sibi atque aras atque sacerdo-
tes, & sacrificia quasi Deo viuo conquisiuit: & postquam hominem illum ingressus fuerit, regna
mundi obtinebit, & in templo Dei sedebit, ostendens se tanquam sit Deus. Quomodo iste con-
cedet, vel propriæ saltem conscientiæ consentiens, quòd occisus, quòd vulneratus vnquam fue
rit, aut vulnerari aut occidi vnquam debuerit? O tyranne, tyranne, miramur vnde tam fa-
tua duritia, tam dura fatuitas, quomodo vel vnde tibi, & tamen in genere nostro multos tibi
conformes à te prædoctos legimus, videmus secundum exemplum tuum indurari & infatua-
ri. Nam quisquis in crimine conuictus, iudicio addictus, contra conscientiam propriam facit,
consciusque criminis semetipsum defendens, sententiam relidit. Exempli gratia: Potens quis-
quam adulterij siue homicidij reus atque rebellis dum gladium anathematis, quo iustè percu-
titur, vi sua relidit, rectè atque verè de isto iudicamus, quia habet plagam gladij & viuit, id
est, quia in conscientia proprio iudicio condemnatus est, & tamen per contumaciam sese de-
fendit tanquam iustus sit. Sequitur. [Et admirata est vniuersa terra post bestiam, & adora-
uerunt draconem qui dedit potestatem bestiæ, & adorauerunt bestiam dicentes: Quis simi-
lis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea] Hic illa generatio maximè culpatur, quæ talem
illum hominem susceptura est, secundum grauem & veridicam conquestionem illius hominis,
Ioan. 15 qui benedictus venit in nomine domini, qua dicit: Ego veni in nomine patris mei, & non
susceperunt me: alius veniet in nomine suo, illum suscipient. Illi nanque terra sunt, & ter-
rena sapiunt, & illa susceptio, qua suscipient illum, admiratio ista est, de qua nunc dicit: Et
admirata est vniuersa terra post bestiam. In hoc ergo culpantur, in hoc illis exprobratur, quia
nisi terra essent, si quid eorum quæ sursum sunt saperent, non admirarentur, non magnipen-
derent terrenam eius altitudinem, terrenam potentiam, terrenam gloriam, quam verus Chri-
stus adeò nihilipendit, vt eo tempore quando primum salutabatur rex Israel à turbis dicenti-
Matt. 21 tibus: Benedictus qui venit in nomine domini, asello sedere voluerit, in contemptum om-
nis terrenæ celsitudinis. Amplius autem eos percutit in eo quod subiungit. [Et adoraue-
runt draconem qui dedit potestatem bestiæ, & adorauerunt bestiam dicentes: Quis similis
bestiæ

bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea?] Dicturus, & adorauerunt bestiam, præmisit, & adorauerunt draconem qui dedit potestatem bestiæ. Quare? Videlicet quia vt adorarent bestiam, causa illa præcedens effecit, quod adorauerunt draconem talis bestiæ parentem. Etenim quomodo Apostolus dicit, eo quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent, ideo mittet illis operationem erroris vt credant mendacio. Item eodem modo rectè dicas: Eo quod adorauerunt draconē, id est, diabolū, idcirco errare permittuntur vt adorarent bestiā, id est, Antichristum. Sed dicis: Quomodo saltem impij dicantur adorasse diabolum, qui etiam sæpe maledicunt diabolum? Ad hæc, inquam: Certe (vt de cæteris modo taceam) saltem in eo diabolum adorauerunt, quòd mammonæ seruierunt. Nam & Apostolus de auaritia dicit, quod simulacrorum seruitus sit. Ergo quia mammonæ iam dudum serui fuerant, & mammonæ seruiendo adorabant diabolum, quid miraris quod deinde bestiam adorauerunt habentem diuitias, valentem dare aurum & argentum, vtpote cui dedit draco potestatem omnium quæ sua sunt? Itaque admirantes & adorantes dicent: Quis similis bestiæ? Ita percontabuntur, sibique respondebunt: Nullus. Dicent adhuc: Et quis poterit pugnare cum ea? Sic fatui fatua loquentes, non recordabuntur quod quondam Pharao cum curribus & equitibus suis, pugnante Deo pro Israele, in mare mersus sit, quod canes comederunt Iezabel, quod Nabuchodonosor ex hominibus eiectus est, & per septem tempora fœnum comedit vt bos, quod Aman in patibulo appensus est, quod Antiochus viuēs intrinsecus cōputruit, & sicut Daniel prædixerat sine manu contritus est, quod Nero minister diaboli vt dedecorose vixit, ita & turpius perijt. Horum non recordabuntur, imo nec si quis commemoret hæc, audire patientur. Nam de ipsis maximè verum erit quod dicit Apostolus: Et à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autē cōuertentur. Tam stultæ admirationis exemplū in illis quoq; mirari possumus, de quibus in Actibus apostolorum scriptum est. Statuto autem die Herodes vestitus veste regia sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat, Dei voces, & non hominis. Denique quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare cum ea, voces Dei sunt & non hominis, id est, voces quas soli Deo liceat appellare & non homini. Exempli gratia, in Psalmo iustus dicit: Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tui? Isti autem dicunt: Quis similis bestiæ, id est, quis similis Christo? Nam ex persona Ioannis bestia dicitur, à seductis autem ille homo Christus dicetur. Item iustus Deo dicit: Tu terribilis es, & quis resistet tibi? Isti autem econtra dicunt de bestia: Et quis poterit pugnare cum ea? Hoc est quod nunc diximus exemplum eius Herodem quoque fuisse, cui vulgus nimis prona adulatione acclamauit, voces Dei & non hominis. Et quantum fuit propter quod illi videlicet Herodi voces acclamauerunt eiusmodi? Exiguum sanè longeque minus quàm futura est magnitudo huius bestiæ. Iosephus in decimonono libro Antiquitatum euidentius commemorat illud vanitatis ridiculū: Cum, inquit, in honorē Cæsaris spectacula ciuibus ederet, votiuo vt videbatur salutis Cæsaris die, cumq; illuc totius prouinciæ viri & honore & facultatibus præditi conuenissent, secundo spectaculorum die indutus veste fulgenti ex auro argentoque mirabiliter intexta, incipiente die procedit ad theatrum. Vbi cum primos solis radios argentea vestis gremio suscepisset, repercusso splendore duplicatam spectantibus lucem fulgore metalli vibrantis effudit, vt intuentibus perstringeret aciem terror aspectus, & per hoc plus aliquid de eo quàm humanæ naturæ est, artifex arrogantia mentiretur, ilico adulantis vulgi concrepant voces, honorem sonantes, sed exitium ferentes, & hinc atque illinc ab eis clamantibus Deus compellabatur, vtque fieret propitius suppliciter exorabatur, dicentibus populis, quod nunc vsque te vt hominē timuimus, sed ex hoc iam supra humanam naturam te esse fatemur. Igitur si pro veste argentea sole radiante repercussa homini vnius prouinciæ regulo tantum attribuerunt, quanto putas bestiæ tam magnæ clangore voces Dei concrepabunt, possidenti omne aurum & omne argentum, simul etiam fulgenti luce miraculorum? aut nunquid homines illius temporis minus proni erunt ad adulandum? Quales enim illis nouissimis diebus illis periculosis temporibus homines erunt. Nimirum, vt ait Apostolus, seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus inobedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, voluptatum amatores magis quàm Dei. Cum istis miserit Deus operationem erroris, quid miraris eos acclamare voces Dei & non hominis? Et de illo quidem Herode tenuiter dictum est, eo quod non dedisset honorem Deo scilicet adquiescendo immoderato fauori populi, de ista verò bestia longe maius est quod hæc scriptura dicit. Sequitur enim: [Et datum est ei os loquens magna, & blasphemiam: & data est illi potestas facere menses quadraginta duos.] Et continuo vt exponat oris illius magnitudinem, vel quæ magna illud os locuturum sit, adhuc addit: [Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen eius & tabernaculum eius, & eos qui in cælo habitant.] Itemque exponens quæ potestas illi detur, vel qualiter acceptam exerceat potestatem per menses quadraginta duos, addit adhuc: [Et datum est illi bellum facere cum sanctis & vincere illos. Et data est ei potestas in omnem tribum, &

Margin notes: 2.Thes.2 — Ephe. 5. — Exo.14. — 4.Re.9. — Dani.4. — Hester.7 — 2.Mac.6 — Danie.8 — 2.Tim.4 — Acto.12. — Psal. 34. — Psal.75. — 2.Tim.3 — 2.Thes.2 — Acto.12.

populum, & linguam, & gentem.] Hoc peccati insigne est eius de quo scriptum est: Et ipse est
Iob. 41. rex super omnes filios superbiæ, quod non tantum acquiescet immoderato fauori dicentium,
quis similis bestiæ: verum etiam os magnum, os magna loquens habebit, arrogando sibi magnificentiam Dei, & exigendo ab omnibus voces Dei & non hominis, vt dicant omnes, quis si-
2. The. 2 milis tui. Hoc exiget non tantum ore, verùm etiam bellica potestate. Iccirco aperiet os suum in blasphemias ad Deũ: videlicet, sicut ait Apostolus, extollẽdo se supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Iccirco bellum faciet cum sanctis, & vincet illos, videlicet qui blasphemante ore non poterit, bellando se vindicabit atque occidendo. Et nota diligenter quod hæc omnia faciet secundum nomen suum, imo secundum hæc iam nomen illi impositum est, quod est Antichristus, id est, Christo contrarius. Etenim omnia quæ hic dicuntur contraria sunt eis quæ de Christo legimus. Primo, quòd datũ est illi os loquens magna, ori Christi contrarium est. Denique
Esai. 35. Esai. 42. os Christi paruum & taciturnum fuit. Scriptum quippe est: Oblatus est quia ipse voluit, &
Mat. 12. non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente obmutescet, & non aperiet os suum. Item in propheta cuius Euangelista quoque meminit: Non cõtendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius. Et hic quidem in blasphe-
Matt. 11. mias ad Deum illud os magniloquum aperiet: ille autem in confessionem & laudem Dei os suũ aperuit. Exẽpli gratia, cũ dicit: Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ. Hæc omnino cõtraria sunt. Itẽ nõ solũ nomen Domini, sed & tabernaculũ eius, & eos qui habitant in cælo blasphemabit. Ille autem non solummodo patri Domino cæli & terræ confessus est, sed & tabernaculum eius, id est ecclesiam, & eos qui in cælis habitant vel habitaturi sunt honorificauit & beatificauit, & in hoc os suum aperuit, sicut in Euangelio scriptũ est: Et aperiens os suum docebat eos, dicẽs:
Matt. 5. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c. quæ ita concludit. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cælo. Hæc manifeste contraria sunt. Item potestas eius facere bellum cum sanctis per menses quadragintaduos: illius autem potestas per
Ioan. 14 tantundem temporis fuit pacem parare sanctis, quemadmodum dicit: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Hæc nimirum contraria sunt. Item potestas huius in omnem tribum & populum, & linguam, & gentem: illius autem potestas à Deo nulla in quenquam fuit, vt ne
Luc. 12. saltem de minimis iudicaret agellis. Imo cum dixisset ei quidã de turba: magister dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem, ille dixit ei: Homo, quis me cõstituit iudicem aut diuisorẽ super
Ioan. 6. vos? Sed & cum cognouisset quia venturi essent hi quos pauerat de quinque panibus & duobus piscibus numero quasi quinque milia, vt raperent & facerent eum regem: fugit, inquit Euange-
Ioan. 18. lista, in montem ipse solus, quia videlicet sicut postea dixit Pilato: regnum eius non erat de hoc mundo, nec est. Hæc nihilominus contraria sunt. Sequitur enim: [Et adorabunt eum oẽs qui inhabitant terram, quorum nõ sunt nomina scripta in libro vitæ agni qui occisus est ab origine mundi.] Magnam & veram illorum qui eum adoraturi sunt determinationem fecit, di-
Luc. 10. cendo: quorum nõ sunt nomina scripta in libro vitæ agni. In libro vitæ, hoc est, in cælo, sicut in
Hier. 17. Euangelio dictum est: Sed in hoc gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cælo. Vbi ergo scripta sunt nomina illorum qui eum adorabunt? In terra, sicut propheta testatur: Recedentes à te in terra scribentur. Hoc ipsum in præsenti determinatione tacitũ nõ est. Dicturus nanque quorũ non sunt scripta nomina in libro vitæ, præmisit omnes qui inhabitant terrã. Nam terrã inhabi-
Psal. 68. tare, est terrenis toto desiderio inhiare. Quod qui facit à Deo recedit, & in terra scribitur, iuxta quod alibi prophetica confessione dictum est: Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. At ille solos adoratores illos admittit, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ ab
Dani. 12. origine mundi. Qui liber est præscientiæ Dei, & beatæ certitudo prædestinationis, sicut certa cum determinatione angelus ad Danielẽ dicit: Et in tẽpore illo saluabitur populus tuus omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro. Scripturæ istæ contrariorum sunt, & libri ipsi contrarii, sed & scribendorũ causæ librorũ cõtrariæ sunt. Nam libri boni, libri vitæ, in quo scripti sunt oẽs
Rom. 8. & soli saluandi, causa est propositum Dei, de quo Apostolus dicit: Scimus quoniã diligentibus Deũ omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nã quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, &c. De isto libro cum dixisset hic, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ agni qui occisus est, addidit: ab origine mundi. Non sic legendum vel subintelligendum est, in libro vitæ agni qui occisus est ab origine mundi, sed ita: Quorum nomina non sunt ab origine mundi scripta in libro vitæ agni qui occisus est. Et est sensus: Non sunt scripta in libro vitæ ab origine mundi, id est, non fuerunt in proposito Dei in ipsa origine mundi, videlicet quando creatis primis hominibus benedixit illis,
Gen. 1. & ait: Crescite & multiplicamini & replete terram, & subijcite eam. Denique quos illa benedictione iussit nasci, omnes & soli in libro vitæ sunt scripti. Qui, videlicet liber vitæ, iccirco rectè dicitur liber agni, quia cuncti electi quorum nomina in illo scripta sunt, nõ aliter quàm per agnum Iesum Christum, per sanguinem eiusdem agni Iesu Christi, benedictionem illam qua nasci vel multiplicari iussi sunt, quam & in Adam perdiderunt, recuperare potuerunt aut possunt.

ſunt. Ad gloriam illius vt naſcerentur & viuerent, erant in propoſito, & præſcientia, & præde-
ſtinatione Dei, ſicut Apoſtolus iam loco ſupra dicto cum dixiſſet: His qui ſecundum propoſitũ
vocati ſunt ſancti. Nam quos præſciuit & prædeſtinauit, continuo ſubiecit: conformes fieri
imaginis filij ſui, & per humilitatem mortis eius vocati, ſiue ex diſperſione in vnum congre-
gati, & iuſtificati, & magnificati ſunt. Porrò libri mali, libri mortis, in quo ſcripti ſunt omnes
& ſoli qui non pertinent ad illud propoſitum Dei, cauſa fuit peccatum, quando primũ in hunc
mundum intrauit per inuidiam diaboli, teſtante ſcriptura, cum non ante ſe poſt actum eiuſdem Sapien. 2
peccati Deus mulieri dicit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos. Iſta multiplicitas Gene. 3
ſiue ſuperfluitas conceptuum, & ab initio ſemper multitudine ſua vehementer oppreſsit tardi-
us atque parcius naſcentes filios benedictionis, incipiens à primogenito Euæ Cain, qui fratrem Gene. 4
ſuum Abel iuſtum occidit, & in illis nouiſsimis diebus, de quibus nunc ſermo eſt, adorans &
dicens, quis ſimilis beſtiæ, & quis poterit pugnare cum ea, reſiduos perſequetur, & occidet fi-
lios eiuſdem benedictionis. Sequitur: [Si quis habet aurem audiat. Qui in captiuitatem duxe-
rit, in captiuitatem vadet: & qui gladio occiderit, oportet eum * ſimiliter occidi.] Vehementer Gladio.
nos excitare atque ad audiendum attentos facere voluit, præmittendo: Si quis habet aurẽ au-
diat. Quis autem ad iſtam vocem hæſitet? Quis non ſtatim propoſitionem veram eſſe con-
cedat, qua dicit: qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatẽ vadet: & qui gladio occiderit, opor Mat. 26
tet eum ſimiliter occidi? Idem namque eſt quod cum Petro dixiſſet: Conuerte gladium tuum
in locum ſuum, continuò ſubiunxit: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribũt. Vbi
& ſubaudiendũ eſt, niſi pœnitentiam egerint: quemadmodum & in lege, vbi dictum eſt, qui hoc Exo. 21
vel illud fecerit. Exempli gratia: Qui percuſſerit volens hominẽ occidere, morte moriatur, ſub-
audiendum eſt, niſi pœnitentiam egerit. Aliter enim regula ſanæ doctrinæ non ſtabit. Itaque
vera propoſitione audita vel conceſſa, reſpice & conſidera, quia beſtia hæc, homo iſte peccati
qui ſe dicit Chriſtum eſſe, ſed beſtia eſt, gladium accepit, in captiuitatem duxit, & gladio occi-
dit, faciendo bellum cum ſanctis, vt ſicut poſtmodum hæc ſcriptura dicit: Occidatur quicunq;
imaginem eius non adorauerit. Igitur inexcuſabiles erunt quicunque beſtiam talem adorabũt.
Habent enim ſignum quo cognoſcant certiſsimè eſſe illum non Dei, ſed diaboli filium, vtpote
hominem homicidam, hominem ſanguinarium. Nam in hoc, inquit hic idem Ioannes, mani- 1. Ioã. 3
feſti ſunt filij Dei & filij diaboli. In quo manifeſti ſunt? Continuo cum ſubiunxiſſet: omnis
qui non eſt iuſtus, non eſt ex Deo, addidit: & qui non diligit fratrem ſuum. Statimq; è veſtigio
cum dixiſſet: quoniam hæc eſt annuntiatio quam audiſtis ab initio, vt diligatis alterutrum, ad-
iecit atque ait: Non ſic Cain: qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Hoc eſt ſignum in
quo cognoſcant hi qui ex Deo ſunt, ex maligno illum eſſe malignum, quia occidet, ſicut iam
dictum, & in captiuitatem ducet, quod non facit nec fecit omnis qui ex Deo eſt. Hoc audiat ſi
quis habet aurem, hoc ad memoriam reuocet quiſquis fidelem habet rationem. Et cum viderit
illum ducere in captiuitatem & gladio occidere, etiam ſi ſcientiæ copiam, vel teſtimoniorum
de ſcripturis non habet abundantiam, ſaltem ex hoc ſolo quod ille homicida eſt, ſciat quod ex
Deo non eſt, & idcirco non ſtabit. Sed ſicut cæteri homines recipiunt vicem, vt qui gladiũ ac-
ceperint gladio pereant: ita & iſte pro captiuitate captiuitatẽ, pro occiſione recipiat occiſionẽ,
pro temporali æternã, pro ſimpla duplã, vt qui ſanctorũ corpora tantũ captiuauit atq; occidit,
ipſe captiuitatẽ recipiat & occiſionẽ ſimul animæ & corporis. Quid enim ſi non ſtatim fiet? Imo
ſi ſtatim fieret, ſi ſtatim cum prima blaſphemia illud os magnum appellaretur, & cum initio
belli ſiue gladij quem accipiet, ſtatim gladio cæleſti periret, vnde vel in quo patientia ſancto-
rum probaretur & fides? Sequitur: [Hæc eſt patientia & fides ſanctorum.] Ac ſi dicat: In hoc
ſanctorum fidelis patientia patienſque fides probanda eſt, quia beſtia illa faciet quidem & pro-
ſperabitur & dirigetur dolus in manu eius. At illi nihilominus tamen credenr & perſeueranter Dani. 8
pro vero habebunr id quod dictum eſt, quia qui in captiuitatẽ duxerit captiuabitur, & qui gla-
dio occiderit, ipſe ſimiliter occidetur. Nec verò fruſtrabitur hæc patientia fideſque ſanctorum,
quia poſt finem vel conſummationem beſtialis occiſionis quæ per menſes quadragintaduos
protelabitur, imo abbreuiabitur, interficiet illum Dominus Ieſus ſpiritu oris ſui, & deſtruet il- 2. The. 2
luſtratione aduentus ſui. Sequitur: [Et vidi aliam beſtiam, aſcendentem de terra, habentem
cornua duo ſimilia agni, & loquebatur ſicut draco, & poteſtatem prioris beſtiæ omnem facie-
bat in conſpectu eius. Et fecit terram & habitantes in ea adorare beſtiam primam, cuius cu-
rata eſt plaga mortis. Et fecit ſigna magna, vt etiam ignem faceret de cælo deſcendere in ter-
ram in conſpectu hominum.] Beſtiam illam ſeptem capitum vniuerſam impiorum generatio-
nem eſſe iam diximus, & ipſa ſeptem capita, ſeptem fuiſſe vel eſſe regna mundi, quorum po-
tentia diuerſis temporibus ſanctos altiſsimi contriuit, quorum ſeptimum caput Antichriſtus
erit. Quæ eſt ergo hæc alia beſtia quã vidit aſcẽdentẽ de terra? Aur quomodo duæ ſunt beſtiæ,
cum vnum ſit corpus generationis prauæ & peruerſæ, ſicut econtra vnum eſt corpus genera-
tionis vnius ſanctæ & electæ? Ad hæc ſciendum, quia generatio nequam cum vna ſit, alia ta-

men & alia dicitur bestia, propter geminam vim scilicet bellicam siue regiam atque magicam. De magica vi nunc scriptura hæc narrationem diuinæ visionis incipit, cum dicit: Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra. Quando putas alia bestia hæc ascendit, quam iste ascendentē vidit? Nimirum vno eodemque tempore quando illa bestia prior ascendit, habens septem capita, quorum septimum caput regnum erit Antichristi. Etenim vbi primum generatio impiorum generationem sanctorum seruituti subiecit & afflixit, atque ad amaritudinem perduxit in operibus duris, luti & lateris, insuper Pharaone præcipiente omni populo suo ac dicēte: Quic-
Exod. 1. quid masculini sexus natum fuerit, in flumen proijcite: quicquid fœminei, reseruate: tunc cū illa regia siue hostica vi pariter contra Deum ascendit & magica vis. Quomodo? Videlicet cum
Exod. 7. ingressi fuissent Moses & Aaron ad Pharaonem, vt facerent signa sicut præceperat Dominus: vocauit Pharao sapientes & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Aegyptias, & arcana quædam similiter. Igitur aliam bestiam tunc ascendentem vidi, inquit. Quid autem hoc ad rem præsentem, vbi manifestè de aperta persecutione loquebatur Antichristi, quæ erit in diebus nouissimis? Profectò quia prius quidem esse cœperunt, & pugnæ aduersus Deum
Mat. 24. præstigia magorum, sed tunc magis abundabunt. Surgent enim, inquit Christus, pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Hoc idem de bestia hac præsenti capitulo scripturæ huius series declarabit. Nunquam defuit hæc pessima vis in societate crudelis gladij, regibus (qui persecuti sunt & contriuerunt sanctos altissimi) Aegyptijs, Israeliticis, Babylonijs, Medis atque Persis, Græcis, Romanis: nec potestati Antichristi deerit, imo abundantior atque potentior aderit. Verùm Romani imperatores illa secretius vsi sunt, quorum Iulianus apostata malitiosius atque ardentius arti illi incubuit: Græci quoque atque Macedones non adeo euidenter: superiores autem Persæ, Babylonij atque Aegyptij, publice & quasi licenter illa vsi sunt, publicisq;
3. Reg. 18 nominibus magi ipsorū se prædicauerunt, nec absconderunt. Porrò Israelitici reges magos suos prophetali nomine palliabant, qualium vna die quadringentos quinquaginta viros Helias occidit, Omnes prophetas Baal. Qualem bestiam hanc ascendentem iste vidit? [Habentē, inquit, cornua duo similia agni, & loquebatur sicut draco.] Sicut bestia septem capitum, quæ prius descripta est per cornua decem, sic & bestia hæc habet cornua duo: quia videlicet sicut regnorum decem primi reges fuere notissimi, quos & superius commemoraui, ita & magicæ artis duo sunt autores notissimi magisq; notati, quos contra Mosen & Aaron, sicut iam dictū est, Pharao cōuocauit. Duo nanq; fuerunt, Iamnes & Mambres, sicut & Apostulus meminit. Qui cum
2. Tim. 3 dixisset: Ex his enim sunt qui penetrāt domos, & captiuas ducūt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad scientiā veritatis peruenientes, continuo subiunxit. Quemadmodum enim Iamnes & Mambres restiterunt Mosi, ita & isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed vltra non proficient. Insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Igitur duo cornua bestia hæc habuit, vbi primum ascendit, id est, duos principes suæ efficaciæ magica ars habuit, vbi primū cōtra Deum stetit. Et cornua hæc similia agni, videlicet superba & contraria similitudine, faciendo similiter miracula, vt fiunt per verbum Dei, quod est agnus Dei. Nam & si literā historicam spectes, vbi primum bestia hæc ascendit, valde conuenienter, & propriè dictum est, simi-
Exod. 12 lia agni. Denique cuncta quæ fecerunt signa Moses & Aaron coram Pharaone & Aegyptijs pulchrè dicuntur signa agni, videlicet pro eo quod cuncta illa consummata sunt per sanguinem agni, quem populus Israel vt vltima plaga Pharao & Aegyptus tangeretur, ad vespe-
Exod. 7. ram immolauit. Illic planè cornua bestiæ similia videbantur cornibus agni, vbi scriptum est: Fecerunt malefici etiam ipsi per incantationes suas Aegyptias & arcana quædam similiter, pro-
Exod. 8. iecerunt que singuli virgas suas quæ versæ sunt in dracones. Item: Cum eleuans virgam Moses percussisset aquam fluminis, & versa esset in sanguinem, fecerūt, inquit scriptura, similiter malefici Aegyptiorum incantationibus suis. Tertio fecerunt per incantationes suas similiter edu-
Ibidem. xeruntq; ranas super terram Aegypti. Hucusque fingere potuerunt similitudinem cornuum agni, sed vltra non potuerunt, victosque se esse fatentes, dixerunt: Digitus Dei hic est. Eodem modo per tempora sequentia sub cæteris regni, supradictis ars magica semper affectauit similitudinem Dei, voluitque videri quod non minora faceret signa quàm fiebant per verbum Dei.
Esai. 14. De qua præsumptione huius bestiæ nunc protinus dicit: Et loquebatur sicut draco, id est, sicut diabolus, qui taliter locutus est: Ero similis altissimo. Nam & hoc legimus in plerisque veteribus gestis, quod vt pro dijs colerentur, quibusdam magicis exigebant tormentis. [Et hæc bestia potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu eius.] Ac si dicat: Signa facientes magi confortabāt regios animos ad non credendum, & resistendum signis & virtutibus Dei, vt non minus potentes viderentur sibi quàm erat Deus, qui cum tantis prædicabatur prodigijs, cum haberent & ipsi secum tales, qui similia facerent illi. Hoc erat facere omnem potestatē bestiæ in conspectu eius, æstimationem magnifici cordis eius roborare, ne sibimet impotens videretur.

[Et fece-

[Et fecerunt terram, & inhabitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis.] Cæteris omissis quę acta sunt, ex quo apparuerunt illa iam dicta duo cornua similia agni quæ perpetrauit ars magica, coniuncta contra Deum regnorum supradictorum gladiis, ad illos de quibus paulò ante loquebatur dies nouissimos, præsens litera nos reducit. Nam bestia cuius curata est plaga mortis, septimum bestiæ caput erit Antichristus, de cuius plaga vbi illam acceperit, quomodo curata sit, siue curatā videri velit, iam supra pro posse dictum est. Ergo fecit. i. faciet terrā, & omnes habitantes in ea. s. terrenos hōies, thesaurizantes non in cælo, sed in terra, cupiditate sacrilega adorare bestiam primam, videlicet, principalem Antichristi potentiam, bestialemq; eius suscipere extollentiam, qua extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Quomodo hoc fecit? Ait: [Et fecit signa magna, vt ignem faceret de cælo descendere in terram, in conspectu hominum.] Magna vis, magna & mira efficacia spiritus seductionis. Sed quibus hoc erit magnum? Nimirū his qui pereunt (vt ait Apostolus) eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Diligenter animaduertendum, Cùm enim dicit Apostolus eum, cuius aduentus secundum operationem Satanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, ita subiungendo his qui pereunt, eò quod charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Euidenter astruit, quia nisi periissent, iam non seducerentur, nisi charitatem veritatis prius intus reliquissent, nequaquā foris mendacibus prodigiis acquiescerent. An non iste consuetus & antiquus est ordo pereundi? Denique & de primis hominibus ferè omnes idem scimus, quia nisi prius intus per superbiam periissent, nisi charitatem veritatis reliquissent, non tam facilè foris tentati cederent, non tam citò prodigioso serpentis bruti animantis* colloquio sese inclinarent, aut promissionibus crederent. Quapropter idipsum quod nunc vniuersaliter Apostolus dicit, eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideò mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati, lamentabili valde & dānoso nobis exemplo constans & indubitabile verum est, quia sic primis parentibus nostris accidit, quibus quia charitatem veritatis non receperunt, misit Deus in illo serpente operationem erroris. Nō ergo miremur quasi nouum id quod fiet illis, vt signa magna faciat in conspectu eorum bestia talis, & seducat eos, sicut mox subiungendo scriptura dicit: [Et seducit habitantes in terra, propter signa quę data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in terra, vt faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladii, & vixit. Et datum est illi, vt daret spiritum imagini bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ.] Nullum quippe seducet nisi eum qui periit, qui charitatem veritatis reliquit. Quid autem veræ aut inauditæ magnitudinis habent signa hęc maxima quæ facere poterit, quæq; hic scriptura pro ipsorum excellentia posuit? Vnum nanque est in eo quod ait, vt etiā ignem faceret de cælo descendere in conspectu hominum. Aliud verò miraculum in eo quod dicit: Et datum est illi, vt daret spiritū imagini bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ. Nunquid hæc talia vel tanta sunt, qualia vel quanta diabolus nunquā fecerit? Nōne ignem quoq; de cælo descendere fecit in conspectu hominū, data sibi potestate, vt tentaret Iob? Ignis Dei (ait ille nuntius qui nesciret, quid ageretur, quid Sathan moliretur) ignis Dei cecidit de cælo, & tactas oues puerosq; consumpsit, & effugi ego solus, vt nuntiarem tibi. Nonne item diabolus idem spiritum dedit imagini suæ, & vt loqueretur imago sua, quando serpens loquutus est verba maligna, verba mortifera? Nam per qualemcunq; imaginem suam diabolus eo tempore locuturus sit, de illo serpēte qui hominē primum decepit, cōstat quòd imago eius sit, eo vel maximè, quod illud reptile genus humanum ex tunc quasi naturaliter odit. Quomodo ergo excusabiles erunt, qui per huiusmodi signa seducti, bestiam illam adorabunt? Nunquid de ignorantia excusari poterunt? Nempe si ignorant, si non legerunt quòd primis hominibus talis imago bestiæ. s. serpens locutus fuerit, & quod ignem de cælo super oues B. Iob descendere fecerit, insipientes sunt: si autem norunt, si legerunt, & tamen non sibi cauent, stulti sunt. Psalmista verò dicit: quia simul insipiens & stultus peribunt. Quòd si imaginem manu factam velis intelligi, cui spiritum datura sit, vt loquatur, pro eo quod cùm dixisset scriptura: & seducit habitantes in terra propter signa quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ, subiunxit atque ait, dicens, habitantibus in terra, vt faciant imaginem bestiæ, si (inquam) imaginem hic vulgari sensu velis accipi, quales possunt ab hominibus fieri in ligno & lapide, siue quocunq; æramento, multò magis miraculum istud diabolicæ malitiæ vsitatum fuit, vt loqueretur imago huiusmodi. Huiusmodi nanq; imagines loquebantur in templis, arte spiritus maligni cauernas patentes irrepentis ante exaltatum signum crucis Christi. Si igitur bestia hęc sua persuasione egerit, vt faciant homines imaginem illius bestiæ maioris. Exempli gratia, vt Esaias ait, artifex lignarius extendit normam, formauit idolum in runcina, fecit illud in angularibus, & in circino tornauit illud, & fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo, & tali modo sederit in domo Dei, ille homo peccati filius perditionis, in loco de quo lignum crucis Christi deiecerit, nonne multò magis insipiens aut stultus erit, qui curuabitur, & adorabit illud?

Margin notes: 2. thes. 2 (beside "Sed quibus hoc erit magnum"); allogę (beside "bruti animantis*"); Iob. 1 (beside "ut tentaret Iob"); Gen. 3 (beside "maximè, quod illud reptile"); Psal. 48 (beside "verò dicit: quia simul"); Loqui per imaginem manu factam (beside "telligi ... dicens"); Esa. 44 (beside "faciant homines imaginem").

Nimirum

Ibidem. Nimirum(vt ait idem propheta) cor insipiens adorabit illud, & non liberabit, imò perditioni
Christus talia signa vanitatis nō fecit. dabit animam suam. Talium signorū verus Christus nullum fecit, aut facere debuit. Nusquam
ignem de cælo in conspectu hominum descendere fecit, licet hoc ante aduentum eius Helias in
virtute ipsius fecerit, nullā aliquādo imaginē loqui fecit, aut facere debuit. Quæ enim vtilitas est
in signis huiusmodi? imò cum dicerent illi discipuli eius Iacobus & Ioannes: Dñe vis dicimus, vt
4. Reg. 1 ignis de cælo descendat, & consumat illos, videlicet Samaritanos qui non receperunt eum, quia
Luc. 9. Luc. 23 facies eius erat euntis Hierusalem, conuersus increpauit illos, & dixit: Nescitis cuius spiritus estis.
Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Item cùm à Pilato remissus esset ad He-
rodem, qui & viso illo gauisus est valde, quia sperabat signum aliquod videre ab eo fieri, nihil
Qualia signa fecit Christus. illi respondit, maluitq; ab eo sperni & illudi, quàm curiositatem eius superuacuis pascere signis,
quippe qui non quærebat signa pietatis, sed miracula vanitatis. At ille solummodo in causa
vel in tempore oportuno, qualia signa dignetur facere, vel profiteri, breuiter edicit. Exēpli gra-
Mat. 13 tia, cùm loquitur discipulis Ioannis: Euntes renunciate Ioanni, quæ vidistis & audistis: Cæci vi-
dent, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euange-
lizantur. Talium pietatis signorum non erit opifex pietatis aduersarius. i. bestia quæ habet pla-
gam gladii, & vixit, neque alia bestia prophetes eius, sicut non fecerunt duo cornua eius Iam-
nes & Mambres, de quibus supra diximus. illi nanque nec à Moysi saltem signa quæ illo tempore
vriliter gesta sunt, sequi vel imitari potuerunt, sed defecerunt, & manifesta fuit omnibus insi-
Non cogit ad fidē suā Christus sicut Antichristus faciet. pientia eorum. De plaga gladii quam habet bestia iam superius dictum est. Sequitur: [Et faciet
vt quicunq; non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur.] Hoc Christus non fecit, neq; pro-
phetæ eius, neq; apostoli docuerunt, neq; reges Christiani iam facti hoc acceperunt, vt occidendo
& sanguine cumulandū existiment Christi seruitium. Verus nanq; Deus non coacta, sed sponta-
nea seruitia vult. Ergo & in hoc, imò maximè in hoc palam faciet sensum habentibus, & ratione
pollentibus, quòd verè sit Antichristus, quòd verè non Christus, sed secundū nomē suū Christo
sit contrarius. Hic est Christus qui sanguinē suum fudit. Hic est Antichristus qui sanguinem fudit
2. Cor. 5. alienum. [Et faciet oēs pusillos cū magnis, diuites & pauperes, liberos & seruos, habere characte-
rem in dextra manu, aut in frontibus suis, & ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet cha
racterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius.] Hæc est illa peruersa mutatio: Hic est
ille longè dissimiliter similis altissimo. Altissimus nanque faciet omnes pusillos & magnos, diui-
tes & pauperes, liberos & seruos absque distinctione personarū siue originum, Iudæorū aut Græ-
corum, omnes (inquam) æqualiter habere faciet characterem suum in frontibus suis, & in manu
Deut. 6 sua, authoritate legali pariter & euangelica. Nam in lege dicit: Verba quæ ego præcipio tibi, me-
ditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens aut cōsurgens, & ligabis ea quasi
Mat. vlt. signum in manu tua. In Euangelio autem dicit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in
nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Cùm enim baptizentur omnes, siue pusilli, siue magni, ac-
cipiunt in frontibus suis characterem nominis Christi, id est, signaculum crucis. Et numerum no
minis Dñi, numerū triū personarū, patris, & filii, & spiritus sancti. Item & hunc numerum accipiūt,
vt profiteantur vnius Christi, quia Christus non homo tantum, aut Deus tantum, sed & Deus,
& homo, ex anima rationali & humana carne, & verbi diuinitate in vna persona consistens.
Hunc numerum de frontibus, & cordibus, & ore omnium, pseudoprophetæ auferre conabun-
tur, vt econtra character nominis bestiæ, & numerus nois eius inscribatur. [Hic sapientia est.
Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hois est, & numerus eius est
sexcenti sexagintasex.] Vigilantem vult esse auditorem, dū quasi digito locum designans, atq;
circumspiciens. Hic, inquit, sapientia est. Et cōtinuò: Si quis habet sapientiā, cōputet numerū be-
stiæ. Qualem numerum, vel quare computet numerū bestiæ? Numerus enim, inquit, hominis est, &
numerus eius sexcenti sexaginta sex. Quid est hoc, quòd & numerum præscribit ipse, & tamen
dicit, qui habet sapientiam, computet numerum bestiæ. Num istud intendit, vt computan-
do sapienter hoc totum perquiras, quot in isto numero sint monades, aut certè decades?
Quis sapientiam habens istud tam grandi scripto, quæreret, vel quærendum proponeret?
Ergo quoniam ad computandum citatur hic non alius, nisi qui sapientiam habet, fortè in nu-
mero problema est. Et quidem viri illustres scripturæ huius tractatores, ante nos hunc nu-
merum strenuè versantes, nomina quædam aduerterunt, tria Græca, & vnum Gotticum:
ΑΝΤΕΜΟΣ ΑΡΝΟΥΜΕ ΤΕΙΤΑΝ ΓΕΝΣΗΡΙΚΟΣ: quorum primū interpretatur,
honori contrarius: secundū, nego: tertiū verò, sol: quartū, gētium seductor. Singulorum nomi-
num istorum literæ, numerum istum in se continent sexcenta sexagintasex. Nam prima huius
nominis, quod est ΑΝΤΕΜΟΣ litera Α vnum, Ν quinquaginta, Τ trecentos, Ε breue quinq;,
Μ quadraginta, Ο breue, septuaginta, Σ ducentos significat. Similiter alio noie ΑΡΝΟΥΜΕ. Nā
Α vnum ostendit, Ρ centum, Ν quinquaginta, Ο breue, septuaginta, Υ quadringentos, Μ quadra-
ginta. Ε breue, quinque: qui simul ducti faciunt sexcenta sexagintasex. Nominis autem quod est
ΤΕΙΤΑΝ, litera Τ trecentos exprimit, Ε breue, quinque: Ι decem: item, Τ trecentos, Α vnum, Ν
quinqua-

quiquaginta, qui simul iuncti faciunt sexcenta sexaginta sex. Porrò nomen Gotticum Græcis li-
teris scriptum est hoc modo, ΓΕΝΣ ΗΡΙΚΟΣ: Γ tria, Ε quinque, Ν quinquaginta, Σ ducentos,
Η octo, Ρ centum, Ι decem, Κ viginti, Ο septuaginta, Σ ducentos ostendit. Laudanda hæc patrũ Insuffi-
inspectio: veruntamen est adhuc quod nõ otiose quæratur. Nũquid enim illa bestia talibus volet ciens pa
nominibus appellari: talibus vocabulis salutari? Nunquid eos à quibus honori contrarius, siue trum cõ
gentiũ seductor dicetur, pace sua remunerabit, vt vendere vel emere possint? Sic enim hic ha- sidera-
bes, vt ne quis posset emere aut vendere, nisi qui habent characterem aut nomen bestiæ, aut nu- tio.
merum nominis eius. Nunquid hoc edicet, vt contrarius quod est Sathan, siue ΑΝΤΕΜΟΣ, aut
vt negator, vel gentium seductor pronuntietur, & vt qui hoc pronuntiauerit, ille sit liber, illi vẽ-
dere vel emere possit? Aut nunquid gyganteo nomine quod est ΤΕΙΤΑΝ contentus erit, cũ
extolliatur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ostendẽs se tanquã sit Deus? Apud nos
Latinos literæ quibus scribitur, DICLVX eundem numerũ continẽt. Nã D quingẽtos, I vnũ,
C centum, L quinquaginta, V quinque, X decem significat, quę in vnum collecta faciunt similiter
sexcenta sexaginta sex. Sed etiam si scriptura hoc loco nomen istud illi palam ascriberet, & no-
minis huius numerum sexcenta sexagintasex esse diceret, nonne tunc quoque ad quærendum su-
peresset, quid ad illum hominem hic numerus pertineret? Igitur quoniam & numerus hic positus
est, & tamen ad cõputationẽ eiusdẽ sapientia quęritur, dicendo: Si quis habet intellectum, com-
putet numerum bestiæ, sapientiam quæramus, sanctam scripturam consulamus, sine qua nihil
constans aut certum, siue de numero Dei, siue de numero bestiæ, quæ aduersus Deum extolli-
tur, inuenire aut dicere possumus. Nam sicut ille Samson veraciter dicere potuit: Si non arasse- Iudic.14
tis in vitula mea, non inuenissetis propositionem meam: sic Dominus noster Iesus Christus, cuius
nimirum propositiones siue problemata sunt omnia, quæ in hoc libro continentur profunda
mysteria, veraciter nobis dicat: Si non araueritis in alia scriptura, non inuenietis solutionem nu
meri huius, quem præsens signauit scriptura. Primò diligenter animaduertendum est, quia prius
quidẽ cũ dixisset, vt ne quis posit emere aut vendere, nisi qui habet characterem aut nomen be-
stiæ, aut numerũ, signanter addidit nominis eius: post verò cum dicit: Si quis habet sapientiam,
cõputet numerum, de nomine nullam mentionẽ fecit, sed tãtummodo cõputet numerum bestiæ,
inquit, ac deinde, & numerus eius, absque interpositione nominis est, ait, sexcenti sexagintasex.

Cur hoc, nisi aliud nomen bestiæ significat, & aliud ipsa est? Bestia nanque ipsa homo est, & in ea
diabolus inhabitat: nomen autem eius quod sibi vsurpat, quod nisi quis confessus fuerit, vendere
aut emere non poterit, Deus. Aduersatur nanque, & extollitur (vt iam sæpè dictum est) supra 2.thess.2
omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se, tanquam
sit Deus. Duos ergo hic numeros intelligi oportet, alterum nominis eius, quod illa bestia sibi v-
surpat. s. Dei: alterum bestiæ. i. hominis eius quod ipsa erit. Alius nanque est numerus Dei, & alius
hominis: imò omnis creaturæ rationalis quæ ad creatoris gratiam non pertingit, siue hominis,
siue angeli. Debuerat quidem vnus esse numerus creatoris & creaturæ, sed creatura nume-
rum sibi alium elegit, dissentiendo à creatore. Quis est ille numerus creatoris? Numerus se-
ptenarius, sicut scriptura dicit: Compleuitque Deus die septimo opus suum quod fecerat, & re- Gen.2
quieuit ab omni opere suo quod patrarat. Et benedixit diei septimo, & sanctificauit illum, quia
in ipso cessauerat ab omni opere suo quod creauit Deus vt faceret. Quis est autem nume-
merus creaturæ? Numerus senarius, quia videlicet numero dierum senario creaturam vniuer-
sam scriptura comprehendit, & in sexto die, imò & sextus dies creatura est hominis. Et ille qui-
dem ad hoc conditus est, vt post obedientiæ opus consummatum, cum Deo in septimo sabbati-
zaret. i. requiesceret, eoque compleretur bono quod significatur, dicendo: compleuitque Deus die
septimo opus suum, quod fecerat. Significat nanque dies septimus remunerationem boni operis,
Apostolo quoque teste, cùm dicit: Ingrediemur enim in requiem qui credimus, quemadmodum Heb.4
dixit: Sicut iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Et quidem operibus ab institutione Psal.94
mundi perfectis, dixit quodã loco de die septimo sic: Et requieuit Deus die septima ab omnibus
operibus suis, & in isto rursum: si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo superest quosdam Gen.2
introire in illam, & hi quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulita-
tem, iterum terminat diem quandam, hodie, in Dauid, dicendo post tantum temporis, sicut su-
pra dictum est: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, &c. Vt, inquam, in Psal.94
illam diei requiem introiret. vt in illius numeri septenarii sabbatismo cum Deo sabbatizaret
homo, idcirco conditus est: sed neque homo tunc introiuit, neque diabolus, qui illum decepit, vnquã
introibit. Nã vterque sine Deo, imò cõtra Deũ, in creatura mundi, & in semetipso voluit gloriari.

Ait ergo: (Numerus enim hominis est.) Præmiserat autem: Si quis habet sapientiã, cõputet
numerum bestiæ. Ac si dicat: Si quis habet sapientiam, cùm viderit illum hominẽ peccati, filium
perditionis, potentẽ ac diuitem, extollentẽ se, & resistentes sibi occidentem, & in oĩbus magnificè
gloriantem, recogitet ac perpendat, quia quicquid loquitur, quicquid agit, non pertinet ad illam
requiem, non est de illa septima creatoris, de verbo Dei, de regno charitatis, sed totum tantum-

modo de creatura mundi, de concupiscentia oculorum, de superbia vitæ, ac proinde quasi cer-
a.Ioh. 2 to confirmatus argumento sciat & dicat, quia ille homo non est ipse quem se esse dixit, non est
Deus, sed fallaciter se ostendit, tanquam sit Deus. Cùm igitur dixisset, numerus enim homi-
nis est senarius simplex siue singularis, subintelligi potest, siquidem homo ille homo tantum,
& non etiam diabolus esset. At verò homo ille quidem natura, sed diabolus in illo totus erit,
cum omni sua virtute, tota plenitudine, & eiusdem, videlicet, hominis aduentus (vt ait Apo-
a.thes. 2. stolus) erit secundum operationem Satanę. Sequitur ergo: [Et numerus eius sexcenti sexagin-
ta sex.] Ecce senarius numerus tertiò repetitus, imo in decuplum, atque inde in centuplum
multiplicatus est. Notum maximè Arithmeticis siue Abacistis est, quod nunc dicimus. Sena-
rius character de primo, id est, singulari limite in secundum, id est, decimum transgressus, sexa-
ginta facit, idemq; in tertium, id est, centenum traductus, sexcentos efficit. Cùm ergo dicit: & nu-
merus eius sexcenti sexaginta sex, senarius qui erat numerus hominis (vt iam dictum est) ad se-
ptimum diem, ad sabbatum .i. requiem Dei propter suam præuaricationem non pertingentis,
secundi & tertii limitis transgressione multiplicatus est. Quid est hoc, nisi quia diabolus Sa-
tanas, cuius secundum operationem ille homo veniet, & qui in illo totus habitabit, postquam
semel à requie Dei, à sabbatismo cælesti sese excussit, secundo ac tertio laborem suum mul-
tiplicauit? Nota replicamus, vbi, quando, quomodo numerum suum sic multiplicauerit trās-
gressor antiquus, multiplicator laboriosus. Primò, vbi perfectis cælo & terra, & omni or-
Gen. 2 natu eorum, die septimo compleuit Deus opus suum quod fecerat, & requieuit ab omni o-
Psal. 11 pere quod patrarat, ille cum requiescente creatore in septimo eius die non requiescebat,
Psal. 38 quinetiam iam dudum propter inquietudinem superbiæ suæ de cælo in istum caliginosum
aerem proiectus, in circuitu ambulabat impius, & laborabat. Erat ergo in numero senario, in
ista sex dierum creatura, in quo videlicet senario, detineri dolens homo pœnitens, septimūq;
diem suspirans dicit in psalmo: Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum
meorum, quis est, vt sciam quid desit mihi. Ille autem impius & præuaricator angelus non sic,
sed cùm esset foris à requie siue septima die, & senarius eius adhuc simplex siue singularis
esset, non contentus fuit labore suo, sed adiecit per inuidiam, vt genus humanum in eun-
dem laborem traheret secum, decipiendo protoplastum. Hoc agendo vtique transgres-
sionem auxit, & rectè sicut proprius, ita & hominis labor imputatur illi. Multiplicatus est
ergo primus eius senarius, & factus est iam numerus eius sexagintasex. Verùm nec isto
contentus, adiiciet adhue vt illum hominem peccati, filium perditionis, totus ingrediatur, &
faciet per illum id quod nunc de bestia maligna præsenti loco miramur. Illic nimirum tertia
transgressione senarius eius multiplicabitur, quando is qui hominem primum dolo decepit
sine vi, idem & dolo in prodigiis mendacibus pariterq; vi siue gladio Dei, hominumq; ma-
nifestus hostis vtetur, perseuerante inuidia qua mundo mortem induxit, perseuerante, imo &
in peius aucta superbia, qua sese in cælo aduersus Deum extulit: Benè igitur cum dixis-
set, numerus enim hominis est, addidit & numerus eius sexcenti sexagintasex, quia videlicet
labor peccati, qui in homine cum Deo non sabbatizante simplex est, in illa bestia nouis incre-
mentis secundò ac tertiò multiplicatus est. His animaduersis non ab re esse cuiquam videri
debet, quòd plagam mortis eius hęc scriptura ter commemorat. Primò, cum dicit, & vidi vnum
de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius curata est. Secundò, cum dicit:
& fecit terram, & inhabitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis.
Tertiò, cum dicit: vt faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladii, & vixit. Ter nanque
malignus ille plagatus est. Primo, quando iudicatus in cælo sententiam damnationis accepit:
Esa. 14 secundò, quando in serpente per quem deceperat hominem, maledictione mulctatus est: tertiò,
Luc. 10 quando Dominus Iesus interficiet cum spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Hic
Gen. 3 est verus bestiæ numerus sexcenti sexaginta sex. Cæterum numerum nominis eius quem qui non
2. thes. 2 habuerit, vendere aut emere non poterit, sic falso illi attribuitur, sicut & ipsum nomen quo se ia-
ctat, ostendens se tanquam sit Deus. Numerus nanque septenarius Dei est agni, Dei, inquam, qui
Gen. 2. die septimo requieuit, & agni cuius in hoc ipso libro septem sunt cornua, septemq; oculi. Denique
Supr. 5 quòd hæc bestia septem ostentat capita, violentum est atque contrarium. Contra illud quod
Deus die septimo requieuit, caput huius septimum plagam habet mortis, plagam gladii, & non
Psal. 48. requiescit, sed semper laborat, & in labore viuit, iuxta psalmistam dicentem: & laborabit in
æternum, & viuet adhuc in finem. Idcirco & sicut supra dictum est, & super septem capita eius no
mina blasphemię, quia non est nomen eius Deus, quod inscripsit suis capitibus, sicut illic memo-
rauimus. Quod si non est hoc nomen eius, certè nec nominis numerus. Iste numerus meriti est, &
pro vero illi attribuitur (sicut iam dictum est) sexcenti sexagintasex, & nusquam ad septimum
peruenit, quia nunquam pœnitentiam egit, siue acturus est, vt requiescere possit.

LIBRI OCTAVI FINIS.

RVPERTI

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER IX.

CAP. XIIII

ET VIDI, ET ecce agnus stabat supra montem Sion, & cum illo centum quadraginta quatuor milia habentes nomen eius & nomen patris eius scriptũ in frontibus suis.] Quo nunc eamus, quo sermonis cursum dirigamus, septem spirituum domini lucidus ordo cominus ostendit, quem proposuimus sequi, sine quo nihil nos videre, & nusquam rectum tenere transitem nos posse sumus arbitrati. Neque enim frustra gratiam & pacem à septem spiritibus qui in conspectu throni Dei sunt, Ioannes iste in initio voluminis septem scribit ecclesijs. Est autem in ordine spirituum eorundem secundum propheticum Esaiæ præconium quintus scientiæ spiritus, sequens illum cuius magnalia præcedenti visione spectauimus, in prælijs martyrum, scilicet fortitudinis spiritum, quorum videlicet, præliorum summum vel nouissimum certamen erit illud, quod per semetipsam faciet bestia prima, cuius pauloante computauimus numerum, quæ nimirum bestia antichristus erit, qui in suo tempore reuelandus est. Igitur quo nunc eamus nescimus, sed iste lucidus, vt iam dictum est spirituum ordo ducit nos, vt recapitulationem hic fieri perpendamus, & ea quæ in hoc mundo gessit sanctus scientiæ spiritus ab hoc loco contemplemur, vbi supra montem Sion stans conspicitur agnus. Nam vbi primum scientia Dei dari cœpit vel scribi, illic & agnus Dei Christus cœpit figurari. Etenim vbi primus scientiæ Dei scriptor legem scripsit Moses, illic agnus in typum Christi immolari cœptus est, & sanguine eius signati sunt postes filiorum Israel. Proinde & in istis centum quadragintaquatuor milibus cantantibus quasi canticum nouum ante sedem, & ante quatuor animalia & seniores, & in quatuor angelis volantibus per medium cæli, & habentibus euangelium æternum, quorum quartus ipse est Ioannes qui dicit: Et audiui vocem de cælo dicentem: Scribe: Beati mortui qui in domino moriuntur, & septem phyalis septem angelorum in istis, inquam omnes scientiæ cælestis, id est sanctæ scripturæ constructores siue conscriptores intelligimus, & secundũ istos siue secundum istorum studia, mirabilem sanctum scientiæ spiritum prædicare ingredimur. [Et vidi, inquit, & ecce agnus stabat supra montem Sion.] Visio ista Ioannis oculum à fine seculorum, vbi pauloante viderat bestiam siue malignum bestiæ caput Antichristum, gladio damnationis æternæ percussum, sursum reducit ad principia seculorum, scilicet ad tempora promissionis vel fidei patriarcharum, vnde recapitulationes istæ omnes currunt atque recurrunt.

Esai. 11.

Exod. 12

Sanè agnus iste Christus est, qui nunc quidem ecce in persona sua stat supra montem Sion, supra omnem ecclesiæ dignitatem, supra omnem principatum, omnesque virtutes cælorum, tunc autem quando promissio fiebat vel recenter facta fuerat, stetit in figura, sicut iam dictum est, quando vel ex quo immolatus est agnus in domibus filiorum Israel, cuius sanguine postibus signatis, dum comederentur carnes eius, mortua sunt primogenita Aegyptiorum, & filij Israel transierunt per mare rubrum, & Pharao cum curribus & equitibus suis illos persequens submersus est. Agnus iste nomen suum & nomen patris sui scripsit in frontibus nostris cum signaculo crucis. Tunc autem sumebatur de sanguine agni qui erat in limine, & ponebatur in superliminari, & super vtrunque postem. In qua nimirum positione diuinum erat crucis præsagium siue sacramentum, profuturum illis in plenitudine temporis, in tempore benedictionis, quando verus agnus Christus semen Abrahæ, in quo benedicerentur omnes gentes, immolandus erat in ara crucis. Istos vidi stantes cum agno, quia nimirum quicunque secundum fidem Abrahæ vel promissionem Dei significabantur, sanguine illo benedicti sunt cum Christo, & viuunt cum illo. Quid autem sibi vult iste illorum numerus, cẽtum quadragintaquatuor milia? Hoc nimirum nobis innuit, quod filij Israel siue filij Abrahæ qui per venturum Christum essent saluandi, opus erat vt non tantùm carnis, sed fidei vel promissionis existerent filij. Non enim, inquit Apostolus, oẽs qui ex Israel sunt hi Israelitæ, neque qui semen sunt Abrahæ oẽs filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen, i. non qui filij carnis hi filij Dei, sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. Hanc fidem simul cum operibus Abrahæ numeri huius plenitudo mystice significat. Denique numerus primorum filiorum carnis Israel, scilicet, duodenarius, si semel & iterum ac tertiò in decuplum multiplicetur, norunt abacistæ, quia duodecim milia fiunt. Item si duodecim milia per eundem duodenarium multiplicentur, fiunt centũquadragintaquatuor milia. Lubet adhuc dicere manifestius: duodecim, qui numerus primorum (vt iam dictum est) filiorum erat Israel, in decuplum transducti, fiunt centum viginti. Rursus

Exod. 12

Ibidem.

Gen. 22.

Rom. 9

centum viginti in decuplum promoti, fiunt mille ducenti. Item mille ducenti decies multipli-
cati, fiunt (vt alio loco iam dictum est) duodecim milia signati. Hæc trina in decuplum multi-
Exo. 3. plicatio fidem nobis pulchre innuit sanctæ trinitatis, cuius cum confessione mystica domos
suas signabant illi, confitentes deum Abraham, deum Isaac, & deum Iacob. Quia vero sola fi-
des sine operibus ad perfectionem siue ad vitam non sufficit, rursus per duodenarium multipli-
centur duodecim milia, & fient centum quadragintaquatuor milia, quo numero & fidei con-
fessio & bonorum operum significatur multiplicitas. Igitur stantes cum agno tot sancti
nomen eiusdem agni, & nomen patris eius scriptum habentes in frontibus suis, omnes per-
fecti sunt illius temporis filij Abrahæ, quo, videlicet tempore pro paschalis agni immolatio-
ne per singulos annos passurus pro omni mundo Christus præfigurabatur. Eorum perfe-
ctionem magnifice & mirabiliter continuo præsens litera commendat. Sequitur enim: [Et au-
diui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocē tonitrui magni,
& vocem quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant
quasi canticum nouum ante sedem & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat
dicere canticum, nisi illa centum quadragintaquatuor milia, qui empti sunt de terra. Hi
sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum
quocunque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ deo & agno, & in ore ipsorum non est
inuentum mendacium. Sine macula sunt ante thronum Dei.] Primum de hoc capitulo causa
postulat prælibare id quod cum dixisset: Et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum
quadragintaquatuor milia qui empti sunt de terra, continuo velut interrogatus, pro quo me-
rito suo soli possint illi dicere canticum eiusmodi: Hi sunt, inquit, qui cum mulieribus non
sunt coinquinati, virgines enim sunt. De virginitate carnis potest quidem collaudatio ista
non inutiliter accipi. Valet enim plurimum ad exhortandum, ad confortandum, ad corro-
borandum dulce illud virginei decoris propositum, in quo licet cogitare quæ domini sunt. Nam
vere magnam habet prærogatiuam virginitas carnis sociata cum virginitate mentis. Ve-
1.Cor.7 runtamen vt propositum ordinem teneamus, dicendum est & aliud, cui nulla de scripturis
autoritas siue ratio refragari comprobetur. Neque enim virginitati carnis tantum tribuere
quisquam leuiter audebit, vt canticum aliquod cantandum virginibus sanctis, incantabile
fore iudicet omnibus aliis quantumlibet magni sint quidem ex eis. Exempli gratia: Petro apo-
stolo de nouo, & Mosi de veteri testamento: De quibus constat quod secundum carnem virgi-
nalis propositi non fuerint. His igitur breuiter præmissis, nunc ordinem prosequamur. [Et
audiui, inquit, vocem de cælo tanquam vocem aquarum multarum, & vocem tonitrui magni.]
Stante agno supra montem Sion cum suis signatis, cœpit audiri vox de cælo tanq; vox aqua-
rum multarū, & tanq̄ vox tonitrui magni, quia, videlicet quādo per typicā immolationē pascha-
lis agni in Aegypto cœpit præfigurari passio Christi filij Dei, tunc etiam cœpit audiri per scri-
pturam vox Dei, quia tunc Moses legem scripsit, quam vtique non de terra, sed de cælo: nō ab
homine, sed ex Deo accepit. Post hunc cæteri iusti & prophetæ scientiam Dei scripserunt, & ipsi
quoque non de terra sed de cælo locuti sunt. Vnde est illud: Neq; enim volūtate humana allata
2.Pet. 1. est aliquando scriptura sacra, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. Audiui
ergo, inquit, vocem de cælo. Porrò scripturæ sacræ aquarum nomine solent aliquando signi-
Esai. 55. ficari, vt illic: Omnes sitientes venite ad aquas. Tonitruo quoq; solet assimilari, videlicet pro-
Psal 17. pter terribilem cōminationem iudicij futuri, iuxta illud: Et intonuit de cælo dominus, & altis-
Gene. 7 simus dedit vocem suam. Sanè iudicium primum per aquam iam factum, secundum autem ea-
Esai. 66 dem scripturæ quasi quandoq; cōtonando testantur per ignem futurum. Rectè igitur vocem illā
vocem scripturarū cælestium, tanquam vocem aquarum multarum dicit, & tanquam vocē to-
nitrui magni. Veruntamen non solum iudicium vox illa sonat, pœnasq; malorum, sed etiā mi-
sericordiam & sempiterna præmia sanctorum, quæ nimirum auditu vel intellectu dulcia & de-
lectabilia sunt. Sequitur ergo: [Et vocem quam audiui sicut citharœdorum citharizantiū in ci-
tharis suis.] Denique sicut in tonitruo terroris asperitas, in citaris vero sonātibus delectationis
est suauitas, ita in scripturis sanctis comminatio iudicij peccatores terret & salubriter turbat,
promissio verò præmiorum bene operantes mulcet & lætificat. Et notandum quod in citharis
chordæ sonantes audientes quidem delectant, sed ipsæ in extēsione sua quodāmodo laborāt. Sic
deniq; hi, per quos sancta scriptura condita est, suo quiq; tempore bona promittendo bonos au-
ditores delectauerunt: sed ipsi apud semetipsos laborauerunt, & plerunque fatigati sunt.
Num. 11. Vnde primus illorum Moses dicebat ad dominum: Cur afflixisti seruum tuum? Quare non
inuenio gratiam coram te? Cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Ac dein-
ceps: Sin aliter tibi videtur, obsecro interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tan-
tis afficiar malis. Sed & diuersis præterea modis fatigabantur sancti illi, sicut & Apostolus
Hebr. 11. eorum reminiscens inter cætera dicit: Alij verò ludibria & verbera experti, insuper & vincula
& carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in

melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, &c. Erant igitur sicut citharœdi cithari-
zantes in citharis suis: quia, videlicet, testimonia veritatis personantes extendebantur tribu-
lationibus multis. Sed & spontanea extensione sese affligebant, vt cælestem beatæ cantionis
mererentur accipere gratiam, sicut de Daniele & socijs eius legimus, quia propositis sibi rega-
libus epulis, hoc magis elegerunt propter D.um, vt leguminibus vescerentur. Pueris autem
his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro, & sapientiam: Danieli verò intelligen- Danie.1
tiam omnium visionum & somniorum. Sequitur ergo: [Et cantabant quasi canticum nouum
ante sedem, & ante quatuor animalia & seniores.] Citharizabant & cantabant, id est, semet-
ipsos affligebant, & gloriam Dei personabant. Quid autem sibi vult quod non ait: Et canta-
bant canticum nouum, sed quasi canticum nouum? Quid enim est canticum nouum? Nā hoc
præcognito continuo clarebit quid sit, quasi canticum nouum. Canticum nouum est testamen-
tum nouum, in quo veterem hominem deposuimus & nouum induimus, in quo innouari simili- Ephe.4.
tudinem terreni parentis erasimus, & ad formam cælestis autoris translati sumus. Porrò quasi 1.Co.15.
nouum canticum, vetus est testamentum, quod per quasdam similitudines figurasque multi-
plices eadem significat, quæ nouum testamentum continet. Cantabant igitur quasi canticum
nouum. i. mirabili prophetici spiritus potentia præuidebant euangelicæ gratiæ sacramentū. Et
secundum hoc exemplar faciebant, & docebant legale ministerium, & per figuras competen-
tes profitebantur agnum Dei Christum pro salute mundi passurum, suaque passione mundum
innouaturum. Ita cantabant ante sedem & ante quatuor animalia, id est, in præparatione regni 2.Pet.5.
Dei, in obsequio euangelij Christi, ad instructionem eorum quorum venerabilis senectus. i. vita
immaculata regit ecclesiam Dei. Sequitur enim: [Et nemo poterat dicere canticum nisi illa cen-
tum quadraginta quatuor milia, qui empti sunt de terra.] Quare nemo alius dicere poterat?
Quia, videlicet, non voluntate humana aliquando allatum est eiusmodi canticum, sed spiritu
sancto inspirati cecinerunt cantores, id est, autores scripturarum. Et pro quo merito suo illi can-
ticum illud dicere potuerunt? Ait: [Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgi-
nes enim sunt.] Quomodo vel quibus cum mulieribus non sunt coinquinati? Nimirum
cum mulieribus alienigenis, super quibus præceperat dominus filijs Israel dicens: Non in-
grediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras. Certissimè enim auertent corda vestra 3.Re. 11.
vt sequamini deos earum. Nonne causa magna est, & merito canticum agni de ore tollitur eo- Deut. 7.
rum, quicunque eiusmodi mulieribus coinquinati sunt? Denique cum coinquinatione carnis Num.25
simul animæ quoque propter amorem mulierum, cum dæmonijs fornicatæ sunt. Primū pro-
propter illas initiati sunt Beelphegor, & sicut scriptum est, vsque in præsentem diem macula 3.Re.16. Prou 6.
huius sceleris in illis permanet. Deinde multiplicatæ sunt cum eiusmodi mulieribus coinquina- 3.Reg.11
tiones & earum omnium palmam tenet impijssima Iezabel. Et quis eiusmodi ignem alligauit in
sinu suo, & vestimenta eius non sunt combusta? Salomon quoque sapientissimus, quia talibus
ardentissimo amore copulatus est, incombustus non euasit. Deprauatum est enim cor eius ab
illis, cum iam esset senex, & abijt & seruiuit dijs & deabus earum. Dicat ergo pro maxima
laude: Hi sunt qui cum mulieribus nō sunt coinquinati, virgines enim permanserunt, quia verò 2.Cor.11
soli illi Deo vero virginem castam se exhibere, & corruptores gentium non deos, sed dæmones
effugere potuerunt, qui sese à mulieribus illorum incoinquinatos custodierunt. Tales vtiq; vir-
gines canticum bonum sibi thesaurizauerunt, dum adhærentes vnico viro suo, vni deo suo,
verbum bonum de pectore eius mente conceperunt, ore protulerunt, calamo quoque quidam
ex eis, vt legeremus nos, conscripserunt. [Hi, inquit, empti sunt de terra. Item: Hi sequuntur
agnum quocunque ierit. Et rursum: Hi empti sunt ex hominibus primitiæ deo & agno.] Qua-
tuor enuntiationes istæ splendidæ vigilantibus & apertis oculis in ordine suo cōspiciendæ sunt,
quia nimirum gratiæ simul & meriti, necnon & præmij castissima præconia sunt. Denique
quod valde notandum est, prima & quarta gratiam prædicat, secunda meritum, tertia præmi-
um commendat. Siquidem prima est, quod empti sunt de terra: quarta, hi empti sunt ex ho-
minibus primitiæ Deo & agno, quæ ambæ idem prædicant, scilicet redemptoris gratiam. Quis Ephe.2.
nāmignoret eosdem sanctos iræ fuisse filios, & per gratiam esse redemptos. Vnus ex illa gente
sanctus & magnus Paulus ait: Eramus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri. Præmisso
ergo præconio, tunc demum enuntiatur meritum. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coin- 1.Co.15.
quinati, virgines enim sunt. Et rectè, dicit enim & dicere debet quisque eorum: Laboraui & so-
licitus fui non coinquinari, non autem ego, sed gratia Dei mecum. Subditur statim & præmiū,
dicendo: Hi sequuntur agnum quocunque ierit. Agnum sequuntur, videlicet emptorem siue 1.Pet.1.
redemptorem, cuius sunt sanguine redempti. Hinc Petrus apostolus ait: Redempti estis de va-
na vestra conuersatione paternæ traditionis, prætioso sanguine quasi agni incōtaminati & im- 1.Co.15
maculati Christi. Repetitio, hi empti sunt ex hominibus, magnæ intentionis est indicium, vt
non obliuiscamur eos gratia redemptoris esse id quod sunt. Nam de terra & ex hominibus
idem est, tanquam si diceret, ex massa terrena generis humani, quæ vniuersa in primo parente

tummodo erant sancta illius populi. At vbi Christus venit, continuo per publicū orbis terra-
rum euangelium eius sonuit, sociatis sibi lege & prophetis, & tunc scientia Dei multiplicata est Dani. 12
completo quod Daniel prædixerat, quia pertransibunt plurimi & multiplex erit scientia. Rectè
igitur secundum has visiones prius quidem canticum in monte tantum Sion auditum est, isti au-
tem quatuor angeli per medium cælum volant euangelizantes, quia videlicet lex & prophe-
tæ prius in angusto gentis vnius loco sonabant; nunc autem apostolis prædicantibus Christi Psal. 18.
euangelium, cum testimonio legis & prophetarum totus mundus audiuit, quia in omnem terrā
exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Porrò quod euangelij prædicato-
res, siue sancti quique sacerdotes rectè angeli dicantur, fere nulli dubium est, cum scriptum
sit: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia angelus domini Mala. 2.
exercituum est. Ipse agnus ex cuius ore sine dubio requiritur & requirenda est vniuersa lex, an-
gelus, magni consilij angelus dictus est. Angelus quippe naturæ sed officij nomen est, & est
Græcum vocabulum, quo Latine dicimus nuntium. Bene ergo cum supra dixerit: Et vidi, &
ecce agnus stabat supra montem Sion, nunc dicit: Et vidi alterum angelum volantem per
medium cælum. Nunc singula dicta scrutemur, simulque perpendamus vtrum singuli se-
cundum facies suas loquantur. Notæ quippe sunt facies eorum, & ordo quo in hac eadem Apo-
calypsi superius designatæ sunt. Nam animal primum simile est leoni, & secundum animal si-
mile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ Ezech. 1
volanti. De diuersitate ordinis huius ab eo, qui in Ezechiele scriptus est, suo loco aliqua dixi-
mus. Sane quod nunc de primo dicit, volantem per medium cælum, habentem euangeli-
um æternum, vt euangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum &
linguam, & populum: idem & de alio qui secutus est eum, & de tertio qui secutus est eos, &
de quarto qui personam suam exprimit, pariter subintelligendum est. Primo quod ait volan-
tem per medium cælum, dictioni supra scriptæ fere oppositum est, qua dixit stetisse cum agno
supra montem Sion centum quadraginta quatuor cantantes quasi canticum nouum. Illi can-
tantes stabant supra vnum montem Sion, iste autem & cæteri sequentes volabant per medium
cælum. Quod est dicere: Antequam in semetipso pateretur agnus Dei cum adhuc sacrifica-
retur in figura eius agnus irrationalis, tantū in Sion siue in Iudæa erat notitia vel scientia dei, vbi
autē ille passus est, cōtinuo illa scientia ad omnes gētes conuolauit, illo volatu de quo propheta Esaiæ. 2
cum dixisset: Venite ascendamus ad montem domini, & ad domum dei Iacob, & docebit
nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, subiunxit atque ait: Quia de Sion exibit lex, &
verbum domini de Hierusalem. Volabat ergo, id est, exibat de vna gente ad omnem mun-
dum, & hoc per medium cælum. i. in auditu omnium, non in vna tantum lingua vt prius, coan-
gustatum habens Dei verbum, sed omnibus linguis dilatatum, maxime autem Græca & Lati-
na, quibus æque vt Hebraica lingua scripsit Pilatus super caput eiusdem agni in cruce hunc Ioan. 19.
titulum: Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Sed & libertatem euangelizantium designat hic
volatus per medium cælum. Neq; enim quicq; eorum quæ euangelizant in angulo gestum, aut Mat. 10.
erubescendum est: hinc ipse dominus ait: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod Rom. 1.
in aure auditis, prædicate super tecta. Hinc Paulus ait: Græcis ac Barbaris, sapientibus & insi-
pientibus debitor sum, ita quod in me promptum est, & vobis qui Romæ estis euangelizare.
Non enim erubesco euangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo pri- Abac. 2
mum & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est: Iustus au-
tem ex fide viuit. Reuelatur enim ira dei in cælo super omnem impietatem & iniustitiam ho-
minum, eorum qui veritatem dei in iniustitia detinent. Volantem igitur per medium cælum
.i. cor habentem sursum cum despectu terrenorum incedentem per publicum, non erubescen-
tem ministerium suum, eo quod nihil gerat aut doceat inhonestum aut infirmum. Nam hoc
est quod sequitur: Habentem euangelium æternū. Virtus enim Dei est, veritas dei est, quæ trā-
sire aut veterascere non potest. Nam cælum, inquit, & terra transibunt, verba autem mea non Mat. 24 Lucæ. 21
transibunt. Quod vel ad quid volabat? [Vt euangelizaret, inquit, sedentibus super terram, &
super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum.] Et est sensus: Vt prædicaret in om-
nes gentes incipiens ab Hierusalem, absque acceptione personarum, absque distinctione Iu-
dæorum & gentiū, & tribuum, & linguarum & populorū. [Timete, ait, dominum, & date illi ho
norem, quia venit hora iudicij eius, & adorate eum qui fecit cælum & terram, & mare & omnia
quæ in eis sunt, & fontes aquarum.] Sic in hoc libro superius quatuor animalia designata esse
meminimus, vt facies leonis prima sit. Nam animal primum simile leoni. Porrò natura leo-
nis timorem cæteris animantibus incutit. Nam ad rugitum eius vniuersa animantium natu-
ra contremiscit. Vnde est illud: Leo rugiet quis nō timebit? Et continuo: Dominus Deus locu- Amos 3
tus est, quis non prophetabit? Rectè ergo primus timorem exigit dicendo: Timete dominū, &
date honorem illi. Causaque timoris congrua redditur, quia venit, inquit, hora iudicij eius. Ti-
mor iste pœnalis est, cuius causa est expectatio iudicij, nondū plena sapientia, sed sapiētiæ inchoa

 tio, si-

tio, sicut scriptum est: Initium sapientiæ timor domini. Habet tamen nonnihil iustitiæ, quia de
fide procedit. Nisi enim quis iudicium futurum credat, non timet. Est ergo vtilis dum pecca-
Psal. 110 torē solicitum reddit, & ad pœnitentiam compellit. Vnde cum dixisset: Timere dominũ, cōti-
nuo subiunxit: & date honorem illi. In quo? Videlicet, in eo vt relictis simulacris ad ipsum cō-
uertamini. Sequitur enim: Et adorate eum qui fecit cælum & terrā, & mare & omnia quæ in eis
sunt, & fontes aquarũ. Et alius angelus secutus est eũ dicens: [Cecidit cecidit Babylon illa ma-
gna, quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes.] Et hic secundus secundum faciē
suam dicit, secundum faciem vituli: nam secundum animal simile vitulo. Vitulus autē sa-
Leui. 4. crificium pro peccato offerebatur, cuius sanguis in sancta per pōtificem inferebatur, corpus au-
Heb. 3. tem cremabatur extra castra, dominũ nostrũ Iesum Christũ significans, qui pro peccato gene-
ris humani oblatus, & extra portam passus est. Quod Apostolus commemorans sequitur &
dicit: Exeamus igitur ad eum extra castra improperium eius portantes. Ait ergo: Cecidit ceci-
dit Babylon. Babylon quod interpretatur confusio, regnum est peccati, principatus mundi,
Ioan. 12. latrocinium diaboli: hoc sine dubio deletum est omnino in electis per passionem Christi sicut
ipse continuo passurus dixit: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps mundi huius eijcietur
Gen. 4. foras. Quicquid inquinationis siue per vim siue per suasionem ciuitas diaboli, ciuitas Dei inges-
Gen. 6. sit, ex quo ciuitatem illam primus Cain cruentis manibus ædificauit, & ex quo filij dei, scilicet
de stirpe Seth videntes filias hominum quòd pulchræ essent, videlicet quæ erant de stirpe Cain
acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant, vniuersa iniquitas, omnia peccata quæ de
Ephe. 6. commixtione reproborum electi contraxerant, pariter cum originali peccato per mortem
Christi deleta sunt, & rectores mundi huius tenebrarum harum de potestate pristina corruerūt
vt non seducerent gentes, vt liceret gentibus conuerti ad Deum verum, agere pœnitentiā & ac-
cipere remissionem peccatorũ. Cecidit ergo cecidit Babylon, quæ à vino iræ fornicationis suæ
potauit omnes gentes. i. iudicium factum est, princeps mundi huius per mortem Christi iudica-
tus est, & exinanita est omnis erroris confusio, quia ebrietas fornicari à deo, & in iram miti
faciebat omnes gentes. Sane cum improperio dicitur magna, quia semetipsam superbiendo
magnificabat. [Et tertius secutus est eos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam &
imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua, & hic bibet de vino iræ
Dei, qui mixtus est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu ange-
lorum sanctorum, & ante conspectum agni. Et fumus tormentorũ eius ascendet in secula secu-
lorum: Nec habent requiē die ac nocte, qui adorauerint bestiam & imaginē eius: Et si quis acce-
perit characterem nominis eius.] Et iste tertius secundum faciem suam dicit, secundum faciem
hominis. Nam tertium, inquit, animal habens faciem quasi hominis. Quid enim dicit? Post
primum qui dixerat, timete dominum & adorate eum, legem ponit & sententiam præscri-
bit eis qui adorauerint alium præter eundem Deum. Nam in iudicandis illis qui hoc fecerint,
facies hominis omnibus apparebit. De bestia hac & imagine eius, de nomine eius, imo de nu-
mero nominis eius, & de charactere eius, quem qui non habuerit in illa nouissima persecutio-
ne, vendere aut emere non possit, superius dictum est. Porrò quod sic ait: & hic bibet, idcirco
ait, quia dixerat anterior, cecidit cecidit Babylon, cui nimirum cadere, poculum damnationis
bibere est. Ipsa autem damnationis pœna, vinum aut merum mixtum, grauissima cum iro-
nia dicitur. nam fel amarissimum magis propriè diceretur. Alias & vere vinum merum est,
quia iudicium iustum & irreprehensibile est. Illic omnino sine misericordia iudicium erit. Quis
enim miserebitur, vbi & ipse agnus misericordiarum suarum memor iam non erit? Notan-
dum quippe quod cum dixisset, & cruciabitur igne & sulphure, addidit: in conspectu angelorũ
sanctorum, nec isto contentus, addidit adhuc: & in conspectu agni. Iudicem ipsum hic agnum
appellauit, & tamen addidit adhuc: Et fumus tormentorum eorum in secula seculorum ascen-
det, nec habent requiem die ac nocte, &c. Magnum & mirabile est, quod is qui iudicat vel pu-
nit sic ipse agnus est, & tamen in secula seculorum ad misericordiam inflexibilis est, & dicitur:
Multa hic iuditiorum eius abyssus nos latet. Multi ignorantiam profunditatis huius impa-
tienter tulerunt: Et quasi nimiam seueritatem Deo ascribere fugientes, æternitatem tormen-
torum fore negauerunt, non considerantes stultitiam suam, quia dum misericordem facere con-
Mat. 25. tendunt, mendacem facere non timuerunt eum qui dixit: Et ibunt hi in supplicium æternum,
iusti aũt in vitam æternam. At vero sancti veridicæ scripturæ credunt, deumque nihilominus
misericordem esse sine dubio sentiunt, suum quoque potius defectum esse deputant, quod alti-
Rom. 11. tudinem diuinarum sapientiæ & scientiæ dei penetrare, vel iudicia eius comprehendere, &
1. Cor. 13 vias eius inuestigare non possunt, eundemque defectum suum patientissime ferunt, cogno-
scentes ex parte donec veniat quod perfectum est. Vnde mox subditur: [Hic patientia sancto-
rum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidē Iesu.] Hic, inquit, id est, in eo quod dicitur esse cru-
ciandi in secula seculorum, in conspectu agni, in eo quod dicitur agnus fore illis ad misericordiā
in secula seculorum inflexibilis, patientia sanctorum est, dum non quasi de nimia seueritate
murmu-

murmurant qui custodiunt mandata Dei, videlicet scientes futurum esse iudicium, qui custodiũt
fidem Iesu. s. non dubitantes fidelem & veracem esse Iesum, qui tam terribile prælocutus & com-
minatus est iudicium. Sequitur: [Et audiui vocem de cælo dicentem mihi: Scribe: Beati mor-
tui qui in Domino moriuntur. Amodo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis, O-
pera enim illorum sequuntur illos.] Et iste quartus secundum faciem suam audit & scribit, se-
cundum faciem aquilæ volantis. Nam quartum, inquit, animal simile aquilæ volanti. Iste est
Ioannes, qui quarto loco audit & scribit: quia post alios euangelistas rogatus ab ecclesiis, do-
ctusq; reuelationibus de cælo, accepit secundum faciem, vt iam dictum est, aquilæ volantis,
incipiens secretam altitudinem principii sempiterni, & inde incipiens ea scripsit, quæ ferè om-
nia in seculo alio, id est, in cælo reposita sunt. Eorum omnium quæ scripsit nimirum hic finis,
& hæc summa est: Beati mortui qui in Domino moriuntur, &c. [Et vidi, & ecce nubem can-
didam, & super nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo coronam au-
ream, & in manu sua falcem acutam.] Quem supra designauerat dicens, & vidi, & ecce stabat
supra montem Sion, eundem manifestius se vidisse exprimit, similem dicens filio hominis, quia
videlicet qui prius in lege per agnum immaculatum figurabatur, ipse per semetipsum in euan
gelio locutus est, filius hominis factus, de Maria virgine incarnatus. Nam caro illa virgi-
nea, caro immaculata sine aliqua sorde peccati originalis assumpta, per nubem cãdidam hic
significata est, secundum prophetam dicentem: Ecce ascendit Dominus super nubem candi- Esa.9
dam, & ingredietur Aegyptum, id est, assumet carnem de virgine, & ingredietur in hunc mun-
dum. Nam quomodo sol super nubem candidam diem quidem nobis efficit, sed non totam cla-
ritatem suam ostendit, lucem quidem dat, sed formam suam subtrahit, nec totos ignes suos exe-
rit, & frigus tamen competenter exuperat præteritæ algidæ noctis: sic diuinitas clarissima in car
ne miraculis quidem & sermone sapientiæ nos illuminauit, sed non semetipsam, sicut est, mani-
festauit: locutus quidem est & fecit vt Deus, non tamen formam Dei ostendit, nec totam vir-
tutem suam exercuit, & tamen ad expugnanda spiritalia, nequitiæ satisfecit. Sedebat er-
go super nubem candidam similitudo filij hominis, imo & ipsa super quam sedere videbatur
non realiter nubes erat, sed similitudo nubis. Neque enim corporaliter, sed in spiritu ista vi-
debat. Quanquam autem ista sessio filij hominis de secundo eius aduentu rectè accipi videa-
tur, nos tamen, vt propositum rerum gestarum ordinem pro posse teneamus, de primo eius
aduentu accipere non incongruè possumus. Denique in agno stante supra montem Sion, e-
iusque cantoribus centum quadragintaquatuor milibus, typicum legis sacrificium & integros
fideles temporis illius, in quatuor euangelij æterni præconibus, huius filij hominis quadrigas
euangelicas accepimus. Nunc ergo dicendum qualiter in primo aduentu suo gemina falce
acuta vsus fuerit, secundum præsens capitulum huius visionis. Nam & hic falcem ad me-
tendum, & postmodum alius angelus, per quem significatur idem qui filius hominis magni
consilij angelus, falcem ad vindemiandum in manu sua habere dicitur. Sedentem, vt iam
dictum est, vidi, inquit, filium hominis habentem in capite suo coronam auream, & in ma-
nu sua falcem acutam. Duplicem ob causam hic filius hominis auream in capite suo dici-
tur habere coronam: tum quia rex, tum quia sacerdos est. Nam quod sacerdotij honor co-
ronam habeat testatur Sapiens, cum in laudibus patrum de sacerdote dicit Aaron: Corona
aurea super mitram eius, expressa signo sanctitatis, gloria honoris & opus virtutis. Dicit Eccl.45
autem hoc de lamina sancta, in qua scriptum erat ineffabile nomen Domini tetragramma-
ton, id est, quatuor literarum. Significabat enim coronam huius filij hominis, de qua
Psalmista cum dixisset: Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quoniam vi- Psal.8.
sitas eum? Minuisti eum paulò minus ab angelis. continuo subiunxit: Gloria & honore co-
ronasti eum. Et illud nomen eius de quo dicit Apostolus: Propter quod & Deus illum ex- Phil.2.
altauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen. Habeat igitur in capite suo co-
ronam auream, & in manu sua, inquit, falcem acutam, subauditur, ad metendum. Sequitur
enim. [Et alter angelus exiuit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem:
Mitte falcem tuam acutam, quia venit hora vt metatur, quoniam aruit messis terræ. Et
misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & messuit terram.] Quærenda est er-
go messis, quam primo aduentu suo hic filius hominis messuerit. Nam de illa messe quam
intendit, dicens: Sinite vtraque crescere vsque ad messem, & in tempore messis dicam messo-
ribus: colligite zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum: triticum autem recondite Mat.13
in horreum meum. De illa, inquam, messe certum est quòd finis seculi sit. Dixit enim: Mes-
sis verò consummatio seculi est: Messores autem angeli sunt. Vbi ergo messis alia inueni-
tur? Nimirum vbi hic idem filius hominis fatigatus ex itinere, & sedens super puteum, fi-
dem gentium paratam esse videns ad audiendum, dicebat discipulis suis: Nonne vos dici- Ioan.4
tis, quòd adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Leuate oculos vestros,
& videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congre-

cusaturus sim vos apud patrem. Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Iste nimirum Mat. 27
clamauit & accusauit botros amarissimos, scilicet Iudæos, qui dominum totius vineæ aceto mi-
xto cum felle potauerant, & vsq; in hodiernum diem accusare non desinit, exempli gratia, quo-
ties legitur aut canitur illud de cantico Deuteronomii: De vinea Sodomorũ vinea eorum, & de Deut.32
suburbanis Gomorræ, Vua eorum vua fellis & botri amarissimi, Fel draconum vinũ eorum, &
venenum aspidum insanabile. Hæc profectò cùm dicit, clamat & accusat vineam malo suo vin-
demiandam. Quid autem est quod de altari clamare, & super ignem potestatẽ habere dicitur?
Tabernaculũ, & altare, & sancta sanctorũ primus idẽ Moyses illis fecerat, & in illo altari sic su- Leuit. 9
per ignem potestatẽ habebat, vt eo inuocante, ignis à dño super holocausta descenderet, itemq; Num.16
irato illo cõtra sacerdotii temeratores, & dicente ad Deum, ne respicias ad sacrificia eorum, non
super holocausta ignis propitiationis descenderet, imò eosdẽ præsumptores, videlicet Chore &
omne concilium eius, ignis iræ Dei consumeret. Et quidem de illo altari ritus ab eodem Moyse
Iudæis traditus, propitiatio erat vsq; ad illud eorum sacrilegium, quo dñm occiderunt. Extunc
autem clamante Moyse, & dicente ad Deum, ne respicias sacrificia eorum: omnia sancta illorum
igne excidii, resistentibus Romanis, irrecuperabiliter exusta sunt. Mitte ergo, inquit, falcẽ tuam
acutam, & vindemia botros vineæ terræ. Quare? Quoniam, inquit, maturæ sunt vuæ eius, id est,
quoniam impletæ sunt iniquitates eius, quemadmodum per concessionem dixerat ipse paulo
post occidendus: Implete mensuram patrum vestrorum. Et post pauca: Ecce ego mitto ad vos Mat.23
prophetas, & sapientes, & scribas, & ex eis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in syna-
gogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus,
qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsq; ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ,
quem occidistis inter templum & altare. Sequitur ergo: [Et misit angelus falcem suam in ter-
ram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum.] Nota est orbi vni-
uerso vindemiatio illa, excidium illud infœlicissimum, quo super illos congestus est aceruus
omnium miseriarum, quarum ipsæ quoq; lectiones horrore & admiratione plenæ sunt.

Sed quid est quod cùm dixisset: & vindemiauit vineam terræ, addidit: & misit in lacum iræ
Dei magnum. Nimirum idipsum quod per Moysen cùm præmissum esset, Ignis succensus est in
furore meo, adiunctũ est: & ardebit vsq; ad inferni nouissima. Non enim tantummodo materiali
gladio vindemiati, aut corporali tantum captiuitate captiuati sunt, sed temporali pariter & æ- Deut. 32
terna dãnatione damnati. Vnde & propheta per concessionem loquitur: Et duplici contritione Hier.17
contere eos Dñe Deus meus. Hinc est quod adhuc subiungitur: [Et calcatus est lacus extra ciui-
tatem.] Quid est enim extra ciuitatem, nisi extra regnum Dei, extra ecclesiam Christi? Eiecti
nanque sunt de ciuitate illa, cuius principem occiderunt, ac regno illo cuius regem crucifixerunt.
Idcirco autem eiecti sunt, quia sic voluerunt, dicendo: Nolumus hunc regnare super nos. Cum Luc.19
ergo ciuitatis æternæ regem super se regnare nolentes, Romano exercitu circundãte pessunda-
ti sunt, nimirum lacus extra ciuitatem calcatus est. Et ô inæstimabilis calamitas, inconsolabilis
miseria. Non sic botris illis, quomodo aliis qui calcantur intra muros ciuitatis, & adeo pro torcu-
laribus cantant, quia sic calcantur pressuris huius mundi, non defluunt in stagnum inferni, sed
in apothecam dñi, in illa dilectissima tabernacula dñi, in illa vbi concupiscentes deficiunt, & de-
ficientes concupiscunt atria dñi. Dãnationem siue contritionem illorũ duplicem mirabiliter si- Psal.83
gnificauit, vel significatam vidit: Et calcatus est, inquit, lacus extra ciuitatem. [Et exiuit sanguis
de lacu vsq; ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.] Ordo verborum est: Et extra ciuita-
tem per stadia mille sexcenta calcatus est lacus, & exiuit sanguis vsq; ad frœnos equorum.

Per stadia, inquit, mille sexcenta longè extra calcatus est. Nimirũ hoc plus quàm sabbathi iter
est. Deniq; secundum legem non plus quàm mille passus in sabbatho extra progredi licet. Porrò
stadia mille sexcenta, ducenta sunt passuum milia. Longè ergo plus est, quàm sabbathi iter.
Dominus autem, apud quem tota lex spiritalis est, statum vel seculum illud, quod præsenti vi-
tæ succedit, sabbathi nomine vult intelligi, dum tam populi illius prædictam tribulationem &
iram, quàm illam quæ per omnes sub Antichristo futura est, prænuntians: Orate autem, in- Mat.24
quit, ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbatho. Et est sensus: Orate, ne finis omnium mors vos com
prehendat in infidelitatis hyeme, vel ne tunc primum conuerti & per pœnitentiam velitis effu-
gere iram Dei, quando non licet operari. O igitur miseri nunquã misericordiã consecuturi, quorũ
tam longè extra ciuitatem calcatus est lacus, vt iam in illam non possint reuerti, quia sabba-
thum est illic quo non licet plus quàm mille passus proficisci i. non nisi de minoribus peccatis ve
niam consequi. Qui porrò sunt equi, quorum vsq; ad frœnos sanguis exiuit, nisi spiritus mali-
gni, qui nunc quidem quasi infrenes equi per aerem feruntur indomiti, vltimo iudicio tan-
dem aliquando frenandi? Nimirum vsq; ad frenos equorum eiusmodi sanguis illorum exi-
uit, quia socii & compares erunt dæmonum in suppliciis æternis. Scripta nanque iam est sen- Mat.25
tentia qua dicetur: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. CAP.
Et vidi aliud signum in cęlo magnum & mirabile, angelos septem habentes septem plagas XV.
nouissi-

nouissimas, quoniā in illis cōsummata est ira Dei.] Post canticum cātatum cum agno supra montem Sion, & post volatus magnasq; voces trium angelorum, quibus additur Ioannes ipse quartus est, sedente filio hominis, & vindemiante vineam terræ, septem angeli habentes septem plagas nouissimas in septem phyalis, sicut postmodum scriptum est, conspiciuntur: quia post prisca legis & prophetarū cātica, condito Christi euāgelio, iam q; sedente ad dexterā patris eodem Christo, cuius iudicio populus Iudaicus modo supradicto vindemiatus est, prædicatores sancti multiplicati sunt, orbemq; vniuersum scientia Domini repleuerunt. Meminisse nanque & hic conuenit, quia libri huius partes distinguendo secundum septem spiritus Domini, cum cuius operum imagines præcedenti conspiciuntur in visione, iā diximus sanctum esse spiritum scientiæ. In phyalis ergo rectè intelligitur illa profusio siue multiplicitas, de qua in Daniele scriptum est: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia: simulq; illa linguarum copia, de
Dani. 12 qua Dauid cùm dixisset: Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam, continuò
Psal. 18 subiunxit: Non sunt loquelæ neq; sermones, quorum non audiantur voces eorum. Phyalæ nanque ore grandi exterius dilatantur vnde & nomen sortiuntur. Siquidem phy Græcè, os Latinè, alin vero vitrum dicitur, & inde vasa huiusmodi dicta sunt, quod ex quo vitro facta, ventre mediocri contenta, ore, vt iam dictum est, patulo dilatantur: Nimirum huiuscemodi vasculis prædicatores noui testamenti, apostoli siue apostolici viri rectè simulantur, quorum & mentes spiritus sanctus scientia sua intus repleuit, & ora foris dilatauit, vt sicut iam dictum est, nō essent loquelæ neq; sermones, quorum non audirentur voces eorum, i. vt in ore eorum omnia genera nascerentur linguarum. Econtra cātores supradicti apud quos lex & prophetæ in vna tantum Hebræa gente latebant, quiq; cantica illa vna tantum, i. Hebræa lingua cantabant siue legebāt, cyathis assimilantur: quæ vascula ventre distenta ore pusillo coangustantur. Ait itaq;: Et vidi aliud signum in cælo magnum & mirabile. Reuera post illud signum, quo viderat stante agno supra montem Sion stare cum illo centum quadraginta quatuor milia, cantantes canticum nouum, magnum & mirabile est hoc signum, quo, videlicet filio hominis vindemiante vineam terræ, angelos illos septem plagas nouissimas habere, & in illis iram Dei consummare.

Qui enim sunt septem isti angeli, nisi vniuersi prædicatores euangelii, veritatis nuntii? Nam quia spiritus sanctus qui iam dictas & postmodum dicendas illis phyalas dedit, septiformis est, rectè septenario numero cōprehenduntur, & simul intelliguntur vniuersi. Porrò plagas nouissimas primarū respectu plagarum dicit, quas videlicet primas septem plagas memorauimus superius, vbi septem angeli septem cecinerunt tubis. De singulis istis plagis nouissimis, postmodū ordine dicendū erit, quomodo illæ primæ, istæ nouissimæ dicantur & sint. Veruntamen & hic breuiter prælibandū est, quia plagæ illæ idcirco primæ dicuntur, quia percusserunt corpora: istæ aūt nouissimæ, quia perueniunt vsq; ad animas. Vnde & notandum est quod dicit, quoniam in illis consummata est ira Dei. Ira nanque Dei occidendo corpora inchoatur, & postquam occiderit, animas in gehennam mittendo consummatur. Sequitur: [Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igne, & eos qui vicerunt bestiam, & imaginem eius stantes super mare vitreum mixtum, habentes citharas Dei, & cātabant canticū Moysi serui Dei, & canticum agni dicentes: Magna & mirabilia opera tua domine Deus omnipotens, iustæ & veræ viæ tuæ rex seculorum. Quis non timebit te dñe, & magnificabit nomen tuum? Quia tu solus es pius, quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.] Isti reseruati sunt in vasis misericordiæ, & cantando salutem suam citharizando saluatoris sui gratiam, fœliciter effugerunt de terra, & de mari, de fluminibus fontibusq; aquarum, de solis æstu vel igni, de sede vel regno bestiæ tenebroso, de flumine magno Eufrate, de aere siue potestatibus aeris huius, in quæ omnia phyalæ iræ Dei iam dictæ postmodum effusæ narrantur. Isti enim sunt, qui reuelata per
Rom. 1 euangelium ira Dei de cælo super omnem impietatem & iniustitiam hoim, crediderunt, & pœnitentiam egerunt, & baptizati sunt in remissionem peccatorum. Idcirco ab illis iræ filiis qui credere noluerunt, narrationis ordine segregantur, & prius istorum salus, ac deinde illorum perditio narratur. Ait itaq;: [Et vidi tanquā mare vitreum, mixtum igne.] Hoc mare baptismi Christi sacramentum, est aqua illa, quæ cum sanguine de lanceato latere eius pendentis in cruce visibiliter cucurrit, quæ peccata omnia delet & mundat, sed nòn sine inuisibili spiritus sancti potentia siue præsentia. Rectè ergo cum dixisset, & vidi tanquam mare, addidit, mixtum igne: quia videlicet in baptismo, sicut iam dictum est, visibilis aqua nihil agere sine inuisibili spiritus virtute. Et pulchrè cum dicere posset: Et vidi aquam, dicere maluit: Et vidi tanquam mare, quia
Exo. 14. nimirum baptismi Christi quo peccata sorbentur, cum rubro mari, quo Pharao cum curribus & equitibus suis periit, non parua vel ignota quædam similitudo est. Nouit autem catholica fides, quia illi quoque priores citharœdi siue cantores qui supra visi sunt stantes cum agno supra montem Sion, simul cum istis iunioribus supra hoc mare steterunt, id est; non sine aqua baptismi, non sine sanguine passionis Christi & igne spiritus sancti salui facti, vel ad perfectum adducti sunt. Neq; enim illa sacramenta vmbratica, verbi gratia: quod in Moyse baptizati

zati sunt in nube & in mari, quòd māna comederunt, quòd aquā de petra biberunt, nō, inquam,
hæc & cætera figuratiua Dei miracula, illos ad perfectum adduxerunt, sed per illa oia quasi ca-
techisati, tandem aduenientis saluatoris passione regenerati sunt, tūc in simul oēs, quando pate- 1.cor. 10
facto, sicut iam dictum est, eius latere, & profluēte aqua cum sanguine, sacramentum baptisma-
tis conditum est. Nos enim idcirco singulatim baptizamur, quia ecclesię quæ tunc regenerata
est, nondum incorporati eramus, imò necdum omninò eramus. Igitur quod nunc ait: [Et eos
qui vicerunt bestiam & imaginem eius vidi stantes supra mare vitreum.] Iam de veteris,
quàm de noui testamenti sanctis omnibus rectè intelligimus: quia nimirum & illi crediderunt
venturum, & isti qui credunt aduenisse Christum, ipsa fide dum credunt & baptizantur, vi-
cerunt bestiam & imaginem eius, id est, diabolum, & omnem impium hominem imitatorē eius.
Denique cuncta crimina, vniuersa peccata tam originalia quàm actualia, quæcunque siue sua-
sione siue exēplo ingessit istis, illa bestia & illa imago eius, in mari isto obruuntur, ipsi vero supra
mare stant, id est, superstites sunt, vt transeant ad veram terram promissionis, quam promit-
tendo tunc abscondebat litera legis, nunc autem reuelat spiritus euangelii. Quapropter pul-
chrè dicitur, hoc mare vitreum, quia sicut in vitro quod continetur translucet, sic in isto euange-
lii sacramento iam nihil occultum est, sed quod primum in figura gerebatur, nunc in re geritur,
& totū manifestū est. Sed & idcirco mare vitreum dictum rectè intelligis, vt cognoscas, quia om-
nes qui accedunt, debent esse vitrei. i. simplices, per veritatem puræ confessionis, quia scriptum
est: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum. Qui autem scrutatur corda & renes Deus, Sapi.1.
ipse videt qua mente, quo affectu quisq; iter supra hoc mare, quali vel quāta cum gratiarū actione Hier.17.
accipiat siue respiciat mare quod pertransiuit, quales vel quantos inimicos persequentes euaserit,
quomodo super hoc non ingratus humili exultatione trępidet aut tripudiet in laudem Dei.
Vnde & protinus subiungit: [Habentes citharas Dei, & cantantes canticum Moysi serui Dei,
& canticum agni.] Profectò cytharæ Dei non manu factæ sunt, qualibus homo fidiculas arte
dimensas superextendit, sed citharæ pectorum fidelium, in quibus per fidem musica cælestis, id
est, verbum inhabitat veritatis, vbi chordæ sunt extētę pręceptorum Dei, de qualibus Psalmista Psal.32.
dicit: Confitemini Dño in cythara, in psalterio decem chordarum psallite illi. Decē quippe legis
præcepta sunt, quorum sine obseruatione non valet Deo quicunq; hoc mare trāsiuit. Cùm enim
dixisset: euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, Mat.vlt.
addidit adhuc: docentes eos seruare omnia quæ mandaui vobis. Hæc nimirum obseruare, est su-
per hoc mare stando cantare, primum in cythara, deinde in psalterio clarius sonante, id est, pri-
mum in timore, deinde in perfecta charitate. Habentes igitur cytharas Dei, inquit, id est, bene Mat.5
operantes ad gloriam Dei, non vt videantur vel audiantur ipsi ab hominibus, sed vt glorificēt
patrem ipsorum, qui est in cęlis. Porrò quod dicit: & cantantes canticum Moysi serui Dei, iuxta
historiam notum est, quod vel quale canticum Moyses seruus Dei, cum filiis Israel transito mari
cantauerit, submerso Pharaone cum curribus & equitibus suis: Cantemus, inquit, Domino, Exo.15.
gloriose enim magnificatus est, equū & ascensorem eius proiecit in mare, &c. Iuxta mysticum
euangelicæ veritatis intellectum, qualiter canticum hoc eis congruat qui de lauacro regenera-
tionis ascenderunt, ferè nullus ignorat. Cum ergo dixisset: cantantes canticum Moysi serui
Dei, rectè addidit, & canticum agni, quia nimirum quod sub Moyse historialiter in figura ge-
stum est illo transitu maris, hic spiritualiter in baptismate suo quo nos regenerauit, agnus Dei Rom.6.
Christus adimpleuit. Et pulchrè hoc loco scriptura prætens, filium Dei, cuius in morte baptizati
sumus, agnum Dei nominauit, quia, videlicet quando Moyses canticum illud cecinit, idipsum
propter quod canebat euenerat per immolationem agni, mense primo, quartadecima die men- Exo.12.
sis ad vesperam, Domino iubente, immolati in typum eiusdem Christi filii Dei, propter pecca-
ta nostra vt ea tolleret immolandi. [Magna, inquiunt, & mirabilia opera tua Domine Deus om
nipotens, iustę & veræ viæ tuæ rex seculorum.] Hoc nimirum etsi non verbis, sensu nihilo-
minus canticum est Moysi serui Dei. Etenim cantico illo non semel, sed multis vicibus in ope-
ribus illis collaudant magnificentiam Domini. Gloriose enim, inquit, magnificatus est. Item: Exo.17.
dextera tua magnificata est in fortitudine. Item: Quis similis tui in fortibus Domine, quis si-
milis tui magnificus in sanctitate? Ergo canticum est Moysi, cantatur enim & sensu & exem-
plo Moysi. Sunt autem duo maxima quæ hoc breui versiculo cytharizant id voce exulta-
tionis & confessionis. s. fortitudo Dei, & iustitia regis sempiterni. Nam quod dicunt magna &
mirabilia opera tua, fortitudinis laus: quod adiiciunt, iustæ & veræ viæ tuæ, iustitiæ confessio
est. Nimirum hæc duo in anima consitentis, non æqualium meritorum sunt. Nam bene qui-
dem meretur qui fortissimi spirituum Dei mirabilia videns opera, timet & laudat atq; confite-
tur. Optimè autem is qui iustitiam eius in eisdem operibus, & vbi intelligit, contra calūniatorem
defendere nititur, & vbi deficit, minor sensu, nihilominus cum dilectione veneratur, & dicit il-
lud quod quenque nostrum dicere docet Apostolus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scien- Rom.11.
tiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles vię eius. Exempli gra-
tia,

Exod.15 tia: Pharaone submerso cum curribus & equitibus suis, super quo cantatur supradictum canticum Moysi serui Dei, cantemus Dño, gloriose enim magnificatus est, promptũ est scire, cur Domino vt verè forti cantetur: quia manifestum est fortitudinis eius mirabile opus. Vbi autem de
Exod.7. eodem Pharaone loquitur Deus: ego indurabo cor eius. Itemq; ad Moysen: Miserebor cui vo-
Exo.33. 1.Cor.13 luero: ibi proculdubio etsi minus videtur, credenda & confitenda est iustitia viarum eius. Nam inde fit vt prius latebat, ipsa subiectiõis humilitas, interdum aliqua ex parte cognoscere mereatur, donec veniat quod perfectum est. Sunt autem ipsæ viæ Domini duæ, altera misericordia, al-
Psal. 24 tera veritas. Sic enim dicit scriptura: Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. De misericordia cantant victores isti, quia tu solus es pius, quoniam omnes gentes venient & adorabunt in conspectu tuo. Hoc nanque gratuitæ misericordiæ vel misericordis gratiæ est, quod gen-
Eph.2 tibus omnibus absq; personarum distinctione euangelizatum est, vt venirent, & vt hi qui erant longè, prope fierent. Idcirco cùm dixisset, quia tu solus pius es, ipsum pietatis opus subiunxit: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo. Porrò de secunda via quæ est veritas, protinus dicunt hi: Quoniam iudicia tua manifesta sunt. Subauditur enim, quod sint
Exod.7 vera. Vero nanque iudicio factum est & illud quod ad supra memoratum Pharaonem dicit:
Rom.9. quia in hoc ipsum te excitaui, vt ostendam in te fortitudinem meam, & illud quod modò superius dictum est, vindemiauit gentem Iudaicam, vt non solummodo cæci fierent qui prius videbant, verùm etiam caderent in ore gladii, & captiui ducerentur in omnes gentes. Huiuscemodi eius iudicia manifesta sunt, non quidem omnibus, sed eis quibus ipse per spiritum suum re-
1.cor.2 uelauit, & non perfectè adhuc, sed ex parte donec veniat quod perfectum est. Quorum secun-
1.cor.13 dum sensum poterat hic latius tractari, si non traheremur studio proficiscendi. Inter huiusmodi opera fortitudinis & iustitiæ Domini admirantes dicunt cantores isti: [Quis non timebit te domine, & magnificabit nomen tuum? Cùm dicunt, quis non timebit, subaudiendum est, & pacem habebit? Sic enim alia scriptura dicit: Quis restitit ei, & pacem habuit? Item & alibi scrip-
Ioan.9 Psal.75 tum est: Tu terribilis, & quis resistet tibi? subauditur enim, nullus. Et protinus causa grauissima redditur, cur resistere posset nullus: Extunc ira tua. Et est sensus: Ex quo peccator non per infirmitatem labendo, aut per ignorantiam errando, sed per superbiam tibi resistendo peccat, extunc ira tua, vt videlicet, non iam dissimules aut aduersum euoces, sed ferias atq; fortiter confringas. Igitur quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum, idem est, ac si dicat: Cùm tam magna & mirabilia sint opera tua Domine, tamq; iustæ & veræ viæ tuæ, superbi & ingrati vbi parebunt? Qui enim non timet nunc, subiectus timebit, imò conturbabi-
Esa.2 tur oppressus, iuxta illud quod per Esaiam prophetica in eum inuectione dicitur: Ingredere in petram, abscondere fossa humo à facie Domini, & à gloria maiestatis eius, cùm surrexerit percutere terram. [Post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo, & exierunt septem angeli, habentes septem plagas, de templo, vestiti lapide mundo candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Et vnus ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phyalas plenas iracundiæ Dei viuentis in secula seculorum.] Post hæc, inquit, vidi: subauditur id quod supra iam narrare cœperã, dixerat enim: Et vidi aliud signum in cælo magnũ & mirabile, angelos septem habentes septem plagas nouissimas, quoniam in illis consummata est ira Dei. Sed cùm hoc dicere cœpisset, protinus omisit, pulchramq; digressionem fecit, vt prius id quod simul viderat, scriberet. s. mare vitreum, & eos qui stando supra illud plagas illas gratia Christi euaserunt, & deinde ordinem plagarum earundem, qualiter effusæ sint siue effundantur in eos qui non crediderunt, & supra mare illud stare neglexerunt. Nam hic est ordo
Mar.vl. euangelicus: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Prius salus credentibus, deinde damnatio proposita est non credentibus. Vidi ergo, inquit, post hæc, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cælo. Templum tabernaculi testimonii ecclesia erat temporis anterioris, cuius ritus omnis vel ordo figuratiuus à tabernaculo testimonii initiatus est, quod fecit in eremo Moyses. Hoc templum, id est, hæc ec-
Exo.36. clesia, in vna tantum gente Iudæa claudebatur, in qua sola notus erat Deus. Claudebatur loci
Psal.75. angustiis, claudebatur non intellectis ceremoniarum causis mysticis atque figuratiuis. Verùm
Mat.26. Domino Iesu tradente spiritum, & in morte sua supradictum condente baptismatis sacramen-
Luc.24 tum, velum templi scissum est à summo vsque deorsum, & ipse resurgens à mortuis, aperuit discipulis suis sensum, vt intelligerent scripturas. Apertum est ergo templum tabernaculi testimonii. Vbi? In cælo, inquit. Cælum vel cæli, omnes sancti in quibus Deus habitat, & maximè apostoli sunt. De illis nanque scriptum est: Cœli enarrant gloriam Dei,
Psal.18 Mat.20. & opera manuum eius annuntiat firmamentum. In cælo ergo, id est, in apostolorum cordibus
Act.15. apertum est, vtpote quibus, sicut iam supra dictum est, aperuit sensum, vt intelligerent scripturas. Itaq; sic aperto templo, [Exierunt septem angeli habentes septem plagas de templo.] Quo modo exierunt, vel quo exierunt? Nimirum relinquendo carnales legis ceremonias de templo exierunt, immò & excutiendo puluerem pedum suorum in Iudæos incredulos, ad gen-

tes

tes exierunt. Habentes, inquit, septem phyalas, id est, prædicare iussi iram & indignationem &
tribulationē in omnem animā hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci, sic ecōtrario
gloriam & honorem & pacem in omnem animā hominis operantis bonum, primum Iudæi &
Græci, videlicet quales erant illi, quos paulò ante dixit stantes supra mare, & cantantes canti- 2. tim. 4
cum Mosi serui Dei. At verò plagas huiusmodi habentes, & seculo huic nequam mala ventu-
ra oportunè importunè nunciaturi, oportebat vt essent inter aduersa securi, & ad perferen-
das tentationes bene præparati. Sequitur ergo. [Vestiti lapide mundo candido, & præcincti
circa pectora zonis aureis.] Lapis mundus & candidus Christus est, sanctus, innocens, & im-
pollutus. Ait autem Apostolus. Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Por- Galā. 3
rò zona aurea circa pectora, charitas in cordibus perfecta. Nam charitas Dei, inquit idem Apo Rom. 5
stolus, diffusa est in cordibus nostris per inhabitantem spiritum eius in nobis. Bene igitur præpa
rati & præmuniti exierunt, foris contra persecutiones lapidei, intus contra tentationes præcincti.
[Et vnus, inquit, ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phyalas plenas iracun-
diæ Dei viuentis in secula seculorum.] Tunc angelis istis phyalæ datæ sunt, quando qui erant
homines sine literis & idiotæ, acceperunt, sicut iam diximus supra, scripturarum intelligentiam,
& omnium linguarum copiam. Hoc quando & qualiter factum sit, vnus & solus ex quatuor
euangelistis Lucas scribit: Cum autem, inquit, complerentur dies Pentecostes, erant omnes di- Acto. 2
scipuli pariter in eodem loco, &c̄. Rectè igitur phyalas vnus ex quatuor animalibus dedit, quia
vnus tantum ex quatuor euangelistis narrauit, quomodo discipulorum & corda per scientiam,
& ora per omnimodam eloquentiam tanquam phyalas dilatauit, de quibus iam superius dictum
est. Et illud quoque superius dictum est, quia spiritus sanctus qui repleuit illos, septiformis est.
Et idcirco quamuis duodecim fuerunt apostoli, imo centum viginti discipuli, super quos spiri-
tus sanctus descendit, rectè tamen eos omnes, quin & vniuersos prædicatores, quos extunc vsque in
finem seculi spiritus idem mittere non desinit, numero suo designant septem angeli. Eiusmo-
di phyalas, quod valde terribile est, plenas dicit iracundiæ Dei viuentis in secula seculorum.
Quid enim est Dei viuentis in secula seculorum iracundia, nisi æterni iudicij sententia, æterna
peccatorum vindicta? Huius nimirum iracundiæ phyalæ plenæ sunt, eis qui non credunt, qui ve
ritati contradicunt, qui opera iniquitatis faciunt. Hæc ira Dei de cælo per ministerium euangelij Rom. 1
istorum reuelatur super eos. Olim non ita plenas iracundiæ habebāt phyalas præcones sancti,
sicut iam superius dictum est: In vna tantùm gente, ut vna lingua ora sua constringebant, & cya
thi potius quàm phyalæ erant, paucis hominibus loquentes, & eisdem per figuras & ænigmata lo
quendo, pleraque subtrahentes. Istorum ora linguis omnibus in vniuersum orbem terrarum dila
tata sunt, vt palam regibus & gentibus annunciarent futuri iudicij imminentem iracundiam, si-
mulque ipsam quæ iudicatura est personam, quę dictura est his qui à sinistris eius erunt: Ite maledi- Mat. 25
cti in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sequitur. [Et impletum est templum
fumo à maiestate Dei, & de virtute eius: Et nemo poterat introire in templum, donec consum-
marentur septem plagæ angelorum.] Exeuntibus angelis de templo, ipsum templum fumo im
pletū est: quia videlicet, prædicatoribus relinquentibus & relinquendas esse docentibus carnales
legis ceremonias, Iudæi nimium impatientes, suo furore excæcati sunt, & hoc à maiestate Dei &
de virtute eius, i. propter prædicationem sanctæ trinitatis, & propter miracula quæ virtuose fie-
bant, cum prædicatione fidei huius. Sic & Esaias scribit, quia clamantibus Seraphin sanctus, san Esai. 6
ctus, sanctus dominus Deus sabaoth, impleta est domus domini fumo. Vbi enim prædicari cœ-
pit vna maiestas trinitatis, patris & filij & spiritus sancti, & regnū domini sedentis, vt ait idem pro
pheta, super solium excelsum & eleuatum. i. ad dexteram patris, supra omnem virtutem, & prin
cipatū, & potestatem, Iudaica corda suus liuor excæcauit, & hic est fumus quo templum impletū
est à maiestate Dei. Neque enim alijs nisi tantum incredulis obortus est ille fumus. Stephanus
cum staret in medio illorum, eiusmodi fumum sibimet facientium, nihilominus clarè vidit, imo
& multò clarius videre meruit, dum intuens in cælum dixit: Ecce video cælos apertos, & fi- Acto. 7
lium hominis stantem à dextris Dei. Hic denique de consortio angelorum istorum erat, qui de
templo exierunt, & inde accusabatur à dicentibus: Audiuimus enim eum dicentem, quod Ie-
sus Nazarenus hic destruet locum istum, & immutabit traditiones quas tradidit nobis Moses.
Hic quoque phyalam habebat plenam iracundiæ Dei cum diceret illis: Dura ceruice & incir-
cuncisis cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto restitistis, &c̄. [Et nemo, inquit, pote-
rat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum.] Quod est
dicere: Et nemo potest conuertere populum Iudaicum, donec per totum orbem prædicetur
Christi euangelium, quo plagosum nunciatur imminere iudicium. [Et audiui vocem magnam CAP.
de templo dicentem septem angelis: Ite effundite phyalas iræ Dei in terram.] Magna vox ista XVI.
est quia magnam sonat iram. Hæc de templo auditur: quia cum de ceremonijs templi Iudaici
exituri essent, sicut iam dictum est, eisdem angelis mox passurus prædixerat dominus Iesus:
Et cum venerit paracletus ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De pec- Ioan. 16

caro quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia verò, quia ad patrem vado, & iam non vi-
debitis me: de iudicio autem, quia princeps mundi huius iam iudicatus est. Ite ergo, inquit, & ef-
fundite phyalas iræ Dei in terram, id est, palam arguite mundum, & dicite quas ob causas ho-
mines qui terra sunt amando terram, Dei viuentis mereantur iram. [Et abijt primus & effudit
phyalam suam in terram: & factum est vulnus sæuum ac pessimum, in homines qui habent cha
racterem bestiæ, & eos qui adorauerunt imaginem eius.] Hic iam ad memoriam reuocandus
est primarum ordo plagarum, scilicet earum quæ superius ad voces septem angelorum tubis ca
nentium factæ sunt. Illarum nanque respectu plagæ istæ nouissimæ dictæ sunt. Ad vocem pri-
mi angeli tertia pars terræ combusta: ad vocem secundi, tertia pars maris sanguis facta: atque
ad vocem tertij, tertia pars fluminum in absynthium versa: & ad vocem quarti, tertia pars so-
lis, lunæ atque stellarum obscurata est: ad vocem quinti angeli, locustæ pugnaces de puteo abyssi
in terram exierunt: & ad vocem sexti, quatuor angeli qui alligati erant in flumine magno Eu-
frate, soluti sunt: atque ad vocem septimi, victoriosæ voces in cælo factæ sunt. Eodem ordine
per easdem mundi partes plagæ istæ nouissimæ effunduntur. Prima nanque in terram, secun-
da in mare, tertia in flumina & super fontes aquarum, quarta in solem, quinta in sedem bestiæ,
sexta in flumen magnum Eufraten, septima effunditur in aerem. Loco putei abyssi, sedem be-
stiæ in hoc ordine scripsit, cætera eisdem nominibus expressit. Nunc ergo nouissimæ istæ pri-
mis illis conferendæ sunt, singulæ singulis, pariterque videndum prout veritas sese ostendere di-
gnabitur, qua ratione post illas istæ nouissimæ dicantur vel sint. [Et factum est, inquit, vulnus
sæuum ac pessimum, in homines qui habent characterem bestiæ, & eos qui adorauerunt imagi-
nem eius.] Bestiæ, id est, diaboli character superbia est, & hunc habere rectè iudicatur quisquis
scienter & per cōtemptum peccat, sicut de quibusdam Apostolus dicit: quia cum cognouissent
Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, imo & sicut idem ait: Non proba-
uerunt Deum habere in notitia. Itaque & in eo quod sequitur, & in eos qui adorauerunt imaginem
Rom. 1 eius: promptum est intelligi idololatriæ scelus, quia dicit ibidem de illis Apostolus: Et immuta
uerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volu-
crum, & bestiarum, & quadrupedum, & serpentium. In istos profectò factum est vulnus sæuum
ac pessimum. Quod est illud vulnus sæuum ac pessimum? Propterea, inquit, tradidit eos Deus
in passiones ignominiæ, vt faciant ea quæ non conueniunt. Nam fœminæ eorum immutaue-
runt vsum naturæ in eum vsum qui est contra naturam. Similiter & masculi, relicto naturali
vsu fœminæ, exarserunt in semetipsis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes,
& mercedem quam oportuit erroris sui in semetipsis recipientes. Quid hoc vulnere peius aut sæ
uius? Idcirco cum dixisset, vulnus sæuum, addidit: ac pessimum. Est enim nō solum peccatum,
sed & pessima peccati pœna. Igitur primus effudit phyalam suam in terrā, id est, in eos qui pecca
Gene. 13 uerunt peccatum Sodomorum, quorum peccatum fuit saturitas panis & otium, quos terra ce-
pit: quæ, vt scriptura refert, irrigabatur prius sicut paradisus domini, eos iniquam, redarguit &
conuicit, idcirco tam pessimè vlceratos esse, quia Deum in notitia habere nō probauerunt, & pa
lam pronunciauit, quód pro hoc peccato, imo ab hac pœna peccati iure transferri debeant ad
pœnā ignis æterni. Hoc modo suam iste phyalam effudit, sed nihilominus factum est in illis vul-
nus sæuum ac pessimum, ipsi enim huiusmodi passionibus sese exulcerare persistierunt, post audi-
tum futuri iudicij adijcientes contemptum. In quo hæc prima phyala & in illa prima tuba dis-
ferunt, vt rectè illa tuba primarum, & hæc phyala nouissimarū vna dicatur plagarum. In eo vi-
delicet, quod scriptura in qua tuba illa sonuisse. i. clamor Sodomorum ad Deum legitur ascen-
disse, nullam futuræ in nouissimo die damnationis vel iudicij sententiam siue doctrinam protu-
lit, sed tantummodo quod præsentialiter atque visibiliter factum est, narrauit. s. quod corpora-
li morte mulctati sunt per pluuiam ignis & sulphuris. Hic econtra vbi prædicatores euangelij
de cælo reuelant iram, nullam in similes peccatores corporalis visibiliter aut præsentialiter de
cælo vindicta descendit, sed comminatio sit de futuro tempore, de inuisibili & æterna damna-
Rom. 1 tione, dicendo: Quoniam qui talia agunt digni sunt morte. Quæ illic pro ratione temporis taci
ta est futura peccatorum pœna, hic palam pronunciatur: & econtra quæ illic acta est corpora-
lis vel præsentialis pœna, hic pro exemplo quidem commemoratur, sed non infertur. Ergo rectè
illa de primis, hæc plaga vna dicitur de nouissimis. Notandum præterea quia illic tertia tan-
tum terræ vel arborum pars combusta esse narratur, per quas videlicet arbores, figurata locu-
tione homines significantur, hic autem nō tertia pars hominum, sed homines sæuo ac pessimo vul
nere plagati esse referuntur. Denique tam Sodomitæ quàm Aegyptij, necnon & Chananæi, quę
gentes temporibus illis diuersa iudicia sustinuerunt, omnes de tertia parte hominum fuerunt,
Gene. 9 scilicet de stirpe Cham, qui ex tribus filijs Noe vnus fuit, quem & pater maledixit. Sed in no-
uissimo magni iudicij die, nunquid illa sola pars generis humani quæ de Cham processit, secun-
dum opera sua iudicabitur? Imo absque distinctione personarum vel gentium ira & indignatio,
Rom. 2 & tribulatio in omnem animam hominis operantis malum, ait Apostolus, Iudæi primū & Græci,
que-

quorum neuter de posteris Cham, sed alter de posteris Sem, alter de posteris Iaphet. Rectè igitur non, vt illic, in tertiam partem hominum, sed in homines vindicta secuta est. [Et secundus effudit phyalam suam in mare, & factus est sanguis tanquam mortui: & omnis anima viuens mortua est in mari.] Mare omnes illi sunt, qui elati potentia seculi, tumorem imitantur Pharaonis & Aegypti. Pharao nanque & serui eius Aegyptij, tanquam mare tumuerunt, & fluctus suos eleuauerunt contra dominum. Nam sicut mare tumidum reciprocis intra semetipsum fluctibus confunditur, & nunc accessibus, nunc recessibus effertur, tandemque in semetipso delassatum frenatur atque sedatur, sic Pharao vel Aegyptus, contendendo contra Deum variabatur, nunc dicendo, Exo.18
peccaui: nunc ingrauando rursus cor suum, quod simile erat recessui & accessui maris, tandemque congruo moribus suis elemento, scilicet, in medio maris perijt. Omnes ergo qui similiter contendendo contra dominum variantur in semetipsis. Exempli gratia, de qualibus Psalmista Psal. 77
dicit: Cum occideret eos quærebāt eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum: Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autē ipsorum nō erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius: omnes, inquam, qui in eiusmodi infidelitate perseuerant, rectè intelliguntur sub appellatione maris, & in eos effunditur phyala iracundiæ Dei taliter, vt modo supradicto plaga nouissima sit. Etenim vbi secunda tuba cecinit, per quam intelligimus clamorem filiorum Israel, qui ascendit ad Deum propter superbiam Aegyptiorum, nulla de nouissimo die iudicij, vel de pœnis inferni cōminatio in eos sonuit, sed tantummodo minutis præsentium malorum plagis decies percussi, & tandem in mari rubro leguntur & cantantur submersi. Superbia illorum igne ardens inuidiæ illic significatur, vbi secundo canente angelo, & Exo.14
tanquam mons magnus, inquit, igne ardens missus est in mare. Porrò euangelij prædicatio, nihil tale infert similibus impijs, sed futuro illos iudicio terribiliter addicit. Itaque & illa ad canticū Sup. 8
angeli demersio montis ardentis secunda, de primis: & hæc effusio phyalæ in mare secunda dicitur de plagis nouissimis. [Et factus est, inquit, sanguis tanque mortui.] id est, damnatio huiusmodi impiorum erit sicut damnatio diaboli, qui verè iam dudum mortuus. i. Deo viuo contrarius est. Ei nanque sociabuntur dicente iudice: Ite in ignē æternum, qui præparatus est diabolo & angelis Mat. 25
eius. [Et omnis, ait, anima viuens mortua est in mari.] Quia, videlicet nō tantum tertia pars generis humani, de qua fuerūt Aegyptij, orti sunt quippe & ipsi ex vno de posteris Cham, sicut iam dictum est, sed omnis anima indifferenter iudicabitur, quæcunque est in mari huiusmodi, siue Iudæi anima sit siue Græci. Et rectè anima quæ sic moritur, viuens mori dicitur, quia videlicet viuere in peccato dicitur, quicunque scienter & bono inuidens, malum operatur: sic Pharao qui non per ignorantiam, sed per inuidiam filios Israel persequebatur. [Et tertius effudit phyalam suam super flumina & super fontes aquarum, & factus est sanguis.] Fluminum appellatione hoc loco illi intelligendi sunt, qui materiali quoque gladio sanctos persecuti sunt. In eiusmodi flumina fontesque aquarum tertio angelo tuba canente, stella magna ardens tanquam facula de cælo cecidit, id est, ira Dei quæ septem gentes ad introitum filiorū Israel Iosue duce deleuit. Illæ nanque gentes odio habuerunt Israel, ex quo ascendit de terra Aegypti, sicut habes in cantico Mosi. Cum enim dixisset, dux fuisti in misericordia populo quem redemisti, & portasti eum in fortitu- Deut. 32
dine tua ad habitaculum sanctum tuum, continuo subiunxit: Ascenderunt populi & irati sunt, dolores obtinuerunt omnes habitatores Philistijm, &c. Nondum enim pertransierant filij Israel & illi iam torquebantur. Vnde & imprecando dicitur: Fiant immobiles quasi lapis, donec per Exo.17
transeat populus tuus domine, donec pertranseat populus iste quē possedisti. Primus Amalech Nu.24
bello illos aggressus est, quem pugnantem orando vicit Moses. Vnde dicit Balaam filius Beor: Principium gentium Amalech, cuius extrema perdētur. Horum idcirco nunc meminisse libuit, ne dicas eos qui arma tulerunt contra Israel, zelo & necessitate ductos omnes propter terrā suam quam auferret Israel. Solam quippe terram, in qua ius sepulchri sibi emerat Abraham, vbi cum Gen. 23
eo & cum Sara matre sua sepulti erant Isaac & Iacob, ex promisso Dei repetebat Israel. Quare ergo venit Amalech qui erat ex Edom fratre Iacob, & pugnauit cum Israel? Quare ipse Edom exiuit armatus obuiam fratri suo? Igitur super flumina & super fontes aquarum, quorum in tertiam partem tunc ira Dei cecidit, quando tertius angelus tuba cecinit, effudit hic tertius angelus phyalam suam. [Et factus est, inquit, sanguis.] Tunc non ita factum est, sed facta est tertia pars aquarum in absinthium, & multi homines mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. Multi nanque Chananeorū qui erant de sæpè dicta tertia parte hominum, tunc superfuerunt, inter quos etiam cōmixti sunt filij Israel, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorū, & factū Psal. 105
est illis in scandalum. Quod vtique erat aquas verti illis in absinthium, quæ & bibentibus ita amaræ factæ sunt, vt propterea Dei sui iram incurrerent. Porrò hic vbi effunditur nouissimarū tertia plagarum. i. phyala tertia, non ita est: Non tertia pars aquarū fit in absinthium, sed vniuersaliter fit sanguis. Non enim sola posteritas Chā, qui, vt sæpè dictū est, de tribus Noe filijs vnus fuit, sed vniuersitas gentium persecutricū æterno iudicio addicitur per hanc tertiam phyalam iracundiæ Dei, ita vt iam nō supersint ex eis, qui sanctos eius persequi aut sollicitare vlterius possint. Se-

quitur. [Et audiui angelum aquarum dicentem: Iustus es, qui es, & qui eras sanctus, qui hæc iu-
dicasti: quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere,
vt digni sunt.] Quis est iste angelus aquarum? Imo quales istæ aquæ sunt? Vtique fideles, de
Esa. 33 qualibus in Esaia scriptum est: Aquæ eius fideles sunt: Qui ambulat, inquit, in iustitijs & loqui-
tur veritatem, qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui
obturat aurem suam ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum: iste in ex-
celsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt.
Porrò aquæ fideles aquæ viuæ sunt, quæ de ventre credentis fluunt, sicut ait earundem dator a-
Ioan. 7 quarum: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Ergo
iste angelus aquarum ille est, cuius aquæ illæ sunt, cui datæ sunt, cuius de ventre fluunt, videli-
Matt. 13 cet, omnis scriba doctus in regno cælorum, omnis sanctarum fidelis interpres, siue etiam au-
Mala. 2 tor scripturarum, qui pro eo quod labia eius custodiunt scientiam, meretur hoc loco insigniter
dici angelus aquarum: non quod secundum personam vnus homo tantùm, sed quod secun-
dum fidem vnus sit sensus omnium. Omnium quippe qui veraciter in sanctarum conuersantur
aquis scripturarum, vnus spiritus est, & vna fides, & si illas ritè consulas, omnes concorditer di-
cunt, & in isto consentiunt, quia Deus iudex iustus est. Ait igitur angelus aquarum: [Iustus es,
qui es, & qui eras sanctus, qui hæc iudicasti: quia sanguinem sanctorum & prophetarum fude-
runt, & sanguinem eis dedisti bibere, vt digni sunt.] Hæc descriptio æterni Dei, iam ante in
hac scriptura frequentata est, qui eras, & qui es, & qui venturus est. Porrò tertium hoc, & qui
venturus es, idcirco non dicitur hic, quia confessio ista iustitiæ Dei temporis illius est, post quod
iam vltra non est venturus. Igitur qui es, & qui eras, id est, qui & nunc permanes in secula, &
qui eras ante secula, in quo fruitura sunt omnia, quæ nomen suum absorbere molita sunt flu-
mina. Es enim qui eras, & in sua firmitate stat, & persistit illa veritas prophetica: Initio tu do-
Psal. 101 mine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: Ipsi peribunt, tu autem permanes,
& omnes sicut vestimentum veterascent: Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, tu
autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Tu, inquit, qui hæc iudicasti iustus es. Quid e-
nim iudicasti? Quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt: idcirco sanguinem eis
bibere dedisti, & hac retributione homicidas & sanguinarios dignos iudicasti. Nimirum in
tali damnatione primi ante omnes gentes bibere digni sunt Iudæi, quippe qui non solum san-
ctorum & prophetarum sanguinem fuderunt, verum etiam ipsum sanctum sanctorum & pro-
phetarum dominum occiderunt. Idcirco iam adhuc viuentes prægustant potum sanguinis
vbique miseri, & torti conscientia crudeli, trahentes à patribus suis hæreditatem sanguinis,
Mat. 26 cum isto quasi scripto testamento: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Idcirco
quicquid de scripturarum aquis bibere se putant in synagogis suis, sanguis eius fit: quia mor-
tifero illas intellectu corrumpunt sibimetipsis, concedente illis & iudicante spiritu prophetiæ,
Psal. 68 cum dicit: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Ob-
scurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua. Sequitur. [Et audiui al-
tare dicens: Etiam domine Deus omnipotens vera & iusta iudicia tua.] Apud nonnullos ita le-
gitur: Et audiui alterum dicens: & legendo alterum, subaudiri voluit verbum siue responsum.
Porrò in emendatioribus codicibus altare scriptum est, & hoc non frustra placet si recolas san-
ctos & prophetas, quorum isti sanguinem fudisse accusantur superius subtus altare clamasse
Sup. 6 ad Deum. vbi sic scriptum est: Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas
interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habebant, & clamabant vo-
ce magna dicentes: Vsquequo domine sanctus & verus, non iudicas & vindicas sanguinem no-
strum de his qui habitant in terra? Vt autem dicatur, audiui altare dicens, siquis sensus, audiui
eos qui erant subtus altare dicentes, non inusitatus apud grãmaticos locutionis modus est, sicq;
per tropum qui Metonymia dicitur, per id quod continet significans id quod continetur. Igi-
tur audiui altare dicens, id est, audiui subtus altare illos quos prius audieram non iam claman-
tes, & iudicium aut vindictam sui sanguinis reposcentes, sed iam peracta vindicta quam exige-
bant, iudicantis atque vindicantis iustitiam laudantes atque dicentes: Etiam domine Deus om-
nipotens, vera & iusta iudicia tua. Vera vtique in verbo, iusta in facto. [Et quartus angelus ef-
fudit phyalam suam in solem, & datum est illi æstu afficere homines & igni.] Illic vbi quartus
angelus tuba cecinit percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, tertiaque pars stellarum.
Sup. 8 Et hic & illic per solem illa Dei sedes intelligitur, de qua in Psalmo dicitur: Et sedes eius si-
Psal. 88 cut sol in conspectu meo, scilicet, ecclesia de qua vel in qua Christus est, sol iustitiæ.

Verùm hoc interesse didicimus, quod talis illic ecclesia significata est, qualis habens iam
repromissionem nascitur ex se solis Christi, de Aegypto ascendit, & percussa est atque in deser-
to prostrata pars eius quæ murmurauit. Hic autem talis significatur, qualis de baptismo post
Christi passionem ascendit, & damnantur in ea qui sunt falsi fratres, falsi Christiani, Deũ se nosse
confitentes, factis autem negantes. Denique in eos quoque pleno ore sua effunditur phyala, pro
eo quod

eo quod sua eleemosynis redimere negligunt peccata, nec faciunt sex opera misericordiæ, quæ Tit.1.
sunt, esurientem cibare, sitienti potum dare, nudum vestire, hospitem colligere, infirmũ visi- Dani.
tare, ad eum qui in carcere est, venire. Qui ista nõ faciunt, imo & facientibus detrahunt, nũquid Matt.
non & ipsi bibunt de phyala iracundiæ Dei, vt eant in ignem æternum? [Effudit igitur phyalã
suam in solem, & datum est illi æstu afficere homines & igni.] Hoc datum est huic angelo, vt
homines, videlicet carnales, inter quos verbi gratia, zelus est & contentio, redarguens quod 1.Cor.3.
homines sint, afficiat eos malo duplici, æstu & igni, id est, præsentiali pariter & futura potesta-
te iudicandi. Nam de illis quidem qui foris sunt dicit Apostolus, quid ad nos iudicare? & subau 1.Cor.5.
diendum, in præsenti: de illis autẽ qui intus sunt, nõne vos iudicatis, ait: & intelligendũ est tam
de præsenti q̃ de futuro iudicio. Iudicant nanq; prælati iam nunc eos qui intus sunt, exẽpli Ibidem.
gratia, cũ dicit idem Apostolus: Ego quidem absens corpore, præsens aũt spiritu, iam iudicaui 2.Ioan.
tradere eiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini. Ta-
liter iudicare nimirum est homines æstu afficere. Aestuant nanque quodam pudoris æstu, quãdo
à cœtu ecclesiæ segregantur, ita vt nec aue dicere, nec cibũ liceat cũ huiusmodi sumere. Quod
si tali æstu correpti nõ corriguntur, tunc demũ iustũ erit vt in futuro afficiant eos igni, vt iudi-
cio ipsorum, quoniam rebelles & contemptores extiterunt, tradantur gehennæ igni. Sequitur:
[Et æstuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen Dei habentis potestatem
super has plagas, neq; egerunt pœnitentiam vt darent illi gloriam.] Hoc plerunque & fecerũt
& faciunt in omni ordine ecclesiæ homines eiusmodi, superbi, elati, procaces, proterui, detra-
ctores, murmuriosi, voluptatum amatores, doctrinæ sanctæ contemptores, qualium omnium
exemplũ fuerunt Dathan & Abyron, & cæteri carne & non fide filij Israel, quorum sicut supe- Num.16
rius in ordine, septem tubarũ, quarto canente angelo meminimus, corpora in deserto diuersis Rom.10
modis prostrata sunt. Eiusmodi nanq; homines quando prosus excessibus corripiuntur, æstuãt
æstu magno, videlicet irascendo, contradicendo, contentionis, rixæ & implacabilis odij flam-
mam, cõtra rectores suos conspirando, secundũ formam iam dictorum Dathan & Abyron, & Num.16
cæterorum qui consurrexerunt aduersus Mosen & Aaron. Talium amaritudo & verba mala
quæ proferunt ex abundantia fellis, quanti sint criminis illud insinuat quod subiungit: [Et bla-
sphemauerunt nomẽ Dei.] Quicquid enim aduersus prælatos vel patres insaniunt, totũ redun-
dat in Deum, quemadmodum iam dicti attestantur Moses & Aaron. Nos enim, inquiunt, quid
sumus quia murmuratis contra nos? Neque enim contra nos est murmur vestrũ, sed cõtra Do-
minum. Hoc ipsum præsens locus adhuc altius exprimit eum præmisso, & blasphemauerunt
nomẽ Dei, subiungitur: [Habentis potestatem super has plagas.] Ac si dicatur, blasphemando
prælatos, & eorum contemnendo iudicialem sententiam, non ipsos sed nomen Dei blasphemãt,
& idcirco illis culpa hæc pro blasphemia in Deum iustè reputabitur: quia quod prælati pro-
pter disciplinam faciunt aut iudicant, non sua, sed Dei potestate vel autoritate faciunt. Quod
perpendens Paulus non dubitat dicere, quod sciret esse districtus, videlicet pro potestate eius
qui in ipso loquebatur. Ait enim: An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Christus? 2.Co.13
Rectè igitur rebellio contra disciplinam pro blasphemia in Deũ illis reputatur, præsertim quia
de illis subditur adhuc: [Neq; egerunt pœnitentiam vt darent illi gloriam.] Cor nanq; impœ-
nitens conuincitur blasphemare Deum, imò spiritum sanctum, quia dum defendit iniquitatem,
sine dubio pugnat contra Deum, impugnat spiritus sancti iudicium. Hinc est illud quod ad Saul 1.R.c.15.
Samuel loquitur: Quoniam quasi peccatum ariolandi est, nolle auscultare, & quasi idololatriæ
scelus, nolle adquiescere. [Et quintus effudit phyalam suam super sedem bestiæ, & factum est re-
gnum eius tenebrosum. Et commanducauerunt linguas suas præ dolore, & blasphemauerunt
Deum cæli præ doloribus & vulneribus, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.] Vbi
quintus angelus tuba cecinit, illic aperitur fumigantis puteus abyssi, hic autem vbi quintus an-
gelus phyalam suam effudit, sedes bestiæ contenebrescit. In cæteris tam tubarum cantibus q̃
phyalarum effusionibus res siue partes mundi nominibus eisdem proferuntur, terra, mare, flu-
mina & fontes, sol & fluuius Eufrates: hic appellatio variatur, cum pro puteo abyssi sedes bestiæ
scribitur. Quid rogo est sedes bestiæ, nisi illud super quod bestia innititur? Quid autem illud
est nisi mendacium? Denique sicut authoritas Dei non nisi veritas est: sic fulcimentũ diaboli non
nisi mendacium est. Igitur sicut illic in puteo abyssi, sic & istic in sede bestiæ mendacium rectè in-
telligitur. Nimirum ex quo diaboli mendacio per linguas hæreticorum se prodente, venera-
bilis ordo sanctorum patrum econtra exurrexit, & perfidiam illorum promptis scripturarum
testimonijs conuictam, insuper æterno anathemate damnauit, extunc angelus iste suam super
sedem bestiæ phyalam effudit. Sed quid econtra hæretici? Nunquid quieuerunt, & victrici ob-
temperauerunt veritati? Non vtique, imo magis insanierunt, & magis suam impietatem dilata-
uerunt, & in furore suo laborare fecerunt orbem terrarum. Sequitur ergo: [Et factum est regnũ
eius tenebrosum, & commanducauerunt linguas suas præ dolore.] Ipsi enim regnum bestiæ
sunt vel fuerunt, vtpote in quibus locum paratum inuenit illa sedes bestiæ, id est, mendacium.

Effusa ergo phyala regnū bestiæ factum est tenebrosum, quia datis sententijs iudicialibus super perfidiam hæreticorum, illi furore & inuidia fumigantes amplius excæcati sunt. Quomodo autem isti commanducauerunt linguas suas: Nimirum contra semetipsos sentiendo, cōtraria sibimetipsis dicendo, aduersus semetipsos sectarū contrarietatibus dimicando. Nam contra catholicam quidem ecclesiam pari & quasi concordi malignitatis spiritu depugnant, sed cōtra semetipsos discorditer cōfligendo, hæreses multifidas fecerunt, & ita suas quiq; partes defendendo, cōtendendo, atque rixando linguas suas commanducant. Quare? Præ dolore, inquit, id est, præ inuidia. Non enim hic dolor aliter intelligendus est, quàm illic vbi scriptum est: Ecce parturit [Psal. 7.] iniustitiā, & concepit dolorem, & peperit iniquitatē. Itē: Cuius maledictione os plenū est, & ama- [Psalm. 9] ritudine & dolo, sub lingua eius labor & dolor. Præ dolore huiusmodi linguas suas commanducauerunt, id est, præ inuidia sectas inter se contrarias faciendo, semetipsos linguis suis infestauerunt. Additur adhuc: [Et blasphemauerunt Deū præ doloribus & vulneribus suis.] Mira res. Et blasphemauerunt, inquit, Deum. Quare? Præ doloribus & vulneribus suis, id est, propter inuidias & odia priuata, quæ profecto vulnera sunt non corporis, sed cordis. Hoc mirabile est, attamen verum est. Nam exempli gratia, sicut ecclesiasticæ literæ testantur, propter odium in Alexandrū pontificem suum Arrius presbyter in blasphemiā cōtra Deū erupit, & vt illi scandalum cōcitaret, quoniā oderat eū, & inuidebat illi, cōtraria de filio Dei dogmatizare cœpit. Igitur vniuersaliter de hæreticis veraciter dixerit: quia blasphemauerunt Deū præ doloribus & vulneribus suis. Ad extremum dicit adhuc: [Et non egerunt pœnitentiam ex operibus suis. Quomodo isti agerent pœnitentiā, qui contra spiritum sanctum verba dicebant? Deniq; sicut priorū quoque patrum tradit autoritas, ille contra spiritum sanctum verbum dicit, qui non per ignorantiam, sed per inuidentiam sanctæ scripturæ contradicit, quæ sine dubio voces & verba sunt [Matt. 12] spiritus sancti. Dominus autem dicit: Quia quicunque dixerit verbum contra spiritū sanctū, nō remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Iudiciū nanq; est spiritus sancti, vt qui sic peccauerit, nunĩ condignam pœnitentiam agere inspiret illi. Vbi autem pœnitentia non præcedit, remissio non potest subsequi. Non igitur remittetur eis qui pœnitentiam non egerunt neque agere potuerunt, ex operibus suis, deserti iudicio spiritus sancti, quia blasphemauerunt Deū, non per ignorantiam, sed vt iam dictum est, præ doloribus & vulneribus suis, doloribus inuidię, vulneribus odij. [Et sextus effudit phyalam suam in flumen illud magnū Eufratē, & siccauit aquas eius, vt pararetur via regibus ab ortu solis. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ, spiritus tres immundos in modum ranarum procedere.] Vbi sextus angelus tuba cecinit, soluti sunt quatuor angeli qui alligati erant in flumine magno Eufrate, & plaga fuit terripiens populum Dei per quatuor principalia regna mundi, sub quibus afflicti sunt filij Israel siue Iuda per iudicium Dei. Non fuit illa plaga de nouissimis in quibus consummatur iracundia Dei: quia non animas sed corpora tradebat talibus angelis, id est, regnis terrenis. At verò hæc phyala in flumen effunditur iracundiæ Dei, in illud flumen, non vt soluantur tales angeli, sed vt siccarentur aquæ eius, & pararetur via regibus ab ortu solis. Ergo in aquam fluminis effunditur phyala iræ Dei, & iccirco aquam talem oportet intelligi, cui rationabiliter dicatur deberi iracundia Dei. Alias autem cum & mare, & flumina, & fontes aquarum in sanguinem anteriores phyalæ damnauerint. Quid est quod flumen Eufrates propriam meretur phyalam, nisi quia inter cætera mala quæ fiunt sub sole, malum quoddam aquæ fluminis huius significāt. Est enim malum cuius damnationem in anterioribus phyalis nondum attingimus, quod hic & prius per aquas fluminis illius, & deinde per tres immundos spiritus in modum ranarum prorepentes significari rectè intelligitur. Nimirum malū hoc trifidum est, & eius partes sunt præstigia magorum, commenta philosophorum, figmenta poetarum. Eorum profunda malitia & turbida loquacitas congrue per aquas Eufratis significatur. Quia, videlicet, Eufrates Babyloniæ flumen est, & per eam fluens in multa capita diuiditur, quæ ipso quoque nomine suo in scripturis significare solet vniuersam generationem impiorum, contrariam generationi rectorum, ciuitatem diaboli contrariam ciuitati Dei. Babylon quippe interpretatur confusio. Igitur postq; in mare & super flumina fontesq; aquarum phyalæ effusæ sunt, effunditur & ista in Eufraten: quia condemnationē sibi acquisierunt tyranni vel reges impij cum nationibus sibi subditis, illis quoq; ira debetur qui illos dementauerunt, erroremq; illis auxerunt vaniloquijs, imo & scripturis suis maliciosis, mendacibus, fabulosis. Anteĩ super aquas huiusmodi reuelaretur ira Dei de cælo per euangeliū Christi, nō poterant eas transire reges sancti, scilicet hi qui principes siue autores fuerunt scripturarum veritatis, quorum etiam seculari dignitate reges fuerunt nonnulli, quales rectè dicuntur venisse ab ortu solis, quia non venerunt aut locuti sunt à semetipsis, sed vt loquerētur, quid loquerētur acceperunt ab illuminatione diuinitatis. Non poterant aquas illas transire reges isti, non poterant cum vna lingua Hebraica occurrere Græcis facundis, diserusq; Latinis grammaticis, rhetoribus, dialecticis, tot poetis, tragicis, comicis, satyricis. At [Ioan. 16] vbi venit ille spiritus veritatis vt argueret mundū de peccato, & de iustitia, & de iudicio: nimirū

arguendo

arguendo id quoq; effecit, vt siccarentur tantæ aquæ tam magni fluminis: stultam enim fecit
sapientiam huius mundi. Procedente nanque sapientia Dei & rationem reddente de eo quod
videbatur stultū Dei, quemadmodū Apostolus dicit. Nos autē prædicamus Iesum Christum, & 1.Cor.1
hūc crucifixū, Iudæis quidē scandalū, gentibus stultitiā, ex comparatione eius stultū esse appa-
ruit & aridum, quod eatenus grande videbatur & profundum. Quàm vilis quāq; execrabilis
& abiecta fuerit vel apparuerit illa talis sapientia seculi in oculis eorū quos veritas illuminauit,
pulchrè in sua persona insinuat cum dicit: [Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore
pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum procedere.] Spiritus immundos
ait, id est, sectas quasi sapientiæ & scientiæ, magicæ, poeticæ, & philosophicæ, quas cōtrarius san-
cto spiritui immundus huius mundi spiritus adspirauit. Spiritus nanq; immundos magi præci-
puè patronos, quo nescio infelici quodam pacto, asciuerunt sibi poetæ sub nominibus honestis,
eosdē rogitāt spiritus immūdos aspirare sibi, sacrilega præsumptione Deos appellantes cū dæ-
mones sint. Porrò qui philosophis spiritus aspirauit, is quoq; sine dubio immūdus extitit. An nō
de illis Apostolus dicit: quia dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt & euanuerunt in cogita- Roma.1
tionibus suis? Et vide quantā vsq; ad immunditiā euanuerunt, qui seruientes creaturæ potius q̃
creatori, propterea in passiones ignominiæ siue in desideria cordis sui in immunditiā traditi sunt.
Rectè igitur dicuntur spiritus immūdi. Porrò draconis nomine diabolus, bestiæ verò appella-
tione bestiale regnum diaboli hoc loco designari rectè intelligitur. Nam apud Danielem per
quatuor bestias quatuor mundi principalia regna significantur, scilicet Babylonium, Persicum
siue Medicum, Macedonicum atq; Romanum. De ore ergo draconis spiritus primus proces-
sit, quia magicam artem humana curiositas de confabulatione diaboli addidicit. De ore bestiæ
sequens spiritus exiuit, quia bestiali regno mundi huius adulando humanæ mentis ignobilitas
reges terrenos, homines, figmentis poeticis in deos euexit, & in cælum stellarumq; orbes trāsla-
tos fabulosis næniis decantauit. Pseudopropheta philosophia quoq; extitit, quæ phanatico-
rum spurcitias deorum, verbi gratia, adulteria Iouis, zelumq; Iunonis sororis & cōiugis, & me-
retricia Veneris, & cætera talia retulit ad elementa mundi, cupiens ea quæ iam erubescere po-
terant homines, de diis suis quasi interpretationibus subornare allegoricis. Verè pseudopro-
pheta talis quisque interpres extitit, quia de corde suo prophetauit, & vanè pudorem humanum
consolatus, adulteria deorum fictis & inutilibus adornando mysteriis, & in eo remanendo ni- Ezec. 13
hilominus vt seruiret creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula, amen. Vidi,
inquit, de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ exire spiritus tres immundos, Rom. 1
& addidit adhuc: [In modum ranarum.] Nimirū ranæ & immundæ sunt & turpes & exiguæ,
& quasi loquaces. In luto nanque commorantes importune & qualicum garrulitate coaxando
quietem auferunt. Congrua ergo assimulatio dum ranis adæquantur, vel similes perhibentur hi
qui sibi magni & eloquentes videntur. Verbi gratia, poetæ qui sibi magna sonare vidētur, sed
omnis eorū materia fabulosa lutum est, & magnitudo eorū inflatio est. Quapropter quoniā sciē-
tia illorum cū nulla sit, inflatur aduersus scientiam Dei, pulchre satis eorum spiritui cōgruit illud 2.Co.10
de fabella Aesopi, vbi sufflando tentatus se extendere ad magnitudinem bouis, dum conatur &
pellem frustra distendit, tandem vltra vires sufflando crepuit. Deniq; vbi nunc illi sunt gran-
diloqui qui se extulerunt aduersus veram magnitudinem scientiæ Dei? Periit memoria eorum Psal.9
cum sonitu, & Dominus eorum in æternum permanet. Quis enim loquacitati illorum hominū
credit? Imo quis eorum theologias turpes legēs vel audiens non irridet? Porrò magi quorum
principes in Aegypto Iamnes & Mambres, per incantationes suas coram Pharaone aduersus
Mosen & Aaron ranas eduxerunt, & vltra non valuerunt, modum rectè dicuntur habe-
re ranarum, vt eis similes sint quas contra Deum fecerunt, vltra quas eorum præstigia non va-
luerunt. Sequitur: [Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges toti-
us terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis.] Verè, inquit, illos spi-
ritus immundos dixerim, sunt enim spiritus dæmoniorū. Nam reuera cum veritati cōtraria sint
dogmata eorum, nulli dubium quin omnes magnitudines imo inflationes eiusmodi sint aspi-
rationes dæmoniorum. Et procedunt, inquit, ad reges totius terræ congregare illos in præ-
lium. Primi hoc (vt sancta narrat scriptura) iam dicti malefici illi Iamnes & Mambres fece-
runt. Processit enim qui in illis erat spiritus seductionis ad regem Aegypti, & fiducia signorum
quæ faciebant quasi similia signis virtutis Dei, auxerunt stultitiam eius vt contra Deum pugnā-
tem pro Israel auderet præliari. Tales vel simili modo cæteri malefici, poetæ, philosophi, con-
gregauerunt reges totius terræ, nō quidē in vnum locum, sed in vnum eundemq; pessimæ volū-
tatis statum, vt præliarentur contra Dominū, vt præuēti magna æstimatione illorū reges terræ,
dedignarentur aut negligerent magna æstimare miracula quæ serui Domini facerēt, vel mirari
sapientiam quam prædicarent, quoniā & illi econtra mira facere & magnifice vt sapiētes illi lo-
qui cōsueuissent. Præliati sunt ergo & præliari nō desinunt, persequēdo oēs qui in Christo pie vi- 2.Ti.3
uere volunt, sed malo suo, quia taliter congregati in prælium congregabuntur in iudicium.

telligi, cùm dicit: [Et fracta est ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt.]
Ciuitas magna hoc loco generis humani vniuersitas est. Nam ne putemus iam hic eam solā in-
telligi diuisionem in qua deputantur tantummodo reprobi, continuò subiungit de illa, & dicit:
Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicē vini iræ indignationis eius.
Ergo vtrunque oportet animaduerti, & vnumquodque suo sensu probabiliter distingui. Quod
vniuersitas mundi non solùm vna ciuitas, verùm etiam quasi vnum atrium vnius fortis ante
aduentum Christi extiterit, permixtum ex electis ac reprobis, nota Domini nostri Iesu Christi
autoritas hoc modo tradit: Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ Luc.11
possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius in quibus confide-
bat auferet, & spolia eius distribuet. Porrò quòd hæc ciuitas ad prædicationem euangelii
quo, sicut istæ phyalæ sunt et effusione significant, reuelatur ira Dei, in tres partes diuidenda esset,
ipse Dominus hoc modo prædixit: Nolite putare quòd venerim pacem mittere in terram. Non Matt.10
enim veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrē suum, &
filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrū suam, & inimici hominis domestici eius.
Istę sunt tres partes quas Lucas adhuc distinctius expressit his verbis: Putatis quia veni pacem Luc.12
dare in terram? non dico vobis, sed separationem. Erunt enim ex hoc quinque in vna domo di-
uisi: Tres in duos, & duo in tres diuidentur: pater in filium, & filius in patrem suum: mater in fi-
liam, & filia in matrem: socrus in nurum, & nurus in socrum suam. Notandū quia duo sunt. s. pa Mat.5
ter & mater. i. vir & vxor, in quos tres diuiduntur: ipsi autem duo. s. vir & vxor, contra se nequa-
quam propter euangelium diuiduntur. Neque euangelii causa, imò nulla, nisi sola fornicationis
causa, viro ab vxore, vel vxori à viro discedere conceditur. Igitur phyalis effusis iracundiæ Dei
ciuitas magna in tres partes facta est. i. reuelata per euangelium ira Dei, aliis ad pœnitentiam
confugientibus, aliis in impœnitentia remanentibus, cōmunes hominum necessitudines, quæ na
turaliter magnæ sunt, trifariam diuisæ sunt, dum sibi in via Domini non consentiunt, disceditque
filius à patre, filia à matre, & nurus à socru sua. His partibus factis, dum isti conuertuntur, & fiunt
Hierusalem ciuitas Dei, illi auersi permanent, vt erant, Babylon ciuitas Diaboli, profectò fiunt
inexcusabiles, & tunc demum peccati illorum, quo fideles persequuntur, Deus recordatur, vt
videlicet, sicut scriptum est: Quoniam requirens sanguinem, eorum recordatus est, nō est oblitus Psal.9
clamorem pauperum. Sequitur ergo: [Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, da-
re illi calicem vini iræ indignationis eius.] Sententiam damnationis appellat calicē vini, adden
do, iræ & indignationis: videlicet ad distantiā boni & pręclari calicis, de quo in Psalmo Deus di-
cit: Et calix meus inebrians q̄ præclarus est. Denique sicut calix ille gratiæ fœliciter, sic econtra iste Psal.22
calix iræ infœliciter inebriat, vt ciuitas Diaboli ęterna sopiatur stultitia, sicut dicit Ecclesiastes: Eccl.9
quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia sunt apud inferos quo tu properas. Causam
adhuc maiorem reddit, cur ciuitas illa talem in memoriam ante Deum venerit. Ait enim [Et ois
insula fugit, & montes non sunt inuenti.] Idem nanque est ac si diceret: Et in eo ciuitas illa me-
moriam sui in malum suum suscitauit: quia persecutiones tanquam fluctus maris fugientes serui
Dei absconderunt se in remotis locis, sicut & de antiquioribus sanctis Paulus congemiscendo di
cit: Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus nō erat Heb.11
mundus. In solitudinibus errantes, in montibus, & in speluncis, & in cauernis terræ. Denique per
insulas, ecclesias, per montes, sanctos eminentiores, significari in scripturis vsitatum est. Nunquid
per ipsam sanctorum fugam Euangelii prædicatio conticuit? Non vtique, imò magis inualuit.
Sequitur ergo: [Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines.] Et est sensus:
Quanto maiores sancti persecutiones passi sunt, tanto magis prædicauerunt, & iram Dei de cæ-
lo super omnem impietatem hominum reuelauerunt. Hæc erat grando magna, inquit, sicut ta-
lentum: quo dicto significat vnicuique reddi quod meretur, quasi ad pondus secundum peccati
sui modum. At illi qui eiusmodi sunt homines impii, & rebelles iustitiæ & veritatis, quanto plus Deut.25
arguuntur, tanto deteriores fiunt, imò interdum verbo quoque resistunt & contradicunt, & male-
dicunt. Sequitur ergo: [Et blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quo-
niam magna facta est vehementer.] Quod est dicere: Et conuerterunt se ad blasphemias impii,
propter insuperabilem constantiam prędicationis, & quia ratione non poterant defendi, sęuie-
runt maledictis, quia tantus erat in illis spiritus sapientiæ & fortitudinis, vt nullo modo possent
exuperari. Tales primum sunt Iudæi, de quibus in Actibus Apostolorum Lucas dicit: Cum ve- Act.18
nissent ad Macedoniam Sylas & Tymotheus, instabat verbo Paulus testificans Iudæis esse Chri-
stum Iesum. Contradicentibus autem eis & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua dixit
eis. Sanguis vester super caput vestrum. Mundus ego ex hoc ad gentes vadam.

LIBRI NONI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER X.

1.Tim.

DEHINC per imagines congruas dictaq; conuenientia demonstratur spiritus pietatis, quid erga electos suos operetur aut operaturus sit. Est enim opus siue officium spiritus sancti, secundum hoc ipsum nomen quod est spiritus pietatis, sanctos omnes in hoc seculo peregrinantes, & persecutiones piè viuendo patientes, consolari: vt non fatigentur aduersis, neq; æmulentur in malignantibus, dum faciendo iniquitatem eleuantur & exaltantur in gloria huius mundi, & cupitis fruuntur diuitiis. Hoc autem in scripturæ huius parte ista quam nunc ingredimur duobus agitur modis. Primò nanque demonstratur, citò auferendam esse malignorum vim, qui sanctos persequuntur: deinde successuram fore gloriam regni Dei, in quo Deus à sanctis suis frequens alleluya dicentibus, æterna cum exultatione laudabitur. Igitur sicut in præcedentium septem phyalarum effusione rectè spiritum scientiæ prædicari animaduertimus, ita in istis spiritum pietatis per opera sua commendari, non dubitamus, qui illum in sæpè memorato propheticæ lectionis ordine sequitur. Iste nanque sextus est septem spirituum, à quibus gratia mandatur ecclesiis in capite libri huius. Ait: [Et venit vnus de septem angelis qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedit super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt, qui inhabitant terram, de vino fornicationis eius.] Vnus iste de septem angelis septem phyalas habentibus, vnam fidem, & vnum significat spiritum qui in eis loquitur. Omnes quippe angeli isti, id est, omnes scriptores, siue scripturarum tractatores quos ecclesia sancta recipit, idem dicunt, idem sapiunt, & schismata in eis non sunt. Porrò Ioannes qui vnum illum ad se venisse, secumq; locutum esse dicit tot & tanta verba consolationis, hoc loco sanctorũ oim in sua persona typum gerit, quicunq; in hoc seculo pregrinãtes meruerunt vel merẽtur per cõsolationẽ scripturarũ beata spe cõfortari. Nã hic idem Ioannes quãdo hæc vidit, particeps eorũ factus erat in tribulatiõe, quippe qui in Pathmos insula exulabat, propter euangelium illuc missus à Domitiano Cæsare, & idcirco communes eorum consolationes propria meruit experiri visione. [Veni, inquit, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ.] Ac si dicat: O tu quisquis es æternæ inquilitor ciuitatis vel patriæ, cuius rex vnus est, id est, qui condidit illam Deus, quid tantis cum suspiriis prospectas festinantem processum terrenæ patriæ vel ciuitatis diaboli, quę paululum remoratæ regno vnius regis Dei, regnare festinat, multorum regum quasi multorum hydra capitum, & quasi multorum concubitorum meretrix? Ne doleas aut fatigeris animo, quasi pro magna fœlicitate eius iam regnantis & insultantis exilio tuo. Veni, & ego ostendam tibi damnationem eius quæ sibi magna videtur. [Pro eo quod sedet super aquas multas.] Verè enim sedet hęc meretrix super aquas multas, quia multæ sunt gentes, super quas regnat cupiditas. Deniq; hoc loco aquæ, populi siue gentes sunt. Sic enim paulò inferius aperit angelus Ioanni: Aquas, inquit, quas vidisti vbi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ. Quia ergo sedet hęc meretrix super aquas multas, id est, quia multi sunt populi vel gentes quibus dominatur cupiditas, ideò cùm dixisset, ostẽdam tibi damnationem meretricis, addidit magnæ: sed profectò talis magnitudo eius fallax est, quia non stat.

CAP. XVII. Prostitutiõis

Neque enim frustra gentes vel populos hic significari placuit per aquas. Fluunt nanque gentes per carnis generationem, & defluunt ab ortu suo vsque ad mortis occasum, & nunquam ad certum locum in quo consolidentur & stent, perueniunt, id est, ad Deum. Magna meretrix, non tamen vera magnitudine, sed sua æstimatione. Causam reddit, cur eam meretricem dixerit, dũ cõtinuò subiungit: [Cũ qua fornicati sunt reges terræ.] Vera nanq; & magna fornicatio est, creaturæ rationalis, id est, hominis, elõgare se à Deo, & adhęrere mundanæ cupiditati. Hinc enim Psalmista cùm dixisset: quia ecce qui elongant se à te, peribunt, continuò subiunxit: Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Hoc maximè reges terræ fecerunt, quorum cupiditati ad regnandum nulla suffecerunt spatia terrarum, quinimò & pro dilatandis terminis suis cędes hominum innumerabiles perpetrauerunt. Taliter fornicantes in eam quoque amentiam deuenerunt, vt perdita rationis dignitate, homines dæmonia per varias simulacrorum species colerent, & ad colendum ea subditos sibi populos compellerent. Bene ergo cum dixisset, cum qua fornicati sunt reges terræ, continuò subiunxit: [Et inebriati sunt qui habitant terram, de vino prostitutionis eius.] Fornicãdo nanque cum mundi huius cupiditate inebriati sunt, id est, sicut hi qui inebriantur vino, virtutem discretionis perdunt, & cuncta absq; ratione dicunt & faciunt:

Psal.72.

ita

ita illi per cupiditatem penitus ad terram incuruati, respicere non potuerunt veram diuinitatem habentem in cœlis, & virtutem diuinitatis somniauerunt esse in idolis suis. Veni, inquit, & damnationem meretricis huius ostendam tibi. Cùm dicit, Veni: intelligere debemus electam animam quasi intus vocari, vt non euagetur & ipsa foras, post concupiscentiam carnis, & concu- 1.Ioan.2
piscentiam oculorum, sed colligat se intus ad secretum contemplationis, vbi possit ea quæ sunt, & quæ post futura sunt, pensare diligenter penes se cum iudicio rationis. Nam hoc est quod sequitur: [Et abstulit me in desertum in spiritu.] Desertum namque propter suimet solitudinem significat hoc loco solitariæ mentis remotionem, cùm sese remouet à tumultibus curarum, propter indagandam Dei veritatem. Vnde bene cùm dixisset, & abstulit me in desertum, addidit in spiritu: quia profectò quisquis eiusmodi quærit solitudinem, non carne, sed spiritu ducitur. Sequitur: [Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.] Paulò ante is qui loquebatur meretricem super aquas multas sedere dixit, hic autem eandem super bestiam coccineam sedere dicit. Ergo ipsa multitudo aquarum. i. populorum siue gentium, bestia est. Verè ita est, quia quæ sedet super talium multitudinem aquarum mulier meretrix, id est, cupiditas, agitat illam vt bestialiter viuat. Hæc bestia coccinea dicitur, qui color igneus est, quia videlicet cui cupiditas imperat, omnis multitudo ad cædem & ad libidinem ardens est. Septem huius capita, decemque cornua quæ sint vel fuerint, superius iam dictum est, vbi draco stetit ante mulierem quæ erat pari- Sup.11.?
tura, & vbi visa est de mari ascendens hæc eadem bestia. Sed & de nominibus blasphemiæ, quibus plena esse dicitur, illic iam dictum est. Breuiter tamen capitum eorundem, cornuum atque nominum blasphemiæ notitia renouanda est. Sunt siquidem septem capita, septem mundi regna, quæ & tempore promissionis quo patri nostro Abrahæ semen benedictionis Christus repro Gen.22.
missus est, fidem seminis eiusdem impugnauerunt, eamque extinguere contenderunt, impugnando fidelem populum. i. regnum Aegyptiorum, regnum Israelitarum carnalium, regnum Babyloniorum, regnum Persarum atque Medorum, regnum Macedonum, regnum Romanorum, & regnum Antichristi, quod erit vltimum. Hæc septem mundi regna septem capita bestiæ sunt. Porrò decem cornua septem capitum, decem reges intelliguntur eorundem septem regnorum. Nam vnum ex illis regnis. i. regnum Macedonum, quod viuente Alexandro ma- Dan.8.
gno, non habebat nisi cornu vnum. i. regem vnum eundem Alexandrum, mortuo illo in quatuor ventos cæli diuisum est, & cœpit vnum regnum reges habere quatuor, atque hoc modo fiunt cornua decem. i. reges decem. Nomina verò blasphemiæ, nomina vsurpatæ diuinitatis fuerunt, quia videlicet regibus suis adulando regna mundi siue gentes, deos illos haberi voluerunt, maximeque defunctos in cælum falsis laudibus extulerunt. Super huiusmodi bestiam vidi, inquit, mulierem sedentem. i. cupiditatem, omniumque vitiorum corruptelam regnantem. [Et mulier erat circundata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis: habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum & immunditiæ fornicationis eius: & in fronte eius nomen scriptum, mysterium: Babylon magna, mater fornicationum & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine sanctorum martyrum Iesu.] Visurus damnationem mulieris siue meretricis iuxta sponsionem dicentis angeli: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, prius eiusdem damnationis testatur se vidisse causas. Earum prima est, quòd professionem publicam suscepit fornicationum & abominationum terra. Nam cùm dicitur, & in fronte eius nomen scriptum, mysterium: Babylon magna, mater fornicationum & abominationum, nimirum publicæ professionis arguitur, videlicet quòd non vtcunque ciuitas diaboli peccet aut fornicetur, verum ita vt in ipsis peccatis & fornicationibus suis glorietur. Secunda damnationis eius causa est, quòd sanguinem non consentientium sibi sanctorum fudit. Nam hoc est quod de visione sua repetens: & vidi, inquit, mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu. Duas igitur damnationis eius causas hic præscriptas diligentius intueamur. [Et mulier erat, inquit, circundata purpura & coccino.] Purpura regius est amictus, cunctamque regnorum siue regum huius mundi aulicam potestatem siue superbiam designat. Quis porrò nesciat quod regiam potestatem penè semper comitata sit homicidalis crudelitas? Pleni sunt libri, imo satiata iam sunt theatra orbis terrarum regum tragœdiis, qui ob cupiditatem regnandi non solum in exteros arma tulerunt, verumetiam in cognatos vel fratres, aut etiam parentes, ne participes aut æmulos regni paterentur, ferrum crudele transegerunt. Rectè ergo cum purpura sociatur coccinum, dicendo, & mulier erat circundata purpura & coccino, quia profectò purpuram regnorum semper comitata est ignea crudelitas homicidiorum. Et pulchrè dicitur, quia circundata erat purpura: quo nimirum dicto vigilanter audientibus ad animum reuocat, quanta in regali habitu superborum sit vanitas. Extrinsecus nanque pulchris quidem speciebus colorari possunt, quarum vel optima videtur regia purpura, sed intrinsecus vel subtus eandem purpuram non solummodo propter fluxam libidinem vlcerosa, verum etiam per accidentium morborum genera di-

verfa

uersa, misera & tabida nō minus regū quàm rusticorum sunt mortalia corpora. Sequitur adhuc:
[Et inaurata auro, & lapide pretioso, & Margaritis.] Omnes istæ sunt diuitiæ mulieris, omnes
isti sunt fructus humanæ cupiditatis falsæ & fallentis. Quærit enim extra se humana præsumptio
non suam pulchritudinem, & alienum quasi suum affectat fulgorem, dū nō valens mutare natu
ram suam, quin ipsa sit lutum, rutilum sibimet circundat aurum, lapidesq; pretiosos, & marga-
ritas, vt interdum scabie squalens, & lepra lurida, desuper talibus instrumentis ad se non perti-
nentibus superbissimè niteat. Est autem etiam in hoc nonnunquam rationabili electorum inten-
tioni permolesta, eorumq; mentes multiplici tentatione fatigat. Sequitur ergo: [Habens pocu-
lum aureum in manu sua, plenū abominationum & immunditiæ fornicationis eius.] Ad quid
enim poculum habere in manu dicitur, nisi vt propinet, & potionem suam offerat cunctis præ-
tereuntibus? Quæ aūt est potio eius, nisi error & obliuio qua recedit à Deo sensus hominis vitio-
rum delibutus illecebris? Poculum ergo mulier habere dicitur in manu sua, plenū abominatio-
num & immunditiæ fornicationis suæ: qui nimirum totus cupiditatis fructus siue effectus est, sub-
uertere hominem rationalem, sensumq; eius funditus obruere, vt à Deo viuo & vero mente for-
nicetur & corpore, traditus in anima idololatriæ, subditus in corpore omni immunditia, & cun-
ctis passionibus ignominiæ. Et notanda pessimæ intentionis instantia: quia vt magis alliciat,
& citius decipiat, non ligneum aut æneum, sed aureum dicitur habere poculum in manu sua.
Tale nimirum poculum tunc mulier ista corripuit, quando ad seducendos facilius oculos ho-
minum cupidinosos atq; ambitiosos non solùm lapidea siue lignea, verùm etiam aurea statue-
runt reges mundi simulacra, quæ colere nimirum abominationum summa, totiusq; immun-
ditiæ & fornicationis principium erat. Exempli gratia: Quando Hieroboam non ligneos aut
3. reg. 12 lapideos, sed aureos fecit vitulos, quorum alterum posuit in Bethel, & alterum in Dan: tunc ni-
mirum mulier poculum habuit aureum in manu sua, plenum abominationum & immunditiæ
fornicationis eius: quia regnandi cupiditas quę nimia sedebat super hominem illum, per auri
pulchritudinem populares decepit oculos, vt biberent fornicationem dicentis: Isti sunt dii tui Is-
rael, qui te eduxerunt de Aegypto, vt fornicarentur à Deo suo, & recederent à domo Dauid,
& à templo Domini quod erat in Hierosolymis: maximè quia apud tales deos licebat illis edere
& fornicari, polluere, & pollui, & cunctis abominationibus atq; immundiciis afficere corpora
sua in semetipsis. Eiusmodi contumelias non saltem in occulto gentes exercebant, verùm quod
deterius est, publicè & passim gloriabundi frequentabant. Vnde & de quodam Iudaicę gen-
1. mac. 1. tis homine sacrilego, in libro Machabęorum scriptum est: quia secundum exemplum gentium
2. mac. 4 ausus est gymnasium & ephœbian in Hierosolymis constituere, & optimos quosq; ephœborum
in lupanaribus ponere. Sequitur ergo: [Et in fronte eius nomen scriptum, mysterium: Babylon
magna, mater fornicationum & abominationum terræ.] Nam idem est ac si dicas: Quia ciues
ciuitatis Diaboli non saltem abscondunt opera suæ turpitudinis, imò lætantur cùm malè fe-
Prou. 2 cerint, & exultant in rebus pessimis. Deniq; in fronte nomen scriptum, quod est Babylon, ha-
bere, quid est, nisi opera confusionis publica testari professione? Hinc prostitutę Iudęæ per pro-
Hier. 3 phetam exprobrando Deus dicit: Frons mulieris meretricis facta est tibi, & erubescere no-
luisti. Rectè ergo mulier hæc in fronte sua nomen scriptum habere dicitur, Babylon magna,
mater fornicationum & abominationum terræ: quia ipsa est corpus siue vniuersitas impiorum,
Esa. 3 qui fornicationes atque abominationes adinuenerunt, & frontosi in ipsis adinuentionibus suis
incedunt, de qualibus item scriptum est: Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt, nec ab-
sconderunt. Sed cū ita sit, & taliter habeat in fronte sua scriptum, seq; in rebus pessimis magni-
ficet, dicatq; quòd sit Babylon magna, magnificādo fornicationes suas: quomodo ipsum in pro-
patulo scriptū dicitur vel est mysterium? Sic enim ait: Et in fronte eius scriptum mysterium. Er-
go vel ironicè dictum, vel idcirco quia omnem fornicationis actum, in quo meretrix ista gloria-
tur, ipsa natura vult esse mysterium, i. secretum: & licet meretricia procacitas prædicet, naturalis
tamen pudor contendit fieri occultum. Hæc, vt iam supra dictum est, prima demonstrandæ
damnationis causa est. Sequitur causam edicens aliam: [Et vidi mulierem ebriam de sanguine
sanctorum, & de sanguine martyrum Iesu.] Viderat iamiam meretricis huius habitum eius-
modi: qui etsi solus esset, ad damnationem eius sufficere poterat. At illa non contenta, talem se
esse, qualem pręmissa descriptio denotat, adiecit hoc aliud malum, vt sanguinem funderet san-
ctorum, eo quòd videret illos non esse consentientes immunditiis fornicationum suarum. Rectè
igitur repetitum visionis verbum interposuit dicendo, & vidi: quia non quidem aliam mulie-
rem siue meretricem, sed eiusdem aliam iniquitatem vidit. Notandum præterea, quia distin-
ctionem fecit sanctorum & martyrum Iesu, dicendo: de sanguine sanctorum, & de sanguine mar
tyrum Iesu: illos propriè nuncupans martyres Iesu, quos eadem meretrix occidit pro confessio-
ne nōis Iesu post aduētum ipsius. Cùm ergo dicit, de sanguine sanctorum: subaudiendū est, pro-
phetarum, & aliorum qui occisi fuerunt propter testamentum Dei, anteq̄ in carne venisset Chri-
stus Iesus: & cùm subiungit, & de sanguine martyrū Iesu, illi manifestè designātur, qui, vt iam di-
ctum

ctum est, interfecti sunt pro testimonio vel confessione nominis huius, quod est Iesus. Proinde constat, quia prima & præcipua meretricis huius portio gens Israelitica extitit, quæ sanctos prophetas occidit. Vnde & merito nomina sortitur muliebria, & fornicata fuisse conuincitur cum te gibus, de qualibus hic in damnatione meretricis huius supra scriptum est, cum qua fornicati sunt reges terræ. Ait enim dominus per prophetam: Fili hominis, duę mulieres, filiæ matris vnius fue runt, & fornicatæ sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt. Ibi subacta sunt vbera ea rum, & fractæ sunt mammæ pubertatis earum. Nomina earum Oolla maior siue senior, & Ool la soror eius, & habui eas siue factæ sunt mihi, & pepererunt filios & filias. Et nomina earum Sa maria Oolla, Hierusalem Ooliba. Fornicata est igitur Oolla super me, & insaniuit siue abijt ad amatores suos in Assyrios, qui appropinquabant ei, vestitos hyacinthinis, principes & magistratus, iuuenes cupidinis siue electos vniuersos, equites ascensores equorum, & dedit fornicationes suas super eos, electos filios Assyriorum vniuersos, & omnium super quos insaniuit, inmunditijs siue adinuentionibus suis polluta est, insuper & fornicationes suas, quas habuerat in Aegypto nō reliquit. Nam & illi dormierant cum ea in adolescentia eius, & confregerant vbera pubertatis illius, siue & ipsi deuirginauerāt eam, & effuderant fornicationē suam super illam. Adeo carnalis Israel à nomine vel corpore meretricis huius quæ hic dicitur Babylon nō excipitur, vt taliter cum diuina autoritate cū mulieribus & meretricijs denotetur nominibus, & fœmineis argua tur insanisse libidinibus. Nam nomina, inquit, earū Samaria Oolla, & Hierusalem Oliba. Quod quàm rectè dicatur facilè aduertis, si recolas quia mulier Iezabel in Samaria, & filia eius Athalia insaniuit in Hierusalem, agendo vt Israel & Iudas fornicaretur cum Baal, & occidendo sanctos prophetas. Igitur mulier ebria de sanguine sanctorum gens quoque Israelitica est, sicut & cæteræ, imo plusquam cæteræ gentes, quia fudit sanguinem sanctorum, imo quia fudit sanguinem Christi sancti sanctorum, & inde ebria est: quia non intelligit neque videt, & rario vel lenius veritatis illi non est, imo cunctis errorū retibus præ ebrietate illaqueata est, completa prophetia quæ diuinæ concedendo iustitiæ, cum præmisisset: Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto, continuo subiunxit: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper in curua. Martyrum quoque Iesu, id est, eorum qui receperunt siue perhibuerunt testimonium Iesu, credendo euangelio eius, sanguinem prior ipsa fudit, quia Stephanum protomartyrem ipsa lapidauit, & Iacobum fratrem Ioannis ad placitum eius Herodes gladio occidit, cæterosque tunc temporis testes Iesu flagellauit in synagogis suis, & de ciuitate in ciuitatem persecuta est. Hæc idcirco dicta sint, vt non dubium sit, aut excusari carnalis Iudaismus possit, quin illius Babylonis magnæ ciuitatis, imo sicut hic scriptum est, magnæ meretricis, cuius prima fundamenta po suit Cain, qui iustum fratrem suum occidit, prima vel præcipua portio sit. Sequitur. [Et miratus sum cum vidissem illam admiratione magna.] Admiratio hæc cordis imperfecti est. Neque enim cor perfectum purpuram, coccinumque, aurum, lapidesque pretiosos & margaritas meretricis multum admiratur aut magnipendit. Num ergo Ioannes iste cordis erat imperfecti? Non vtique, sed imperfectorum formam in semetipso gerit. Sic magnus & sanctus propheta Dauid non suo sensu, sed in eorum persona qui sunt cordis imperfecti, talem qualis ista est admirationem exprimit eum dicit: Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Quia zelaui super iniquos pacem peccatorum videns. Nimirum hæc & cætera quæ sequuntur, non suo, sed aliorum qui adhuc infirmantur sensu dicit, qui adhuc tentantur & suspirant post vanitates seculi, videntes se tota die flagellari, peccatores autem prosperari & pacem habere in voluptatibus suis. Nam suo sensu præmiserat: Quàm bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Ita ergo & Ioannes iste in persona eorum qui adhuc infirmo corde decorem magnæ meretricis respexerunt, cum ipsi tribularentur, magna sese admiratione admiratum fuisse testatur, quia vere suo sensu nequaquam talia mirari dignaretur. Porrò electis Dei quicunque meretricem illam per infirmitatem admirantur siue admirati sunt, consolatio non defuit aut deesse poterit spiritus sancti suggerentis eis, quod non debuerint aut debeant super ea admirari, quodque illa nihil dignum habeat quod quasi pro felicitate admirādum sit. Sequitur ergo. [Et dixit mihi angelus: Quare miraris? Ego tibi dicam sacramentum mulieris & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem & cornua decem. Bestia quam vidisti fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit. Et mirabuntur inhabitantes terram, quorum nomina non sunt scripta in libro vitæ à constitutione mundi, videntes bestiam quæ erat & non est.] Hic sermo angeli non dignam admirationem redarguentis, forma est vniuersæ veritatis, quæ nos in sanctis instruit scripturis, non debere nos attendere ea quæ videntur, sed quæ non videntur: quia quæ videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt. Exempli gratia, cum dicit: Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem: quoniam tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum cito decident, &c. Ait ergo: Quare miraris? ac si dicat: Tu qui æterna cognoscis & æterna speras, quare zelaris, quæ mouentur

Margin: Ezec. 23; Psal. 68; Acto 7; Acto. 12; Acto. 14; Psal. 72; 2. cor. 4; Psal. 36

pedes tui videndo talem, id est, non veram sed phantasticam pulchritudinem meretricis? Simulque vt supra praemiserat, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnae quae sedet super aquas multas, ingreditur ad consolandum eos de quorum sanguine illa sele inebriare non desinit, & dicit: [Ego tibi dicam sacramentum mulieris & bestiae quae portat eam.] Sacramentum hoc, id est, secretum, malum illius est, quod nunc ab oculis eius absconditum est, dum in purpura & coccino, auroque & lapidibus pretiosis & margaritis nitet & fulget. Neque nunc interim credit aut scire vult, quod mali quippiam sibi euenire possit, sed dicit: Sedeo regina, & vidua non sum, & ignorabo sterilitatem. Sacramentum ergo, id est, secretum est, quod illi futurum est damnationis iudicium, & hoc idcirco sanctis & prophetis reuelatur, quorum nunc Ioannes typum gerit, vt consolentur in Deo, nec moueantur pedes eorum aut zelentur pacem, vt iam dictum est, peccatorum videndo. Vnde & hoc non praetereundum: quia tunc maximè coepit eiusdem mulieris siue bestiae damnatio reuelari, quando in captiuitatem Babylonicam ductus est populus Dei, vt non mouerentur à spe sua ciues tardantis regni Dei, videntes properantem & quasi matutinam gloriam regni huius mundi, sub quo tenebantur captiui. Tunc enim Daniel huiusmodi visiones rerumque imagines vidit, quemadmodum inter caetera dicit: Et vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus eius, & tradita esset igni ad comburendum. Aliter quoque sacramentum mulieris & bestiae, quae portat eam, significatio eius potest intelligi, vt quod ait: Ego dicam tibi sacramentum mulieris & bestiae quae portat eam, quae habet capita septem & cornua decem, idem sit ac si dicat: Ego tibi dicam quid significent bestiae capita septem & cornua decem. Sequitur enim. [Bestia quam vidisti, fuit & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit.] Magnificè consolentur captiui filij Sion, quantumcunque tyrannizet captiuando illos crudelis & bestialis Babylon, quia bestia quam vidisti, inquit, fuit & non est. At verò Deus in quo vos spem vestram posuistis o captiui & peregrini, erat, & est, & venturus est. Sic enim pro hac eadem intentione in initio libri huius dictum est: Gratia vobis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est. Consolemini igitur, quia qui pro vobis est Deus, semper est: quae autem contra vos est bestia, fuit & non est. Non enim semper est, sed omne quod agit, quod valet aut potest, transitorium est. Ipsa esse desinit, dominus autem in aeternum permanet. [Et ascensura est, inquit, de abysso, & in interitum ibit.] Quod idem est ac si dicat: Crudelitatis suae potentiam, quae fuit & non est, resuscitabit in Antichristo: sed cum ad modicum saeuierit, in interitum ibit: quia dominus Iesus interficiet eum spiritu oris sui. Et nunc quidem hoc tantum veraciter dictum sit quia fuit & non est: tunc autem dicetur, quia fuit quidem bestia haec, & iam non est, nec erit. [Et mirabuntur, ait, inhabitantes terram, quorum nomina non sunt scripta in libro vitae à constitutione mundi.] Quid mirabuntur illi? Nimirum illud quod ego te nolo mirari, arguens te & dicens: quare miraris? Mirentur illi qui caelum non aspiciunt, sed terram sicut corpore ita & mente inhabitant. Quorum nomina non sunt scripta in libro vitae, id est, quos Deus ad vitam non praedestinauit a constitutione mundi, videlicet quando Deus mundum siue genus humanum constituit, quando creatis hominibus primis benedixit eis & dixit: Crescite & multiplicamini. Quos tunc Deus in libro suo non scripsit, quos tunc illa benedictione sua nasci non iussit, vel qui ad illam nō pertinent benedictionem creatoris, illi mirabuntur, vt hactenus mirati sunt, bestiam huiusmodi. Quinam sunt illi? Nimirum omnes quorum causa vt nascerentur peccatum extitit primae praeuaricationis, quia propter illud nati sunt illi omnes superflui, dicente ad mulierem Deo: Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos. Illi mirabuntur & semper mirati sunt magnitudinem bestiae, siue pulchritudinem meretricis, purpuram eius, coccinum eius, aurum eius, pretiosos lapides eius, margaritas eius. [Videntes bestiam quae erat, & non est.] In hoc iam stultitiae arguuntur illi imitatores dum dicitur, quae erat & non est. Econtra, tu illum mirare & mirabilem praedica, qui erat, & qui est, & qui venturus est. [Et hic est sensus, qui habet sapientiam.] Ac si dicat: in his quae vidisti & quae dico, sensus & vtilitas latet, & ille sentit qui habet sapientiam, id est, qui in scripturis sanctis exercitatus est. [Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt.] Hoc superius iam diximus, quia septem capita septem sunt regna mundi nouissima, quorum vnumquodque suo tempore, sicut sacrae testantur scripturae, contra regnum Dei stetit, ciuesque eius in hoc mundo peregrinantes, varijs tribulationibus pressit. Primum enim Aegyptiorum regnum filios Israel afflixit: secundum regnum Israelitarum, iustos homines & prophetas domini Iezabel incipiente, occidit: tertium regnum Babyloniorum, Hierusalem igne succendit, & populum eius captiuauit, & tres pueros misit in caminum ignis: quartum regnum Persarum & Medorum, instigante Aman superbissimo, vniuersum genus Iudaeorum propter Mardocheum penè deleuit: quintum regnum Macedonum, per Antiochum Epiphanen, populum eundem crudeliter afflixit: sub quo & Machabaei fratres, mirando sunt martyrio coronati: sextum regnum Romanorum, orbem terrarum Christianorum sanguine

Esai. 47 · Dani. 7 · 2. Thess. 2 · Gene. 3 · Exo. 1 · Exo. 5 · 3. Reg. 19 · Dan. 3 · Hester. 3 · 1. Mac. 1 · 2. Mac. 5

sanguine impleuit, septimum regnum Antichristi tanta tribulatione fideles tribulabit, vt si fieri
potest, in errorem inducantur etiam electi. Isti sunt septem montes, id est, septem regna. Deniq; Mat. 24
regna hæc propter superbiam ipsorũ qua in altum contra Deum tumuerunt, montes appellauit.
Vnde cũ dixisset, septem capita septem montes sunt, exponens quid dixerit, addidit: & reges se-
ptem sunt. Reges enim pro regnis æquipollenter posuit, imo magis propriè, quia nõ tam regna
vel spatia terrarũ, quàm reges in crimine sunt, vt bestiæ capita dicantur & sint. Et quamuis multi
in singulis regnis per successiones regnauerint, pulchrè tamen quot regna sunt tot reges posuit,
quia nõ tam personas regnantes, q̃ regias potestates numerari præsens causa flagitat. Sequitur
ergo. [Quinq; ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit.] Etenim quãdo hęc vidit Ioannes, illa
mundi ætate iam & Aegyptius rex qui filios Israel oppressit, & Israeliticus rex Achab siue Ieza-
bel, quæ vel cuius posteritas prophetas occidit, & Babylonius rex, qui populum Dei captiuauit,
& Persicus rex, imo qui illum instigauit Aman hostis Iudæorum, & Antiochus de regno Græ-
corum, qui tanta tamq; nefanda gessit in illum Dei populum, isti quinq; ceciderant, in inferno se
pulti fuerant. Notãdum quippe quia super singulos istorum talia cælitus iudicia facta sunt, vt
si consideres singulorum euentum, fateri non dubites propriè dictum esse, quia ceciderunt. Deni Exo. 14
que rex Aegyptius cum curribus & equitibus suis in mare cecidit, sanguinem Achab linxerunt 3. Reg.
canes, & comederunt Iezabel: Nabuchodonosor de regno electus, fœnũ vt bos comedit: Aman vlt.
in patibulum suspensus est, Antiochus computrescens impiam miserabili obitu vitam finiuit. 4. Re. 9 Dan. 4

Quinq; ergo iam ceciderant, & vnus est, inquit. Quis ille vnus? Nimirum rex siue imperator Hester. 7
Romanus, qui tunc erat & in Christianos sæuiebat, quando hæc dicebãtur. Iam quidem Nero de 1. Mac. 6
decorosus turpiter perierat, sed persecutio quã primus in Christianos edixerat, tunc in Romano
principatu vigebat. Quamuis multi fuerint eiusdem imperij principes, Christianorum persecu-
tores, tamen pro vno, sicut iam dictum est, regno vniuersitas illorum rex vnus est. [Et alius, in-
quit, nondum venit.] Nimirum qui Antichristus erit. Vnus ille quem tunc esse dixit, & alius quẽ
nondum venisse asserit, adduntur illis quinq; qui ceciderũt, & septem fiunt. Cum dixisset, & alius
nõdum venit, continuo subiunxit: [Et cum venerit oportet illum breue tempus manere.] Qua-
re breue & non longum tempus oportet eum manere? videlicet propter electos. Erunt enim, in Mat. 24
quit dominus, dies illi tribulationis tales, quales nõ fuerunt ab initio creaturæ quã condidit Deus
vsq; nunc, neq; fient. Et nisi breuiasset dominus dies, nõ fieret salua omnis caro. Sed propter ele-
ctos quos elegit, breuiauit dies. Ergo eum venerit, oportet quidem illum manere, sed tempus bre
ue. Hic quia superbi & infirmi sumus, misericordia domini cũ socia veritate & terret nos de ma-
gnitudine aduersitatis, & refouet de breuitate temporis. Sequitur. [Et bestia quæ erat, & non est,
& ipsa octaua est, & de septem est, & in interitum vadet.] Hoc loco bestiam, vnũ bestiæ caput in
telligi oportet, quod videlicet caput Antichristus est. Hæc, inquit, bestia & octaua est, & de septẽ
est. Quod idem est ac si diceret: Antichristus vnum idemq; bestiæ caput, & octauum & septimũ
est. Quod nimirum stare vel intelligi non posset, nisi constaret, quia in vno eodemq; Antichristo
duo quædam sunt pariter. Etenim ille filius perditionis simul & homo & diabolus est. Itaque si
solum quod exterius videtur in Antichristo attendas, de septem est: quia de genere vel natura
cæterorum regum vel impiorum hominum est. Si autem ad id respicias quod intrinsecus latet,
octauum caput est, quia diabolus est, qui antequam ingrediatur habitaculum illius perditi ho-
minis, in cælo semetipsum aduersus Deum erexit, & nunc vsq; inuisibiliter superbit. Nihilo-
minus tamen & in interitum, inquit, vadet: quia tam facile est Deo mittere in interitum homi-
nem simul & diabolum, quàm hominem simplicem vel solum, vt veraciter dicatur de vtro-
que, quia fuit & non est, Deus autem semper est. Sequitur. [Et decem cornua quæ vidisti, de-
cem reges sunt, qui regnum non acceperunt: sed potestatem tanquam reges vna hora post be-
stiam accipient.] De hoc iam superius dictum est, quia septem quidem regna sunt notissima
de sanctarum serie scripturarum, quæ contra sanctos altissimi inimicitias exercuerunt: sed eo-
rundem regnorum decem reges sunt, quia videlicet vnum ex illis regnum Macedonum post Dan. 8
mortem Alexandri in quatuor successores eius per quatuor ventos cæli diuisum fuit, qui sin-
guli diademata sibi imposuerunt, atque hoc modo decem reges facti sunt. Idcirco autem su-
perius dixit, & reges septem sunt, & nunc dicit, decem reges sunt, quia tres ex illis successori-
bus Alexandri nihil fecisse leguntur aduersus populum Dei, sed solus ille quartus qui Syriam
tenuit. Ergo numero quidem decem, sed pro actu qui ad præsentem causam pertinet, id est,
pro persecutione martyrum, tantummodo septem sunt. Cum autem paulò ante dixerit,
quinque ceciderunt, & vnus est, quomodo nunc dicit, qui regnum nondum acceperunt? Vi-
delicet mira irrisione, tanquam dicat, regnare quidem visi sunt, & regium fastum nomẽque
sibimet vsurpauerunt, sed veraciter nunquam regnauerunt. Neque enim regnum illorum ve-
rè est regnum, sed solius domini est regnum. Hoc ad illud spectat quod superius arguendo Psal. 2
dixit: Quare miraris? Nam verè reges huiusmodi non mirandi, sed miseri sunt iudicandi, qui Psal. 101
vt regnarent tot homicidia fecerunt, namque ceciderunt & mortui sunt, & regnum nondum ac-

ceperunt. Sed quid? Potestatem, inquit, tanquam reges vna hora accipient post bestiam.
Non verè regnum, sed quasi reges quandam potestatem accipient, & hoc vna hora post be-
stiam, ac si dicat: Extollentiam illorum nequaquam regnum voces aut vocari debere putes.
Regnum nanque diuturnitatem potestatis sonat: At illi non diuturnam potestatem, sed vna ho
ra potestatem acceperunt siue accipient. Nam idcirco tempore futuro accipient dixit, quia
cum Antichristus venerit, eorundem regum qui iam ceciderunt vires siue regna ad persecutio-
nem sanctorum reparabit. Quam autem vel qualem potestatem accipient breuiter insinuat cũ
dicit: post bestiam. Idem nanque est ac si dicat: ad effundendum sanguinem sanctorum, quia
potestas bestiæ non verè est ad regnandũ, sed ad insaniendum, ad sanguinem effundendum.
Pulchrè igitur & verè dictum, quia regnum nondum acceperunt. Sequitur: [Hi vnum consi-
lium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum agno pugnabunt, & agnus
vincet illos, quoniam dominus dominorum est, & rex regum, & qui cum illo sunt electi, & vo
cati, & fideles.] Vnum, inquit, consilium habent hi, subauditur cum Antichristus venerit, & bre
ue tempus manserit: omnes enim conspirabunt ad consensum illius filij perditionis. Quid illi
reges ante aduentum eiusdem Antichristi? Nonne iam vnum consilium cum venturo illo ha-
buerunt? Nonne eandem intentionem? Nonne eandem voluntatem? Deniq; quo consilio, qua
intentione, qua voluntate ille sanctos persequetur cum venerit, eadem & rex Aegypti & cæte-
ri, de quibus iam dictum est, suis quique temporibus afflixerunt populum Dei, scilicet vt nul
lus memor existeret vnius & veri Dei, & laborabat in eis & per eos diabolus irritam facere fi-
dem promissionis, scilicet seminis, quod est Christus, quem patribus Deus repromisit. Hoc fuit
antiquum serpentis illius consilium, quando primum decepit hominem, videlicet vt nullus sal-
uaretur hominum, & eodem consilio cunctos istos armauit, quos iam sæpè diximus Aegyptios,
carnales Israelitas, Babylonios, Persas, siue Medos, Macedones, siue reges Antiochos, Cæsares
Romanos: tandémq; caput eiusdem consilij suscitabit in illo sæpè dicto homine peccati Anti-
christo. Verè ergo vnum consilium habent hi. [Et virtutem, inquit, & potestatem suam bestiæ
tradent.] Quod idem est ac si dicat: Illi quod intenderunt perficere non potuerunt aut pote-
runt, diabolus autem cui deseruiunt, virtutis potestatis illorum hæredem faciet illum proprium
hominem suum Antichristum, quasi id quod per illos adimplere non valuit, saltem efficere pos-
sit per istum egregium. Sed quid? [Hi cum agno pugnabunt, ait, & agnus vincet illos.] Om-
nes iam dudum victi sunt suis quiq; temporibus, & adhuc in viio Antichristo simul omnes vin-
centur. Et pulchrè cum dicere posset, hi cum Christo pugnabunt, & Christus vincet illos: ma-
luit dicere, hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos: quia nimirum primus illorum, scili-
Exo. 12 cet Aegyptius rex, per immolationem agni victus est, vt filios Israel dimitteret, eosq; persequẽs
in mari rubro mersus est. Quamuis igitur futuro tempore dicat: Hi cum agno pugnabunt, &
agnus vincet illos: nihilominus & de præterito ante istum Ioannem tempore intelligendum est,
quia cum agno pugnauerunt, & agnus vicit illos. Ioannes nanque hic omnium illorum typum
gerit, qui ab antiquo ex quo populus Dei cœpit affligi sub regnis supradictis, meruerunt diuini-
tus consolari. Hoc mirabile imo laudabile & verum est: quia antequam agnus iste in hunc mun
dum venisset, hi cum agno pugnauerunt, & ipse vicit eos. Vnde satis eleganter in propheta iu-
Esaie. 8 betur vocari nomen eius, velociter spolia detrahe, cito prædare: siue, accelera spolia detrahe-
re, festina prædari. Quare? Quia, inquit, antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem
suam, auferetur fortitudo Damasci & spolia Samariæ coram rege Assyriorum. Quod idem est
ac si diceret: Puer iste qui saluator est, antequam nascendo veniat in hunc mundum, sciens siue
expertus matrem vtique virginem, & Ioseph patrem optimum, ipse liberabit Israel de manu ini
micorum suorum. Mira acceleratio, miranda festinatio, vt nondum natus puer ipse promissio
nem suæ natiuitatis habentem siue expectantem populum liberet. Hoc tamen ita verum est, vt
qui istud non credit, fidelis non sit. Oportet enim credere quia priusquam nasceretur iste puer ex
matre, Deus omnipotens erat cum patre. Vnde cum dixisset: & agnus vincet illos, continuo
subiunxit: [Quoniam dominus dominorũ est, & rex regũ.] Nonne antequam nasceretur Baby-
lonios quoq; & Persas siue Medos atq; Macedones, qui contra se, id est, contra suos sui venturi fi-
dem habentes pugnauerunt, eosq; captiuos tenuerunt, iste vicit? Quid enim aliud Nabuchodo-
Dan. 2 nozor regi siue prophetæ Danieli demonstratur, quando lapis abscisus sine manibus percussit
statuam grandem, & contrita sunt pariter aurum, argentum, æs, & ferrum? Quid, inquam, nisi
quia Christus qui est, vt dicitur, agnus, priusquam nasceretur, miranda, sicut iam dictum est, fe-
stinatione vincere festinabat, suosq; electos sub illis regnis captiuos supra id quod poterant susti
nere, tentari non sinebat? Qui enim postquam de virgine natus est, ferrum, quod erat Roma-
num imperium, euangelicæ prædicationis verbo tandem vicit & fregit, ipse priusquam nasce-
retur, aurum, argentum, id est, regna magna & fortia: Babylonicum, Persicum, & Macedoni-
cum contriuit, præeunte verbo propheticæ veritatis. Exempli gratia. De Antiocho Epipha-
Dan. 8 ne Daniel prædixerat: Et sine manu conteretur, & ita factum est. Diuinitus quippe percussus

inuisibili & insanabili plaga computruit, miseramq; vitã miserè, vt dignus erat, finiuit. Igitur 1.Mac.6
& agnus, inquit, vincet illos: quippe qui & priusq̃ nasceretur, vicit primos. Vnde nõ dubitatur,
quin vincat & residuos. Victoriæ eius participes sunt sancti siue electi eius: Ipsis enim labo-
rantibus, adiuuando vincit agnus. Iccirco addidit: [Et qui cum illo sunt electi & vocati, &
fideles.] Isti deniq; pugnant & vincunt, sed victoriam agno attribuunt, sine quo sese nequa-
quam vincere potuisse aut posse sciunt. Vnde vnus illorum cum dixisset: Quia plus labora- 1.Cor.15
ui, continuo subiunxit: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Electi, & vocati, & fideles, ipsi
sunt, de quibus Apostolus dicit: Quos autẽ prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, illos Roma.8
& iustificauit: quos autem iustificauit, illos & magnificauit. Deniq; quos prædestinauit, ipsi hoc
loco dicuntur electi. Prædestinari nanq; eligi siue præeligi est. Item quos vocauit, ipsi hoc loco
dicuntur vocati. Et quos iustificauit ipsi hoc loco dicuntur fideles, quia videlicet electorum siue
prædestinatorum atq; vocatorum iustitia vel iustificatio fides est. Vnde idem Apostolus post Rom.5.
multa veritatis argumenta dicit: Iustificati igitur ex fide pacẽ habeamus ad Deum, per Domi-
num nostrum Iesum Christum. Item quos magnificauit, ipsi hoc loco pugnare & vincere dicun-
tur cum agno. Talem nanque bestiam vicisse, vera magnificentia est. Sequitur: [Aquas quas
vidisti vbi meretrix seder, populi sunt, & gentes, & linguæ.] Meritò aquarum nomine desi-
gnantur populi & gentes, super quas meretrix sedet: quia nimirum pro hoc ipsoquod eis domi-
na talis præsidet, fluxæ sunt & instabiles. Cùm autem dicit, populi & gentes: proculdubio non
excipiuntur Israeliticæ tribus, de quibus Balaam ariolus loquitur: Populus solus habitabit & Num.23
inter gentes non reputabitur. Ergo populorum nomine hoc loco carnales tribus Israel, genti-
tium verò vocabulo cæteræ designantur nationes. Quis enim super Israel quoq;, id est, Iudaicũ
populum, meretricem istam sedere aut sedisse dubitet? Ipsi nanque maximè cum cupiditate
mundi fornicati sunt, quippe qui fornicationem ipsorum redarguentes sanctos & prophetas oc-
ciderunt. Aquæ igitur & ipsi sunt, suo videlicet vitio, sicut propheta dicit: Audite hæc domus Esa. 48.
Iacob qui vocamini nomine Israel, & de aquis Iuda existis, id est, qui tantum carnis & non fi- Rom.10
dei filij estis: Cùm dixisset, populi sunt & gentes, ad quid addidit, & linguæ? Hoc enim ne-
cessariò consequeretur, etiam si non dixisset: quia linguis non loquuntur nisi populi & gentes.
Cur ergo addidit dicens, & linguæ? Nisi fortè vt ad memoriam nobis reuocet, quod vt diui-
derentur & multiplices fierent linguæ, superbia commeruit meretricis huius magnæ, in ipso
iam pueritiæ siue petulantis adolescentiæ eius tempore: Cùm enim construeretur turris Babel Gene. 6
per superbiam hominum in cælum ascendere volentium, à cuius nomine nunc hæc ipsa mere-
trix dicitur Babylon, videns hoc Deus confudit linguam eorum, & inde diuisi ab inuicem reces-
serunt. Itaque non frustra cum dixisset, aquæ super quas meretrix sedet populi sunt & gentes,
addidit & linguæ: vt nec illud prætermitteret, quod diuisiones quoque linguarum damnum vel
plagam nobis superbia meretricis huius intulit. Sequitur: [Et decem cornua quæ vidisti, & * be- In bestia
stia, hi odient fornicariam & desolatam facient illam & nudam, & carnes eius manducabunt
& ipsam igni concremabunt.] Mira assertio, mira & vehemens impiorum detestatio. Quomo-
do reges qui per cornua designantur fornicariam suam odisse dicuntur, cum qua ipsi fornican-
tur? Ipsi nanq; & non alij sunt reges, de quibus supra cum dixisset: Veni, ostendam tibi dam-
nationem meretricis magnæ quæ sedet super aquas multas, addidit: cum qua fornicati sunt re-
ges terræ. Ipsi ergo qui cum illa fornicantur, illam odisse & desolatam nudamque facere, & car-
nem eius manducare, & ipsam igni concremare dicuntur. Mirum hoc, attamen verum est.

Quis enim nesciat de regibus mundi quantis odijs semper fuerint inquieti? Et cui sua inquie-
tudine fuerunt infesti, nisi ipsi cupiditati vel gloriæ mundi, cum qua vtique fornicati sunt, præ-
ferendo illam suo creatori? Instrumenta fornicationis eorum, pulchritudines ciuitatum, & lo-
cupletum multitudines gentiũ quibus imperabant, extiterunt, cæteraq; talia quæcunq; in mũ-
do sunt prouocantia concupiscentiam oculorum. At illi nunquã hæc in pace sua florere permi-
serunt, bellis omnia desolantes, turbas hominum gladio interficientes, ciuitates & castella igni
cõcremantes. Nec verò solummodo in alterutros reges contra reges, regna aduersus regna ho-
stili more hæc fecerunt, sed populis suis ciuitatibusque proprijs singuli reges persæpe mala hæc
intulerunt. Nam vt de cæteris taceam, quis vnquam Romæ ciuitati populoq; & senatui pro-
prio imperatore suo Nerone crudelior aut nequior hostis extitit? Ille desolatam vrbem fecit,
ille populum & senatum occidendo, quodammodo carnes eius manducauit: ille ciuitatem
materiali quoque igne concremauit, solummodo vt pulchritudine flammæ delectaretur, spe-
ctando in ea similitudine qualiter quondam arsisset Ilium, sedensque in altissima turre Mecœ-
natia, tali spectaculo tripudians Iliada decantabat. Tantæ crudelitatis quidam reminiscens &
congemiscens, ita cecinit. Boetius de cõso. philo. li. 2.meta.6

Nouimus quantas dederit ruinas
Vrbe flammata patribusque cæsis,
Fratre qui quondam ferus interempto.
Matris effuso maduit cruore.
Heu grauem sortem, & cætera.

Verum ergo est, quia reges terræ qui relicto Deo cum pulchritudine creaturæ mundanæ for-
nicati sunt, fornicariam suã oderunt, & quale vehementissima odia ministrabant pretium suæ
Esai. 57. fornicationis, illi reddiderunt. Non enim est pax impijs, dicit Dominus. O igitur miserabilis
conditio Babylonis terrenæ ciuitatis, quæ à Deo fornicatur cum amatoribus, quia non solũ for-
nicatur cum amatoribus, sed cum hostibus, quorum & si quis amor est, tanto felle amaritudinis
permiscetur, vt ipsam hostiliter dilanient cum qua fornicantur. Horum causa vel incitator ma-
lorum diabolus est. Iccirco non dixit tantummodo, & decem cornua quæ vidisti hi odient for-
nicariam, sed & decem cornua quæ vidisti, & bestia inquit, hi odient fornicariam suam, &c. Cõ-
Enim. tinuo subiungit: [Deus * autem dedit in corda eorum vt faciant quod illi placitum est, vt dent
regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.] Vt faciant, inquit, quod illi pracitũ est.
Cui illi? Videtur hoc referri ad Deum, quia sic præmissum est: Dedit enim Deus in corda eorũ,
& ita intelligi, vt faciant quod illi, subauditur Deo, placitum est. Verùm quia præmiserat: Et
decẽ cornua quæ vidisti & bestia, hi odient fornicariam, & deinde cum dixisset, vt faciant quod
illi placitum est, addidit, vt dent regnum suum bestiæ: rectius refertur ad eãdem bestiam, scilicet,
vt faciant quod illi, subauditur bestiæ, placitum est: & deinde, vt dent regnum suũ bestiæ, id est,
vt totius regni sui vires impendant diabolo, faciendo voluntatem eius, quæ semper aduersatur
bono Dei proposito. Quid enim illi faciunt nisi malum? Malum autẽ Deo nõ placet, imo eos
qui malum operantur ipse odit, sicut scriptura ei testis est, dicens: Odisti omnes qui operantur
Psal. 5. iniquitatem. Item: Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Sed iterum scriptura di-
Esai. 45. cit: Faciens pacem & creans malum. Intra hæc secundum veritatis rationem, & secundũ pa-
trum orthodoxorum veridicam autoritatem dicendum & sentiendum est, quia malum illud
quod est afflictio siue bellum paci contrarium, de qua dictum est, faciens pacem, Deus aliquãdo
creat propter correctionem: malum autem, id est, iniquitatem siue peccatum neq; creat, neq; illi
placitum est. Et est quidẽ voluntatis eius, vt bellum siue aliã eiusmodi afflictionem, cum superue-
nerit ijs qui peccatis præcedentibus perpeti merentur, effugere non possint, vt aũt homines mala
faciant vel mali fiant, nunq̃ fuit aut placitum est illi. Quæritur ergo: Si malum quod faciunt,
vel hoc ipsum quod mali sunt, non est Deo placitum, quomodo hic præmissum est, Deus enim
dedit in corda eorũ? Quod dũ quæritur, consequenter vel simul & illud quærendũ est quod dicit
Psal. 104 Psalmista: Conuertit cor eorũ vt odirent populũ eius, & dolũ facerent in seruos eius. Illud autem
sic intelligi oportet, quatenus nulla vnq; suspicio in corde hominis locum inueniat, quasi Deus
odij vel doli aliquando autor existat, quod vel suspicari dementissimũ atq; impiũ est. Deus enim
neq; Pharaonẽ indurauit, neq; cor Aegyptiorũ in odiũ cõuertit, voluntatẽ habendo duritiæ, vel
odij ipsorũ, sed tantũmodo bona fecit filijs Israel, multiplicando illos in terra illa, sicut Abrahæ
Gen. 22. promiserat dicens: Benedicã tibi, & multiplicabo semen tuum. Pharao aũt & Aegyptij sicut
superbi ita & inuidi erant, & secundũ morem inuidentiũ, quanto plura vel maiora Dei beneficia
videbant impendi his quibus inuidebant, tanto maiori contra illos odio sæuiebant. Hoc præui-
Exod. 7. dẽs Deus dicebat Mosi: Ego indurabo cor Pharaonis. Quod idẽ est ac si diceret: Ego quidẽ signa
& prodigia pro filijs Israel faciam coram Pharaone & seruis eius, sed quia inuidi sunt, hoc illis
ad nihil aliud valebit, nisi vt odio maiori contra eos indurentur. Hoc sensu versiculum prædi-
ctum pater Augustinus explanat. Igitur & quod hic dictũ est, Deus enim dedit in corda ipso-
rum, sic intelligi oportet, vt nullatenus suspicemur quod Deus in corda quorumlibet regum il-
lorum miserit, quatenus facerent quippiã mali, aut ipsi fierent mali, sed bona quæ voluit singulis
in tempore suo fecit regnis, reges autẽ mũdi vt superbi ita erãt & inuidi, & alternæ inuidebãt fe-
licitati. Exẽpli gratia: Prospera fecit Deus Babylonijs, vt valentiores essent gẽtibus cæteris. Et ne
Hier. 28. dubium sit hoc illis à Deo esse datum, Deus ipse in propheta dicit: Iugũ ferreum posui super col-
lum cunctarum gentium istarum, vt seruiant Nabuchodonosor regi Babylonis, & seruient ei.
Insuper & bestias terræ dedi ei. Hoc datum Dei misit in cor Medis & Persis, vtpote inuiden-
tibus & æque superbis, vt ascenderent & facerent in eos quicquid potuerunt mali, Deo non re-
sistente illis, imo permittente propter peccata Babylonis. Eodem modo postea Macedones
Persarum & Medorum felicitas concitauit, quam vtiq; non casus sed ordinatio Dei fecerat il-
lis. Itaque Deus, inquit, dedit in corda eorum vt faciant quod illi placitum est, vt dent regnum
suum bestiæ, id est, felicitas alijs concessa dono Dei, aliorum inuidentium corda in odium con-
citauit, & ita contra alterutros per inuidentiam excitati sunt, vt vniuersas regnorum suorũ vi-
res ministerio certatim impenderent malitiæ diabolicæ. Vsquequo? [Donec, inquit, consum-
mentur verba Dei.] id est, adimpleantur ea quæ Deus per sanctos & prophetas suos de regnis il-
lis futura iudicia sua prædixit. Quid enim euenturum fuerat illis quod non ante prædixerat fa-
ctus ad homines sermo Dei? Aut quid prædixit de illis sermo Dei, nisi quod eis iustè obueni-
re debuit? Denique futurum erat & fieri iustè debebat, vt Aegyptij postquam oppressissent
filios Israel, ipsi pœnas darent suæ iniquitatis, & hoc ante loquens ad Abraham Deus ipse præ-
Gen. 15. dixit. Ait enim: Scito prænoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua,
& sub

& subiscient eos seruituti, & affligent eos quadringentis annis. Veruntamē gentem cui seruitu-
ri sunt ego iudicabo, & post hæc egredientur cum magna substantia. Item futurum erat, vt
reges Israel & Iuda, propter abominationes quas fecerunt, & propter sanguinem innocen-
tem quem effuderunt, condigna recepturi forent, tandemque & Israel & Iudas in Assyrios atq;
Chaldæos traducti captiui abirent, & hoc ante per prophetas Deus non semel prædixit: Ple-
ni sunt libri prophetarum, Esaiæ, Hieremiæ, Ezechiel quoq; verbis Domini ita prædicentis: Item Esai. 14.
futurum erat vt Babylon subuerteretur à Medis & Persis, & hoc ante per eosdem prophetas, Hier. 7.
& per Danielem Deus quoque prædixit. Item futurum erat vt Persæ & Medi ab Alexandro Eze. 1.
Macedone superarentur, & hoc ante per iam dictum Danielem Deus præostendit & prædixit. Dan. 7. Dan. 8.
Item futurum erat vt tam Macedones quàm cæteræ gentes cōminuerentur atque conculcaren-
tur viribus Romani imperij: & hoc ante eidem Danieli præostendit per bestiam quartā magnā
terribilemque & fortem nimis, dentes ferreos habentem, comedentem atque comminuentem
& reliqua pedibus conculcantem. Item futurum est vt Antichristus regna hæc omnia supergre-
diatur operatione habitantis in illo diaboli, & plus omnibus conterat sanctos altissimi, & hoc
ante non solum in prophetis, verùm etiam per semetipsum in euangelio suo prædixit filius Dei.
Igitur rectè & veraciter dictum, donec consummentur verba Dei, quia videlicet nihil egerunt
aut agere possunt regna mundi quasi contra propositum Dei, quod Deus non præscierit, imo &
prædixerit. Notanda tamen infinita cunctorū peruersitas, cū dicitur primo: hi cū agno pugna-
būt, & deinde, hi odient fornicatā & desolatā faciēt eā, &c. quia concorditer quidē contra Deum
dimicant, & vno spiritu malignitatis in hoc sibi cōsentiunt. ad cōcupiscētias verò suas, vel pro-
pter cupiditatem eorum quæ in mundo sunt, discorditer insaniunt, & inuicem sæuiunt, & omni-
bus modis à semetipsis serpentina hæc capita dissentiunt. Tandemque angelus idem dicit: [Et
mulier quam vidisti est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.] Breui recapitula-
tione renouat quod superius dixit, vel quod ipsa in fronte mulieris scriptura signauit: Babylon
magna mater fornicationum & abominationum terræ. Porrò quod illic dixerat, cū qua for-
nicati sunt reges terræ, hic paulisper commutauit dicendo, quæ habet regnū super reges terræ.
Et quidem multum est illic dictum ad significandam ignominiam regum terræ, sed multo am-
plius hoc valet ad insinuandū seruilem stultitiam regū terræ cum dicitur, quæ habet regnū super
reges terræ. Quid enim? Nonne reges terræ supini incedunt & sese esse liberos cōfidunt? Sed ecce
regnum super se habere cōprobantur, & quod turpissimū est, mulier meretrix super eos regnare,
& ceruicibus eorum incūbere rationabiliter atque irrefragabiliter asseritur. Mētiuntur ergo li-
beros se esse pronuntiantes: quia serui sunt, & meretricium portant iugum, semper anhelātes &
sub onere curui, tot dominorum serui quot vitiorum captiui. [Et post hæc vidi alium angelum Cap. 18.
descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius, &
clamauit in forti voce dicens: Cecidit cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmo-
niorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis,
quia de ira fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt, &
mercatores terræ de virtute delitiarum eius diuites facti sunt.] Necdum is qui loquebatur an-
gelus suam videtur sponsionem peregisse qua dixerat: Veni ostendam tibi damnationē mere-
tricis magnæ, & alius iam introducitur angelus exclamans in forti voce, & hic maximè damna-
tionē eiusdē exprimit meretricis, quam ille tantummodo quæ nā esset designauit, capitaq; eius &
cornua descripsit. Hoc rectè & secundum rem factū propriè perpendis, si recolas quia meretri-
cem hanc & prius totus propheralis ordo, maximeq; Daniel demonstrans cōtra libidines & cru-
delitatem eius multa declamauit: & deinde per semetipsum veniens filius Dei, angelus magnus
& fortis de quo propheta dicit: Et ecce veniet ad templū suum dominator quem vos quæritis, &
angelus testamenti quē vos vultis, damnationē eius in auditu orbis terrarū iā adesse forti voce
clamauit, & euangelica manifestatione prædicauit. Nunc aliū angelū pulchre de cælo descen-
dentē se vidisse dicit, quia videlicet iste de cælo per humilitatē descendit, vnde quidā alius per su-
perbiā cecidit. Hic habet potestatē magnā, inquit, quod dixisse ad rem præsentem multum atti-
net, id est, ad eam quæ hic ostenditur damnationē meretricis. Ipse enim quodā loco de semetipso
loquens cum dixisset: Sicut enim habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere Ioan. 5.
in semetipso, continuo subiunxit: Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.
Itē: Neq; pater iudicat quenq̄, sed omne iudiciū dedit filio. Rectè ergo habentē potestatē magnā
dixit, potestatē faciēdi iudiciū siue damnationē meretricis. [Et terra illuminata est à gloria eius.]
Et hoc verè dictum est, quemadmodum & eo veniente Zacharias propheta cecinit dicens:
Visitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. Et ipse Lucæ 1.
cum venisset de semetipso dixit: Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulabit in tene- Ioā. 8. 12
bris. Itē: Quādiu in mundo sum, lux sum mundi: Iste illuminator angelus: [Exclamauit in forti Ioan. 9.
voce, dicens: cecidit cecidit Babylō magna.] Vbi vel qn̄ angelus iste hoc clamauit? Nimirū apud
multā Iudæorū turbā, instāte articulo suæ passionis, qua videlicet passione actū est, vt caderet ei

O iiij ultas

uitas diaboli. Dixit enim: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Hoc non quomodocunque, sed in forti voce clamauit, id est, contra infirmitatem carnis con-
Ibidem. fortatus ratione diuinitatis. Nam infirmabatur quidem caro vt ita diceret: Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater saluifica me ex hac hora. Confortauit autẽ semetipsum protinus, dicendo: Sed propterea veni in horam hanc. Pater glorifica tuum nomen. Confortatio siue fortitudo hæc nimirum memorabilis & laudabilis est. Rectè igitur & opportune dictum quia in forti voce clamauit. Sed quomodo non repugnant sibimet partes clamoris siue dictionis huiusmodi? Cùm enim dixisset, cecidit cecidit Babylon magna, addidit: [Et facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis.] Quomodo & cecidit, & nihilominus tamen ita clausa & munita est, vt volucres volare non possint? Ad hæc breuiter dicendũ clamante angelo isto, id est, patiente Chri-
Hebr. 5. sto, quæ videlicet passio eius clamor grandis extitit. De quo Apostolus, qui in diebus, inquit, carnis suæ preces supplicationesque ad Deum, qui illum saluum facere posset à morte, cũ clamore valido ac multis lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia: taliter ad clamorem eius ciuitas diaboli cecidit, vt omnes & soli euadere ac ruinas eius transilire possent electi, ruptis vinculis peccatorum tam originalis quàm etiam actualium, propter iustitiam fidei ipsorum. Rectè igitur & cecidit Babylon, ait, & nihilominus facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis, quia videlicet in electis tantũ omnis structura peccati, cunctaque mortis & inferni potestas corruit: in reprobis, & damnatio peccati, & pœnalis inferni carcer persistit. Quod dixit, habitatio dæmoniorũ, hoc repetiuit dicendo, & custodia omnis spiritus immundi. Dæmones quippe spiritus immũdi sunt. Et quã ob rẽ repetiuit? Videlicet, quia damnati angeli qui sunt dæmones siue spiritus maligni, duplici pro causa pœnas dabunt. Altera causa est, quia in cælo contra creatorem superbierunt. Altera, quia genus humanũ prima per serpentẽ præuaricatione deceptũ, cũctis vitiorũ sordibus polluerũt. Propter illã dæmones, hoc est, scientes quia contra scientiã Dei sese extulerũt: propter istam causam spiritus immundi dicuntur, quia spurcissimi sunt: quia sicut iam dictum est, genus humanum per suas suggestiones multimodis immunditiæ atque ignominiæ passionibus affecerunt. Porrò volucres immundæ & odibiles omnes superbi tam dæmones quàm homines rectè intelliguntur. Volatus nanque volucrum, leuitatem atque vanitatem significat superbientium. Nec verò qualibuscunque volucribus, sed immundis assimilantur. Verbi gratia, noctuis siue vpupis, quæ stercoribus humanis insidere delectantur, atque iccirco rectè immundæ & odibiles habentur. Talis cunque volucris Babylon facta est custodia, & sicut per Esaiam dictum est, nõ
Esaiæ 8. poterit auolare de angustia. Causa siue ratio ruinæ quæ subiungitur, manifesta & superius partim exposita est. [Quia de ira fornicationis eius biberunt omnes gentes, & reges terræ cum illa fornicati sunt: & quia de delitijs eius mercatores terræ diuites facti sunt.] Tria hic dicuntur, quia de ira fornicationis eius biberunt omnes gentes, quia reges terræ cum illa fornicati sunt: & quia delicijs eius mercatores terræ diuites facti sunt. Causæ summa, totum fornicationis opprobrium, regibus imputatur, & hi sæpius in hac lectione fornicationis eiusdem scelere denotantur. Et merito, quia videlicet quod meretrix illa docuit non solum susceperunt, verùm etiam imperij sui decreto simul & gladio roborauerunt. Porrò gentes quæ regibus subiecti siue pro imperio illorum, siue sponte sua pro Deo, monstra coluerunt: rectè de ira, inquit, fornicationis eius biberunt. Non ait tantum de fornicatione eius, sed de ira fornicationis eius biberunt: quia videlicet fornicationem qua coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm
Roma. 1 creatori, protinus ira Dei subsecuta est, vt derelinqueret eos, & traderet passionibus ignominiæ, traderet eos in desideria cordis eorum in immunditiam, vt traderet eos in reprobũ sensum, vt facerent ea quæ non conueniunt. Nunquid verò contestanter dicitur, quia mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt, & non potius ijdem mercatores sic falso arbitrati esse culpantur? Denique non ipsa Babylon, id est, ipsa cupiditas radix omnium malorũ, & qui-
1. Tim. 6 cunque cupiditati præsunt, maligni dæmones atque peruersi homines orbis terrarum seductores, qualium vniuersitas hic Babylon dicitur, & magna fornicationum mater: nõ, inquam, peruersitas talium, sed vnius Dei bonitas etiam bona eiusmodi, de quibus mercatores terræ ditati sunt, creauit & dedit: ipsi autem aliter sunt arbitrati. Vnde rectè de talibus Deus per prophetam dicit: Et filiorum illius non miserebor, quoniam filij fornicationum sunt, quia fornicata est
Osee. 2. mater eorum. Confusa est quæ concepit eos, quia dixit: Vadam post amatores meos qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, & oleum meum, & potum meum. Et hæc nesciuit quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum quæ fecerunt Baal. Sed & quod non dixit tantùm de delicijs, sed de virtute, inquit deliciarum eius diuites facti sunt, stultitiam denotat ipsorum, apud quos paupertas probro habetur, & velut immane contemnitur vitium, diuitiarum autem abundantia virtus existimatur, cum econtra Ethnicus quoque dicat.

Vilius

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum. Notandum tamen quòd non contentus est dixisse semel tantū, cecidit Babylō, sed geminato casus vel ruinæ verbo, cecidit cecidit, inquit, Babylon. Et quidē repetitio affirmatio eit, sed & præter hoc sciendū, quia Babylon hæc clamāte angelo isto clamorem supradictum. i. patiente Christo pro salute oīm, vtrobiq; cecidit, tā apud inferos, quàm apud superos. i. viuentes, corruit. Deniq; & potestas eius infernalis cōfracta mortuos amisit, vt sanctorū populus qui tenebatur in morte captiuus, de illis exiret claustris & vinculis, & falsitas eius denudata est atque subuersa hic apud viuentes in dæmonum templis atq; simulacris, vt qui tenebantur in diuersis erroribus à diabolo captiui, exirent ad Deum viuū per euangelicā prædicationem de tenebris suis ad lumen verum euocati. Rectè ergo geminatum est verbum, quia & illic vis mortis, & hic dæmonum cultus cecidit. [Et audiui aliam vocem de cælo dicentē: Exite de illa populus meus, vt nec participes sitis delictorum eius, & de plagis eius non accipiatis, quoniā peruenerūt peccata eius vsq; ad cælū. Et recordatus est Dñs iniquitatū eius.] Postquā angelus ille clamauit, aliā vocē de cælo audiui, inquit, quia postquā ipse Christus euangelizauit atq; passus est, spiritus sanctus de cælo venit, & linguas alias apostolis Christi dedit. Ex tunc triūphus dñicæ passionis cœpit annuntiari vniuerso orbi, extūc in oēs gētes pœnitētia & remissio peccatorū cœpit prædicari. Exite ergo, inquit vox ista de Babylone, populus meus. i. agite pœnitentiā, & vnusquisq; vestrū in noie dñi baptizetur. Hoc enim veraciter de Babylone exire est. Act.3

Populus ait meus. i. ò tu oīs qui ad vitā æternam es præordinatus. Nā foris quidem oībus prædicatur, & plærunq; reprobi quoq; quasi ad credendum perducuntur, sed intus in proposito Dei soli electi requiruntur. Et quid intendat dicendo, exite: pulchrè definit subiungendo: vt ne participes sitis delictorū eius, & è plagis eius non accipiatis. Non ergo de loco ad locum exire iubentur, sed vitā mutare, vt relictis peccatis & supradictis fornicationibus eius, consequenter & condignè plagarum quoq; eius immunes habeantur. Quoniam, inquit, peruenerunt peccata eius vsq; ad cælum. i. quoniā fornicando, & sanguine sanctorum sese inebriando ad hoc vsq; peruenit, vt ipsum occideret cæli regē & dñm. Et ob hoc recordatus est, ait Dominus, iniquitatum eius. i. diē statuit iudicii vniuersalis, in quo iniquitates eius puniātur. Vnde & sequitur: [Reddite illi sicut ipsa reddidit vobis, & duplicate duplicia secūdum opera eius. In poculo quo miscuit, miscete ei duplum. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.] Quinam sunt hi qui reddere illi, sicut ipsa reddidit eis, & secundum opera eius duplicia duplicare iubentur, nisi hi qui cū dño sedente ad iudicandum in sede maiestatis suæ, sedebunt & ipsi iudiciariis sedibus, videlicet sancti & martyres Iesu, quorum ebria sanguine hæc meretrix superius ostenditur? Reddite, ergo, inquit, illi, sicut ipsa reddidit vobis, id est, condemnate illam, sicut ipsa sanguinem vestrum innocentem condemnauit. Parum erat dixisse, sicut ipsa reddidit vobis, nisi addidisset protinus, & duplicate duplicia secundum opera eius. Constat enim quia dum hæc sanctos persequitur, & martyres Iesu, corpus tantū occidit, & post hæc non habet quid faciat: ipsi autem potestatem hanc in iudicio cum eodem Domino Iesu habēt, vt corpus & animam mittant in gehennā. Bene ergo, duplicate duplicia, inquit, secundū opera eius. Itemq; & in poculo quo miscuit, miscete illi duplū. Continuoq; ait: Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantū date ei tormentū & luctū. Pro gloriatione qua se extulit, luctum, pro deliciis quibus inordinatè vsa est, date illi tormentum. Duę istę damnationis eius causę sunt: altera, quia sanctis & martyribus Iesu mala reddidit, dum sanguinem eorum fudit: altera, quia affluxit in deliciis & fornicationibus suis, quę videlicet causæ & superius præscriptæ, & hic ordine præpostero repertę sunt. Summa reatus eius nota, vt peccati eius interminabilis sit superbia eius, quia videlicet non vtcunq; peccat aut fornicatur, sed in peccatis & fornicationibus suis gloriatur, siue glorificat se. Vnde adhuc subditur: [Quia in corde suo dicit: Sedeo* regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Ideo in vna die venient plagę eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur, quia fortis est Deus qui iudicauit illam.] Quod taliter & sic dicat in corde suo, sedeo regina, &c. & quod idcirco plagas istas sustinere habeat, prophetica iam dudum firmauit veritas. Matt.19 / Luc.12 / Vt regina.

Nā in Esaia propheta dicitur illi inter cætera: Descende, sede in puluere virgo, filia Babylonis, sede in terra. Virgo grauissima cum ironia dicitur illic: nam hic veraciter pronunciatur meretrix. Subinde dicitur ei: Dixisti, In sempiternū ero dña. Non posuisti hæc super cor tuū, neq; recordata es nouissimi tui. Et nunc audi hęc delicata, & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: Ego sum, & pręter me non est amplius. Non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem. Venient tibi hæc duo subitò in die vna, sterilitas, & viduitas, & cætera. Itaq; propter superbiam, quia non quomodocunque peccat hæc meretrix, sed superbiendo peccat, & peccando superbit & exultat, quod non ita vt ciuitas Dei, quæ in hoc mundo peregrinatur, vidua sit, cùm sit meretrix, & multi reges cum ea fornicentur, tanquam hoc sit matrimoniū legitimum beatę reginę potentis & dominantis. Propter hoc, inquam, iustum & irreprehensibile est iudicium, vt veniant plagæ istæ super eam, mors, & luctus, & fames, & æterno comburatur igni. *Hæc verò sententia dubitabilis est, quin certum debeat habere effectum: quia fortis, inquit, est Deus, qui iudicauit Esa.47 / Ibidem / Nec.

dicauit illã,& semel voce vel scripto prolatã,nõ impotens est adimplere sententiam. [Et flebunt & plangent se super illam reges terræ,qui cũ illa fornicati sunt,& in deliciis vixerunt. Et cùm viderint fumum incendii eius,longè stabunt propter timorem tormentorum eius,& dicent: Væ væ ciuitas illa magna Babylon,ciuitas illa fortis,quoniã vna hora venit iudiciũ tuum.] Hic iam meminisse iuuat scripti illius siue voluminis de quo in Ezechiele propheta scriptum est: Et vidi, & ecce manus missa ad me,in qua erat inuolutus liber,& expãdit illam corã me,qui erat scriptus intùs & foris,& scriptæ erant in eo lamentationes,& carmen,& væ. Ille nanq; liber,omnis scriptura diuinitus inspirata est,qui corã propheta expãditur,quia fideli viro gratia Christi aperiente intelligibilis redditur. Ezech. 2 In illo libro scriptæ sunt lamentationes, & carmen,& væ: quorum videlicet trium,carmen & væ opposita sunt,lamentationes verò quasi mediũ obtinent locũ. Carmen quippe sempiternũ sanctis & electis in futuro seculo sanctæ scripturæ repromittunt: Væ autẽ oĩbus impiis,quales in isto loco denotantur reges terræ qui cũ meretrice fornicati sunt, & in deliciis vixerunt,& mercatores terræ,qui de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. Porro lamentationes pœnitentium sunt,qui in præsenti peccata sua tẽporaliter lamentantur,ne perueniãt ad illud væ sempiternum. Hæc oĩa.s.lamentationes,& carmen,& væ,scripturæ huius pręsens locus simul congregata studiosè legentibus demonstrat. Cùm enim dicitur: Exite de illa populus meus,vt ne participes sitis delictorum eius,& de plagis eius non accipiatis: pœnitentia,sicut iam ante dictum est,in omnes gentes prędicatur, quod nimirum lamentari est. Vę autem manifestius quod impiorũ est,hic exprimitur,cum ipsi dicũt: Væ væ ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis,quoniã vna hora venit iudiciũ tuum. Et rursum: Vę vę ciuitas illa magna quę amicta eras byssino,& purpura,& coccino,& deaurata est auro,& lapide pretioso,& margaritis,quoniam vna hora destitutę sunt tantæ diuitiæ. Itemq; tertio: Væ væ ciuitas magna,in qua diuites facti sunt omnes qui habẽt naues in mari de pretiis eius: quoniã vna hora desolata est. Tertio væ congeminatum est, atque ita sexies vę dictum est. Et vna eademq; causa dicendi vę vę vbiq; redditur, paucis tamen commutatis vocibus,quoniã vna hora venit iudiciũ tuũ,quoniã vna hora destitutę sunt tantę diuitię,quoniã vna hora desolata est. Oĩa nanq; mundi ętatum,quę sex numero sunt, tunc simul vindicabuntur in eis scelera, quorũ nulla est septima.i.nullum sabbathum. Et hoc mirum atq; miserrimum erit videre eis,qui tantopere amant hoc nequam seculum: quia tot dierum vel temporum,tot mundi ętatum opera mala iudicabuntur,& gaudia peribunt succedente interminabili quantitate tormentorum,vna hora iudicii, vna hora destitutionis,vna hora desolationis. Tunc oĩa simul peribũt,in quibus fornicatores mundi amatores cum sępedicta meretrice luxuriati sunt. Aurũ & argẽtum,& lapides pretiosi, & margaritę,& byssus, & purpura, & sericũ,& coccinũ, & omne lignũ thyinũ, & oĩa vasa eboris,& oĩa vasa de lapide pretioso,& gramento,& ferro,& marmore,quę vniuersa pertinẽt ad fornicationem oculorum. Deinde & cinamomũ,& amomũ,& cęterę species thuris,& odoramentorũ,quę nimirũ hic ad fornicarium referuntur olfactum. Deinde & species vnguenti,quæ ad luxuriosum spectant. Deinde,inquit,& vini,& olei,& similæ,& tritici,quę vel quorũ similia referuntur ad gustum. Post multa infertur & vox citharœdorum,& musicorum,& tibia canentiũ. Et tuba nò audietur in te amplius,quæ ad quintũ spectãt corporis sensum.i.ad auditũ. Igitur oĩa fornicationis instrumẽta in quinq; sensibus corporis lenocinantia damnantur,per quos videlicet sensus omne adulterium aĩæ à Deo fornicantis exercetur. Iumentorũ quoq; & ouium,& equorũ,& rhædarũ,& mãcipiorũ,& animarũ hoĩm seruitia,inter peritura mũdi supellectilẽ numerantur: sed & poma suo noĩe exprimũtur, quòd ipsa cupiditati inordinatæ perire debeant,dicẽdo: & poma tua,desideriũ aĩæ discessit à te. Nihilominus inter hæc concluduntur,quæcunq; sunt irritamenta gulæ, siue experimẽta culinæ, dum additur: & omnia pinguia & clara perierunt à te. Ferè omnia voluptatis instrumenta quæcunq; vel quantacunq; quinque sensibus corporis hauriuntur, & per quæ dignior pars languescit hominis,& captiuatur,suis nominibus peritura exprimuntur,opportuna nimirũ videntis & scribentis diligentia. Quia videlicet in illa hora cum cœperit hic mundus supremo igne conflagrari, miserum cunctis amatoribus eius dedit spectaculum,vbi non sine magno dolore perire videbunt, quæcunq; cum amore nimio possederunt. Vnde vt doloris vehementiam insinuet fore non paruam, semel & iterum, ac tertio flentium atque lugentium inconsolabilem pręscribit miseriam. Ait enim: [Et flebunt,& plangent se super illam reges terrę.] Et iterum: [Et negotiatores terræ flebunt,& lugebunt super illã,quoniam merces eorum nemo emet amplius.] Ac deinceps: [Et omnis gubernator,et omnis qui in loco nauigat, et nautę, et qui maria operantur longè steterunt,et clamauerũt vidẽtes locũ incendii eius,dicentes: Quæ similis ciuitati huic magnæ? Et miserũt,inquit puluerẽ super capita sua.] Puluis super capita,pœnitudinis tristitiã significat. Verũ illa pœnitudo inutilis nõ est fructuosa,quia nimirũ sera est. Simulq; sciẽdum, quia iam in ipsis pœnitentibus ratio aut sapientia nulla est. Qualis enim vel quàm rationabilis est modus pœnitentię, vbi flentes et lugentes clamant et dicunt,quę similis ciuitati huic magnę? Etiã nunc phantasiam glorię transitorię, quam viderant, arbitrantur magnam ciuitatẽ fuisse. Non ergo

tam

tam dolent se voluptates noxias admisisse, quàm easdem voluptates sibimet irrecuperabiliter perire. Et profectò si possent cuncta hæc pereuntia cupiditatis fomenta, quæ hic cum tormēto ipsorum nominatim exprimuntur, de incendio liberare, sibiq; retinere cuperent. Sed procul dubio non poterunt, rebusq; pereūtibus longè aberit auxilium ipsorū pariter pereuntiū. Vnde cū magna in valetudinis eorum significatione semel & iterū, ac tertio hic est dictum, quia longè stabant. [Cū (inquit) viderint reges terræ fumū incendii eius, longè stantes propter timorem tormentorum eius, dicent væ væ.] Item: Et mercatores hominū qui diuites facti sunt ab ea, longè stabunt, propter timorem eius flentes & lugentes, & dicentes væ væ. Et paulò post: Et oīs gubernator, & nautæ lōgè steterunt, & clamauerunt flentes & lugentes, & dicentes, væ væ. Oēs omninò tam reges quàm nautæ siue gubernatores, tam nautæ quàm negotiatores longè stabunt, non tam loco, quàm defectu cordis, & aīo inualido: quia videlicet nec reges tunc arma vel exercitus ad pugnandū, neq; nautæ remos ad nauigandum, neq; negotiatores institas ad colligendas sarcinas habebunt. Nam & iumentorum, & equorū & rhædarū subsidia cuncta deerunt. [Notandū interea, quia pastores aut rusticolæ fletum hunc & luctū habituri nō scribūtur, quia videlicet simplicis vitæ officia sunt, magisq; necessario vsui, quàm superfluę cupiditati famulantur. Ab eiusmodi fletu & luctu rectè nimirū nautæ non excipiuntur, quia nonnihil & ipsi rident & gloriantur, dum remigant, & prospero per maria cursu feruntur. Hoc ita esse proculdubio præsenti quisquis nautum prosperè velificantiū aliquādo vidit, nautarūq; lasciuientium celeuma (quod est carmē nauticū) audiuit. Neq; enim sic excusabiles aut rusticolæ aut pastores, quorū cū nonnullis Deus ab initio locutus est, isti quoq; videri possunt, quorū lacertis non solū mercatoriæ, verū etiam pugnatoriæ naues actæ cucurrerunt, & bellico sanguine marinos persępè fluctus miscuerunt. Sequitur: [Exulta super eam cælum & apostoli, & sancti prophetæ quoniā iudicauit Deus iudiciū vestrū de illa.] Iam de lamētationibus, et væ hic in loco suo diximus, de carmine quod tertiū erat in supradicto volumine scriptū, postmodum suo loco dicemus. Nunc interim quod superest de dānatione meretricis magnæ, quodq; adhuc ad væ ipsius pertinet, prosequamur: [Exulta, inquit, super ea cælū, & apostoli, & sancti prophetæ, quoniā iudicauit Deus iudicium vestrum de illa.] Statimq; sequitur: [Et sustulit vnus angelus fortis lapidem quasi molarem magnū, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon magna illa ciuitas, & vltra non inuenietur.] Memoriter tenendum est, quia cuncta hæc damnatio meretricis ad consolationem, non solùm huic Ioanni, sed prioribus quoque reuelata est prophetis, sicut prædiximus in initio huius visionis: vt videlicet consolationem habeant in aduersis, & tribulationes patienter ferant, scientes, quia quæ illos persequitur pars aduersa, non sic semper erit, non semper voce præualebit, sed tolletur de medio, pacatumq; relinquet Dei regnum, & nullum vltra faciet illi scandalum. Quod cùm factum fuerit, sicut præcedens sermo vehementi declamatione significauit, tunc nimirum & angelis, & hoībus sanctis plenū gaudiū erit. Ait ergo: Exulta super eam cælum, id est, iam completa ex hominibus cælestis societas angelorum, exultate Apostoli, exultate prophetæ sancti, & vos oēs martyres Iesu, quoniā iudicauit Deus iudicium vestrum de illa, quoniam factum est vt clamor vester expetebat dicentiū: Vsquequo Dñe sanctus & verus nō iudicas & vindicas sanguinē nostrū de his qui habitāt Supr. 6.
in terra? Hic illius vocis verba finiuntur, quæ superius audita de cælo sic exorsa est: Exite de illa populus meus. Porrò hic angelus fortis, qui continuò lapidem magnum quasi molarem sustulisse, & in mare misisse dicitur: Hoc, inquiens, impetu mittetur Babylon magna illa ciuitas, & vltra nō inuenietur, ipsum fortē & potētem significat Dñm, qui sedēs in sede maiestatis suæ, congregatis ante se cunctis gentibus, his qui à sinistris eius erunt, proprio ore dicturus est: Ite maledicti Mat. 25.
in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Tunc enim veraciter vniuersa ciuitas diaboli cum magno impetu in profundum mittetur, & sicut lapis magnus in mare missus non supernatat, neq; resilit vlterius, sic illa semel præcipitata, de inferno non emerget amplius.

Et congruè non qualemcunq; lapidem, sed quasi molarem pro exprimenda similitudine dixit: quia videlicet Babylon ista sicut peccati pondere grauis, ita & erroris agitatione instabilis est. Hoc vtrunque lapis molaris conuenienter innuit, qui & pondere grauis est, & pro molēdi officio semper circuit. Et continuò sequitur: [Et vox citharœdorum & musicorū, & tibia canētium, & tuba non audietur in te amplius.] Hoc aūt superius anticipauimus pro cōtinuādis quinq; sensuum corporis voluptatibus, quia cætera quæ illic deflebantur, cæteris sensibus luxuriantibus famulantur, istis autem. i. musicis instrumentis demulcetur auditus. Nec verò frustra tantæ meretricis musica omnis condemnatur, quia nimirū ludicra et lasciua, imò etiam turpia et dæmonum quoq; phantasmata sunt, quæ ab illa cātantur, et eorum suauitate maximè ad incitamenta libidinum eadem meretrix abutitur. Cæterùm in veris Dei veri laudibus pulcherrimæ artis musicæ rationabile obsequiū laudabiliter acceptatur, et eis qui legitimè canūt, et sapienter psallūt, remuneratio vel prēmiū erit carmē æternū, de quo post paululū scriptura hæc bonū referēs auditū, magnificè cōsolatur patientiā sanctorū. [Et oīs artifex, et oīs ars nō inuenietur in te amplius. Et vox molæ nō audietur in te amplius. Et lux lucernæ non lucebit tibi amplius. Et vox spōsi et sponsæ

non

non audietur adhuc in te, quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis errauerunt omnes gentes. Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inuentus est, & omnium qui interfecti sunt in terra.] Hic omnia vt dicuntur, ita sunt: quia non solùm artificia quælibet non supererunt, verbi gratia, plantantiū vel ædificantiū, imò etiā quæ plātata & ædificata fuerāt peni-
1. cor. 7. tus auferentur, quippe cùm insuper scriptum sit: quia præterit figura huius mundi, & neq; molēt, neq; cætera vētris ministeria iā quærent aut inuenient, & sic lumine omnis lucernæ carebunt, vt in sempiterno impii sint horrore tenebrarū, & sicut verū est quod ante promittitur eis, vt dicant, væ væ, ita certum & immutabile est quod nunc dicitur, & vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te. Quod autem subiungitur: Quia mercatores tui erant principes terræ, idem est ac si dicat: Idcirco nihil omnino commoditatis remanebit in te, quia etsi quippiam visa es habere qualiscunq; iustitiæ, tu bona recepisti in tuo tempore qualia quæsisti, pro qualibus acquirendis siue tuendis, tu leges nonnullas à ratione non dissentientes foris vel intus habuisti, & cui o[illegible]ti. Neq; enim tale quid propter veram vitam obseruasti, sed vt securius principes tui negotiarētur in acquisitione auri & argenti, prædiorumq; & tractuum maris, & nihil deesset voluptatibus explendis. Tuam ergo mercedem recepisti, de cætero quę tibi reposita erat damnatio nunc debetur, & nunc redditur tibi æterni iudicii. Propter duo hæc, quia in veneficiis tuis errauerunt, & quia sanguis prophetarum & sanctorū in te inuentus est, de quibus causis plenius iam supradictum est. Non solùm autem prophetarum & sanctorū requiritur ex te, verùm etiā oīm pariter qui interfecti sunt in terra, quia videlicet bellorū & homicidiorum oīm quæ fuit causa, nisi radix omnium malorū cupiditas? Iam de lamentationibus pœnitentium, & de multiplici væ impiorū atque impœnitentium dictum est, nunc de carmine iustorum vocem magnam, vocem desidera-
CAP. XIX. bilem de cęlo auditam, sensu diligentiore carpamus. [Post hæc audiui quasi vocem magnam tubarum multarum in cælo dicentium: alleluia, Laus & gloria, & virtus Deo nostro, quia vera & iusta iudicia eius sunt, quia iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicauit sanguinem seruorum suorum de manibus eius. Et iterum dixerunt alleluia. Et fumus eius ascendit in secula seculorum. Et ceciderunt seniores vigintiquatuor, & quatuor animalia, & adorauerunt Deū sedentē super thronū, dicentes. Amen, alleluia. Et vox de throno exiuit, dicens: Laudē dicite Deo nostro oēs serui eius, & qui timetis eū pusilli & magni. Et audiui quasi vocē tubæ magnę, & sicut vocē aquarum multarū, & sicut vocē tonitruorū magnorum dicentium, alleluia.] Hic est auditus consolationis, hoc est, carmen in supradicto libro scriptum, carmen exultationis, carmen vestrum, ó peregrini ciues cælestis patriæ, qui in hoc mundo peregrinamini, & lamentamini. Quando flebunt & lugebunt reges illi, mercatores illi, gubernatores & nautæ illi, videntes perire vanitates & insanias falsas, in quibus sunt confisi, & dicent væ væ,
Alleluia tunc vos alleluia cantabitis. Alleluia nanq; verbum Hebraicum interpretatur, laudate Dñm: & hoc nomine plæriq; psalmi titulati sunt, quorum in vno taliter pręscriptum est: Alleluia, reuersio Aggæi, & Zachariæ, Aggęus, & Zacharias prophetæ captiuationem filiorū Israel factā à Nabuchodonosor solui prædixerunt, & tēpli destructionē, & ipsi quoq; reuersioni illorū in Hierusalem, & reędificatione templi interfuerunt, in similitudinē videlicet electorum omnium de peregrinatione hac, vbi mala intulit illis damnata illa meretrix Babylon, ad æternam & cælestem ciuitatem suam Hierusalem, redeuntium. [Audiui ergo, inquit, post hæc quasi vocem tubarū multarum in cælo dicentium alleluia.] Notanda mirabilis oppositio, quia illi eiulantes tertiu dicunt vę væ, ciuitas illa, isti econtra lætantes tertio dicunt allēluia. Primo nanque audiui, inquit, quasi vocem magnā dicentium alleluia, secundo & iterum ait: dixerunt alleluia, tertio: & adorauerunt Deum sedentē super thronū, dicentes: Amen, alleluia. Nec isto contentus iterum repetiuit quod dixerat: Et audiui quasi vocem tubæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorū, dicentium, alleluia. Quater ergo dictum est alleluia.

Et si placet interpretationē vel sensum vocis huius æquipollenter accipere, sicut illic sexies væ, ita & hic alleluia sexies dictum est. Nā postquam primo dictū est, alleluia: subiunctū est laus & gloria, & virtus Deo nostro est. Itē postquā dictū est, & adorauerunt Deū sedentem super thronū, dicentes, amen alleluia, subiunctū est: Et vox de throno exiuit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes serui eius. Igitur sicut illic sexies vę, ita hic sexies audis alleluia, siue laudem Deo, quia & illi quorum est vę, per sex mundi ætates in illis fornicationibus alii aliis succedentes, væ illud sibi thesaurizauerunt: & isti, quorum est alleluia, iidem per sex mundi ætates alii aliis succedentes, semetipsos ad laudem & gloriam Dei in sanctis virtutibus exercuerunt. Cantant ergo & laudant, & speciosa est laus in ore ipsorum. Et quid cantantes laudant, quid laudantes cantant? Iudicium & misericordiam, in quibus tota pendet materia cantionis & laudis diuinæ, Psalmista
Psal. 100. dicente: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Dñe. Et quidem antequam fiat iudiciū, prius est misericordiā, & deinde iudiciū cantare: postq̄ autē factū fuerit iudiciū, prius erit veritatem iudicii laudare, deinde misericordias in ęternum cantare. Nunc enim misericordia prius offertur, & deinde misericordiæ contemptoribus iudicium rependitur, tunc autem prius & semel iudicium

actu

actu celebratur, & deinde misericordia, sicut iam dictũ est, in æternum cantatur. Prius itaq; iudi
cium laudant cum dicunt: [Quia vera & iusta iudicia eius sunt, quia iudicauit de meretrice ma-
gna quæ corrupit terrã in prostitutione sua, & vindicauit sanguinẽ seruorum suorũ de manibus
eius.] Duabus ex causis pro quibus meretricem superius damnatã esse diximus, veritatẽ iudicij
laudãt, quarũ altera est, quia terrã in prostitutione sua corrupit: altera, quia sanguinẽ sanctorũ fu
dit. Deinde misericordiã dulcissimo cõcentu laudant cum dicunt: [Quoniam regnauit dñs Deus
noster omnipotẽs: gaudeamus & exultemus, & demus gloriã ei, quoniam venerũt nuptię agni, &
vxor eius præparauit se, & datũ est illi vt cooperiat se byssino splendẽte cãdido.] Inde laus & glo
ria, inde gaudiũ & exultatio, inde toties alleluia: quia dum iudicatur mulier illa meretrix & pro
stituta illa, celebrãt nuptias suas agnus & vxor eius, mulier alia, mulier beata. Dicũt ergo alleluia
succinendo, quoniã regnauit dñs Deus noster omnipotens. Quis dñs, aut quis Deus? Agnus ipse
cum quo pugnauerũt fornicatores illi reges, & vicit illos: quoniã, inquit, dominus dominorũ est,
& rex regũ. Inde gaudeamus & exultemus, quia vicit & regnauit, & demus gloriã ei nos electi, &
vocati, & fideles, qui cũ illo sumus & cum illo vicimus. Nos victores siue victorię eius participes,
in eo demus gloriã ei, vt nõ nobis quod vicimus, sed illi totum attribuamus soli triumphatori, so
li omnipotenti. Nec verò solummodo quia vicit & regnauit, sed quia venerunt nuptiæ eius, &
vxor eius præparauit se, quã pater illi destinauit, dicens in Dauid in cantico Epithalamij: Sedes Psal. 44
tua Deus in seculum seculi, virga directionis virga regni tui. Astitit regina à dextris tuis. In quo
præparauit se? In vestitu deaurato, in fimbreis aureis circũamicta varietatibus, quarũ omnium
primũ byssinum est splendens & candidum. Byssinum enim, inquit, iustificationes sunt sanctorũ.
Porrò iustificatio prima siue iustificationis principium fides est, quæ sicut Abrahę reputata est ad Gene. 15
iustitiam, ita & nobis credentibus, inquit Apost. reputabitur ad iustitiam. Hoc illi, videlicet vxo Rom. 4
ri eius datum est, quia proculdubio fides donũ Dei est. Huic byssino splendenti & candido inimi Ephe. 2
cum erat illud damnatæ meretricis coccinum, nõ datum, sed raptum: non splendens, sed horri-
dum: nõ candidum, sed sanguineum. Vox ista canentium, vox erat sicut aquarum multarum,
& sicut tonitruorũ magnorum, imo & sicut tubarum multarũ, quia vox erit & cõcentus populo
rum multorum, magno tonitru cordium .i. magna deuotione intonantium multorumq; milium
sanctorum quasi tubicinãdo nõ bellũm sed pacem & charitatẽ sanctæ trinitati semper occurren-
tem, semper occursurã in suis cordibus excitantium. [Et dicit mihi: Scribe: Beati qui ad cœnam
nuptiarũ agni sunt vocati.] Hoc apud omnẽ fidelem animã ita constans & certum est, vt illi ma
gis vacet suspirare, q̃ de veritate sententiæ disputare. Verũ nanq; est, & hoc verũ iam scitur velut
antiquũ, & sciendum est semper quasi nouum. Scribe ergo, inquit, quia beati sunt vocati ad illam
cœnã, non qualiscunq; calendę aut festiuitatis, sed nuptiarum agni. Ibi nanq; tota cœna est amor,
vbi vxor viro .i. anima coniungitur Deo, nõ ad horam, sed æternaliter: quia hæc cœna nuptialis,
hic amor coniugalis vita æterna est. Hinc est illud in Psalmo: Inebriabuntur ab vbertate domus Psal. 35
tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. [Et dicit mihi: Hæc verba Dei vera sunt.] Qui hæc
dicit, angelus vnus est de septem angelis qui habebant septem phyalas, qui locutus est supra cum
eo dicens: Veni, ostendam tibi damnationẽ meretricis magnæ quę sedet super aquas multas, &c. Sup. 17
Plus ostendit q̃ promiserat, quippe qui nõ solummodo damnationẽ meretricis, verùm etiam glo
rificationem beatæ mulieris, vxoris agni, & auditum carminis cælestis, quod est alleluia, ostendit
& audire fecit. Et hæc, inquit, verba Dei vera sunt: vt videlicet omnia hæc sic accipiamus, nõ vt
verba cuiusuis hominis aut etiam angeli, sed vt verè verba Dei & vera atq; rationabilia esse arbi
tremur, etiam si minus intelligere aut exponere queamus. Porrò Ioannes quàm grataiter acce
perit, quãti æstimauerit demonstrationes eiusmodi, claret ex eo quod dicit: Et cecidit ante pedes
eius, vt adorarem eum. Statimq; sequitur: [Et dicit mihi: Vide ne feceris. Conseruus tuus sum &
fratrum tuorum, habentium testimonium Iesu: Deum adora. Testimonium enim Iesu, est spiritus
prophetiæ.] Ergo Ioannes hic, qui nescire nõ poterat, Deum vnum & solum ab homine debere
adorari, paulisper pro excessu mentis in quo erat, minus clarè hoc ipsum attendit. Veruntamen
non longe à suo sensu aberrauit. Nam ante illum nonnullos veterũ sanctorũ procidisse legimus, Gene. 19
angelos & nõ esse prohibitos. Cur ergo hunc angelus iste tam vehementer prohibuit dicendo, vi
de ne feceris? Videlicet, quia ex quo Deus homo factus est, veramq; suscepit naturam hominis,
& eandem pro omni mundo passioni & morti addictã suscitauit, & ad dexteram patris colloca-
uit, sanctumq; spiritum reconciliationis dedit hominibus, iam fratribus & amicis suis ex eo digni
tas naturæ humanæ supra semetipsam creuit, & perducta est vsq; ad mensuram angelicæ digni-
tatis. Proinde cum dixisset, vide ne feceris, continuo cur prohiberet rationem hanc reddidit. Con
seruus tuus sum & fratrum tuorum, habẽtium testimonium Iesu. Ergo Deum, inquit, adora, quẽ
& ego conseruus tuus adoro. Et continuo quasi quæreres quid dixerit, habentium testimonium
Iesu, vel quid sit testimonium Iesu, curauit statim aperire, testimonium, inquiens, Iesu, est spiritus
prophetiæ. Et quis est spiritus prophetiæ, nisi spiritus sanctus? Hic planè testimonium nostrum
est, sicut dicit Apost. Non accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritum ad- Rom. 8

Rom. 8. optionis filiorum, in quo clamamus abba, pater. Ipse enim spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Ergo quia testimonium fidelium Christi spiritus sanctus est, & non de qualibet parua re testificatur eis, sed de eo quod sunt filij Dei, rectè monentur in vno Ioãne, quatenus neminem nisi solũ & vnum Deũ adorent, suæ cõditionis & acceptæ gratiæ respiciendo dignitatem. Quod cum ita sit, poterat quidẽ rectè sic dici: Testimoniũ enim Iesu spiritus sanctus est, siue spiritus adoptionis filiorum quẽ acceperunt, sed pro persona Ioãnis pulchrius dixit Testimoniũ Iesu, est spiritus prophetiæ: quia prophetia est hæc Apocalypsis, sicut præmissum est in exordio voluminis cũ dicit: Beatus qui legit & qui audiũt verba prophetiæ huius. Dicendo ergo, testimonium Iesu est spiritus prophetiæ, Ioannẽ ipsum cõmonitum esse voluit, eius quã acceperat excellentioris gratiæ, quia cũ omnes qui spiritũ sanctũ acceperunt testimoniũ habeant quod sunt filij Dei, multo magis iste dilectus Iesu Christi, qui talem tantamq; prophetiam accepit.

DECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOANNIS APOSTOLI, COMMENTARIORVM LIBER XI.

GAVDENDVM & exultandum esse cõsolatis ciuibus regni Dei, peregrinantibus hic inter filios huius seculi, vox paulo ante de cælo audita cecinit idcirco, quia Dominus de meretrice magna iudicauit, & quia ipse dominus Deus noster omnipotẽs regnauit, & quia venerunt nuptiæ agni. Recipiunt cõsolationem istã insinuatã mentibus suis á sancto spiritu pietatis. Exempli gratia, dũ
Psal. 125 ipsi dicunt in Dauid: In conuertendo Dominus captiuitatẽ Sion, facti sumus sicut consolati. Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra in exultatione. Tunc dicẽt inter gẽtes, magnificauit Dominus facere cum eis. Congaudeamus igitur & nos & exultemus sicut consolati, sed ita vt gaudium & exultationem moderetur, & cum disciplina sua dirigat timor domini. Nam in eodem Dauid dicit ipse spiritus timoris Domini: Ser-
Psal. 2. uite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Sunt autem duo timores, alter seruilis siue
1 Ioã. 4. pœnalis, quem perfecta charitas foras mittit, de quo Apostolus: Non accepistis, inquit, spiritum
Rom. 8.
Psal. 18. seruitutis iterum in timore: alter liberalis & dulcis, de quo Psalmista: Timor, ait, domini, sanctus permanens in seculum seculi. Seruilis ille timor locũ non habet hic. Vbi enim electi Dei sic sunt consolati, post audita atq; intellecta spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis opera, quæ sicut in scripturis sanctis sparsim expressa, ita & in hac mystica reuelatione sunt sub tantis imaginibus cõgregata, quomodo locũ vllũ timor pœnalis haberet? Ergo timendũ quidẽ cõsolatis, sed timore sancto, timore casto, videlicet vt humiliter in fundamento humilitatis stent, qui cũsolatione spiritus sancti digni habiti sunt. Itaq; ab alio rursus exordio demonstratio salutaris reperitur, & qui sæpius in his reuelationibus agnus visus vel dictus est Christus Dei filius, tali schemate semel atq; iterum ac tertio cõspicitur, vt obliuisci non
Cũ iustitia iudicat & pugnat. possint etiã cõsolati adhuc superesse quippiam cur timeatur. Nam sequitur: [Et vidi cælũ apertũ, & ecce equus albus, & qui sedebat super eũ, vocabatur fidelis & verax, & * iustitiã iudicat. Oculi autem eius sicut flamma ignis, & in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse. Et vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocatur nomen eius, verbum Dei: Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo mundo. Et de ore ipsius procedit gladius acutus, vt in ipso percutiat gentes, & ipse reget eos in virga ferrea. Et ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis, & habet in vestimẽto & in fœmore suo scriptum: Rex regum & dominus dominantium.] Cuncta hæc bene perspecta vsq; ad id quod ait: Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum: & libri aperti sunt, & iudicati sunt mortui, & iudicatũ est de singulis secundũ opera ipsorũ, & infernus, & mors missi sunt in stagnũ ignis, cuncta, inquã, hæc diligẽter animaduersa plena timoris sunt, & prudentem animam ad timorem sanctum benè & vtiliter instruunt quippe cum nemo sapiens gloriari audeat, quòd in illa die, in illa hora bene præparatus inueniatur ca-
Supra. 4 sto corde & perfecta conscientia. Nusquam in omnibus, quæ in hac Apocalypsi à septem spiritibus, qui in conspectu troni Dei sunt, reuelantur sub imagine tam terribili, Iesus Christus qui est testis fidelis conspicitur, ab eo loco vbi sedens supra sedem similis erat aspectus lapidis iaspidis, & sardini, & iris erat in circuitu sedis, vsque ad locum præsentem: Ibi spiritus

eius sapientiæ reuelationes atq; apparatum considerauimus. Secundo loco agnus visus est in medio throni,& in ipso accipiente de dextera sedẽtis in throno librum & aperiente illum,& soluente septẽ signacula eius: suis in operibus sanctũ prædicauimus intelligentiæ spiritum. Tertio loco vbi in figura eius stetisse scribitur angelus ante altare,aureum habens thuribulum in manu sua,septemq; tubis in ordine suo canentibus,rursus ante cantum tubæ nouissimæ conspicitur angelus,& iris in capite eius: ea quę per ipsum circa nos egit sanctus consilij spiritus opera perstrinximus. Quarto loco filius masculus muliere magna pariente natus conspicitur,qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea, qui & raptus est ad Deum & ad thronum eius, & ibi subsequẽtibus bellis victoriaq; multiplici celebrata,sanctũ fortitudinis spiritum operãtẽ agnouimus. Quinto loco agnus supra montẽ Sion stans,cum sodalibus suis canticum nouum citharizantibus conspicitur,& deinde idem filius hois falcem in sua manu habens acutã,post quẽ ingrediuntur septẽ angeli habentes, atq; effundentes septẽ phyalas plenas iracundiæ Dei, & ibi spectauimus sanctum scientiæ spiritũ,quæ vel qualia circa genus humanũ operatus sit. Sexto loco siue sexta recapitulatione,ostensa meretrice & bestia quæ portat eã,& pręmisso de cornibus eius.i.de regibus terræ, quia hi cum agno pugnabunt,& agnus vincet illos: item angelus de cælo descendens,habens potestatẽ magnã conspicitur,& terra illuminata est à gloria eius, & ex eius ore loquentem spiritum pietatis,ea quæ ad consolationẽ pertinent sanctorum, agnouimus. Nusquam talis tã terribilis facies eius apparuit,vt in hac septima parte visionis,vbi primum cum exercitu & gladio oris sui iudicãs & pugnãs,tãdemq; sedens fugiente terra & cælo,iudiciumq; agens conspicitur. Vnde hic nõ incongruè is qui in numero septẽ spirituum deorsum nouissimus est,spiritus timoris ordine suo recognoscitur,ex operum suorum proprijs imaginibus. Nunc scripturæ seriẽ persequamur. [Et vidi,inquit,cælum apertum,& ecce equus albus.] Cælum hic apertum,descendentis ad nos Dei & domini nostri designat prospectũ,iuxta illud propheticum: Quia prospexit de excelso sancto suo,dñs de cælo in terrã aspexit. Item: Veritas de terra orta est,& iustitia de cælo prospexit. Deniq; hoc est quod protinus sequitur: [Et ecce equus albus.] Siquidem equus albus, immaculatũ de virgine sumptum est domini corpus, de quo plenius illic diximus,vbi aperiente agno vnũ de septẽ libri signaculis,exiuit equus albus, & qui sedebat super illum habebat arcũ, & data est ei corona,& exiuit vincens vt vinceret. Ipse qui illic habebat arcum,& cũ corona exiuit vincẽs vt vinceret: [Vocatur hic fidelis & verax: & iustitia,inquit, iudicat & pugnat, & oculi eius sicut flãma ignis,& in capite eius diademata multa,& exercitus qui sunt in cælo sequebantur eum in equis albis. Et de ore eius procedebat gladius vtraq; parte acutus.] Primum quàm digna & q̃ vera sunt vocabula,fidelis & verax. Fidelis nanq; est,videlicet Deo & patri,cui fideliter obediuit, quẽadmodũ Apost.dicit: Considerate apostolũ & pontificẽ confessionis nostræ Iesum, qui fidelis ei qui fecit illum,sicut & Moses in domo illius. Amplioris enim gloriæ iste prę Mose dignus habitus est. Et Moses quidem fidelis erat in tota domo eius,tanq̃ famulus in testimonium eorum quæ dicẽda erant: Christus verò tanq̃ filius in domo sua,quæ domus sumus nos. Sed & per prophetã Deus ipse dicit: Et feriã vobiscum pactum sempiternum,misericordias Dauid fideles. Ecce testẽ populis dedi eum,ducẽ ac præceptorem gentibus. Item: Verax iste est,imo & ipsa veritas: Ego,inquit, sum via,veritas & vita. Et Ioannes baptista: Qui autẽ,inquit, accepit eius testimonium, signauit quia Deus verax est. Nimirum scriptura dicit: Omnis homo mendax. Hic autem quia non homo tantum, sed & Deus est,rectè dicitur & est,deus verax,homo cuius solius veritas,imo qui cum sit ipsa veritas,nos liberat. Ipse g posuit hæc nomina,nominũ quoq; ipsorũ causas actuales apposuit dicendo: [Et iustitia iudicat & pugnat.] Nam quia iustitia pugnat, & neminẽ nisi causa iustitiæ impugnat,neminẽ nisi iustè expugnat, quippe qui nõ nisi contra superbos bellica corripit arma, sicut scriptum est: Deus superbis resistit, profecto fidelis est. Item quia iustitia iudicat, nec dicit malum bonum,& bonum malum,nimirum verax est. Et quia per ignorantiam falli nunquam potest,vt iniustè iudicet: oculi,inquit,eius sicut flamma ignis. Omnia clarè videt,& sicut iam dictum est,falli nõ potest vt iniustè iudicet. Sunt autem oculi eius oẽs numero septem gratiæ sancti spiritus. Vnde & in hoc eodem libro agnus, & in propheta Zacharia lapis vnus septem oculos habere scribitur. Item quia iustitia iudicat siue iustè pugnat, semper superat,& tam in sua persona quàm in singulis fidelibus suis pugnando triumphat. Idcirco protinus subditur: Et in capite eius diademata multa. Videlicet quia sanctorum omnium victoriæ vel coronæ ad gloriam & gratiam ipsius referuntur, idcirco multa diademata in capite eius. Nam hinc est quod de ipso sub nomine filij Iosedech sacerdotis magni ad prophetam Zachariam Deus loquitur: Sume à transmigratione, à Boldai, & à Tobia, & ab Idaia, & venies tu in die illa, & intrabis domum Iosiæ filij Sophoniæ, qui venerunt de Babylone, & sumes argentum & aurum, & facies coronas,& pones in capite Iesu filij Iosedech sacerdotis magni, & loqueris ad eum dicens: Hæc ait dominus exercituum,dicens: Ecce vir oriens nomen eius,& cætera. Denique iuxta sensum mysticum Iesu filio Iosedech sacerdoti magno imponuntur coronæ, sumpto argento & auro à transmigratione,siue ab ijs qui venerunt de Babylone: quia nobis proficiscẽtibus & reuersis ad

Psal. 101 · Psal. 84 · Sup. 6 · Hebr. 3 · Esa. 55 · Ioan. 14 · Ioan. 3 · Psal. 115 · Iacob. 4 · Esa. 5 · Zach. 3 · Zach. 6

meliora, per singulas virtutes nostras dominus coronatur, imo nobis per virtutem pœnitentiæ
2.Ti. 4. coronatis, saluator in singulis coronam accipit, iuxta illud quod & Paulus loquitur: De cætero
reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi iustus iudex: non solum autem mihi, sed &
omnibus qui diligunt aduentũ saluatoris nostri Iesu Christi. Quia ergo veraciter multa diade-
mata in capite eius, & sicut Apostolus ait: ipse oĩa in omnibus adimpletur, rectè subiũgitur: [Ha-
bẽs nomẽ scriptũ, quod nemo nouit nisi ipse.] Nã præter ipsum nemo scit quãto noĩe vel quan-
tũ ipse sit nominatus aut nominandus, quippe cũ numerũ eorũ præter ipsum nemo sciat, quorũ
coronis ipse coronatur, quorũ salutis autor ipse nominatur. Vbi ergo scriptũ habet nomẽ istud, si
nõ scitur? Deniq; in sanctis scripturis eius nullũ scriptũ est nomẽ ipsius quod nõ legatur, quod nõ
sciatur? Nec verò quia dixit, habens nomẽ scriptũ quod nemo nouit nisi ipse, cõsequẽter dici po-
test indefinite, quod nomẽ eius nesciatur. Nã q̃a hoc dixit, ipse protinus ait: Et vocatur nomẽ eius,
verbũ Dei. Illud ergo nomẽ q̃d & scriptũ esse, & à nemine sciri asserit vbi scriptũ est? Nimirum
in magno libro vitæ, qui nõ est aliud q̃ secretũ eius scientiæ siue præscientiæ. Nã vbi scripta sunt no
mina electorũ oĩm, ibi nõ potest abesse quãtorũ salutis autor ipse sit, quorũ numerus profecto cu-
iusdã noĩs eius oĩbus incogniti diffinitio est. [Et hic vestitus erat veste aspersa sanguine, & nomẽ
eius verbũ Dei.] Quod idẽ est ac si diceret: Hic & vt homo passibilis & mortalis, passus & mor-
tuus est: & impassibilis atq; immortalis, Deus est. Nã in passione vestis eius. i. caro eius suo sangui-
ne aspersa est. Vnde & propheta vehementer admirans percunctatur & dicit: Quis est iste qui ve
Esai.63. nit de Edõ, tinctis vestibus de Bosra? Et illo respõdente, ego qui loquor iustitiã, & propugnator
sum ad saluãdum. Ait: Quare ergo rubrũ est indumentũ tuũ, & vestimenta tua sicut calcantiũ in
torculari? Quare, inquit, rubrũ fecerunt vestimẽtum tuum, quare sanguinẽ tuũ fuderunt, si tu iu-
stitiã loqueris, si tu peccata nõ fecisti, nec inuẽtus est dolus in ore tuo? Ergo vestis sanguine aspersa
caro est innoxia, mortẽ & proprij sanguinis effusionẽ perpessa. Porro nomẽ eius vocatur ver-
bũ Dei, verbũ per quod omnia facta sunt, & sine quo factũ est nihil, quod mori nõ potuit: per q̃d
& ipsa, quæ mortua fuerat, caro reuixit. Exẽplũ patiẽtiæ & mortis eius milia sanctorũ sequuntur.
Ait ergo: [Et exercitus qui sunt in cælo sequebãtur eũ in equis albis, vestiti byssino albo mũdo.]
Deniq; exercitus eius martyres & oẽs sancti sunt, quicunq; in hoc mũdo quolibet modo propter
ipsum agonizati sunt. Nã propter ipsos agones quos pertulerunt, exercitus dicũtur. Quomodo
sequebãtur eũ? In equis albis, inquit, vestitu byssino mũdo. In equis albis. i. in corporibus candidis
baptismo purificatis, iustificatione bonorũ operũ, quæ per byssinũ albũ & mundũ significantur,
decẽter ornatis. Taliter eũtes sequebãtur eũ, hi maxime qui vitæ mũditiã sanguinis sui aspersione
superinduerũt per martyriũ. Nã & ipse prius equo albo sedẽs, post etiã suo sanguine aspersus est.
Cant. 5 Vnde spõsa eius in Canticis rectè gloriãdo loquitur: Dilectus meus cãdidus & rubicũdus electus
est ex milibus. Candidus, videlicet virginitate, rubicundus passione. Præterea exercitus eius oẽs
virtutes cælorũ sunt, & ipse est qui in prophetis & psalmis toties dicitur Dominus exercituũ, do-
minus virtutũ. Hic iã multũ est quod timeatur dũ dicitur, quia iustitia iudicat & pugnat, & quia
Esai. 6. Psal. 23. exercituũ siue virtutum dñs est. Nam ipse est ille rex cui ad bellum nõ temere est occurrẽdum. i.
apud quẽ vel cuius in iudicio nõ facilè est de iustitia præsumẽdum. Deniq; iuxta illud exẽplum
euãgelicum cõtra nostrum qualẽcunq; exercitum ipse habet duplum. Si noster decẽ milium, eius
exercitus viginti miliũ est. i. si nos de operibus iustitiæ nostræ cõfidimus, ipse de operibus simul
Luc. 14. & cogitationibus rationes cõtra nos est positurus. Iccirco persuadet & dicit: Aut quis rex iturus
cõmittere bellum aduersus aliũ regem: nonne prius sedens cogitat, si posset cum decẽ milibus oc
currere ei qui cum viginti milibus veniat ad se? Alioquin adhuc illo lõge agente legationẽ mit-
Iob. 9. tẽs rogat ea quæ pacis sunt? Hoc sciẽs vir sanctus loquitur: Verè scio quod non iustificetur homo
cõpositus Deo. Si voluerit cõtendere cũ eo, nõ poterit ei respõdere vnũ pro mille. Et post pauca:
Quantus ergo sum ego, qui respõdeam ei & loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero
quippiã iustum, nõ respondebo, sed meum iudicem deprecabor. Quod est dicere: Etiamsi quid iu-
sti operis admisi, nihilominus legationẽ mittẽs, rogabo ea quæ pacis sunt: quia, videlicet ad mi-
nus duplum cõtra me ille habet exercitũ. i. si de operibus ego me iustifico, ille cogitationes q̃q;
adducit ad iudicium, quia scrutator est cordium. Vnde adhuc subditur: [Et de ore ipsius proce-
dit gladius vtraq; parte acutus, vt in ipso percutiat gentes, & ipse reget eos in virga ferrea.] Hic
nanq; gladius ille est de quo Apostolus loquitur: Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior
omni gladio ancipiti, & pertingens vsq; ad diuisionẽ animæ ac spiritus, cõpagum quoq; ac me-
Hebr. 4. dullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis, & nõ est vlla creatura inuisibilis in
conspectu eius. Bene ergo gladius vtraq; parte dicitur acutus, qui procedit de ore eius: quia cum
vocetur nomen eius & sit, verbum Dei, non solum facta vel dicta discernit, sed intimas quoque
cogitationes penetrat & percutit. Exempli gratia cum dicit pharisæis: Hypocritæ bene prophe-
Mat. 15. Esai. 29. tauit de vobis Esaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me.
Matt. 9. Item: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Et multa ijs similia. Ad quid procedit
de ore ipsius eiusmodi gladius? Vt in ipso, inquit, percutiat gentes. Hoc iam factum est & fit
& vsque

& vſque in finem ſeculi fieri non deſinit, donec diſtinguat gentes bonas à dextris, & malas ſta-
tuens à ſiniſtris ſuis, vbi & vltimam eandemq; irreuocabilem exerat vim gladij, id eſt, ſententiã
iudicij in vtramque partem pro ipſorum meritis. Nunc interim differtur quidem ictus percuti- Pſal. 7.
entis, ſed iã vibratur gladius cõminantis. Hinc Pſalmiſta dicit: Niſi conuerſi fueritis, gladium
ſuum vibrauit. Item in cantico Deuteronomij ipſe dicit: Si acuero vt fulgur gladiũ meũ, & arri- Deu. 32.
puerit iudiciũ manus mea, reddã vitionẽ hoſtibus meis. Veraciter ergo dictũ eſt, vt in ipſo per-
cutiat gentes. Sed additur adhuc: [Et ipſe reget eos in virga ferrea.] Quos ipſe reget niſi ex gẽ-
tibus pœnitentes? Nam quia dicitur de ore ipſius procedere gladius vtraq; parte acutus, quia
prædicatũ eſt & prædicatur, quod ipſe ſit gẽtes ineuitabili verbo iudicij percuſſurus, pœnitentiã
egerunt gẽtes euãgelio credẽtes, & iſtos ipſe reget in virga ferrea. i. in inflexibili iuſtitia, ſicut di-
cit illi pater in propheta: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gẽtes hæ- Pſal. 2.
reditatẽ tuã, & poſſeſsionem tuã terminos terræ, reges eos in virga ferrea. Quod illic continuo
dictum eſt, tanq; vas figuli cõfringes eos, & hic dicitur, vt in ipſo percutiat gentes, partim in
bonam partem rectè intelligi poteſt, quia videlicet eſt percuſsio ſalubris, & confractio vtilis, dũ
gẽtes, id eſt, ad vitã præordinati ex gentibus, audita per euangeliũ futuri iudicij animaduerſio-
ne, timore cõcutiuntur, & ad pœnitentiam corde cõfringuntur. Cæterũ oẽs in infidelitate rema-
nẽtes malo ſuo percutientur, & malo ſuo confringentur, eruntq; ſicut vas figuli irrecuperabiles,
cuius partes nõ poſſunt rurſus cõii . gi aut conglutinari. Dicat aliquis: Quid verò Iudæi? An
illos gladius iſte non attingit, qui ſic gentes percutit? Audi quod ſequitur: [Et ipſe calcat torcu-
lar vini furoris iræ Dei omnipotentis, & habet in veſtimento & in fœmore ſuo ſcriptum: Rex re-
gum, & Dominus dominantium.] Ipſe qui percutit ſiue percutiet gentes, & reget eos in virga
ferrea, iam calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis, id eſt, iã parat percuſſuram populo
illi, iam cauſæ ſuſcitatæ ſunt propter quas veniat & incumbat illis pondus & preſſura Romani
imperij, vt cõcludat multitudines eorum, & in anguſto cõprimat exercitus Titi & Veſpaſiani.
Hæc præſſura nimitum rectè & nimis congrue deſignatur per torcular vini. Gens nanque illa
fuit vel eſſe debuit vinea Domini, & quia cum debuiſſet facere vuas, fecit labruſcas, malum hoc
illi euenturum Deus ipſe in propheta prædixit: Et quia de vinea Sodomorum vinea eorũ: quia
vua eorum vua fellis, idcirco mala hæc illis reddẽda apud ſe cõdita & in theſauris ſuis eſſe ſigna-
ta, Deus prædixit in Cantico Moyſi. In propheta Eſaia cum ille ex perſona ſua præmiſiſſet: Cã- Eſaiæ 5.
tabo dilecto meo canticũ patruelis mei, vineæ ſuæ, &c. Tandem Deus dicit: Nunc ergo habita-
tores Hieruſalem & viri Iuda, iudicate inter me & inter vineam meam. Paucíſque interpoſitis:
& nunc, ait, oſtendam vobis quid ego faciam vineæ meæ. Auferam ſepem eius, & erit in dire-
ptionem. Diruam maceriam eius, & erit in conculcationem, &c. Poſt huiuſmodi comminatio-
nes itẽ dicit: Vinea enim Domini exercituum Domus Iſrael eſt, & vir Iuda germen delectabile
eius. Dauid quoq; propheta cum dixiſſet, vineam de Aegypto tranſtuliſti, eiecisti gentes, & plã- Pſal. 79.
taſti eam, &c. Præuidens hoc torcular & hanc preſſuram, exterminauit eã, inquit, aper de ſylua,
& ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Nam aper de ſylua ſiue ſingularis ferus, gentilis imperator,
& Romanus intelligitur exercitus. Pulchrè ergo vbi dixit, & ipſe reget gentes in virga ferrea,
volens ſignificare quid futurum eſſet Iudæis incredulis, & ipſe, inquit, calcat torcular vini fu-
roris iræ Dei omnipotentis, pro eo vt diceret: & Iudæi cadent in ore gladij, & in omnes gentes
ducentur captiui, ſiue erit preſſura magna ſuper terram, & ira in populo huic. Quare autem
non contentus fuit dixiſſe ſolummodo furori ſiue ſolummodo iræ, ſed vtrunq; furorem, ſcilicet,
& iram coniunxit dicendo torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis? Videlicet, quia vinum
Iudæorum, quod verius dici poteſt fel & venenum, ſicut Moſes teſtatus eſt dicens: Fel draco- Deu. 32. Mat. 17.
num vinum eorũ, & venenum aſpidum inſanabile. Vinum, inquam, Iudæorũ venenatũ atq; fel-
litum, qui ipſum vineæ Dominũ felle & aceto ſuſpenſum in cruce potauerunt, nõ ſolũ furorẽ aut
ſolã irã, ſed furorẽ ſimul & irã ſibi cõparauit. i. nõ tantũ in præſenti aut tantũ in futuro, ſed in præ-
ſenti ſimul & in futuro dãnationem ſibi adquiſiuit, vt corpora hic trucidaret & captiuaret Ro- Deut. 32
manus exercitus, animas autẽ illic poſsideret diabolus, cruciaret infernus. Vtrãq; vindictã Mo-
ſes vno breui verſiculo exprimit: Ignis, inquiens, ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad
inferni nouiſsima. Hoc præmiſſo & calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis, quod gra-
uiſsimè ſonuit. Neq; enim leue eſt tali in loco Deum omnipotentẽ enuntiari, repente mirabiliter
intulit. [Et habet in veſtimẽto & fœmore ſuo ſcriptũ: Rex regũ, & Dominus dominantiũ.] Subti-
liter nãq; & grauiter hoc dicto ſummã percutit reatus populi Iudaici, pro quo calcãtur in torcu-
lari furoris iræ Dei omnipotẽtis. Ipſi nanq; ſunt ciues illi, qui rege iſto ſiue homine nobili abeũte,
iuxta parabolã euangelicã, in regionẽ longinquã, accipere ſibi regnũ & reuerti miſerũt legationẽ
poſt illũ, dicentes: Nolumus hũc regnare ſuper nos. At ille cũ rediſſet accepto regno, & rationẽ Luc. 19
cum ſeruis ſuis habuiſſet, tandẽ ad ſuos conuerſus, veruntamẽ, inquit, inimicos meos, qui noluerũt
me regnare ſuper ſe, adducite huc & interficite ante me. Igitur illis ante regem quẽ negauerunt
interfectis, & iuxta præſentem ſcripturæ huius locum calcatis in torculari furoris iræ Dei omni-

potentis, repente insertur: Et habet in vestimento & fœmore suo scriptum: rex regũ & Dominus
dominantiũ: quia videlicet irridendi sunt, & subsannandum illis est, qui illum respuerũt, putãtes
quod esse rex nõ posset nisi secundũ ipsorũ placitũ, nisi ipsi vellẽt, nisi ipsi reciperent eũ. Eadem
Psal. 2. exprobrans animi indignatione in Psalmo propheta, cũ dixisset: Quare fremuerũt gentes, & po-
puli meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduersus
Dominũ & aduersum Christũ eius. Disrũpamus vincula eorũ, & proijciamus à nobis iugũ ipso-
rũ, statim intulit: Qui habitat in cælis irridebit eos, & Dominus subsannabit illos. Tũc loquetur
ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Ego autẽ constitutus sum rex ab eo super Sion
montẽ sanctũ eius, &c. Quo autẽ in vestimento, vel quo in fœmore suo nomẽ hoc habet scriptũ:
Rex regum & Dñs dominantium? Vestimentũ huius regis Christi aliter atq; aliter pro loci di-
uersitate intelligi debet. Nã alias sanctã ecclesiã siue fidẽ catholicã, alias sanctã significat scriptu-
Psal. 21. rã, Vtrunq; ex vno Psalmi versiculo intelligitur, vbi ipse loquitur dicẽs: Diuiserũt sibi vestimẽta
Psal. 20. mea, & super vestẽ meã miserunt sortẽ. Nã vestimẽta Domini diuisa, significant sacrã scripturam
Ioan. 19. ab hæreticis sæpius deprauatam, vt alibi Psalmista: Quæ perfecisti, destruxerũt. Vestis eius quæ
desuper erat incõsutilis, & super quã sortẽ miserunt, designat ecclesiã vel fidem catholicã, diuina
electione fidelibus datã, quæ à nullo corrũpi potest. Itẽ: Vestimentũ eius ecclesia intelligitur, cum
Psal. 132. iterũ dicit Psalmus: Ecce q̃ bonũ & q̃ iocundũ habitare fratres in vnum, sicut vnguentũ in capi-
te, quod descendit in barbã Aarõ, quod descẽdit in orã vestimẽti eius. Et est sensus: Spiritus sancti
gratia, quæ plenariè in Christo capite nostro inhabitat, primũ ex eo descẽdit in fortes viros apo-
stolos, qui significantur per barbã Aaron: & deinde in martyres cæterosq; ecclesiæ filios magnos
quidẽ, sed inferiores apostolis, qui intelliguntur in ora vestimenti: quia post apostolos in ecclesia
sunt præcipui, cuius fide & virtutibus Christus ipse decoratur, ad modũ alicuius, qui vestimento
pretioso induitur. Porrò præsenti loco vestimentũ rectè sanctã intelligitur significare scripturã.
Amplius aũt, quod magis placeat & pulcherrimè splendeat vestimentum, simul & fœmur eius
cõtinens hoc scriptũ, vna eademq; est scriptura sancta, scriptura illa quã patres carnis eius, quæ per
fœmur intelligitur, cõscripserunt. Hæc autẽ præcipue sit scriptura psalmorũ, quæ veraciter scri-
Psal. 72. ptura est fœmoris Christi, quia scriptura est patris eius secundum carnẽ Dauid. Nẽpe quod iste
sit rex regũ, ibi taliter scriptum habes: Deus iudiciũ tuum regi da, & iustitiã tuã filio regis. Versi-
culus quidem iste nõdum regem regum, sed tantummodo regem pronuntiat illum. Sequitur aũt
postmodũ: Et dominabitur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarũ. Re-
ges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent, & adorabunt eũ
oẽs reges. Absq; vlla cõtradictione rex cui cæteri reges munera offerunt, & dona adducunt, &
non solum hoc faciunt, sed etiam adorant eum, rex regum est. Et rectè homines reges adorant
regẽ hunc, qui cum homo sit, est etiã Deus, quod breuiter & magnifice innuitur, cũ dicitur in eo-
dem: Ante solem permanet nomen eius. Quod idẽ ac si diceretur: Iste rex Deus erat antequã ho-
mo nasceretur: quia erat anteq; fieret mundus, cuius vita & pulchra pars est sol iste quẽ videmus.
Porrò dominus dominantium nõ adeo expressum est in hoc loco scripturæ, nisi quod ait: & do-
minabitur à mari vsq; ad mare. Alias ergo quæramus. Dixit enim alio loco idẽ pater carnis eius,
multorũ profecto seruorũ dñs, qui publica & solenni appellatione, vt regibus mos debitus erat,
Psal. 109. appellabatur dñs, quod prõptum habes in historia gestorũ eius. Dixit, inq̃, idẽ rex & dñs: Dixit
Dñs dño meo, sede à dextris meis. Dñm suũ æque vt Deũ patrẽ appellauit eum ille regnãs & do-
minãs. Itẽ in eodẽ Psalmo: Dominare, inqt, in medio inimicorũ tuorũ: qrũ multi profecto domini
sunt vel fuerũt, & per ampla dñati sunt & dñantur spatia terrarũ, & tñ velint nolint effugere nõ
valent dñi huius dominatũ. Igitur verum est, manifestum est, quia habet in vestimento & in fœ-
more suo scriptum. i. in scriptura quã patres carnis eius cõscripserunt testificatum, quod sit rex re-
Luc. 19. gum & Dñs dominantium. Et quidẽ ciues eius qui oderant illum, negare illum & post illum le-
gationem mittere potuerunt dicentes: Nolumus hunc regnare super nos, sed scripturã hanc sol-
uere vel abscõdere nõ possunt. Sequitur: [Et vidi alium angelum stantẽ in sole, & clamauit voce
magna dicens omnibus auibus quæ volabãt per medium cælum. Venite, cõgregamini ad cœnã
magni Dei, vt manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortiũ, & carnes eqiũ,
& carnes sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum ac seruorum, & pusillorum ac magno
rum.] Et hic alius, & adhuc tertius angelus eundẽ signat Christum, propter aliud atq; aliud tẽpus
aliudq; negotiũ. Nã q̃d prius dictum est: Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus & sedẽs su-
per eũ qui fidelis & verax vocabitur Christus Deus verus est de virgine incarnatus: hic autẽ alius
angelus in sole stans, idẽ Christus est, verus hominis & Dei filius, per speciem columbæ in Israel
manifestatus. Porrò ea quæ iam dicta sunt, & in capite eius diademata multa, & vestitus erat ve-
ste aspersa sanguine, & cætera: per anticipationem dicta sunt. Nam ab hinc latius eadem expli-
canda per figuras competentes, atq; secundum ordinem quo gesta vel gerenda sunt vsq; in fi-
nem seculi sese præsentare incipiunt. Igitur vidi alium angelum stantem in sole. i. vidi Chri-
stum manifestatum in Israel, magna spiritus sancti siue columbæ & paternæ vocis manifesta-
tione,

done. Quod dicit, stantē in sole, mirabile quidē sed nō adeo nouū: quia prius quoq; in antiquio-
re scriptura est dictum: In sole posuit tabernaculum suum. i. in manifesto dixit & prædicauit, si-
gnis quoq; comprobauit se Deum Dei filium, propter homines hominē factum, & verum assum
psisse corpus humanū. Hoc facere incepit à clamore vocis magnæ, vocando aues quæ vola- Psal. 8.
bant per medium cælum. i. à vocatione apostolorum qua vocauit eos, vt relictis omnibus seque-
rentur eum. Aues nanq; hoc loco in bonam accipiuntur significationem, & vitā significāt spi-
ritalium, vt illic: Homo ad laborē nascitur, & auis ad volatum. Et in Euangelio cū dixisset Do- Matt. 4.
minus, vnus assumetur, & vnus relinquetur, & interrogantes apostoli dicerent, vbi dñe: vbicūq; Iob. 5.
ait, fuerit corpus, illuc cōgregabūtur & aquilæ. Aues ergo cū determinatione bona, qua dicitur Luc. 17.
nūc, quæ volabant per mediū cælū, apostoli sunt: veruntamē per anticipationē. i. nō quod iā an-
tea spiritales fuerint, sed quia per vocationē illam spiritales & sublimium cognitores mysterio-
rum effecti sunt. Ista sunt volatilia illa, quorum exemplo vel imitatione debemus omnem vi-
ctus aut vestitus solicitudinem deponere, dicente Dño: Respicite volatilia cæli, quia non serunt Matt. 6.
neq; metunt, neq; congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Nā quia apostoli qbus
primū & præsentialiter hæc libertas auiū ad imitandū proposita est, vt cælestiū contemplationi
vacare possent, omnia terrena reliquerunt, idcirco rectè ipsi volatilia cæli dicuntur, & hoc loco
vocatio illorū signata intelligitur sub nomine auiū. Vbinam, vel qñ angelus iste auibus huius
modi dixit, venite cōgregamini? Nimirū secus mare Galilææ, qñ vidit Petrū & Andream retia Matt. 4.
mittentes in mare, & vocauit eos dicens: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominū. Matt. 9.
Similiter cæteros vocando diuersis ex locis siue negotiis, profecto auibus dixit, venite cōgrega-
mini. Quo illos venire, quo illos iussit congregari? Ad cœnā magni Dei, ad cœnā illā quā ipse
homo factus nobis fecit, iuxta illam parabolā euangelij: Homo quidā fecit cœnam magnam, & Luc. 14.
vocauit multos. Et homines quidē excusauerunt, alius dicens, villam emi, & necesse habeo exire
& videre illam: alius iuga boum emi quinque, & eo probare illa: alius, vxorem duxi, & ideo non
possum venire. Aues autem istæ siue volatilia, quæ sicut non serunt neque metunt, neq; cōgre-
gant in horrea, ita neq; villas emunt, neq; cōparant iuga boum, neq; voluptatū, quæ per vxorē
intelliguntur, habent studiū. Quod est dicere: Cupidi amatores seculi, quales maxime tunc erant
scribæ & pharisæi, vocantem contempserunt: hi autē qui liberum corā cupiditatibus habere me
ruerunt, secuti sunt eum. Quid porrò est quod ait: [Vt manducetis carnes regum, & carnes tri-
bunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium libero-
rum ac seruorum, & pusillorum ac magnorum?] Videlicet secundum metaphorā, qua per aues
significantur apostoli, cōgrue vim atq; intentionē apostolici designat officij, quia sicut aues mā-
ducandis carnibus auide insistunt, neq; curant quorum aut qualium nobilium aut ignobilium
cadauera transuorent, dum in campo magno stragem inuenerint occisorum. Ita apostolo-
rum est autoritate euangelica nullam facere vel habere distinctionem qualiumcunque hominū,
sed siue Iudæi siue Græci sint, cunctos indifferenter ad fidem suscipere & in corpus ecclesiæ tra-
ducere: hoc enim est manducare, iuxta quod apostolo Petro significatum est. Vidit enim in
excessu cælum apertum, & descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor ini-
tiis summitti de cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & serpentia terræ, & vola-
tilia cæli. Et facta est vox ad eum, dicens: Surge Petre, occide & manduca. Nimirum qui illic Acto. 10
per quadrupedia & serpentia terræ, & volatilia cæli significabantur, hic manifestius exprimun-
tur homines, & ad fidem Christianam oēs admitti iubentur indifferenter, siue reges, siue tribuni,
siue fortes, siue infirmi, siue serui, siue liberi, siue magni, siue pusilli, ad summum, siue Iudæi, siue
Græci. Vnum tamen hic est quod adhuc magis figurate sit accipiendum, scilicet, quod ait, car-
nes equorum. Neque enim in ista cœna magni Dei equorum quoque carnes manducantur sicut
hominum, quia non equis sed hominibus prædicatur Christi sacramentum, & exigitur ab illis
vt mortificent & omnino delinquant malas consuetudines operum carnalium. Est autem
equus animal bellicum. Rectè ergo per equos hi intelliguntur, qui aliquando Christi fidem im-
pugnauerunt. Qui autem sedent in ipsis reges sunt & potentes huius seculi, qui talium ministerijs
abutentes, edictis & proscriptionibus aliquando ferebantur ad necem Christianorum. Quis ne-
sciat tales quoque ab apostolis apostolicisque viris plerunque reuocatos & conuersos esse ad
Christum, & pœnitentiam egisse de sanguine sanctorum quem effuderunt? Bene igitur & car-
nes equorum & sedentium in ipsis manducetis, ait, id est, persecutores homines & agitatores
eorum principes in vnitatem vestri corporis in societatem transferatis vestræ fidei. [Et vidi
bestiam & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo
qui sedebat in equo & cum exercitu eius. Et apprehensa est bestia, & cum ipsa pseudopro-
pheta, qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, &
adorauerunt imaginem eius. Et viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphu-
ris.] Vocante siue clamante angelo, & conuenientibus ad cœnam iam dictis auibus, bestia &
reges terræ cum exercitibus suis ad prælium contra sedentem in equo, congregati esse refe-

runtur, quia prædicãre Christo, & discipulis multis eum sequẽtibus atq; per ciuitates & castella
Luc. 23. euangelizantibus, diabolus & reges terræ, scilicet Herodes & Põtius Pilatus, cæteriq; eiusmodi
Psal. 2. principes cũ suis fautoribus cõmoti sunt, & sicut ait Psalmista: Astiterunt & cõuenerunt in vnũ, aduersus Dominũ & aduersus Christum eius. Hoc est quod nunc ait, congregatos se vidisse ad faciendum prælium cũ illo qui sedebat in equo, id est, cũ Christo Deo incarnato, & cum exercitu eius cũ fidelibus & prædicatoribus eius. Et rectè hoc loco diabolus bestia nũcupatur, quia vi-
Dani. 7. delicet Romanũ imperiũ, cuius potestati Iudæi tunc instinctu diaboli Dominũ nostrũ tradiderunt, bestia erat illa magna & fortis & terribilis nimis, quã Daniel vidit dẽtes ferreos habentẽ comedentẽ atq; cõminuentẽ, & reliqua pedibus cõculcantẽ. Huius bestiæ potestati, scilicet, Pontio Pilato, vt eum traderent Iudæi, diabolus eorum cordibus immisit, atque iccirco tã diabolus q̃ ipsa Romana potestas rectè hoc loco sub nomine bestiæ datur intelligi. [Et apprehensa est, inq̃t, bestia, & cum ipsa pseudopropheta.] Christus quidẽ passus est, sed ipsa passionis eius virtute dia-
Ioan. 12. bolus apprehensus est & iudicatus, & foras missus est æterno igne puniendus. Nam hoc est quod ipse mox passurus dicebat: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Quis porrò erat pseudopropheta qui tunc temporis apprehensus est cum ipsa bestia? Nimirum cœtus pharisaicus, maximeq; is qui illius anni pontifex erat Caiphas. Ille nanque extitit pseudopropheta, q̃uis verum sit illud quod prophetauerat. Siquidem collecto consilio ad-
Ioan. 11. uersus Dominũ Iesum prophetauerat dicens: Vos nescitis quicq̃ neq; cogitatis, quia expedit vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Etenim verum quidem prophetauit, quia Iesus moriturus esset pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erãt dispersi cõgregaret in vnũ. Sed nihilominus pseudopropheta extitit, quia si sensum vel intentionem eius respicias, omnino mẽtitus est. Hoc nẽpe intendit, & à misero populo intelligi & credi voluit, quòd nisi Iesus moreretur, qui Christus rex iã à turbis putabatur, Romani, quorũ sub imperio tũc erãt, hoc audiẽtes, quod iniussu ipsorũ regem suscepissent, quasi cõtra rebelles exercitũ mitterẽt, & tollerẽt eorũ & locũ & gentẽ. Igitur pseudopropheta extitit, & in astutia sua comprehensus est
Iob. 5. ab eo qui comprehendit sapientes in astutia eorũ. Nam & in Iob maxime de talibus scriptũ est:
1. Cor. 3. Apud ipsum est fortitudo & sapientia, & ipse nouit decipientẽ & eũ qui decipitur. Adducit cõ-
Iob. 12. siliarios in stultum finem, & iudices in stuporem, &c. Decipiens iste fuit qui sic prophetauit, deceptus est autem stultus populus, qui vt erat ad homicidia pronus, prophetiã eius libenter accepit. Vnde sequitur. [Qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & adorauerunt imaginem eius.] Non quidem Caiphas cæteriq; tunc temporis pontifices & pharisæi vlla signa fecisse leguntur, sed sicut omnes persecutores, qui gladio materiali occiderunt siue occidunt, in vnum corpus rediguntur, & vna bestia dicuntur, ita oẽs qui verbo fallaciæ decipiunt in vnum corpus redacti, rectè vnus pseudopropheta nuncupantur. Multi aũt ex eisdẽ deceptoribus signa mẽdacia fecerũt, vt Iãnes & Mãbres, qui corã Pharaone Mosi restiterunt.
Exo. 7. 8 Rectè ergo cum de personis illorũ sermo fit, qui ad occidendũ Dominũ populũ deceperunt, non incongruè hoc eis imputatur quod fecerint signa corã bestia. i. ad obsequiũ bestiæ, quia, videlicet sicut iã dictũ est, cũ vniuersis deceptoribus quorum aliqui signa fecerunt, vnũ sunt, q̃uis nõ omnino actu, tñ omnimoda voluntate. Is maximè, de quo iã dictũ est, Caiphas seduxit eos, qui acce-
Ioan. 19. perũt characterẽ bestiæ. i. qui executi sunt ministeriũ satanæ, clamãdo: Crucifige, crucifige talem, nõ habemus regẽ nisi Cæsarẽ. Veraciter hoc dicendo acceperunt characterẽ bestiæ, id est, nimiã nimisque spontaneam Cæsaris, aduersus Dominum & aduersus Christum eius professionẽ. Nihilominus accipiendo Barrabbã seditionis autorẽ, reprobato principe pacis, cum de his duobus haberent optionẽ eligendi quem vellent, acceperunt bestiæ characterẽ, seducti à iam dictis pontificibus vt illũ acciperent. Quid enim Barabbas nisi bestiæ character extitit? Denique in sua persona ille maxime magnũ & præcipuum Antichristi exẽplum fuit, quòd illũ sint venientẽ in noĩe suo suscepturi, qui Dei filiũ nõ susceperũt, benedictũ venientẽ in noĩe Dñi. Nã ego, inq̃t, veni
Ioan 5. in noĩe patris mei, & nõ suscepistis me. Alius veniet in noĩe suo, illũ suscipietis. Sanè quod dixerat, qui acceperunt characterẽ bestiæ, hoc repetiuit dicendo, & adorauerũt imaginẽ eius, quia videlicet, extunc quantumcunq; Deum adorare sibi videantur, nõ Deum, sed eum quem reprobato Dei filio susceperunt vel suscepturi sunt, adorare cõuincuntur. Sequitur: [Et viui missi sunt hi duo in stagnũ ignis ardentis & sulphuris, & cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum qui procedit de ore ipsius.] Hi duo, inquit, scilicet, bestia & pseudopropheta viui missi sunt in stagnum ignis ardentis. Admirari & ad intellectum excitare nos nititur, cum dicit, viui. Quid est est enim viui, nisi scientes? Denique qui scienter veritati resistit, viuens in infernũ descendit. Qui autem ignorantiam Dei habens seruit iniquitati, quasi mortuus eodem descendit. Vnde est illud
Psal. 123 in Psalmo: Cùm exurgerẽt homines in nos, forte viuos deglutissent nos. Siquidem nisi quia Dominus erat in eis qui confortabat eos in virtute spiritus sancti, q̃uis viui essent, q̃uis scientiã haberẽt victi tormẽtis Christũ negassent. Et de bestia quidẽ. i. de diabolo certũ est quia sciebat ipsum esse Christum, quem tamen vt occiderent Iudæi ipse immisit in cor eorum. De propheta autem
quem

quem hic dicit pseudoprophetam.i.de illo cœtu malignãtium põtificũ & pharisæorũ, de quibus
vnus Caiphas, vt iam dictũ est, prophetauit, fortè quis dubitet verũ scierint illum an non? Sed di
cit ipse de cuius dicto non est dubitandum: Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum nõ Ioan 15
haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Item: Si opera non fecissem in ibidem.
eis, quæ nemo alius fecit, peccatũ nõ haberẽt. Nunc aũt & viderunt & oderunt & me & patrem
meũ. Igitur scienter tam bestia q̃ pseudopropheta, tam diabolus quàm perfida synagoga cum
pseudopropheta suo Caipha cõgregati sunt, ad faciẽdum prælũ cum illo qui sedebat in equo, &
cum exercitu eius.i.asi iterũt aduersus Dñm, & aduersus Christũ eius, atq; idcirco rectissime viui
missi esse in stagnum, viui, inquam, descendisse dicuntur in infernum. Et notandum quia non
contentus est dixisse in stagnum ignis, siue vt frequẽter in Euangelio dictum habes, in gehennam
ignis: sed addidit, ardentis, & sulphuris, siue ardentis sulphure, vt habent codices nonnulli quod
vtrunq; idem est ac si diceret, ignis sulphurei. Cur hoc nisi pro illorum perditorum meritis? Nam
priuata illorum vita nequam fuit & tam corrupta, vt meritò sulphureo debeant apud inferos
igne cremari. Nonne ipsi erant quos propheta spiritali oculo præuidens à longè, eorumq; pes-
simam execrans vitam digna cũ animaduersione: Audite, inquit, verbum Domini principes So Esai 1
domorum, percipite auribus legem Dei mei populus Gomorrhæ. Et verè credendum est, nec du-
bium esse debet, quin vita eorum in occulto execrabilis fuerit, qui in manifesto tãtum scelus ad-
mittere potuerunt in dominũ maiestatis. Et cæteri, inquit, occisi sunt in gladio sedentis super e-
quũ qui procedit de ore ipsius. Duo illi iã dicti, bestia scilicet.i.diabolus, & pseudopropheta, vide-
licet anni illius pontifex Caiphas, totusq; cœtus scribarũ atq; pharisæorum, quia scienter impie-
tatem tantam commiserunt, viui in stagnum ignis ardentis sulphure missi esse dicuntur. Cæteri
verò, subauditur, qui seducti sunt seducente illo pseudopropheta.i.populares Iudæi qui persuasi
à pontificibus clamauerunt: crucifige, crucifige, nunquid excusati aut à pœna immunes debuere
relinqui? Non vtique, sed sicut de illis Psalmista prædixerat: Tradentur in manus gladii, par- Psal. 62.
tes vulpium erunt: sic factum est. Venerunt enim Romani, & sicut totus orbis audiuit, traditi
sunt in manus gladii ipsorum, venerunt vulpes.i. maligni spiritus, & in partes eorum cesserunt
infœlices animæ illorũ. Occisi sunt ergo in gladio sedentis super equum qui procedit de ore ipsius
.i.secundum sermonem quem ille proprio ore de istis locutus est: Et cadent in ore gladii, & ca- Luc. 21
ptiui ducentur in omnes gentes. Sed & Hieremias ante de hac ipsa vindicta per concessionem Hier. 18
dixerat: Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladii. Fiant vxores eorum
absque liberis, & viduæ, & viri earum interficiantur morte. Iuuenes eorum confodiantur gladio
in prælio, audiatur clamor de domibus eorum. Adduces enim super eos latronẽ repẽte, &c. Hoc
fuit illis torcular calcari, sicut supra per anticipationem dictũ est: Et ipse calcat torcular vini fu-
roris iræ Dei omnipotentis. Veruntamen sicut iã dictum est, percussionẽ gladii oris eius in bo-
nã interdum partẽ accipi, ita & hic ad gladiũ eundẽ referendum est, quod quidam ex ipsis pœni-
tẽtiam egerunt, prædicantibus apostolis. Cõpuncti nanq; dixerunt ad Petrũ, & ad reliquos apo-
stolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ait ad illos: Pœnitentiã, inquit, agite, & baptizetur Actor. 2
vnusquisq; vestrũ. Ac deinceps: Saluamini, ait, à gñratione ista praua: subauditur, ne vos gladius
ille pariter cõprehendat. Nam quoscunq; non percutit ad temporalem pœnitentiam, sine dubio
percutit ad temporalem pœnam, plærosq; vero ex ipsis ita feriet, vt & corpus occidat, & animam
mittat in gehennam. Sequitur: [Et oẽs aues saturatæ sunt carnibus eorum.] Aues iam dictæ, san-
cti tunc temporis apostoli fuerunt. Veraciter oẽs illi vel successores eorum saturati sunt carnibus
illorum, sed nõ eodem modo quo voluerunt. Paucos enim admodum ex ipsis conuerterunt, &
hoc nimis egrè tulerunt. Vnde in Psalmo prophetico sic scriptum est: Cõuertentur ad vesperam, Psal. 58.
& famem patiẽtur vt canes, & circuibunt ciuitatem. Ipsi dispergentur ad manducandum, si vero
non fuerint saturati, & murmurabunt. Alio modo saturati sunt, eo videlicet de quo item in
Psalmo dictum est: Lætabitur iustus, cùm viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine pec Psal. 57
catoris. Et quidem lætitia quædã competit in huiusmodi, pro gloria iustitiæ iusti iudicii Dei: sed
eadem lętitia rationabili amaritudine permixta est. Exẽpli gratia, cùm vnus illorum dicit: Ve-
ritatem dico in Christo, nõ mẽtior, testimonium mihi perhibente cõscientia mea in spiritu sancto, Rom. 9.
quoniã tristitia mihi magna est, & cõtinuus dolor cordi meo, pro fratribus meis qui sunt cognati
mei secundum carnẽ, qui sunt Israelitæ. Postquã prælium illud cõmissum est, in quo is qui sedebat
in equo tãto superior, & hi qui cõtra illum pugnauerunt tãto inferiores effecti sunt, quid deinde a-
ctũ sit, sequẽs sermo mysticè præscribit hoc modo: [Et vidi angelum descendentẽ de cælo, haben
tem clauẽ abyssi, & catenã magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpẽtem antiquũ, CAP. XX.
qui est diabolus & Satanas, & ligauit eum per mille annos, & misit eum in abyssum. Et clausit &
signauit super illum, vt nõ seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni. Post hæc
oportet illum solui modico tempore.] Et iste angelus idem Christus est, sed aliud agens, imò
negotium superius, cœtum potẽter adimplens. Neq; enim quod pauló ante significatum est dicen
do: Et vidi cœlũ apertũ, & ecce equus albus; idem repetitur nunc, dicendo: Et vidi angelum de-
scen-

ſcendentē de cælo: ſed quod illic cœptū, hic ſignificatur qualiter ſit peractū, & adhuc quod reſtat
vſq; in finem ſeculi peragendū. Illic nanq; Chriſtus de cælo deſcendens in virginis vterū ad de-
ſtruendū mortis imperium, & liberādos eos qui in inferno detinebātur. Hic itidē Chriſtus de cælo
deſcendens ſignificatur ad deſtruendū tenebrarū mundi principatum, ad liberandos eos qui ad
ſimulacra muta ignorantes ibant prout ducebantur. Dicat ergo forte quis: Nunquid Chriſtus
poſtquam morte ſuperata victor in cælum aſcendit, iterum huc inde deſcendit? Planè deſcendit,
ſed inuiſibiliter. Deſcendit non vt prius paſsibili humilitate, ſed impaſsibili atq; inuiſibili maie-
ſtate. Deſcenſum illum totus orbis audiuit, deſcenſionis illius ſonus in omnē terram exiuit. An
Act.2 quando factus eſt repente de cælo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehemētis, & repleuit totā
domū vbi erant ſedentes, Chriſtus de cælo nō deſcēdit, Chriſtus hunc mundum nō viſitauit? An
ſeparabilis eſt ſubſtātia vel maieſtas filii & ſpiritus ſancti, vt deſcendente ad homines ſpiritu ſan-
cto filius Dei non deſcenderit? Certè etſi non per circūſcriptam humanitatis ſuæ formam deſcen
dit, at ſine dubio per incircūſcriptam diuinitatem ſuā, per ipſū quē dabat ſpiritū ſanctū, & per eos
quos inſpirabat apoſtolos ad viſitandas gētes deſcendit. Quòd ſi autoritas verbi huius quæritur
Psal.17 quod dicimus, deſcēdit in pſalmo propheta cū dixiſſet de prædicatione apoſtolorum, & pœniten
tia gentiū cōmota eſt, & cōtremuit terra, & fundamenta montium conturbata ſunt & commota
ſunt, quoniā iratus eſt eis: Aſcendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exarſit, carbones ſuccen-
ſi ſunt ab eo, cōtinuò quaſi quæreres, qualiter hoc factū ſit, vel fieri potuerit, ſubiunxit: Inclinauit
cælos, & deſcendit, id eſt, apoſtolos ſuos per ſpiritus ſancti darū cęlos effectos, hoibus condeſcen-
dere fecit, & per ipſos ad gentes deſcendit, gētibus innotuit. Igitur, vidi, inquit, angelū deſcenden
Hebr.2 tē de cęlo. i. Chriſtū rurſus viſitantē mundū dato ſpiritu ſancto. Iā in illo deſcenſu propter paſsio-
Mat.vlt. nem mortis, gloria & honore coronatus fuerat, iam omnē in cælo & in terra poteſtatem habebat,
iā dñator vitæ & mortis erat. Ait ergo: [Habētem clauem abyſsi, & catenam magnam in manu
ſua.] Nam qui victor ab inferis iam dudum redierat: rectè & veraciter dictum, quia clauē abyſsi
Supra.1 habebat. Hinc eſt quod in initio huius apocalypſis cùm dixiſſet ipſe: Et fui mortuus, & ecce ſum
viuus in ſecula ſeculorum, tunc demum addidit: Et habeo claues mortis & inferni. Ipſe nanque
prout voluit, & electos ſuos illo deſcenſu ſuo ad inferos eduxit, & reprobos incluſos reliquit, vt
exire non poſsint. Et catenā, ait magnam in manu ſua, id eſt, poteſtatem ad alligandū, videlicet
& extrahendū foras diabolum, qui cubans in delubris gentiū ſeſe pro Deo coli faciebat. Hoc eſt
quod continuò ſequitur: [Et apprehendit draconē ſerpentē antiquū, qui eſt diabolus & Satanas,
& ligauit eū per mille annos.] Palam eſt, & ita ab effectis cōprobatū, quòd illū apprehēderit, & li-
gauerit, vt de hoc aliquatenus dubitare demētiæ ſit. Si enim ille ligatus à Chriſto non eſt, quomo-
do tā imbecillis iacet, ex quo Chriſtus paſſus eſt? Quomodo tot ab illo euadunt hoies? Quomo-
do tā multis nō dico grādæuis & ſapientibus viris, ſed à pueris teneriſq; puellis illuſus eſt? Conſi-
deremus quæ & qualia in eū per infirmas ætates ſiue conditiones facta ſunt, maximéq; recolendo
geſta vel paſsiones martyrū, & delectabile ſpectaculū habemus. Quia non ſolùm ligatus, verum
etiā infatuatus eſt: nec ſolūmodo catena magna ſtringuntur illi manus & pedes, verùm etiam ſi-
Iob.41 cut ad Iob facturū ſe dñs promiſerat, & nares perforatas in ſudibus, & linguā fune ligatam, & cir-
culū in naribus habet, & maxilla eius armilla perforata eſt. Inde eſt quod illudunt ei quaſi qui nō
ſolū ſerui, ſed etiā ancillę dñi, quòd cōcidunt eū amici, quòd diuidūt eū negotiatores illi quicūq; bo
Mat.13 nas margaritas quærētes, & vnā pretioſam euangelicæ veritatis margaritā inuenientes compa-
rauerunt illam datis oibus ſuis. Quis dinumerare poſsit milia martyrū, multitudines cōfeſſorum,
choros virginū, plebemq; oim electorū, qui extunc vidente & inuidēte illo in cælum euolauerūt,
& vidente, & retinere nō valente illo, de templorum eius ſordibus eruperunt, ſordeſq; ipſas in o-
culos eius excutientes, ad Deum verum transfugerunt? Verè igitur dictum, quia apprehendit
& ligauit eum. Quid ſibi velint tot noia tetra quibus ſcriptura hæc illum infamat, dicēdo, dra-
conem, ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus & ſatanas, iam alio loco dictum, & hic breuiter
Gen.3. iterandum eſt. Serpens idcirco dicitur, quia primum hoiem decepit ſerpentem animantem in-
greſſus. Draco verò quia extunc creuit & multiplicata eſt in inuido malitia eius, & ita quaſi de
ſerpente qualicunq; draco magnus, draco vetus ſiue antiquus effectus eſt. Diabolus quod in-
terpretatur deorſum fluens, idcirco quia nō ſeruauit ſuum principatum, ſed relinquēs ſuum do-
micilium. i. cælum, defluxit in iſtum caliginoſum aerē. Satanas quod interpretatur aduerſarius,
idcirco, quia voluntati creatoris mala ſemper intentione aduerſatur. Iſtum ligauit per mille an-
nos. i. tempore aliquāto ſiue per multos annos, vt ſolet in ſcripturis ſanctis ſępè numerus poni fi-
nitus pro infinito. [Et miſit eū, inquit, in abyſſum.] Hoc idē lōgè ſuperius iam dictum eſt. Et pro-
iectus eſt in terrā. Et illic noie terræ, & hic noie abyſsi, nequā hoies & reprobi ſignificantur qui ter-
rā vel terrena tantū cupiēdo, ipſi terra ſunt, & mala excitādo profundius ſemetipſos abyſſum fe-
cerunt, eò quòd vita ipſorum malitiæ ſit arcanum. In eo diminuta eſt poteſtas illius, & quaſi de
alto miſſus eſt in abyſſum, quod iam non publico celebratur cultu in tēplis, nomē diuinum, ſiue
potius diuini nois rapinam obtinens vt olim, atq; ſolennē ritū ſacrificiorum, ſed tantum qui ſu-

perſunt

persunt miserę seruitutis eius captiui hoies in occulto illi seruiunt, in abditis exercent spurcitias
& veterum vestigia maleficiorum. Ait ergo. Et clausit & signauit super illum, vt nō seducat am
plius gentes. i. vt non amplius concelebretur sacris & sacrilegis sacrificiis fallaior spiritus, qui nō
deus, sed diabolus est, neq; adoretur vt olim Saturnus falcifer, aut Iupiter adulter, aut meretrix
Venus, quorū vel qualiū ad cultū nefariū misero errore seductæ ducebātur gētes. Itaq; ligatus vt
est, tenebitur diabolus, donec consummentur mille anni, donec impleātur oīa tēpora præfinita
euangelicæ libertati quę nescimus nos, pater aūt deus illa in sua potestate posuit. [Post hæc, in-
quit, oportet illum solui modico tempore.] Solutio draconis siue serpentis antiqui diaboli, aduen
tus erit Antichristi. Tunc enim in illo perditionis filio veraciter solutus veniet diabolus, cuius
tanta talisq; in Christi seruos erit persecutio, vt non qualecunq; iustitiæ verbū, sed ipsum nomen
Christianum ne confiteri audeant illis interdicatur. Et hoc nō diu; sed modico tēpore. s. tātum tri-
bus annis & semisse. Tā modicū tempus habebit propter electos, quia nisi breuiati essent dies illi, Mat. 24
ait Dñs, nō fieret salua ois caro. De hoc iam superius diximus, vbi sic scriptū de septimo eodemq; Supr. in
nouissimo capite septemplicis bestię, siue septimo rege. Et cùm venerit, oportet illū breue tēpus
manere. Et hic & illic eodem verbo vsus est, dicendo: oportet. Quæritur ergo: Cur illum opor
tet solui modico tēpore, siue manere tempus breue? Solēt enim hoies huiusmodi quęstionem ven
tilare, & penè suspectam sibi faciunt Dei voluntatē, quod mala velit euenire, & quod idcirco eue-
nire oporteat, quia ipse (quod dictu quoq; nefas est) iniquitatē velit. Nec enim, inquiunt, taliter e-
uenire posset, nisi Deus vellet. At verò Apostolus talē iniquę suspicionis obiectionem auerso re-
pellens animo: O homo, inquit, tu quis es, qui respōdeas Deo? Statimq; calumniatore repulso, qui Rom. 9
quæstiones multiplicat magis contendēdi studio, q̄ discēdi, placidè cōuertitur ad eū qui amica in-
tentione quærit, vt nō cōtendant, sed vt aliquātula ex parte cognoscere mereatur veritatem di-
uini iudicii, non dubitans quin malorū nostrorū causa ex nobis sit. Volens, inquit, Deus ostende- Ibidem
re iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum,
vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloria. Cùm igitur
quęritur de illo malignitatis septimo capite. i. Antichristo, quod illū oporteat solui, quæratur &
de cæteris capitibus bestiæ, cur vnumquodq; illorum tēpore suo manere oportuerit. Verbi gra-
tia, de Pharaone, de quo apostolus propter aduersariū obloquentem taliter meminit: Dicit enim Ibidem
scriptura Pharaoni: quia in hoc ipsum excitaui te, vt ostendā in te virtutē meā, & annuncietur no Exod. 7
men meum in vniuersa terra. Sicut enim de isto nunc dicitur, quia oportet illū solui: sic de illo ve
raciter dicas, quòd oportuit eū excitari. Quæratur ergo tam de istis, q̄ de cæteris omnibus, & re-
spondebimus quòd respondere nos docet Apostolus. s. hęc idcirco oportere fieri, quia Deus vult
ostendere iram, & notā facere potentiā suam: & quia hoc vult, idcirco sustinet vasa iræ apta in in-
teritum. Notandum quippe qualiter dixerit, quia bonum est quod vult. s. ostendere iram, & no-
tam facere potentiam suam: mala autē sunt quæ sustinet, videlicet vasa iræ, apta in interitum.

*Hunc iam pro exēplo propositū ab apostolis teneamus Pharaonem, vas iræ, aptum in interi- Nunc
tum, vt causa magis clarescat, cur velit Deus ostēdere iram suam, & in quo bonum sit, quòd vel
tunc ostendit, vel nunc ostendere nō desinit irā suam. Hoies voluptatū amatores, & ad omnem
vanitatē proni, quales iam tunc erant in Aegypto filii Israel, nisi aliqua vexatio præsentialiter
adsit, non intelligunt, imò intelligere nolunt, quod Deus bonus, misericors & clemens irasci no
uerit, vel quod iudicium cum seueritate aut creaturæ suæ damnationem visu suo sustinere pos-
sit. Tunc deniq; filii Israel cum diis Aegyptiorū non minus q̄ Aegyptii fornicabantur. Vnde &
per prophetā Ezechielem sub specie mulierum Oolla atq; Ooliba cōtra Samariā & Hierusalem Ezec. 23
loquitur: Fornicata est ergo Oolla super me, super amatores suos filios Assyriorū: insuper & for-
nicationes suas quas habuerat in Aegypto, nō reliquit. Et post aliqua: Multiplicauit Ooliba for-
nicationes suas, recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in terra Aegypti. Item ad
ipsam: Et visitasti, ait, scelus adolescētiæ tuę, quādo subacta sunt in Aegypto vbera tua, & cōfra-
ctæ mammæ pubertatis tuæ. Ne igitur nescirent rudes tunc filii Israel, quia Deus cū sit clemens
& misericors pater, nihilominus tamē zelum fortissimum habet, & cum seueritate iudicaturus est,
iramq; repositā habet, qua peccatores vniuersos puniet quādoq; vniuersaliter, experimento opus
erat, ira eius vt ostenderetur expediebat his, quos bonitas eius saluos esse cupiebat. Neq; enim
aliter salui fieri possent, nisi iam aliquo experimento venturā iram scientes, à ventura ira fuge-
rent. Oportuit ergo Pharaonem excitari, oportuit vt sustineret Deus vas illud aptum in interi-
tum, hoiem illum impium ac superbum, sedere in solio regni, quod nimirum fuit excitari.

Notandum quippe, quia non dicit scriptura, in hoc ipsum iniquum feci te, sed in hoc ipsum
excitaui te, id est, cùm esses iniquus, in regnum ascendere feci te. Vt quid hoc? Vt ostendam
in te virtutem meam, vt ostendam in te quam volo ostendere iram meam, vt te pro consuetu-
dine iniquitatis tuæ, pro infinita tibi malignitate, filios Israel affligente, vexatio præsens det il-
lis intellectum, & sentiant atque experiantur apud me esse iram, & hoc scientes fugiant iram Esa.
meam, & confugiant ad me, à quo recesserant, Deum suum, Deum patrū suorum. Eandē ob cau-

sam oportuit deinde Assyrios, cæterosq; hostes Israel excitari, sicut vbiq; testificatur spiritus sanctus loquens in prophetis, & idcirco sustinuit Deus cuncta vasa iræ apta in interitum, vt electis eius amaras facerent illecebras voluptatum, propter quas obliuiscebantur Deum, vt vel sic necessitate cõpulsi reuerterentur ad ipsum. Porrò vniuersitas illorum pro vno malignitatis spiritu reputatur in vnũ corpus, & illud corpus bestia est, quæ hoc libro toties esse dicitur septẽ capitũ, quorũ Antichristus ipse septimũ est. Igitur cũ dicitur: post hæc oportet illũ solui, causam eandem intelligamus, propter quã vt ascẽderet, iamq; sex capita persecutioni sanctorũ impenderet bestia sæpè dicta, Deum sustinere oportuit, vt videlicet vsq; ad summũ ira sua nota fiat, vt euidens atq; sufficiens testimonium habeat: quia non iniquitatem vult, sed iniquitatem odit, atque perinde sedere illum deceat in nouissimo die in solio iudicii, & iudicare illos, quicunq; inuenti fuerint incorrecti. Palam quippe erit: quia malum. i. peccatum valde odit, qui malum. i. afflictionem vt suis quoq; electis inferretur, aut ipse inferret, sustinere potuit. Sequitur: [Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis: Et animæ decollatorum propter testimonium Iesu, & propter verbum Dei, & qui non adorauerunt bestiam, neq; imaginem eius, nec acceperunt characterem in frontibus, aut in manibus suis, & vixerunt, & regnauerũt cum Christo mille annis: cæteri mortuorum non vixerunt, donec consummarentur mille anni. Et hæc est resurrectio prima.] Ligato dracone diabolo, & liberè per publicum procedente Christi euangelio, hominibusq; qui fuerant vasa eius, trãsmutatis in vasa Dei, filios Dei, templis idolorum versis in ecclesias Christi. Qualis extunc per orbem terrarum sanctæ ecclesię status esse cœperit, in visione prospicit dicendo: [Et vidi sedes, & sederunt super eas, & iudicium datum est illis.] Istæ nanque sedes ecclesiasticæ sunt dignitates, videlicet pontificum catholicorum, & inferioris quoq; ordinis sacerdotum siue prælatorum, quorum potestas nimirum tanta est, vt rectè sit vel dici debuerit, quia datum est illis iudicium: autoritate nanq; eius (cui pater dedit omne iudicium) hoc illis datũ est, vt quæcũq; alligãt
Mat.18 super terrã, ligata sint in cælo, & quæcunq; soluũt super terrã, soluta sint in cælo. Summũ iudicii huius tribunal in ecclesia paratũ est Romana, vbi sedes apostolica B. Petri, & nomine & corpore fundata est, cui specialiter dictũ est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, Et tibi dabo claues regni cælorum. Ex illius sanctæ sedis religiosa & venerabili traditione memoriæ martyrum Christi sic celebres & splendidæ factæ sunt, vt omni honore solennizentur per mundum vniuersi natalitii dies illorũ, & super sacra illorum corpora celebrentur solennia missarum. Ait ergo: [Et aię decollatorum propter testimoniũ Iesu, & propter verbum Dei, & qui non adorauerunt bestiam, neq; imaginem eius, nec acceperunt characterem in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt, & regnauerunt.] Quod est dicere: Ecclesia Christi in ordine suo sedente, principibus quoq; & regibus terrarũ obediẽtibus iudicio eius, animæ sanctorũ martyrum (qui propter fidẽ Christi sanguinẽ suum in persecutione fuderũt, nolẽtes parẽre paganis principibus, vt Christũ negarent, & participes fierent de sacrificiis dæmoniorũ) virtutibus eximiis sese vi uere cõprobauerunt, & ita apud hoies regnauerunt, qui iniquè damnati fuerant, vt reges quoque & imperatores discincti, & deposito diademate nudis capitibus sese prosternerent ad venerandas memorias eorum. Hoc fit, & fieri non desinit mille annis. i. sicut iã dictũ est, vsq; ad aduentum Antichristi: Tã diu regnabunt cũ Christo, vt quicunq; Christũ cõfitentur, martyres quoq; Christi suppliciter venerẽtur. Cæteri, inquit, mortuorũ non vixerunt. Cæteri mortuorũ, id est, qui aliter mortui sunt, qui seculo viuunt, & Deo mortui sunt, longè ab his differentes, qui propter testimonium Iesu seculo mortui sunt, & Deo viuunt: isti nõ vixerunt, nec viuere iudicati sunt, sed inter mortuos æstimati, & verè sunt, & hoc donec cõsummentur mille anni. i. donec veniat Antichristus, qui econtra tales vtiq; viuificabit: viuos autem. i. iustos Deo viuentes mortificabit. [Et hæc est, ait, resurrectio prima.] Hæc nimirum alligatio draconis: Hoc iudicium sedentium super sedes. Hæc vita regnantium cũ Christo animarũ sanctorũ martyrum, resurrectio prima est. Sunt enim duæ resurrectiones, sicut duæ mortes, altera animarum, altera corporũ. Resurrectione animarum credẽdo in Christũ, resurreximus per baptismum, quam Dominus intendens dicebat turbis Iudæorum: Amen amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei, & qui audierint viuent. Porrò resurrectione corporum in nouissimo die resurgemus omnes, quã itidem Dñs insinuans cõtinuò subsecutus est: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocẽ eius, & procedent qui bona fecerunt in resur sectionem vitę, qui verò mala egerunt, in resurrectionẽ iudicii. Sequitur ergo: [Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. In his secunda mors non habet potestatẽ, sed erunt sancti Dei, & Christi, & regnabunt cũ illo mille annis.] Qui enim crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, nõ tantũ mille annis, sed cunctis annis, & diebus æternitatis. Nam dies, inquit Psalmista, super dies regis adiicies, annos eius vsq; in diẽ gñationis & gñationis. Permanet in ęternum, &
Psal.60 in seculum seculi. Sed quia veniens Antichristus fidem illius in plærisq; turbabit, idcirco sic quodammodo determinauit. Et regnabunt cum illo mille annis, addiditq; continuò: [Et cum consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas de carcere suo. Et exibit, & seducet gentes, quæ

quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog & Magog.] Soluetur & exibit.i. permisso vtetur, &
publicam vbiq; terrarum persecutionē in Christianos excitabit: Et seducet oēs gētes, electis vtiq;
exceptis, quia fieri nō poterit, vt in errorē inducantur electi. Hoc enim & superius expressum est, Mat. 24
his verbis: Et mirabuntur inhabitantes terram, quorū nomina nō sunt scripta in libro vitæ à cō- Sup. 17.
stitutione mundi. Gentes ergo.i. gentiliter viuentes, qua nimirū appellatione oēs qui Christi sunt,
reputantur superiores. Porrò vniuersi, qui non sunt Christi, miro hic denotantur modo, dū di-
cuntur Gog & Magog. Interpretatur aūt Gog tectū, Magog de tecto. Quid igitur, nisi occultos
pariter & manifestos per hæc intelligimus aduersarios? Nā per Gog.i. per tectū, falsos intelligi-
mus fratres, qui intus sunt, & nobiscū profitentur nomē Christianū, qui pro eo quod nondū sese
produnt (quia rei vel tēporis occasio illis deest) rectè dicuntur tectū. Per Magog verò, q̄d est, de
tecto, illi rectè significantur, qui sicut operibus, ita & verbo nobis aduersantur, scilicet pagani,
Iudæi atq; hæretici. Porrò istis, cū acceperint occasionē cum antichristus venerit, nō dissimili fu-
rore sociabunt falsi Christiani, pariterq; cū illis vim facient veris, & simplicibus Christianis. Ait
ergo: [Et cōgregabit eos in prælīū, quorū numerus est sicut arena maris, & ascenderūt super altitu
dinē terræ, & circuierunt castra sanctorū, & ciuitatē dilectā.] Cōgregabit eos, non vtiq; in vnum
locū, sed in vnum idemq; impietatis propositū, in vnum idemq; nocendi studium. Et rectè nu-
merū illorū dicit sicut arenā maris, quia, videlicet, nō sunt ipsi, qui assimilentur vllo modo stel-
lis cæli, nisi fortè cū significatione casus & perditiōis, vt illic: Et cauda eius, videlicet draconis, tra
hebat tertiā partē stellarū cæli, & misit eas in terrā. Quod de illis dūtaxat rectè dici potest, qui ali Supr. 12.
quādo potuere fratres dici, sed exierūt ex nobis, quales hic per Gog.i. tectū significati sunt. Idcirco
ergo sicut arena maris, quia nō in cælo noīa eorū, sed in terra scripta sunt, quēadmodū propheta Hier. 17.
dicit: Dn̄e oēs qui te derelinquunt cōfundentur, recedentes à te in terra scribētur. Isti ascenderūt,
ait, super altitudinē terræ. De futuro rerū tēpore, quo dixerat, soluetur Satanas, & exibit, & cōgre
gabit ad præteritū visionis tēpus, rediit repente dicēdo, & ascēderunt, & circuierunt castra san-
ctorū. Ascenderunt ergo, subauditur in illa visionis imagine. Nā ascēsuri sunt in re: Ascēsus eorū
superbia eorū est. Deniq; tūc tēpus eorū erit, vt ascendāt in curribus, & in equis gloriantes, locu-
stæ subsiliāt, & diffundātur super altitudinē terræ, late potentes, late dominantes sub tali tātoq;
terrarū principe. Ita ascendētes, ita superbientes circuierunt castra sanctorū, & ciuitatem dilectā.
Quod dixerat castra sanctorū, hoc manifestius repetiuit dicendo, & ciuitatē dilectā. Nam ciuitas
dilecta castra sunt sanctorū, castra pacis & dilectionis, firmata fide, non materiali lapide, armata
verbo non ferro. Huiusmodi castra, talem ciuitatem circuierunt, non irruperunt: impugnauerūt,
nō infregerunt. Foris sunt, & in circuitu impii ambulant, quia etsi corpori nocent, non tangunt
animam: si lacerant carnem, non lædunt fidem. Quid tandem? [Et descendit ignis de cælo, &
deuorauit eos: Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnū ignis & sulphuris, vbi & bestia
& pseudopropheres cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.] Hæc omnia per anticipa-
tionem dicta sunt: nā qualiter debeant fieri, qualiter ignis diabolū, & eos oēs quos ille seduxit, de
uoraturus sit, vel quomodo in stagnū ignis & sulphuris mittēdi sunt, sequēti capitulo repetēs la-
tius exponit. Ait enim: [Et vidi thronum magnū candidū, & sedentē super eum, à cuius cōspectu
fugit terra & cælum, & locus nō est inuentus ab eis. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes
in conspectu throni: Et libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ. Et iudicati sunt
mortui, & ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorū.] Ergo sessio ista, & cunctus
iste apparatus, ille est, quem prospiciens ipse qui sessurus est cū iā ad passionem properaret hoc
modo prolocutus est: Cùm aūt venerit filius hominis in maiestate sua, & oēs angeli cū eo, tūc se- Mat. 25.
debit super sedem maiestatis suæ, & cōgregabuntur ante eū oēs gentes, & separabit eos ab inui-
cē, sicut pastor segregat oues ab hœdis, &c. Thronus magnus illa magna altissimæ maiestatis se-
des est: Thronus ille vt magnus, ita est & cādidus, quia nō est aut erit, quod in iudicio illo iure re-
prehendatur: sedentē super eum, absq; vllo nomine dixit, magnificentius personā illam silentio
innuens: quia nec ignota est, nec ignorari licet, & vt tunc non cognoscatur impossibile est: imo
prouidendū est, vt quādo sedens videbitur, beneuolū habeat oculū præparatū qui visurus est: Nā
cōtra malignos oculos de isto propheta loquitur: Dn̄e exaltetur manus tua vt nō videāt & cō- Esai. 26.
fundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos deuoret. Nā quō zelantes populi, quō maleuoli su
stinebunt oculi? Ait enim, quia ab aspectu eius fugit terra & cœlum, & locus non est inuentus ab
eis. Quomodo tunc fugiet terra aut cælum? Nimirum terra magno cōflagrata incendio pristi-
nam amittet speciem, simulq; opera terrena disparebunt, opera regum atque principum simul
ruent, simulque ardebunt, nec remanebit lapis super lapidem ciuitatum siue munitionum, quas-
cunque homines incipiente Cain ædificauerunt, nec saltem exiguus ex incēdio residuus erit pul-
uis eorum. Hoc modo terra fugiens sanguinē quoq; reddet omnē, quo corrupta est, ex quo iā di-
ctus Cain interfecit fratrē suum Abel, & corpora vniuersa hominū, quibus ab initio repleta est: Gen. 4.
Nam hoc est quod ait: [Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in cōspectu throni.] Porrò
cælum sic fugiet, quomodo per Psalmistam tā de terra q̄ de cælo prædictum est: Initio tu domine

Psal. 101 terram fundasti, & opera manuũ tuarũ sunt cæli: Ipsi peribũt tu autem permanes, & oẽs sicut ve-
stimentũ veterascent, & sicut opertoriũ mutabis eos, & mutabuntur. Quod hic singulariter cælũ
hoc idem illic pluraliter cæli significant, videlicet cælum aereũ: quia nimirũ iste quoq; aer crassi-
or atq; corpulentior cælũ dici cõsueuit: Vnde & volucres, quæ volatu suo infimum nõ excedũt
aerem, dicuntur tamen volucres cæli: qui, videlicet aer cum sit vnus, sunt tamen diuersæ quali-
tates aeris pro locis & regionibus diuersis, atque idcirco & vnum cælũ, & multi dicuntur cæli.
Horatius. Hinc ait quidam Ethnicorum: Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt. De istis
cælis non dubium est, quin perituri sint, videlicet nimio calore soluti, quando super thronũ suũ
2. Pet. 3. magnum iste sedens apparebit. Nã de illis quoq; Petrus apostolus in epistola sua dicit: Cæli autẽ
qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt reseruati in diem iudicij, & perditionis impio-
rum hominũ. Mirabilis atq; pauenda erit illa fuga cæli siue cælorum. Neq; enim silentio fiet, sed
terribiliter audienda est diruptio fugientiũ, siue fuga disruptorũ seq; disrumpentium, sicut verus
disrumpitur vestimentum. Ignis quippe non leuiter tunc suas iussus exercebit vires, vt non
parumper cæli crepitent, sicut nunc interdum inualescente æstiuo calore crepitare solent (quem
crepitum physici dicunt esse tonitruum) sed erit tempestas valida, validusq; ignis, qui in circuitu
ardebit venientis, vtpote ad vindictam exire iussus impiorũ, ad examinanda merita bonorum
& malorum. Possunt præterea per terram fugientem homines peccatores: per cælum autem. i.
aerem rectè intelligi dæmones, quorũ in aere potestas vagandi est. Sequitur enim: [Et locus non
est inuentus ab eis.] Illam quoq; terram, & illud cælum rectè hic intelligimus, cui fugiendi quidẽ
voluntas sit, sed latendi locus nullus inueniri possit à conspectu sedentis super thronũ. i. homines
impios, & spiritus malignos, qui tanti iudicis aspectum fugere nõ valebunt, nec obtinere pote-
runt optando abscondere se in scissuris petrarum, & dicendo montibus: cadite super nos: & col-
Sup. 6. libus, cooperite nos à facie sedentis super thronum: sed vniuersi coram astabunt, omnes produ-
centur ad publicum. Vnde protinus subiungit: [Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in
conspectu throni.] Magnos & pusillos dixit, quod idẽ est ac si dicat, neminem latere posse quin
coram assit, siue magnus, siue pusillus ille sit. Nec verò facies tantum, sed conscientiæ quoque
parebunt: Hoc est quod continuo subijcit: [Et libri aperti sunt.] Apertio namq; librorum mani-
2. Cor. 5 festatio erit conscientiarum. Omnes enim nos, ait Apostolus, manifestari oportet ante tribunal
Christi, vt referat vnusquisq; corporis sui prout gessit, siue bonũ siue malũ. [Et alius liber aper-
tus est, qui est vitæ.] Liber iste diuinæ præscientiæ, & beatæ prædestinationis certitudo est. Mul-
tum ad veritatem iudicij operabitur hic liber, quia videlicet saluari fas non est, nisi tantũ illos,
qui in hoc libro vitæ scripti. i. ad vitam sunt præordinati, quos iam tunc Deus scripserat, & quos
nasci iubebat quando formatis hominibus primis masculo & fœmina, parentibus nostris gra-
Gene. 1. tuita benedictione benedixit illis, dicens: Crescite & multiplicamini. Nam cæterorum omnium
causa vt nascerentur peccatũ accessit primæ præuaricationis, sicut indicat textus vel ordo nar-
Gene. 3. rationis. Ad mulierem namq; dixit idem Deus peccato iã cõsummato: Multiplicabo ærumnas
tuas & conceptus tuos. Multum igitur, vt iã dictũ est, ad veritatem iudicij simulque ad laudem
misericordiæ liber iste apertus, qui est vitæ, operabitur cum cunctis palam fiet, quia nullus eo-
rum qui perditionem malis sibi operibus conquisierũt fuit præordinatus, itemq; nullus eorũ, qui
ad vitam præordinati fuerunt, quiq; illa benedictione nasci iussi sunt saluti deerit, neq; cum eius-
smodi operibus tunc apparebit vt debeat condemnari saluatus gratia permanentis & perseue-
rantis eiusdem benedictionis. Hinc enim gratulando pro victoria dicet misericordia his qui sta-
Matt. 5. bunt à dextris: Venite benedicti patris mei percipite regnum, quod vobis præparatum est à
constitutione mundi. Nimirum hæc eo dicente non paruo celebrabitur vel commemorabitur
triumpho victrix benedictio Dei, quod inter tot subsecutæ maledictionis spinas, & tribulos
crescere, & ad perfectum perduci potuerit ad laudem ipsius, qui propter nos homo factus ma-
ledictionem soluit, & priorem benedictionem recuperauit. [Et iudicati sunt, inquit, mortui ex
his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum.] Hoc ita certum est, vt nemini va-
cet nescire, cuius ore recitandum sit quicquid in libris illis scriptum est: Rex ipse sedens su-
Ibidem. per thronum ita se recitaturum asseruit, primum his qui à dextris eius erunt: Esuriui enim &
dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi potum, &c. Econtra de conscientiis illorum qui
à sinistris erunt, pronuntiabit quod hæc omnia non fecerint, & idcirco discedite, dicet, male-
dicti in ignem æternum. Ibi decise nihil licebit, vbicunq; vel qualicunque fine consumptus
fuerit. Vnde & protinus subiungit: [Et dedit mare mortuos suos, qui in eo erant, & mors
& infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant.] Mare, videlicet corpora, mors & infer-
nus dederunt animas. Et quidem non solum mare, verum etiam terra de sepulchris omnia
reddet corpora. Sed pulchrè solum mare hic dixisse contentus est, de quo magis ab infideli-
bus dubitari poterat, quibus cum incredibile videatur posse nostra de puluere terræ in inte-
grum reformari corpora, multo magis impossibile æstimatur de mari, cunctisque fluminibus
reuocari, sic omnino consumpta, vt ne puluis quidem exiguus superstes vsquam compareat.

Porro

Porrò mors & infernus hoc differunt, quod infernus malorū tantū, mors aūt dicatur & sit etiā bonorū. Psal. 115 Nā pretiosa in cōspectu dñi mors sanctorum eius. Igitur mors & infernus dederūt mortuos suos. i. & beatorū mortuorū, qui in Dño mortui sunt, & damnatorum, qui in inferno deputati sunt, aīæ ad propria corpora reuertentur, vbicunq; corpora ipsa fuerint, etiam ipsa quæ in profundo maris beluina voracitas cōsumpsit. Sequitur: [Et iudicatum est de singulis secundū opera ipsorū, & infernus & mors missi sunt in stagnū ignis. Hæc mors secunda est. Et qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, in stagnum missus est ignis.] Hoc iam dixerat, quia iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum, & interposito, quia dedit mare mortuos suos, qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant, tūc demum repetit: Et iudicatū est, inquiens, de singulis secundū opera ipsorum. Nimirū quia impiorum (de quibus protinus subiungit, & infernus & mors missi sunt in stagnū ignis) duplex damnatio est. Nam & anteq; resurgant cū corporibus suis resurrectione, qua mare quoque reddet mortuos suos, iudicatæ apud inferos cruciantur animæ impiorum, & postq; resurrexerint, nūc iudicatæ pariter aīæ cū corporibus suis cruciabuntur in secula seculorū. Tūc infernus & mors. i. homines impij, qui à sinistris erunt cum diabolo & angelis eius mittentur in stagnum ignis. [Et hæc, inquit, secunda mors est.] Videlicet de qua superius cū dixisset: Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima, subiunxit atq; ait: In his secunda mors non habet potestatē. Ergo cū sit resurrectio prima resurgere à pec̄ātis per fidem Christi, recte prima mors peccatum, secunda aūt mors rectè intelligitur æterna vindicta peccati, de qua iterum subiungit: [Et qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, in stagnum missus est ignis.] Quod idcirco repetere videtur, quia videlicet, vt mittantur in stagnum ignis duplici pro causa fuit, id est, & pro peccato originali, à quo liberati non sunt per fidem Christi, & pro actualibus peccatis, quæ singuli in vita sua, superaddiderūt præuaricationi illi. Itaq; quod superius anticipādo dixerat: Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnū ignis ardentis & sulphuris, vbi bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorū, hoc ipsum ab eo loco vsq; ad præsentem terminum demonstratū est qualiter fiet. Ab hinc beatum immortalitatis statum eorum, qui à dextris erunt quibus dictū erit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, significant sequentia visionis qualis futurus sit. [Et vidi cælum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abijt, & mare iam non est. Et ciuitatem sanctam Hierusalem nouam vidi descendentem de cælo, à Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo.] Exterminatis illis, qui corruperunt terram, vidi inquit, cælum nouū, & terram nouam. i. cæli & terræ speciem nouam, & in melius commutatam. Primū enim cælum, & prima terra, id est, cæli & terræ species pristina abijt siue fugit, sicut supra dictum est, qui à conspectu sedentis super thronum fugit terra & cælum. Porrò de eo quod ait: [Et mare iam non est.] Dubiè à doctoribus tractatum est, verum maris fluida substantia penitus siccanda & adnihilanda sit magnitudine illius incēdij, quo deflagrabitur vniuersitas seculi, an in melius commutanda, vt eius quoq; substantia quidem permaneat, sed species alia sit. Cunctis igitur innouatis: [Vidi ait, ciuitatem sanctam Hierusalem nouam.] Tanto nanque venerabili præconio sanctorum, atque electorum vniuersitatem efferri decuit, vt diceret eam ciuitatem, meritis sanctam, nomine Hierusalem, habitu nouā: nimirum quia hæc ciuitas sancta est, illa autem, quam superius viderat, inimica huius, meretrix & mater fornicationum, & dicitur & est. Ista Hierusalem nomine suo, suam & Dei sui veram significans pacem: illa, Babylon vocabulo suo, suam designans confusionem. Ista noua & perseuerans in iuuētute æterna, illa celeri iuuentute per fornicationes expensa, atq; in breui consumpta, deinceps corrugatur vetustate sempiterna. Quæ est enim huius nouitas, nisi gemina sanctæ regenerationis gratia? Nunc enim regenerata per primam resurrectionem, id est, per Christi baptismum, in nouitate vitæ ambulat, tunc aūt, cum factum fuerit, quod præsens visio præscribit, regenerata erit per secundam resurrectionē, de qua ipse Christus: In regeneratione, inquit, cū sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, &c. Erit ergo tunc vere noua tam in corpore q̄ in anima. Talem vidi, inquit, descendentem de cælo, & exponens quid dixerit, addidit: [A Deo paratam.] Non enim sibi arrogat, id quod est illa ciuitas sancta, sed à Deo se accepisse, non suis meritis, sed cælesti gratia, semper meminit, & sempiternas agit gratias. Quomodo paratam à Deo? [Sicut sponsam, inquit, ornatam viro suo.] Multum per omnia ciuitas hæc prædicatur dissimilis ciuitati illi magnæ meretrici. Illa nāq; in habitu meretricis sedens super bestiam coccineā, plena nominibus blasphemiæ, prostituta & fornicaria patenter arguitur, prostituta dæmonijs, fornicata cum regibus. Hæc autē vni viro suo, vni Deo suo pudicè ornata pronunciatur, & sicut sponsa, videlicet iam præparatas ingrediendo ad nuptias, adultera illa meritas mortis & inferni subeunte pœnas. Sequitur. [Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum illis: Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit, eorum Deus.] Verè magna & delectabilis vox ista, quam sanctam ciuitatem, & sponsam suam ipse, qui sedet in throno, dignam demonstrat atq; commendat. Neque enim illa vnquam commendauit seipsam, atque idcirco dignū est, vt vir suus, Deus

Supr. 14

CAP. XXI.

Rom. 6.

Mat. 19.

suus commendet illam. Econtra meretrix illa corruptis & corruptoribus suis semetipsam com-
mendat, semetipsam corde & ore proprio apud illos in malis proprijs magnificat: Nam in frōte
eius nomen scriptum, mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationū ter-
ræ. Item ipsa in corde suo dicit: Sedeo regina & vidua non sum, & luctum non videbo: Hæc
autem non semetipsam commendat, sed Deus suus, vir suus, sedens in throno magna voce illā
commendat. [Ecce, inquit, tabernaculum Dei cum hominibus & habitabit cum eis.] Ecce de-
monstrantis aduerbium, magnum est magnæ gratulationis indicium lætantis ore prolatum,
Psa.103. quia quemadmodum Psalmista dicit: Lætabitur dñs in operibus suis: Hoc nanq; tabernaculum
opus domini est, vniuersa ornamenta eius abintus & deforis pulchra sunt opera dñi digna præ-
conia demonstrantis dñi digna lætitia cordis dñi, vt sicut iam dictum est, propheta testante, læ-
Gene.2. tetur in illis. Ex quo formato homine primo costam de latere eius tulit, & ædificauit eam in mu-
lierem, extunc Deus hoc tabernaculū suum ædificare nō desiit, aut desiuit donec cōpleat, & di-
cat: Ecce tabernaculum Dei. Porrò quod addit cum hominibus, idem est ac si dicat ex homini-
bus: Totum nanq; hoc tabernaculum ex hominibus ædificatū est. Vnde & lapides viui dicun-
tur, tunsionibus, pressuris expoliti, & suis quiq; locis per manū artificis Dei bene dispositi. Quō
aūt & Deus habitabit cum eis, nisi quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis, Deus ho-
mo factus secundum veritatē naturæ est, & semper erit vnus ex nobis? Et quia per passionē au-
tor salutis nostræ cōsummatus rectè dictum: [Et ipsi populus eius erunt.] Et quia ipse qui possi-
det, eorū quos possidet, possessio est, addit adhuc: [Et ipse Deus cū eis erit eorū Deus.] Sequitur:
[Et absterget Deus omnē lachrymam ab oculis eorū, & mors vltra nō erit, neq; luctus, neq; cla-
mor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt.] Mira veritatis assertio: absterget, inquit, Deus
omnem lachrymam ab oculis eorum: Magnificentius exprimi non potuit multitudo consola-
tionis, quæ in isto seculo flentibus, illic reposita est sanctis & electis Dei. Huiusmodi nanq; dictio
à similitudine tracta est matris, quæ paruuli sui fletum non sustinens oculos eius, & faciem manu
tergit, mulcet osculis. Pro intimando nobis tanto affectu suo idem Deus in propheta inter cæ-
Esai.66. tera dicit: Pueri eorum in humeris portabuntur, & super genua consolabuntur. Statimque ad
ipsos paruulos apostropham facit, & dicit eis idem gratiæ spiritus: Quemadmodum mater con-
solatur filios suos, ita & ego consolabor vos, & in Hierusalem consolabimini, &c. Frustra au-
tem de oculis fletus abstergi videretur, nisi etiam ipsa flendi causa tolleretur. Rectè protinus se-
quitur, & dicit: [Et mors vltra non erit.] Nomine mortis vniuersas breuiter comprehendit
angustias mortalitatis. Ac si dicat. Et meretrix illa, quam de sanguine sanctorum ebriam vi-
disti, nequaquam vltra quicquam de sanguine illorum bibere poterit, quippe qui nec vllo mo-
do vltra iam poterunt mori. Sublata autem morte consequenter & luctus tollitur. Ait ergo:
[Neq; luctus, neq; clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt.] Statimq; sequitur: [Et
dixit qui sedebat in throno: Ecce noua facio omnia.] Hoc ille dicit, cuius dixisse fecisse est. Noua
Esai.64. 1.Cor.2. erunt omnia, quia talia erunt, quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen-
derunt, quæ præparauit Deus diligentibus se. Illa prima. Omnia vetera, omnia mala abierunt,
mors, & luctus, & clamor, & dolor: & hæc omnia noua, omnia bona, ordine recto succedunt.
Non ita autem in processu illius meretricis, sed quid? Omnia bona illius prima abierunt, pur-
pura eius, aurum eius, lapides pretiosi eius, margaritæ eius, omne lignum thinum eius, omnia
vasa eboris eius, & cæteræ diuitiæ eius, quæ superius pereuntes referuntur, & deinde ordine suo
succedunt, mors, & luctus, & fames, & combustio ignis sulphurei, & pro omnibus his semel &
iterum, ac tertio, væ, væ, væ, conclamatur illi. [Et dicit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissi-
ma sunt & vera.] Ipse qui sedet in throno, qui omnia faciendo dicit, & dicendo facit ore suo,
dicit mihi scribe, munere suo facit hoc vt sciam, & dignus sim scribere apostolica simul & euan-
gelica autoritate. Et quare scribere debeam subiuncta testificatur causa, quia hæc verba, inquit,
fidelissima sunt & vera. Fidelissima, videlicet in promissione bonorum, vera in comminatio-
ne malorum, quæcunque præcedenti loco conscripta sunt in apparatu terribili simul & expe-
ctabili sedentis super thronum. [Et dixit mihi: Factum est.] Ipse qui primo aduentu suo iuraue-
rat, siue iurare visus fuerat superius, per viuentem in secula seculorū, quia tempus amplius nō
erit, sed in diebus vocis septimi angeli cum cœperit tuba canere consummabitur mysterium
Dei, sicut euangelizauit per seruos suos prophetas, idē hic in præsignatione secundi aduentus sui
Luc. 16. dicit: Factum est. Quid est enim dicere factū est, nisi mysterium Dei consummatum est? Ergo
factum est, consummatum est tempus pœnitentiæ siue commutationis amplius non erit. Chaos
enim magnum firmatum est inter Babylonem illam meretricem damnatam & Hierusalem istā
ciuitatem sanctam, Dei sponsam, vt nec illius tormentum aut luctus vltra mitigetur, nec istius
gaudiū vel ornatus amplius diminuatur. Hoc dicto confestim pulcherrimo quasi epilogo vtitur
dicendo sic: [Ego sum α & ω initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gra-
tis: Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem & incre-
dulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus
menda-

mendacibus, pars illorũ erit in stagno ardẽti igne & sulphure, quod est mors secunda.]Breuiter
nãq; ea dequibus hactenus sermonẽ feci, vel q̃uũ huic imagines ostẽdit, quæ & verba fidelissima
atq; vera pronũtiauit. s. de bonis eorũ q̃ à dextris, & de malis eorũ, qui in illo iudicio statuentur à
sinistris. Nã quod ait: Ego sitiẽti dabo de fonte aq̃ viuę gratis, qui vicerit possidebit hæc, & ero
illi Deus, & ille erit mihi filius: fidelissima sunt verba his reposita, qui à dextris erũt, q̃ sequuntur:
Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idolola-
tris, & oĩbus mẽdacibus, pars illorũ erit in stagno ardẽti igne & sulphure, quod est mors secunda,
verba sunt vera in eos qui à sinistris erunt. De quorũ oĩm fidelitate ac veritate ne quis dubitet,
suã autoritatẽ ipsa q̃ loquitur veritas, mira cũ grauitate interponit dicẽdo: Ego sum α & ω, initiũ Supra.2.
& finis. De ista fuimet quadã descriptione iã initio dictũ est, vbi idẽ ait: Ego sum α & ω, principiũ Esai.11. Psal.18.
& finis. Veraciter oĩa hæc, quæ hac vltima periocha dicta sunt, eo modo dicta sunt vt plena sint
timoris, & secundũ hæc opera sua, vel iudicia sua spiritus sanctus rectè dicitur, & est spiritus ti-
moris dñi. Hic timor domini sanctus est, quia oẽs sanctos & electos Dei timoratos facit. Timora
tos inq̃, nõ timidos oẽs illos facit, quia q̃tumcũq; in sctĩtate profecerint, cõsiderãtes veritatẽ atq;
seueritatẽ tremẽdi iudicij, timẽt & tremũt adhuc: nec enim sese cõprehẽdisse arbitrãtur, & nihilo-
minus fortes sunt, & currũt vt cõprehẽdant, quod timidi nõ faciunt. Timidi nãq; dicũtur & sunt, 1.Cor.9
qui neq; fidẽ neq; spẽ habẽt futurorũ, & tunc demũ rectè timidi dicuntur, cũ de promissiõibus Dei
dubitãtes nihil forte propter spẽ vitæ, nihil arduũ propter præmiorũ fiduciã aggrediũtur. Idcirco
rectè p̃senti loco timidi cũ incredulis sociãtur: & sicut incredulorũ, ita timidorũ quoq; pars in sta-
gno ardẽti fore denũtiatur. Et hæc quidẽ retributio iustitię est, illa aũt donatio gratiæ, q̃ sanctis
promittitur in remuneratione. Proin cũ dixisset: Ego sitiẽti dabo de fõte aq̃ viuæ, addidit gratis:
quia nimirũ hoc ipsum quod sitit operãdo, quod operatur sitiẽdo, & desiderãdo ad Deũ, quẽad-
modũ desiderat ceruus ad fontes aquarũ, totũ muneris est diuini, muneris gratuiti. Ipse enĩ & gra Psal.41.
tis nos fecit, & gratis anteq̃ essemus oẽs, sanctos suos ad vitã prædestinauit, & cum perissemus in Rom.8.
Adã, itidẽ gratis nos vocauit, atq; à peccatis regenerãte Christi gratia iustificauit. Cõsequẽter igi
tur & illud gratiæ erit vel est, q̃ vocatos atq; iustificatos magnificauit illa magnificatiõe vt sint
filij Dei, quẽadmodũ dicit: Et ero illi Deus, & ille erit mihi filius, & bibẽt de fonte aquæ viuæ, ita
vt inebrientur, quemadmodum Psalmista dicit: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & tor- Psal.35.
rente voluptatis tuæ potabis eos: quoniã apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumẽ.

VNDECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOAN-NIS APOSTOLI, COMMENTARIO-RVM LIBER XII.

SEPTEM spirituum Dei opera spectauimus, quæ vel qualia cũ genere huma
no operati sunt ab initio vsq; ad finem seculi, singuli ordine suo, à primo qui est
spiritus sapientiæ, vsq; ad vltimũ eiusdẽ ordinis spiritũ timoris Domini. Nam,
sicut alias dictũ est, nobis quidẽ ascẽdentibus ad Deũ, primus in ordine est spũs
timoris Dñi, testãte scriptura cum dicit: Initiũ sapientiæ timor Domini. Sed de- Psal.110.
scẽdenti ad nos gratia cælesti, alius in propheta cõputatur ordo eorundẽ spiri-
tuum dñi, cum de flore qui de virga prodeunte ex radice Iesse ascẽdit, loquẽs ita
dicit: Et requiescet super eum spũs dñi, spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spũs cõsilij & fortitudinis, Esai.11.
spũs sciẽtiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris dñi. Horum ergo spirituum opera secundũ
sanctarũ autoritatẽ scripturarũ requirentes spectauimus, & pro posse scrutati sumus septẽ perio-
chas, determinando secundum eosdẽ spiritus, quoniã ab ipsis gratiã & pacẽ nobis annunciabat
scriptor libri huius in Chr̃o Iesu dicẽs in initio: Gratia vobis ab eo qui est, & qui erat, & qui vẽtu- Supra.1.
rus est, & à septem spiritibus, qui in cõspectu throni eius sunt, & ab Iesu Christo, &c. Nunc tãdem
in calce visionis siue reuelationis huius vniuersitas huic Ioãni demõstratur totius operis, q̃ Iesus
Christus tot impẽsis, tot spirituum suorum gratijs vel donis ædificauit. s. ciuitas sancta Hierusalẽ,
q̃ est ecclesia Dei, nõ qualis in ista peregrinatione est, vel qualis in vltimo iudicio stabit à dextris,
sicut pauloante dictũ est, nõ sine aliquanto timore donec transeat furor Domini, quo in ignem
æternum mittentur sinistri: sed qualis post iudiciũ in gloria æterna erit, sola & tota alienis om-
nibus foras missis, perfruens visione Dei. Hoc ita incipit: [Et venit vnus de septem an-
gelis habentibus phyalas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecum dicens: Ve-
ni, ostendam tibi sponsam vxorem agni: & sustulit me in spiritu in mõtem magnum & altum,

& ostendit mihi ciuitatem sanctã Hierusalem descendentẽ de cælo à Deo, habentem claritatem
Dei.] Vnus iste de septem angelis, vnus est Christus, qui in omnibus eisdẽ loquitur angelis.i.præ
2.Co.13 dicatoribus sanctis, quẽadmodũ dicit quidã illorum apostolus Paulus. An experimentũ quæri-
tis eius qui in me loquitur Christus? Hic vnus, futurũ erat vt veniret ad istum dilectum suũ Ioan-
nem, & appareret illi cum discipulis suis, sicut in peruulgata assumptionis eius historia legis, di-
cens: Veni dilecte mi ad me, quia tempus est vt epuleris in cõuiuio meo cum fratribus tuis. Hoc
ergo præsignans iste vnus de septem angelis locutus est, ait, mecum dicens: [Veni, ostendã tibi
spõsam vxorẽ agni.] Qui enim hæc dicit: epulas vtiq; nuptiales illic esse innuit, de quibus, vt iã
dictum est, dicendũ huic erat, quia tempus est vt epuleris in cõuiuio meo cum fratribus tuis. Spõsa
quippe est in conuiuio nuptiali. Quare aũt vtrunq; dixit, & sponsam, & vxorem agni? Videlicet,
quia coniugiũ agni, & vnicæ ecclesiæ eius virginale est: etiam illic vbi iam vxor erit in plenitu-
dine voluptatis, sponsa nihilominus permanebit, quia nimirũ in illa beata copula semper vxor
cum filijs, semper virgo erit permanentibus nuptijs, & spõsalibus festis. [Et sustulit me, inquit,
Dani. 2. in spiritu in montem magnum, & altum.] Verè qui ad visionẽ diuinitatis transfertur quod huic
futurum erat, sicut iã diximus, in magnã altitudinẽ altamq; magnitudinem montis æterni sustol
litur. Mõs quippe iste Christus est, qui tanquam lapis modicus de monte excisus sine manibus. i.
in humilitate nostræ conditionis de virgine natus creuit, factusq; est mõs magnus, & impleuit
orbem terrarum, creuit ascendendo super choros angelorum, dominus oĩm cælestiũ terrestrium
Phili. 2. & infernorũ. In montẽ hunc magnum & altum sustulit me, ait, & ostendit mihi ciuitatem sanctã
Hierusalem. Ergo super istum Christum ciuitas Christi fundata vel ædificata est. Hoc ita verũ
Esai. 28. est, vt per prophetam quoq; Deum legamus dixisse de illo: Ecce ego mittam in fundamentis Siõ
lapidem summum, angularem pretiosum, in fundamento fundatum. Sed & ipse lapis in Euan-
Mat. 21. gelio cõtra scribas & pharisæos, Psalmistæ pro semetipso vtitur testimonio cum dicit: Lapidem
Luc. 20. quẽ reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Rectè ergo super montem ciuitas
Psal. 117 ostenditur, quæ super ipsum Christum ecclesia Christi fundata esse cognoscitur, mira ædifica-
tione, mira fundamenti & lapidum positione. Omnis nanq; ædificatio cuncta ædificia ciuitatũ
siue domorum, quæcunq; in hoc mundo sunt lapidem fundamenti habent deorsum infimum &
parietem sursum. Hæc autem ædificatio vel ciuitas quæ hic in spiritu ostenditur, fundamentũ
sursum habet altissimum, vnde pendet omnis structura parietum, omnis spes & amor populo-
rum fidelium, tam Iudæorum qui priores fuerunt, q̃ gentilium qui posterius ædificati sunt. Hãc
ciuitatẽ dicit sanctã, & nuncupat Hierusalem, quia sancta est ecclesia sponsi sui sanguine sacrata,
æternæ pacis possidens, & possessura visionem. Vnde ad eam in Psalmo loquitur spiritus san-
Psa.147 ctus: Lauda Hierusalem Dominum, lauda Deum tuum Sion. Quoniam confortauit seras por-
tarũ tuarũ, benedixit filijs tuis in te, qui posuit fines tuos pacem. Eam dicit: [Descendentem de
cælo à Deo.] Vt supra iã dixerat: Descendentem, inq̃, nõ cadentem, vt cecidit ille angelus, & fa-
ctus est diabolus & Satanas. Cadere nanque superbiæ est, descendere humilitatis, in quo semper
1.Co. 15 descẽsu se continens illa Hierusalem in æternum stabit sciens, quia quod est, non suis viribus est,
aut meritis, sed gratia Dei, quæ cum Christo de cælo descendit. Talis descensus gloriosus est, &
in magna claritate sublimis. Cùm ergo dixisset, descendentem de cælo, rectè subiunxit: [Ha-
bentem claritatẽ Dei.] Pulchrè nimirum descendit quæ in ipso descensu, in ipsa humilitate de-
scensus sui claritatem habet Dei. i. similis est claritati Dei. Clarissimum quippe Deum videndo
ipsa quoq; secundum similitudinem eius resplendet, & clarissima est. Hinc in epistola sua hic
1.Ioan.3 idem Ioannes ait: Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, quod erimus: scimus
Phili.3. quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Nec verò solummo-
do in anima, verum etiam in corpore habebit claritatem Dei. i. claritatem, qua post resurrectio-
nem suã clarificatũ est corpus filij Dei. Sic enim apostolus dicit: Vnde & saluatorẽ expectamus
Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ cor
pori claritatis suæ. Hoc ipsum præsenti loco amplius astruit, cum protinus subiungit: [Lumen
eius simile lapidi pretioso, tanquã lapidi iaspidis, sicut crystallum.] Nã ac si quæreres, quomodo
dixerit habentem claritatem Dei, lumen eius simile lapidi pretioso. i. Christo, qui vtiq; lapis di-
citur, & pretiosus est. Porrò hæc similitudo in diuersi generis lapides duos dispertitur dicendo,
tanquam lapidi iaspidis, sicut crystallum. Non enim ex vna re, sed ex duabus ecclesia Deo vel
Christo similis efficitur. i. non ex fide tantum, sed ex fide simul & virtutum operibus. Per iaspi-
dem ergo virtutũ pulchritudinem: per crystallum fidei, quam in baptismo percepit, conserua-
tam intelligimus puritatem. [Et habebat murum magnum & altum, habens portas duodecim,
& in portis angulos duodecim.] Murus magnus & altus est illi æterna firmitas incorruptibilis
præsidij, vbi suos quisque fidelium thesauros securus reponere possit. Vnde ipse Dominus
Mat.6. & rex ciuitatis huius dicit in Euangelio suo: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quo fur non
Luc.12. appropinquat, siue vbi fures non effodiunt, nec furantur. Murus iste chaos illud est, de quo
pater Abraham sepultus in inferno verissimè dicit: Et in his omnibus inter nos & vos chaos
magnum

magnum firmatum est, vt hi qui volūt hinc trāsire ad vos nō possint, neq; inde huc transmeare. Luc.16
Porrò XII. portę eius XII. apostoli sunt, qui pro officio quo hic nobis regnū Dei prædicādo ape-
ruerūt, & ianuæ nobis ad vitā extiterunt, honorē illic ampliorē habebūt quanto ampliorem in ci
uitatibus habēt portæ honorē siue pulchritudinē à cætero ambitu murorum. In his portis anguli
XII. vniuersi sunt doctores quicunq; ædificationi ecclesiæ studentes, eiq; voce & literis seruien-
tes, fidei & autoritati institerunt atq; innisi sunt apostolorum XII. [Et nomina scripta quæ sunt
nomina XII. tribuum filiorū Israel.] Ipsi nāq; apostoli XII. nominati & inclyti sunt filij spiritalis
Israel. i. Christi, cuius in typū pater Iacob siue Israel carnaliter XII. genuit filios, XII. tribuum pa-
tres. Ergo & XII. apostoli Christi, & XII. tribus Israel, XII. ciuitatis huius portæ sunt, sed modo di
uerso. Apostoli nāq; in re, tribus verò Israel in significatione. Quod vt cōpendiosius clarescat,
vide quid sequitur: [Ab oriēte portæ tres, ab austro portæ tres, ab aquilone portæ tres, & ab
occasu portæ tres.] Hoc de spiritali quæ per apostolos cōsummatur positione necessario intelli-
gitur. Porrò in profectione XII. tribuū filiorū Israel ascēdentiū ex Aegypto talis ad imperiū do- Num.2
mini positio castrorū extitit, vt ad orientem tribus tres, ad meridiē tribus tres, ad occidentē tri-
bus tres, & ad aquilonē castra metarentur tribus tres. Itaq; cū de signatis XII. portis dixit: [Et no
mina scripta quæ sunt XII. tribuū filiorum Israel.] Pulchrè diligēter lectorē ad significatiuā illā
castrorū positionē mittit, memorē simul quid huic sponsæ suæ, huic ciuitati sanctæ Hierusalē di-
cat in Canticis: Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum Canti.6
acies ordinata. Itē: Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea. Vt autem de
spiritalium positione portarū cœpta percurramus, quid sibi vult quod ait, ab oriente portæ tres,
ab austro portæ tres, ab aquilone portæ tres, & ab occasu portæ tres: nisi quia sancta apostolica
fides in trinitatis nomine cōsistens per ministeriū illorum excepit nos ab omni gente & natione,
ab omni sexu & ætate venientes? Amplius aūt hæc plagarū mundi distinctio in his statibus vti-
liter intelligitur, pueritiæ, adolescētiæ, iuuentæ atq; senectæ, vt hoc sit ab oriente, ab austro siue
meridie, ab occasu atque ab occidēte ternas portas patere ab omni ætate, quacunque ætate quis
cōuertatur, euangelica atq; apostolica regula indifferenter aditum in ciuitatem sanctā. i. ecclesiā,
per fidem sanctæ trinitatis patuisse. Nā per orientē pueritia, per meridiē adolescentia siue iuuen-
tus feruida, per occidentē ætas perfecta, per aquilonē rectè intelligitur senectus decrepita. Vnde
quidam Christianæ scolæ versificator insignis ita dicit: Seu pueros sol primus agat, seu feruor
ephœbos Accendat, nimius seu cōsummabilis æui Perficiat lux plena viros, siue algida Boreæ
Aetas decrepitam vocet ad pia sacra senectā. Occurrit trinum, quadrina ad cōpita numē. Non
aūt hæc idcirco dicuntur, quod illic iam post iudicium susceptio futura sit venientium, sed quia
quāuis cesset suscipiendi officium, ordo tamē & meritū perseuerat eorum, qui toti mundo prædi-
cātes, suo labore oēs gentes, vniuersas ætates ad vnam fidem collegerunt & susceperunt. Sequi-
tur: [Et murus ciuitatis habēs fundamenta XII. & in ipsis XII. nomina XII. apostolorū & agni.]
Iidem apostoli qui portæ ipsi ciuitatis huius & fundamenta sunt. Nā super fidem illorum funda-
ta est ecclesia Dei, veruntamen ita vt fundamenta ipsorū Christus sit. Deniq; ab hoc fundamento
vnico, ipsi fundamenta sic dicuntur, quomodo vnus idemq; primus eorū à petra, quæ sine dubio
Christus est, dictus est Petrus. Idcirco cū dixisset, & in ipsis fundamentis XII. noīa XII. apostolorū
cōpetenter addidit, & agni. Etenim quæcunq; scripserunt, quibus videlicet scriptis eorū tanq̃ fun
damentis, vniuersum fidei Christianæ & doctrinæ ecclesiasticæ innititur ædificiū, nō de suo scri-
pserunt, sed de plenitudine agni acceperunt, & verbis eius euangelicis tota intētione inhæserunt
atq; institerunt. Ista sunt fundamenta & istæ portæ, de quibus spiritus sanctus in Psalmo dicit:
Fundamēta eius in mōtibus sanctis, diligit Dominus portas Siō super omnia tabernacula Iacob. Psal.86.
Est enim sensus: Sancti montes. i. apostoli, per fidem & doctrinā fundamenta erunt gloriosæ ciui
tatis Dei, iidemq; & portæ eius, quia per prædicationem & miracula illorum intrabitur in illam
Siō. Portas istas diligit dominus super omnia tabernacula Iacob. i. plus q̃ oēs militātes sibi in pri
ori populo. Licet enim Moses & alij prophetæ sanctè & iustè vixerint, & nimiæ sanctitatis & fi-
dei fuerint, eorum tamen merita apostolorum dignitas excellit, qui nō solū rectè vixerunt, sed
etiā ipsum dominū (quem illi à lōge prædixerāt, corporali præsentia viderunt, ac dulcissimæ præ
dicationis eius interiori pastu refici meruerunt, suā quoq; crucem tollētes eius vestigia secuti sunt,
nuntiantes pacem in morte eius hominibus datā vbiq; terrarū. Quāuis autem hic in his funda-
mentis noīa tantū apostolorū scripta dicātur, & nō etiā prophetarū, tñ & prophetæ ciuitatis hu-
ius fundamenta sunt: sic enim in vno ex istis fundamentis. i. Paulo apostolo legimus scriptū: Iam
nō estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorū & domestici Dei, superædificati super funda- Ephe.2.
menta apostolorum & prophetarum. Et illi quidē etiā tempore priores q̃ apostoli fuerunt, sed
nobis superædificatis vel superædificātibus sic semper fuit & est ædificandum, vt prophetas le-
gendo aut disserendo quæcunq; illi scripserunt aut locuti sunt, cuncta studiose ad apostolica cō-
portemus fundamenta, & nihil de illis sentiamus nisi quod per apostolos conscripta tā euange-
licis quam epistolaribus libris euāgelica probat ac recipit veritas. Ergo etiam prophetæ fun-

damenta quidem sunt, sed apostoli fundamēta fundamētorū, Christus aūt fundamentū oim fūdamentorū, qui hic agnus dicitur, iccirco videlicet, quia fundamēta hæc oīa maximè fundamento innituntur passionis eius, propter quā Christus dn̄s dicitur agnus. Sequitur: [Et qui loquebatur mecū habebat mensurā arundineā aureā, vt metiretur ciuitatē & portas eius & murum. Et ciuitas in quadro posita est. Lōgitudo eius tanta est quanta latitudo, & mensus est ciuitatem de arūdine per stadia XII. milia: longitudo, & latitudo, & altitudo eius æqualia sunt: & mensus est muros eius, CXLIIII. cubitorū mensura hominis, quæ est angeli.] Mensor iste nimirum gratiarū di-
Ioan. 1. 1. Cor. 12 stributor earūq; remunerator est. Ipse est enim de quo Ioānes Baptista loquitur: Et de plenitudine eius nos oēs accepimus & gratiā pro gratia. Prius enim in hac vita gratiā dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & post in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia bene expensa retributionis æternæ præmia recompensat. Vnde notandū, quia præsenti loco mensoris huius
Sup. 11. mensura, & arundinea dicitur, & aurea. Porrò superius quodam loco cum diceret hic Ioannes: Et datus est mihi calamus similis virgæ, dicens: Surge, & metire templum Dei, non dixit quod calamus ille esset aureus. Illic nanque significabatur quo necessarium ecclesiæ Christi euangeliū erat scripturus, in quo, videlicet scribendi ministerio, præsens est labor, futura autem remuneratio, quando pro illa bene expensa gratia, reddenda speratur gratia, non qualiscunq;, sed aurea .i. locupletissima, vt, videlicet illic perfectè cognoscat, qui hic fideliter scripsit aut docuit: quod ex parte cognouerat, hoc in isto significat mensura arundinea, mensura aurea. Nimirum prius quando his, de quibus nunc sermo est, apostolis, imo & prophetis multisq; patribus sanctis dabatur prædicandi vel scribendi gratia siue autoritas, mensura erat tantū arundinea. Tunc autē vbi, sicut iam dictum est, gratia redditur pro gratia, rectè mensura & arūdinea est & aurea. Sed
Psal. 67. nunquid soli remunerabuntur hi qui facultatem vtiliter acceperunt in scripturis sanctis? Solet nanque per arundinem scriptura significari, vt illic: Increpa feras arundinis, id est, compesce hæreticos ferociter corrumpentes scripturas veritatis: arundine nanque codices conscribuntur. Nunquid ergo soli in illa ciuitate remunerabūtur principes illi, qui scripserūt, & nō etiā cæteri, qui talem gratiā nō acceperunt? Imo & cæteri quicunq; scripturis sanctis obedierunt. Ait enim: Vt metiretur ciuitatem, & portas eius, & murum. Murus nanque cuius & portæ & fundamenta sunt, vniuersitas est electorum, qui tanq; lapides viui super fundamenta hæc superædificati sunt, ad quandam similitudinem lapidum materialium glutine cōgruo sibimet in structura
1. Pet. 2. 1. Cor. 2. manufacta cohærentium. Omnes omnino propriam mercedem accipient, singuli secundum suum laborem, & secundū mensoris gratiā cū qua laborauerunt. [Et ciuitas, inquit, in quadro posita est.] .i. summa omniū illic pax & concordia est, nec opus erit amplius, vt de pace cōmo-
1. Cor. 1. neantur, verbi gratia, quatenus idipsum dicant omnes, & nō sint in eis schismata. Oēs spōte quasi naturaliter ibi sunt concordes, sicut in quadro ædificio parietes, siue anguli omnes sunt æquales. Hoc ipsum verbis alijs repetit, cum dicit continuo: [Longitudo eius tanta est, quanta & latitudo.] Amplius autem cum protinus addit: [Et mensus est ciuitatē de arundine per stadia XII. milia.] Vt totidem stadia per quatuor partes intelligas, addit adhuc: [Longitudo & latitudo eius æqualia sunt.] Addit tamen & altitudinem, de qua postmodum dicemus. Itaq; cū in ambitu ciuitatis stadia XII. milia perspicias, ipsa aūt ciuitas quadra sit, facilè potes aduertere quot stadijs latera singula demetiantur. i. tribus milibus. Sed quomodo stabit id quod sequitur, & mensus est muros eius CXLIIII. cubitorū, quod longè minus est q̄ tria milia stadiorum? Posset hoc dictum videri de altitudine murorū, quod, videlicet muri CXLIIII. cubitus tenderent in altum, si non dixisset, quia longitudo, & latitudo, & altitudo ciuitatis æqualia sunt. Erat autem, vt iam diximus, tam longitudo quàm latitudo trium milium stadiorum, quod longe superat quantitatem CXLIIII. cubitorum. Igitur murus hic est alius: longè enim alia, longe minor huius quantitas est: neq; enim hoc vel suspicari licet, quod hic quidem cum dicit: Et mensus est muros eius CXLIIII. cubitorum quodcunq; latus quadræ ciuitatis: illic autē, vbi dixerat: Et mensus est ciuitatem per stadia XII. milia, aream intelligere debemus eiusdem ciuitatis. Geometricalis nanque disciplinæ ratio sic habet, quia omnis tetragonus æqualiter latera habens, vnum latus multiplicat in se & ea semel multiplicatione aream suam implet. Porrò quantitas hæc CXLIIII. cubitorum in semetipsam ducta, vix quippiā vltra XV. stadia complet. Quàm longè hoc à XII. milibus stadiorum minus est? Igitur alius, vt iam dictum est, hic, atq; alius ille ciuitatis murus est: quod qualiter in ciuitatibus manufactis fiat, vt intra murum ampliorē murus angustior contineatur, nostra demonstratione non indiget. Denique non incongrue quis ædificauerit, si intra ciuitatem, cuius ambitus XII. milia stadiorū sit, arcē fecerit, cuius latus quodlibet CXLIIII. cubitorum sit. De spiritali ædificatione quærendum est, quia nimirum ex ipsa literæ superficie sentire compellimur, quod murus alius breuior inter murum ampliorem contineatur. Quid ergo dicemus, nisi quia quamuis vna ciuitas vna ecclesia sit? Duo tamen sunt ordines ciuitatis, alius eorum qui foris persecutiones passi fortiter sunt præliati: alius eorum, qui bene operando in pace ecclesiæ cursum consummauerunt vitæ præsentis. Stadia nanque pugnan-

pugnantiũ laborem, cubiti significant operantiũ pacem. Mensus est ergo ciuitatem de arundine per stadia duodecim millia. i. remunerauit magnũ & fortẽ illum sanctæ ecclesiæ ordinem, qui in stadio cucurrit, & pugnauit, & per quatuor partes orbis terrarum sanctæ trinitatis fidem testificando: qui numeri. s. quaternarius atq; ternarius partes sunt duodenarii: quater nanque tria, siue ter quatuor sunt duodecim: suum pro eodem testimonio sanguinem fudit, in quo nimirum ordine apostoli sunt & martyres Christi. Huius profectò ordinis murus amplior breuiorem centum quadragintatrium cubitorum interius murũ continet, quia tantorum merita propugnatorũ hoc effecerunt, vt infirmorum multitudo in Christi fide confirmata, bonis operibus insistendo ad eiusdẽ ciuitatis habitationem perueniret. Igitur nihil huic repugnat quod dicitur: Lõgitudo & latitudo, & altitudo eius æqualia sunt, per quam pulcherrimæ quadraturæ figuram consona, & indissociabiliter concors significatur confessio cunctarum quæ illic ascenderunt siue ascendunt tribuum, tribuũ Dñi ad confitendũ nomini Dñi. Lõgitudo ciuitatis consonantiã fidei: latitudo sufficientiã charitatis: altitudo perseuerantiam spei illorũ significat, quæ illic remuneranda est. [Mensura, inquit, hois, quæ est angeli.] Aequales enim, inquit Dñs, erunt angelis, & filii sunt Dei, cùm sint filii resurrectionis. Iuxta literã, cùm dicit: Mensura hois quç est angeli, angelum sibi apparuisse innuit in figura hois. [Et erat structura muri eius ex lapide iaspide, ipsa verò ciuitas aurum mundum simile vitro mundo.] Cum distinctionem facit muri & ciuitatis dicendo, & erat structura muri ex lapide iaspide, ipsa verò ciuitas aurũ mundum, nomine muri firmiores, magisq; spiritalis propositi fideles: ciuitatis aũt appellatione plateas ciuitatis. i. laxioris vitæ, maximeq; laicalis ordinis multitudinem significat: nec mirum quòd plateas ciuitatis aurum fore mundum, siue sterni auro mundo prædicat. Addens, aurum illud sic fore mundum, vt simile sit vitro mundo, quia secularis quoq; vitæ nonnulli sunt summis compti virtutibus, qui & puritate mẽtis, & radio fulgent operis. Nam quia veritatem fidei retinent, rectè mundum dicuntur aurum, quia fides aurea virtus est, imò & auro preriosior, dicẽte Petro Apostolo: Vt probatio vestræ fidei multo preriosior sit auro, quod per ignem probatur. Quia verò sanctam confessionem frequẽtant, & peccata sua non defendunt, sed confitendo aperiunt, rectè vitro mundo simile dicitur hoc aurũ. Quod si quid reprehensile adhuc in eis est, sperandũ est, quia post purgatorium ignẽ fulgidum magis placebit hoc aurum, ita vt totũ aurum sit, quia sicut ait Apostolus, Vniuscuiusq; opus quale sit, ignis probabit, etsi cuius opus arserit. i. peccatũ solubile fuerit, ipse saluus erit, sic tamẽ quasi per ignem. Sequitur: [Fundamẽta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentũ primum iaspis, secũdum sapphyrus, tertium calcidonius, quartũ smaragdus, quintum sardonyx, sextum sardonius, septimum chrysolitus, octauum berillus, nonum topazius, decimum chrysopasus, vndecimum hyacinthus, duodecimum amethystus.] Fundamenta ciuitatis, sicut iam dictum est, apostoli sunt, quia murus ciuitatis, ait superius, habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum, & agni. Ecce autem quàm pulchra sunt fundamenta hæc, quàm pulchri lapides isti, lapides sancti, qui quando voluebantur super terram, contemptibiles videbantur diuitibus huius seculi. Neq; enim pulchritudo illorum tunc parebat in oculis hominum, quando tundebantur & percutiebantur, sed in oculis Domini pulchri erant, vt magis pulchri fierent percussionibus tribulationum poliebantur. Illic pulchritudo & claritas illorum manifesta omnibus est & erit, ita vt quandoq; videntes dicant impii: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii, nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: Quomodo ergo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? Nimirum sicut lapides isti omnes pulchri & pretiosi sunt, diuersa tamen pulchritudine, ita vt nullus eorum vlli alii sit omninò similis: ita sancti apostoli omnes quidem inclyti sunt & gloriosi, diuersa tamen gloria, prout cuiq; superueniens in eos spiritus sanctus contulit: ita vt in distributione gratiarum, quas acceperunt miro modo, similitudo dissimilis, & dissimilitudo sit similis, & habitudo mentis, siue interioris hominis, vbi Christo sunt confirmati, in nullis eorum omninò eadem sit. De naturis lapidum singulorum pleriq; studiosius conscripserunt, singulorum qualitatibus siue coloribus lapidum penè singula diligenter assimilantes merita sanctorum. Sequitur adhuc: [Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt per singulas, & singulæ portæ erant ex singulis margaritis.] Apostoli, sicut iam dictum est, & fundamenta dicuntur & portæ, miroq; modo & in fundamentis pretiosorum nominibus lapidum, & in portis pretiosarum gloriosi prædicantur similitudine margaritarum: Christus enim pretiosus lapis & pretiosa margarita, quam inuentam negotiator sapiens emit, datis omnibus suis: ipse conformes illos faciens sibi hoc dedit illis, vt in fundamentis & in portis margaritæ sint decoris. Decor nanque siue pulchritudo, & gloria portarum per quas ad illam ciuitatem à quatuor mundi partibus venientes introiuimus pulchritu-

Psal. 121. 1. Pet. 1. 1. Cor. 3. Sapi. 5. Mat. 13.

2.cor.1 gloriari potest, spōso suo Christo sic ornata vt sponsa. Vnde sibi cōscius Paulus Apostolus, vna
profectò ex istis portis semper patentibus, Corinthiis loquitur: Nam gloria vestra nos sumus,
sicut & vos nostra in die dñi nostri Iesu Christi. Quod idē est ac si diceret: Tāta nobis charismatū
dona spiritus sanctus cōtulit, tantum tamq; fructuosè nobiscū operata est gratia Dei, vt eertè vo-
bis aduersum Pseudoapostolos liceat gloriari pro nobis. Nihilominus quod cū dixisset, nam glo
ria vestra nos sumus, subiunxit: sicut & vos nostra. Hoc bene atq; cōsonanter præsens litera præ-
dicat, vbi præmisso: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis, cōtinuò subiungitur [Et pla-
teæ ciuitatis aurum mundum tanquam vitrū perlucidum.] Sed & supra dicturus: Fundamenta
muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata, præmisit: & erat structura muri eius ex lapide iaspi-
de, ipsa verò ciuitas aurū mundū simile vitro mundo. Igitur veraciter gloria vestra, inquit, nos
sumus, sicut & vos nostra. i. gloriari vobis licet de collata nobis gratia, & nobis de fide vel cōuer-
satione vestra nostro labore parta, nec in alterutros nobis indecores aut indecentes sumus, sed
Decent. sicut muros ex iaspide, vel ciuitatem auream, fundamenta * deesse ex omni pretioso lapide or-
ornata, sicut itidem aureā ciuitatē portæ ex margaritis cōdecent, sic populum Christianum cō-
decorat principatus apostolorū: itē vicissim tātis apostolis non indecens est talis populi profiteri
principatū. Sequitur: [Et templū non vidi in ea, dñs enim Deus omnipotens tēplum illius est &
agnus. Et ciuitas nō eget sole, neq; luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminat eam, & lucer
na eius est agnus.] Magnifica spe nostrā quæ in hac peregrinatione est, inopiam siue indigentiam
spiritus veritatis cōsolatur, dū dicitur: Et tēplum non vidi in ea, & ciuitas non eget sole neq; lu-
na, dñs enim Deus omnipotens tēplum illius est & agnus, & claritas Dei illuminat eam, & lucer-
na eius est agnus. Quantum enim hoc est vel erit ad comparationem eius, quod de Deo nunc ha
bemus, quod de Deo & Dei filio Iesu Christo nunc videmus? Lapides congerimus, lapides mate
riales sine sensu, & sine aīa cōportamus, & ex ipsis domum cōstruentes, in eisdem vel super eos-
dē nomen Dñi inuocamus, vt cuius faciem videre non possumus, eius saltem sanctū nomen scia-
mus vbi vel quomodo inuocare debeamus. Tunc quia ignorantiam eiusdē quoq; nominis ha-
buimus vel habemus lumen aliquantulum. i. scripturam sanctā nobis adhibemus, vt in ipsa, vel
per ipsam vtcunq; perpendere queamus, non iam quid vel quomodo sit Deus, sed tantū quid nō
sit, & quod nulli creaturæ assimulādus sit Deus. At verò vbi in illa Sion deus deorum videbitur
Psal.83 facie ad faciē, & sicut est, & ipse præsens habebitur intus in nobilissimis, in ipsa substātia animarum
1.cor.13. nostrarū inhabitās & inundās diuinitas sentietur sicut impetus fluminis, sicut torrēs voluptatis, &
exterioribus quoq; oculis (vt de substātia diuinitatis taceā) de cuius visione sparsim disputatum
est à patribus sanctis, vtrū debeat vel possit corporalibus oculis videri, exterioribus, inquam, ocu
lis illud diuinitatis tēplum præsens videbitur, quod pulchrè significatur cum dicitur: [Et agnus
tēplum est illius.] Nā verè agnus tēplum dei, tēplum sanctæ trinitatis est, & erit, secundum fabri-
cā sui corporis, in quo corporaliter habitat plenitudo diuinitatis. Ipse enim dixit: Soluite tēplum
hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Hoc aūt, inqt Euangelista, dicebat de templo corporis sui.
Colos.2 Quo igitur ibi nobis tēplum manu factum, quale hic facimus ad inuocādum nomen dñi, cùm ibi
Ioan.2 præsens cōspiciatur facies dñi, & pulchritudo templi nō manufacti. i. glorificati corporis Christi?
Quo nobis illic solē aut lunā quærere scripturarum, vbi in semetipso, & in corde patris, deus ver-
Psal.18 bum, cuius hic indices scripturæ necessariæ sunt? Nā sicut in psalmo per id quod dicitur: Dies diei
eructat verbum, & nox nocti indicat scientiā, ita & hic per solem & lunam maiorem & minorem
eertè intelligimus scientiā scripturarum, quæ illic necessariæ nō erunt. Alias autem & verè visibi-
libus istis sole & luna ciuitas illa nō egebit, vbi nox nō erit, sed nec dies, vt perpetuus ibi sit, hu-
ius qui nunc per circuitum girat, statione solis indigebit. Nam vt de cætero taceam lumine ciui-
tatis, ipse Dñs in euāgelio dicit: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Quid ergo
Mat.13 sol ad illuminationem illic cōferre poterit, vbi tot quasi soles erunt, quot electi hoīes siue angeli?
Verùm ipse fulgor angelorum ex lumine erit vnius dei, vnde & dicit: [Nā claritas Dei illumi-
nauit eam, & lucerna eius est agnus. Et ambulabunt gentes per lumen eius, & reges terræ affe-
rent gloriam suam & honorem in illam.] Ambulabunt gentes, inquit, atq; hoc dicto, magnifi-
ca contingit atque cōmemorat beneficia vel opera misericordiarum Dñi. Non enim parui pon-
deris aut momenti habet, quòd gentes appellat eos hic, qui ambulant in tali lumine tam glo-
riosæ ciuitatis. Idem est ac si dicat: Illi qui prius erant gentes, ad simulacra muta, inquit Aposto-
1.cor.12. lus, prout ducebātur euntes, qualibus idē ait: propter quod memores quòd aliquando vos gen-
Eph.2 tes in carne, qui dicemini præputium, ab ea quæ dicitur circuncisio in carne manu facta: quia
eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israel, & hospites testamentorum
promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo, &c. Illi, inquam, in tali ciuitate,
in tali ciuitatis lumine ambulabunt facti domestici Dei, & super illorum de quibus iam di-
ctum est, apostolorum fundamētum superædificati. Mirabuntur quippe, & ora ipsorū semper ple
na laudibus gratię Dei, quod de tā longinquo in illam sint ciuitatem congregati, vtpote quos, vt
Psa.106 dicit Psalmus, de regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab aquilone & mari,

subiun

subiungens: Errauerunt in solitudine in inaquoso, viã ciuitatis habitaculi non inuenerunt, &c.
Quorũ tunc eos meminisse iuuabit ambulantes per amplitudinem eiusdem magnæ ciuitatis, &
ob hoc quòd talem ciuitatem inuenerunt, cantare in æternum misericordias Dñi. Nam hoc est
quod hic protinus subiungit: [Et reges terræ adferent gloriam suam & honorem in illam.] Nam Soph.3
reges terræ iidem qui & gentes sunt, omnes enim illic regnabunt, omnes regnum & sacerdotes &5
Christi erunt, & regnabunt in secula seculorũ, & eiusdem regni sui gloriam & honorem adferent
in illam, sempiternas semper agendo gratias illi qui fecit eis hæc, qui glorificauit eos immortali
beatitudine animarum, & honorificauit eos beata immortalitate corporum. [Et portæ eius non
claudentur per diem, nox enim non erit illic.] Magnum magnæ securitatis documentum, quòd
portæ eius non claudentur. Nam per hoc satis insinuatur, quia neq; hostes, neq; fures illic timebuntur.
Fur enim, ait Dñs, non appropinquat. Quandiu hic peregrinamur, oportet vt persæpe
portæ apostolicæ propter hostes Iudæos atq; paganos, & propter fures ac hæreticos claudantur,
& sententiarum vectibus validis obfirmentur. At verò tunc isti nusquã comparebunt, iam
enim cum diabolo & angelis eius missi erunt in ignem æternum. Vt quid ergo portæ claudan- Luc.13
tur per diem? Quod si quæras, nonne saltem claudentur per noctem? Nequaquam, ait, nox enim
non erit illic: nulla verò omninò nox illic erit, neq; spiritalis, quam hic patiuntur oculi cordis;
neq; corporalis, qua hic circumfunduntur oculi corporis. [Et afferent gloriam & honorem gentium
in illam, nec intrabit in illam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium:
nisi qui scripti sunt in libro vitæ & agni] Qui sunt qui afferent in illã gloriam & honorem
gentium, nisi illi qui laborauerunt, & laboris eorum fructus ad gloriam & honorem Dñi
salus est gentium? Ipsi sunt iam sæpè dicti apostoli, quos Christus magister & Dñs eorum instruẽs
ad fructificandum honorem & gloriam gentium dicebat illis inter cætera: Non vos me elegistis, Ioan.15
sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis, & fructum adferatis, & fructus vester maneat. Isti adferent
in illam ciuitatem gloriam & honorem gentium. i. gloriosum & honorificum fructum, quem in
gentibus fructificauerunt regi & dño ciuitatis illius, Deo & agno æterna præsentatione præsentabunt,
& in illa gloria & honore gentium gloriosi erunt: iuxta illud propheticæ veritatis
promissum. Fortitudinem gentiũ comedetis, & in gloria eorum superbietis. Gloriam & hono- Esa.61
rem, inquit, gentium adferent: & non vitiosam gentium conuersationem, propter quam & gẽtes
dictæ sunt. Idcirco subiunxit: [Nec intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens abominationem,
& mendacium.] Quæ pristina erat vita gentiũ. Subintelligitur ergo cùm dicit: afferent
gloriã & honorem gentium, quod soli ex gentibus illic præsentabuntur hi, qui gentilitatis cõtumelias
in gloriã & honorem Dei cõmutauerunt. Paulus apostolus, vt gloriã & honorem gẽtium, 1.cor.6
& nõ etiã aliquid coinquinatũ in illã ciuitatem afferret, loquitur Corinthiis: Nolite errare, neque
fornicarii, neq; idolis seruientes, neq; molles, neq; masculorũ cõcubitores, neq; fures, neq; auari,
neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces, regnũ Dei possidebunt. Ista sunt coinquinata & abomi- Ibidem.
nationum atq; mendaciorum opera, quorum aliquid nõ intrabit illuc: quia qui hæc operantur,
regnum Dei non posidebunt. Quæ autem sequuntur, & hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed
sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in virtute spiritus Rom.8.
sancti, & in spiritu Dei nostri. Ista sunt gloria & honor gentium quæ afferentur in ciuitatem
illam. Igitur gloriam tantum & honorem gentium adferent, & isti gloriosi atque honorifici
ipsi sunt, quos Deus præsciuit atq; prædestinauit, vocauit atq; iustificauit. Isti sunt de cunctis gentibus
immundis excepti, quos intendens, dicit: [Nisi qui scripti sunt in libro vitę & agni.] Item
enim est, ac si dicat: Non intrabunt in eam, nisi quos Deus præsciuit, & prædestinauit, quos & in
Adam prædãnatos, agnus. i. filius Dei vocauit, & per passionem suã iustificauit. Nam idcirco liber
vitæ rectè dicitur etiam liber agni, quia quanuis fuissent in proposito Dei cõscripti, cum benediceret
Deus primis parentibus, dicendo: Crescite & multiplicamini, non poterant post præ- Gen.1.
uaricationem Adæ hęreditatem, ad quam conscripti fuerant, consequi, nisi redempti fuissent
per sanguinem huius agni. [Et ostendit mihi flumen aquæ viuæ, splendidum tanquam crystal- CAP. XXII.
lum, procedens de sede Dei & agni in medio plateæ eius. Et ex vtraq; parte fluminis lignum
vitę afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructus suos. Et folia ligni ad sanitatem
gentium, & omne maledictum non erit amplius.] Ista quæ hic loco vltimo ostendit,
diuitiæ sunt ineffabiles, & deliciæ inæstimabiles gloriosæ ciuitatis, quas oculus non vidit,
nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Istud nanque flumen est abundan- Esa.64
tia lætitiæ & iucunditatis, de quo Psalmista: Fluminis impetus, inquit, lætificat ciuitatem 1.Cor.2
Dei. Et alibi: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis Psal.45. Psal.35.
eos. Et Esaias in consolatione filiorum huius Hierusalem, dicit: Quia hæc dicit Dominus: Esa.66.
Ecce ego declino in eos vt flumen pacis, & torrens inundans glorię gentium. Ergo flumen

tatis beatitudo, nisi iste amor? De isto amore oẽs sancti angeli, & omnes omnium sanctorum vi-
uunt aiæ. Idcirco cũ dixisset: & ostẽdit mihi flumen, bene addidit aquæ viuę. Et quia talis aqua vi
uificando illuminat atq; cõfirmat, bene ait, splẽdidum, addẽdo, tanq; crystallũ. In crystallo nanq;
claritas est simul & firmitas, quæ sunt pulchra vitæ illius insignia, vbi & corda nostra trãsluce-
bunt, & corpora nostra beata immortalitate, & immortali beatitudine firma erunt. Et quia spũs
Ioan.15. sanctus ex euãgelica traditione dñi nostri procedens dicitur, dicit enim: Cùm venerit paracletus,
quẽ ego mittã vobis spiritũ veritatis, qui à patre procedit: bene & hoc ipsum hic nõ tacuit. Ait e-
nim de hoc flumine procedens de sede Dei & agni: hoc enim est quod in fide catholica profite-
mur: quia spũs sanctus à patre & filio procedit. Quod aũt ait: [In medio plateæ eius.] Conuenien
ter dictũ est, & propriè ad exprimẽdas delicias ciuitatis, quia non foras extra ciuitatẽ illã spiritus
sanctus procedit, sed tantũ in medio plateæ ciuitatis. i. in solis electorũ cordibus multũ dilatatis.
Et quidẽ iam ex quo Iesus glorificatus est, flumẽ istud ad nos fluere cœpit, sed nondum apparuit,
neq; hic in vita præsenti apparere potest quid nobis fecerit. Totus processionis eius, qua ad nos
procedere dignatur, illic fructus apparebit, hoc est quod nunc dicit: [Ex vtraq; parte fluminis li-
gnũ vitæ afferens fructus duodecim.] i. Christus, qui elegit & misit Apostolos duodecim. Deniq;
quòd Christus homo factus, & de virgine natus est, ex abũdantia est irrigantis huius fluminis, quia
de spũ sancto virgo cõcepit, & tale nobis de terra virginei vẽtris lignũ ascẽdere fecit. Item quòd
fructus duodecim lignũ istud attulit. i. quòd duodecim Apostolos Christus ordinauit, ex plenitu
Psal.1 dine est huius fluminis, quia spiritũ sanctum illis dedit. Idcirco de hoc habemus in Psalmo: Et erit
tanquã lignũ quod plantatum est secus decursus aquarũ, quod fructũ suum dabit in tẽpore suo.
Quod illic dictũ est in tempore suo, hoc est quod ait hic per menses singulos. i. sine defectu, & in
æternũ. Nunquã enim desinet facere fructũ, quia nunq; deficiet, quæ ex ipso est, remuneratio san-
ctorũ, & quia salus gentiũ, quã fructificati duodecim Apostoli fructificauerunt, Christo attribui-
tur, qui fructificauit in gentibus per illorũ ministeriũ, rectè dictũ est. [Et folia ligni ad sanitatem
gentiũ.] Nã folia ligni verba sunt Euãgelii dñi nostri Iesu Christi, quę recipiẽdo gẽtes æternam a-
nimarũ & corporũ sanitatẽ sibi acquisierunt. Huiusmodi nanq; folia illic nõ deficient aut defluẽt,
quia verba Dei in corde & ore gentium nõ deerunt, imò plenius suggerente amore perpetuam
Gen.3. semper prorumpent in laudẽ. Et quia sub foliis ficus, quibus se operuerunt illi parentes nostri,
maledictũ cõquisitũ est, rectè econtra de foliis ligni huius præmisso, quia erunt ad sanitatem gen-
tiũ, additur: [Et omne maledictum nõ erit amplius.] Huiusmodi lignum & huiusmodi fructus ex
vtraq; parte fluminis esse dicuntur, videlicet pro similitudine visibilis alicuius fluminis deliciosi,
cuius circũ littora irrigua hinc & inde ligna fructifera vel quæq; virentia non sine delectatio-
ne visuntur. [Et sedes Dei & agni in illa erunt, & serui eius seruient illi.] Ipsi qui serui, & qui
seruient illi, sedes Dei & agni in illa ciuitate erunt, & ipse sedebit in eis rex regum & dñs domi-
nantiũ cum Deo patre & spiritu sancto habitans in cordibus eorum. Gloriosa & dulcis seruitus
erit in illa, vbi seruos se esse in suis conscientiis meminerunt eius à quo & per quem, & in quo re-
dẽpti sunt: ille aũt dñs nõ tam dñm seruorũ, aut regẽ seruientium, q̃ patrẽ filiorũ, & amicũ se exhi-
bet amicorũ, nullã aliam exigens seruitutẽ, q̃ ineffabilẽ dilectionẽ tacere à laudibus non valẽtem,
& infinitas gratiarũ actiões pro summis atq; ineffabilibus deliciis habentẽ. Nã quomodo ab eius-
modi seruitute quiescere poterunt? Sequitur enim: [Et videbunt faciem eius, & nomen eius in fron
tibus eorũ.] Nõ ergo illic poterit esse silentium, vbi tã desiderabilẽ faciẽ videbũt, sed sicut scriptũ
Psal.117. est: Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorũ, sempiternæ iubilationis perpetualiter ser
uitium. Et vt perpendas, quanti honoris, quantæ sit libertatis illud seruitium: Et nomen eius,
ait, in frontibus eorũ. Quod vel quale nomen eius, nisi Deus? Dii nanq; nominabuntur, & erũt,
Psal.81 iuxta illud: Ego dixi, dii estis, & filii excelsi omnes. Et hic idem Ioannes: Videte, inquit, qualẽ gra-
1. Ioan.3 tiam dedit nobis, vt filii Dei nominemur & simus. Ergo nomen eius in frontibus eorum. i. filii Dei
nominabuntur & erunt. [Et nox vltra non erit, non egebunt lumine lucernæ, neq; lumine solis,
quoniã Dñs Deus illuminat illos, & regnabũt in secula seculorũ.] Videbunt, inquit, faciem eius,
& ad videndã faciẽ illã non opus erit vt adhibeatur, vt hic ad videndã faciẽ cuiusq; hominis ad-
hiberi oportet lumẽ solis, aut lumen lucernæ, si sol sub terra sit: quia nox vltra nõ erit, dies illic nõ
agente sole alio, sed ipso dño Deo, qui illuminabit illos, qui sol verus & sempiternus est, non ita
vt oriatur & occidat, & nũnc super terrã fulgeat, nũc aũt sub terrã se recõdat, sed ita vt semper in
facies illorũ fulgeat, in mẽtes illorũ semper luceat. Et ne putes aliud esse seruitium illud, quo ser-
uient illi, q̃ libertatem & regnũ. [Et regnabunt, inquit, in secula seculorũ. Et dixit mihi, hæc ver-
ba fidelissima sunt & vera. Et dñs Deus omnipotens spiritus prophetarum, misit angelũ suum
ostẽdere seruis suis, quæ oportet fieri cito.] Vt caput siue principium, ita & finem libri huius vo-
luit esse galeatũ, quatenus munitum sit totũ corpus reuelationũ istarũ, ne quis audeat quasi con-
temptibilẽ refutare, vel abiicere quippiã eorum quæ in hoc libro scripta sunt. Futurum quippe
Supr.1 erat, vesicut iam in exordio diximus, à nonnullis contemneretur, maximè pro sui difficulta-
te, quia solent homines irreuerentes quæcunq; legerint contemnere tanto facilius, quanto
diffi-

difficiliora sunt intellectu. Itaq; sicut in exordio dixerat: Apocalypsis Iesu Christi, quam dedit
illi Deus palam facere seruis suis, quæ oportet fieri cito, ita & hic præmisso: Hæc verba fidelissi-
ma sunt & vera, & Dñs, inquit, Deus omnipotens spiritus prophetarum. i. spûs sanctus, qui in pro-
phetis locutus est, qui vtiq; omnipotens dñs, & omnipotens Deus est, misit angelum suũ ostende-
re seruis suis quæ oportet fieri cito. item sicut vel qua intentione illic dixerat: Beatus qui legit &
qui audit verba prophetiæ huius, & seruat ea, quæ in ea scripta sunt, tempus enim prope est, ita
& eadem intentione vel sensu, dicit hic: [Et ecce venio velociter. Beatus qui custodit verba pro-
phetiæ libri huius.] Hæc vtiq; in persona loquitur Domini Iesu, qui vtiq; quamuis moram face-
re videatur, velociter vẽturus est, & adimpleturus verba prophetiæ libri huius. Item, sicut ad
commendationem libri in initio personam suam semel & iterum ac tertiò diligenter expresse-
rat, primo dicens, & significauit mittens per angelum suum seruo suo Ioanni, qui testimonium
perhibuit verbo Dei, & secundo Ioannes, inquiens, septem ecclesiis, quæ sunt in Asia: itemq; ter-
tio, dicens: Ego Ioannes frater vester, & particeps in tribulatione, &c. Ita & hic personam suam
bene de Ecclesia Christi meritam euidenter exprimit: [Et ego, inquiens, Ioãnes subauditur sum,
qui audiui & vidi hæc.] Igitur quisquis sanctos prophetas recipis, in quibus vel per quos spiri-
tus sanctus locutus est, & euangeliũ verbi Dei quod scripsit Ioannes, recipe & hanc scripturam,
quia spiritus prophetarum misit angelum suum ostendere hæc seruis suis: & qui audiuit & vidit
hæc, ipse est Ioannes. [Et postquam audissem & vidissem, cecidi vt orarem ante pedes angeli,
qui mihi hæc ostendebat. Et dixit mihi: Vide ne feceris, conseruus tuus sum, & fratrum tuorum
prophetarum, & eorum qui seruant verba libri huius: Deum adora.] Hoc iam primo & secun-
do factum & dictum est. Primò, videlicet vbi ostenderat illi angelus damnationem meretricis: &
nunc secundo, vbi ostendit ei beatitudinem gloriosæ ciuitatis, ac perinde satis confirmatum est,
neminem præter Deum debere adorari, hominem siue angelum, quia in ore duorum aut trium Deut. 17
testium stabit omne verbum. [Et dicit mihi: Ne signaueris verba prophetiæ libri huius, tempus
enim prope est.] Ab hinc vsque in finem omnia in persona dicuntur dñi Iesu, & ex ore eius pro-
phetia confirmatur, vt non eam contemnere audeat, quisquis vult esse dñi Iesu. Ne, inquit, signa-
ueris verba prophetiæ libri huius. Quod vni Ioanni dicitur, omni quoq; intelligenti mysteria li-
bri huius dicitur, vt non signet siue claudat, imò quantum potest aperiat, & expediat ad ædifica-
tionem & instructionem audientium, ea quæ in eo continentur, quia tempus prope est. i. cito im-
plebitur, quod in eo scriptum est. Quod cùm ita sit, quid amplius decernendum aut præci-
piendum est? Sequitur ergo: [Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc:
& iustus iustitiam faciat adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.] Ac si dicat: Cum tanta supplicia
impiis, & tanta præmia reposita sunt piis, quanta significat series huius libri, non dubitet im-
pius quin sufficientia suis meritis rependantur, quantumcunq; noceat adhuc, & nõ dubitet iustus
& sanctus, quin condigna suis meritis præmia retribuantur, quantumcunq; iustitiam faciat, aut
sanctificetur adhuc. Sed quomodo dictum putamus: Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordi-
bus est, sordescat adhuc? Nunquid quia noceat & sordescat, verba sunt imperatiua, idcirco no-
cere & sordescere ex voluntate creatoris habet creatura? Non vtiq; vult creator vt nocens aut
sordida sit sua creatura, sed est quando curare debeat quid illa faciat, aut quantum sorde-
scat, sicut scriptum est: Secundum multitudinem iræ suæ non quæret. Quando illud est? Nimi- Psal. 9
rum quando is, qui peccator siue sordidus est, peccatorum & sordium suarum amore atq; de-
fensione Deum exacerbat. Tribus nanq; modis peccatur, ignorantia, infirmitate, superbia. Si per
ignorantiam peccatur, & Deus hoc præuidet, quia cognita veritate sit corrigendus quisquis ille
est, subuenit ignorantię Deus, vt id quod verum est cognoscat homo ignorans & erroneus.
Huius rei exemplum illud est: Venit autem Deus ad Abimelech nocte, & ait: En morieris pro- Gen. 20
pter mulierem quam tulisti, habet enim virum. Illo ad hæc dicente: Domine, num gentẽ igno-
rantem & iustam interficies? Nonne ipse mihi dixit, soror mea est, & ipsa ait frater meus est?
In simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum feci hoc? Dixit ad eum Deus: Et ego
scio quòd in simplicitate cordis feceris, & ideo custodiui te, ne peccares in me, & non dimisi vt
tangeres eam. Apostolus quoq; ideo misericordiam consecutus est, & subuentum est illi su- 1. Tim. 1
perna miseratione, quia ignorans, inquit, feci in incredulitate. Quòd si per infirmitatem peccet
quis, qualis est ille, cuius in persona loquitur idẽ Apostolus: Cõdelector legi Dei secundũ interio- Rom. 7
rem hominem: Video autem aliam legem in mẽbris meis repugnantẽ legi mẽtis meæ, & captiuũ
me ducentem in lege peccati, quę est in membris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de
corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christũ Dñm nostrum. Eiusmodi hominis peccatum
patienter sustinuit Deus, imò etiam dissimulat, sicut Sapientia loquitur, laudando eius miseri-
cordiam: Misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum quæ fecisti, dissimulans peccata ho- Sap. 11

est, & secundum multitudinem iræ suæ non quæret. Talem vtique illum intelligi oportet, de quo hic dicitur: qui nocet noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc, maximè quia non dixit, qui nocuit, noceat adhuc: & qui in sordibus fuit, sordescat adhuc: sed qui nocet, inquit, & qui in sordibus est. Hoc enim idem est ac si dicat: Qui studium nocēdi habet, & suas amat sordes pertinaciter, nemo postquam audierit illum semetipsum descendentem, & eas quæ in hoc libro scriptæ

Amos. 1 sunt, plagas contemnentem, quicquā boni de illo speret, quia scriptū est: Super tribus sceleribus, & super quatuor non conuertam eum: quia postquam tribus sceleribus transcursis, ad quartum quis peruenerit, iam non est spes conuersionis. Primum scelus est, sordes criminum mente ac voluptate tractasse: secundū scelus, easdem sordes actu perpetrasse: tertium scelus, sordes in consuetudinem duxisse: quartum scelus est, easdem sordes defendere. Noceat igitur qui nocet, & sordescat adhuc qui in sordibus est: quia non curat Deus de illo, & iustè derelictus est: quia non vtcunque sorduit, sed sordes suas superbè defendendo in sordibus est. Econtra, qui iustus est & sanctus, id est, qui bonum iustitiæ & sanctitatis studium habet, adhuc iustitiam faciat, & adhuc sanctificetur, bene prouidente Deo, quatenus non ante de præsenti migret seculo, quàm corona

Ioan. 14 eius perficiatur, & mansio illi in domo patris eius, meritorum gemmis atque margaritis perornetur. Hoc præmisso: vt qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est sordescat, & iustus iustitiā faciat adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc, continuò sequitur: [Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundum opera sua.] Nimirum & sic loquitur, vt bene sibi conscius quòd magnæ sit fortitudinis, & inexhaustæ facultatis, ad puniendum noxios, atque sordidos, quantumcunque nocuerint, quantumcunque sorduerint, nihil minus à suis meritis tormenta recepturos, & ad remunerandum iustos & sanctos, quantumcunque iustitiam fecerint, quantūcunque sanctificati fuerint, nihil minus à suis meritis præmia recepturos. Ait ergo: Ecce venio cito, &

Luc. 12. merces mea mecum est. Quamuis seruo malo, noxio atque sordido, inebrianti se, atque percutienti conseruos suos, videatur quòd in tempora longa fiat hoc, ego dico, quia ecce venio, cito venio. Et ne quis de mercede dubitet, merces mea mecū est. Non in manu altera, non in potestate aliena, sed in manu mea, in potestate mea est, & dum venio, mecum venit in potestate mea magna merces vniuersa, ad reddendum vnicuique secundum opera sua. Vnde tibi tanta potestas, tanta sufficientia? Ait: [Ego sum alpha & omega, primus & nouissimus, principium & finis.] Ac si dicat: Inde manus mea non est inualida ad reddendū vnicuique secundū opera sua, quia ego sum ante omnes, & ante secula Deus, & post me non erit alius, quod intelligitur per α & ω, quarū videlicet literarum in alphabeto Græco, altera prima, altera vltima. Nā quid dixerit, ego sum α & ω, exponit dicendo: primus & nouissimus, addendo etiam principium & finis, scilicet à quo omnis creaturę principium est, & in quo creatura rationalis consummatur. Hoc

Sup. 1 idem in initio libri dixerat: Ego sum α & ω, principium & finis, & hic idcirco renouat, vt cætera iam dicta, ne quis adhuc dormitet, aut de ignorantia sese excuset, seu quasi velem scripturæ huius tubam pręamore sordium suarum audire dissimulet. Et addit adhuc: [Beati qui lauāt stolas suas, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem sanctam. Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidę, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.] Nimirum quia nuptiæ agni & sanctæ ciuitatis Hierusalem, (de quibus hactenus splendidę demonstratæ sunt) nuptiæ sunt sanctitatis: &, vt supra dictum est, non intrabit illuc coin-

Mat. 22. Luc. quinatum aliquid, soli illi beati sunt, qui lauant stolas suas, vt habeant vestem nuptialem, maximè vt sint lumbi eorum pręcincti, i. ornatum habeant castitatis, non intentione laudis humanę, sed pro illa expectatione, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, i. vt frui possint verè vitali summæ diuinitatis visione, quo intratur per portas iustitiæ, quæ sunt portæ sanctæ ciuitatis. Sanctam quippe ciuitatem illam oportunè etiam hoc loco edixit subiuncturus. Foris canes, id est,

Prou. 26. 2. Pet. 2 omnes stulti qui ita reuertuntur ad stultitiam, sicut reuertitur canis ad vomitum suum, & venefici qui hominum vitam interficiunt venenis, & impudici, quos nullius pudet turpitudinis, & homicidę, qui vtique humano sanguine sunt polluti, & in oculis Dñi cruenti, & idolis seruientes, qui profectò nullam habent communicationem cum illo, qui vnus & solus verus Deus est, & omnis qui amat & facit mendacium, quales maximè hæretici sunt. Hæc omnia contraria sunt sanctæ ciuitati, & idcirco foris isti, inquit, cui pro imperio satis est dixisse foris. Et continuò subiungit: [Ego Iesus misi angelum meum testificari vobis in Ecclesiis.] Ac si dicatur: Si huius libri autoritatem quæritis, ego sum Iesus autor & dator huius apocalypsis. Non est scriptura hæc à Ioanne, non est ab homine, neque enim ab homine accepit illam, aut didicit, sed me reuelante, qui sum Iesus, & mittente per angelum meum: vt sicut omnes scripturæ diuinæ autoritatis, ita & scripta hæc testificentur, & recitentur vobis in ecclesiis, atque in canonico apice sint. Quæritis quis Iesus ego sim, qui autoritate mea scripturam hanc volo commendatam esse ad testificandum in ecclesiis? [Ego sum radix, & genus Dauid, stella splendida & matutina.] Ac si dicat: Ego sum ille Iesus, qui & dominus & filius sum Dauid, qui secundum hominem passus & sepultus, mane resurrexi à mortuis. Nam quia dominus & creator sum Dauid,

quemad-

quemadmodū testatur ipse dicens in spū: Dixit dominus domino meo sede à dextris meis. Idcirco Psa. 109
radix, & quia filius Dauid natus, vel factus ex semine eius secundum carnem: idcirco genus sum Dauid. Et nunc quidem, qui diu in hoc viuentes per fidem ambulantis, stella vobis sum splendida, & matutina, ex quo resurrexi à mortuis. Tunc autem me solem habebitis, cum in ciuitatem talem, quam audistis, intraueritis: quam claritas Dei illuminauit, quæ non eget lumine solis aut lunæ, propter hoc ipsum, quia illuminauit eam claritas dei. [Et spiritus & sponsa dicit veni. Et qui audit dicat, veni. Et qui sitit veniat, & qui vult accipiat aquam vitæ gratis.] Ego, inquit, misi testificari vobis hæc in ecclesijs, & cum horum testificatione spiritus singulorum vestrorum conscientias conuenit & singulis vestrum dicit: veni .i. crede his qui hic testificantur tibi. Hoc foris sponsa .i. ecclesia, dicit ad aurem corporis, dum sonum literalem legendo ingerit, hoc intus ad aurem cordis dicit spiritus, dum sensum suggerit ad intelligendum quod quicquid hic dicitur, rationabile, verum, & fidele, atq; auditu dignum sit. Audiat vnusquisq; hunc spiritum siue sponsum, vt nonnulli codices habent, & sponsam dicentes: Veni .i. obaudiat vocantibus & sequatur vocationem salubrem, vt introeat ad beatitudinem tam gloriosæ ciuitatis. Audiens autem siue obaudiens dicat, veni .i. non sua tantū salute contentus sit, sed operam det, vt proximum suum lucrari verbo exhortatiōis & secū adducere possit. Et qui sitit, qui salutari desiderat, tantummodo veniat quia videlicet flumen illud aquæ viuæ, quod tibi ostensum est, nulli sitienti denegatur, sed qui vult accipiat: quia sola bona voluntas sufficit ad accipiendū a quā vitæ, quam gratia præparauit. Omnibus datur gratis, tantūmodo assit quę sitor vel acceptor homo bonę voluntatis. Sequitur. [Contestor ego omni audienti verba prophetiæ libri huius. Si quis appoluerit ad hæc, apponet super illū deus plagas scriptas in libro isto: Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferet deus partem eius de ligno vitæ, & de ciuitate sancta, & de ijs q̄ scripta sunt in libro isto.] Hæc pœna dānationis sine dubio hæreticorū est, vt auferatur pars eorum de ligno vitæ quod est Christus, & de ciuitate sancta cælesti Hierusalem, & de omnibus bonis quæcunq; scripta sunt in libro isto, & vt apponantur super eos plagæ, quæ scriptæ sunt in libro isto: quia videlicet ipsi sanctas scripturas corrūpunt, apponendo quid de suis, vel quippiam diminuendo, vtpote studium habentes dogma suum construere, cui quicquid repugnat in sanctis scripturis in nullis vellent codicibus vsquam superesse. Satis ergo firmiter scripturam hanc defendit diuinæ & canonicæ debere esse autoritatis, cuius corruptorem, quicunq; ille fuerit, pari cum hæreticis damnatiōe percutit. Statimq; subiungit: [Dicit qui testimoniū perhibet istorum: Etiā venio cito.] Poterat dicere hic scriptor, dicit Iesus, sed dicere maluit: dicit qui testimonium perhibet istorum, vtpote hic in calce voluminis eo totus intendens, vt librum istum autoritate diuina, & spiritus sancti veritate conscriptum defendat, & liberet à contemptu oīm, præcauens id quod futurum erat: videlicet ne auderent stulti sacram contēnere siue reijciendā iudicare literā, cuius non capere mererentur intellectū. Etiā, inquit, venio cito. Quod dixi, iterū dico, & repetēs affirmo, quia venio cito reddere vnicuiq; secundū opera sua. Dulce nimirū, & desiderabile hoc est diligenti aīę, quæ non hoc seculum, sed Deum diligit, & gratanter vocem hāc accipit, quód aduētus Dn̄i prope sit. Respondet ergo confestim spōsa diligens & casta dicens: [Amen veni Dn̄e Iesu.] Quodam modo leuat caput suum, iuxta illud euangelicū: His aūt fieri incipientibus respicite, & leuate ca- Luc. 21
pita vestra, quia appropinquat redemptio vestra. Amen ergo inquit .i. promissum tuū verū fiat,
vt cito venias dn̄e Iesu, sciēs suspiria mea dicentis: Heu mihi, quia incolatus meus prolōgatus est, Psal. 119
habitaui cum habitantibus Cedar, multū incola fuit anima mea. Item: Sitiuit aīa mea ad Deum Psal. 41
fontē viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Deniq; vt faciem Dn̄i videre desideremus, & non delectationi, sed potius dolori nobis sit locus peregrinationis huius, idcirco scriptor sic proloquitur, quod vult vt nos loquamur, dicens: Veni Domine Iesu, semperq; vt hoc dicere
non dubitemus, parati simus in occursum eius, iuxta illud: Et vos similes hoībus expectantibus Luc. 12
dominum suum, quando reuertatur à nuptijs, vt cùm venerit, & pulsauerit, confestim aperiāt ei. Sequitur salutatio vltima eadem quæ prima. [Gratia Domini nostri Iesu Christi cum oibus vobis, amen.] Sic enim in principio dixerat Ioannes septem ecclesiis quæ sunt in Asia: Gratia vobis & pax, &c. Videlicet diligens Dominum, & dilectus Domini, & in principio, & in fine, & per omnem textum sermonis sui loquitur ex abundantia cordis gratiam & dilectionem, quæ in ipso redundat, cupiens esse non seorsum in paucis, sed communiter in omnibus, maximè in eo, vt sicut
Paulus quoque apostolus optat, idipsum dicamus omnes, & schismata in nobis non sint, per gra 1. cor. 1.
tiam qua sumus redempti.

AMEN.